ב. מ. כאלעוויטש

זכרונות

פון א יידישן סאציאליסט

ב. מיכאלעוויטש

זכרונות פון א יידישן סאציאליסט

ערשטער באנד

1892—1902

ווארשע, 1929

B. Michalewicz—Wspomnienia żydowskiego socjalisty

Wyd. „Di Welt" Warszawa

Druk „Di Welt" Nowolipie 7

די אומגעקומענע —

לזכרון;

די געבליבענע —

אַ באַשיידענע מתנה.

פון פערלאַג.

די יודישע אַרבייטער=בעוועגונג האט נאָך נישט קיין געשריבענע געשיכטע. זי וואַרט נאָך לעת עתה אויפ'ן היסטאָריקער, וועלכער זאָל בעאַרבייטען און סיסטעמאַטיזירען איהר רייכען פאַקטישען מאַטעריאַל, פעסטשטעלען דעם אינערליכען צוזאַמענהאַנג פון די פּאַסירונגען, ענטפּלעקען די טענדענצען פון איהר ענטוויקלונג, צוזאַמענבינדען זיי מיט די אַלגעמיינע געזעצען, וואָס קומען צום אויסדרוק אין דער ענטוויקלונג פון דער אַרבייטער=בעוועגונג.

דאָס פאָרליגענדע בוך, דער 1=טער פון די געפּלאַנטע 4 בענדער איז נישט קיין געשיכטע פון דער יודישער אַרבייטער=בעוועגונג, ס'איז אויך נישט קיין פּרוב פון אַ היסטאָרישען איבערבליק. אָבער פאַר'ן צוקונפטיגען היסטאָריקער און פאַר'ן לעזענדען פּובליקום, בפרט פאַר'ן יונגען דור אַרבייטער, וועמען ס'איז כמעט ווי אינגאַנצען אומבעקאַנט דאָס לעבען און קאַמף פון זיינע פאָרגענגער, וועט דאָס בוך האָבען זעהר אַ גרויסע בעדייטונג.

ווייל די געשיכטע פון אַ בעוועגונג, פון אַ פּאַרטיי, דאָס איז נישט נור אַ סכום געשעהענישען און בעשלוססען פון אַלגעמיינער בעדייטונג. דאָס איז אויך אַ גרויסע עשירות פון איבערלעבונגען און עפּיזאָדען, וואָס האָבען אפילו אַ שייכות צו איינצעלנע מענשען, וואָס גיבען אָבער אַ בולט'ע פאָרשטעלונג פון דער עפּאָכע, אַ לעבעדיגען בילד פון דער סביבה, אין וועלכער די פּאַרטיי=טעטיגקייט איז פאָרלאָפען, וואָס שפּיגלען אין זיך אָב די שטימונגען און געפיהלען פון די קעמפער, וואָס לאָזען אונז הערען נישט נור די טריט פון די מאַסען נור אויך דאָס קלאַפּען פון די הערצער ביי די מאַרשירענדע.

אַ טייל פון אָט דער עשירות וועלען די לעזער געפינען אין די „זכרונות" פון ה' ב. מילאַלעוויטש. ווייל זייער מחבר געהער צו די געצעהלטע מענשען אין דער יודישער אַרבייטער=בעוועגונג, וועלכע זענען איהר לעבעדיגע כראָניק, וועמענס גאַנצע לעבען און שאַפען איז געקניפּט און געבונדען מיט דער בעוועגונג, איז מיט איהר צונויפגעשמאָלצען, וועלכע זענען אַליין אַ שטיק פון דער יודישער אַרבייטער=בעוועגונג. ה' ב. מילאַלעוויטש איז געשטאַנען ביי דעם וויגעלע פון דער יודישער אַרבייטער=בעוועגונג. נישט געווען איין מאָמענט, אפילו אין די פינסטערסטע צייטען, ווען ער זאָל פון איהר געווען אָבגעטראָטען. און דעריבער זענען זיינע זכרונות אַזוי אינטערעסאַנט פאַר יעדען, ווער ס'וויל זיך בעקענען מיט דער געשיכטע פון קעמפענדען יודישען פּראָלעטאַריאַט.

„צער=בּעלי=חיים"

1.

אין יעדער שטאָדט האָט מען די פּיאָנערען פֿון דער יודישער סאָציאַליסטישער בּעוועגונג געקרוינט מיט אַנ'אַנדער נאָמען. אין ווילנאַ, דהיינו, האָט מען די מענער גערופֿען „די פֿילאָזאָפען", און די פֿרויען האָט מען נאָכגעשריען „די צובּוי=גענע היט". אין ביאַליסטאָק האָט מען זיי גערופֿען „די קאָמונע מיט דער שיסעל" און בּיי אונז, — אין דער איצט חרוב'ער און דאָך אַזוי בּעריהמט=געוואָרענער שטאָדט — בּריסק האָט מען אונז אַלע מזכּה געווען מיט'ן נאָמען „צער=בּעלי=חיים".

פֿון וואַנען ס'שטאַמט דער דאָזיגער נאָמען, קאָן איך אויף זיכער נישט זאָגען. מעגליך, אַז אַזוי האָבּען די אָרטיגע בּעלי=בּתּישע פּאָליטיקער אויפגעפּאַסט די פֿונקציעס פֿון יענעם קרייזעל, וואָס האָט געלעבּט אָבּגעזונדערט פֿון שטאָדטישען לעבּען, פֿערבּעהאַלטען, און אַזוי משונה'דיג אָריגינעל. ס'איז פֿאַרהאַן אויך אַ סבּרה, דאָס אין דעם נאָמען זאָל זיך אויס=דריקען אַ שטעכעדיגע איראָניע. אַ צער=בּעלי=חיים, זאָל דאָס הייסען, נעבּאַך אויף זיי, די שנאָרערס, די קבּצנים מיט די בּרייטע קאַפּעלושען און שוואַרצע פּעלערינעס.

שפּעטער שוין מיט יאָהרען האָט די אָרטיגע זשאַנדאַר=מעריע אויסגעטייטשט דעם דאָזיגען נאָמען אין איהר בּעשול=דיגונגס=אַקט גאַנץ אָריגינעל: צער=בּעלי=חיים — מענשען וואָס אַנערקענען נישט קיין צאַר און לייקענען אויך אין גאָט. אַזוי האָבּען די יודישע בּעלי=בּתּים=מוסרים פֿערטייטשט די

זשאַנדאַרמען דעם אמת'ן פּירוש המלות פון דעם לשון־קודש'דיקן נאָמען.

ווי ס'זאָל נישט זיין, דער דאָזיקער צונאָמען האָט זיך צוגעקלעבט צו גאַנצע עטליכע דורות יודישע סאָציאַליסטען פון אונזער שטאָדט. פערגעסען געוואָרען איז ער ערשט מיט יאָהרען שפּעטער, ווען די סאָצ. בעוועגונג האָט אָנגענומען אַ מאַסען־כאַראַקטער, ווען אין איהר זענען אַריינגעצויגען געוואָרען פּשוט'ע בעלי־מלאכות, שניידער און שוסטער, גאַנצע צעהנדליגער און הונדערטער. דאָס האָט, אפנים, שוין אויסגעזעהן צו פיעל פאַר אַ חברה צער־בעלי־חיים און דער נאַרישער נאָמען איז אַראָב פון די בעלי־בתישע צינגער.

מיר אָבער האָבען געהאַט גענוג אויסצושטעהן פון דעם צונאָמעניש. דאָס יונגוואַרג פלעגט אונז תמיד נאָכלויפען אין די גאַסען מיט אַ געשריי און קאָנצערט: „צער־בעלי־חיים!" בעלי־בתישע יונגע־לייט און דערוואַקסענע פריילינס פלעגען ביים בעגעגענען זיך מיט אונז מיט אַ כיון אונז שטעכען מיט די ווערטער „ס'איז אַ צער"; מעהר אָנשטענדיגע, אינטעליגענטע מענשען פלעגען זיך שושקען און טייטלען מיט די פינגער אויף אונז, און די מוטערס און קרובים פון די, וועלכע זענען פערערכענט געוואָרען צו די „צער־בעלי־חיים", פלעגען פערגיסען ביטערע טרעהרען אויפ'ן אונגליק, וואָס זיי האָט געטראָפען און האָבען ממש בעוויינט זייערע קינדער לעבעדיגערהייט

גענוי, ווען דער דאָזיגער קרייז איז געבילדעט געוואָרען ביי אונז, קאָן איך נישט זאָגען. אַ סברה, אַז זיין גענעאלאָגיע ציהט זיך נאָך פון די 80 ־ ער יאָהרען — פון אַ גרופּע יודישע נאַראָדאָוואָלצעס. יעדענפאַלס, געדענק איך איהם שוין פון אָנפאַנג 90־ער יאָהרען, אַלס אַ גרופּע יונגע לייט און פריילינס, מעהרסטענטיילס לעהרער, סטודענטען און גימנאַזיסטקעס. צווישען זיי זענען אויך געווען עטליכע בעלי־מלאכות, אָבער נישט ווי די איבעריגע פּשוט'ע אַרבייטער. אלס

אַזעלכע אויסטערלישע: אַנדערש געקליידעט, מיט אַן׳אַנדער הילוך און האַלטונג. די „שטאָדט״ האָט זיי געהאַלטען פאַר „פערשטעלטע״ אַרבייטער.

דאָס לעבען פון דעם דאָזיגען קרייז איז אויך געווען עפּעס אַזוי משונה׳דיג, נישט געוועהנליך. אין אַ בעזונדער פערשפּאַרט צימער׳ל פלעגען זיי זיך צונויפקומען, די בחורים מיט מיידלעך, און... מען פלעגט נישט טאַנצען, נישט שטיפען, נישט פערברענגען ווי יונגעלייט פּערוויילען געוועהנליך מיט יונגע מיידלעך, נור מען פלעגט זיך רק סוד׳ען, אָדער פאַר־לעזען שטענדיג ביכער, רעדען רוסיש און געהן אָבגעזונדערט שפּאַצירען אויף פערוואָרפענע, בעזונדערע שטעגלעך. אָט די דאָזיגע געהיימנישען, אָט דאָס פערבעהאַלטען זיך פון „די צער־בעלי־חיים׳ניקעס״ האָט, אפּנים, געשאַפען דעם גרעסטען אונצוטרוי און פחד צו זיי. אינסטינקטיוו האָט דער יודישער בעלי־בתי׳שער עולם געפיהלט, אַז דאָרט ווערט עפּיס גערעדט און בעהאַנ־דעלט אַזעלכע ענינים, פון וועלכע פּראַקטישע מענשען דאַר־פען ענטלויפען, ווי פון אַן׳אונגליק; מען האָט אויך גערעדט, דאָס די חברה לעבען אַלע צווישען זיך „אין קאָמונע״, דאָס דאָרט „אין חדר׳ל״ ווערט אָבגעטון מעשים־תעתועים; דאָס קיין אָנשטענדיגע קינד טאָר אין זייער ד׳ אמות נישט שטעהן און מוז אויסמיידען מיט זיי אפילו זיך צו בעגעגענען.

קיין אַרעסטען און בכלל רעפּרעסיעס מצד דער מאַכט אויף דעם קרייז זענען ביי אונז אין שטאָדט צו יענער צייט נישט פאָרגעקומען. דער גאַנצער געשריי און שטרייט איז נישט אַרויס פון דער יודישער גאַס און איז פּשוט צו דער גוֹיאישער וועלט נישט דערגאַנגען. איינמאָל נאָר האָט אונזער שטאָדט אויפגעקאָכט ווי אין אַ קעסעל.

ס׳איז עפּיס דורכגעפאַלען אַ בריף פון וואַרשאָ, און, צו דער גרויסער איבעררעשונג פון אַלע בריסקער איינוואוינער, האָבען זשאַנדאַרמען אַרעסטירט אַן׳אָנגעזעהענעם שטאָדט־גבאי׳ס אַ טאָכטער און זי פערשפּאַרט אין דער שטאָדט׳שער געפענג־

ניס. אַ גאַנצען טאָג האָט דאַמאָלסט ביי אונז אין שטאָדט גע־רוישט ווי אין אַ צושראָקענעם בינשטאָק. דער נאָמען פון דער „חצופה" איז נישט אַראָב פון די מיילער און טויזענדער מענ־שען, יונג און אַלט, האָבען זיך געלאָזען צו דער גאַס, וואו דאָס „ווייס מויער'ל" האָט זיך געפונען צו קוקען אויפ'ן ביי־זען וואונדער.

דעם דאָזיגען אַרעסט האָט מען, — אויך גיכער דורך אינטואיציע, ווי דורך אַ פּאַקטישער בעגרינדונג, — צונויפ־געבונדען מיט די „צער־בעלי־חיים" און זיי האָבען דאַדורך דעם עולם נאָך מעהר געשראָקען און ער האָט זיי צוליב דעם נאָך שטאַרקער גערודפט... „אַזעלכע לייט", פלעגט מען צווישען זיך רעדען שטיל: „קומען שוין קיין לעבעדיגע נישט צוריק. מען לאָזט זיי אַראָב אין וואַרשאָ אין ווייכסעל אויף אַ שטריק. אָדער זיי ווערען פערפאַלען, אַז מען ווייסט נישט, וואו זייער געביין קומט אַהין".

די אַלע אָנגעהערטע מעשות פלעגען רייצען מיין יונגע פאַנטאַזיע, ס'פלעגט עפּיס ווי צו להכעיס ציהען צו די מאָדנע מענשען, וואָס אַלע האָבען זיי אַזוי פיינד און ווענען ס'וואַרט אַזאַ בייזער סוף. וואָס זיי ווילען געבוי — האָב איך נישט געוואוסט. איך האָב זיך צו יענער צייט געפונען אונטער דער שטאַרקער ווירקונג פון דער חבת־ציון־בעוועגונג. איך האָב ביי זיך פעסט בעשלאָסען איבערצורייסען מיין שטודירען דאָ אין גלות, און אָבפאָהרען קיין ארץ־ישראל צו אַרבייטען פאַר'ן ישוב. אין דעם דאָזיגען אידעאַל האָב איך געגלויבט פאַנאַטיש, מיט לייב און זעעל, און די „צער־בעלי־חיים" האָבען מיך דאַרום נישט געקאָנט צוציהען צו זיך מיט זייער „קאָמונע". אגב, האָב איך זיך זעהר פיעל אָנגעלייענט אין דער דאַמאָלס־דיגער העברעאישער פרעסע מיט זלזולים געגען די „תהו ובהו־לייט", געגען די „בעלי־חלומות", „די צושטערער פון דער גע־זעלשאַפט"; איך האָב זיך אויך אָנגעהערט פון די אַלטע אוי־טאָריטעטע משכילים פון אונזער שטאָדט גענוג שאַרפע קריטיק געגען אונזערע „ניהיליסטען", און האָב דאַרום געקוקט פון

אויבען אַראָב אויף די דאָזיגע „פערפיהרטע" יונגעלייט. געצויגען צו זיי האָט מיר אָבער, ווי געזאָגט, זייער פערפאָלגט ווערען דורך דעם המון, — די עולות און אונרעכט, וואָס זענען בנוגע זיי בעגאַנגען געוואָרען. מיר האָט זיך דוקא געוואָלט אַריינטרעטען מיט די לייט אין אַ וכוח, אויפווייזען זיי, ווי נויטיג ס'איז „אויפצולעבען אונזער לאַנד", צו רעדען אויף אונזער „אלטער שפראַך" און צו פערלאָזען אינגאַנצען דעם גלות. ס'האָט אויך צו זיי געשטויסען די נייגיריגקייט, ס'האָט זיך געוואָלט אַריינקוקען אין זייער קדשי־קדשים, מיט די אייגענע אויגען דערזעהן זייערע געהיימנישען.

דאָס איז געשעהען גיכער, ווי איך האָב ערוואַרט. אונגעריכט האָט „די קליפּה" פערכאַפּט מיינע אַנ'עלטערע שוועסטער. זי האָט אָנגעהויבען צו פערשווינדען אין די אָווענדען און שבתים פון שטוב, די שכנים האָבען זי שוין עטליכע מאָל געכאַפּט געהן מיט דער חברה. די מעשה איז דערגאַנגען צו די עלטערן און די גאַנצע זאַך איז גאָר גיך לעגאַליזירט געוואָרען. ביי דעם גאַנצען פערדרוס און האַרץ־קלעמעניש, וואָס מיינע עלטערן האָבען געהאַט, דערוויכענדיג זיך פון דער מעשה, האָבען זיי דאָך אַרויסגעוויזען אַ גרויסע טאָלעראַנץ צו זייער טאָכטער און האָבען ערלויבט צו מאַכען ביי אונז אין שטוב דעם טרעף־פונקט פונ'ם קרייז. דער שיקזאַל האָט מיך, אַזוי צו זאָגען, צוזאַמענגעשטויסען פנים אל פנים מיט'ן גאַנצען קרייז און איך האָב גלייך אַריינגעטרעטען ביי דער ערשטער בעקאַנטשאַפט אין אַ העפטיגער דיסקוסיע מיט די „פּערפיהרטע", מיט די „קאָסמאָפּאָליטען".

דער צד שכנגד האָט פערמאָגט פעהיגערע דיספּוטאַנטען ווי איך בין געווען, און פון די דיסקוסיעס האָב איך זיך דערווייל דערוואוסט פיעל זאַכען, פון וועלכע איך האָב פריהער אַפילו קיין אַהנונג נישט געהאַט. אָבער אַ שטאַרקע ווירקונג האָט אויף מיר געהאַט נישט אַזוי די דיסקוסיעס ווי אַ געהיימניספול קעסטעלע, וואָס האָט זיך אין איין שענעם אָווענד בעוויזען ביי אונז אין שטוב. איך האָב געוואוסט, אַז דאָרט

געפֿינען זיך ביכער, אָבער גאָר אַן אַנדער סאָרט ביכער, וועלכע מען טאָר נישט האַלטען אָפֿען און מען קאָן זיי אין קיין ביבליאָטעק נישט בעקומען. שוין זייער אויסערליכער אויסזעהן האָט צו זיך געצויגען, עפּעס אַזעלכע דינגענקע, אָהן איינבונד, אַלע מיט אַ לעדיגען ווייסען שער־בלאַט פֿערגעהט. צוקומען צו זיי האָב איך אָבער נישט געקאָנט; דער שליסעל איז שטענדיג געלעגען בעהאַלטען ביי מיין שוועסטער און נישט אַכטענדיג אויף אַלע מיינע בקשות, האָט זי מיר דערווייל נישט געוואָלט אָנטרויען קיין ביכער פֿון יענעם קעסטעל.

געטון האָט דאָס אָבער פֿאַר איהר דער צופֿאַל. איך פֿלעג שוין תמיד נישט אַראָבנעהמען מיינע אויגען פֿון יענעם אָרט, וואו די נייע „סתרי־תורה" איז געלעגען פֿערבעהאַלטען און פֿלעג שטענדיג השגחה געבען אויף דעם קעסטעל. ס'האָט מיך פּשוט געריצט פֿערפֿיהרעריש, ווי אַ פֿערבעהאַלטענער מעפּיסטאָפֿעל. איינמאָל, אין אַ שענעם פֿריהמאָרגען, איך געה צו צו דעם קעסטעל, עס שטעהט אָפֿען! מיין שוועסטער האָט עס, משמעות, פֿערגעסען צו פֿערשליסען. מיט ציטערדיגע הענד האָב איך זיך צוגעכאַפּט צו איהם און גענומען מיט האַרץ־קלאַפּעניש פֿערנאַנדערוואַרפֿען די ביכער, וואָס זענען דאָרט געלעגען אַזוי פֿיעל, גאַנצע צעהנדליגע, רוסישע, יודישע, גראָבע ביכער און קליינע ספרים'לאַך. פֿאַר מיר האָט זיך ווי אויפֿגעעפֿענט אַ נייע פֿערבאָרגענע וועלט, פּונקט ווי איך וואָלט אַריינגעדרינגען אין די סודות פֿון דער נייער קבלה, ווי איך וואָלט פֿערשטאַנען דעם בעהאַלטענעם זין פֿון די גריכיש־רוימישע סיביל־ביכער.

האַלב איינגעבויגען בין איך געלעגען, אויסגעצויגען איבער'ן קעסטעל און נישט געלייענט, נאָר ממש געשלונגען די ווערטער, געבלעטערט די פֿערשידענע זייטלאַך, אַוועקגעוואָרפֿען איינס און זיך גענומען פֿאַר אַ צווייט ביכעל. ביי אַזאַ אַרבייט האָט מיך געכאַפּט מיין שוועסטער, קומענדיג מיט אַ פּאָר שעה שפּעטער אַהיים, און דער סוד איז שוין געבליבען אונזערער אַ בשותפֿות'דיגער, איך האָב זיך דאַדורך געקויפֿט דאָס רעכט

צו ווערען, צו גלייך מיט די איבעריגע קרייז־מיטגלידער, א שטענדיגער אַבאָנענט פון דער געהיימניספולער ביבליאָטעק.

איך געדענק נאָך ווי היינט: דעם שטאַרקסטען איינדרוק וואָס האָט געהאַט כמעט אַ דעצידירענדע ווירקונג אויף מיין גאַנצען ווייטערדיגען לעבען, האָט געמאַכט אויף מיר דוקא אַ קליין בראָשור פון עטליכע בלעטלעך—די רעדע פון אַ בעשול־דיגטער אין בעריהמטען „פּראָצעס פון 193“ (1877) סאָפיאַ באַר־דינאַ. איהר פערטיידיגונגס־רעדע, וואָס זי האָט געהאַלטען פאַר די רוסישע ביוראָקראַטען — ריכטער האָט אַזוי איבער־צייגענד געווירקט מיט איהר אייזערנער לאָגיק, האָט אַזוי צו־געצויגען מיט איהר פלאַמענדען ענטוזיאַזם, האָט אַזוי אויפגע־רעגט די בעליידיגטע געפיהלען, דאָס איך האָב גלייך נאָכדעם זיך געשפּירט אין גאַנצען „בעזיעגט“ און האָב טיף מיט׳ן קאָפּ אַראָבגעטוליכט אין די מחנה פון „די געדריקטע און בעליידיגטע“.

אַזוי בין איך אַריינגעטרעטען, צו דעם 18־טען יאָהר פון מיין לעבען, אין די „צער־בעלי־חיים“.

2.

ט׳איז שווער איבערצוגעבען די אויפרעגונג און געהויבענע שטימונג, וועלכע האָבען מיך בעהערשט, ווען איך האָב אי־בערגעטראָטען דאָס ערשטע מאָל די שוועל פון דער וואוינונג, וואו די „צער־בעלי־חיים“ פלעגען זיך צוזאַמענקומען. ביי אַ יונגען בחור׳ל, ווען ער געהט צום ערשטען מאָל זיך טרעפען מיט זיין געליבטער, קלאַפּט נישט אַזוי שטאַרק דאָס האַרץ ווי מיר האָט עס געקלאַפּט, בע איך בין צום ערשטען מאָל, לויט דעם אָנגעוויזענעם אַדרעס אַהין אַריין.

אַז קיין מיאוס׳ע זאַכען, ווי מען האָט אין שטאָדט גע־פּלאַפּעלט, קומען דאָרט נישט פאָר, בין איך שוין געווען פאָל־קאָם זיכער. איך בין צו יענער צייט געווען בעקאַנט מיט אַ סך מיטגלידער פון קרייז, זייערע גרויסע ציעלען און זייער אידעאַליזם זענען מיר שוין געווען צו נאָהענט, אום איך זאָל

ליגען גלויבען אויף זיי אַזעלכע מעשיות. אָבער טאַקע דער־
פאַר האָב איך געהאַט אַזאַ ראָמאַנטישע פאָרשטעלונג וועגען
צוזאַמענקומען פון די חברים און וועגען דער צערעמאָניע, וואָס
דאַרף ווערען געמאַכט ביים אַריינטרעטען אין קרייז.

איך האָב זיך אָנגעפיילט פערשידענע זיטען־בעשריי־
בונגען פון געהיימע געזעלשאַפטען, מאַסאָנען, פון אויפנעהמען
מיטגלידער דורך דער מיליטער־רעוואָלוציאָנערער אָרגאַניזאַ־
ציע „דעקאַבריסטען". און מיין פאַנטאַזיע האָט מיר געמאָלט
עפּיס אַ געהיימען אַריינגאַנג אין אַ פערבעהאַלטענעם ווינ־
קעל, אונטער דער ערד, ברענעדיגע ליכט, אַ פייערליכע שבועה
און עהנליכע „ווידמונגען", אויסגעלייענט פון די ביכער און
צוגעפעפערט מיט מיין יונגער פאַנטאַזיע.

אויסגעלאָזט האָט עס זיך אָבער גאַנץ פּראָזאַאיש. דער
זאַמעל־פונקט איז געווען — אַ פשוט'ע וועשעריי, אַ פּראַלניע.
איך האָב געמוזט דורכגעהן אַ גרויסען וואַש־צימער, אין וועל־
כע איניגע יונגע קריסטינס האָבען געאַרבייט איבער בעליעס,
נאָכדעם בין איך אַריינגעפאַלען אין אַ פרעס־צימער, וואו ע..־
ליכע יונגע פעררויטליכע און שוואַרץ־חנ'עוודיגע מיידלעך הא־
בען ענערגיש געאַרבייט מיט די הייסע אייזענס איבער דעם
גלאַנציגען וועש און האָבען מיך פריינדליך און פערטייליך
צוגעוויזנקט צו געהן ווייטער אין אַ זייטיגען אַלקיר. איך האָב
אויך נישט געקאָנט אויסמיידען אַ פּאָר בייזע, שטעכעדיגע זוי־
גען פון אַנ'עלטערען יוד און בין בעגלייט געוואָרען מיט טי־
פע זיפצען פון זעהר נישט קיין גאַסטפריינדליכער פרוי און
מיטעלע יאָהרען. דאָס זענען געווען די בעלי־בתים פון דער
וועשעריי, אַליין „קאַפּיטאַליסטען" „עקספּלואַטאַטאָרען", גאָר האָט
זיי אָבער געבענטשט מיט 4 טעכטער — אַלע שוין פערלאָבט
דורך די „צער־בעלי־חיים". דאָס זענען געווען טאַקע די שוואַרץ־
חנ'עוודיגע ברונעטקעס, וואָס האָבען געאַרבייט ביים פרעסען.
זיי האָבען דאָס פאַר זיך „רעקווירירט" אַ לעצט צימער'ל און
איהם געמאַכט פאַר דער דירה פון דעם קרייז.

דאָרט האָב איך שוין געטראָפען אַ פּאָר מיטגלידער,

דאָס זענען מיר פון פריִהער געווען בעקאַנט, און מיר זענען
באַלד אַריינגעטרעטען אָהן גרויסע מחזקות אין אַ געשפרעך
וועגען אַ בוך, וואָס איך האָב נאָר וואָס געענדיגט לייענען.
איינע פון די „עלטערע“ און אינטעליגענטערע חבר'טעס האָט
אויסגעפרעגט ביי מיר מיין מיינונג וועגען בוך און אגב־אורחא,
ניִשט בעמערקטערהייט, האָט זיך ענטוויקעלט אַ נאַטירליכע, ווי
פון זיך אַליין אַרויסגערופענע דיסקוסיע איף פערשידענע לי־
טעראריש־פּאָליטישע טעמעס. דאָס קליין צימער'ל איז געוואָרען
געפּאַקט מיט געסט, ווער ס'איז צוגעקומען שפּעטער האָט זיך
שטיל אַוועקגעזעצט אין אַ זייט און האָט זיך צוגעהערט, אָדער
זיך בעטייליגט אין דער געפיהרטער דיסקוסיע. באַלד זענען
אויך אַריינגעקומען די יונגע בעלי־הבית'עס מיט אַ הוילכען,
פערקלינגענדען געלעכטער, אויפ'ן קליין טישעל האָט זיך בע־
וויזען טהיי, שבת'דיגע צימעס (דאָס איז געווען פרייטאָג־צו־
נאַכטס) און ווידער פון זיך אַליין, אימפּראָוויזירטערהייט האָט זיך
געבילדעט אַ שען איינגעזונגענער כאָר. מען האָט געזונגען נעק־
ראַסאָוו'ס לידער, געוועבט פון צאָרן און פיין, די סענטימענ־
טאַלע, טרויער־קלאַנגען פון נאַדסאָן און אויפמונטערענדע רע־
וואָלוציאָנערע לידער פון די צייטען פון „נאַראָדנאַיאַ־וואָליאַ“.
נאָכדעם איז מען אַרויס צו פּאָרוויז שפּאַצירען אויפ'ן
בולוואַר. אויף איין זייט זיינעם פלעגט זיך שטויסען און שפּאַ־
רען די גצבצע בעל־בתי'שע יוגענד און בירגערליכע אינטע־
ליגענץ, די צווייטע זייט איז תמיד געווען פּוסט און פון קיי־
נעם ניִשט בעזוכט. נאַטירליך, דאָס מיר האָבען אויסגעקליבען
דעם לעדיגען פּלאַץ, וואו מיר פלעגען אַרומגעהן שעה'ן־וויין
אָדער פלעגען אָבזיצען אויף די בענק ביז העלען טאָג. מיר
זענען דאַמאָלסט געווען נאָך יונג און טרוימעריש, שלאָפען
האָט זיך ניִשט געוואָלט, פלעגען מיר אַזוי אַרומשפּאַצירען
גרופּען־וויינז און אַרומרעדען אַלערליי וועלט־פּלענער און הייס
דיסקוטירען איבער „דער צוקונפטיגער אָרדנונג“. קיינער פלעגט
אונז אין דער דאָזיגער אַרבייט ניִשט שטערען. מען פלעגט
פּשוט אויסמיידען אונזער ווינקעל. פון צייט צו צייט נור

פלעגט זיך הערען אַ שפּאָט־געלעכטער פון יענער זייט בולוואַר און אונז פלעגט נאָכיאָגען די שטעכעדיגע ווערטער „אַ צער אויף זיי!“

בלויז אין דעם נור האָט זיך צו יענער צייט דערוויילּ אויסגעדריקט דער גאַנצער קאַמף פון דער „בורזשואַזיע“ געגען אונז. און אַז דער געלעכטער פלעגט אונז דערעסען און שטערען אונז אין אונזערע געשפּרעכן פלעגען מיר זיך אַלע פערקלייבען אויפ׳ן לעצטען בולוואַר, ביי דעם פּוילישען קאָשציאָל שוין הינטערען שטאָדט, וואו מען פלעגט נישט בעגעגנען קיין לעבעדיגען נפש און דאָרט אין דער נאַכטשטילקייט און פעלדער־רוה זיך אָבגעבען אונזערע יונגע חלומות וועגען אַ שענער, ליבענדער און גליקליכער וועלט.

אַזוי פלעגען מיר פערברענגען אונזערע נעכט. אין מיטען וואָך פלעגען נישט אַלע קומען. פרייטאָג און שבת אָבער פלעגט זיך שוין דער גאַנצער קרייז צונויפקומען אין פראַלניע אין גאַנצען קאָמפּלעט און פון דאָרטען זיך אַוועקלאָזען אויף אַ נאַכט־שפּאַציר.

ס׳איז איבריג אויסצוטייטשען, אַז ביי אונז איז אַלץ פאָרגעקומען אויף רוסיש: די ביכער, געשפּרעכען, דיסקוסיעס זעגען אַלץ געווען אין דער רוסישער שפראַך און בכלל איז די רוסישע שפראַך געוועזען די אייגציגע פערקעהרס־שפראַך צווישען די „צער־בעלי־חיים“.

די פּראָפּאַגאַנדירטע אַרבייטער און אַרבייטערינס, וואָס פלעגען נאָך נישט קאָנען גוט די שפראַך, פלעגט מען גרוּפּירען אין בילדונגס־קרייזען, וואו די „יונגערע“ פלעגען לערנען מיט זיי רוסישע גראַמאַטיק, אַריפמעטיק און אַנדערע קענטנישען, און די מעהר אָנגעזעהענע מיטגלידער פלעגען זיי געבען „ענטוויקלונג“ און בכלל סאָציאַליסטישע פּראָפּאַגאַנדע.

אַנ׳אויסנאַהם פאַר אונזער „קאָנספּיראַציע“ האָבען מיר בעשלאָסען צו מאַכען פאַר דעם פּראָלעטאַרישען יום־טוב, דעם 1־טען מאַי, ווערכען מיר האָבען געדאַרפט דאָס ערשטע מאָל פייערען מיט אַ פּאַראַד. מיר האָבען אָבער דערביי טאַקע גאָר מיאוס אָבגעשניטען.

דער פּראָלעטאַרישער יום־טוב איז פֿערבליבען צו יענער צייט ביי יודען אין פאַרשטעלונג אַלס אַ שרעק־טאָג, אַ טאָג פון פּאָגראָמען און חורבן. דאָס האָט זיך גענומען פֿון דעם, וואָס אין ערשטען מאַי 1892 איז פאָרגעקומען אין לאָדז אַ בלוטיגער פּאָגראָם.

שוין באַלד אויפ'ן צווייטען יאָהר נאָך דעם בעשלוס פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען קאָנגרעס צו פייערן דעם 1־טען מאַי האָט די דעמאָלדיגע רעוואָלוציאָנער־סאָציאַליסטישע פאַרטיי „פּראָלעטאַריאַט" אָרגאַניזירט אין איינינע פאַבריק־ערטער אין פּוילען ווי זשיראַרדאָוו און עהנליכע אַ מאַי־שטרייק.

אין 1892 איז בעשלאָסען געוואָרען איבערטראָגען דעם יום־טוב אין גאַס און פֿייערן איהם עפענטליך דורך אַ דעמאָנסטראַציע. אָבגעשטעלט האָט מען זיך אויף לאָדז, אַלס גרויסען פֿאַבריקס־צענטער, וואו ס'איז אגב־אורחא פאָרגעקומען אויך אַ וועבער־שטרייק צוליב אַן'עקאָנאָמישען סכסוך. די דאָזיגע שטריי־קענדע מאַסען זענען אָרגאַניזירט געוואָרען דורך די סאָציאַליסטישע אַגיטאַטאָרען פאַר אַ דעמאָנסטראַציע לכבוד דעם 1־טען מאַי

צוגעטראַכט איז דאָס געווען גאַנץ קלוג און ס'האָט בעדאַרפט זיין גאַנץ אימפּאָזאַנט. אָבער אַ מענש טראַכט און אַ זשאַנדאַרם לאַכט. די אָרטיגע זשאַנדאַרמעריע האָט געוואוסט פון דעם פּלאַן און האָט דאַרום צוגעגרייט די כוליגאַנישע עלעמענטען פון באַלוט צו פֿערוואַנדלען דעם פּראָלעטאַרישען יום־טוב אין אַ באַנדיטען־אָנפאַל און עקסצעסען געגען יודען. דאָס האָט זיך איהר זעהר גוט איינגעגעבען. פּאָליציי האָט לכתחילה נישט געשטערט די כוליגאַנעס צעברעכען און צע־שטערען אַלץ, וואָס זיי האָבען בעגעגענט אויף זייער וועג נור נאָכדעם, אַז די אונרוהען האָבען איינגאַנצען דעמאָראַלי־זירט די מאַסען און זיי ענדגילטיג קאָמפּראָמעטירט אין די אויגען פון דער גאַנצער וועלט איז אָנגעקומען דער פּיעטר־קאָווער גובערנאַטאָר אַלס טריאומפאַטאָר און האָט פעראָרדענט אַ שענדליכע עקזעקוציע אין מיטען גאַס. צעהנדליגער אַרביי־

טער זענען געכאַפּט געוואָרען אַלס כלומר'שטע שולדיגע אין די גאַסען=אונרוהען און געשמיסען געוואָרען עפענטליך אין גאַס.

דאָס איז געווען אַ טייוולאָנישע נקמה. אי דעם אידעאַלען כאַראַקטער פון דער דעמאָנסטראַציע שענדליך בעשמוצט, אי גרויזאַם=האַרט זיך נוקם געווען אָן די דעמאָנסטראַנטען.

דאָס האָט דערגרייכט דעם צוועק. ס'האָט טעראָריזירט אויף עטליכע יאָהר די אַרבייטער=מאַסען און אָבגענומען ביי זיי דעם חשק צו דעמאָנסטרירען. דאָס האָט אויך פער'מיאוסט דעם יום=טוב אין די אויגען פון דער געזעלשאַפט. וועלכע האָט זיך בעצויגען צו איהם מיט גרויס שנאה. בעזונדערס — די יודען. יעדעס יאָהר ערב דעם 1=טען מאַי פלעגט די יודישע בעפעלקערונג לעבען אין גרויס שרעק און פיינליכען פּחד. דער יום=טוב פון סאָלידאַריטעט און פרידען איז ביי זיי אידענטיפיצירט געוואָרען מיט רויב און פּאָגראָמען. די מיטעלאַלטערליכע מורא פון יודען פאַר דער קריסטליכער פּאַסכאַ איז איבערגעטראָגען געוואָרען אויך אויף דעם שענסטען יום=טוב פון דער נייער צייט — אויפ'ן 1=טען מאַי.

וועגען דעם לאָדזער פּאָגראָם האָט דאָס פאָלק אַפילו אַ ספּעציעל ליעד געשאַפען:

הערט אויס מענשען די גרויסע קלאָג,
וואָס האָט אין לאָדז פּאַסירט.
ראש חודש אייר דעם 1=טען טאָג
האָט מען יודעלאַך ראַבירט
ארבייטער בעזשטשאָט,
האָבען זיך אין די גאַסען צולאָזט,
זיי האָבען גע'הרג'עט ווען זיי האָבען געטראָפען.
און יודלאַך האָבען זיך צולאָפען.
נאָכדעם געהט אַ סקאַרבאָווער צוזאַנג:
אוי, דו זיסער גאָט, דו קוקסט זיך צו אַלץ צו,
דיינע שעפעלאַך האָבען גאָר קיין רוה,
שטרעק שוין אויס דיין רעכטע האַנד,
און פיהר אונז צוריק אין אונזער לאַנד.

איך געדענק נאָך יוז איצט, ווי ביי אונז אין שטאָדט האָט מען זיך געשושקעט, גערעדט שטיל, געלעבט אין אימה פאַר דעם 1־טען מאַי, און דערפאַר האָט דער דאָזיגער יום־טוב בעקומען ביי אונז — אַ גרופּע יונגעלייט, וואָס האָבען זיך שוין בעקאָנט מיט'ן דער אמת'ער בעדייטונג פון דעם יום־טוב — נאָך מעהר געהיימניספולען אויסזעהן און פער־מיזאָגט אין זיך עפּיס נאָך מעהר מיסטעריעזעס און הייליגעס. מיר האָבען זיך מיט איהם געמוזט פערבעהאַלטען אַי פון דער גוי'עשער זשאַנדאַרמען־וועלט, אַי פון די אייגענע נאָהנטע קרובים און עלטערן.

ס'איז אָנגעקומען דער 1־טער מאַי 1895־טען יאָהר. ער איז אויסגעפאַלען אין פרייטאָג, און אונזער גאַנצע אָרטיגע גרופּע — אַ מאַן 25–30 — האָט בעשלאָסען איהם צו פערברענגען הינטערן שטאָדט, אויף דער פרייער לופט. די רויטע בענדלאַך זענען געווען פערשטעקט בעהאַלטענערהייט ביי אונז אין די לאַצען און פּאָרענווייז האָבען מיר זיך געלאָזען צום טייך, איבערשיפען זיך אויף יענעם זייט ברעג, ווייט פון פרעמדע אויגען, ווייט פון אַלע זייטיגע, גלייכגילטיגע און צו אונז פיינדליכע, כדי אַליין, ווי אַ סעקטע גלויביגע פערברענגען דעם טאַג אין אַ יום־טוב'דיגער רעליגיעזער שטימונג.

מיר האָבען היבש פערבראַכט אויפ'ן פרישען גראָז פון פרייען פעלד, זיך אויסגערעדט דאָס האַרץ, וועלכע מיר האָבען געהערט שלאָגען צוזאַמען, מיט אַלע פּראָלעטאַרישע הערצער אין פּאַריז און לאָנדאָן; יעדער איינער פון אונז האָט „אַגיטירט“ דעם צווייטען און צופרידענע דורכגעדריגט מיט ה' להבות און ענטוזיאַזם, אין אַ שטאַרק געהויבענער שטימונג האָבען מיר זיך געלאָזען צוריק אויף אונזערע שיפלעך צו דער שטאָדט. אָבער דאָס האָט שוין אַריינגעכאַפּט אין שבת. דער עולם האָט זיך שוין געאיילט צו קבלת־שבת, און אויף אונזער אונגליק האָט זיך גראָד געפונען ביים ברעג עפּעס אַ מנין. דאָס יודישע יונגוואַרג פון שוהל־כלל האָט פלוצלינג דערזעהן אַנ'אויסגערעוועוגליכע, פאַר אונז פרומער שטאָדט,

ערשיינונג: אַ צעהנדליגג יודישע בחורימ'לעך צוזאַמען מיט מיידע־לעך שיפען זיך אויף לאָדקעס ערב שבת נאָך ליכט־צינדען. מעהר האָט מען ניט בעדאַרפט. אויף דעם שוואַרצען וואונדער זע־נען אַרויסגעלאָפען קוקען די שבת'דיגע בעלי־בית'עס, אויסגע־צוואָגען און פּערפּוצט לכבוד שבת, ס'האָבען זיך אויך בעווי־זען יונגע מיידלעך, טאַטע־מאַמעס קינדער, וואָס האָבען גע־וואָרפען אויף אונז בייזע בליקען פול צאָרן, ווי אויף די גרעסטע זינדער, און ענדליך האָט אַ פרומע חברה לאָבוזעס אָנגעהויבען וואַרפען אויף אונז העלצער און שטיינער און אונז מכבד געווען מיט אַ קליין פּאָגראָמ'ל. פערנעצטע, צושלאָ־גענע, מיט פערדרוס און פערביטערונג אין דער נשמה, האָ־בען מיר זיך אַדורכגעכ'גנב'ט די יודישע קוואַרטאַלען איינציג־ווייז און זיך פערקליבען צו זיך אַ היים, וואו ניט איינער פון אונז האָט נאָך בעקומען אַ ביטערען סילוק פון די עלטערן.

4.

מעגליך, אַז איך האָב אַטעות. נור לויט ווי איך אָריענ־טיר זיך איצטער האָט זיך נאָך אונזער קרייז דאַמאָלסט ניט געהאַלטען ביי קיין איין אויסגעשפּראָכענער שיטה פון סאָציאַ־ליזם. אונזערע טעאָרעטישע בליקען זענען נאָך ניט געווען דיפערענצירט און קיין שום קאָנקרעט־פּאָליטישע ליניעס נאָך ניט אָנגעצייכנט. בכלל האָבען מיר ניט געהאַט פאַר זיך קיין פּראַקטיק, אויסער לערנען זיך און אַנדערע אויפקלערען, אויפקלערען אין אַ ריין אוטאָפּיסטישער פאָרם. ס'האָט ביי אונז געהערשט אַ צוזאַמענמיש פון נאַראָדאָוואָ לטשעסקער אידעאָ־לאָגיע מיט מאַרקסיסטישע, ריין־פּראָלעטאַרישע בעגריפען. מיר האָבען שוין אַפילו געהאַט אין אונזער ביבליאָטעק די אַלע אויסגאַבען פון דער „גרופּע פון דער אַרבייטס־בעפרייאונג" און אויך ניי־ערשינענע ווערק פון אַזוי גערופענעם לעגאַלען מאַרקסיזם. טעאָרעטיש אָבער איז דער קרייז געווען בולט גע־פאַרבט מיט די בליקען און בעגריפען פון „נאַראָדניטשעסטוואָ" און זיינע גדולי־הדור–הערצען, לאַווראָוו, באַקונין און מיכאַילאָווסקי–זענען נאָך געווען ביי אונז די גרעסטע אויטאָריטעטען.

דאָס האָט זיך ערקלערט מיט אַן׳איינפאַכער סיבה. אונ־זער קרייז איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אין אַן׳ענגען קאָנ־טאַקט מיט וואַרשע. אַ גרויסע טייל פון זיינע מיטגלידער פלעגען דאָרט פערברענגען מאָנאַטען־לאַנג אַלס סטודענטען און קורסיסטקעס, אָדער זענען געווען דאָרט מיט עפעס אַנדערש בעשעפטיגט. אויף די יום־טובים און קאַניקול־צייט נאָר פלע־גען זיי אַראָבקומען אַ היים און אונז פערבינדען מיט דער גרויסער שטאָט. אין וואַרשע האָט דאַמאָלסט געווירקט און גע־אַרבייט דער „פראָלעטאַריאַט״, אַ פּאַרטיי, וואָס איז געווען דורכ־געזאַפּט מיט די רעוואָלוציאָנערע אידעען פון, „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ״ און בכלל מיט איהר נאָהענט פערוואַנדעט. דאָס האָט זיך אָבגע־רופען אויך אויף אונזער קרייז. ער איז געווען אַפילו, אויב מען קאָן זיך אַזוי אויסדריקען פאַר יענע פּערהעלטנישען, אָרגאַניזאַציאָנעל פערבינדען מיט וואַרשע, וואָס פלעגט אונז בעזאָרגען מיט ספּעציעל בעשטימטע „עמיסאַרען״.

געענדערט האָט זיך דאָס בּיסלעכווייז אָבער נאָכדעם ווי ווילנע האָט אָנגעהויבען צו בעקומען אויף אונז אַלץ אַ גרעסערע השפּעה. פערפיהרט צו אונז ריין סאָציאַל־דע־מאָקראַטישע, מאַרקסיסטישע אידעען האָבען די יונגע יודישע לעהרער פון ווילנער לעהרער־אינסטיטוט. זיי האָבען מיט זיך אַראָבגעבראַכט אַ פּראַקטישע שטעלונג צו דער אַרבייט, האָבען אונז אַראָבגעשלעפּט פון אונזערע עולמות־עליונים, אויף וועל־כע מיר האָבען געשוועבט אָהן שום בעריהרונג מיט דעם רע־אַלען לעבען, אויף דער זינדיגער בריסקער ערד און האָבען אַוועקגעשטעלט פאַר אונז די פראַגע וועגען פערבינדען זיך מיט די היגע אַרבייטער־קרייזען.

צוזאַמען מיט דעם האָבען מיר אויך אָנגעהויבען צו שטודירען דעם מאַרקסיזם, האָבען געבילדעט קריי־זען צו לעזען בעלטאָוו׳ען. האָבען איבערגעשאַצט אונ־זערע פריהערדיגע ווערטען. פאַר די גאָר עלטערע איז דאָס געווען אַ שווערע הלכה, זיי האָבען איבערגעלעבט אַ שאַרפען קריזיס. אַ טייל האָט אויסעמיגרירט קיין אַמעריקע אַ צווייטער

טייל איז „קליגער געוואָרען” און איז ביסלעכווייז פון אונז אַוועק. מען פלעגט ביי אונז דערצעהלען וועגען איינעם אַ ווילנער אַרבייטער אַן׳אַנעקדאָט, אַז נאָכדעם ווי ער האָט איבערגעלייענט פלעכאַנאָוו-בעלטאָוו׳ס שאַרפע פאָלעמיק געגען מיכאַילאָווסקי׳ן איז ער געוועסען שבעה נאָך זיין גרויסען רבי׳ן. מיר, יונגע, אָבער האָבען זיך געוואָרפען מיט היץ אויף דער נייער לעהרע, האָבען הונגעריג געשלינגען די מאָנאַטליכע ביכלעך פון צייטשריפט „נאָוואָיע-סלאָווא” און אַנדערע לעגאַלע מאַרקסיסטישע ווערק און האָבען מיט גרויס ענערגיע און אימפעט צוגעטרעטען איבערצושאַפען די נייע-בעגריפענע פּרינציפען אין לעבעדיגע מעשים.

דערמיט איז אונזער קרייז אַריינגעטרעטען אין אַ נייער פאַזע פון זיין עקזיסטענץ.

5.

די פּאָר ווילנער לעהרער האָבען מיט זייער אָנקומען צו אונז אַריינגעטראָגען אַ ראַדיקאַלע ענדערונג אין אונזער קרייז אַ דאַנק זיי האָט ער בעקומען אַן׳איינהייטליכע, טעאָרעטישע פיזאָנאָמיע, האָט אָנגענומען אַן׳אויסגעשפּראָכענעם סאָציאַל-דעמאָקראַטישען כאַראַקטער און האָט זיך געשטעלט אַ קלאָרע אויפגאַבע צו פּראָפּאַגאַנדירען די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע לעהרע צווישען די אַרבייטער. מען האָט זיך שוין נישט בעגנוגענט מיט געמיטליכע און אינטימע צוזאַמענקומען צווישען זיך ערגעץ פערבעהאַלטען פון דער וועלט און די איבריגע אַרבייטער. מען האָט געזוכט זיי אַלע בעקאַנט צו מאַכען מיט אונזער לעהרע, מיט די וועגען פון זייער אייגענער בעפרייאונג.

יעדער פון קרייז האָט געדאַרפט אויסנוצען זיין קענטשאַפט צווישען די אַרבייטער, האָט געדאַרפט ספּעציעל זוכען פערבינדונגען צווישען זיי, בכדי די בעסערע און פעהיגערע פון זיי צוציהען צו דער פּראָפּאַגאַנדע. די פּראָפּאַגאַנדירטע אַרבייטער ווידער האָבען בעדאַרפט ווייטער טראָגען די נייע

אידעען אין דער ברייטער אַרבייטער־מאַסע. אונזער אַרבייט האָט זיך פערשפּרייט, האָט אַריינגעצויגען אַלץ מעהר פאָר־שטעהער פון פערשידענע פאַכען אין אונזער ווירקונגס־קרייז. די וועשעריי, אונזער אַלטער טרעף־פּונקט, איז געוואָרען צו ענג און צו בעגרענצט פאַר אונזער נייער אַרבייט.

מיר האָבען שוין צו דעם געדאַרפט האָבען עטליכע גרויסע צימערן. אין שטאָט, ביי יודען בכלל, איז דאָס גע־ווען אונמעגליך צו בעקומען. קיינער וואָלט אונז אויף אַזאַ זאַך קיין דירה נישט פערדינגען. האָבען מיר זיך איבערגע־קליבען ערגעץ וויית, פערוואָרפען פון שטאָט, מעהרסטענטייל ביי קריסטען. דאָרטען פלעגען מיר אונטער אַ פּיקטיוועון אויס־רעד אָבדינגען פאַר זיך אַ בעזונדער שטיבעל און פיהרען דאָרט אינטענסיוו די פּראָפּאַגאַנדע.

ווי אַזוי די ווירטען פון די הייזער, וואָס האבען אונז פערדינגען דירות, ווי אויך אונזערע שכנים האָבען געקוקט אויף אונז, איז שיוער צו זאָגען. יעדענפאַלס קיין גאָר גוטע מיינונג וועגען אונזער צייט־פערוויילונג זענען זיי זיכער נישט געווען. דאָס האָט מען געקאָנט אַרויסנעהמען נישט איינמאָל פון זייער אָנצוהערעניש, וואָס זיי פלעגען מאַכען. די בעלי־בתים האָבען טאַקע דאָס פערגיטיגט דאַדורך, וואָס זיי פלעגען נעהמען ביי אונז אַ גאַנץ שענע מטבע דירה־געלד און די שכנים... זיי האָבען פשוט, דוכט זיך, נישט געוואָלט זיך מי־שען אין פרעמדע געשעפטען.

יעדענפאַלס, זענען מיר געווען פון שטאָט גוט „פער־קאָנספּירירט" און מען האָט לאַנג דאָרט נישט געוואוסט, וואו געפינט זיך ערגעץ „דאָס שטיבעלע" פון די „צער־בעלי־חיים".

און וואָס ווייניגער מיר האָבען זיך געוואָרפען אין די אויגען (מיר האָבען שוין איינגעפיהרט אַ שטרענגע קאָנספּיראַציע אין אונזער גאַנצער אויפפיהרונג), וואָס מעהר אונבעקאַנט ס'איז געוואָרען אונזער אַרבייט, אַלץ מעהר האָט מען זיך אין שטאָט געשושקעט איבער אונז, אַלץ מעהר געהיימניספולער האָט זיך אויסגעוויזען אונזער נייער אַרט לעבען.

בפרט אַז ס'האָט זיך אָנגעהויבן צו פערמעהרען די צאָהל פערכאַפּטע דורך דער צער־בעל־חיים'שער קליפּה, אַז ט'האָט זיך געהאַלטען אַלץ אין איין פערגרעסערן די יונגע „קרבנות", וואָס זענען „פערפיהרט" געוואָרען דורך דער חברה. יונגע אַרבייטער און בעל־הבתי'שע מיידלעך, וועלכע פלעגען נאָך גאָרנישט לאַנג אפשר אַליין נאָכוואַרפען אונז, מיט גרויס פעראַכטונג, דאָס וואָרט „צ"ער" זענען געוואָרען בעזוכער פון אונזער שטיבעל, זענען אַריינגעפאַלען אין דער אויסגעשפּרייטער נעץ. די אונגליקליכע עלטערן פון די „פערפיהרטע קרבנות" האָבען זיך גאָר נישט אויף קאַטאָוועס דערשראָקען פאַר אונז און די פערביטערטקייט געגען אונז איז געוואַקסען. איך געדענק נאָך ווי היינט זעהר אַ ריהרענד בילד. אַ מוטער, וואָס האָט זעהר געצאַפּעלט איבער איהר צי־טעריגער טאָכטער, וואָס איז אַריינגעפאַלען גאָר אונגעריכט צו דער חברה, איז איהר איינמאָל אַ פאַרנאַכט נאָכגעגאַנגען פון ווייטענס, אונבעמערקבאַר, ווען דאָס מיידעל איז אַוועק אויף אונזער וואוינונג. די מוטער האָט זיך נאָך איהר אַריינ־געגנב'ט אין טויער, האָט אויסגעשפּירט דאָס הויז אין וועלכען איהר טאָכטער איז אַריינגעגאַנגען און האָט אויך גלייך נאָכדעם דאָרט גענומען קלאַפּען. אויף דער פראַגע פון איינעם פון אונז, וואָס זי בעדאַרף, האָט זי מיט ביטערע טרעהרען אין די אויגען זיך געבעטען איהר אָפּגעבען איהר טאָכטער, „אויסשרייבען פון די ביכער" און האָט דערפאַר פערשפּראָכען בעצאָהלען אַ גרויסע סומע געלד. אַלע רעד און טענות, דאָס קיינער האַלט נישט איהר טאָכטער און דאָס זי איז אין קיין שום ביכער נישט אַריינגעטראָגען האָט גאָרנישט געהאָלפען. די יודענע איז געווען זיכער, אַז מיר האָבען עפּעס אָפּגעטון איהר קינד און אונז וועגדט זיך זי פריצולאָזען.

גאָר גיך אָבער האָט די גאַנצע געהיימניס אונזערע גע־פלאַצט, מיר האָבען אויפגעהערט צו זיין אויסגעטיילט און אָפּגעזונדערט פון דער איבעריגער אַרבייטער־בעפעלקערונג און במילא איז דער גאַנצער פחד פאַר אונז אויך געפאַלען.

געשעהן איז דאָס אַ דאַנק דעם, וואָס אַ גרופּע היגע אַרבייטער איז צוריקגעקומען צו אונז פון ווילנאָ. אויב די פּאָר ווילנער לעהרער האָבען צוגעגעבען אַ נייע טעאָרעטישע פיזיאָנאָמיע אונזער קרייז, האָבען די צוריקגעקומענע אַרבייטער אַראָבגעבראַכט מיט זיך אַ נייע פּראַקטיק. דאָס איז געווען די נייע פּראַקטיק פון אַגיטאַציע און מאַסען-אָרגאַניזאַציע. פאַר יענער צייט איז דאָס ממש געווען אַנ'אמת'ע איבערקעהרעניש, אַ גאַנצע רעוואָלוציע אין דער טאַקטיק פון די סאָצ.-דעמאָקראַטישע גרופּען אומעטום, אין אַלע שטעדט, וואו זיי האָבען עקזיסטירט. אין ווילנאָ האָט, ווי בעקאַנט, די נייע טאַקטיק אַרויסגערופען אַ שטאַרקע און אָרגאַניזירטע אָפּאָזיציע מצד אַ גרופּע ענטוויקעלטע אַרבייטער, וואָס האָבען בעזוכט די קרייזען, און האָבען געפאָדערט אויך ווייטער „גראַמאָטע", בילדונג, פּראָפּאַגאַנדע.

אויך ביי אונז האָט זיך לכתחילה די נייע טאַקטיק אָנגעשטויסען אויף אַנ'אָרגאַניזירטע אָפּאָזיציע פון די יעניגע אַרבייטער, וואָס האָבען זיך פריהער „געלערנט" און האָבען זיך נאָך נישט געפיהלט צוגעגרייט צו זיין „אַגיטאַטאָרען". צו זיי זיינען צוגעשטאַנען אויך עטליכע פון די אַלטע קרייז-מיטגלידער; וועלכע האָבען נישט סימפּאַטיזירט מיט'ן גאַנצען „טומעל". די מאַסע, האָבען זיי געטענה'ט, איז נאָך אויך אינגאַנצען נישט צוגעגרייט צו אַזאַ אַרבייט און קאָן נאָך נישט בעגרייפען אונזער ציעל. מיר וועלען נור אַרבייטען אין דער ברייט, אָבער נישט אין דער טיף. דאָס וועט אונז גאָרנישט געבען. מיר מוזען בעסער „פערפערטיגען" פּאָליטישע טוער, צוגרייטען „גוטע" סאָציאַליסטען, מאַכען וואָס מעהר בעוואוסטזיניג די בעסטע, די אויסדערוועהלטע פון דער אַרבייטער-מאַסע.

די מעהרהייט פון אונזער קרייז אָבער האָט זיך געשטעלט אויפ'ן שטאַנדפּונקט פון די ניי-געקומענע און ס'איז אַוועק אַ ברייטע, פיבערהאַפטע אַרבייט. דורך די פערבינדונגען, וואָס מיר האָבען שוין געהאַט אין די פאַכען, האָבען מיר צונויפגערופען אַלע שבת צו עטליכע הונדערט מענשען פון אַ

פֿאַך און פֿון די קלענערע פּאַלען, כמעט אַלע אַרבייטער; מען פֿלעגט רעדן איבער דער עקאָנאָמישער לאַגע פֿון די אַרבייטער און איבער די נויטיגקייט צו גרינדען „קאַסעס“. יעדער פֿאַך האָט געבילדעט פֿאַר זיך זיין „קאַסע“ און דער נאָהנטסטער ציעל פֿון דער קאַסע איז געווען — דערשלאָגען זיך אַ 12-שעה'דיגען אַרבייטס-טאָג. דערביי פֿלעגט מען דערלאַנגען אַ בימע צום גובערנאַטאָר, דאָס ער זאָל פֿעראָרדנען ס'זאָל ווערען אָבגעהיט אין די ווערקשטאַטען די אַרבייטס-צייט, וואָס ס'איז פעסטגעשטעלט נאָך לויט אַ געזעץ פֿון יעקאַטערינאַ'ס צייטען. אַלע אַרבייטער פֿון פֿאַך פֿלעגען זיך אונטערשרייבען אונטער די „פּראָסבעס“.

פֿון פּאָליטיק פֿלעגען מיר דאָרט אויסמיידען צו רעדן. דאָס פֿלעגען מיר טון נור פֿאַר די אויסגעקליבענע, די בעסערע, וואָס פֿלעגען ווערען אויסגעטיילט אין קרייזן און צוגעגרייט צום „סאָציאַליזם“. איין פֿאַך נאָכ'ן צווייטען איז אַריינגעצויגען געוואָרען אין דער אַגיטאַציע. מיר זענען פֿלוצלינג אויסגעוואַקסען אין אַ גרויסער קראַפט און פֿון זיך אַליין איז שוין דער נאָמען „צער-בעלי-חיים“ פֿערשוואונדען געוואָרען. די אָרעמע אַרבייטענדע בעפֿעלקערונג האָט זיך געשטעלט אויף אונזער זייט, איז געווען מיט אונז און מיר זענען געוואָרען פֿערשטענדליך און נאָנט די יעניגע, וועלכע פֿלעגען אונז אַממערהסטען נאָכשרייען און פֿיינד האָבען.

אמת, דערפֿאַר איז שטאַרקער און ראַפֿינירטער געוואָרען צו אונז די שנאה פֿון די בעלי-בתּים, וועלכע האָבען פֿלעגינג דערזעהן ביי זיך אין די ווערקשטאַטען די פּרוכט פֿון אונזער אַרבייט. ס'האָט זיך אָנגעהויבען אַ סדרה שטרייקען. ... דערוואַרט זיך אויף דעם ענטפֿער פֿון גובערנאַטאָר, האָט ... אָנגעהויבען באַלד דאָ, באַלד דאָרט צו שטרייקען פֿאַר אַ ... פֿערצערען אַרבייטס-טאָג (מען פֿלעגט אַרבייטען ביי אונז 16 שעה אַ טאָג, דאָנערשטאָג און פֿאַר יום-טוב גאַנצע נעכט), מען האָט אָנגעהויבען פֿאָדערן בעסערע בעהאַנדלונג (וואָס ס'האָט שטאַרק בעליידיגט די בעלי-בתּים) און ביים אָבזאָגען

דעם „בונטאָווטשיק“, דעם „צער בעלי חיים׳ניק“, פלעגט זיך דער גאַנצער ווארשטאט איינשטעלן פאַר איהם און פאָדערן, ער זאָל אומגעקערט ווערען אויף זיין שטעל.

פאַר די בעלי־בתים איז דאָס ממש געווען ווי א דונער־קלאַפּ אין א ווינטער־טאָג. זיי האָבען אויף דעם געקוקט ווי אויף א קאַטאַסטראָפע, וועלכע איז אַרויפגעפאַלען פּלוצלינג אויף זייערע קעפּ און קעהרט־איבער מיט׳ן וואָרצעל דעם גאַנצען סדר העולם. בעוונדערס האָבען דאָס נישט געקאָנט פערטראָגען די פּאָר תקיפים גבירים, וועלכע האָבען בעשלאָסען אריינצוטרעטען אין א קאַמף מיט די געוועזענע „צער־בעלי־חיים“, אַלס די הויפּט־שולדיגע אין די אַלע צרות.

לכתחילה האָבען זיי זיך נאָך זשעני׳רט איבערצוגעבען יודישע קינדער אין גוי׳עשע הענד. מען האָט פריהער אויסגעפּרובירט היימישע מיטלען. זיי האָבען געדונגען בעקאַנטע שלעגער, די „יואָוילע יונגען“ פון שטאָט, זיי זאָלען בעפאַלען די צער־בעלי־חיים, די „זאַבאַסטאָווטשיקעס“. אָבער מיר זענען דאָמאָלסט שוין נישט געווען יענע קליינע גרופּע, וואָס לאָזט זיך שפּייען אין דער קאַשע. צווישען די „אָרגאַניזירטע“ ארבייטער האָבען זיך אויך געפונען גאַנץ קרעפטיגע יונגע לייט, וואָס קאָנען געבען א קלאַפּ.

אונזער אָרגאַניזאַציע איז ווירקליך געווען פאַר די שטאָט־לאָבוזעס, וואָס האָבען געהאַט א מאָנאָפּאָל איבער דער פּויסט־מלאכה, ווי א דאָרן אין אויג. זיי האָבען פּשוט געקוקט אויף דעם ווי אויף א קאָנקורענץ זאַך. פריהער פלעגען זיי קאָנען בעקומען „אויסלייז־געלד“ פון יעדען בחור, וואָס פלעגט שפּאַצירען מיט א מיידעל, זיי פלעגען זיין גאַנצע תקיפים אין שטאָט און קיינער פלעגט זיך נישט וואָגען זיי ענטקעגענצושטעלען. איצט אָבער האָט זיך דאָס איינגאַנצען געענדערט. די בחורים געהערען שוין צו אָנ׳אָרגאַניזאַציע. זיי געהען אָרום שטענדיג צוהונדערטווייז און האָבען די העזה צו ווידער־שפּעניגען געגען די „מעכטיגע“ פון שטאָט, פאַר וועלכע,

פּאָליציי אפילו געזאָגט זיך שווייַגן און זיך נישט מאַכן זע-
הענדיג, וואָס זיי טוען אָב.

עס האָט דאַרום סיי ווי סיי געמוזט קומען צו א צוזאַ-
מענשטויס צווישן די דאָזיגע צוויי קאָנקורירענדע צדדים און
ער האָט טאַקע אויך זיך נישט געלאָזט לאַנג וואַרטן.

דאָס איז געווען אַ חול-המועד סוכות פון 1884. די בעלי-
בתים, פּראָוואָצירט דורך דער מגפה שרייקען, וואָס האָט זיך
אויסגעברייט איבער'ן שטאָט, האָבן אונטערגעקלייבט און אָנגע-
טריקן די גאַנצע באַנדע „וואָליע יונגען", יענע זאָל'ען מאַ-
כען אַ טומל מיט זייער ברייטער הנהגה. די פּראָוואָקאַטאָרע שלעגער
האָבן זיך צונויפגעקליבן אין א הויף ... אויפ'ן „מער-
... גולוואַר", באַוואָפנט מיט שטעקנס און מעסערס
און האַקן, משמשות ... צו מעסטן די כוחות,
אַרויסגערופן אַרויסצוטרעטן די ... פון די „יאַטען". די
אַרבייטער האָבן אויך זיך גלייך גערעכנט מיט א קאַמפּ-
פישווערע און ס'האָט זיך אָנגעהויבן א מאַרמעלע, בלוטיגע
מלחמה.

ס'האָט זיך ממש געגאָסן בלוט, מען האָט געשטאָכן
און געשלאָגן צעהנדליגער מענשן. די פּאָליציי האָט זיך
היינט, פון דער ערשטער מינוט, פאַרבאַהאַלטן אין די ווינקל-
לעך און האָט מורא געהאַט זיך אַריינצומישן אין דעם עסק.
אויך דער „מיזלינער" עולם האָט זיך אָנגעטראָגן אין די
הייזער און האָט געוואַרט מיט האַרצקלאַפּן אויפ'ן סוף פון'ם
שלאַכט. די שאַנסן פון ביידע צדדים זענען כמעט געווען
גלייך. אוממערקזאַם איז אָבער די אַרבייטער צו הילף געקומען
א ... ... די שטעכער און קצבים. די
זענען שוין אויך געווען לעצטנס פאַראייניגט פון דער שניידער-
... און האָבן דאַרום באַשלאָסן צו שטעלן זיך אויף
דער זייט פון די אַרבייטער

דאָס אָנקומען פון אזעלכע מוסקל-שלעגער, באַ-
וואָפנט מיט האַק און מעסערס, האָט דעצידירט די שלאַכט
און די „וואָליע יונגען" האָבן בחרפה געמוזט אנטלויפן פון

קאַמפּס-פּלאַץ בשן-ווען. דאָס האָט שוין אויף שטענדיק צו-
קלאַפּט דעם פּרעסטיזש פון דער דאָזיגער חברה אין די אוי-
גען פון דער צעשראָקענער באַפעלקערונג און זייער תקיפות
איז שוין צוריק נישט דערהויבען געוואָרען. בפרט, ווען פיל
פון זיי, אַלייך אויך אַרבייטער, זענען ביסלעכווייז אַריינגעצוי-
גען געוואָרען אין די פעראיינען.

נישט געפועלט מיט דעם היימישען אויפטו פון שלאָ-
גען, האָבען די בעלי-בתים גענומען זוכען נייע וועגען. מען
איז געקומען צו ווינקעל-שרייבער, יענע האָבען זיי מבטיח
געווען אונז צו פערשיקען ווי דער פעפער וואַקסט, דאָס איז
עפּעס געווען „צו נייע" פאַר די פרומע יודישע בעלי-בתים.
מען האָט אָנגעהויבען מאַכען אַסיפות ביים רב, זוכען אַ היתר
אויף דער מסירה. ווי מען האָט אונז דאַמאָלסט איבערגעגע-
בען, האָט דער רב געפּסק'נט, דאָס מען מעג אַזעלכע אפיקורסים
און מורדי במלכות אַרויסגעבען דער פּאָליציי, שטיצענדיק זיך
די רבי אויפ'ן מאמר: „רשעים מורדין ולא מעלין" (רשעים
מעג מען ווייטער אַראָבוואַרפען און נישט אויפהייבען צו זיך).
ווי ס'זאָל נישט זיין, ס'איז גיך אַוועק אַ פּאַפּירעל צו וועמען
עס דאַרף וועגען אונזער אַרבייט און אַ גענויע רשימה פון
די פיהרער, די „בונדאָווטשיקעס".

די פּאָליציי האָט אָנגעהויבען אויף אונז שטאַרק השגחה
צו געבען. איך און נאָך איינציגע חברים זענען אפילו „איינ-
געלאַדען געוואָרען" צום אָרטיגען פּאָליציימייסטער, וועלכער
האָט אונז געזאָגט מוסר פאַר אונזער שלעכטער אויפפיהרונג.
האָט אונז דערצעהלט, דאָס ערשט נישט לאַנג איז אין ביאַ-
ליסטאָק אַרעסטירט געוואָרען אַ יודישער סאָציאַליסטישער קרייז
(די אַרעסט פון גאָזשאַנסקי, זאַלקינד און אַנדערע אין אָנפאַנג
יאָהר 1897) און האָט אונז מתרה געווען, דאָס מיט אונז קאָן אויך
דאָס אייגענע געשעהען, ווען די זשאַנדאַרמען וועלען זיך דער-
וויסען פון אונז. אגב האָט ער אונז דערוויזען, דאָס בריסק
איז נישט קיין פאַבריק-שטאָט און צווישען האַנדווערקער
קאָן מען גאָרנישט אויפטון. אָבזאָגענדיק אונז אַ גאַנץ פּעקעל

מוסר, האָט ער זיך מיט אונז גוטמוטיג געזעגנט און אונז אָבגעלאָזען בשלום.

דערווייל איז אונזער ווירקונג אין שטאָט געוואַקסען. מיר האָבען שוין געהאַט אין אונזער „פּאָליטישער" אָרגאַניזאַציע (זי פלעגט ווערען צוזאַמענגעשטעלט פון די ענטוויקעלטערע מיטגלידער פון די „קאַסעס") אַ פּאָר הונדערט מאַן. און אויך אויף די אַלגעמיינע פאַך־פערזאַמלונגען פלעגען מיר ווערען אַלץ רעדעוודיגער און אָפענער און פלעגען וואַגען צו פערטיפען דעם אינהאַלט פון אונזער פּאָליטישער אַגיטאַציע. מיר האָבען אָנגעהויבען אָנצוקניפּען אַ קאָנטאַקט מיט אַנדערע שטעט. מיר האָבען זיך געניטיגט אין ליטעראַטור. די עקאָנאָמישע בעוועגונג האָט אויך געפאָדערט צו געבען און בעקומען אינפאָרמאציעס אין אַנדערע ערטער. ניט איינמאָל פלעגען מיר טרוימען פון אַ צייט, ווען ס'וועלען זיך צוזאַמענקומען פאָרשטעהער פון פערשידענע שטעט און אַוועקשטעלען צווישען זיך אַ ענגערע און שטענדיגע פערבינדונג. דאָס איז אָבער מעהר ניט געווען ווי אַ שענער חלום, אַנ'אידעאַל צו וועלכען מיר האָבען נור געשטרעבט. דערווייל איז דער קאָנטאַקט מיט אַנדערע שטעט ביי אונז איינגעשטעלט געוואָרען אויף אַ לויזען און צופעליגען אופן.

גרויס איז דערום געווען אונזער שמחה, ווען איינמאָל אין אַ הערבסט־טאָג (אַרום ראש־השנה 1897) איז צו אונז אַראָבגעקומען „אַלעקסאַנדער" פון ווילנע, האָט צונויפגערופען די אָנפיהרער פון אונזער אָרגאַניזאַציע (קיין פאָרמעלע פּאָליטישע אינסטאַנצען זענען נאָך דאַמאָלסט ניט געווען) און האָט אונז געמאָלדען, דאָס אין ווילנע פּראָיעקטירט זיך אויף סוכות אַ צוזאַמענפאָר פון פערשידענע שטעט, וואו ס'דאַרף ווערען געבילדעט איין יודישע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציע פאַר גאַנץ רוסלאַנד.

יענע צייט פאַלט אויך צונויף מיט דעם ערשטען גרויסען אַרעסט, וואָס די זשאַנדאַרמען האָבען געמאַכט ביי אונז לויט דער מסירה פון די בעלי־בתים, פיל מענשען זענען

פערשפּאַרט געוואָרען אויף יאָהרען אין געפענגנישׁ, פיעל האָבען געמוזט אַנטלויפען און וואוינען אונלעגאַל אין אַנדערע שטעט.

אונזער אָרגאַניזאַציע אָבער איז שוין געווען אָנגעשלאָסען אין „בונד“, מיר זענען שוין געווען א טייל פון דער גאַנצער פּאַרטיי, און די אַרבייט ביי אונז האָט זיך שוין ניט אָבגעשטעלט און איז ווייטער געפירט געוואָרען אונטער דער פאָהן פון „בונד“.

פערזאָנען און טיפּען.

.1

אין אַ גוטער, שטילער שעה, ווען דאָס רוישיג לעבען לאָזט מיך אַרויס פון זיין שליטה און איך רוה זיך אָב אויף אַ ווייל'ע פון זיין טומעלדיגען הו־האַ, שטעהען־אויף פון זייערע קברים מיינע אַלטע פריינד און בעקאַנטע. זיי טויכען אַרויס פון די טיפענישען פון מיין זכרון מאַט און בלאַס פון דער צייט, האַלב אָבגעווישט פון דער אַלמעכטיגער שכחה, ביסלעכווייז צעציהט זיך אַרום זיי דער נעבעל, זייערע שוועבענדיגע שאָטענס בעקומען פלייש און בלוט, און ווי לעבעדיגע שטעהען זיי שוין פאַר מיר, יעדער מיט זיין איבדיווידועלער געשטאַלט, מיט זיין אייגענאַרטיגען אויסזעהן. די אַלטע, לאַנג פערשוואונדענע צייטען לעבען־ווידער אויף, ס'פרישען זיך אָב די אַמאָליגע איבערלעבונגען, עס דערמאָנען זיך האַלב פערגעסענע עפּיזאָדען.

דאַס אָבגעשטאָרבענע שטעהט־אויף תחית המתים, דאָס פערגאַנגענע פערוואַנדעלט זיך פאַר מיר אין אַ צווייטע געגענוואַרט.

צום אַלעם ערשטען רוקט זיך אַרויס די פערגעטענע געשטאַלט פון ליזע זוסמאַן. אַ שלאַנקע פיגור פון הויך־מיטעלען וואוקס מיט אַ גרויסען שטערן און קלוגע, גראָהע אויגען, האָט זי אונז אַלעמען איגמפּאָנירט מיט איהר געבוירענעם שטאָלץ. „אונזער פּרינצעסין״—אַזוי פלעגען מיר זי אַלע רופען. און ווירקליך האָט ליזע געהאַט אין זיך עפּעס מאַיעסטעטישעס,—אַזעלכעס, וואָס פלעגט אַרויסרופען ביי אונז אַלע אַ גרויסען דרך־ארץ, אַנ'אמת'ן יראת־הכבוד. איינפאַך אָבער

געשמאַק געקליידט, מיט אַ הויך־אויפגעהויבענעם קאָפּ און דיסטינגירטער האַלטונג, פלעגט זי שטענדיג זיין דער צענטר פון אונזער קרייז. דערצו נאָך האָט זי פערמאָגט אַ רייכען אינטעלעקט און אַ גרויסע טעאָרעטישע ערודיציע. אַ געבוירענע פיהרערין פון אַ קרייז.

פון וואַנען זי איז צו אונז געקומען, ווייס איך עד היום נישט. איך האָב נור אויף אַזוי פיל געוואוסט, אַז זי שטאַמט פון אַ רייך סוחרשער פאַמיליע מיט אַלט יודישע טראַדיציעס; זי האָט געהאַט זעהר פיל דורכצומאַכען, ביז וואַנען זי האָט מיט איהר אייזערנעם ווילען זיך דערשלאָגען דאָס רעכט צו פערלאָזען אַלע אָוועהנד די שטוב, אַוועקצוגעהן אין אונזער פראַלניע און אָפּען מיט אונז שפּאַצירען איבערן בולוואַר. וועגען איהרע היימישע אָנגעלעגענהייטען פלעגט זי זיך קיינמאָל נישט אַראָבלאָזען מיט אונז צו רעדען. זי פלעגט זיך בעווייזען טאָג־איין טאָג־אויס 7 אָוועהנד, פּינקטליך ווי אַ זייגער, און פלעגט אַוועקגעהן צו עלף. צו איהר אַהיים פלעגט קיינער פון אונז, בעזונדערס פון די מענער, זיך נישט מאָרען בעווייזען.

זי האָט געהערט צו דעם עלטערען דור פון אונזער קרייז. אַלע איהרע פריהערדיגע בעקאַנטע האָבען שוין עמיגרירט קיין אַמעריקע, אָדער אין גאַנצען אָבגעשטאַנען פון דער זאַך. אונזער קרייז פלעגט אין זיך אריינזויגען נייע מענשען, פלעגט זיך קאָמפּלעטירען מיט יונגערע פּראָזעליטען. זוסמאַן פלעגט זיי פערבינדען מיט די טראַדיציעס פון דעם קרייז. און ווי אַ טרייע פּריסטערין פלעגט זי אונטערהאַלטען דעם פייער אינ'ם טעמפּעל פון די „צער־בעלי־חיים“.

און שווערער ווי אַלעמען האָט טאַקע זי געטראָפען דער איבערברוך אין אונזער קרייז—דער איבערגאַנג פון קרייזעל־פּראָפּאַגאַנדע צו דער מאַסען־אַגיטאַציע. איהרע „אַריסטאָקראַטישע“ בעגריפען האָבען בשום אופן נישט געקאָנט מאַכען שלום מיט דעם נייעם „דעמאָקראַטיזם“ אין אונזער אַרבייט. זי האָט זיך באין אופן נישט געקאָנט צופּאַסען צו אונזערע

נייע אויפגאַבען. זי האָט זיך טאַקע אַקטיוו אין זייער אויספירונג נישט בעטייליגט. זי פלעגט נישט בעזוכען אונזער נייע וואוינונג, וואו ס'פלעגען פאָרקומען די פאַכען־פערזאַמלונגען און פלעגט נישט נעמען קיין אָנטייל אין די דיסקוסיעס וועגען דער אַרבייט.

ווי פריהער פלעגט זי קומען אַלע אָווענד אין דער אַלטער פראַלניע, פלעגט שפּאַצירען איבערן בולוואַר שוין מעהר נישט אַרומגערינגעלט, ווי אין די פריהערדיגע צייטען, פון אַלע זייטען. דאָס איז געווען די טראַגעדיע פון אַ שטאַרקען מענשען, וועלכער האָט געשפּירט, אַז ס'קומען אָן נייע צייטען און ער האָט שוין נישט דערצו די נויטיגע כחות.

אין די ליידיגע אָווענדען, אָדער אין אַנדערע יומא־דפגרא'ס, פלעגען מיר זיך אַלע אַראָבלאָזען אין פראַלניע צו ליזע זוסמאַן. איהרע קלוגע אויגען פלעגען דאַמאָלסט אויפלעבען, איהר געוועהנליך קאַלט געזיכט פלעגט זיך אָנצינדען און מיר פלעגען מיט איהר פערברענגען אַ פּאָר שעה ווי אין די אַלטע צייטען געמיטליך, אינטים. ס'פלעגט זיך גלייך איינשטעלען אַ כאָר, אָדער ענטוויקלען אַ הייסע דיסקוסיע אויף אַבסטראַקטע, טעאָרעטישע טעמעס. אַפנים אין אַזאַ טראַדיציאָנעלער אַטמאָספער האָט זיך זוסמאַן געוויטיגט, ווי אַ פיש אין וואַסער.

איינמאָל אין אַ שבת־צונאַכטס אין ווינטער 1895 האָט ליזע אונז אַלע, די אַלטע מיטגלידער פון קרייז, געבעטען אָבּפטר'ן זיך פריהער מיט די פערזאַמלונגען און פערברענגען אַלע צוזאַמען אויפ'ן אַלטען אָרט אַ פּאָר שעה. מיר האָבען דאָס געטון איהר צוליב געטון. אַלע זענען מיר געקומען אין גאַנצען קאָמפּלעט. זוסמאַן האָט דאַמאָלסט געשיינט מיט אַ בעזונדער, גאָר נישט קיין געוועהנליכער שענקייט. איהר שטאָלץ, בלאַס געזיכט—בעלויכטען מיט אַן אינערליכער גוטסקייט און ליבער וואַרעמקייט, צו אַלעמען אַזוי אויפגעלעגט און אפילו שוין אַ ביסעל „צו סאַנטימענטאַל". וואָס איז דאָס מיט איהר געשעהען? איהר גאַנצע אויפיהרונג גאָר נישט ענליך צו דער שטענדיגער ליזע'ן. דאָס מאָל האָט זי אויך נישט אָבגעהיט די

צייט. ביז אַ זייגער 2 ביינאַכט האָט זי פֿערבראַכט מיט אונז, חאָט אַלץ געבעטען זינגען און האָט אַליין אויך זעהר לאַנג געזונגען לירישע לידער. כמעט אַלע האָבען מיר זי בעגלייט, ביז צו איהר שטוב.

צום ערשטען מאָל כמעט פאַר דער גאַנצער צייט האָט זיך ליזע אויף מאָרגען אין אָוועגד זיך נישט בעוויזען אויפ׳ן בעשטימטען אָרט. וואָס זאָל דאָס זיין? איז זי אפשר קראנק געוואָרען? אונבעשרייבליך שטאַרק איז געווען דער קלאַפּ, וואָס מיר האָבען בעקומען, ווען מיר האָבען זיך מאָנטאָג אין דער פריה דערוואוסט, אַז נעכטען אָוועגד האָט זיך זוסמאַן פערכמט ביי זיך אין צימער. זי האָט גאַנץ רוהיג אויסגעטרונקען אַ פלעשעל שטאַרקען גיפט, זיך געלעגט אין בעט און ווען די היימישע האָבען זיך שוין געכאַפּט, וואָס מיט איהר האָט געטראָפען און האָבען זיך געלאָזען מיט אַ געוויין צו דאָקטוירים, האָט זי מיט אַ שמייכעל אויף די ליפען צו זיי געזאָגט: „ס׳איז שוין צו שפעט. ס׳וועט שוין גאָר ניכט העלפען"

וואָס האָט געקאָנט צעברעכען דעם אייזערנעם כאַראַקטער פון דער דאָזיגער אינטעליגענטער און שטאָלצער פרוי? זאָל דאָס זיין אַ געקרענקט פרויען-געפיהל? די עלטערע פון אונז האָבען עפּעס געוואוסט פון אַ ראָמאַן צווישען זוסמאַן און איינעם פון קרייז, וואָס איז אָבגעפאָהרען קיין אַמעריקע און דאָרטען חתונה געהאַט. אָדער זענען דאָס געווען די נייע אומשטענדען, צו וועלכע ליזע האָט זיך נישט געקאָנט צופּאַסען און זי האָט זיך נישט געוואָלט אונטערגעבען? דעם דאָזיגען סוד האָט זי אַוועקגעטראָגען מיט זיך אויף איהר ענג פערפרעכטע ליפען אויפ׳ן ברייסקער בית-הקברות.

אויף אונז יונגע האָט איהר טויט געמאַכט אַ שווערען, אונגעהויער שווערען איינדרוק. דער דאָזיגער פאַקט האָט אין גאַנצען דיסהאַרמאָנירט מיט אונזער אַקטיוו-אָפּטימיסטישער וועלט-אנשויאונג. אויסער אַלע פערזענליכע געפיהלען האָבען מיר זיך פשוט געפיהלט געקרענקט פאַר דער „פערשוועכונג" פון אונזער אידעאַל. דאָס איז געווען דער ערשטער נאָנטער

שויט, וואָס האָט זיך אָוועקגעשטעלט צווישען אונזערע אידעאַ־ליסטישע בליקען און רעאַלען לעבען און דערפאַר האָט ער אונז אַזוי שמערצליך, מיט אַזאַ וועהטאָג געטראָפען. א ... ע צייט נאָך האָבען מיר ליזע'ן נישט געקאָנט פערגעסען און פלעגען פערברענגען גאַנצע אָוונדען אין געשפּרעכען, געדענ־קענדיג מעט איהר אָנדענקען. זאָלען איצט די דאָזיגע שורות דינען אַלס אַ קליינע אוּן איינפאַכע מצבה צו דעם פערלאָזענעם און פערגעסענעם קבר פון אַ גרויסער און דאָך שוואַכער פרוי, וועלכע האָט אין לעבען נישט אויסגעהאַלטען.

2

אויסערליך האָט מען דאַמאָלסט שווער געקאָנט אונטער־שיידען צווישען אַ „פּראָפּאַגאַנדירטען" אַרבייטער און אַן אינ־טעליגענט. דער עטעטער פלעגט זיך בעמיהען נאָכצומאַכען, נאָכטון אַלץ דעם צווייטען. ער פלעגט זיך קליידען נישט ווי אַלע אַרבייטער, פלעגט בעקומען „אינטעליגענטישע" מאַניערען, פלעגט רעדען נור רוסיש, — בכלל האָט זיך דאָס ביסעל אַרבייטער „אַסימילירט" צווישען דער אינטעליגענץ און פּראַק־טיש פלעגען טאַקע די מעהר ענטוויקעלטע אַרבייטער אָדער אַרבייטערינס, נאָך אַ פּאָר יאָהרען „שטודירען" אין קרייזעל, אָוועקוואַרפען זייער מלאכה און פלעגען נעמען זיך לערנען „אַן'אינטעליגענטע" פּראָפעסיע: די בחורים פלעגען עקסטערנען מיט'ן אידעאַל אָנצוקומען אין אוניווערזיטעט און די מיידלען פלעגען ווערען אַקושאָרינס, דאַנטיסטקעס און פעלדשערינס.

דעם דורכשניטליכען „אויפגעקלערטען" יודישען אַרבייטער פלעגט איהר שטענדיג בגעגנען אין אַ הויכען הוט מיט ברייטע קאַנטען, אין אַ שוואַרצער פעלערינע, אָדער אין אַ היטעל מיט אַ לעדערנעם, ליאַקירטען דאַשעק אין אַ רוסישער שוואַרצער בלוזע מיט אַ רוסיש בוך אונטער'ן אָרעם און מיט דער רוסישער שפּראַך אויף די ליפּען.

גאַנץ אַנדערש האָט אויסגעזעהן און זיך אויסגעפירט

איינער פון מיינע ערשטע בעקאַנטע אַרבייטער, שמואל דער געלער.

אין אָנפאַנג פון די 90-יאָהרען זענען צו אונז אַראָבגעקומען פון ווילנע איניגע בערשטעל-מאַכער. זיי האָבען געדונגען אַ באַזונדער דירה ערגעץ אויף אַ גוי׳עשער גאַס און האָבען איינגעאָרדענט כאַר זיך אַ ווערקשטוב אויף קאָאָפּעראַטיווע יסודות, —„אַ קאָמונע“. זייער אויסערליכער אויסזעהן איז געווען אַן׳עכט „גוי׳עשער“ און אין שטאָט האָט מען זיי טאַקע געהאַלטען פאַר קריסטען. זייער דירה האָט אונז דאַרום געדינט פאַר אַ קאָנספּיראַטיווען טרעף-פונקט פון אַ העכערער מדרגה. אַהין פלעגען קומען נור יחידי-סגולה און דאָס אויך מיט גרויס פאָרזיכט. איך געדענק מיין איינדרוק נאָכ׳ן ערשטען בעזוך פון יענער דירה אין אַ ווינטער פרייטאָג צו-נאַכטס. איך האָב בעדאַרפט דורכגעהן אַ לאַנגען קריכטליכען הויף, ביז איך בין אַריינגעקומען אין א בעזונדער נידריג הייזעל. דער ערשטער גרויסער צימער אויסגעשטעלט מיט צווי לאַנגע וואַרשטאַטען אויף צו קעמען די חזיר-האָר, די פּאָדלאָגע אָנגעשאָטען מיט הובל-שפענער און שטיקער שפענער. דאָס איז געווען אַ אמת׳ער בית-המקדש פון אַרבייט. אונז אנטקעגען איז געקומען אַ נידריגער יונגערמאַן מיט אַ קריסטליך אויסזעהן, זיין געזיכט נאָך שוואַרץ פון דער אַרבייט, זיינע אַרבעל נאָך פאַר-קאַטשעט און ער האָט נאָך אין גאַנצען געאָטעמט מיט דער אַרבייט. געדריקט אַלעמען די הענד, האָט ער אונז אַריינגע-פירט אין אַ צווייט קליין צימער, וואו מיר האָבען געטראָפען אַ יונגע שוואַרץ-חנ׳עוודיגע פרוי, קורץ געשוירען מיט אַ שוואַר-צער מענערשער בלוזע. ווען ניט דאָס קליין קינד אויפ׳ן האַנד, וואָלט מען זי גאַנץ לייכט געקאָנט אָנעמען פאַר אַ פערשטעל-טען בחור. דאָס צימערעל איז געוואָרען בעלויכטען מיט אַ קליין נאַפט-לעמפעל. אַרום אַ גרויסען הייסען אויוועז זענען שוין געזעסען איינינע פון מיינע פריהערדיגע בעקאַנטע. מען האט דאָרט עפּעס הייס זיך מתוכח געווען וועגען אַ בוך. פּלוצלינג דערהער איך אַ קול, וואָס געהט פון דער הויך. איך הויב

אויף דעם קאָפּ; אויפ׳ן אויוועון ליגט אַ יונגערמאַן מיט צושויבערטע לאָקען און אַ געל בערדעל, העלע קלוגע אויגען פינקלען פון איהם אַרויס; ליגט האַלב אָנגעלעהנט צו אַן אויבערעקל, אין אַ גראָבער, פויערשער העמד און מיט אַ שטריקל אויף די הויזן. ער האָט אָנגעהויבן רעדען אַ פליסיג יודיש און אַלע זענען שטיל געבליבען. גערעדט האָט ער פּאַמעליך, אַבאַריזמען-האַרטיג, איבערגעריסען זיי צאַפּט מיט אַ קלינגענדען געלעכטער. איך האָב געהערט אויפמערקזאַם. פון איהם און פון זיינע ווערטער האָט געוועהט מיט אַזוי פיל פרישקייט און אָריגינאַליטעט, אַז ס׳האָט אונז די אָטעם פאַרכאַפּט. דאָס איז געווען — שמואל דער געלער.

ער איז ווירקליך געווען אַ גרויסער אָריגינאַל, און גאַנצען ניט ענליך צו אַלע איבעריגע מיטגלידער פון קרייז. אין שטוב, אויך אין גאַס פלעגט ער אַרומגעהן תמיד באָרוועס מיט אַן אָפּגעשליסענער גראָבער העמד און אַ געלען רעקעל מיט אויסגעריבענע אַרבעל, מערסטענטייל אַרומגעבונדען מיט אַ שטריק. ער פלעגט זיך צאַפּט צוקלאַפּן איבער די ענקען. אין מאַרק און אַנדערע זאַמעלפּלעצער אין „צמיטרען" צווישען בעלי-עגלות, טרעגער און בכלל גאַס-געשעען. שמואל פלעגט אויך אויף וועלכן לאַנג פאַרפאַלען ווערען פון אונז. דאָס פלעגט ער אַוועקגעהן צופוס, צוהן אַ גראַשען געלד אין טאַש, פון בריסק קיין ווארשע. אויפ׳ן וועג פלעגט איהם פּאָליציי ניט זעלטען פאַרהאַלטען ווי אַ פאַרדעכטיגע פּערזאָן און ברענגען מיט׳ן עטאַפּ צוריק. דערווייל פלעגט ער צוגיגערען צווישען די צרעסטורטע.

בכלל איז ער געווען זעהר אַ בעלעזענער בהיר מיט אַ זעלבסטשטענדיגען און אייגענאַרטיגען שכל, און ער האָט זיך באין אופן ניט געקאָנט איינשפּינען אין הקליבעס פון דיסציפּלין צדער פּאַרטיי-בליקען. וואו איז ער אַהינגעקומען ווייס איך ניט. מיר איז נור אויף אַזוי פיל בעקאַנט, דאָס אַ צאַרטער פרויען-האַנד האָט זיך איינגעגעבען צו פּאַקען אויף אַ צייט אַפילו די דאָזיגע „ווילדע" נשמה, און איהם

אויף איינשפּאַנען אין אַ געפּרעסטער העמד מיט מאַנזשעטען. ער האָט שפּעטער אין ווילנע חתונה געהאַט מיט אַן'אַקושאָרין, אין גאַנצען דער היפּוך פון איהם. דאָס האָט דאמאָלסט ביי אַלעמען אַרויסגערופען אַ גרויסע סענסאַציע. אונפערשטענדליך איז אַ מענשענס אַ האַרץ! נאָכדעם איז ער פערשיקט געוואָרען אין סיביר און איך האָב איהם פערלוירען פון מיין האָריזאָנט. ביי מיר אין זכרון אָבער איז ער פערבליבען דער אַלטער „שמואל דער געלער" מיט די צעשויבערטע געלע קרייזלען אויפ'ן קאָפּ, אָבגעשפּילעטער העמד און באָרוועסע פיס.

אַ טיפּ פון אַנ'אַלטען יודישען למדן־וו'ניק!

3.

נאָך די מסירות פון די בעלי־בתים האָט אונזער שטאָטישע זשאַנדאַרמעריע אָנגעהויבען אַרויסצוווייזען אַ גרויס אינטערעס צו אונזער קרייז, צו זיין אַרבייט און בעזונדערס צו די אַדרעסען פון זיינע מיטגלידער. אין לופט האָט געשמעקט מיט אַנ'אַרעסט. איך האָב געמוזט בעצייטענס פערלאָזען בריסק און זיך איבערפעקלען קיין וואַרשע.

דאָ האָב איך געטראָפען די בעוועגונג ברייטער ענטוויקעלט און ווייט פערצווייגט. שוין די שטאָט אַליין מיט איהר גרויסער צאָהל יודישע אַרבייטער און פיל פאַבריקען האָט געמאַכט די אַרבייט אינטערעסאַנטער און קאָמפּליצירטער. בכדי צו בעקומען פערבינדונגען אויף די פאַבריקען איז די ערשטע „אַגיטאַטאָרען" אויסגעקומען אַריינצוטרעטען אַהין אַרבייטען, אָדער דערשלאָגען זיך דאָרט שטעלעס. דאָס האָט אָבער לאַנג דויערן נישט געקאָנט. דער פערוואַלטער אָדער מייסטער פלעגט פון די אַרבייטער גופא באלד געוואָר ווערען, וואָס פאַר „אַ פויגעל" ס'איז צו איהם אין פאַבריק אָנגעקומען און פלעגט איהם בחרפּתו גלייך משליח זיין.

בעזונדערס שווער איז אָנגעקומען די אַרבייט צווישען די פרויען, — שניידערינס, מאָדיסטקעס, פאַבריק־מיידלען, זיי האָבען אַלע נאָך געלעבט בלויז אין אַ סביבה פון קאָקעטעריע, טאַנץ

און „ליבעט“. קיין שום אַנדערע פראַגען האָבען פאַר זיי נישט עקזיסטירט און נישט געקאָנט וועקען ביי זיי קיין אינטערעס. מען האָט געמוזט שיקען צו זיי אויף שליטען קענטשאַפט, די שוין אַגיטירטע וואַרשעווער בחורים. אָבער אויך דאָס פלעגט נישט אָנקומען אַזוי לייכט. די מיידלעך פלעגען אָנפאַנגס געדולדיג זיך צוהערען צו דער „פילאָזאָפיע“ פון זייערע קאַוואַ־לערען, פלעגען דאָס פערשטעהן אַלס אַ מאַנסבילשען מאַנעוור צו פערפיהרען אַ זייטיגען שמועס און נאָכדעם פלעגען זיי שוין פשוט איבעררייסען די רעד און פרעגען, ווען וועלען זיי שוין צוטרעטען צום עיקר?.. ביסלעכווייז אָבער האָט מען אויך דעם פרויען-אינדיפערענטיזם געבראָכען, ס'האָבען זיך איינגעשטעלט פערבינדונגען כמעט מיט אַלע פאַכען און מען איז צוגעטראָטען צו אַ הייכער אָרגאַניזאַציאָנעלער אַרבייט.

אָנפאַנגס 90-טע יאָהרען האָט די אַגיטאַציע צווישען איינ־צעלנע יודישע אַרבייטער געפיהרט דער „יודישער אַרבייטער־פערבאַנד אין וואַרשע“. ער האָט פערמאָגט אייניגע הויך־ענטוויקעלטע יודישע אַרבייטער, אַ טייל פון זיי זענען שפעטער אַריינ־געטרעטען אין פ. פ. ס. און האָבען איהרע אידעען ענטוויקעלט אויף דער יודישער גאַס. דעם געדאַנק וועגען אַ ברייטער אַגיטאַציע צווישען די יודישע אַרבייטער אויף יודיש און בכלל וועגען אַ פּאָליטישער יודישער אָרגאַניזאַציע האָט אַראָבגעבראַכט אַהער אַ גרופּע ווילנער פּיאָנערען, זיי האָבען דאָס שפּעטער געשיקט פון זיך אַ דעלעגאַציע אויפ'ן ערשטען צוזאַמענפאָר פון „בונד“ און גלייך נאָכדעם דאָ אַוועקגעשטעלט זיין אָרטי־גע אָרגאַניזאַציע. די אָנגעזעהענסטע פון זיי זענען געווען צביה הורוויטש, מאַריע זשעלודסקאַ, לעאָן גאָלדמאַן און מערי גינזבורג.

געבוירען און ערצויגען געוואָרען ביי יודישע קליינ־הענדלער אין ווילנע, האָט צביה פערמאָגט אין זיך אַ געבוי־רענע אינטעליגענץ. זי איז געווען אַ ברונעטין מיט קוילען־שוואַרצע אויגען, אַ הויכען שטערען און ענערגישע געזיכטס־צוגען. זי האָט זעהר פיל געלעזען און נאָכמער זעלבסטענ־

דיג געאַרבעט אַלס אַ זעמשערין (הענדשקע־מאַכערין), איז זי געקומען אין 1894 קיין וואַרשא און האָט גלייך צוגעטרעטען צו דער סאָציאַליסטישער אַרבייט. בעזונדערס אויסגעצייכענט האָט זי זיך מיט איהר שטאַרקער ענערגיע און אָרגאַניזאַציע פעהיגקייטען. זי איז געווען זעהר שטרענג צו די אַרומיגע, האָט פון איהרע מיטאַרבייטער זעהר פיל געפאָדערט און האָט ניט דערלאָזען קיין שום „סענטימענטען“. אויפ'ן צווייטען צוזאַמענפאָהר פון „בונד“ איז זי אויסגעקליבען געוואָרען אין צענטראַלען קאָמיטעט, זי האָט זיך אָבער גיך פון דעם אַמט אָבגעזאָגט, האָט זיך צוריק אומגעקערט צו איהר אייגענער בעשעפטיגונג און האָט ווייטער פערנומען איהר פּאָסטען אַלס אָרגאַניזאַטאָרין אין וואַרשע.

יאָהרען־לאַנג האָט זי געאַרבייט אין „בונד“, אין פלעגט זיך בעטייליגען אין אַלע זיינע קאָנפערענצען און צוזאַמענפאָהרען. אין 1907־טען איז זי ארעסטירט געוואָרען אין וואַרשע, אַלס דעלעגאַטין צום לאָנדאָנער צוזאַמענפאָהר פון דער רוסלענדער פּאַרטיי, און איז פערשיקט געוואָרען אויף אייניגע יאָהר קיין וויאַטקע. שפּעטער האָט זי זיך בעזעצט אין פּעטערבורג, האָט דאָרט געאַרבייט אַ צייט אין דער רוסישער סאָצ. דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, ווערט ווידער אַרעסטירט און פערשיקט קיין אַרכאַנגעלסק. אין די מלחמה־יאָהרען האָט זי זיך פון דאָרט אומגעקערט פערנעמט דעם פּאָסטען פון סעקרעטאַרין פון דער סאָצ. דעמאָקראַטישער דומע־פראַקציע און איז עד היום מעטיג אין פּעטערבורג ביי די „מענשעוויקעס אינטערנאַציאָנאַליסטען“.

צוזאַמען מיט צביה'ן האָט אַ לאַנגע צייט געאַרבייט אין וואַרשע און שפּעטער—אין אַנדערע שטעט—מאַריע זשעלודסקאַ. אַ טאָכטער פון אַ הויז־בעזיצערין אין ווילנע, האָט מאַריע געענדיגט די ווילנער גימנאַזיום. צוליב אַגיטאַציע־צוועקען האָט זי זיך אויסגעלערנט שניידעריי און איז געקומען קיין וואַרשע העלפען גרינדען אַ יודישע אַרבייטער־אָרגאַניזאַציע. זי פלעגט רעדען מיט פייער און האָט געהאַט אַ גרויסע ווירקונ־

אויף די אַרבייטער. שפּעטער־צו האָט זי חתונה געהאַט מיט דוד קאַץ (טאַראַס, איין צייט אַ מיטגליד פון צ. ק.); זיי זע־נען אין 1908 אָבגעפאָהרען קיין באַקו און אין גאַנצען אָבגעשטאַ־נען פון דער פּאַרטיי־אַרבייט.

אַ רייכען אַגיטאַטאָרען־מאַטעריאַל האָט צוגעשטעלט אין דער ערשטער צייט פון דער בעוועגונג די ווילנער יודישער האַנדווערקער־שול. פון דאָרטען זענען אַרויס פּאַרטייגע טוער מיט אנ׳עלעמענטאַרער בילדונג און קוואַליפיצירטען פאַך. זיי האָבען זיך צופאָהרען אין די אַרומיגע שטעט און זענען דאָרטען געוואָרען די פּיאָנערען פון דער בעוועגונג. איינער פון זיי איז געווען לעאָן גאָלדמאַן. געענדיגט די האַנדווערקער־שול אַלס שלאָסער, איז ער אין ווילנע געוואָרען פון די טעטיגסטע אַגיטאַטאָרען און איז אָבגעפּאָתרען אין 1896־טען יאָהר קיין וואַרשע. פון דאַנען איז ער געשיקט געוואָרען אַלס אַ דעלעגאַט אויפ׳ן ערשטען גונדישען־צוזאַמענפאָר. גאָלד־מאַן האָט אָבער נישט לאַנג געאַרבייט אין „בונד“. אין 1902־טען יאָהר פאָהרט ער איבער אין דרום־רוסלאַנד, שטעלט אַוועק די דרוקעריי פון „איסקראַ“ און צייכענט זיך אויס אַלס אָנגע־זעהענער טוער אין דער רוסלענדער פּאַרטיי. אַרעסטירט אין קישעניעוו, ווערט ער פעראורטיילט פערשיקט צו ווערען קיין סיביר (אויף אייביג). ער אַנטלויפט פון דאָרטען און ווערט אויס־געקליבען אין צענטראַלען קאָמיטעט פון דער רוסלענדער פּאַר־טיי; אויפ׳ן 7־טען צוזאַמענפאָר פון „בונד“ אין לעמבערג, (וואו ס׳איז געשטאַנען די פראַגע וועגען פעראייניגען זיך צו־ריק מיט דער פּאַרטיי — 1906) איז ער געשיקט געוואָרען אַלס דעלעגאַט פון צענטראַלען קאָמיטעט פון דער רוסלענדער פּאַרטיי. אין 1907 איז ער ווידער אַרעסטירט געוואָרען, איז געוואָרען פעראורטיילט אויף 4 יאָהר קאַטאָרגע און אייביג פערשיקט צו זיין. עד היום איז ער פערבליבען אַנ׳אָנגעזעהע־נער טוער ביי די „מענשעוויקעס“.

צו דער דאָזיגער גרופּע פּיאָנערען האָט אויך געהערט זיין פרוי מערע, געוועזענע גינזבורג. מערע, אָדער „מערע־

לע", ווי מיר אַלע פלעגען זי רופען, איז געווען אַ טאָכטער פון רייכע סוחרים. זי האָט זיך אויסגעלערנט שניידעריי און איז צוזאַמען מיט די אויבנדערמאָנטע פערזאָנען געקומען קיין וואַרשע. זי איז געווען זעהר אַ לעבענסלוסטיגע און פרעהליכע. אַלע צימערן פלעגט זי פערקלינגען מיט איהר געלעכטער, פון איהרע אויגען פלעגט ער ממש אַרויסשפּראָצען. פלעגט זי זיך הילכיג צולאַכען, פלעגט איהר קליינע פיגור זיך איינגאַנצען בעת־מעשה צאַפּלען און טרייסלען; זי פלעגט אונז אַלעמען אָנשטעקען מיט איהר פרעהליכקייט און לוסטיגקייט. צו מאַסען־אַרבייט איז זי נישט געווען פעהיג און האָט דערצו נישט אַרויסגעוויזען קיין גרויס חשק. איהר האָט געצויגען צו מעהר ריזיקאַלע אונטערנעמונגען, איהר איז געפעלען „קאָנספּיראַטיווע" אַרבייטען. און ווירקליך פון יאָהר 1898 הויבט זי אָן צו אַרבייטען אין די געהיימע דרוקערייען, וואָס האָבען זיך דאַמאָלט אין וואַרשע איינגעשטעלט.

אין 1902 פאָהרט זי איבער מיט איהר מאַן, לעאָן גאָלדמאַן, קיין קישענעוו, וואו זי ווערט די בעל־הבית'טע פון דער געהיימער דרוקעריי פון „איסקראַ". זי פאַלט גיך דורך און ווערט אַרעסטירט. איהר טורמע איז געווען זעהר אַ שווערע. צוזאַמען מיט איהר אין איין חדר האָט זיך אויך געפינען איהרס אַ קינד פון צוויי יאָהר. דער „נאַטשאַלניק" פון קישיניעווער טורמע איז געווען אַ גרויסער אויסוואורף און פלעגט בעסטיאַליש זיך בעגעהן מיט די פּאָליטישע אַרעסטירטע. בעת אַ קאָנפליקט מיט די פּאָליטישע האָט ער בעפוילען צו נעמען מיט געוואַלט מערע'ן, אין אָנוועזענהייט פון קינד, וואָס האָט שוין פערשטאַנען, וואָס אַרום איהם קומט פאָר, אין קאַרצער. מען האָט זי געבונדען און געשלעפּט איבער די טרעפּ, בעגלייט פון די קולות פון קינד. דאָס האָט געמאַכט אויף דער מוטער אַנ'אונפערגעסליכען איינדרוק. מערע איז פעראורטיילט געוואָרען צו ווערען פערשיקט. דאָס קינד האָבען איהרע קרובים ביי איהר אָבגענומען און אַליין ערצויגען. אין די יאָהרען פון רעאַקציע (1908–1909) האָט מערע, לעבענדיג אונ-

לעגאַל, נישט געקאָנט געפונען פאַר זיך קיין פּאַסענדע אַר-
בייט אין דער פּאַרטיי; זי פאַלט אַריין אין אַ שרעקליכער מרה
שחורה און נעמט זיך אַליין דאָס לעבען. מען האָט זי אויף
איהר פאַלשען פּאַספּאָרט צו קבֿורה געבראַכט. „אַ פרוי
אָהן אַ מאַן, אַ מוטער אָהן אַ קינד, אַ רעוואָלוציאָנערין
אָהן אַ רעוואָלוציע", אַזוי האָט איינער פון איהרע נאָהנטע אין
ציריך כאַראַקטעריזירט איהר שטימונג, וואָס האָט זי דער-
פיהרט צו זעלבסטמאָרד. אין איינעם, ווי האַרט און גרויזאַם
האָבען געמוזט זיין די לעבענס-אומשטענדען, וואָס מערע האָט
דורכגעלעבט, אַז זיי האָבען באַוויזען אויסצורייסען די טיפע
קוואַלען לעבענס-לוסט און טהעטיגקייט, וואָס זענען געלעגען
פערבעהאַלטען אין דער אייביג לעכצענדער און פרעהליכער
פרוי און זי דערפיהרען צו אַזאַ סוף.

דער פאָרשטעהער פון קאָמיטעט, — דער „אינטעלי-
גענט" פון דער וואַרשעווער אָרגאַניזאַציע, — איז דאַמאָלסט
געוועזען יוזעף מיל (דזשאָן). וויל ער האָט גוט געקאָנט די
פוילישע שפּראַך און האָט געהאַט פערבינדונגען אין דער פוי-
לישער געזעלשאַפט, איז ער אַראָבגעשיקט געוואָרען פון ווִיל-
נע אָהער צו העלפען איינפלאַנצען דעם „בונד" אויך אין פוילי-
שען באָדען. ער האָט אויסגעזעהן ווי אַ „דיפּלאָמאַט" און איז
געוועזען געקליידעט מאָדע-שיק. ער האָט דאַרום נישט געקאָנט
בעגעגענען זיך דירעקט מיט די אַרבייטער. ער וואָלט אַליין
דורכגעפאַלען און וואָלט די לייטע אויך „פערראַטען". ער
פלעגט זיך נור טרעפען מיט די מיטגלידער פון קאָמיטעט און
דאָס אויך זעהר פאָרזיכטיג. געוואוינט האָט ער אַליין אויף
מאַרשאַלקאָווסקאַ אין אריסטאָקראַטיש-פּוילישער פאַמיליע זיין
וואוינונג פלעגען מיר באַזוכען נור איינציגע מענשען און דאָס
אויך אין אויסנאַהמס-פאַלען. דאָס האָט אָבער אַלץ נישט גע-
האָלפען. בעת'ן גרויסען דורכפאַל אין יאָהר 18 8 (וועגען
דעם — ווייטער) האָט די זשאַנדאַרמעריע אויך צו איהם אויף
דער וואוינונג געקומען, האָט איהם אָבער אין שטוב נישט גע-
טראָפען. איהם איז געלונגען צו אַנטלויפען קיין אויסלאַנד,

דאָרט איז ער אַריינגעטרעטען אין אויסלענדישען קאָמיטעט פון „בונד", וואָס האָט זיך דאַמאָלסט געבילדעט, ווערט אויף יאָהרען־לאַנג זיין „פינאַנץ־מיניסטער" און איבערגעבענסטער מיטגליד. איצט געפינט ער זיך אין אַמעריקע און איז טעטיג אין דער יודישער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע.

ביי דער געלעגענהייט וויל איך אויך דערמאָנען אַ קאָנספּיראַטיווע וואוינונג, מיט וועלכער מיר האָבען זיך צו יענער צייט באַנוצט אין וואַרשע. דאָס איז געווען אין אויאַזדאָווער מיליטער־שפּיטאָל אין וואוינונג פונ'ם דאָרטיגען אָרדינאַטאָר, אַ בעקאַנטער רוסישער פּסיכיאַטאָר. ער האָט געהאַט אַ יודישע פרוי, אַ סאָצ.־דעמאָקראַטין, וועלכע האָט אונטערגעהאַלטען מיט אונז פארבינדונג. שפּעטער איז זי געווען איינע פון די אָרגאַניזאַטאָרען, לויט וועמענס איניציאַטיווע איז פאָרגעקומען אין מינסק (אין יאָהר 1898) דער ערשטער צוזאַמענפאָר פון דער רוסלענדער סאָצ.־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. דאָרטען אין וואוינונג, אונטער די פליגעל פון מיליטער־דאָקטאָר, פלעגען מיר אָפּהאַלטען אונזערע קאָמיטעט־זיצונגען. מען האָט דערצעהלט אַלס קוריאָז, דאָס בעת ניקאָלאַי דער צווייטער האָט בעזוכט אין יאָהר 1893 וואַרשע און איז געקומען אויך אין אויאַזדאָווער שפּיטאָל, האָבען דאָרט זיך בעת־מעשה געפונען אין אַ זייטיגען צימער פון דעם אָרדינאַטאָר'ס פרוי איהרע בעקאַנטע רעוואָלוציאָנערען. נישט אמת, אַ פּאַסענדע קאָמפּאַניע פאַר דעם רוסישען צאַר?!...

4

אין וואַרשע האָב איך די מאָלסט (אין 1897) פערבראַכט אַ קורצע צייט. מען האָט פון בריסק פונאַנדערגעשיקט אַ ציר־קולאַר מיט איינציגע נעמען פון פערזאָנען, וואָס ווערען דורך זשאַנדאַרמעריע געזוכט. צווישען זיי בין איך אויך געווען. עטליכע מיינע שטאָט־לייט זענען טאַקע אין מיטען טאָג דאָ אויסגעשפּירט געוואָרען. איך האָב דאַרום בעשלאָסען אָבצופאָהרען פון דאַנען קיין ביאַליסטאָק, וואו מען האָט געקאָנט, ביי

די דאַמאָלסדיגע אומשטענדען, וואוינען נישט פערמאָלדען אין דער פּאָליציי.

דאָרטען האָב איך זיך בעקאַנט גוט מיט נייע מענשען און נייע פאָרמען פון דער אַרבייט.

ביאַליסטאָק האָט צו יענער פערמאָגט איינציגע טויזענט יודישע וועבער, וועלכע האָבען געאַרבייט אין האַנד-פאַבריקען און ביי פערמיטלער (לוינקעטניקעס). צווישען די וועבער איז שוין מיט יאָהרען צוריק פאָרגעקומען אַן עקאָנאָמישע בעוועגונג, וואָס האָט אַריינגעצויגען די ברייטע אַרבייטער מאַסע. מיט 2 יאָהר נאָך פאַר מיין קומען אַהער (1895) איז דאָרט פאָרגעקומען אַן אַלגעמיינער שטרייק פון 26 טויזענט וועבער (יודען און קריסטען) געגען איינפיהרען אַרבייטער-ביכלעך. דער דאָזיגער שטרייק איז אויסגענוצט געוואָרען דורך דער אָרטיגער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער גרופּע (דער ביאַליסטאָקער אַרבייטער קאָמיטעט). שפּעטער איז די דאָזיגע גרופּע (אויסער איינציגע פּערזאָנען) אינגאַנצען אַריינגעטרעטען אין „בונד". די אָרטיגע אַרבייטער האָבען בענוצט כאַראַקטעריסטישע טערמינען, וועלכע האָבען בעצייכענט די שייכות צו דער בעוועגונג. אַזוי, למשל, פלעגען זיי רופען יענע, וועלכע זענען געווען איבערגעגעבען דער אַרבייטער-זאַך „פּאַטריאָטען". די געגנער זענען גע[illegible]ט געוואָרען מיט'ן נאָמען „אַנטיסעמיטען".

בעזונדערס האָט זיך מיר אַנגעוואָרפען אין די אויגען אַ נייער טיפּ אַרבייטער, מיט וועלכען ס'איז מיר אויסגעקומען [illegible] צו טרעפען. איך דערמאָן זיך דעם ערשטען קרייז, וואוהין מען האָט מיך ג[illegible]ט באַלד נאָך מיין אָנקומען קיין ביאַליסטאָק. דאָס איז געווען אַ פרייטאָגס-צו-נאַכטס אויף אַן אויבערשטיבעל, (אַ סאָלקע) וואו ס'האָט געוואוינט אַ וועבערישע עלטערע פאַמיליע, האָב איך געטראָפען אַ פולען צימער, ענג בעזעצט מיט עלטערע יודען מיט בערד, לאַנג געקליידעט, אַלע אַזוי נישט ענהליך אויף געוועהנליכע אַרבייטער

זיי זענען געזעסען ווער אָהן אַ היטעל, ווער ס'האָט גערויכערט אַ פּאַפּיראָס, ווער ס'האָט געלייענט אַ רוסישע ציי-

טונג, אָדער אַ רוסיש בוך. לכתחילה האָב איך געמיינט, אַז איך האָב אַ טעות געהאַט און איך בין אַריינגעפאַלען אין אַ פרעמד אָרט; אָבער מיין בעגלייטער האָט מיך באַלד בעקאַנט געמאַכט מיט אַלע אָנוועזענדע און ס'איז אַוועק אַ לעבהאַפטער שמועס: וועגען אַגיטאַציע און פראָפּאַגאַנדע, וועגען די צילען פון „בונד", וועגען אַלגעמיינע טעאָרעטישע פראַגען. איינער האָבען אין געשפרעך אַרויסגעוויזען אַ היבשע יודישע און אַלגעמיינע ערודיציע. איך האָב ממש מיינע אייגענע אויערן נישט געגלייבט.

ווי איך בין שפּעטער געוואָרען, איז וועבעריי דאַמאָלסט ביי יודען נישט געווען פערעכענט צו די נידריגע מלאכות, ווי אַ שטייגער, שוסטעריי און שניידעריי. מען האָט עס געהאַלטען פאַר אַ בכבוד'יגע בעשעפטיגונג. אַ בעל-הבית'שער איידעם, וואָס האָט געענדיגט עסען קעסט ביי שווער און שוויגער, אַ בית-המדרש לערנער, וואָס האָט געזוכט עפּיס אַ שענע מלאכה, בכלל בעלי-בת'ישע קינדער פלעגען זיך אויסלערנען וועבעריי. צווישען מיינע צוהערער האָבען זיך טאַקע געפינען אַ געוועזענער מלמד, אַ שוחט, אַ פּאָר חסידים, וואָס פלעגען נאָך מוזען היטען „שבת" און לכתחילה-וועגען געהן דאַוונען אין שטיבעל, כמעט זייערע יונגע-לייט, וואָס האָבען זייערע יאָהרען פערבראַכט ביי דער גמרא. אָט די אַלע מענשען האָבען מיטגעבראַכט דעם פּראָלעטאַריאַט זייער אינטעליגענץ, זייער שאַרפע הקירה און התלהבות'דיגע געפיהלען און האָבען זיך מיט'ן גאַנצען קאָפּ און האַרץ איבערגעגעבען דער נייער סאָציאַליסטישער תורה, וועלכע זיי האָבען איצט מקבל געווען ביי זייערע וועב-שטולען.

צו דער דאָזיגער קאַטעגאָריע „בונדיסטען" האָט געהערט מטות דער וועבער. אַ יוד פון אַ יאָהר 50, מיט אַ שוואַרץ-גראָהער באָרד אין לאַנגע יודישע מלבושים, האָט ער אויסגעזעהן אַזוי משונה'דיג צווישען אונז יונגע, „היינט-וועלטיגע". פריהער איז ער געווען אַ שוחט אין אַ קליין שטעטעל, ער האָט אָבער זיין פּאָסטען פערלאָזען, איז געקומען קיין ביאַליסטאָק און

האָט זיך אויסגעלערנט וועבעריי, ער האָט געשמ׳ט אַלס גרוי־
סער למדן און פרומער יוד. די בעוועגונג האָט אויך איהם
אַריינגעצויגען מיט׳ן שטראָם און דאַמאָלסט האָט ער זיך בע־
קאַנט מיט די סאָציאַליסטישע אידעען. מטות איז געוואָרען אַ
הייסער „בונדיסט“ מיט לייב און זעעל און האָט זיך אַקטיוו
בעטייליגט אין אַלע דיסקוסיעס וועגען דער נייער טאַקטיק.
זיין ווירקונג אויף דער וועבער־מאַסע איז געווען זעהר גרויס
און ער האָט מיט זיך צו אונז מיטגעצויגען נאָך אַ גאַנץ גרוי־
סע גרופּע עלטערע, אויטאָריטעטע וועבער.

מטות האָט שוין געהאַט דערוואַקסענע קינדער. זיין זוהן,
אויך אַ וועבער, האָט דוקא געהערט צו דער קליינער אָפּאָזיציע
וואָס איז אין „בונד“ נישט אַריינגעטרעטען, זיין טאָכטער, אַ
שניידערין איז געווען אַ מיטגלידערין פון „בונד“. אין שטוב,
ביים טיש, פלעגט אָפט פאָרקומען הייסע וכוחים און רייסעניש
צווישען פאָטער און זוהן אויפ׳ן פּאַרטיי־באָדען, אין וועלכע עס
פלעגט זיך אויך אַריינמישען די טאָכטער. אַ בעזונדער שטעלונג
צו דעם אַלעם פלעגט פערנעמען די בעל־הבית׳טע,—מטות׳עס
פרוי. זי האָט אויף זיי אַלע געקוקט ווי אויף משוגעים, אין
וועמען אַ קליפּה האָט זיך אַריינגעכאַפּט און פלעגט פערגיסען
ביטערע טרערען אויפ׳ן אומגליק, וואָס איהר האָט געטראָפען.

נאָכ׳ן ערשטען אַרעסט צווישען די יודישע וועבער (צו־
ליב דעם דערמאָנטען שטרייק) איז געפאַלען אַ פחד אויף אַלע
וויבער, וועמענס מענער האָבען געהאַט אַ שייכות צו דער בע־
וועגונג. בעזונדערס דערשלאָגען איז געווען מטות׳ס ווייב. זי פלעגט
איהם שטענדיג מוסר׳ן פאַר זיין אויפפיהרונג, וואָס וועט איהם נאָך
אין טורמע אַריינברענגען. אין דעם פרט פלעגט זי תמיד ווע־
רען אונטערגעהאַלטען פון זוהן, וועלכער האָט אויך נישט שטאַרק
געהאַלטען פון „מאַסען־אַרבייט“ און פלעגט האָבען טענות צום
פאָטער, „אַז ער פיהרט זיך אויף ווי אַ קליין קינד“. סוף כל
סוף האָט מטות געמוזט גיך פערלאָזען ביאַליסטאָק און עמיג־
רירען קיין אַמעריקאַ.

דאָרט האָב איך זיך אויך בעקאַנט מיט דער דאַמאָלסט אַזוי־

בערימט־געוואָרענע ווילנער אַגיטאַטאָרין שיינע רייזעל סעגאַל. זי איז געווען אַ טאָכטער פון אַן׳אונטער־שמש ערגעץ אין אַ ווילנער קלויזעל. אַ קליינע, אַ דיקע, מיט רויטע פרישע באַקען און העל־גראָהע אויגען, פלעגט פון איהר שפריצען מיט ענערגיע, פלעגט זי שיטען מיט פייער און פערקלינגען מיט איהר געזונטער, כמעט מאַנסבילשער שטים. אין פריוואַט־לעבען איז זי געווען אַ גוטמוטיגע, אַ פרעהליכע און אַ ביסעל סענטימענטאַל. פלעגט זי אָבער אַרויסטרעטען אויף אַ פערזאַמלונג, פלעגט מען זי ממש נישט דערקענען. מיט איהר נישט געבויגענער פעסטקייט פלעגט זי נאָך זיך קאָנען פיהרען די מאַסען, וואוהין נור זי פלעגט זיי רופען.

זי איז דאָס געווען די הויפטרעדנערין, בעת דעם גרויסען וועבער־שטרייק. די גאַנצע וועבער־מאַסע, יודען און קריסטען, פלעגט זיך פערקלויבען אין שטאָטישען וואַלד, יענע פלעגען שיינע רייזלען אַרויפשטעלען אויף אַ הויכען גוים און זי פלעגט האַלטען אין יודיש און רוסיש פייערדיגע רעדעס, וואָס פלעגט דעם עולם אויפלאַקערן. אַז מען פלעגט דאַרפען צוקומען צו אַ געשלאָסענער פאַבריק, וואו די אַרבייטער פלעגען קיינעם צו זיך נישט צולאָזען, פלעגט שיינע רייזעל צוגעהן צום טויער, אָנקלינגען, אַרויסרופען צו זיך ווען דאָס איז פון די אַרבייטער און זי פלעגט שוין די פאַבריק געווינען אויף איהר זייט.

שיינע רייזעל האָט פערמאָגט אַ נשמה, געוועבט פון קאָנטראַסטען. איהר האָט שטאַרק געצויגען צו דער אינטעליגענץ, צו לערנען און שטודירען. איין צייט האָט זי נאָך געאַרבייט אין לאָדז; זי פיהלט זיך שוין אָבער נישט צופרידען פון דער אַרבייט. זי פאָהרט אָב אין אויסלאַנד, וואו זי אַרבייט שניידעריי און חלומט וועגען שטודירען. די אונצופרידענהייט מיט׳ן לעבען שטייגערט ביי איהר מיט יעדען יאָהר; זי ווערט געפלאָגט פון אַ שטאַרקער מעלאַנכאָליע און אין פאַריז נעמט זיך סוף כל סוף דאָס לעבען, אַרויסוואַרפענדיג זיך פון אַ הויכען פענסטער.

אַ גרויסען איינפלוס אויף שיינע רייזלען בכלל און אויף

איהר ווייטערדיגער מיסטיש מעלאנכאָלישער שטימונג בעזונדערס האָט געהאַט ראָזע ג. פון וויטעבסק. דאָס איז געווען אַן עקזאַלטירט מיידעל מיט אַ שטאַרקער נטיה צו מיסטיציזם. שוין אין איהרע יונגע יאָהרען האָט זי איבערגעשראָקען איהרע עלטערען מיט איהר משונה־דיגער אויפפיהרונג. אַליין אַ טאָכטער פון רייכע עלטערען, האָט זי בעשלאָסען אין אָנפאַנג 90־סטע יאָהרען צוזאמען מיט אַ קרייז „צו פערשפרייטען בילדונג" צווישען פאָלק. זי פלעגט זיך איבערטון אַלס אַ פערקויפערין פון ביכער אין אַ גרויסער פאַטשיילע, אָרים געקליידעט, פלעגט אַרומגעהן אין יודישע קוואַרטאַל איבער די הייזער און פאָרלעגען ביכער צו לעזען. איינמאָל האָט איהר דערקענט אַ הענדלערקע, וואָס פלעגט אַריינגעהן צו זיי אין שטוב, האָט וועגען דעם גלייך צו וויסען געטון די עלטערען. יענע זענען געווען זיכער, דאָס זייער טאָכטער איז נישט ביים קלאָרען זין און האָבען זי גענומען אונטער אַ שטרענגער השגחה.

די נייע יודישע סאָציאַליסטישע אידעען האָבען זיך פערקליבען אויך קיין וויטעבסק און דער גאַנצער קרייז, אין וועלכען ס'האָט זיך געפונען ראָזע און איהר שוועסטער ליזע האָט זיך ערקלערט פאַר אַ סאָציאַליסטינען. איהר שוועסטער ליזע האָט יאָהרען לאַנג געאַרבייט אין דער געהיימער דרוקעריי, פון דער „אונבעקאַנטער שכנע" און אין דער איבעריגער „טעכניק".

ראָזע איז געקומען קיין ביאַליסטאָק, האָט זיך אויסגעלערנט אין אַ וועבער־פאַבריק נופען און האָט אָנגעהויבען לעבען ווי אַ פשוטע אַרבייטערין. מיט איהר אידעאַליזם און התלהבות האָט זי געהאַט אַ גרויסען איינפלוס אויף די אַרבייטער, בעזונדערס אויף די יונגע מיידלעך אין דער בעוועגונג. זי האָט אויך פערמאָגט אַ שענע פעדער, וועלכע פלעגט אין אידעאַליסטיש ראָמאַנטישע פאַרבען מאָלען די שענע זייטען פון דער בעוועגונג. זי האָט מעהר געהאַלטען פון לאַוראָוו'ס אידעאַליזם, איידער פון מאַרקס טרוקענער וויסענשאַפט. אין איהר אַגיטאַציע פלעגט זי טאָקע שטענדיג רופען צו ווערען „מענשען־מלאכים".

אויפ'ן ערשטען צוזאַמענפאָר פון „בונד", איז זי פון ביאַליסטאָק געשיקט געוואָרען אַלס דעלעגאַטין. כאַראַקטעריס־טיש פאַר איהר איז געוועזן דער פאָרשלאַג, וואָס זי האָט דאָרט געמאַכט (בעת ס'איז נאָך כמעט נישט געווען קיין שום פּאָפּולערע סאָציאַליסטישע ליטעראַטור אויף יודיש) מען זאָל באַלד אַרויסגעבען פאַר די יודישע אַרבייטער ענגעלס בוך וועגען פייערבאַך'ס פילאָזאָפיע. זי האָט אויך אָנגעשריבען פאַר ביאַליסטאָק און נאָך דעם אין לאָדז איינציגע בלעטלאַך־פּראָ־קלאַמאַציעס, וועלכע געפינען זיך נאָך אין זשענעווער אַרכיוו פון „בונד".

מיט איינציגע יאָהר שפּעטער איז זי אָבגעפאָהרען קיין אויסלאַנד, דאָרט איז זי געוואָרען אַ הייסע ציוניסטקע און חלומט שוין די גאַנצע צייט וועגען בעזעצען זיך אין ארץ־ישראל. אין ציוניזם האָט איהר מעטאפיזישע נאַטור געפו־נען אַ גרעסערע ברייטקייט ווי אין סאָציאַליזם און זי איז גע־וואָרען אַ פערביסענע געגנערין פון „בונד".

קורץ פאַר דער מלחמה איז מיר אויסגעקומען צו טרעפען זיך מיט איהר אין דער שווייץ. איהר מיסטיציזם האָט כאַר דער צייט הויך געשטייגערט. זי בענשט אַלע פרייטאָגס־צו־נאַכטס ליכט, פאַסט יום־כפור און פיהרט־אויס אַ סך ריטוע־לע דינים,—נישט צוליב פרומקייט, ווי זי האָט מיר ערקלערט, נור ווייל זי וויל זיין ענג צונויפגעבונדען מיט'ן יודישען פאָלק. וועגען איהר טעטיגקייט אין „בונד" זענען ביי איהר פערבליבען די שענסטע ערינערונגען. זי האָט זעהר שטאַרק געבעטען איהר ווייזען די אָריגינאַלען פון איהרע פּראָקלאַמאַ־ציעס, וואָס זי האָט אַ מאָל געשריבען. זי האָט זיך מיר אויך מודה געווען, אַז דאָס בעת זי האָט געזעהן אַנ'אַכיש וועגען אַ 15־יעהריגען יובילעום פון „בונד", וואָס ווערט געפייערט אין איהר „קאָלאָניע", האָט איהר אַ שמאַרקען ציה־געטון אַהין, זי האָט זיך געוואָלט פערדעקען מיט אַ טוך (ווייל מען האָט זי גוט געקאָנט) און בייוואוינען דעם יום טוב פון דער פאַר־טיי, וואו זי האָט דורכגעלעבט די בעסטע מאָמענטען פון

איהר לעבען, וואו זי האָט געוועבט איהרע שענסטע חלומות...

איך קאָן נישט פערענדיגען דעם דאָזיגען קאַפּיטעל און נישט דערמאָנען איינע פון די צאַרסטע און איבערגעגעבענסטע אַרבייטעריננס, — גיסע אַפּנער.

איהר פאָטער איז געווען אַן׳אָרימער מלמד און ער מיט זיין פרוי האָבען שטאַרק ליב געהאַט זייער בת־יחידה, אַ ציטעריג, איידעל מיידעל מיט פער׳חלומ׳טע הימעל־בלאָהע אויגען, האָט גיסע אַרויסגעוויזען גרויסע פעהיגקייטען. די עלטערען פלעגען זי נישט אָבלאָזען פון זיך אין אַ ליידיגער צייט און דער פאָטער פלעגט מיט איהר, ווי מיט אַ יונגעל, לערנען חומש און אַנדערע ספרים. גיסע אָבער, (זי איז געווען אַ שניידערקע) האָט זיך בעקאָנט גאָר מיט נייע ספרים, וועלכע האָבען פערצויבערט איהר יונג און טרוימעריש וועזען. זי האָט זיך אַריינגעוואָרפען אין דער בעוועגונג צו 18—17 יאָהר. צייכענט זיך אויס אויף פערזאַמלונגען מיט איהר שען רעדען און ערנסטע בעציהונג, זי ווערט קאָאָפּטירט אין „קאָמיטעט“ און אַרבייט זעהר ענערגיש.

שפּעטער פאָרט זי איבער קיין וואַרשע, וואו זי פערנעמט אַן׳אָנגעזעהענעם אָרט אין דער אָרגאַניזאַציע. גיסע׳ן אָבער ציהט צו עפּעס אַנדערש; איהר מסירת־נפש׳דיגע נאַטור זוכט מעהר ריזיקאַלע אַרבייט. זי ברענגט אַ קרבן איהרע פריינד און נאָנטע, צו וועלכע זי איז געווען אַזוי צוגעבונדען מיט איהר צערטליכער נשמה, בעגראָבט זיך פרייוויליג אונטער ערד און אַרבייט שוין די גאַנצע צייט ביז נאָך דער רעוואָלוציע פון 1905 אין די געהיימע דרוקערייען פון „בונד“, פריהער אין ווילנע, דווינסק, נאָכדעם אין וואַרשע און דרום־רוסלאַנד. אונזער „העסע העלפמאַן“, אַזוי פלעגט מען זי רופען אין די נאָנטע פּאַרטיי־קרייזען.

אין די יאָהרען 1908—1902 קומט זי מיט איהר מאַן (מיט וועלכען זי האָט חתונה געהאַט, אַרבייטענדיג צוזאַמען אין דרוקעריי) און אַ קינד קיין ווילנע; זי קאָן זיך שוין נישט צופּאַסען צו די נייע בעדינגונגען און פאָרט איבער קיין

אַמעריקע, דאָרט אַרבייט זי אַ לענגערע צייט אין דער יודי־
שער סאָציאַליסטישער פעדעראַציע. זי ווערט אָבער קראַנק
אויף אַנ׳אונאויסהיילבאַרער קרענק, ליגט אַ לענגערע צייט אין
שפיטאָל און פיהלענדיג, אַז זי וועט שוין נ שט געזונט ווי־דען
און וועט נור פאַלען צו לאַסט דער געזעלשאַפט, בעשליסט
זי זיך, אַ מוטער פון 3 קינדער צו נעמען דאָס לעבען און
פער׳סמ׳ט זיך, דעם 23. אַפריל פון יאָהר 1920 מיט גאַז.
אַזוי האָט זי אויסגעהויכט איהר נשמה, ווי העלדיש
שטיל זי האָט אָבגעלעבט איהר קורץ, שען לעבען

דער גרויסער ארעסט

אין אָקטאָבער מאָנאַט 1897 זענען זיך צונויפגעפאָרען קיין ווילנע אַ צעהנדליגג יונגע יודישע אַרבייטער און אינטע־ליגענטען פון אייניגע שטעט אין ליטע און פוילען און האָבען דאָרט געהיים, ערגעץ אויף אַנ׳אויבערשטיבעל אין עק שטאָט, בע־שלאָסען צו גרינדען דעם אַלגעמיינעם יודישען אַר־בייטער־בונד אין ליטע און פוילען.

דוכט זיך אַ קליינינקייט. וואָס פאַר אַ ממשות קאָן האָ־בען דער דאָזיגער בעשלוס פון אַזאַ קליינער, אונבעדייטענ־דער גרופע? מיט וואָס קאָן דאָס די נייע געגרינדעטע „זשי־דאָווסקע“ חברה זיין געפערליך פאַר דעם מעכטיגען, אייזע־נעם צאַרישען רעזשים? צי קאָן מען זי גאָר ערנסט נעמען אין בע־טראַכט און זיך מיט איהר אָבגעגעבענז

דער אַלמעכטיגער פאָליטישער פאָליציי־דעפּאַרטאַמענט פון יענער צייט איז אָבער געווען אַנ׳אַנדער מיינונג וועגען דער נייער אָרגאַניזאַציע. זי האָט ביי איהם גלייך אַרויסגערו־פען גרויס אונרו, מען האָט זיך מיט׳ן „בונד“ דאָרטען ספּע־ציעל אָנגעהויבען צו אינטערעסירען און מען האָט אָנגעהויבען זוכען מיטלען, ווי פון איהם פּטור ווערען. שפּעטער צו, ווי די דרוקעריי פון „בונד“ האָט אָנגעהויבען פּעריאָדיש צו דרוקען דעם אָרגאַן פון „בונד“ — „די אַרבייטער שטימע“ און זי רעגעלמעסיג פאַנאַנדערשיקען אין אַלע גרויסע יודישע שטעט און שטעטלאַך. ווען די אָרגאַניזאַציעס האָבען זיך פאַרנאַנ־דערגעצווייגט און די נייע בעוועגונג האָט זיך געלאָזט שטאַרק פיהלען אומעטום, האָט מען אין פּעטערבורג זיך גענומען צו דער זאַך גאַנץ ערנסט.

דעם בעגאַבטען יונגען זשאַנדאַרם־פּראָוואָקאַטאָר זובאַ־טאָוו פון מאָסקווע האָט מען בעאויפטראַגט אויסצושפּירען דעם „בונד" אין גאַנצען תּחום, אויסגעפינען אַלע זיינע אינסטיטו־ציעס, און איהם אינגאַנצען ליקווידירען.

ווי גרויס ס'איז געווען דער אינטערעס אין די הויכע ספערען צו דער טעטיגקייט פון „בונד", קאָן מען זעהן פון די געהיימע ראַפּאָרטען, וואָס בורצעוו האָט שפּעטער פער־עפענטליכט. דער דירעקטאָר פון פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט האָט געהאַלטען פאַר זיין חוב דעם צאַר און זעלבסטהערשער פון רוסלאַנד צו אינפאָרמירען, ווי ס'האַלט מיט דער אויס־שפּירונג פון דער בונדישער דרוקעריי.

אויף איינעם פון די ראַפּאָרטען, וואו ס'האָט זיך דער צעהלט, דאָס מען איז שוין געפאַלען אויפ'ן שפּור פון דער אַזוי לאַנג געזוכטער דרוקעריי, האָט דער אַלרוסישער חכם ני־קאָליי דער צווייטער בעוויליגט מיט זיין אייגענער האַנד צו צושרייבען: „זעהר וואויל".

זובאַטאָוו האָט זיך טאַקע גענומען פאַר זיין אַרבייט מיט גרויס פלייס. ער האָט בעקומען אין זיין רשות אַ גאַנצע חברה „פליהענדע" מיטאַרבייטער, אויסגעדרעסירטע, איינגעאיבטע און „אינטעליגענטע" יונגען, וועלכע האָבען דורכגעמאַכט ביי דעם בעגאַבטען שפּיאָן־מייסטער די לעהרע פון שפּיאָנאַזש. זייער סיסטעם איז געווען אַזאַ: קומענדיג אויף אַ שפּור פון אַ פער־דעכטיגען „בונדיסט", שוין פון איהם נישט אָבטרעטען, איהם נאָכקוקען, נאָכפאָרשען זיינע בעקאַנטע און איהם נאָכפאָרען. אויף אַזאַ אופן, האָט זובאַטאָוו געגלויבט, וועט זיך איהם איינ־געבען בעקומען די פערבינדונג מיט די פערשידענע שטעט, אויפדעקען די אַרומפאָרענדע פערזאָנען, פעסטשטעלען די פערזענליכקייט פון די אָרטיגע טוער און... מיט איין קלאַפּ מאַכען אַ סוף מיט'ן „בונד". דער אָרטיגער זשאַנדאַרמען־פער־וואַלטונג האָט זובאַטאָוו בכלל נישט געטרויט, ער און זיינע יונגען האָבען פון זיי די גאַנצע מעשה בסוד געהאַלטען, און

דעם גאַנצען כבוד און פערדינסט פּאַר אַזאַ אויפטו האָט ער געלאָזען אויסשליסליך פאַר זיך.

פערמאָסטען איז דאָס געווען גאַנץ ברייט, בעטראַכט זעהר קלוג און דער פּלאַן האָט זיך איהם טאַקע טיילווייז איינגעגעבען.

דער פּערמיטלער צווישען צענטראַלען קאָמיטעט, וואָס האָט דאַמאָלט געהאַט זיין זיץ־אָרט אין מינסק, און די גרויסע אָרגאַניזאַציעס, ווי אויך דער טראַנספּאָרט־פירער פון דער „שטימע" און איבריגע אויסגאַבען איז געווען ב. באַ־ניעוואור, — „דער סוחר", אָדער „דער גרויסער", ווי מען האָט איהם דאַנאָלסט גערופען, ער איז טאַקע געווען ווירקליך אַ סוחר, וואָס פלעגט אַרומפאָרען אין די אָנגעלעגענהייטען פון דער האַנדעלס־פירמע אויף דער שטרעקע ווילנע—לאָדז און פלעגט שוין אין דערזעלבער צייט בעזאָרגען אַלע פּאַרטיי־פערמיטלונגס־ענינים.

איבערשרייבען זיך מיט׳ן צ. ק. פלעגט מען נור אין אויסנאַמס־פאַלען, דורך אַ צייטונג, וואו ס׳פּלעגט אָנגעצייכענט ווערען מיט קליינע, פאַר אַ פרעמדען אונבעמערקבאַרע פינטעלעך די אותיות, וועלכע פלעגען איצט דאַרפען ווערען פאַרנאַנדערשיפרירט דורך אַ בעזונדער אָבגערעדטען שליסעל, פערשטעהט זיך, אַז פיל איבערשרייבען זיך אויף אזא אופן האָט מען ניט געקאָנט, און אומעטום פלעגט „דער גרויסער" ערוואַרט ווערען מיט גרויס אונגעדולד. ער פלעגט פאַקטיש פערבונדען אין זיין פערזאָן די פּאַרטייַ, פלעגט בעקאָנען מיט אַלע פּאַרטיי־נייעסען און פלעגט אויך מיט זיך ברענגען די נייע „ליטעראַטור".

איהם אויסצושפּירען איז פּאַר זובאַטאָוו׳ס יונגען נישט געווען קיין לייכטע זאַך. זיין גאַנצער אויסזעהן און הילוך איז געווען זעהר ווייט פון פערדעכטיג זיין. הויך, דיק און סוחר׳יש־רייך געקליידעט, תמיד געפאָרען אין ערשטען אָדער צווייטען קלאַס, פּאָרזיכטיג און קאָנספּיראַטיוו, האָט ער נישט געצויגען אויפ׳ן וועג קיין שום חשד אויף זיך. דערצו איז ער געווען גענוג פלינק און רירעוודיג זיך אויסצודרעהען פון אַנ־

„עין הרע", אויב ער פלעגט דאָס אַמאָל כאַפּען אויפ'ן וועג.

בעת מען האָט איהם אַרעסטירט און געבראַכט קיין מאָס־קווע, האָט זובאַטאָוו געאיילט באַלד מיט איהם זיך צו בעקענען און האָט איהם מודה געווען, דאָס די חברה שפּיאָנען דיזע געדאַט פון איהם צו זינגען און צו זאָגען, האָט איהם ביזט איינמאָל פערלאָרען. פלעגט קומען אויף זיין שפּור און ער פלעגט דאָס ווייטער פערייבען.

„פערקיהלט", ווי מען האָט דאָס אויפ'ן קאָנספּיראַטיווען לשון גערופען, האָט ער זיך איינמאָל ערגעץ אין מינסק, וואו זיינע שפּיאָנען האָבען שוין אַ געדיכטע נעץ אויסגעוועבט אויף די דאָרטיגע צענטראַלע טוער. דאָס מאָל האָט איהם שוין קיין זאַך נישט געהאָלפען. ער האָט זיך שוין פון זיינע קאָמער אויסדרעהען נישט געקאָנט. זיי זענען איהם נאָכגעפאָרען, נאָכגעגאַנגען אויף יעדען טריט און שריט, ווי עכטע שאָמר־הינד און האָבען דורך איהם זיך אויך בעקאַנט מיט די פּערזאָנען, מיט וועלכע ער פלעגט קומען אין פערבינדונג אין פערשידענע שטעט.

אַזוי זענען זיי אויך פערבלאָנדזשעט קיין באָברויסק, וואו ס'האָט זיך געפונען די צענטראַלע דרוקעריי. זובאַטאָוו איז געווען אויפ'ן זיבענטען הימעל פון שמחה. ער האָט שוין ביי זיך אין האַנד אַלע „בונדישע" קאָמיטעטען, דעם צענטר און די דרוקעריי. און אין אַ הייסע זומערנאַכט — פון 25 אויפ'ן 26טען יולי 1898 — זענען לויט זובאַטאָוו'ס בעפעהל פאָר־געקומען מאַסען־אַרעסטען אין מינסק, ווילנע, ביאַליסטאָק, וואַרשע און לאָדז. דערביי איז אויך אין באָברויסק פערכאַפּט געוואָרען די דרוקעריי מיט'ן גאַנצען פּערסאָנאַל און ס'איז פערנומען געוואָרען דער נומער 9–10 „אַרבייטער שטימע", וואָס איז נור וואָס אָבגעדרוקט געוואָרען*).

---

*) דער גאַנצער קאָמפּלעט עקזעמפּלאַרען פון דעם דאָזיגען נומער איז אַרעסטירט געוואָרען, נור מיט פיל יאָהרען שפּעטער האָט זיך איינגעגעבען צו בעקומען פאַר דעם זשענעווער אַרכיוו פון „בונד" איין עקזעמפּלאַר דורך דעם אַנטשפּרעכענדען בעאַמטען פון פּאָליציי דעפּאַרטאַמענט לעאָניד מענשטשיקאָוו.

עס זענען אויך אַרעסטירט געוואָרען אַלע מיטגלידער פון צ. ק., וואָס האָבען זיך געפונען אין מינסק. „אלעקסאַנדר" (אַרקאַדי קרעמער), איז אַרעסטירט געוואָרען אין בריאַנסק, די ח'טע „שפּרה" פון דער דרוקעריי איז אַרעסטירט געוואָרען אין וועג—אין גראָדנע, דערביי זענען פאָרגעקומען געווגע קוריאָזען. די שפּיאָנען, נאָכפאָרענדיג נאָך באַנעוואורען האָבען פערצייכענט אַלע פערזאָנען, מיט וועמען ער פלעגט זיך טרעפען אין פערשידענע שטעט הויפּטזעכליך פון דער אינטעליגענץ און אַזוי ווי ער פלעגט זיך בעגעגנען נישט נור מיט „בונדיסטען", האָט מען אין מאָסקווע אָנגעשלעפּט אַלס געפערליכע „בונדיסטען" און „בונדיסטקעס" אויך זעהר פיל פערזאָנען, וואָס האָבען צום „בונד" קיין שום שייכות נישט געהאַט און זענען געווען בכלל ווייט פון יעדער רעוואָלוציאָנערער טעטיגקייט.

דער קלאַפּ, וואָס דער „בונד" האָט בעקומען דורך דעם דאָזיגען אָנפאַל, איז טאַקע געווען זעהר אַ שטאַרקער. אָנפאַנגס זענען מיר אַלע פון איהם ווי פערפלעפט געוואָרען און נישט געוואוסט, וואָס מען הויבט ערשט אָן צו טון. די צענטראַלע פיהרער זענען נישטאָ, קיין דרוקעריי האָבען מיר נישט און מען מוז ענטשוויגען ווערען. דער עיקר איז געגאַנגען אין דער דרוקעריי. דאָס איז געווען פאַר אונז ווי אַ פאָהן פאַר אַ מחנה אין שלאַכט. אָהן אַ דרוקעריי וועלען מיר אויפהערען צו זיין אַ פאַרטיי, וועלען מיר ווערען שטום, וועט נישט זיין קיין „בונד".

צום גליק, האָט זובאַטאָוו'ס חברה אָבגעהאַקט ביי אונז נור די שפּיצען, צוגענומען אין די שטעט די איינציגע פיה־רער, מעהרסטענטיילס די יעניגע, וועלכע פלעגען שטעהן אין שטענדיגער פערבינדונג מיט'ן „גרויסען". די אָרגאַניזאַציעס גופא, די קאָמיטעטס־מיטגלידער אפילו זענען נישט געריהרט געוואָרען.

אין אַנדערע שטעט, ווי ביאַליסטאָק צב"ש האָבען מיר, די בונדישע אָרגאַניזאַציע, גאָר נישט געליטען פון ערנסט

און דורכגעפֿאַלעז איז גאָר דורך אַ צופֿאַל אַן'אַנדער אָרגאַני־זאַציע.

באַלד נאָכ'ן ערשטען צוזאַמענפֿאָר, ווען דער ביאַליס־טאָקער „אַרבייטער־קאָמיטעט" (אַזאַ נאָמען האָט דאָרט דער קאָמיטעט געטראָגען) האָט זיך אָנגעשלאָסען אין „בונד". האָ־בען דאָרט אייניגע מיטגלידער זיינע, וועלכע האָבען ניט אָנערקענט די נויטיגקייט פֿון אַ בעזונדער יודישער סאָצ. דע־מאָקראַטישער אָרגאַניזאַציע, זיך אָבגעטיילט און געבילדעט אַ בעזונדער גרופּע „אַרבייטער־פֿאָהן". די דאָזיגע גרופּע האָט ניט געהאַט קיין קלאָרען אויסגעשפּראָכענעם פּראָגראַם און טאַקטיק, זי האָט זיך סעפּאַרירט פֿון די איבריגע סאָציאַליס־טישע פּאַרטייען און האָט געטראָגען אויף זיך נאָך די סמנים פֿון דעם פֿערגאַנגענעם פּראָפּאַגאַנדע־קרייזעל־פּעריאָד. אין ביאַליסטאָק און גראָדנע איז זי געשטאַנען אין ענגען קאָנטאַקט מיט די פּ. פּ. ס. אָבער אָנגעשלאָסען אָן דער פּאַרטיי האָט זי זיך ניט. אייניגע פֿון זיי (מ. לוריע, פרידמאַן און אַנד.) האָ־בען דאַמאָלס געוואוינט אין ביאַליסטאָק און האָבען דאָרט גע־האַט אַ אייגען קליין דרוקעל. דער „גרויסער" האָט זיך מיט זיי געקאָנט פֿון ווילנע און ביי זיין קומען קיין ביאַליסטאָק פֿלעגט ער זיך מיט זיי בעגעגנען. אַזוי האָבען די שפּיאָנען זייער גאַנצע אויפֿמערקזאַמקייט געלעגט אויף יענער גרופּע, און האָבען אין גאַנצען אַרויסגעלאָזען פֿון אויג די טוער פֿון „בונד". בעת דעם גרויסען בונדישען אַרעסט זענען טאַקי אַרעסטירט געוואָרען אַלע מיטגלידער פֿון דער דערמאָנטער גרופּע צוזאַמען מיט זייער דרוקעריי, אָבער ס'האָט ניט בע־רירט קיינעם פֿון „בונד".

אין ביאַליסטאָק האָט זיך דאַמאָלסט נאָר וואָס פֿערענ־דיגט דער גרויסער שטרייק פֿון 10 טויזענד וועבער, אין וועל־כען אונזער אָרגאַניזאַציע האָט גענומען אַ טיכטיגען און ענער־גישען אַנטייל.

ס'איז נויטיג געווען צו בעלויכטען דעם אָבגעהאַלטענעם זיג, פֿערפֿעסטיגען אונזער ווירקונג אויף די וועבער, וואָס

מיר האָבען דורכ'ן שטרייק געוואונען און פּאָליטיש אויפקלע-
רען די שטרייקענדע מאַסען. מיר האָבען געמוזט האָבען אַ-
בלעטעל. איך בין אַוועקגעפאָרען קיין ווילנע זיך זעהען מיט
„טאַראַסען". ער איז פריהער נאָך פאַ"ן אַרעסט געווען דער
„אַגענט" פון צ. ק. פאַר ווילנע און האָט זיך אויך בעשעפ-
טיגט מיט דער „טעכניק". אין איילעניש האָט מען צונויפגע-
געשלעפּט אַ ביסעל שריפט קיין שניפּעשאָק ערגעץ אין אַ סאַל-
קע, אַוועקגעשטעלט אַ פּראָוויזאָריש דרוקעל און אָבגעדרוקט
דעם אויפרוף צו די ביאַליסטאָקער וועבער, מיט דעם אונטער-
שריפט געדרוקט: „אין דער דרוקעריי פון „בונד".

דאָס איז געווען אינגאַנצען אַ 2—3 וואָכען נאָכ'ן גרוי-
סען אַרעסט. דאָס ערשיינען פון בלעטעל האָט ביי אַלעמען
אַרויסגערופען אַ גרויסע איבעראַשונג, „שוין אַ נייע דרוקעריי"
האָבען ביי די אַרבייטער די אויגען געשמייכלט פון שמחה,
אויך די זשאַנדאַרמען ווי די אָרטיגע, אַזוי אין מאָסקווע זע-
נען געקומען פון דעם אין שרעקליכער פערלעגענהייט. הייסט
דאָס — נישט אינגאַנצען אויסגעריינטגט דעם „בונד", נישט
ליקווידירט און די מעשה וועט זיך אָנהויבען ווידער פון דאָס ניי.

חברים, וועלכע זענען דעמאָלסט אַרעסטירט געווען האָ-
בען מיר דערצעהלט, דאָס זובאַטאָוו איז געווען זעהר איבע-
ראַשט, ווען ער האָט זיך דערוואוסט פון דעם בלעטעל, און
האָט זיי געזאָגט, דאָס איצט פערשטעהט ער, אַז דער „בונד"
לאָזט זיך שוין נישט אַזוי לייכט אָב'פטר'ען, ווי אַנדערע רע-
וואָלוציאָנערע גרופּעס און איהם מוז מען בעקעמפען מיט גאָר
אַנדערע מיטלען. וואָס פאַר אַ מיטלען דאָס זענען געווען האָט
זיך שפּעטער אַרויסגעוויזען אין דער טעטיגקייט פון דער אַזוי
גערופענער „אונאַבהענגיגער פאַרטיי", וואָס איז בעשטאַנען פון
אַרבייטער און אינטעליגענטען, וואָס האָבען זיך געלאָזט פער-
פיהרען פון זובאַטאָוו'ן און האָבען געבילדעט מיט זיין הילף און
שטיצע אַ פּאַרטיי אויף צו פיהרען דעם עקאָנאָמישען קאַמף מיט
די בעלי-בתים און פּאָליטישען—מיט'ן „בונד".

מיר, פערבליבענע, אָבער האָבען זיך גענומען ענערגיש

צוריק צונויפשטעלען די צופאַלענע פערבינדונגען צווישען די שטעט. האָבען בעשלאָסען צונויפרופען דעם צווייטען צוזאַמענפאָר פון דער פאַרטיי און צוריק איינשטעלען די צענטראַלע אַרבייט. דער צוזאַמענפאָר איז ווירקליך פאָרגעקומען אויף דער בעשטימטער צייט, חוה"מ סוכות פון 1898 אין קאָוונע. זי איז געווען אַ שטילע, „רוהיגע“ שטאָט פון קיין שפּיאָנאַזש האָט זי נאָך נישט געוואוסט און מיר האָבען רוהיג און גאַנץ פריילין פערבראַכט גאַנצע דריי טעג. פאָרגעשטעלט זענען געווען אַלע גרויסע „בונדישע“ שטעט צו צוויי דעלעגאַטען געשיקט פון די קאָמיטעטען, אויך איניגע איינגעלאַדענע פּערזאָנען, וועלכע האָבען געדאַרפט בייהילפיג זיין מיט ליטעראַרישער אַרבייט און אין דער טעכניק. דאָרט איז אויסגעקליבען געוואָרען אַ צענטראַל-קאָמיטעט, וואָס האָט בעדאַרפט ווייטער אַרויסגעבען „די שטימע“ און שטעלען זיך אין פערבינדונג מיט די ערטער. נאָך איניגע שוועריגקייטען און אונערוואַרטעטע מניעות, האָט זיך דער נייער צ. ק. אין גיכען בעזעצט אין וואַרשע. האָט דאָ איינגעאָרדענט גרינדליך די צענטראַלע דרוקעריי און ס'איז ווידער אַוועק אַ לעבעדיגע, שטורמישע אַרבייט.

מיין פערבעהעלטעניש.

דער ערשטער צוזאַמענפאָר פון „בונד“ האָט בעשלאָסען צו ערקלערען די „אַרבייטער־שטימע“ פאַר דעם צענטראַלען אָרגאַן פון דער פּאַרטיי. דער דאָזיגער אָרגאַן אָבער פלעגט ערשיינען אונפּעריאָדיש און איז געווען אויסגערעכענט אַם מעהרסטען פאַר דעם בעוואוכטזיניגערען טייל פון די אַרביי־טער, אויף די אָרגאַניזירטע מאַסען. ער האָט דאַרום ניִשט געקאָנט בעפרידיגען די בעדערפעניש אין אַ פּאָפּולערען אָר־גאַן, וועלכער זאָל זיין פערשטענדליך אויך פאַר די ברייטע מאַסען, וואָס מען האָט נאָך געוואָלט איצט אַריינציהען אין שטראָם פון דער בעוועגונג.

אגב האָבען די אָרטיגע קאָמיטעטען געוואָלט האָבען זיי־ער אייגען בלאַט, וואו ס'זאָל זיך קלאָר, אין אַלע פּרטים אָבשפּיגלען די אָרטיגע בעוועגונג, וואו ס'זאָל בעלויכטען ווע־רען די אָרטיגע, אַלעמען אין שטאָט גוט בעקאַנטע ערשיי־נונגען און וואו ס'זאָל פּערנאָטירט ווערען די גאַנצע אָרטיגע כראָניק, ווילנע, מינסק, וואַרשע און לאָדז האָבען איינע נאָך די אַנדערע אָנגעהויבען אַרויסגעבען אונפּעריאָדישע אָרטיגע אָרגאַנען און פריהער ווי אַלע האָט דאָס געטון ביאַליסטאָק.

דאָס איז געווען אין ווינטער 1898 גלייך נאָך דעם צווייטען צוזאַמענפאָר פון „בונד“. ביאַליסטאָק איז דאַמאָלט געווען דער צענטר פון דער יודישער אַרבייטער־פּאַבריקבע־וועגונג. דער „ביאַליסטאָקער אַרבייטער־קאָמיטעט“, וואָס האָט נאָך עקזיסטירט איידער דער „בונד“ האָט זיך געבילדעט, איז אין זיין מערהייט צוגעשטאַנען צו דער ניי געבילדעטער פּאַרטיי. ער האָט זיך שוין דאַמאָלסט צוגעגעבען צו זיין נאָ־

מען אויך די ווערטער „סאָציאַל-דעמאָקראַטישער“, די פערהעלטניסמעסיג גרויסע יודישע וועבער-מאַסען האָבען זיך שוין בעקאָנט מיט סאָציאַליסטישער אַגיטאַציע, די עלטערע, אינטעליגענטערע וועבער זענען אַריינגעטרעטען אין „בונד“ און אונזער אָרגאַניזאַציע האָט זיך שטאַרק פערנאַנדערגעוואַקסען.

מען האָט שוין ניט געקאָנט צופיהרען און קומען מיט דער גאַנצער בעוועגונג אין בעריזונג פערזענליך, מינדליך — דורך אונלעגאַלע פערזאַמלונגען אין שטאָט-וואַלד. דער קאָמיטעט האָט דאַרום בעשלאָסען אַרויסצולאָזען אונפעריאָדיש אַן אייגענע צייטונג — דעם „ביאַליסטאָקער-אַרבייטער“.

קיין גרויסע שוועריגקייטען ביים אויספירען דעם בעשלוס האָבען מיר זיך נישט פאָרגעשטעלט. שטאָף פאַר דעם נומער האָבען מיר געהאַט איבערגענוג. ס'איז געווען אַ קאָכיגע צייט פון שטרייקען, מאַסען-בעוועגונג, געזעלשאַפטליכע קאָנפליקטען און אַרעסטען, דאָס אַלץ איז געווען נאָך ניי, פריש איבערגעלעבט און אינטערעסאַנט. ס'האָט זיך געוואָלט אַלץ פיקסירען אויפ'ן פאַפיר, אויסצודריקען די איבערלעבונגען קאַמפס-געפיהלען און נצחונות פאַר דער וועלט. מיט דרוק-מאַטעריאַל זענען מיר געווען בעזאָרגט.

אויך מיט'ן דרוקען האָבען מיר זיך נישט פאָרגעשטעלט קיין גרויסע מניעות. צו יענער צייט האָבען מיר זיך שוין ערהאַלט פון דעם קלאַפ, וואָס מיר האָבען בעקומען מיט'ן אַרעסט פון אונזער צענטראַלער דרוקעריי אין באָברויסק. דער ניי אויסגעוועהלטער צ. ק. האָט אַוועקגעשטעלט אַ גוטע דרוקעריי אין וואַרשע, וואו ס'האָט זיך געדרוקט די „אַרבייטער שטימע“, פערשידענע אויפרופען און דאָרטען האָבען מיר געהאַט בדעה אויך צו דרוקען דעם ערשטען נומער „ביאַליסטאָקער אַרבייטער“.

אָבער אַ מענש טראַכט און די פאָליציי לאַכט

איך בין שוין דאַמאָלסט געווען אונלעגאַל. אין ביאַליסטאָק האָב איך דאַרום געמוזט וואוינען נישט איינגעמאָלדען און קאָנספּיראַטיוו, מיין דירה איז טאַקע געווען לויט דאַמאָלס-

דיִגע פאָרשטעלונגען אַ העכסט „קאָנספּיראַטיִווע". איִן אַ פערוואָרפען קריִסטליִך געסעל, ווייט פון יודיִשען אַרבייטער-צענטר איִן אַ בעזונדער סאַלקע אויפ'ן צווייטען שטאָק, מיִט אַ בעזונדער אַריינגאַנג. געדונגען די וואוינונג האָבען צוויי שניידערקעס, וואו זיי האָבען פערלעגט אַנ'עכטען שניידער-וואַרשטאַט מיִט נעה-מאַשיִנען, פלעגען אָנעמען בעשטעלונגען, פערפערטיִגען אַרבייט און די גאַנצע זאַך האָט געהאַט אַ כּשר'ען אויסזעהען.

אויף יעדען פאַל, טאָמער וועלען מיִר ניִשט קאָנען דרוקען אונזער צייטונג איִן וואַרשע, האָבען מיִר געקליִבען, טאַקע ביי מיִר איִן וואוינונג, יודיִשע שריִפט און האָבען בעשלאָסען אַוועקשטעלען אַנ'אייגענע זעצעריי. יעדער „גאָנטער" זעצער פלעגט דאַרפען אַלע אָוונט ברענגען מיִט זיִך איִן די קעשענע אַ ביִסעל שריִפט, ביִז וואַנען ס'האָט זיִך אָנגעקליִבען אויף אַ גאַנצען עמוד.

דער 1-טער נומער איִז שוין געווען איִן גאַנצען פאַרטיִג. דער לייט-אַרטיִקעל, נאָטיִצען, כראָניִק, אַפיִלו די בעלעטריִסטיִק זענען אַלע געשריִבען אויף אָרטיִגע טעמעס, אויף זיי אַלע איִז געלעגען דער פריִשער קאָליִר פון פּראָוויִנציעלען לעבען. אַ גאַנץ פעקעל בויגעלאַך פּאָסט-פּאַפּיִר פערשריִבען מיִט מיין האַנדשריִפט (איִך ביִן דאָס געווען דער מחבר פון גאַנצען נומער) איִז שוין געלעגען פאַרטיִג צום דרוק איִן מיין טיִש-קעסטעל. און דער נומער וואָלט טאַקע אויך גיִך ערשיִנען, ווען ניִשט... אַ מיִאוסער דורכפאַל.

צו יענער צייט, איִז אַ מענשען איִן דער אַרבייט אויסגעקומען צו טון ממש אַלץ. וועגען אַ דיִפערענציאַציע, וועגען אויסטיילען מענשען פאַר בעזונדערע פונקציעס האָט מען נאָך אפילו חלומ'ען ניִשט געקאָנט. אויך איִך האָב געמוזט אויספיִהלען אַלע „קאָנספּיראַטיִווע" מלאכות און דערצו נאָך בעטייליִגען זיִך איִן דער גאַנצער מאַסען-און אָרגאַניִזאַציע-אַרבייט. איִן אָוונט פלעג איִך פון מיין „קאָנספּיראַטיִווער" וואוינונג זיִך אַוועקלאָזען איִן די אַרבייטער-געסלאַך אויף אַ וועבער-פערזאַמלונג, איִך פלעג בעזוכען די „אוטשרעזשדעניע"

(אַזוי האָט מען זאַמאָלכט אין ביאַליסטאָק גערופען דעם בוי־ טערען פּאָליטישען קאָלעקטיוו) און פלעג נישט פערבייזאָזען אויך די „צענטראַל־כּכאָדקע" (ד. ה. וואָס מען רופט איצט צענטראַל־ביוראָ פון פּראָפּעסיאָנעלע פעראיינען). ביי אַזאַ ברייטער אַרבייט איז געווען לייכט דורכצופאַלען און איך האָב זיך טאַקע אויף אַ שלעכטען אופן „פערשאָטען".

אין ביאַליסטאָק איז דאַמאָלסט געווען בעקאַנט אַ געוויסער פּאָליציי־בעאַמטער, וואָס האָט זיך בעזונדערס אויסגעטיילט מיט זיין אויסשפּירען „פּאָליטישע פערברעכער". דאָס איז געווען אַ פלינקער שפּיאָן מיט אַ גוטען אויג און גרויסער געניטשאַפט אין דער דאָזיגער מלאכה. ער האָט געקאָנט אַלע „פערדעכטיגע" אַרבייטער אין געזיכט, פלעגט זיך דרעהען אין די אַרבייטער־גאַסען און אַלע פלעגען פאַר איהם ציטערען, ווי פאַר אַ געניטען שפּיר־הונד. דער דאָזיגער מאַרטינטשיק (דוכט זיך, אַזוי האָט ער געהייסען) האָט מיר, צו מיין אומגליק, מיט אַ פּאָר וואָכען פריהער נאָך בעגעגענט אַרויסגעהן צוזאַמען מיט אַ וועבער פון אַן אַרבייטער־שטוב און האָט מיר בעת מעשה אָבגעמאָסטען פון קאָפּ ביז די פיס. מיין בעגלייטער האָט מיר גלייך אויפמערקזאַם געמאַכט, „דאָס איך בין דורכגעפאַלען" — ער האָט דאָס דערקאָנט און מאַרטינטשיקס אויגען. מיר איז דאַמאָלס אויסגעקומען לאַנג צו שפּאַצירען איבער די צודרעהטע ביאַליסטאָקער געסלעך און האָב אַלץ געפיהלט נאָך זיך די שווערע טריט פון פּאָליציסט.

אַ צווייט מאָל (אין אַ פּאָר טעג אַרום) האָב איך איהם בעגעגענט כּמעט ביי מיין טויער. אַ בייזער פייער האָט אויסגעגלאַנצט אין זיינע אויגעלאַך ווי ביי אַ יעגער, ווען ער דערזעהט פאַר זיך די געיאָגטע חיה. דאַמאָלסט האָב איך געטוישט מיין וואוינונג אין אַ קריסטליך געסעל מיט'ן שניידער־יונגערשטאָט, און איך פלעג אויסמיידען בעוויזען זיך אין מיטען טאָג אין גאַס.

נאָכדעם האָבען מיר אַלע זיך פּאָלקאָם בערוהיגט. קיין שפּור פון נאָכקוקען, פון וועלכען דאָס איז חשד. דאָס געסעל

איז שמאָל, קליין. ווען אימיצער זאָל דאָ וועלען שפּיאָנירען, וואָלט מען באַלד בעמערקט, ס'וואָלט זיך ממש געוואָרפען אין די אויגען. אין די אָווענדען, ווען איך פלעג אַהיימקומען, פלעג איך אין גאַס קיין לעבעדיגען נפש נישט בעמערקען, אויסער עפּיס אַ פרוי, וואָס פלעגט זיך אַרומדרעהען שעה'ן ווייז אין געסעל, און וועלכע מיר אַלע האָבען אָנגענומען פאַר אַ געוועהנליכע גאַסען־פרוי. שפּעטער אָבער האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז איהר מלאכה איז געווען פיל נידעריגער, ווי מיר האָבען זי חושד געווען. די זשאַנדאַרמען האָבען די ערשטע ביי זיך איינגעפירט „פרויען־עמאַנסיפּאַציע" און די דאָזיגע נאַכט־דאַמע האָט דאָס בעדאַרפט אויסשפּירען וואו איר וואוין, און דאָס האָט איהר טאַקע סוף כל סוף געלונגען.

איינמאָל אין אַ שבת־פאַרנאַכט, ווען אין שטוב איז געווען בלויז איינע פון די ווירטינס, האָט מען שטיל אָנגעקלאַפּט אין טיר. געוועהנליך איז געשטאַנען ביי אונז גרייט אַ פלעשעל בענזין און שוועבעלעך צו פערברענגען אַלע פּאַפּירען אין פאַל פון אַ דורכפאַל. דאָס מאָל אָבער איז מען געקומען נישט אין דער איינגעשטעלטער שעה פאַר אַזעלכע וויזיטען. אגב אויף דער פראַגע, ווער ס'קלאַפּט האָט מען געענטפערט גאַנץ בעזאַכט אויף יודיש „עפענט אויף!" דער ווירטין האָט זיך אויסגעדוכט, אַז דאָס איז מיין שטים. האָט זי אָהן שהיות געעפענט. דער בעקאַנטער מאַרטינטשיק, די שפּאַצירענדע דאַמע אין בעגלייטונג פון אַ גאַנצע חברה זשאַנדאַרמען און פּאָליציי־לייט האָבען זיך גלייך אַריינגעריסען אין וואוינונג.

לכתחילה זענען זיי געבליבען ענטוישט. דער גאַנצער אויסזעהן פון דער דירה, די מאַשינען, די פערפּוצטע בעלי־בתישקייט האָבען ביי זיי אָבגענומען דעם חשד פון טריפקייט. בפרט נאָך, אַז אויסער דער ווירטין האָבען זיי קיינעם נישט געטראָפען און יענע האָט זיי פערזיכערט, אַז זי פערנעמט די גאַנצע וואוינונג. מען האָט אָנגעהויבען בודק חמץ זיין. קיין שום פערדעכטיגעס, אויסער אַ פּעקעל פערשריבענע פּאָסט־פּאַפּיר, וועלכע די געסט האָבען אָנגענומען פאַר געשריבענע

בריף, האָט מען נישט געפֿונען. (דער שריפֿט איז געווען ביי אונז פֿערשטעקט הינטער דער פּאָדלאָגע). ביכער אַלע כשר׳ע אָנשטענדיגע. די חבֿרה איז אַראָב אויף די טרעפּ צו בעראַטען זיך, וואָס זיי האָבען איצט צו טון.

די דירה האָט געהאַט צוויי גענג,—אַ צווייטע טיר האָט געפֿירט אין אַ בעזונדער אַרויסגאַנג. שטיל האָט די ווירטין די טיר פֿון אינווייניג פֿערשלאָסען. זי איז אַראָב פֿון די צווייטע טרעפּ, נאָך זיך אויך די צווייטע טיר פֿערשלאָסען און זי האָט זיך האַסטיג געלאָזען אין גאַס אונז אויפֿזוכען און מתרה זיין וועגען דעם דורכפֿאַל.

דערווייל האָבען די געסט אויף די טרעפּ בעשלאָסען צו בלייבען וואַרטען אין דירה אויף שפּעטער אָדער מיט זיך מיטנעמען די ווירטין. זיי קעהרען זיך אום און טרעפֿען פֿאַר זיך גאָר נישט העפֿליך אַ פֿערשלאָסענע טיר. לאַנג האָבען די אַרומיגע שכנים געהערט קלאַפּען זעהר העפֿטיג אין טיר ביז זיי האָבען זי אינגאַנצען אויפֿגעבראָכען שפּעטער האָט מען געשיקט נאָך אַ יודישען איבערזעצער, וועלכער האָט זיי בעקאַנט מיט דעם אינהאַלט פֿון פֿערשריבענעם פּאַפּיר. זיי האָבען שוין נאָכדעם גאָר אַנדערש געזוכט, זיי האָבען נישט אויסגעמידען אַלע שכנים יודען און קריסטען, זיי האָבען אויפֿגעריסען די פּאָדלאָגע, וואו מען האָט אויך געפֿונען די שריפֿט.

לויט ווי דער בעלי-הבית פֿון הויז האָט נאָכדעם דערצעהלט בעקאַנטע, האָט דער אָנקומענדער זשאַנדאַרמען-פּאָלקאָווניק זעהר געשטורעמט און געדונערט אויף זיינע שלים-מזלדיגע משרתים. יענע אפּנים האָבען מורא געהאַט צו דערצעהלען, אַז זיי האָבען נישט בעוואָרענט דעם צווייטען אַרויסגאַנג און אויפ׳ן אָרט אויסגעטראַכט אַ תירוץ, אַז: „דאָס פֿריילין האָט זיך מן הסתם אַראָבגעלאָזען פֿון באַלקאָן אויף אַ שטריק“. אַזוי איז אין שטאָט טאַקע שפּעטער אַוועק אַ לעגענדע, צוגעפּעפּערט נאָך און פֿערפּוצט מיט פֿערשידענע פּרטים, פּיקאַנטע שטעלען און פֿאַנטאַסטיש-סענסאַציאָנעלע איינ-

פּאַלען. דערווייל האָט מען דאָס געסעל און אַרומיגע גאַס אויסגעשטעלט מיט איבערגעקליידעטע זשאַנדאַרמען, אין דירה גופא האָט געברענט דער לאָמפּ אַזוי ווי אַלע אָוונד און מען האָט אונגעדולדיג געוואַרט אויף אונזער קומען.

די ווירטין אָבער האָט שוין בעוויזען צו מעלדען וועגען דער מעשה איינציגע חברים. יענע האָבען אויך גלייך אָרגאַניזירט אין די ווייטערדיגע אַרומיגע גאַסען שטאַרקע פּאַטרולען, וועלכע האָבען אונז פֿעדאַרפט אָבהאַלטען אויפ'ן וועג און פערהיטען פון דורכפאַל, אַזוי איז טאַקע געשעהן. אַ זייגער 11 ביינאַכט, ווען איך האָב זיך אומגעקערט פון אַ זיצונג רוהיג און אָהן שום זאָרג צו זיך אַ היים, זענען מיר צוויי חברים געלאָפען אנטקעגען נאָך מיט אַ דריי גאַסען פאַר מיין דירה און מיר די בשורה אָנגעזאָגט. ס'איז שוין אויך צוגעגרייט געווען פאַר מיר אַ וואוינונג, וואו דערווייל איבערצוּוואַרטען די אונרוהיגע צייט.

אָבער פֿערבלייבען דאָרט לאנג איז אומעגליך געווען. מען האָט געשטעלט די גאַנצע פּאָליציי אויף די פיס. מען האָט געמאַכט אונטערזוכונגען ביי אַלע פערדעכטיגע אין שטאָט. דער וואָקזאַל איז געווען בעלאַגערט מיט שפּיאָנען, וועלכע האָבען נאָכגעקוקט יעדען דורכגעהער. מען האָט אפילו פון פוהרלעך אַראָבגענומען איינציגע דורכפאָרענדע, וועלכע זענען געווען ענליך אויף מיר (מיין פאָטאָגראַפיע האָט שוין די פּאָליציי געהאַט) און אָבגעפיהרט אין זשאַרדאַרמען-פערוואַלטונג. אין וואוינונג האָבען נאָך איינציגע טעג פּאַטרולירט זשאַנדאַרמען און פלעגען פערהאַלטען די אונשולדיגע דאַמען, וואָס זענען געקומען צו דער ווירטין פון דער דירה. נאָך אַ גרונדליכער לעגיטימירונג פלעגען זיי בעפרייט ווערען. איינער אַ הייסער חבר, וועלכער האָט געהאַנדעלט אויף זיין אייגענער ריזיקא און איז אין 4 טעג אַרום געקומען אויף דער דירה געוואָר ווערען, וואָס דאָרט טוט זיך, האָט בעצאָהלט פאַר זיין גייגיר מיט אנדערהאַלבען יאָהר געפענגעניש און עטליכע יאָהר פּאָליציי-אויפזיכט.

די לאַגע איז אַלץ געוואָרען ערנסטער. די פּאָליציי האָט בעשלאָסען צו געהן אין די יודישע קוואַרטאַלען פון הויז צו הויז און נאָכקוקען אַלע דירות. פערבלייבען לענגער אין מיין פער־בעהעלטעניש האָב איך שוין נישט געקאָנט. אַוועקפאָרען איז אויך אוממעגליך געווען. מען האָט געמוזט אויפזוכען עפּעס אַ רייכע, אָנשטענדיגע דירה, וואָס ס'זאָל שטעהן אויסער יעדען חשד. און נאָך לאַנג זוכען זענען מיר געפאַלען אויף אַזאַ פּלאַן.

אונזערע אַ מיטגלידערין, אַ לעהרערין, האָט געהאַט אין ביאַליסטאָק רייכע קרובים, אייגענטימער פון אַ ביר־ברויעריי. זיי זאָלען מיר אַריינלאָזען צו זיך אויף צו פערבעהאַלטען זיך, איז געווען אויסגעשלאָסען; איז דאַרום געבליבען איין אויסוועג: אונזער חבר'טע דארף מעלדען איהר פערוואַנדטע, אַז צו איהר קומט צופאָרען אַ חתן, וועלכער וועט פער־איילען דאָ אַ קורצע צייט. אַזוי ווי זי האָט נישט קיין אָנשטענדיגע וואוינונג, וויל זי איהרע קרובים זאָלען אָבטרע־טען פאַר איהם אַ צימער. יענע האָבען זיך אָנגעכאַפּט פאַר דער זאַך מיט גרויס שמחה.

אָבער שפּילען די ראָלע פון אַ געזונטען חתן איז פאַר מיר אין גאַנצען געווען אוממעגליך. איך האָב דאָך נישט גע־קאָנט אָבשטאַטען „ויזיטען" און פערווייילען ווי עס פּאַסט פאַר אַ חתן, וועלכער איז געקומען צו גאַסט. דאַרום האָב איך שוין גלייך אַהין אָנגעקומען אַ חולה־מסוכן. איך האָב געהוסט, געקרעכצט, האָב סימולירט אַ שטאַרק פערקיהלטען מענשען און זיך באַלד אין בעט אַריינגעלעגט. ס'איז אָנגעקומען זעהר שווער מיינע געמיינטע צוקונפטיגע קרובים — אָבצוהאַלטען פון איינלאַדען אַ דאָקטאָר, איך האָב זיי פערזיכערט, אַז איך ווייס אַליין, ווי אזוי זיך קורירען. אַזוי בין איך אָבגעלעגען אַ וואָך־צייט, שפּאַצירענדיג אויך אַביסעל איבער'ן צימער. אין אָוונד פלעגען קומען צו מיר מיין „כלה'ס" בעקאַנטע און מיר פלעגען אַזוי געמיטליך פערברענגען ביז שפּעט ביינאַכט.

אין דער געצוואונגענער קראַנקהייט האָב איך דער־ווייל צונויפגעשטעלט צוריק, לויט דעם זכרון, דעם גאַנצען אינהאַלט

פון צאַרעסטירטען נומער, אונזער אַמביציע האָט געפאָדערט,
דאָס ס'זאָל ווערען אָבגעדרוקט דוקא דער מאַטעריאַל, וועל-
כער איז געלעגען ביי די זשאַנדאַרמען. דער ערשטער נומער
איז פאַרטיג געוואָרען צום דרוק, און צוליב פערשידענע טעכ-
נישע שוועריגקייטען, האָט ער זיך אָבגעדרוקט צוזאַמען מיט'ן
13-טען נומער „אַרבייטער-שטימע" אין אויסלאַנד. ווען פאַר
אַ רושם דאָס האָט געמאַכט אין שטאָט, אויף די אַרבייטער
און אויף די זשאַנדאַרמען איז לייכט זיך משער צו זיין.

ביי מיין „כלה'ס" קרובים האָב איך זיך בעגרוסען אַ
ביסעל צו לאַנג, אין גאַס בין איך נאָך אַלץ נישט געווען בכח
אַרויסצוגעהן. ביז אויפ'ן וואָקזאַל איז געוואָרען אַ ביסעל
גרינגער, דער „שפיאָנאַזש" איז געוואָרען שוואַכער און מען
האָט בעשלאָסען מיר איבערטראַנספאָרטירען צו אַ יודישען
גוטס-בעזיצער אין ביעלאָוויעזשער וואַלד

2.

די מעשה מיט'ן וואַלד איז פאַר אונז געקומען גאָר אונ-
געריכט. פונקט צו יענער צייט האָט זיך אַ יודישער סטודענט
געווענדעט צו מיינער אַ בעקאַנטער, זי זאָל איהם רעקאָמענ-
דירען אַ לערער, וועלכער זאָל מסכים זיין אָבצופאָרען אויפ'ן
ווינטער אין אַ מאַיאָנטעק, וואָס איז געלעגען אין ביעלאָוויעזשער
וואַלד נאָנט צו פרוזשאַנע. זי האָט'ס אונז דערצעהלט און
ביי אונז איז פערבליבען, איך זאָל דערווייל אָבפאָרען אַהין
אויף אַ צייט, ביז מען וועט זיך אַרומקוקען און בעשליסען
וואָס ווייטער צו טון.

די פאַמיליע ס. ביי וועלכער איך האָב זיך בעזעצט אַלס
לערער, איז געווען די איינציגע יודישע פריצישע פאַמיליע
אין גאַנץ גראָדנער גובערניע. פון ניקאָלאַי דעם ערשטענס
צייטען איז די ס. פערבליבען אַ בעזונדער פריוויליגיע צו
פערמאָגען ערד אויפ'ן אייגענעם נאָמען. זיי האָבען טאַקע גע-
לעבט ווי עכטע פריצים; ברייט, רייך און געפירט אַ גרויסע

ווירטש פס. אין שכנות מיט דעם דאָזיגען יודישען גוטבעזיץ האָט זיך געפונען דער קייזערליכער ביעלאָוו-עזשער פּאַלאַץ, וואָהין ניקאָלאַי דער צווייטער פלעגט אראָבקומען פון צייט צו צייט אויף פּאָלאָוואַניע.

מיט די פויערים פון אַרומיגער געגענד האָבען די דאָזיגע יודישע גוטסבעזיצער נישט געלעבט אין פריינדליכער שכנות. זיי פלעגען זיך שטענדיג מיטאיינאַנדער לאָדען און פּראָצעסירען צוליב אַ שטיקעל ערד, צוליב וואַלד און סערוויטוטען. די בעציהונגען זענען תמיד צווישען דיביידע צדדים געווען זעהר אָנגעצויגענע. אגב זענען די צוויי יונגע ברידער ס. געווען דורכגעדרונגען מיט אַ בלינדער פויערן-פיינדשאַפט און האָבען פערמאָגט אַ היבש ביסעל פריצישע אַמביציע (איינער פון זיי איז טאַקע שפּעטער ערמאָרדעט געוואָרען דורך די פויערים אין וואַלד).

דערפאַר אָבער האָט מען דאָרט געלעבט אויסגעצייכענט מיט דער הויף-פּאָליציי און דער דאָרטיגער פּריסטאַוו איז געווען אַן׳אייגענער מענש ביי די ס. אין הויז. ביי אַזאַ גוטברידערשאַפט האָט זיך נישט געפאָדערט קיינע פאָרמאַליטעטען און איך האָב דאָרט געוואוינט אין גאַנצען נישט פערמעלדען. די שטוב פון אַזאַ כשר׳ער פאַמיליע האָט שוין אויך מיך געכשר׳ט אין די אויגען פון די אָרדנונגס-היטער; איך האָב שוין דערצו נישט בעדאַרפט האָבען קיין שום פּאַפּירען. פאַר אונז פלעגט אויך זיין פריי דער אַריינטריט אין קייזערליכען פּאַלאַץ; פערשטעהט זיך, בלויז נור בעת דער קייזער האָט דאָרט געשיינט מיט זיין אָבוועזענהייט. בכלל האָב איך זיך דאָרט געפיהלט זעהר זיכער, און האָב שיער-נישט פערגעסען אָן אַלע זשאַנדאַרמען און שפּיאָנען אין דער וועלט.

בכדי נישט צו שטערען די קינדער אין די למודים, האָט מען אונז איזאָלירט פון די איבעריגע הויפס-לייט. מען האָט אונז בעזעצט אין אַ בעזונדער פּאָלוואַרק עטליכע ווערסט ווייט פון דעם הויפּט-מאַיאָנטעק. דעם „טייפעלס-אינזעל“, אַזוי האָבען מיר אַ נאָמען געגעבען אונזער נייער מקום-מנוחה. און

ווירקליך האָבען מיר זיך דאָרט געפיהלט, ווי אויף אַ פערוואָר־פענעם אינזעל, אָבגעריסען פון דער לעבעדיגער וועלט. עטלי־כע מאָל אַ וואָך נור פלעגט מען אונז צושטעלען פראָוויזיע פון הויף.

אויסער מיר און מיינע שילער האָט זיך דאָרט אויפ׳ן אָרט געפונען נאָך אַ יונגע פריילין, זייערע אַ שוועסטער, וועל־כע האָט פערוואַלטעט מיט׳ן פראָוויאַנט און בכלל מיט׳ן רעזשים, אַ העברעאישער לערער און אַ קעכין. דאָס איז געווען די גאַנ־צע איינוואוינערשאפט פון אונזער „אינזעל“. פון צייט צו צייט נור פלעגען אונז בעזוכען די צוויי עלטערע ברידער און שבת־צו־נאַכטס, אָדער בכלל אין אַ יומא דפגרא, די גאַנצע פאַ־מיליע מיט די פערוואַלטער און איבעריגע אָנגעשטעלטע „אויף אַ קערטעל“.

וועגען דעם, וואָס מיט מיר איז לעצטענס געשעהן אין ביאַליסטאָק האָט מען דאָרט אין הויף לחלוטין קיין אַהנונג נישט געהאַט. נור אַז איך בין געכאַפט אין דער מעשה און האַלט זיך ביי נישט קיין כשר׳ער געזינונג האָבען זיך די יונגע ס. גאַנץ אָפען אָנגעשטויסען. נישט זעלטען פלעגט ביים טיש פאָרקומען געשפרעכען אויף געזעלשאַפטליך־פאָליטישע טע־מעס און מיר פלעגט זיין שווער אָבצוהאַלטען זיך פון אַרויס־זאָגען מיינע בליקען. גאַנץ אָפט פלעגט אויסברעכען צווישען מיר און דעם איבעריגען יונגוואַרג העפטיגע דיסקוסיעס. פער־שטעהט זיך, אַז יעדער פון אונז פלעגט פערבלייבען ביים זייניגען.

איין נפש האָב איך יאָ געוואונען אויף מיין זייט, דאָס איז געווען די יונגע ווירטין, אונזער שפייזערין. זי איז ער־צויגען געוואָרען אין אַ קעניגסבערגער „מעדכען־שול“ אויפ׳ן יודיש־דייטשען שטייגער, צירליך־מאַניריליך און איז געווען זעהר ווייט פון אמת׳ן לעבען. זי פלעגט מיט די קינדער און יונג־וואַרג רעדען נור העברעאיש און מיט די עלטערען — דייטש. קיין יודיש ווארט פלעגט זי פון מויל נישט וועלען אַרויס־ברענגען. זי האָט אָבער פערמאָגט אַ פיהלעדיג האַרץ און ווייי־

בּע נשמה. אין איהרע אויערען פלעגט געפונען אַנ׳אָבּקלאַנג אַלץ וואָס ס׳איז ריין און ערליך און בּגילא איז זי געוואָרען עמפּפינדליך אויך פאַר אונזער זאַך. שעה׳ן לאַנג פלעגען מיר אָבּזיצען אין די לאַנגע ווינטער-נעכט און שמועסען וועגען סאָציאַליזם און לעבּען פון די סאָציאַליסטען. דאָס איז דורכ זייטיגע מענשען דערגאַנגען צו די עלטערען און שוין צוליבּ דעם אַליין האָבּען זיי אָנגעהויבּען קוקען קרום אויף מיר. זיי האָבּען זיך געשראָקען פאַר מיין „שעדליכע ווירקונג“ אויף זייער טאָכטער, וואָס איז שוין געשטאַנען אין שדוכים.

אָבּער אין גאַנצען צוריסגעגעבּען מיט׳ן קאָפּ האָט מיר איינער פון די וואַלד-אָנגעשטעלטע. ער איז געקומען צופאָרען נישט לאַנג פון קאַמעניעץ, וואו דאָרט האָט זיך צייטווייליג אויפגעהאַלטען איינע פון די ווירטינס, וועמענס דירה ס׳איז דורכגעפאַלען אין ביאַליסטאָק. זי איז געווען זיינע אַ קוזינע און האָט דורך איהם מיר צוגעשיקט אַ בּריף. ער האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטען און ער האָט בּשתיקה די גאַנצע מעשה פערטרויט זיינעם אַ בּעקאַנטען. יענער האָט דעם סוד דערצעהלט אַ צווייטען, בּיז ס׳איז דערגאַנגען צו די בּעלי-בּתים גופא און דאָס האָט אויף זיי אָנגעוואָרפען אַ גרויסע אימה.

פון מיין נייער „שילערין“ האָבּ איך זיך דערוואוסט, אַז די עלטערען שרעקען זיך זעהר צו האַלטען אַזאַ „געפערליכען מענשען“ בּיי זיך אין הויף. בּפרט, אַז ער געפינט זיך אין אַזאַ נאָהנטער שכנות מיט׳ן קייזערס פּאַלאַץ. דערצו זענען נאָך די ווירטס-לייט — יודען און יעדער קאָמפּראָמיטאַציע קען זיין פאַר זיי פאַטאַל. איך האָבּ שוין אַליין זיך אַרומגעזעהן, אַז דאָ איז פאַר מיר קיין אָרט נישט און האָבּ בּיי זיך בּעשלאָסען בּיי דער ערשטער מעגליכקייט פון דאַנען אָבּפּאָרען.

די שטימונג אויף אונזער „אינזעל“ איז געוואָרען אַ גערייצטע, אַ דענערוווירטע. ס׳פלעגט שוין דאָרט בּלייבּען אַלע נאַכט נעכטיגען אימיצער פון די עלטערע, אין גרעסטען פאַל די אַלטע מוטער אַליין. יעדעס מאָל, ווען אין דער שטילער,

פֿינסטערער נאַכט פֿלעגען זיך די הינט שטאַרק, צוליב וועלכער דאָס איז סבה, צובילען, פֿלעגט אין שטוב ווערען אַ מהומה. די דערוואַקסענע פֿלעגען אויפֿציטערן, פֿלעגען אַרויסלויפֿען קוקען אויפ׳ן וועג, פֿלעגען זיין אין שטענדיגען פחד. דער שלום-בית צווישען דער טאָכטער און דער פֿאַמיליע איז צוליב דעם אויך שטאַרק צושטערט געוואָרען. מיר איז דאָס אַלץ געווען זעהר נישט צום האַרצען און איך האָב בלויז געוואַרט אויף ידיעות פֿון ביאַליסטאָק, וואָהין אָבצופֿאָרען.

איינמאָל שפּעט ביינאַכט, ווען אין דרויסען האָט געוועהט אַ שטאַרקע שניי-זאַווערוכע און אַלע אַרום האָבען שוין לאַנג געשלאָפֿען, איז צו אונזער הויז האַסטיג צוגעפֿאָרען אַ שליטען מיט׳ן סטודענט ס. ער האָט זיך גלייך פֿערשלאָסען מיט דער שוועסטער אין צימער און ער האָט דאָרט געהאַט מיט איהר אַ קורצען געשפּרעך. אין אַ וויילע אַרום האָט מען געשיקט מיך רופֿען. איך אַליין האָב זיך שטאַרק דערשראָקען, ווען איך האָב איהם דערזעהן. ער איז געווען בלייך ווי די וואַנד, די הענד האָבען ביי איהם געציטערט און ער האָט קוים בעוויזען מיר אויפֿצוקלערען אין וואָס ס׳געהט. פֿון זיינע אָבגעריסענע ווערטער בין איך דערגאַנגען, אַז פּאָליציי זוכט מיך דאָ אַרום, און אַ ליאַדע מאָמענט קאָן זי אַהער אָנקומען.

אַז ער האָט זיך שוין אַביסעל בערוהיגט, בין איך פֿון איהם געוואָר-געוואָרען, דאָס דער פּריסטאַוו האָט זיי מודיע געווען, אַז מען זוכט אַזאַ און אַזאַ מענשען. איך בין גלייך פֿון איהם דערגאַנגען די סבה פֿון מיין דורכפֿאַל.

איינע פֿון די ביאַליסטאָקער ווירטינס, ווי איך האָב שוין דערמאָנט, האָט זיך צייטווייליג אויפֿגעהאַלטען אין קאַמעניעץ, אין איהר געבורטס-שטאָט. בינו לבינו איז אַהין אָנגעקומען אַ בעפֿעהל, נישט אַרויסצוגעבען דער געזוכטער פֿערזאָן קיין פּאַספּאָרט און זי פֿערהאַלטען אין פֿאַל, ווען מען וועט זי דאָרט טרעפֿען. פֿון דעם האָבען זיך דערוואוסט איהרע קרובים און איהר האָט זיך איינגעגעבען אנטלויפֿען ממש

פון די זשאַנדאַרמעריעס הענד. דערפאַר אָבער איז דאָרט דורכגעפאַלען אַ בריף, פון וועלכען די זשאַנדאַרמעריע האָט זיך דערוואוסט, אַז איך געפין זיך ערגעץ אין ביעלאָוויעזש. מען קאָן זיך פאָרשטעלען, ווי אויפגערודערט ס'איז געוואָרען די פּאַלאַץ־פּאָליציי, ווען זי האָט זיך דערוואוסט, דאָס אין שכנות מיט ניקאָלאַי'ס פּאַלאַץ ליגט ערגעץ פערבעהאַלטען אַ „געפערליכער סאָציאַליסט". מען האָט אָנגעהויבען פערנאַנדערשיקען געהיימע צירקוליאַרען, ס'איז פערפירט געוואָרען וועגען דעם ענין אַ לעבהאַפטע קאָרעספּאָנדענץ און דער געטרייער פּריסטאַוו האָט גלייך מודיע געווען מיינע ווירטסלייט.

ס'איז אונז נישט געבליבען קיין צייט צו קלערען. מען מוז באַלד אָבפאָרען. בכדי פערווישען יעדען שפור, האָט דער יונגער ס. שוין פאָראויסגעדונגען אַ פאָר פערד אין אַ זייטיגען דאָרף, האָט מיר פאָרגעשטעלט פאַר'ן פורמאַן אַלס וואַלד־סוחר, וואָס מוז זיך איילען צום באַהן און אַזוי, איינגעוויקעלט און איינגעהילט אין אַ לאַנגען פעלץ, בין איך געקומען בשלום אויף דער באַהן־סטאַציע ביעלסק.

אַריינפאָרען גלייך קיין ביאַליסטאָק האָב איך נאָך מורא געהאַט. איך האָב דערום אין ביעלסק פערפאָרען אין אַ יודישער אכסניה, וואו מען פלעגט געוועהנליך נישט איינמעלדען די געקומענע געסט. איך האָב צו זיך אַהין אַרויסגערופען אימעצען פון ביאַליסטאָק און ביי אונז איז פערבליבען, איך זאָל אָבפאָרען קיין וואַרשע, וואו די שטאָט איז גרויס און מען קאָן זיך, ווי דאָס איז, איינאָרדנען צָהן אַ פּאַספּאָרט אויך.

דאָס מאָל בין איך שוין אין וואַרשע פערבליבען אַ לענגערע צייט.

י. ל. פּרץ

דאָס איז געווען אין יאָר 1899. מיר אַלע אין דער פּאַרטיי זענען געווען העכסט פערקאָנספּירירט און פלעגען זיך נישט בעווייזען פאַר דער עפענטליכקייט. די ברייטע וועלט, חוץ די פּאַרטיי־קרייזען, האָט נישט געטאָרט וויסען, ווער זענען די בונדיסטישע טוער און ווי אַזוי זיי הייסען. אויסער די אונלעגאַלע פערזאַמלונגען, וועלכע פלעגען ווערען בעזוכט פון אַ דינעם שיכט פון די אַרבייטער־מאַסען, פלעגען מיר מיט „אַלע אַרבייטער" און אויך צו „דער געזעלשאַפט" רעדען נור דורך בלעטלעך, וואָס פלעגען ערשיינען פון צייט צו צייט.

דאָך פלעגט מען זיך נישט קאָנען איינהאַלטען און געגען פּאַרטיי־קאָנספּיראַציע זיך אַריינכאַפּען „אויף אַגיטאַציע" אין די צוקערניעס און קאַוויאַרניעס אויף די דזיקע און נאַוואַליפּקי. צו יענער צייט זענען די קאַוויאַרניעס געווען אַ מין פּאָליטישע קלובען: דאָרטען פלעגען זיך צונויפטרעפען מענשען פון אַלערליי בליקען און אָנשויאונגען, וועלכע פלעגען פירען צווישען זיך הייסע דיספּוטען, און אויסטען איז מען דערביי געווען דעם זייטיגען עולם, וואָס פלעגט זיך אַרומשטעלען אַרום די דיספּוטאַנטען און אויסהערען ביידע צדדים.

און צדדים זענען דעמאָלסט געווען נור צוויי: ציוניסטען און אַנטי־ציוניסטען. אַרום דער דאָזיגער פראַגע האָבען זיך געדרעהט אַלע וכוחים, וועגען דעם האָט מען זיך געהיצט און העפטיג דיסקוטירט. מיר האָבען אַרויסגעטרעטען אונטער דעם דאָזיגען אונשולדיגען נאָמען גאָר פּשוט דערפאַר, ווייל דאָס איז געווען אַמויעניגסטען געפערליך פון שטאַנדפונקט פון פּאָליטישער כשר'קייט. הגם גאַנץ זיכער איז דאָס אויך נישט גע-

ען. די דעמאָלטדיקע „קאַנצעלאַריע פאַר פּאָליטישע ענינים ביים גענעראַל-גובערנאַטאָר" (קיין ספּעציעלע „אָכראַנעס" האָבען נאָך צו יענער צייט אין וואַרשע נישט פונקציאָנירט) האָט שוין געהאַט „פערבינדונגען" מיט דער יודישער גאַס, און עטליכע אונזערע צו-היציקע חברים זענען אַפילו אַרעסטירט געוואָרען צוליב זייערע נישט פאָרזיכטיגע אַרויסטרעטונגען אויף די דערמאָנטע דיסקוסיעס.

ס'איז קלאָר געוואָרען, אַז די זשאַנדאַרמעריע ווייסט פון די ערטער און זי וויל זיי נור אויסנוצען, אַלס פולאַפּקע פאַר די „סאָציאַליסטען". מיר האָבען דערום בעשלאָסען, די דאָזיגע דיסקוסיעס אויך אַ ביסעל מעהר צו פערקאָנספּירירען. צו דער דאָזיגער גרופּע „אַנטי-ציוניסטען" האָבען אויך געהערט פיל פון דער ראַדיקאַלער אינטעליגענץ, וועלכע זענען נישט געווען קיין אַקטיווע מיטגלידער פון „בונד", נור זיי האָבען זיך גערעכענט פאַר „מיטפילענדע", פאַר „סימפּאַטיקער". צו זיי האָט אויך געהערט י. ל. פּרץ. ס'איז בעשלאָסען געוואָרען ווייטער פיהרען די דיסקוסיעס אין אַ געשלאָסענער פערזאַמלונג, וועלכער קאָן ווערען בעזוכט נור לויט פערזענליכער רעקאָמענדאַציע. אויף איינעם פון אַזעלכע דיסקוסיאָנס-אָווענדען האָב איך זיך בעקאַנט צום ערשטען מאָל מיט אונזער גרויסען, אונפערגעסליכען פּרץ'ן.

דאָס איז טאַקע אויך געווען אויף דזיקע גאַס אין אַ רעסטאָראַן ביי די עלטערען פון אונזערען אַ חבר מאָטאלסקי. אָפיציעל, האָט דאָס געהייסען, אַז ס'קומט פאָר אַ תנאים, און דער אַריינגאַנג איז געווען נור געגען איינטריטס-קאַרטען. פּרץ האָט רעפערירט זיין שטעלונג געגען ציוניזם. אויב איך האָב קיין טעות נישט, איז דאָס געווען זיין ערשטע עפענטליכע רעדע אויף יודיש. אָבער וואָס פאַר אַ רעדע! ס'איז געווען אַ שיינע און דערצו היציגע אימפּראָוויזאַציע פון געפיילטע אַפאָריזמען און טיפע געדאַנקען. גיפטיג און סאַרקאַסטיש-בייסיג האָט ער אויסגעלאַכט זיינע געגנער און האָט דערביי אַרויסגעזאָגט צו יענער צייט נאָך גאָר נייע געדאַנקען, וועגען דעם

קולטורעלען רענעסאַנס, וואָס בליהט אויף ביי אונז צוליב די יודישע אַרבייטער־מאַסען.

פון די ציוניסטען האָבען זיך אין דער דיסקוסיע בעטייליגט ד״ר הינדעס און נאָך איינינע, דעמאָלס אָנגעזעהענע ציוניסטען, וואָס זענען איצט שוין אינגאַנצען פערשוואונדען פון דער געזעלשאַפטליכער אַרענע. די דאָזיגע אָפּאָנענטען האָבען פשוט נישט געקאָנט משיג זיין די גרויסע איבערקעהרעניש, וואָס ס׳איז פאָרגעקומען מיט אונזער שוין דעמאָלס בעריהמטען דיכטער. זיי זענען ממש, ווי אַלטע ווייבער מבולבל געוואָרען פון דער בייזער קליפּה, פון „תהו ובהו״ (אַזוי האָט דאָס דעמאָלס אויפ׳ן משכיל׳ישען לשון געהייסען דער סאָציאַליזם), וואָס האָט זיך אריינגעכאַפּט אין פרץ׳ן און האָבען אפילו פּרובירט פערטרייבען פון איהם דעם דבוק מיט אַ פסוק: „מה פרצת עליך פרץ״. בעזונדערס האָבען זיי פרץ׳ן נישט געקאָנט מוחל־זיין זיינע יום־טוב־בלעטלעך, וואָס ער האָט נישט־לאַנג אַרויסגעגעבען, בלעטלעך, אין וועלכע זיי האָבען איינגעזעהען ניהיליזם און צושטערעניש־פּראָפּאַגאַנדע. פרץ האָט ווירקליך צו יענער צייט איבערגעלעבט (אפשר אַ ביסעל צו שפּעט לויט די יאָרען נאָך) זיין שטורם־ און דראַנג־פּעריאָד. ער איז געווען געשטימט זעהר קריגעריש און האָט זיך אַרומגעטראָגען מיט אַ סך, זעהר אַ סך פּלענער.

„איך קאָן נישט בלייבען פּאַסיוו״, האָט ער מיר דעמאָלס אין אַ געשפּרעך געזאָגט: „מען מוז אויף ביי אונז עפענען אַ פענסטער אין אייראָפּאַ״ און אונטער „אייראָפּאַ״ האָט ער מיט זיין גרויסען גייסט תופס־געווען נור די אַרבייטערשע, סאָציאַליסטישע אידעאַלען פון אונזער צייט.

ס׳איז ביי אונז פערבליבען צו בענייען ווייטער די נגעשטעלטע „יום־טוב־בלעטלעך״, מאַכען פון זיי אַ פּעריאָדישען זשורנאַל, וואו ס׳זאָלען, אויף וויפיל ס׳וועט מעגליך זיין ביי יענינע צענזור־בעדינגונגען, דורכגעפירט ווערען די געדאַנקען פון סאָציאַליזם און נייער קולטור. אַ טייל געלד האָט בעדאַרפט אויף דעם געבען אַ ווילנער פערלאַג, וועלכער איז גע־

שטאנען נאָהענט צו אונזער פּאַרטיי, אַ טייל געלד האָט מען בעדאַרפט צונויפקליבען אין וואַרשע. די אויסגאַבען האָבען בעדאַרפט פערשפּרייט ווערען דורך אונזערע אָרגאַניזאַציעס. אין דער רעדאַקציאָנס-קאָלעגיע זענען אַריינגעטרעטען אויסער פרץ'ן צוויי פאַרשטעהער פון ווילנער פערלאַג (ח' א. וויינשטיין און איך) איין מיטגליד פון אונזער וואַרש. אָרגאַניזאַציע (רובינשטיין-מיכעלסאָן, שפּעטער געוואָרען אַ פּ. פּ. ס.'אָוויעץ), דער פערשטאָרבענער ד"ר משורר, ד"ר ב. און איין צייט אויך ד"ר גרשון לעווין, יעקב דינעזאָן איז געוואָרען אייסגעקליבען אַלס קאסיר, הגם ער האָט זיך אין אונזערע זיצונגען נישט בעטייליגט.

אָבער נישט אַזוי לייכט טוט זיך, ווי עס רעדט זיך. באלד פון די ערשטע וואָכען האָבען מיר בעגעגענט שוועריגקייטען מצד דער צענזור, וועלכע האָט גלייך דערשמעקט מיט איהר גוטען חוש, אַז זי האָט דאָ צוטון מיט עפּעס א „געפעהרליכער" אונטערנעמונג. בכלל האָט מען שוין אין צענזור אויף פרץ'ן צו יענער צייט געקוקט מיט אַ קרום אויג. זיינע „יום-טוב-בלעטלעך" זענען „דורכגעפאַלען" ביי פיל אַרעסטירטע אַרבייטער און דוקא אין אַ גרויסע צאָהל עקזעמפּלאַרען. און די זשאַנדאַמעריע האָט געמאַכט וועגען איהם ביים יודישען צענזאָר אייניגע מאָל אָנפראַגען. יענע איז טאַקע דערום געוועזען אָנגעשראָקען און איז געווען צו פרץ'ן צו שטרענג. דער דיכטער האָט פון דעם זעהר געליטען.

איהם האָט זיך דעמאָלס געוואָלט שרייבען דוקא פּאָפּולער, צוגענגליך פאַר'ן ברייטען קרייז לעזער. מיט אַ שמייכעל אויף די ליפּען און מיט אַ טיפען צער אין זיינע גרויסע אויגען האָט ער אונז איינמאָל א פרייטאָג-צו-נאַכט דערצעהלט, ווי איהם איז .אויסגעקומען היינט אויסצוהערען א קלאָרע קריטיק וועגען זיינע ווערק פון אַ פשוטען לעזער אָהן קונצען. פרץ איז געוועזען ביי זייַנעם א בעקאַנטען אין א בוכהאַנדלונג, דערווייל איז אַריינגעקומען אַנ'אַבאָנענט פון דער לייבביבליאָטעק, וועלכער פלעגט נעמען דאָרט יודישע ביכ-

לעך צום לעזען. נאָכ'ן אויסזעהן האָט ער בעדאַרפט זיין אַג'ארבייטער, אָדער אַ גאַס־מענש. דער ביבליאָטעקאר פרעגט איהם, אפשר וויל ער עפּעס פּרצ'ס צו לעזען. דער קונד האָט דעם פאָרשלאַג קאַטעגאָריש פערוואָרפען און האָט דערביי בענוצט זעהר נישט קיין דעליקאַטע כאַראַקטעריסטיק פאַר פרץ'ס ווערק. דאָס האָט אויף פרץ'ן שטאַרק געווירקט. „פאַר וועמען דען שרייב איך" — האָט ער זיך געקלאָגט: — „אויב נישט פאַר אַזעלכע לעזער"? שרייבען אָבער פערשטענדליכער, האָט דאָס בעדייט — ווערען געשטריכען דורך דעם רויטען בליישטיפט פון דעם צענזאָר.

איך דערמאָן זיך: אויף איינער אַ זיצונג איז פרץ געקומען פון צענזור נידערשלאָגען, זעהר פעסימיסטיש. אונזערע „פּאָליטישע" אַרטיקלען זענען אַלע געווען געשטריכען. אויף דעם האָבען מיר זיך געריכט און ס'איז נישט געווען פאַר אונז אונדערוואַרטעט.

דערפאַר אָבער האָט ער דורכגעלאָזען פרץ'ס אַ שעהנע זאַך, דוכט זיך — „די פרומע קאַץ", וואָס איז שפּעטער אַריין אין זיינע ווערק. (בכּלל זענען כמעט אַלע פון די דאַמאָלסטיגע צוגעגרייטע דורך אונז זאַכען פון פרץ'ן נאָכדעם געוואָרען אָבגעדרוקט אָדער אין אמעריקאַ, אָדער אין זאַמלונג פון זיינע ווערק, וואָס איז ערשינען אין רוסלאַנד). מיר האָבען זיך דערפרעהט פון דעם, וואָס די זאַך איז לכל־הפּחות געראַטעוועט געוואָרען פון „באַרבאַר". פרץ אָבער האָט פערשטערט אונזער שמחה מיט זיין טענה: „אויב אַזאַ אינטעליגענטער מענש, ווי דער צענזאָר איז, האָט מיין זאַך נישט פערשטאַנען, ווי אַזוי וועט זי פערשטעהן אַ פּשוט'ער לעזער?"

איבערגעריסען אונזער אונטערנעמונג האָט נישט די צענזור (צו איהר וואָלטען מיר זיך שוין ווי דאָס איז צוגעפּאַסט), נור גאָר אַנ'אַנדער „אמת".

פרץ האָט זיך נישט בענוגענט מיט'ן שרייבען. ער האָט געוואָלט קומען אין אַ לעבעדיגער מגע ומשא מיט די אַרבייטער, צו וועלכע איהם האָט אַזוי געצויגען. און ער האָט

דערום פאָרגעשלאָגען אַרויסצוטרעטען אויף געהיימע פאָרטראַגען. איך מוז זיך מודה זיין, מיר האָבען זיך בעצויגען מיט גרויס פּיעטעט צו אונזער איין און איינציגען דיכטער פון גאַנס גנאָד און האָבען מורא געהאַט איהם צופיל אויסצונוצען, מיר האָבען געציטערט פאַר איהם, ער זאָל נישט „דורכפאַלען“. אגב האָבען מיר געהאַלטען, אַז מיט'ן שרייבען קען ער ברענגען מעהר נוצען, ווי מיט זיינע אַרויסטרעטונגען פאַר עטליכע צעהנדליג מענשען געהיים אין אַ קרייזעל. פרץ אָבער האָט עקשנות'דיג דאָס פערלאַנגט, און ס'איז איינגעאָרדענט געוואָרען עטליכע שבתים אויף קופּיעצקאַ-גאַס (אין אַ שול פון דער דעמאָלסט בעקאַנטער משפחה ברודזעל) אונלעגאַלע פאָרלעזונגען. פרץ פלעגט דאָרט זאָגען פאַר אַ קליינעם, דורכגעזיפּטען און דורכגעקליבענעם עולם „אַ פרשה חומש“. דאָס איז געווען לעקציעס איבער אוראַלטער קולטור. אָבער מען האָט געדאַרפט הערען ווי מייכטעריש-לעבעדיג איז די דאָזיגע טעמע בעאַרבייט געוואָרען דורך דעם גרויסען מייסטער פון יודישען וואָרט, ווי קינסטלעריש-צוציהענד ער האָט אילוסטרירט דעם אוראַלטען לעבען פון „אונזערע אָבות“ מיט'ן חומש. דערביי האָט ער אַרויסגעוויזען אַ טיפע פּאָעטישע אינטואיציע בנוגע די פאָרמען פון אַמאָליגען לעבען, איצט שוין וויסענשאַפטליך פעסטגעשטעלט.

אָבער ווען מען וואָלט זיך בעגנוגענט נור מיט אַזעלכע געשלאָסענע פאָרלעזונגען וואָלט די זאַך אפשר דורך גלאַט. ס'איז דעמאָלסט אָבער פאָרגעקומען אַ שטרייק ביי די קאַמאַשענמאַכער אין וואַרשע און דער שטרייק-קאָמיטעט האָט בעשלאָסען צו ווענדען זיך צו פרץ'ן און ספּעקטאָר'ן, זיי זאָלען אַרויסטרעטען ביי זיי אויף אַן'אונלעגאַלען אָוונד לטובת די שטרייקענדע. זיי האָבען אויף דערויף מסכים געווען. די מעשה איז שפּעטער דערגאַנגען צו די זשאַנדאַרמען, און צוזאַמען מיט אַ גרויסע צאָהל אַרעסטירטע אַרבייטער זענען אויך אַריינגעזעצט געוואָרען אין „צעהנטען פּאַוויליאָן“ פרץ און ספּעקטאָר. דאָס האָט אונזער אונטערנעמונג איינגאַנצען צושטערט.

דער וואַרשאָווער קאָמיטעט פון „בונד“ איז צוגעטרעטען אַרויסצוגעבען זיין אָרגאַן „דער וואַרשאָווער אַרבייטער“ אונלעגאַל. פרץ איז נאָך 8–9 חדשים זיצען אַרויס פון ציטאַדעל אַ קראַנקער, ער האָט זיך געפינען אונטער אַ שטרענגען פּאָליציי-אויפזיכט, און אויך אונז האָט דער האַרטער רוסישער גורל אַריינגעבראַכט הינטער די אייזערנע קראַטעס פון פּאַוויאַק, וועלכען פרץ האָט בעזינגען אין איינע פון זיינע לידער.

ביי אַ צווייטער בעגעגעניש מיט פרץ'ן (מיט יאָרען שפּעטער) האָט ער ערלויבט איבערצודרוקען זיינע זאַכען, וואָס זענען געדרוקט אין אַמעריקע אין אונזערע אונלעגאַלע אויסגאַבען. שרייבען דירעקט פאַר אונז איז געווען געפערליך, ווייל זיין סטיל איז געווען צו-בעקאַנט די יודישע צענזאָרען. בכלל האָט ער זיך געקלאָגט אויף דעם, וואָס ער איז אַזוי אָבגעריסען פון דער יודישער אַרבייטער-בעוועגונג. „סוף כל סוף, ביי מיין גאַנצער אונפּאַרטייאישקייט“—האָט ער מיר אויסדריקליך געזאָגט:—„איז מיר דער „בונד“ אַמנאָנסטען און ליבסטען“.

עס איז מיר אויך בעקאַנט, דאָס מיט אַ יאָר צוויי פאַר זיין טויט, האָט דער פערשטאָרבענער דיכטער פערבעטען צו זיך צוויי פאָרשטעהער פון צ. ק. פון „בונד“; ער האָט זיך פאַר זיי געקלאָגט, וואָס צווישען איהם און דעם „בונד“ האָט זיך אַוועקגעשטעלט אַ קאַלטע בעציהונג. ער האָט ערקלערט, אַז די גאַנצע לעצטע 18 יאָהר איז ער מיט זיין גאַנצען האַרצען געווען מיט דער יודישער אַרבייטער-בעוועגונג, און אויך איצט איז ער בערייט אונז צו העלפען מיט אַלץ נור וואָס ער קאָן.

איך אָבער פערזענליך בין פערטריבען געוואָרען אויף יאָרען-לאַנג פון וואַרשע, האָב שוין מער נישט געהאַט דעם נחת-רוח און גליק מער צו טרעפען זיך מיט דעם „גרויסען אייראָפּעער“ אין אונזער ליטעראַטור.

הינטער'ן שלאס.

שוין עטליכע וואָכען, אַז איך בין „פערקאָנספּירירט"; איך האָב זיך געמוזט איבערטראָגען פון יודישען קוואַרטאַל אין צענטר, און זיצען פערשפּאַרט גאַנצע טעג אין אַ לעצט צימער ביי אונזערע אַ „סימפּאטיקערין". ושאַנדאַרמען זענען געווען אין מיין וואוינונג, האָבען מיך געזוכט אין אַלע הייזער, וואו איך פלעג זיין אַנ'אָפטער אַריינגעהער, און דער „קאָמיטעט" האָט דערום בעשלאָסען, מיך איזאָלירען אויף אַ צייט, ביז־וואַנען איך וועל אויסגעהיילט ווערען פון דער „פערקילונג".

געקומען איז עס מיר פון אַ „תנאים".

ס'איז דעמאָלט ביי אונז געווען אַ הייסע צייט. פאַר דעם לעצטען זומער האָבען מיר אַ ביסעל אַ שטיף־געטון. די מאַסען־שטרייקען, וועלכע האָבען זיך דעמאָלט סטיכיש צעגאָסען איבער'ן שטאָט, זענען דורך אונז גלענצענד אויסגענוצט געוואָרען. אַלע שבת פלעגען זיך לאָזען פון שטאָט אויף דער „סאַסקאַ־קעמפּאַ" אין אַרומיגע וועלדער צעהנדליגער, הונדערטער פאָרלעך אַרבייטער, מען פלעגט דאָרט אַריינכאַפּען אויך אַ שטיק „פּאָליטיק". די געגענד פלעגט הילכען פון יודישע אַרבייטער־לידער, מיר האָבען זיך איינגעזאַפּט אין דער מאַסע, און איהרע בעסערע און יונגערע האָבען זיך געריסען אין אונזער אָרגאַניזאַציע. זי האָט זיך אַלץ פערגרעסערט, יעדע וואָך פלעגען צו אונז קומען גאַנצע גרופּעס. מיר האָבען דערום בעשלאָסען צונויפצורופען אויף שבת־חנוכה די ערשטע צוזאַמענקונפט פון אַלע

חברים, דערביי דאָס מאַכען יום־טוב׳דיג: מיט רעדעס, געזאַנג און טענץ.

איינגעאָרדענט האָבען מיר דאָס גאָר אויף אַ פשוט׳ן אופן. מיר האָבען געדונגען אַ לעדיגע דירה אויף נאָוואָליפּקי, דעם ווירט האָבען מיר געמאָלדען, אַז דאָרט וועט זיין תנאים, חתן־כלה זענען שוין געווען בעשטימט, אַ כתובה–פּאַרטיג. מיר האָבען אויך צוגעגרייט אַ סעודה כיד־המלך: ברויט, וואורשט און ביר. מ׳האָט זיך פערזאַמעלט אַ היבשער עולם: אַ דריי־פיר הונדערט מאַן, און ס׳איז געווען „ליהודים".

אָנע׳ אין רעכטען ברען האָט זיך דערהערט אַ פעסטע יוסישע שטימע; טיר און טויער זענען גלייך געשלאָסען גע־וואָרען, אונז איז בעפאַלען אַ גאַנצע מחנה פּאָליציאַנטען און זשאַנדאַרמען און אונז אַלעמען איבערגעפירט, גרופּענווייז, אין נאָהענסטען צירקעל. פערשטעהט זיך, אַז אַלע האָבען גע־טענה׳ט אין איין קול, אַז זיי זענען געקומען אויף אַ תנאים, יוער פון חתנ׳ס צד, ווער פון דער כלה׳ס זייט. מען האָט אַלעמען אָבגעהאַלטען אַ טאָג־צייט, אָבגעפירט אויף די דירות, דאָרטען גוט בודק־געווען און בעפריימ. מיך איינעם האָט מען פערהאַלטען.

איך בין שוין דעמאָלט געווען „אונלעגאַל". איך האָב געוואוינט אויף אַ פאַלשע „כתיבה", און מיינע חברים האָבען זיך געשראָקען, אַז אויב די זאַך וועט אַוועק צו די זשאַנדאַר־מען און זיי וועלען אָנהויבען צו מאַכען אַ גרויסע חקירה־ודרישה, וועל איך נאָך דורכפאַלען מיט די אַלטע מעשיות. זיי האָבען דערום געפּאַקט ערגעץ אַ יוד אַ „מאַכער", וועלכער האָט זיך אונטערגענומען דורכצופירען דעם געשעפט מיט זיי־נעם אַ בעקאַנטען קאָמיסאַר.

נאָך צוויי מעת־לעת זיצען אין צירקעל אין אַ קעלער, רופט מען מיך גאָר אונגעריכט, שפּעט ביינאַכט, אין קאַנצע־לאַריע אויף אַ „ווידזעניע". דאָרטען האָב איך געטראָפען זיצען אַ שענעם אונבעקאַנטען יודען, מיט אַ לאַנגער באָרד, וועלכער האָט זיך צו מיר אַ לאָז־געטון, ווי אַנ׳אַלטער בעקאַנטער.

און מיך הערצליך בעגריסט. איך האָב פערשטאַנען, אַז דאָס איז אַן׳אָבגערעדטע מעשה, איך הָאָב זיך דערום אויך שמאַרק דערפרעהט מיט׳ן „פעטער״, וועלכער האָט מיך גאַנץ היימיש־לעך אויסגעשייגעצט (אויף רוסיש, פערשטעהט זיך) דערפאַר, וואָס איך הבר־זיך ניעט מיט מיין שטייגער, האָט מיר גע־הייסען דאַנקען דעם ה׳ כריכטאַוו פאַר זיין גוט האַרץ, און האָט מיך מיטגענומען מיט זיך.

אויפ׳ן גאַס האָבען מיך שוין אָבגעוואַרט נאָנטע און גוטע פריינד, מען האָט מיך באַלד אַוועקגעזעצט אויף אַ דראָשקע און אַוועקגעפירט אויף אַ נייע דירה. מיר האָבען זיך אָנגעשטויסען, אַז דאָס וועט נאָך אַזוי גלאַט נישט אָבגעהן, אַז מען וועט זיך נאָך כאַפּען און קומען צו מיר אַ צווייט מאָל. כך־הוה, אַזוי איז עס טאַקע געשעהן: אויף צו־מאָרגענס ביינאַכט איז מען געוועזען אויף מיין אַלטער דירה, מען האָט איבערגעאַקערט ביי אַלע מיינע בעקאַנטע, מען האָט אַרעס־טירט די פיקטיווע חתן־כלה, און ביי אַלעמען שטאַרק זיך אויף מיר נאָכגעפרעגט. פון „פאַוויאַק״ האָט מען אַרויסגעשיקט „צעטלען״, דאָס איך זאָל זיין פאָרזיכטיג, אַז עמיצער „גיט־אַרויס״. און ס׳איז דערום בעשלאָסען געוואָרען האַלטען מיך אין קאַראַנטין אַ פּאָר וואָכען, און נאָכדעם איבערטראַנספּאָר־טירען ערגעץ אַנדערש.

מיין קאַראַנטין האָט שוין געהאַלטען ביים אויסגעהן. די שפּור־אָבטיילונגען, וועלכע פלעגען מיר טעגליך ראַפּאָרטירען וועגען „דער לאַגע״, האָבען פערזיכערט, אַז אַלע „פּאָסטענס״ זענען שוין פריי פון די שפּיעגעס, אַז מען קוקט שוין מעהר „אונזערע״ נישט נאָך, און אַז איך קאָן זיך שוין בעווייזען אין גאַס. ס׳איז בעשלאָסען געוואָרען, אַז אויפ׳ן צווייטען טאָג פאָר איך אָב. נאָר היינט איז ערב ניי־יאָר, חברה וויל זיך געזעגענען, און אין איין־וועגס צוזאַמען בעגעגענען ניי־יאָר. אפילו די שטרענגסטע „קאָנספּיראַטאָרען״ האָבען גאָר נישט געהאַט געגען אַזאַ פּלאַן. אַלע זענען געווען זיכער. אַז איך בין שוין פולקאָם „ריין״. אַ וואוינונג האָט מען אויך אויס־

געקליבען אַ כשר׳ע. אָהן שום חשד, און ס׳איז אָנגערעדט גע-
וואָרען, דאָס איך זאָל צופאָרען פון מיין דירה גלייך אַהין.

אָבער איך האָב נישט געקאָנט פועל׳ן ביי זיך, אַוועק-
צופאָרען און נישט געזעגענען זיך מיט די חברים פון אונ-
זער „טעכניק“. די גרויסע און פערצווייגטע אַרבייט פון יענעם
יאָר האָט געצוואונגען דעם וואַרשאָווער קאָמיטעט אַרויסצו-
געבען אַן׳אייגענעם אָרגאַן—דעם „וואַרשאָווער אַרבייטער“.
דערצו איז נויטיג געווען אַן׳אייגען „דרוקעל“, אָדער, ווי מיר
פלעגען דאָס רופען—„טעכניק“. געמאַכט האָבען מיר עס גאַנץ
פרימיטיוו: אונזערע אַ חברט׳ע האָט איינגענומען צו זיך אין
אַ צימער, וועלכען זי האָט פערנומען אַלץ סובלאָקאטאָרין ביי
יודישע קרעמער אויף קאַרמעליצקאַ גאַס, „אַ רעמעל מיט אַ
וואַליק“. מען האָט געקריגען אַ ביסעל שריפט; אין די אָווענדען
פלעגט מען פערפערטיגען דעם זאַך, און בייטאָג, ווען די בעלי-
בתים פלעגען זיין אין קראָם, פלעגט מען דאָס אָבציהען מיט׳ן
וואַליק. כדי ס׳זאָל זיך נישט הערען דאָס קלאַפען, פלעגען
מיר טומלען און זינגען, און איינע פון אונז, די פערשטאָר-
בענע מערע גאָלדמאַן, פלעגט דעם צימער פערהילכען מיט
איהר געלעכטער. אַרויסטראָגען דאָס געדרוקטע פלעגען מיר
אויף זיך פעקלעכווייז, אָדער אונזערע דאַמען פלעגען דאָס
אַריינלעגען אין אַ קוישעל און צושטעלען צום בעשטימטען
אָרט. איך פלעג זיין פערבונדען מיט דער דאָזיגער „טעכניק“
און דאָרטען פערברענגען גאַנצע טעג. מיט די איבריגע טו-
ער פון שטאָט האָבען זיך די טעכניק-אַרבייטער נישט גע-
טאָרט טרעפען; דאָס איז געווען געגען די כללים פון קאָנ-
ספיראַציע.

איצט, פאַר מיין אָבפאָרען, האָט מיך מיין האַרץ אַהין
געצויגען. מיר האָט זיך שטאַרק געוואָלט מיט זיי זיך זעגנען
אָבער קומען גלייך אַהין האָב איך נישט געוואַגט, און מיר
האָבען אָבגערעדט אַ טרעף-פונקט — ביי אונזערע אַ געמיינ-
זאַמע בעקאַנטע, אין יענעם געגענד. פאָרויס איז געגאַנגען
מיינער אַ פריינד, האָט זיך אַרומגעקוקט, און האָט מיר געגע-

נען סימנים, צי דער וועג איז „ריין". קומענדיג אויף ראָג זאָוואָליפּקי און קאַרמעליצקאַ, האָב איך מיט־אַמאָל דערהערט שנעלע טריט הינטער זיך. איך האָב גאָר נישט בעוויזען זיך אומקוקען, ווי אַ שווערע האַנד האָט מיך שטייף געפּאַקט ביים קאָלנער און גלייך אָבגעשטעלט. איך קער זיך אום. איך האָב באַלד דערקענט דעם חפץ. דאָס איז דערזעלבער, וועלכען איך פלעג פריהער, מיט אַ פּאָר וואָכען פאַר יענעם אָוונד, בעגעגנען אויף מיין גאַס. „קאַפּוט!" — איז מיר ווי אַ בליץ, דורכגעלאָפען שנעל אַ געדאַנק. דאָס איז אַ „שפּיצעל", וועלכער האָט ספּעציעל מיך געסטאַטעוועט, אָדער האָט מיך דערקענט. ער, אַ רויטער און געזונטער בעל־גוף, האַלט מיך פעסט, און איז אַליין אויך בלאַס און צעשראָקען. אַרום אונז קלייבט זיך צונויף אַנ'עולם.

— „וואָס פערלאַנגט איהר?"—פרעג איך פון כלומר'שט־וועגען.

— „ער האָט נעכטען מיט מיר געשכור'ט און האָט אַ מענשען דערשטאָכען"—אַפּעלירט ער צום עולם, וועלכער האָט אָנגעהויבען איבערצוגעהן אויף מיין זייט.

— „דער קערל איז שכור"—שריי איך: „ער פּלוידערט. איך קען איהם נישט!".

איך קוק זיך אַרום, מיין פריינד איז פערשוואונדען, אפשר ער איז געלאָפען נאָך הילף, מיך צובצושלאָגען. איך בעמיה זיך צו פערציהען די זאַך. דער עולם ווערט אַלץ גרעסער. ס'קומט־צו אַ פּאָליציאַנט. איך בייזער זיך שטאַרק אויף איהם, וואָס ער דערלאָזט אַזעלכע סקאַנדאַלען, און פאָדער ער זאָל מיך בעפרייען פונ'ם אָנפאַלער. דער אָרדנונגס־היטער קווינקעלט זיך און פּסק'נט: מיר זאָלען ביידע געהן אין ציר־קעל. איך בין אויף דעם ניעט מסכים. דער טומעל ווערט גרעסער. דאַן כאַפּט מיין בעל־גוף אַרויס אַ ווייס קאַרטעל, ווייזט דעם פּאָליציאַנט, יענער ווערט זעהר נאָכגיביג און האַלט מיך שוין ביים אַרבעל. ער פייפט. ס'קומען־צולויפען סטרוזשעס, און איך זיץ שוין אויף אַ דראָזשקע, אַרומגערינגעלט פון אַ גאַנצער חברה היטער.

אויף דער דראָשקע ווערט מיין עפּיזעל ווייך ווי פּוּ

טער, בעט ביי מיר ענטשולדיקונג, וואָס ער האָט אויף מיר אויסגעטראַכט אַזאַ מעשה: „מען טאָר דעם פּובליקום נישט שמעכלען אין די אויגען". דאָס איז אפּנים אויסגעצ׳חזר׳ט פון דער שפּיאָנען-אינסטרוקציע. ער פערענטפערט זיך, אַז אייגענטליך וואָלט ער מיך היינט אויך נישט ארעסטירט: אַ סימן, ער קען מיך שוין זעהר לאַנג און האָט מיך צו רוה געלאָזען, נאָר די העכערע „נאַטשאַלסטוואָ" האָט בעפוילען, מוז ער פאָלגען.

„אָכראַנקעס" האָבען נאָך דעמאָלט אין פּוילען נישט עקזיסטירט. ס׳האָט געהאַט אַנ׳אַנדער נאָמען: די בעזונדערע קאַנצעלאַריע פאַר פּאָליטישע ענינים ביים גענעראַל-גובערנאַטאָר, און אַהין טאַקע האָט ער מיך פערכ׳רט.

דער נאַטשאַלניק פון דער קאַנצעלאַריע, אַ גרייז גרויער פּאָלקאָווניק מיט קעצישע אויגען און ליים שאַרער געזיכט, האָט מיך אַזוי אויפגענומען, גלייך זיי ער וואָלט שוין לאַנג געבענקט נאָך מיר, און האָט זיך : פון שטאַרק דערפרעהט מיט מיין קומען. ער האָט מיט מיר געפירט א געשפרעך פון פייער און פון וואַסער, האָט געגעבען אַנצוהערעניש, אַז ער ווייס פון אַלץ (צום בעדויערן, איז דאָס געווען טיילווייז אמת, ווייל דעמאָלט שוין, ווי ס׳האָט זיך דערנאָך ארויסגעוויזען, האָט אין אונזערע רייהען אַריינגעריסען זיך די שרעקליכע פּלאָג די פּראָוואָקאַציע).

אָבהאַלטענדיג מיך אַ פּאָר שעה ביי זיך אין קאַבינעט, האָט ער ענדליך פּעראָרדענט מיך אָבצופירען אין 10 טען פּאַווילאָן. „דזירטען", האָט ער מיר צוגעוואָרפען ביים געזעגענען זיך, „וועט איהר האָבען גענוג צייט זיך צו בעטראַכטען און זיך בעזינען". דעם אמת מוז מען זאָגען: ער האָט געהאַלטען וואָרט.

אין דעם דאָזיגען כתים שטיבעל האָב איך גענוג צייט פערבראַכט.

צו וואָס אַ מענש ווערט נישט צוגעוועדנט. שפעטער צו דאָך לאַנגע וואָכען און חדשים, האָב איך זיך אויך צו מיין איינזאַמקייט צוגעוועהנט. איך האָב זיך אין מיין קליין קעמערל

איינגעאָרדענט גאַנץ בעקוועם און געפֿילט זיך זעהר געמיט־ליך. דעם ערשטען אָווענד אָבער, ערב ניי־יאָר, האָט מיך פיינליך געצויגען אַהין, צו מיינע פריינד און חברים, וועלכע וואַרטען אַודאי אויף מיר. וואָס טוען זיי איצט? צי ווייסען זיי שוין פון מיין אַרעסט?

פערטיפֿט אין אַזעלכע רעיונות, בין איך אַרומגעלאָפען איבער מיין שטייגעל און גע'חלום'ט אויף דער וואָר. פלוצ־לינג דערהער איך אַ שאָרך ביי דער וואַנד, אַ קראַץ, און אַ שטילען, קוים־קוים בעגרייפליכען קלאַפ. איך שטויס זיך גלייך אָן, וואָס דאָס איז. דאָס וויל זיך מיט מיר מיין שכן דורכ־קלאַפען. דעם אַלף־בית האָב איך נאָך געקענט פון פריהער. אָבער אין פּויליש בין איך נישט געאיבט. ער קלאַפט צו מיר זעהר שנעל. איך פערשטעה נישט און קלאַפ אונגעדולדיג אין וואַנד. יענער אַפּנים, כאַפּט זיך, אַז ער האָט דאָ צו טון מיט אַ פריק, און קלאַפט לאַנגזאַם אויס: 3–5, 5–3, 3–3 און אַזוי ווייטער. איך שטרענג־אָן מיין אויער, איך צעהל, און מערק־אָן, און אַלץ ווערט מיר פערשטענדליך:

— „אַ ניי יאָהר! אַ ניי גליק!"

איצט הער איך שוין, ממש פיזיש הער איך די ווער־טער. דורך די גראָבע ווענד, דורך שטיינער און ציגעל ריי־סען זיי זיך דורך די געפיהלען פון געפאַנגענעם מענשען אין שטייג. זיי דערגרייכען מיין אויער, און מיין איינזאַמקייט פערשוואונדט ווי אַ חלום.

ליכטיג ווערט מיר אויפ'ן האַרצען, פרעהליך אין אַלע ווינקעלעך פון מיין נשמה; אויך דאָ קאָנען מיר אונבעקאַנטע און דאָך נאָהנטע, צוזאַמען בעגעגענען דאָס נייע יאָהר.

האַסטיג וואַרף איך זיך שוין דער ערשטער צו דער צווייטער וואַנד, און קלאַפּ צו מיין צווייטען שכן:

— „פּראָזיט! צום ניי־יאָהר!"

און ס'איז ביי אונז אַוועק אַ האַרציג־שטומער געשפרעך ביז שפעט אין דער נאַכט.

דער 10-טער פּאַוויליאָן.

איך האָב זיך גאַנץ בעקוועם איינגעאָרדענט אין מיין נייער דירה. די איינזאַמקייט און שטילקייט אַרום ווירקט אויף מיר גאַנץ בערוהיגליך, משמעות, איך בין פאַר'ן אַרעסט געווען זעהר איבערגעמאַטערט, מיינע נערוועז זענען שוין געווען צופיל אָנגעצויגען פון גרויס אָנגעשטרענגטקייט. איצט רוהען זיי זיך אויס פאַר דער גאַנצער צייט און איך וועל דאָ אַ ביסעל קוּמען צו זיך. איך האָב פעסט ביי זיך בעשלאָסען זיך נישט אָבלאָזען, נישט אַוועקלעגען זיך אין בעט אָדער שפּיטאָל, נור האַלטען זיך אויף די פיס און אַליין איינשטעלען פאַר זיך אַ שטרענגען „רעזשים".

די דאָרטיגע אויפזעהער האָבען בכלל פון קיין רעזשים נישט געהאַלטען. איהר האָט געקאָנט שלאָפען ביז וואַנען איהר האָט געוואָלט, לעגען זיך ווען אייך איז געפעלען און אַפילו אַ גאַנצע צייט וואַלגערן זיך אויפ'ן בעטעל. איינמאָל אין טאָג פלעגט אייך אַ זשאַנדאַרם איינלאַדען אויף 10 מינוט אויף אַ שפּאַציר, דאָס פלעגט פאָרקומען אויף אַ קליין הויפעל, איבער אַנ'אויסגעטרעטענער סטעזשקע צווישען צוויי זעלנער אַלס באַריערע בעגלייט פון זשאַנדאַרם ביי דער זייט. דערביי איז אויך געווען פערוועהרט אויפצוהויבען דעם קאָפּ אין דער הויך, אָדער זיך אומקוקען אין די זייטען. פונ'ם שפּאַציר האָט מען זיך געקאָנט אָבזאָגען.

אין אָוועננד פלעגט אַ זשאַנדאַרם ווידער קומען מיט אַ פּאַפּירעל און פערשרייבען, וואָס יעדער וואונשט און וואָס ער וויל איינקויפען. דערביי פלעגט כמעט נישט זיין קיין שום

בעגרענצונג אין אויסשרייבען. מען האָט געקאָנט, אויב מען האָט נור געהאַט אין קאַנצעלאַריע געלד, אַלץ איינקויפען זיך טעגליך, וואָס מען האָט נור פערלאַנגט, אויטער ספּירט.

דאָס עסען בכלל איז דאָרט געווען אויסגעצייכענט. דריי וועמלעך מיט טיי און צוקער אין דערפריה, ווייס ברויט און אַ געשמאַקער נאַרהאַפטער מיטאָג פון צוויי שפּייזען (חאָר אינטעליגענטען צוויי פליישען און פאַר אַרבייטער — איין פלייש) ביטאָג; אָווענד־ברויט — אַ פּיינקוכען, אָדער קאָטלעט און מילך; אויסער דעם האָט מען אויפ׳ן אייגענעם חשבון געקאָנט בעשטעלען אין דער קיך אַנדערע פּאָטראַוועס.

אַ ביבליאָטעק איז דאָרט אויך געווען זעהר אַ רייכע אויף עטליכע שפּראַכען און צוויי מאָל אַ וואָך פלעגט קומען צו אונז דער ביבליאָטעקער (א זשאַנדאַרם) מיט אַ קאַטאַלאָג און מען פלעגט קאָנען אויסקלייבען ביכער צום לעזען. דער אויסוואָהל איז געווען זעהר א ברייטער און אין דער דאָרטיגער ביבליאָטעק פלעגט מען גאַנץ אָפט בעקומען ביכער, וואָס אויף דער פריי האָבען זיי זיך גערעכענט פאַר קאָנפיסקירטע, אָדער זעגען גלאַט געווען אַ יקר־המציאות. דאָס ערקלערט זיך מיט דעם, וואָס די ביבליאָטעק האָט זיך אויסגעבויט און בעזונדערס בערייכט געוואָרען דורך די ביכער פון די אַרעסטירטע גופא, וואָס פלעגען זיי שוין דאָרט איבערלאָזען, נאָכדעם ווי זיי פלעגען פערלאָזען זייער האָטעל, וואו זיי האָבען פערבראַכט לאַנגע חדשים אָדער יאָרען.

שווערליך איז נור געווען דאָס אייביגע שווייגען, דאָס אויספעהלען פון אַ מענשען, מיט וועמען מען זאָל קאָנען אַמאָל אַרויסרעדען אַ לעבעדיג וואָרט. די גאַנצע צייט וואַרפען זיך אין די אויגען נור די שאַרע מלבושים פון די מיליטער־לייט. די גראָהע פאַרב פּינטעלט אין די אויגען. זי איז מיר שטאַרק איבערדריסיג געוואָרען, עס ווילט זיך אַזוי זעהען אַ מענשען בעקליידעט ציוויל, זאָל זיין אַ ווילד־פרעמדען אַפילו. איך האָב בעשלאָסען איינצולאַדען צו זיך אַ דאָקטאָר פאָרט א ציווילע פערזאָן. אָבער ווי גרויס איז געווען מיין ענטוישונג, ווען

אויף מאָרגען האָט זיך ווידער צו מיר אין צימער אַריינגעלאָזען אײנער געקליידעט אין גראָהע מיליטער-בגדים און האָט זיך פאָרגעשטעלט אַלס היגער דאָקטאָר. צוליב זיין זשאַנדאַרם-אוניפאָרם אַליין האָב איך פערלאָרען צו איהם מיין צוטרוי און איך האָב וועניג וואָס מיט איהם גערעדט. ער האָט מיר, ווי דער שטייגער איז פון אַזעלכע דאָקטוירים, גלייך פערשריבען בראָם, אויף צו בערוהיגען מיינע נערווען און האָט זיך גיך אָבגעטראָגען, בעקומענדיג צו פערשטעהן, אַז ער איז דאָ נישט קיין אָנגעלעגטער גאַסט.

אַריינטרעטען אין אַ געשפרעך מיט די זשאַנדאַרמען-וועכטער איז פשוט געווען אַן'אונמעגליכע זאַך. זיי איז געווען שטרענג פערבאָטען צו רעדין מיט די אַרעסטירטע. פון צייט צו צייט, מעטאָדיש, פלעגען זיי צו געהן צום טיר-שייבעל, וואָס איז פון דער צווייטער זייט אין קאָרידאָר געווען שטענדיג פערדעקט, פלעגען אויפהויבען דעם אַראָבגעלאָזטען לאָדען און אַריינקוקען, וואָס טוט זיך אין צימער. דאָס פלעגט זעהר דענערווירען. איהר זיצט אַזוי פערטיפט אין אַ בוך אַליין אין צימער, איהר פערגעסט בעת-מעשה אויף וועלכע וועלט איהר געפינט זיך, אַרום אייך איז נישטאָ קיין לעבעדיגער נפש, קיינער שטערט אייך נישט אין אייער אַרבייט, ס'איז אַזוי גוט, אַזוי רוהיג; מיט אַ מאָל איהר הויבט אויף דעם קאָפּ און דערזעהט, ווי אויף אייך זענען אָנגעשטעלט אַ פּאָר אויגען, און איהר פאַלט שוין אַראָב פון אייערע הימלען, וואָס איהר האָט פאַר זיך געשאַפען, אויף דער אומעטיגער תפיסה-ווירקליכקייט; בעזונדערס פלעגט רייצען דאָס שטילע צוגנב'ענען זיך אויף די שפּיץ-פינגער צו אייער טיר, פונקט ווי מען פלעגט אייך וועלען כאַפּען ביי א געהיימען פערברעכען.

גאַנץ אָפט פלעגט אויף דעם דאָזיגען באָדען אויסברעכען שאַרפע סכסוכים צווישען די אַרעסטירטע און די וועכטער. נישט ווייט פון מיין צימער איז געזעסען אַ פרוי, אַלע נאַכט ביי איהר שלאָפען-געהן פלעגט זיך אויפהויבען שטאַרקע קולות. זי פלעגט פערהיינגען דאָס פענסטערל פון אינעווייניג ביים

אויסטון זיך. דער זשאַנדאַרם פלעגט דאָס פערבאָטען, פלעגט
זי איהם נישט פאָלגען. פלעגט ער קלינגען און אַראָפּרופענ
די עלטסטע פון קאַנצעלאַריע, יענע פלעגען דער פרוי דראָהען
מיט קאַרצער, אויב זי וועט זיך אַזוי אויפפיהרען. און דאָס
פלעגט זיך איבערחזר'ן אַלע נאַכט, ביז מען האָט זי איבער-
געפירט אין אַן'אַנדער קאָרידאָר.

די זשאַנדאַרמען פלעגען זיך בייטען אַלע צוויי שעה און
פון דעם פלעג איך וויסען די צייט, ווי אויפ'ן זייגער. איך
פלעג נישט איינמאָל פרובירען אַריינגעהן אין אַ געשפרעך מיט
די וועכטער, אָבער מיר פלעגט זיך דאָס קיינמאָל נישט איינ-
געבען. איך געדענק איינמאָל איז געשטאַנען ביי מיין טיר
יונגער זעלנער מיט אַ סימפּאַטיש געזיכט. געוועהנליך, פלעג
איך מיך נוהג זיין, אָנצוּוואַרמען דאָס געקאָכטע וואַסער, וואָס
מיר פלעגט פערבלייבען פון אָווענד-טיי אויפ'ן נאַפט = לעמפעל
אַ זייגער 12—1 ביי נאַכט. דער יונגער זשאַנדאַרם האָט נישט
פערשטאַנען, וואָס איך טו און האָט אָנגעהויבען שרייען. איך
בין צוגעגאַנגען צו דער טיר, ערקלערט איהם, אין וואָס עס
געהט. ביסלעכווייז האָב איך אַזוי פערפירט מיט איהם אַ גע-
שפרעך. ס'איז געווען אַ קאַלטע, כמאַרנע נאַכט, דער זעל-
נער האָט געקלאַפּט מיט די פיס און איז אַרומגעגאַנגען גע-
ווען פערגליווערט פון קעלט. איך האָב איהם דערום פאָרגעלעגט
צו נעמען ביי מיר אַ ביסעל הייסע טיי פון מיין קאַן. און
דער ערשטער סעקונדע האָט ער אויף דעם מסכים געווען
(דער נסיון איז געווען צו גרויס), ער האָט שוין אפילו גע-
עפענט דאָס פענסטערל און אויסגעשטרעקט די האַנד. פּלוצ-
לינג אָבער האָט ער זיך אַ כאַפּ-געטון, וואָס פאַר אַ פער-
ברעכען ער בעגעהט דאָ, האָט האַסטיג אַראָפּגעלאָזט דאָס
שייבעל, האָט'ס צוגעקלאַפּט מיט'ן ברייסעל און אָנגעהויבען צו
מאַרשירען מיט ברייטע טריט איבער דעם קאַלטען אַכפּאַל
פון קאָרידאָר. אַזוי שטאַרק איז געווען אין דעם זשאַנדאַרם
באַטאַליאָן די דיסציפּלין!

אויסער די זשאַנדאַרמען פלעגען ביים איינגאַנג אין די

קאָרידאָרען און אין הויף שטעהן אויף דער וואַך איינפאַכע זעלנער. זיי פלעגען זיך גאָר שרעקען פאַר די זשאַנדאַרמען אימת-מות און פלעגען מורא האָבען אפילו צו קוקען אין אונזער זייט. איינמאָל האָט דער זשאַנדאַרם געעפענט די טיר פון מיין חדר און מיר גערופען אויפ'ן שפּאַציר. איך געה דורך דעם ערשטען קאָרידאָר, מיין בעגלייטער עפענט פאַר מיר די צווייטע טיר, אַ שטיק ליכט רייסט זיך אַריין פון דרויסען אין האַלב פינסטערן בנין, פאַר מיר שטעהט אַ סאָלדאַט מיט אַ ביקס; איך קוק זיך צו: ס'איז מיינער אַ בעקאַנטער פון בריסק, אַנ'ארבייטער פון פעראיין. ער האָט מיר אויך דערקענט, איז געוואָרען דערפון אַזוי איבערראַשט, אַז ער האָט זיך אַ וואָרפגעטון צו דער וואַנד און די ביקס איז שיער נישט אַרויסגעפאַלען פון זיינע הענד. איך האָב צו איהם געשמייכעלט, ער אָבער האָט מורא געהאַט צו קוקען אין מיין שטח און האָט שטאַרק געציטערט.

ביי דער גאַנצער איזאָלאַציע און שטרענגער דיסציפּלין פלעגען מיר דאָך געפינען מיטלען, ווי אַזוי צו קאָמוניקירען צווישען זיך. פון איבערקלאַפּען אין וואַנד האָב איך שוין דערצעהלט. נישט אַלע אָבער האָבען זיך געקאָנט אויסלערנען קלאַפּען און נישט אַלץ האָט מען געטרויט דער וואַנד. ביי אונז פלעגט די וואַנד ווירקליך האָבען אויערן און אָפט פלעגט מען אויף אַנ'אויספאָרשונג אויספרעגען וועגען זאַכען, וואָס די זשאַנדאַרמען פלעגען איבערגעבען פון קלאַפּען. אַגב פלעגען די זשאַנדאַרמען אונז שטערען אין דער אַרבייט דערמיט, וואָס זיי פלעגען אָנהויבען קלאַפּען מיט אייזענס אין קאָרידאָר און צומישען דעם קלאַפּען, האָבען מיר געהאַט נאָך אַ מיטעל. אין דערפריה פלעגט מען אונז אַרויסלאָזען איינציגווייז אין וואַש-צימער און אייניגע מאָל אַ טאָג אויף בעדירפעניסען. נאָך יעדען בעזוך פלעגט אפילו אַ זשאַנדאַרם דאָרט שטרענג איבערטאַפּען און אַלץ איבערקוקען. דאָך האָט זיך אונז איינגעגעבען איינצושטעלען זיכערע בעהעלטניסען, וואו דעם זשאַנדאַרם פלעגט נישט איינפאַלען גאָר צו קו-

קע און דאָרטען איבערלאָזען צעטלעך איינע פאַר די צווייטע׳
געשריבען מיט אַ שוועבעלע אָדער מוט אַ ציטרין, נאָכדעם
אָנגעוואַרמט אויף אַ לאָמפּ.

ווענען אַן׳אַלגעמיינעם ענין, וואָס פלעגט האָבען אַן׳אינ-
טערעס פאַר דער גאַנצער פערשפאַרטער בעפעלקערונג פון פאַ-
ווילִיאָן, פלעגט מען אינפאָרמירען דורך די ביכער. נישט שריי-
בען, פערשטעהט זיך, ווייל דאָס וואָלטען דאָך די אויפזעהער
גלייך בעמערקט און די ביכער פערהאַלטען. צוליב דער זעל-
בער סיבה, משמעות, פלעגט מען אונז אָפט געבען ביכער,
וואו ס׳פלעגט פעהלען פיל בלעטער. אין קאַנצעלאַריע פלעגט
מען דערמיט נישט מאַכען קיין גרויסע מחזקות און די פער-
שריבענע בלעטער פשוט אויסרייסען. האָט מען דאַרום צוגע-
קלערט אַן׳אַנדער מיטעל. מען פלעגט מיט אַ שפילקעלע אָנ-
צייכנען זעהר פאָרזיכטיג און דין אַ רייהע בוכשטאַבען, צע-
וואַרפען אויף פערשידענע זייטלעך. דאָס פלעגט מען קאָנען
בעמערקען נור ביי אַן׳אויפמערקזאַם לייענען. פון די אָנגעציי-
כענטע בוכשטאַבען לויט דעם סדר פלעגט מען צונויפשטעלען
ווערטער, פון זיי בילדען גאַנצע זאַצען. אויף אַזאַ אופן פלעגט
מען פובליקירען פאַר אַלע ביבליאָטעק-אַבאָנענטען וועגען עמי-
צען, וואָס גיט אַרויס זיינע חברים, וועגען נייע אַרעסטען,
אָדער גלאַט אַלגעמיינע נייעס.

אַזוי האָב איך איינמאָל אין אַ בוך פערנאַנדערגעשיפ-
רירט, אַז מען זאָל זיין פאָרזיכטיג מיט׳ן געהילף-פערוואַלטער
פון ציטאַדעל, ווייל ער איז אַ שפיאָן. איך האָב נאָך דערוויי-
נישט געהאַט די זכיה איהם צו קענען. אין אַ קורצע צייט
אַרום, מען ריגעלט אָב די טיר. מען שליסט זי אויף, די
זשאַנדאַרמען בלייבען שטעהן אויפ׳ן קאָרידאָר (געוועהנליך
פלעגט דער וועכטער אַלעמען מוזען בעגלייטען), און מיט מיר
אין צימער איז פערבליבען אַ נידריג פאַרשוינדעל מיט פלינקע
אויגעלאַך און לאַנג-פוילישע גראָהע וואָנצעס, געקליידט אין
אָפיצירען-אוניפאָרם, בעהאַנגען מיט אָרדענס. ער האָט זיך מיר
פאָרגעשטעלט אַלס געהילף-פערוואַלטער און האָט אָנגעהויבען

פרימאָרגען איז אריין צו מיר א וואכמייסטער, האָט מיר געהייסען מיטנעמען מיינע זאכען, אין קאנצעלאריע האָט מען מיר פון די ביכער אויסגעשריבען, מען האָט מיר אוועקגעזעצט אויף א דראָזשקע מיט צוויי זשאנדארמען ביי דער זייט און איין זעלנער מיט א ביקס פון פאָרענט און מיר געהייסען פאָרען. וואָהין? דאָס האָט מען מיר נישט געזאָגט, דאָס דארף בלייבען פאר מיר א סוד. מיר ענטקעגען אָבער האָט געשמייכעלט גאָטס-וועלטעל אום פרילינג און מיר איז געוואָרען גוט און מחיה׳דיג אויף דער נשמה. דער הימעל אזא גרויסער, בלאָהער, בעגאָסען מיט א העלען זונען-שיין. די ערד אונטען שוין בעדעקט מיט שפּראָצענדיגען גראָז, וואָס גרינט ארויס פון צוגאנגענעם שנעע. די בוימער שוין אויך נישט אזעלכע נאקעטע, ווי בעת מען האָט מיר אהינגעפיהרט. קליינע בלעטלעך פערייסען אויף זיי די קעפּעלאך און קוקען-ארויס האָפערדיג פון די דארע גרויסע צווייגען.

און די שטאָדט? ווי אנדערש זי זעהט איצט אויס! ס׳ארא לעבען, ס׳ארא בעוועגונג! מענשען לויפען אזוי האסטיג, אין אזא איילעניש, איינער שטויסט דעם צווייטען, איינער יאָגט זיך נאָך דעם אנדערן. וואָס איז געשעהן? וואָס איז דאָס אזא געלויף אין די גאסען? און ווו שעהן. ווי שטאָלץ זיי זענען אלע. קיינער בעגלייט זיי נישט, זיי געהן אלע אזוי פריי, אזוי זעלבסשטענדיג, אָהן זשאנדארמען, אָהן סאָלדאטען, אך, ווי גוט זיי איז! ווי מקנא איך בין זיי! איך קוק זיך איין גיריג מיט די אויגען: איך שלינג הונגעריג די פרישע לופט, איך וויל צוציהען די שעה אונטער׳ן פרייען הימעל אויף אנ׳אונענדליכקייט, — פאָרען, פאָרען אָהן א סוף!

ענדליך זענען מיר שטעהן געבליבען ביי א שווארצען פערשלאָסענעם טויער פון א גרויסען ווייסען פארקאן, ארומגערינגעלט פון אלע פיר זייטען. א, דאָס איז דער „פאוויאק״! א נייע דירה הייסט דאָס! טשיקאווע, ווי אזוי דאָ וועט זיין. ווי אזוי דאָ וועט זיך לעבען!

אויפ׳ן קלינג פון מיינע בעגלייטער האָט זיך דער טויער

אונבעמערקטערהייט זענען אַריבערגעלאָפּען וואָכען, עס זענען פערשוואונדען חדשים. איך האָב זיך שוין צוגעוואוינט גאַנץ פעסט צו מיין צימער, איך האָב זיך גאַנץ גוט צוגע־פּאַסט צום נייעם אַרט לעבען. אַלץ איז אַזוי איינגעשטעלט, אַזוי רוהיג און אונגעענדערט. די צייט פלעגט אַריבערלויפען מיט אַזאַ געשווינדער שנעלקייט, אַז איך פלעג גאָרנישט בעמער־קען, ווי דער טאָג פלעגט אַהינקומען. אויף מיין וואַנד האָב איך אַליין אָנגעשריבען אַ לוח און פלעג זיך ממש וואונדערן, ווי שנעל די צייט שפּרינגט. שוין אַדורך יאַנואַר, שוין אויך אויסגעשטראָכען פעברואַר און ס'האַלט שוין ביים סוף מערץ.

וויפיל וועט נאָך דאָ אויסקומען צו זיצען? מיט וואָס וועט זיך די זאַך ענדיגען? אַזעלכע מחשבות פלעגען מיר אָפט קומען אויפ'ן זינען; זיי פלעגען אָבער ווייניג וואָס שטערען מיין רוהיג־אָפּטימיסטישע געזינונג דאָ צו זיצען אַ שטיקעל צייט, האָב איך זיך אַליין געטרייסט, איז בפועל ממש נויטיג פאַר יעדען טוער; אי אַ גוטער אָברוה, אי אַ גינציגע מעג־ליכקייט זיך צו דערלערנען, צו ממלא זיין די קענטנישען. ווען וואָלט זיך דאָס אונזער איינער געקענט פערגינען אויף אַזאַ וואַקאַציע און בפרט נאָך אָבשפּאָרען אַזוי פיל צייט אויף צו לעזען און גרינדליך צו שטודירען? עסען איז דאָ לרוב, ביכער אויך נישט ווייניג. דאַרף מען עסען און לעזען, נישט אַראָבפאַלען ביי זיך און ווידער אַרויס פון דאַנען געזונד און מונטער פאַר נייער אַרבייט.

אָבער גאָר אונערוואַרט פאַר מיר איז אין מיין נייעם לעבען פאָרגעקומען אַ שאַרפע שינוי. אין אַ שענעם פרילינג־

לאַקריץ-זיס מיט מיר צו פערפירען אַ שמועס; פאַר וואָס איך זיץ, אין וואָס מען בעשולדיגט מיך, פאַר וואָס זיי (די זשאַנ-דאַרמען, הייסט דאָס) מאַטערן אומזיסט גוטע מענשען און נאָך אַזעלכע מעשיות. איך אָבער האָב די גאַנצע צייט פון זיין געשפּרעך צוגעשמייכעלט און געטריבען שפּאַס. מיר האָט זיך ממש געריסען פון צינג: וואָס מאַכסטו זיך, אַלטער, פאַר אַ נאַר? דיין אַרבעט איז אַרויסגעוואָרפען. ביי מיר אויפ׳ן טיש איז נאָך געלעגען דאָס בוך, אין וועלכען דער דאָזיגער נפש איז דעמאַסירט געוואָרען.

ברייט פֿאַר אונז געעפֿענט און מיך גאַסטפֿריינדליך אויפֿגענו־
מען מיט אַ ברייטען „ברוך־הבא“. מיר זענען דורכגעגאַנגען אַ
לאַנגען הויף ביז מיר זענען אַרויף אויף טרעפּלעך פֿון אַ הויי־
כען בנין, געפֿאַרבט אין שוואַרצער סמאָלע. אין לאַנגען האַלבּ־
פֿינסטערען פּאָליש האָט אונז פֿערהאַלטען אַ וועכטער און אונז
געהייסען דאָ צוואַרטען. שוין דער קאָרידאָר אַליין האָט אויף
מיר געמאַכט אַנ׳איינדרוק, ווי איך וואָלט אַריינגעפֿאַלען אין
אַ קעסעל־גרוב וואו עס קאָכט אָהן אַנ׳אויפֿהער. אָט לויפֿען פֿאַר־
ביי מיר אַזעלכע עלענדע געשטאַלטען אין שאַרע, קורצע קורט־
קעס געטריבען מיט געפּילדער און געשריי פֿון אַ גרופּע שומרים.
יעדער פֿון די אַרעסטאַנטען איז בעלאָדען, ווער מיט
אַ ריגעל, ווער מיט אַ בעזעם, ווער מיט אַנדערע ריין-מכשירים.
מען שטעלט זיי אין דער רייהע, מען צעהלט זיי איבער און
זיי לאָזען זיך מיט אַ געלויף אַריין עפּיס אין אַ פֿינסטערען
מדור, אָט הערט זיך אַזאַ משונה׳דיג־ריזלענדיגער קלאַנג פֿון
אייזענס, וואָס רייסען אַזוי די אויערען. מען פֿירט אַריין אַ
גרופּע געשמיד די פֿיס אין קייטען און זיי קלינגען דאָס אַזוי
דיסהאַרמאָניש, שרעקענדיג. פֿון אָפּענעם קאָרידאָר הערען זיך
קולות, נישט פֿערשטענדליכע געשרייען, מען לויפֿט, מען
טרייבט, מען שליסט טירען, מען רופֿט אימיצען און מען רוקט
מיט אייזענס. צי קומט דאָס אַלץ ווירקליך פֿאָר אויף דער
וואָר? אָדער אפשר חלומ׳ט זיך מיר דאַנטעס גיהנום, וועגען
וועלכען איך האָב דאָ נישט־לאַנג נאָכאַמאָל דורכגעלעזען אין
10־טען פּאַווילִיאָן, און איך זעה איצט, ווי עס ווערען דאָ
געפּייניגט פֿערשידענע זינדיגע נפשות?

איך קוק זיך ארום. נעבען מיר איז נישטאָ קיין ווירגיליע
(דאַנטעס בעגלייטער), וועלכער זאָל מיר געבען ערקלערונגען.
נור עס זיצען ביי מיין זייט די זעלבע צוויי גרויסע, הויכע
זשאַנדאַרמען און דרעמלען צו.

— וואָס וועט זיין דער סוף? וואָס וועלען מיר אויסזי־
צען? פֿרעג איך שוין אַ ביסעל אונגעדולדיג.

— איהר וועט נאָך בעוויזען אין אייער נייעם פּאַלאַץ.
ענטפערט מיר איינער פון זיי סאַרקאַסטיש.

סוף כל סוף האָט מען אונז אַריינגערופען אין קאַנצע־לאַריע. מען האָט מיר דאָרט װידער געמאָכטען, בעשריבען אַלע סימנים און שטרענג בעזוכט, גלייך ווי איך וואָלט איצט פון דער פריי געקומען. נאָכדעם האָט מען מיר איבערגעגעבען אין רשות פון אַנ׳אױפזעהער, וועלכער האָט מיר זעהר העפליך פערגעטען צו זיך אין זיין אָבטיילונג.

* *

*

עס עפענט זיך פאַר מיר די טיר פון אַ שמאָל צימער׳ל מיט אַ קליינעם פענסטערל אין דער הויך ביים סאַמען סופיט. אַנ׳אייזערנע לעגענאַטע (אַנ׳אַנגעצויגענער זאַק) צוגעשלאָסען בײ דער וואַנד, אַ טישעל צוגעשמידט צום אָרט און אַ טאַבו־רעטקע. דאָס איז די גאַנצע מעבלירונג; די ווענד — די הויך ערשטע העלפט בלאָ געפאַרבט, די צווייטע געשוואַרצט אין סמאָלע. דער איצטיגער צימער קאָן זיך אין מיין בויהער־ויגען פערבעהאַלטען אין איין ווינקעלע.

מילא, טראַכט איך זיך, דאָס וועט אויף פאַר מיר קלע־קען. קיין גרויס אָרט פערנעם איך נישט. אבער וואָס וועט ווייטער זיין? איך בין שוין שטאַרק הונגעריג. איך קלאַפּ אין אין טיר. עס בעוויזען זיך אַ פּאָר אויגען און אַ נאָז אין פענסטערל.

— „וואָס פערלאַנגט איהר“?

— „ווען וועט זיין קאָלאַציע“?

בעזאַכט ווערט דער רוקער אַראָבגעלאָזען איבער׳ן שייבעל. דער ריגעל ווערט אויפגערוקט מיט גרויס גרילצען און אין מיין צימער געהט אַריין דער וועכטער מיט אַ בינטעל שליסלען אויף דער זייט. ער האָט אַ מאָט, געל געזיכט, קליינע, שפּראָציגע וואָנסעלאַך און כיטרע, לויפּעדיגע און שטעכעדיגע אויגלעך.

— פון וואַנען קומט איצט דער פּאַן?

— פון ציטאַדעל?

— ווי אַזוי לעבט זיך דאָרט?

איך דערצעהל איהם באַריכות פון דעם דאָרטיגען רעזשים און דערמאָן נאָך אַמאָל אין מיין הונגער.

— דאָ וועט זיך אייך אַזוי נישט לעבען. ענטפערט ער מיר גאַנץ לאַקאָניש: דאָ איז נישט קיין האָטעל.

— אָבער וואָס הערט זיך מכח אָבענד־ברויט?

— איהר זענט שוין היינט געקומען צו שפּעט, עסען וועט איהר איצט בעקומען מאָרגען פריה.

גאָר נישט צו מאַכען, מען וועט זיך מוזען לעגען אַ הונגעריגער. דוכט זיך נישט קיין גוטען בייט געמאַכט, טראַכט איך ביי זיך. מיט אַמאָל אַ הויכער געשריי איבער דער גאַנ־צער אָבטיילונג: „שטעלען זיך אויף פּאָווערקע!" וואָס איז דאָס אַזוינס? וואָס זאָל דאָס בעדייטען? באַלד עפענט זיך איין טיר נאָך אַ צווייטער. פון די העכערע גאָרענס, דאָרטען, וואו עס זיצען גאַנצע גרופּען הערט זיך אַ שטאַרקער ווילדער גע־רויש, צוזאַמענגעמישט מיט אייזען־געקלאַפּער, גלייך ווי אַ טשאַ־טע הינד אויף קייטען וואָלטען זיך בייז צובילט: „זדראַוויע גשעלאַיעם וואַשע בלאַהאַראָדיע!!" איך פערשטעה שוין: דאָס זעהט דער „נאַטשאַלניק" איבער די קאַמערן צו צעהלען די אַרעסטירטע און אויפּצאַפּען צי אַלץ איז אין אָרדנונג. ענדליך איז ער אַריין צו מיר. צי האָב איך פּרעטענציעס? אַ פראַגע צי איך האָב? די בעט איז האַרט אָהן אַ מאַטראַץ, אין צימער איז נאָך קיין פייער נישטאָ. מען האָט מיר נישט אָבגעגע־בען אַלע זאַכען, וואָס איך האָב מיטגעבראַכט מיט זיך פון ציטאַדעל, איך בין הונגעריג און... דער „נאַטשאַלניק" אָבער מיט שאַרפע קעצישע אויגען, אַ לאַנגער שוואַרץ־גרויליכע באָרד האָט מיר דאָ איבערגעריסען און האָט מיר מיט אַ שלעכט־רו־סישען אַקצענט (דוכט זיך, ער איז אַ טאָטער!) אַוועקגעלעגט אַ שטיק מוסר: דאָ איז נישט קיין האָטעל נור אַנ'הויז אויף אָבצוקומען. דאָ איז זיך נישטאָ פאַר וועמען צו פּוצען און מען מוז זיך האַלטען שטרענג ביי די אינסטרוקציעס, וואָס זענען אויף דער וואַנד. ביי נאַכט דאַרף מען שלאָפען און

מען גיט נישט קיין פייער. אויסנאַמסווייזע קאָן ער מיר ער־לויבן צו קויפען אויף מיין חשבון ליגט, וועלכע מעגען ברע־נען נור ביז 9 אַ זייגער. אָבגעזאָגט דעם ... האָט ער זיך מאַיעסטעטיש אַרויסגערוקט פון צימער.

באין ברירה האָב איך זיך געלעגט אויפ'ן האַרטען זאַק. פון נישט געוויינטשאַפט איז מיר געווען שווער איינצושלאָ־פען. איך בין אַזוי לאַנג געלעגען מיט אָפענע אויגען אין פינסטערען צימער און געטראַכט, וואָס וועט ווייטער זיין. עפעס אַ קאַלטעס צאַפּעלדיגס האָט בערירט מיין געזיכט און איז האַסטיג מיט אַ קווישטש אָבגעשפרונגען. אַה! דאָ זענען דאָ מייז אויך? אַנ'אמת'ע תפיסה מיט אַלע פרטים.

איך האָב גאָך רעכט נישט איינגעשלאָפען, מען עפענט מיין טיר: אויפשטעהן! און מען שטעלט מיר אַריין אַ קליין נאַפט־לעמפעל. וואָס איז? דער שליסער איז שוין פערשוואונ־דען. עמיצער ריגעלט ווייטער אָב די טיר און שטעלט אַוועק האַסטיג אַ הייסע בלעכערנע שיסעל מיט אַ הילצערנעם לע־פעל. איך הויב איהר אויף, פערזוך: עפעס אַ זויער וואַסער, געבראָקט מיט קרויט און דורכגעוואָרפען מיט אַרבעס. דאָס איז דער פאַרטאָגיגער מאכל. איך רוק דאָס אָב מיט עקעל. אַ ביסעל שפעטער, מען וואַרפט מיר אַריין אַ שטיק שוואַרצע לחמא, שטיקלעכווייז צונויפגעשטיקעוועט מיט שטעקעלאך. נאָכדעם האָבען צוויי אַרעסטאַנטען צוגעטראָגען אַ שוואַרצען הילצערנעם צעבער מיט הייסע וואַסער און הייסען מיך שעפען מיט'ן קענדעל. דאָס אַלץ צוזאַמען איז מיר פאָרגעקומען אַזוי משונה־ניי, דאָס מיר האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ערשט נעכטען בין איך אַרעסטירט געוואָרען און בין געקומען אַהער פון אַנ'עכ־טען פרייען האָטעל. איך האָב זיך די ערשט פאָר שעה גע־פיהלט ווי אדם הראשון, נאָכדעם, ווי מען האָט איהם פון גן־עדן אַרויסגעטריבען. שלעכט ברודער, האָב איך צו זיך געזאָגט, מען דאַרף זיך איצט נעמען אויפ'ן אמת, גרייטען צום זיצען.

אַרומגעלאָפען אַ הונגעריגער איבער'ן קליין צימער'ל,

האָב איך נישט בעמערקט, ווי ס׳האָט זיך אַ רוק געטון דער ריגעל און מען האָט מיר אין טיר אַריינגעוואָרפען אַ צעטעל. איך הויב איהם אויף, דאָס איז אַ געגנבֿ׳טער בריוועל פון מיינעם אַ בעקאַנטען, וועלכען איך האָב נאָך אויף דער פריי געלאָזען. ער שרייבט מיר אַ גאַנצע פּאַק נייעס: ווער ס׳איז אַרעסטירט און זיצט דאָ אין „פּאַוויאַק", ווער ס׳זיצט פון אונזערע פריינ-דען און בכלל, וואָס ס׳הערט זיך אין שטאָט. פאַר מיר איז דאָס געווען ממש, ווי פון הימעל אַראָבגעפאַלען. גוטע ידיעות, שלעכטע בשורות—אַלץ איינס, אבי ס׳איז דאָ אַ פערבינדונג מיט דער שטאָט, ס׳האָט זיך ווידער איינגעשטעלט אַ קאָנ-טאַקט מיט׳ן לעבען, אויסגעצייכענט! איך בין שוין קאַפּאַבעל איבערצוטראָגען אַ שווערערען רעזשים, אַבי נישט זיין לע-בעדיגערהייט בעגראָבען, אַבי זיך קאָנען צונויפבונדען מיט די פריינד, שטעהן אין קאָנטאַקט מיט דער בעוועגונג.

איין זאַך האָט מיר אָבער געמאַטערט, אין בריוועל שרייבט זיך, אַז איך זאָל צוגרייטען אַנ׳ענטפער מיט דעם זעלבען שליח. ווער איז ער? ווי אַזוי דערגעהט מען, ווער ס׳האָט מיר דאָס איבערגעגעבען?

אַ תשובה אויף דער דאָזיגער פראַגע האָב איך גאַנץ גיך בעקומען: אַ זייגער 9–10, (מיר דאַט זיך אויסגעדוכט, אַז ס׳איז שוין זעהר שפּעט), איז אַריינגעקומען צו מיר אַ קרימי-נעלער אַרעסטאַנט צו ריי‍ניגען דעם צימער. ער האָט זיך פאָר-געשטעלט אַלס בעדינער פון אונזער קאָרידאָר און מיך גע-פרעגט, צי איך האָב צוגעגרייט אַנ׳ענטפער. ער האָט מיך אויך בעזאָרגט מיט אַ שטיקעל בליישטיפט און פּאַפּיר און ס׳איז אַוועק דורך איהם אַ לעבהאַפטע קאָרעספּאָדענץ.

אָבער דאָס טויטע פּאַפּיר האָט אונז שוין מעהר נישט בעפרידיגט. מיר האָבען בעקומען אַ מיטעל צו טרעפען זיך פנים אל פנים. אין דער פריי פלעגט מען אונז אַרויסלאָזען וואַשען זיך ווי אין 10-טען פּאַוויליאָן איינציגווייז, אָבער אונ-זער וועכטער איז נישט געווען אַזאַ מקפיד ווי די דאָרטיגע זשאַנדאַרמען. אגב איז ער געווען פערוואָרפען מיט אַרבייט

און האָט נישט געקאָנט אַזוי אָבהיטען פּינקטליך די אינסטרוק־ציע. פלעגט ער עפּנען עטליכע טירען מיט אַמאָל, אָפּט או־מישנע, אַמאָל זיך פערגעסענדיג און ביי אונז איז יענער חדר פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ טרעף־פּונקט. די פרייד פון בא־געגניש דאָרט פון בעקאַנטע און אפילו אונבעקאַנטע „פּאָליטי־שע" פלעגט זיין זעהר גרויס. אַזוי, אַז אונזער שומר פלעגט קומען דערפאַר בעצאָהלט מיט אַ געוויסער מתנה (אין נאַטור: צוקער, טיי און אַנדערע חפצים. קיין געלד האָבען מיר נישט געהאַט ביי זיך), אַבי ער זאָל אונז אויף אַ פּאָר מינוט צונויפ־פיהרען צוזאַמען.

גיך האָבען מיר אויך אָנגעהויבען צו בעקומען בריף אויף אַנ'אונלעגאַלען אופן (און במילא אויך געלד) פון שטאָט. איין וועכטער, וואָס פלעגט שטרהן ביי נאַכט אויפ'ן פּאָסטען אין הויף האָט אָבגעמאַכט מיט איינעם פון אונז, אַז ער וועט געבען נאָך 12 ביי נאַכט אַ סימן, ווען יענער זאָל אַראָבוואַר־פען אַ שטריקעל און דאָרט אַראָבלאָזען אַ פּעקעל בריף פון אונז אין שטאָט און דאָס אייגענע פערקערט. בעצאָהלט פלעגט ער בעקומען אין שטאָט פון יעדען בריף בעזונדער. די פּאָסט איז געגאַנגען גאַנץ רעגולער און אין טורמע האָט זיך אָנגע־הויבען בעקומען אויך אונלעגאַלע ליטעראַטור, מיר האָבען זיך גאַנץ ענג פערקניפּט מיט דער שטאָט און אַלע איהרע ענינים.

צו דערזעלבער צייט האָב איך אָנגעהויבען בעקומען פון מיין וועכטער אַלע טאָג צייטונגען צום לעזען (פערשטעהט זיך, פאַר אַ שענע מטבע). אין טורמע איז געווען פערווערט צו רויכערען, האָט זיך אָנגעהויבען אַ ברייטער האַנדעל מיט טאַ־באַק. דער גאַנצער אייזערנער „רעזשים" איז צוקלאַפּט געוואָ־רען פון די פּאַפּירענע מטבעות, וואָס מיר האָבען ביי זיך פערמאָגט. די מעשה איז ווי דאָס איז דערגאַנגען צו דער זשאַנדאַרמעריע. מען האָט בעשלאָסען צו די וועכטער נאָך צו־שטעלען אויך זשאַנדאַרמען, וועלכע זאָלען יענע היטען. אבער די שליסער און זייערע געהילפען—די קאָרידאָר־בעדינער—פלע־גען זיין אַזוי ספּריטנע, דאָס זיי פלעגען בעשווינדלען יעדען

שפּרענגסטען זשאַנדאַרם און אונז צושטעלען אַלץ, פאַר וואס מיר פלעגען בעצאהלען ברחבות יד.

איבער די בעצאהלטע דינער האט זיך צווישען די וועכטער געפינען אויך איינער, וואס האט געאַרבייט פאַר אונז לשם אידעאַל. ער איז געווען אַן איבערצייגטער סאציאַליסט און איך פלעג זיך נאך טרעפען מיט איהם פריהער אויף דער פריי.

אין יענעם זומער פאַר מיין אַרעסט, בעת דער שטריי־קען־עפידעמיע, האָבען מיר אָנגעהויבען איינצואָרדנען אין וואַלד געמישטע פערזאַמלונגען פון יודען און קריסטען צוזאַמען. דאָס האָט זיך איינגעשטעלט אָהן אַ שום פריהערדיגען אָבמאַך צווישען די פיהרער. „גאַנץ וואַרשע" האָט געשטרייקט, יודען און קריסטען צוזאַמען, פלעגט מען זיך צוזאַמענטרעפען אין וואַלד, און שוין צוזאַמען אַרויסטרעטען מיט רעדעס: אַ בונדיסט, אַ פ. פ. ס׳ניק, פערבליבענע פון „פראָלעטאַריאַט", יחידי־סגולה פון פוילישע סאָצ. דעמאָקראַטען (די פ. ס. ד. האָט נאָך אָפיציעל נישט עקזיסטירט). מען פלעגט רעדען פויליש, יודיש און אפילו רוסיש און קיינער פלעגט נישט שטערען! נאָך די פערזאַמלונגען פלעגען ווערען איינגעאָרדענט אין וואַלד טענץ. און ווידער זענען זיי געווען „אינטערנאַציאָנאַלע". עס פלעגט טאַנצען אַ יוד אין אַ לאַנגער קאַפּאָטע צוזאַמען מיט אַ פוילישע מיידעל, אַ פשוט׳ער יודישער אַרבייטער מיט אַ פערפוצטער דאַמע „אינטעליגענטקע". די מאַסען־אַרבייט האָט אונז אַלע צווישען זיך דערנענטערט און מיר, מיטגלידער פון פערשידענע פאַרטייען, פלעגען זיך שוין אַזוי־אַרום נאָכדעם טרעפען צוזאַמען.

דער דערמאָנטער וועכטער פלעגט אויך קומען אויף די פערזאַמלונגען און מיר האָבען זיך דאָרט בעקענט. די גאַנצע פאַמיליע, אַ פרוי און דערוואַקסענע קינדער, האָבען זיך געהאַלטען ביי סאָציאַליסטישע אידעען און זייער הויז איז דערום געווען אַ טרעף־פונקט פאַר סאָציאַליסטען פון פערשידענע פאַרטייען. איך בין דאָרט אויך געווען אַן איינגעהער. א וועכטער

איז ער גע״ען אין דער פרויען-אבטיילונג. אין דער נאכט ווען ער איז געווען דאָרט אליין אויפ׳ן פאכטען, פלעגט זיין פאַר אונזערע דאַמען צו׳אמת׳ער יום-טוב. פריי פלעגען זיך עפענען אַלע טיר־ען, ער פלעגט די שטרענגסטע „סעקרעטנע" אַריינלאָזען צו אנדערע אין די חדרים און אָנשטאָט איינזאַמע נעכט, פלעגען זיי דאָרט פראוועןֹ אמת׳ע פּאָליטישע „באַנקעטען"

זיין ברודער האָט געדינט אויף אונזער הויף און דורך איהם פלעגט מען אונז איבערשיקען פון דער פרויען אָבטיילונג אַלץ, וואָס זיי פלעגען פון שטאָט בעקומען. דרך אגב וויל איך דערצעהלען, אַז דער דאָזיגער אידעאַליסטישער וועכטער האָט זיך נישט לאַנג געהאַלטען: ער האָט געדינט דאָרט נאָך צוויי יאָר, איז נאָכדעם פעסט דורכגעפאַלען און איז, דוכט זיך, פעראורטיילט געוואָרען אויף 4 יאָר קאַטאָרגע.

* * *

6 חדשים זענען שוין אוועק זינט איך בין אַרעסטירט געוואָרען. אַ סך זענען שוין פאַר דער צייט בעפרייט געוואָרען, פיל נייע זענען אָנגעקומען. און איך זיץ די גאנצע צייט אָהן אַנ׳ענדערונג, אָהן אַ וועלכער דאָס איז ידיעה וועגען מיין „ספּראַווע". נאָך אין ציטאַדעל האָט מען מיך גערופען אויף א חקירה ודרישה. פון איהר האָב איך מיך איבערצייגט, דאָט די ביאַליסטאָקער מעשה איז די וואַרשאָווער זשאַנדאַרמען אין גאַנצען אונבעקאַנט. זיי ווייסען נור וועגען מיינע בריסקער חטאים און זעהר מטושטש פון וואַרשעווער ארבייט. אָבער צי האָבען זיי אין מיר פערגעסען? ווי לאַנג נאָך וועלען ביי זיי די פּאַפּירען ליגען?

פון דער געהיימער קאָרעספּאָנדענץ האָב איך זיך דער־וואוסט, דאָס מיין מוטער איז אַהער געקומען איינינגע מאָל בעטען אַנ׳ערלויבניש זיך זעהען מיט מיר און מען האָט איהר קאַטעגאָריש אָבגעזאָגט. „איהר האָט שלעכט אייער זוהן ער־צויגען", האָט איהר דער פּולקאָווניק געמוסרט. מען האָט אָני־גענומען אַנדערע מיטלען צו טרייבען די זאַך, אָבער זי האָט זיך פון אָרט נישט גערירט. איך האָב זיך דערום זעהר גע־

שרעקען, דאָס ס׳זאָל זיך אַזוי צופעליג נישט אויפדעקען די מעשה־ביאַליסטאָק. כּל־זמן די אויספאָרשונג איז נאָך נישט פערענדיגט, קאָן נאָך אַלץ געשעהן.

ענדליך האָב איך זיך דערוואַרט. מען האָט מיר גערופען אין קאַנצעלאַריע צום ראָטמיסטער, בעת מען האָט מיר אַרעסטירט האָב איך געהאַט ביי זיך דעם טאָג־אָרדנונג פון 3־טען צוזאַמענפאָר. וואָס האָט געדאַרפט גיך פאָרקומען (און איז ווירקליך פאָרגעקומען דעם 23־טען דעצעמבער אַלטען סטיל אין קאָוונע). בעת־מעשה האָב איך דאָס צוריסען אויף קליינע שטיקלעך פאַפיר און איך האָב די גאַנצע צייט זיך געשראָקען, טאָמער וועלען די זשאַנדאַרמען זיי צונויפקלעפען און פעסטשטעלען, וואָס דאָס איז.

דער ראָטמיסטער האָט טאַקע צום אַלעם ערשטען אַרויסגעשלעפּט א צונויפגעקלעפּטע פאַפיר׳ל און האָט מיר געוויזען מיט גדלות אויף איהם. „פון זשאַנדאַרמען קאָן מען גאָר נישט פערבעהאַלטען", האָט ער זיך געווענדעט צו מיר מיט גאווה: „מיר האָבען צוריק אויסגעשטעלט דעם פריהערדיגען טעקסט פון אייער פאַפיר׳ל. דאָס איז א קאָנספּעקט פון אַן׳אונלעגאַלען רעפעראַט, וואָס איהר האָט געלייענט פאַר אַרבייטער". איך קוק זיך צו צום פאַפיר׳ל: ווי איבערגעדרעהט די ווערטער זענען! איין וואָרט פון איין זאַץ און צווייטער פון אַנ׳אַנדערען. מיט זייער צו גרויסער קונסט האָבען די זשאַנדאַרמען מיר דאָס פאַפירעל כמעט גע׳ שר׳ט. אַ קאָנספּעקט — דאָס איז אַ ביסעל גרינגער ווי אַ טאָג־אָרדנונג פון אַ צוזאַמענפאָר. איך האָב שוין מיט מיין אויספאָרשער וועגען דעם קיין סך זיך נישט געאַמפערט.

נאָך אַ קורצען געשפּרעך גלאַט אין דער וועלט־אַריין, ערקלערט ער מיר, דאָס זיי האָבען בעשלאָסען מיך בעפרייען ביז׳ן אורטייל אונטער פּאָליציי־אויפזיכט, און אַז איך קאָן שוין אויב איך האָב געלד, היינט נאָך אָבפאָרען אין מיין געבורטס־שטאָט. דאָס איז אַפילו געקומען פאַר מיר אומגעריכט.

צוּר ער האט דאס מיר געמעלדעט אַזוֹי קאָמעגאריש און האט מיר געהייסען שוין אַפּילוּ פּאַקען מיינע זאַכען.

איך קער זיך אום אין מיין צימער, דערצעהל וועגען דעם מיינע חברים פון דער אבטיילונג; אַ שמחה, גראַטולאציעס, גרוּסען אין שליחות פאַר נאנטע און בעקאַנטע. דער וועטעטער איילט מיר צו פּאַקען גיכער די זאַכען. מיט אַ מאל-מען רופט מיר ווייטער אין קאַנצעלאריע, צום זעלבען ראטמייסטר. מיט אַ קאַלטער מינע און אראבגעלאזטע אויגען ווענדעט ער זיך צו מיר: „איך האב פערגעסען נאך איין קליינע פארמאַליטעט. ביי אייך אין טאַש האט מען געפינען אַ פּאסט-קארטעל מיט אַן אונשולדיגען אינהאַלט, אונטערגעשריבען „גרוניע“. צי קאנט איהר מיר נישט ערקלערען, ווער דאס איז?“ מיין גאַנץ בלוט קומט מיר אין פּנים אריין, איך ענטפער איהם מיט כּעס, אַז איך האב שוין עטליכע מאל געמאלדען, דאס וועגען דעם וועל איך נישט געבען קיין שום ערקלערונגען.

— „עס טוט מיר לייד“, האָט ער געמאַכט אַ רחמנות-פּנים; „אויב אַזוי-וועט אייך נאך אויסקומען צו זיצען לאַנג, זעהר לאַנג“.

מיט וואס פאַר אַ געפיהלען איך האב זיך צוריקגעקערט אין מיין צימער, איז איבריג צו דערצעהלען.

ראדאם.

די טורמע איז געוואָרען „צולאָזט". דער „רעזשים" האָט געפּלאַצט, דאס האָט די זשאַנדאַמעריע געזעהן בעשיינפּערליך. וועגען דעם האט זי צווייכען געגעבען, וואו מען בעדאַרף און די העכערע טורמע-אַדמיניסטראַציע איז אַראָבגעפלויגען פון די גאַנקלאַך. צו אונז איז אָנגעקומען אַ נייער „נאַטשאַלניק", אַ דייטש מיט אַ געל-רויטען געזיכט און בייזע אויגען. צום אַלעם גרעסטען האט ער אבגעשאַפט די דינערשאַפט ביי אונז אין די צימערן. ער האט אונז געוויזען אַן'אינסטרוקציע פון אינערן-מיניסטער נאך פון 1832-טען יאָר, דאָס די פּאָליטישע אַרעס-טירטען מוזען אַליין רוימען און וואַשען זייערע חדרים. מיר האבען געמאַכט פון דעם ענין אַ קאנפליקט.

ס'זענען באַלד צוגעשריבען געוואָרען הייסע פּראָקלאַ-מאַציעס „צו אַלע חברים פון פּאַוויאַק" (אויף יודיש און פּויליש) ניט דערלאָזען דורכצופיהרען די ניי גזרה און קיינער זאל אליין ניט רוימען. אויף דעם האָט דער „נאַטשאַלניק" געענט-פערט מיט רעפּרעסיעס. פערווערט אויסשרייבען פון שטאָט, האָט נישט צוגעלאָזט קיין „וואַלובקעס" און אַנדערע בעגרענ-צונגען. מיר האָבען ערקלערט אַ הונגער-שטרייק. מיר האָבען זיך אָבגעזאָגט צו נעמען אויף אַ פּאָר טעג דעם עסען. ער אבער איז פון דעם נישט נתפּעל געוואָרען און האָט די „ווינהעגער" בעשטראָפט מיט 8 טעג קאַרצער. צווישען די אַכטע בין איך אויך געוועזן. אַזוי ווי אונטען, — אַ פינסטערער קעלער, אין וועלכען מען פלעגט פערשפּאַרען, — איז שוין גע-ווען איבערפולט האָט מען מיר בעשטראָפט מיט אַ כמו-קאַרצער. איך בין פערבליבען אין זעלבען צימער, אָבער אָהן אַ בעטעל,

אָהן אַ קישען־קאָלדרע און נור אויף ברויט מיט וואַסער. אַזוי האָט געדויערט אַ וואָך צייט.

סוף וואָך, איך בין אַזוי געזעסען אָנגעשפּאַרט מיט'ן קאָפּ אויפ'ן טישעל און געדרעמעלט, (ביינאַכט אויף דער האַרטער און קאַלטער פּאָדלאָגע האָט זיך נישט איבעריגעוס גוט געשלאָפען), עפענט זיך מיין טיר און ס'לאָזט זיך אַריין צו מיר אַ גאַנצע כנופיא אָפיצירען,— פון זשאַנדאַרמסקער פערוואַלטונג, פון טורמע־אינספּעקציע, און פון אַנדערע אַדמיניסטראַטיווע־אַמטען. מיין בעקאַנטער זשאַנדאַרם הויבט מיר אָן צו זאָגען מוסר: „מען קען דאָך נישט צוברעכען מיט'ן קאָפּ די וואַנד", „איך מוז זיך אונטערוואַרפען די העכערע פעראָרדנונגען" און אַזוי ווייטער. דערוואוכט זיך אָבער, דאָס די אַלע רעד זענען אומזיסט און איך בלייב ביי מיין עקשנות, האָבען זיי בעפוילען מיר אָבפירען אין קאַנצעלאַריע. אהין האָט מען אויך געבראַכט מיינע זאכען. מען האָט מיר ווייטער געמאָסטען, בעשריבען און איבערגעגעבען דעם סאָלדאַטען־קאָנוואָי, וועלכער האָט געפירט אַן עטאַפּ קיין ראדאם. „דאָרטען וועט מען אייך שוין אויסלערנען דרך־ארץ", האָט מיר ביים געזעגנען צוגעוואָרפען דער בייזער „נאַטשאַלניק".

צום ערשטען מאָל בין איך אַריינגעפאַלען אין אַזאַ געמישטער קאָמפּאַניע. עס געהען מיט מיר צוזאַמען קיין ראדאם עטליכע קרימינעלע אַרעסטאַנטען, געשמידט הענד און פיס, וועלכע זענען פעראורטיילט אויף יאָרען לאַנג שווערער אַרבייט; עס געהען אויך אַ צעהנדליג מענשען, יודען און קריסטען, וואָס מען האָט אָהן אַ פּאַספּאָרט פערהאַלטען; מען פירט אויך אַנ'אַלטע, דורכגעמאַכטע אַרעסטאַנטקע, וועלכע האָט יאָרען־לאַנג אין די טורמעס פערבראַכט און מיט איהר צוזאַמען אַ יונג מיידעל, כמעט נאָך אַ קינד מיט צושראָקענע אויגען און האַלב־אָפענע ליפען, וועלכע ווייסט נישט פאַר וואָס און וואוהין מען פירט זי. עס געהט אויך אַ יודישע גרופּע עמיגראַנטען, וואָס מען האָט ביי דער גרענעץ געכאַפּט מיט ווייבער און קינדער, וועלכע פילדערען און שרייען אונבעהאָלפען, צושראָ־

קען ווי אַ סטאַדע שעפּסען; ס'בעגעגנען זיך דאָ מענשען פון פערשידענע שטאַנדען, אַלערליי פּראָפעסיעס, געוועזענע אַריסטאָקראַטען, געפאַלענע פרויען, קראַנקע לייט און אַפילו משוגעים אויך. דאָס אַלץ ווערט געטריבען ווי איין מחנה: הענד צוגעשמיד איינע צו די צווייטע, אַלע מיט גלייכע טריט און איינער ערוב אַלע-פאַר יעדע אָבוואַכונג פון בעפעהל, פאַר יעדען איבעריגען קעהר—אַ בייזער, ציניִשער געשריי, בעגלייט אָפט מיט'ן באַגנעט.

הגם דער עטאַפּ איז געווען זעהר בעליידיגענד און פיינליך, דאָך האָב איך זיך דערפרעהט מיט דער פרישער לופט, מיט דער פרייער נאַטור, מיט דעם וואָס איך האָב זיך אַרויסגעריסען פון דער האַלב-פוילער גרוב. ס'איז שוין געווען סוף זומער, אָבער ס'זענען נאָך געשטאַנען שענע זוניגע טעג. מען האָט אונז געפיהרט דורך דער אָטוואָצקער ליניע. אויף יעדער סטאַציע—אַ געפּאַקטער נייגיריגער עולם. אַלע אַזעלכע לייכטע, אַזעלכע פלאַטערדיגע. די פרויען אין ווייסען געקליידעט, די מענער אין זומער-אנצוגען. מען לאַכט, מען איז צופרידען, מען בעגעגענט געקומענע געסט. אונבעמערקט געהען זיי דורך אונזער וואַגאָן, קוקען זיך איין אין די קליינע פענסטערלעך מיט קראַטעס געשמיד און שפּרינגען צושראָקען אָב.

איך טאַפּ מיין ווינטערדיגען היטעל, מיין פּערוואקסענע באָרד, וואָס איך האָב אַזוי לאַנג ניט ראַזירט און קלער, אַז דאָס מוז זיי מיין אויסזעהן אַזוי שרעקען.

פון וואַרשע קיין ראַדאָם איז אין גאַנצען אַ שטרעקע פון 6–8 שעה רייזע. מיר זענען אָבער אַהין געגאַנגען גאַנצע 5 טעג. די מענער צופיס אונטער קלאַנג פון די האַנד-בראַנסלעטען און קייטען, די פרויען און קינדער אויף פורען. אין איוואַנגראָדער פעסטונג (דעמבלין) האָבען מיר גערוהט צוויי מעת-לעת. מען האָט אונז אַזוי אַריינגעוואָרפען צענדליגער מענשען אין איין קליינעם, ענגען פּאָרט, ווי הערינג אין פעסער און פערקלאַפּט די טירען. וועגען לעגען זיך שלאָפען האָט קיין רייד ניט געקאָנט זיין. איך זעץ מיך אויף דער

ערד, אַרום מיר אַ געמישטע גרופּע: די פּעראורטיילטע ראדאַ-מער ארעסטאנטען, עטליכע קאסארזשאנעס, אַ פּאָר פּראָפּעסיאָ-נעלע גנבים, א צוויי דריי נייגעריגע יודישע עמיגראַנטען, אין דערצעהל זיי, וואָס ווילען „די פּאָליטישע“ ווי אזוי די וועלט דארף אויסזעהן, ווי אזוי זי איז אין אמת׳ן. זיי אלע זיצען מיט אָפענע מײַלער, הערען זיך גיריג צו צו יעדען וואָרט, די אויגען בליצען בײַ זיי פון דעם נייעם אמת, וואָס זיי דערזעהען פאר זיך און יעדער פון זיי פערטראַכט זיך וועגען זײַן אייגען לעבען, זײַן ביטערען מזל. אזוי זיצען מיר צוגע-זעסען ביז׳ן גראָען טאָג אריין.

*

*

אַ מידער, אַ פערמאַטערטער, אַ צו[illegible] [illegible] זײַ-געקומען אין מײַן נײַער מקום-מנוחה. מיט [illegible] מען מיך דאָרט בעגעגענט. מײַנע פּאַפּירען, [illegible] „[illegible] וואָי“ האָט איבערגעגעבען אין קאַנצעלאַריע, [illegible] אויס מיר געשאַפען אַ רעפּוטאַציע פון אַ „אויס[illegible]“ [illegible] נײַע בעלי-בתים האָבען שוין פון דער ערשטער [illegible] בעצויגען צו מיר ווי שטרענגע פּעדאַגאָגען [illegible] לאָזענעם תלמיד. מיר איז דאַמאָלסט אַלץ געווען [illegible] זיך שוין אַוועקלעגען, אויסציהען די ביינער, [illegible] אַזאַ שווערער נסיעה.

מען פירט מיך אַרײַן אין אַ גרויסען, ליכטיגען בנין, גע-שלענגעלט און געדרעהט מיט אַ סך טרעפּ. אויף [illegible] אויבערשטע עטאַזשען זענען מיר שטעהן געבליבען. [illegible] פאַר מיר אַ שווערע, מאַסיווע טיר. אַ גרויסער, [illegible] מיט הויכע פענסטער, דורכגעפלאָכטען מיט [illegible] קר[illegible] לאַנגע, גרויסע ברעטער-נארעס בײַ דער וואַנד. אין [illegible] וואָלטען זיך געקענט אויפהאַלטען אַ פּאָר צענדליג פּערזאָן. קאַלט און אומבעקוועם. קיין שום מעבלירונג. די נארעס האָבען געדינט אי פאַר אַ טיש צום עסען, אי פאַר אַ באַנק צום זיצען, אי פאַר אַ געלעגער.

ס׳איז שוין געווען טונקעל. דער וועכטער האָט מיר אַרײַנגעגעבען אַ שטרוי-זאַק און רעדט מיט מיר קיין וואָרט ניט.

מען קוקט זיך נאָך דערווײַל צו מיר צו. מען ווייסט נאָך, אַפּנים, נישט, פון וועלכער זײַט מיך צונעמען. איך פרעג אויך קיין שאלות נישט. איך האָב זיך גלײַך אַוועקגעלייגט שלאָפן. די פיר שלאָפ-לאָזע נעכט האָבן זייערס געטאָן און איך בין שטאַרק איינגע-שלאָפן. אויף מאָרגן פרי האָבן זיך פון אַלע שטאָק און קאָ-רידאָרן אַ לאָז-געטון וועכטער צו מײַן צימער, אַזוי ווי חסידים צו אַ געקומענעם גוטען יודען. עפעס קוקען זיי אַלע אויף מיר אַזוי נײַגעריג-בייז, אַזוי משונה׳דיג-משעקאַווע, שעפּטשען צווישען זיך און שאָקלען מיט די קעפּ. איינער, דער עלטסטער, מיט אַ הייזעריג-שטעכעדיגער שטים געהט אַרײַן און פרעגט מיר מיט אַ ירגזון: וואָס פאַר אַ סקאַנדאַלען איך האָב דאָס געמאַכט שוין די ערשטע נאַכט? איך קוק איהם אויף אָן נשתּומם פון זײַן פראַגע און הויב מיט די פּלייצעס, אַז איך ווייס נישט פון וואָס צו זאָגען.

— „דאָ איז אייך נישט וואַרשע“, צובייזערט זיך שוין דער עלטסטער: „אונזער נאַטשאַלניק האָט פיינד אַזעלכע מעשיות. ער וועט אײַך גיך איינעמען“.

וואָס איז דאָ? צי איך בין פון זינען אַראָב, אָדער איך בין אַרײַנגעפאַלען צווישען משוגעים? קוים מיט צרות האָב איך זיך דערשלאָגען בײַ מײַן שליסער, ער זאָל מיר דערציהלען, וואָס איז דאָ די פּאָריגע נאַכט פערלאָפען. ווײַזט זיך אַרויס, אַז ווען מען איז געקומען נעכטען 12 בײַנאַכט אויף „פּאָווערקע“, (דאָ מאַכט מען „פּאָווערקע“ אויך אין מיטען נאַכט, ווײַל, ערקלערט ער מיר: נישט לאַנג האָט מען דאָ אויפגעדעקט שוין אַ צוגעגרייטע מעשה צו אַנטלויפען, די קראַטעס זענען געווען אונטערגעזעגט, מען האָט געפונען אַ סך ברעך-געצייג. געהט דער „נאַטשאַלניק“ אַליין אַלע נאַכט איבער אַלע הדרים. אַלע מוזען זיך אַוועקזעצען אויף די נאַרעס און מען מאַכט אַ שטרענגע רעוויזיע אין צימער) איז דער נאַכט-שליסער אַרײַן אויך צו מיר אין צימער און מיך געזו-מען וועקען אויפשטעהן צו פּאָווערקע, האָב איך געקאָפּעט מיט די פיס, אַזוי אַז דער „נאַטשאַלניק“ מיט׳ן איבריגען עולם האָבן זיך שטאַרק דערשראָקען. מען וועט מיך, באַלד, האָט ער צוגעגע-בען, אַרויסרופען אויף אַנ׳אויספאָרשונג וועגען דעם ענין.

די דאָזיגע מעשה האָט פאַר מיר אַליין אויסגעזעהען זעהר משונה׳דיג. איך פלעג שטענדיג שלאָפען אַזוי רוהיג, בעזאַכט, אַזעלכעס געשעהט מיט מיר דאָס ערשטע מאָל. משמעות, דער וועג האָט מיך אַזוי אויסגעמאַטערט, אַז איך האָב פון שלאָף געשריען און די דאָזיגע אידיאָטען נעמען דאָס אָן פאַר אַ ,,בונט'' פון מיין זייט. די זאַך וועט זיך, מן הסתם, באַלד אויפקלערען און ס׳וועט נישט האָבען קיין ערנסטע פאָלגען.

שפעטער־צו, ס׳קומט אַריין ,,דער עלטסטער'' און זייט דורך פייערליך דורך די ציין: ,,זייט אַזוי גוט,—אין קאַנטאָר''!

דאָרט איז שוין געזעסען דער גאַנצער סנהדרין: דער נאַטשאַלניק,—נאָך גאָר אַ יונגער מענש אין גאַנצען גאָלט, מיט אַ געזיכט פון אַ רויב־פויגעל, אַ לאַנגען, פערקרומטען שנאַבעל און מיט רויטע, אָנגעלאָדענע אויגען; אַ געהילפס־פראָקוראָר,—אַ יונג בהור׳ל מיט רויטע, פולע בעקלעך, קליינע גוטמוטיגע אויגלעך שוואַרץ געדרעהטע וואָנסעלעך און פראַנטאָוואַטע געקליידעט; אַן עלטערער מענש מיט גראָהע, לאַנג־פערשפיצטע וואָנצעס, נישט געגאָלט געזיכט, אַ רויטע נאָז און אין גאַנצען אָבגעלאָזען—דאָס איז געווען דער אָרטיקער דאָקטאָר; נאָך דעם—אַ בעאַמטער פון גו־בערנאַטאָרס קאַנצעלאַריע, אַ געהילף נאַטשאַלניק און אַ צוויי שרייבער

ס׳הייבט זיך אָן אַ חקירה ודרישה. געעפענט האָט דער יונגער פראָקוראָר׳ל. אַלס דער עלטסטער לויט׳ן ראַנג, ער האָט זיך אָבער גלייך אָבגעהאַקט און האָט איבערגעגעבען דאָס וואָרט דעם ,,נאַטשאַלניק''.

— פאַר וואָס האַט איהר געשטערט די שטילקייט און רוהז

— ווען?

— נעכטען ביי נאַכט!

— איך וויים פון גאָרנישט!

— ס׳טייטש, איך האָב דאָך אַליין געהערט אייך שרייען און דער שליסער האָט געזאָגט, אַז איהר האָט איהם מיט די פיס געשלאָגען.

— דאָס איז געווען פון שלאָף.

— וואָס?

— מײַן ערקלערונג רופט אַרויס אַן׳איבעראַשונג בײַם עולם. דער פּראַנטאָוואַטער פּראָקוראָר׳ל שמײכעלט פערלעגען; דער אַלטער דאָקטאָר לאָזט אַראָב דעם קאָפּ. דער „נאַטשאַלניק“ אָבער פאַלט פון דעם נישט אַראָב. אדרבא, ער הויבט נאָך העכער זײַן שטים.
— אויב איהר זײַט משוגע, װעלען מיר אײַך בינדען. אַנ־טון אַ משוגעים־העמדו!
— איהר האָט די מאַכט. איהר קאָנט אַלץ טון.
דער גוטמוטיגער שומר פון געזעץ, דער געהילפס־פּראָקוראָר װערט אומרוהיג. ער האָט מורא, איך זאָל זיך נישט פערגעסען און זאָ־גען עפּעס אַנ׳אונגעזעצליך װאָרט. ער רײַסט מיר איבער.
— יעדענפאַלס, דאַרפט איהר געדענקען, אַז איהר זײַט אַנ׳־אַרעסטאַנט און אונטערװאַרפען זיך דער אינסטרוקציע.
— אַפילו אין שלאָף?
דער יונגער פּראַנטעל װערט אין פערלעגענהײט רויט.
— יאָ, ער איז אַ צורעדעװדיגע״, װענדעט ער זיך צו די איבריגע, אַװעקקערענדיג זיך צו מיר מיט׳ן רוקען. דער נאַ־טשאַלניק בעפעהלט,—מיך אַרײַנפירען אין אַ פּאַרטערציגער.
װאָס זײ האָבען זיך דאָרט בעראַטען, װײס איך נישט. אין אַ קורצער װײַלע אַרום קומט װידער צו מיר דער עלטסטער מיט דער הײזעריג־גראָבער שטים און רופט מיך:
— זײַט אַזוי גוט.
מען פירט מיך שוין נישט מיט׳ן זעלבען װעג, מיט װעל־כען איך בין פריהער אין קאַנטאָר געגאַנגען. אַ נײַ אָרט, הײסט דאָס. איך לאָז זיך אַראָב אין אַ סקלעפּ, װאו ס׳געפינט זיך אַ סך אײַזערנע טירען, פערהאַקט און פערשלאָסען. נו־מער 3. זאָגט קורץ דער עלטסטער צום שליסער. מען עפענט אויף פאַר מיר די טיר. אַ קלײנע געמויערטע לאָך מיט נאַסע, פײַכטע װענד, מיט אַ קלײן פענסטערל פון אויבען. פאָרט אַ פרײ־װיליגער־טער! נעם איך זיך איבער. זײ האָבען מיר געגעבען אַ ליכטיגען קאַרצער, נישט װי פשוטע בשר ודם׳ס. אָבער איך האָב זיך גיך איבערצײַגט, אַז מײַן דאָזיגע פּריװילעגיע איז זעהר אַ צװײַפעלהאַפטע. מײַן חדר איז, משמעות, ספּעציעל געשאַפען גע־

וואָרען אויף אויסצוּהאָדעוועט שווינדזוכט-באַציל׳ען און ביי אַ גע-זונטען מענשען מאַבען פּוּילען די לונגען. אַ געדעמפּטער, פוילער אויר איז דאָרט געשטאַנען די גאַנצע צייט. ס׳איז געווען שווער צו אָטעמען. פון די ווענד, פון דער פּאָדלאָגע, פון סופיט האָט געצויגען אַ נאַסע קעלט. די אויגען האָבען געפּינטעלט פון זעהן משונה׳דיגען שיין, וואָס איז געפאַלען פון דער לאָך אין דער הויך.

איך קלאַפּ אין טיר און פאָדער מיינע זאַכען.

— דאָ איז אַ קאַרצער. קיין שום זאַכען איז ניט ערלויבט צו האָבען.

— אויף ווי לאַנג דאַרף איך דאָ זיצען?

— דאָס ווענדט זיך אָן „נאטשאַלניק“, ווייל ביי אונז איז דאָס פערעכענט פאַר אַ געוועהנליכען צימער.

אָט דאָס הייסט יוצא זיין לכל הדעות! טראַכט איך: קיין קאַרצער האָט מען מיר ניט געקאָנט געבען, ווייל איך האָב גע-שריבען פון שלאָף, פערביילאָזען דאָס אונבעשטראָפט, וואָלט דאָס געשאָד דעם „פּרעסטיזש“, האָט מען מיר געגעבען אַ „געוועהנלי-כען צימער“, וואָס שטייגט איבער אַ פינסטערן קאַרצער. איין מעלה איז דאָ געווען: מען האָט מיר געלאָזען לגמרי צו רוהע. קיין „פּאָווירקע“, קיינע שום וויזיטען. אָבגעגעבען מיר מיין חלק עסען, (וואָס איז, אגב-אורחה, ניט געווען בעסער ווי אין פּאַ-וויאַק) האָט שוין קיינער צו מיר ניט אריינגעקוקט די גאַנצע צייט. אַזוי איז אַריבער אַ וואָך, 10 טעג. די שרעקליכע לופט און האַלב-פינסטערניש האָבען זייערס געטון און איך האָב זיך אַוועקגעלעגט, האָב שוין ניט געקענט שטעהן אויף די פיס. דער שליטער האָט דאָס בעמערקט און וועגען דעם, מן הסתם, געמאָלדען אין קאַנצעלאַריע.

אויף מאָרגען פריה ס׳קומט אַריין צו מיר דער דאָקטאָר. ער פערפירט מיט מיר אַ לאַנגען געשפּרעך. ער אַליין איז אַ פּאָליאַק און אַ ראַדיקאַל דערצו. אַמאָל אויך געמישט זיך אין פּאָ-ליטיק. איצט מוז ער צוקוקען, ווי די „מאָסקאַלעס“ מאַטערען אונשולדיגע מענשען. וואָס זאָל ער טון—פּרנסה. איך בין נאָך אַ יונגער-מאַן, איך דאַרף שאַנעווען מיין געזונד. ער ראָט מיר מאַ-כען שלום מיט׳ן „נאַטשאַלניק“ און זיך אונטערגעבען

— אָבער איך האָב זיך דאָך מיט איהם נישט געקריגט? טרייבּ איך שפּאַס. יא, ער ווייסט. אַ מענש פון וועג, פערמאַטערט, שרייט ער פון שלאָף. זיי האָבען אָבער איבערגעשראָקען שוין לכתחילה מיינע פּאַפּירען, אין וועלכע ס'שטעהט, אַז איך האָב „גע-בּונטעוועט“ אין פּאַוויאַק. אַגב האָט זיי מיין טאָן נישט געפעלען. אָבער מען קאָן גאָר נישט מאַכען. ער וואָלט מיר גענומען צו זיך אין שפּיטאָל איז דאָרט געפּאַקט מיט קרימינעלע און איך מוז זיין איזאָלירט. אָבגעזיפּצט, אויסגערעדט זיך דאָס האַרץ איז ער אַוועק פון מיר. אין אַ שעה אַרום האָט מען מיר אָבגעפירט צוריק אין מיין ערשטען חדר.

איצט האָט ער מיר אויסגעזעהען ווי אַנ'אמת'ער פּאַלאַץ. אַזוי לופטיג, אַזוי פריש און אַזוי פיל ליכט. איך עפען ברייט דעם פענסטער און איך טרעט שוין כמעט פון איהם נישט אָב. מיט'ן „נאַטשאַלניק“ האָט זיך ביי אונז איינגעשטעלט „אַ בעוואָפענטע נייטראַליטעט“. מיר האָבען געלעבט בשלום, אָבער שטענדיג גרייט צו מלחמה. מען האָט געמוזט אויפשטעהן ביי נאַכט צו פּאָווערקע, פלעג איך זיך ביז יענער צייט נישט לעגען און אַרום-שפּאַצירען איבערן צימער אין דער פינסטער. (קיין ליכט האָט מען דאָרט נישט ערלויבט). די ערשטע נעכט פלעג איך גאַנץ אָפט זיך צוקלאַפּען אין דער פינסטער דעם קאָפּ אָן אויוועז, אָנשטוי-סען זיך אויף אַ וואַנד, אַרויפגעהן אויף דער טיר. שפּעטער-צו אָבער האָט זיך שוין מיין ריאה אַזוי פערשאַרפט, אַז איך פלעג אַלץ זעהן אין פינסטערן צימער און איך פלעג איבער איהם דרייסט שפּאַצירען.

„פאַר וואָס שלאָפט איהר נישט אַזוי שפּעט?“ האָט מיר איינ-מאָל געפרעגט מיט אַ פערדרוס דער „נאַטשאַלניק“.

— עס ווילט זיך נישט שלאָפען. ער האָט דאָס אַראָבגע-שלונגען און גאָר נישט געזאָגט.

בכלל, דוכט זיך, האָט ער אויף מיר אַ מאַך-געטון מיט דער האַנד און האָט זיין גאַנצע אויפזעהער-קונץ אָנגעווענדט אויף די קרימינעלע. אין זיי פלעגט ער זיך נוקם ונוטר זיין. ער פלעגט נישט וויסען קיין רחמנות, ער פלעגט נישט קאָנען רוהען, ביז ער פלעגט נישט איבערברעכען דעם שטאַרקסטען כאַראַקטער. צו

איהם, אין ראַ־אָם, פלעגט מען טאַקע איבערשיקען אַלע די, וועל־כע מען פלעגט ניט קאָנען אײַנבײַגען אין אַנדערע טורמעס. ער פלעגט זיך שוין מיט די שטאַרקסטע כאַראַקטערס אַן עצה געבען. די דיסציפלין איז געווען בײַ איהם אַן אײַזערנע, אַן אונגעבראָכע־נע. פאַר יעדע אָבנײַגונג, פאַר יעדע קלײניגקײט — שטרענגען קאַרצער. די מעהר „געפעהרליכע" אַרעסטאַנ־טען פלעגט ער גלײַך איזאָלירען און אַזוי אָבנעמען בײַ זײ די מעגליכקײט צו ווירקען אויף אַנדערע, זײ צו דעמאָראַליזירען. אַלע נאַכט, אָהן אויסנאַהם, פלעגט ער זיך אַלײן צוגנב׳ענען אויף די שפּיץ־פינגער צו די טירען, פלעגט זיך אײַנהערען צי מען שלאָפט דאָרט רוהיג. ווען איז געווען דער קאַמער, וועלכע ער פלעגט כאַפּען רעדען, אָדער רויכערן (דאָס איז געווען שטרענג פערבאָטען), ער פלעגט אַזוי לאַנג צניועגדען צו אַלע רעפרעסיעס, ביז מען האָט געמוזט אַרויסגעבען דעם שולדיגען, וועלכער האָט איצט בעקומען זײַן פּסק־דין. ניט מילדער איז ער געווען צו די וועכטער. זײ פלעגען ציטערן פאַר זײַן פּגרע, וואָס ער פלעגט צרויסלאָזען פון מויל.

אין זכרון בײַ מיר איז פערבליבען אַזאַ סצענע. מען האָט געבראַכט פון וואַרשע אַ „קאַטאָרזשניק", אַ געזונטען, פעסטען יו־דעל מיט אַ גרויסער געלער באָרד און ענערגישען פּנים. איך האָב איהם בעגעגענט אין קאָרידאָר, — ער האָט ממש געאָטעמט מיט ענערגיע. מען האָט גלײַך געזעהן, אַז מען האָט צוזמון ניט אַ מענ־שען פון פעסטען ווילען און שטאַרקען מוט. „איך וועל זיך איהם ניט אונטערגעבען". האָט ער מיר צוגעוואָרפען בײַ דער בעגעג־נונג „ער וועט פון מיר קריגען, די מיתה משונה אײַננעמען". פערשטעהט זיך, אַז דער דזשיגער יודעל פלעגט ניט אַרויס פון קאַרצער. דאָרטען פלעגט ער זיך בענוצען מיט פולער רעדע־פרײַהײַט, פלעגט שרײַען, זידלען, בעשאַלטען דעם „נאַטשאַלניק" מיט די גראָבסטע זלזולים, אָבער דער „נאַטשאַלניק" איז געבליבען פון דרויסען און ער אין אַ פינסטערן קעלער.

צו יענער צײַט האָט מען בײַ אונז ערוואַרט אַ גרויסען רעווי־זאָר פון וואַרשע — דעם עלטסטען פּראָקוראָר פון „סודעבנער

גלאַטע". די אַרעסטאַנטען האָבען זיך שטיל צונויפגערעדט, דאָס זיי זאָלען זיך פאַר איהם בעקלאָגען, אַז מען שלאָגט זיי דאָ, מען גיט זיי נישט עסען און אַנדערע חמאים. דער ראש-המדברים האָט אונדאַרפט זײַן דער געלער קאַטאָרזשניק מיט נאָך אײניגע דרײסטערע אַרעסטאַנטען. דער „נאַטשאַלניק“ איז פון דעם געוואָר געוואָרען. (אין יעדען קאַמער האָט ער געהאַט זײַנע מענשען, וואָס פלעגען איבערגעבען אין קאַנטאָר וועגען אַלץ, וואָס מען רעדט דאָרט). צום טאָג, וואָס מען האָט געוואַרט אויפ'ן רעוויזאָר האָט דער „נאַטשאַלניק“ בעפוילען צונעמען אײנציגווײַז די גאַנצע גרופּע אָנקלאָגער אין קאַרצער. שרעקליכע קולות זענען דעם טאָג געשטאַנען איבער די קאָרידאָרען. די אונשולדיגע אַרעסטאַנטען האָבען זיך געגענגעשטעלט, מען האָט זיי אכזריות'דיג געשלאָגען און אַרײַנגעוואָרפען אין די קעלערס. ס'איז געקומען דער לאַנג-ערוואַרטער רעוויזאָר. ער געהט-דורך אַלע קאַמערן, ער קומט צו די קאַרצערס. „ווער זיצט דאָ“? פרעגט ער בײַם „נאַטשאַלניק“. „געפערליכע בויאַנעס-רוצחים“, איז געווען דער ענטפער. יענע האָבען דערהערט טריט האָבען זיי אָנגעהויבען מורא'דיג צוקלאַפּען אין די טירען. דאָס האָט נאָך מעהר איבערגעשראָקען דעם אַלטען פּראָקוראָר און ער האָט זיך געאײַלט וואָס גיכער דורכלויפען דעם געפערליכען קאָרידאָר און די פערשפאַרטע זענען געבליבען בײַם קלאַפּען.

אין אָוונד — מען געהט צו „פּאָווערקע“. מיט אַמאָל הער איך: איבער'ן גאַנצען בנין קײַקעלט זיך אַ שמאַרקער מעפיסטאָפעלשער געלעכטער נישט ווײַט פון די קאַרצערס. איך דערקען דעם נאַטשאַלניק'ס שטים. כאַ, כאַ, כאַ, שלאָגט זיך אַ הויכער בת-קול איבער די אײַזערנע שטיגען און פוסטע קאָרידאָרען: „אָנקלאָגען וועט איהר זיך אויף מיר? וואָס, אויסגעפירט? איצט וועל איך אײַך אין קאַשע צורײַבען!“ לאַנג נאָך האָט געדונערט די מעטאַל-שטים פון דעם הערשער אין דעם דאָזיגען טויטען-הויז, לאַנג נאָך האָט ער זיך היסטעריש פערגאַנגען אין אַ טײַפלאָנישען געלעכטער פון נקמה און נצחון איבער געבינדענע, אין אײַזען-געשמידטע מענשען, וועלכע האָבען איהם אָהנמעכטיג

אָבגעענטפערט מיט אַ צינישען רוסישען זידעל־וואָרט... און אַ פּאָר טעג אַרום האָב איך דעם געלען יודען בעגעגענט פירען און שפּי־טאָל אַ צושלאָגענעם און קראַנקען...

* * *

שוין העכער אַ יאָר, אַז איך געפין זיך הינטער׳ן שלאָס. איך האָב זיך שוין צוגעוואוינט צו מיינע נאַכטען, צו דער גרויסער פינסטערער קאַמער און די לאַנגע ווינטער־נעכט און צו דעם גאַנצען דאָרטיגען גהינום. איך טראַכט שוין גאָר ניט וועגען זיך, וועגען אַן ענדערונג אין מיין שיקזאַל. מען האָט מיר נאָך ניט אַ פּאָר חדשים צוריק געמעלדעט, פון וואַרשע, דאָס מיינע נאָטיצען זענען אַוועק אין פּעטערבורג צום יוסטיץ־מיניסטער, ער האָט זיי אין אַ חודש אַרום איבערגעשיקט צום אינערן־מיניסטער (אַזאַ גלגול האָבען דאַמאָלסט דורכגעמאַכט אַלע פּאָליטישע משפּטים ביז זיי פלעגען זיך נישט פערענדיגען מיט אַן׳אורטייל לויט דעם „אַלערהעכסטען בעפעהל", פּשוט גערעדט — אַן׳אַדמיניסטראַטיווער קאָמיסיע ביים פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט, וועלכער האָט זיך בענוצט מיט׳ן קייזערס נאָמען), און נאָכדעם איז עטיל געבליבען. איך האָב אויך נישט צוגעצאַלט די זאַך און ס׳האָט זיך אַזוי געשלעפּט איין טאָג, ענליך אויפן צווייטען, איין חודש איבערגעיאָגט דעם אנדע־רען. צי זיי האָבען אָן מיר דאָרט פערגעסען? דער גוטער יאָר ווייסט זיי דאָרט.

פון צייט צו צייט פלעגען אַריינקומען אין מיין קאַמער פערשידענע רעוויזאָרען פון וואַרשע אָדער פון ראַדאָם גופא, פלעגען אויספרעגען מיך וואָס און ווי לאַנג איך זיץ, פלעגען שאָקלען מיט׳ן קאָפּ און אַוועקגעהן: יאָ. אין רוסלאַנד, האָט מיר איינער פון די רעוויזאָרען אויסגעדעקט אַ נייעס: „איז פּאָליטיק נישט קיין גוט געשעפט".

בעזונדערס האָבען דאָס שטאַרק דערשפירט מיינע לונגען. זיי האָבען אָפּט אָנגעהויבען צו רייסען, גלייך ווי קליינע שוים׳לאַך וואָלטען דאָרטען ווי מיט שפּילקעס געשטאָכען; איך פלעג זיך שטאַרק פערגאַנדערהוסטען און אַרומגעהן מיט אַ העכערער טעמפּעראַטור. דער אַלטער דאָקטאָר, וואָס פלעגט מיר אָפּט בעזוכען אויס לאַנגווייליגקייט, פלעגט לאַנג שאָקלען

מיט'ן קאָפּ, נאָכדעם ווי ער פלעגט מיר אויסהערן און פלעגט זיך דערשלאָגן פאַר מיר ביים „נאַטשאַלניק" איין פּריווילעגיע נאָך דער צווייטער. מען האָט מיר ערלויבט, אָנשטאָט 10 מינוט שפּאַצירען אַרומצוגעהן 2–3 שעה איבערן הויף; מען פלעגט אויסשרייבען פון שטאָט פאַר מיר, אויף מיין רעכנונג, פערשידענע עסענוואַרג, (געוועהנליך האָט מען דאָס נישט געפּערמיט), מען פלעגט גוט הייצען און לופטערן מיין צימער. דאָס אַלץ האָט פערלייכטערט, פערשטעהט זיך, מיין קראַנק, האָט זיין אָבער נישט געקאָנט אָבשטעלען דעם פּראָצעס.

בעת איינעם פון זיינע באַזוכען האָט מיר דער דאָקטאָר פאָרגעלעגט אָנצושרייבען אין פּאָליציי-דעפּאַרטאַמענט אַ ביטע אַרויסצולאָזען מיך צוליב מיין קראַנקייט אונטער פּאָליציי-אויפזיכט. איך האָב נישט געגלויבט אין ערפאָלג און האָב זיך געקווענקעלט. דער דאָקטאָר אָבער איז צו מיר צוגעשטאַנען, ער האָט מיר פערזיכערט, אַז זיין צייגניש וועט האָבען אַ פּעולה און איך האָב איהם געפאָלגט.

אין אַ שענעם אַפּריל-טאָג, ווען איך האָב אַזוי שפּאַצירט איבערן הויף, איינגעטונקען אין בלאָען הימעל און געשלונגען אין זיך די פרישע אַפּריל-לופט, האָט מען מיר גערופען אין קאַנצעלאַריע. דאָרטען האָט מען מיר אָנגעזאָגט אַ בשורה, אַז ס'איז דאָ פאַר מיר אַן ערלויבניש פון פּעטערבורג צו בעפרייט ווערען אונטער פּאָליציי-אויפזיכט. דערביי איז דאָרט אויסגערעדט, אַז איך טאָר נישט וואוינען אין גאַנצען צפון-מערב'דיגען געגענד, אין גאַנץ פּוילען, אין אַלע אוניווערזיטעט-שטעט, אין דרום-רוסלאַנד און אין אַנדערע מקומות. איך בין געבליבען אין גרויס פערלעגענהייט. איך קאָן פאָרען אויף דער פריי, אָבער איך האָב גאַר זיך נישט קיין אָרט, וואו איך מעג זיך בעזעצען, איך האָב דאַרום געבעטען אַ לאַנד-מאַפּע. פון דאָרטען אויסזוכען פאַר מיר עפּעס אַ פּאַסענדע שטאָט.

דערביי איז געווען דער „נאַטשאַלניק". געוועהנליך, האָבען מיר צווישען זיך אויסער איינציגע אָפיציעלע ווערטער, די גאַנצע צייט נישט גערעדט. פּלוצלינג, ער עפענט דאָס מויל

און ווענדעט זיך צו מיר מיט עצות אַזוי ווייך, מיט אַזאַ איינטייל. ווען אַ חיה, וואָלט מיט אַ מאָל רעדען געקומען, וואָלט דאָס מיר אַזוי נישט פערוואונדערט, ווי בעת איך האָב דערהערט פון איהם מענשליכע ווערטער. ער האָט פערשטאַנען מיין פערוואונדערונג און ער האָט זיך נאָך מעהר צורעדט: „איהר האַלט מיר אודאי פאַר אַ חיה, פאַר אַ פערשטיינערטען גזלן. אָבער איך בין דאָך אויך אַ מענש, מיט אַ מענשיש הארץ, מעהר נישט דאָ ווערט מען אַזוי פערשטיינערט”.

איך האָב זיך מיט איהם אין קיין טיפערן שמועס נישט אַריינגעלאָזען. זיינע איצטיגע ווערטער האָבען מיר אויסגעזעהען אַזוי נישט נאַטירליך פאַר דעם בילד פון דעם מענשען־רויב־חיה, פאר וועלכען איך האָב איהם די גאַנצע צייט געקענט, דאָס זיי האָבען, אייגענטליך, מיר מעהר געררייצט, ווי זיינע קולות און זידלערייען אין דער תפיכה אינעווייניג. צי דאָס איז געווען מעהר נישט ווי אַ געמאַכטער אָנשטעל פון אַ פערדאָרבענעם, [illegible] וויל נישט האָבען קיין איבריגע שונאים אויף דער פריי, אָדער דאָס פינטעלע מענש האָט טאַקע אין אמת'ן געגליעט אפילו אין דעם דאָזיגען וואָלף בירת מענש? איך ווייס נישט. מיר איז נור בעקאַנט, אַז שפעטער איז ער איבערגעפירט געוואָרען אַלס פערוואַלטער אין לובלינער געפענגניש, [illegible] דאָרט שטאַרק נוקם געווען אין די „פּאָליטישע” און איז זיין גיכען געפאַלען פון אַ קויל, דערשאָסען דורך דער פּ. [illegible]שער „באָיוויקע”.

אָבגעשטעלט זיך אויף טשערניגאָוו, אַלס אַ [illegible] שטאָט פאַר מיר, האָב איך בעקומען אַ רייזע־שיין פון [illegible]מער גובערנאַמאָר און די שוואַרצע טויערן פון [illegible] האָבען זיך שוין פערעלאָסען פון יענער זייט, הינטער מיר, נאָך 16 הדשים זיצען בין איך אַרויס אויף דער פריי.

אינ׳ם אוניווערזיטעט פאַר רעוואָלוציאָנערען.

לויט מיינע פּאַפּירען האָב איך געדאַרפט פאָרען דירעקט קיין טשערניגאָוו, נישט אָבשטעלען זיך אויפ׳ן וועג אין קיין שום שטאָט. מיר איז אָבער שווער געווען דורכצופאָרען וואַרשע און נישט אַראָבגעהן אַהין געוואָר צו ווערען, וואָס דאָרט הערט זיך, ווי אַזוי זעהט דאָרט אויס „די אַרבייט".

מיין ערשטער וויזיט פון קאָוולער וואָקזאַל איז געווען אויף דער דזיקע גאַס. דאָרטען פלעגט אַלע אָוונד פאָרקומען אונזער „בערזע". אויף יענער גאַס פלעגען זיך בעגעגנען די פאָרשטעהער פון די פּאַכען און אַנדערע טוער. אויף דזיקע פלעגט מען שטענדיג קענען טרעפען אימיצען פון די בעקאַנטע, פאַר די 16 חדשים אָבער האָט זיך שוין שטאַרק געענדערט דער מענשען מאַטעריאַל פון דער אָרגאַניזאַציע, אַ סך אַלטע זענען אַרעסטירט געוואָרען, אָבגעפאָרען אָדער סתם אָבגעשטאַנען פון דער אַרבייט. עס האָבען אַרומגעשפּאַצירט נייע מענשען, יונגע, פרעמדע געזיכטער. איך לויף איבער דער „בערזע", שלינג מיט די אויגען יעדען דורכגעהער. געה הין און צוריק און בעגעגען רק אונבעקאַנטע, קאַלטע מענשען. איך האָב שוין אפילו ביי איינציגע שפּאַצירענדע אַרויסגערופען אַ חשד, צי איך שפּיר דאָ נישט אַמאָל אימיצען אויס. לענגער אַזוי אַרומדרעהען זיך איז נישט געווען גאָר בעקוועם. פערדעכטיגע פלעגט מען דאָרט אָפט מכבד זיין מיט אַ „מתנת־יד" אויך.

איצט בין איך שוין גענומען געוואָרען אונטער׳ן אויסשפּירונגס־פייער. עטליכע יונגע בחורים׳לעך האָבען שוין פון

מיר זייערע אויגן נישט אַראָפּגעלאָזן און האָבן מיך גאַנץ בעמערקבאַר אַרומגערינגעלט ווי מיט אַ רינג פון אַלע זייטן. זיי וואַרטען נור אויף אימיצן. דאָס האָבן זיי געשיקט נאָכ׳ן „פאָרשטעהער“, בכדי ביי איהם בעקומען דירעקטיוון, וואָס זיי האָבן מיט מיר צו טון. יענער איז גיך געקומען. לכתחילה איז ער אַזוי, כלאחר יד, דורכגעלאָפען פערביי מיר. האָט זיך גוט אין מיר איינגעקוקט און האָט זיך פּלוצלינג אַ וואָרף-געטון אויף מיין האַלז. דאָס איז געווען פייוועל קאַמאַשענמאַכער, אַן׳ענטוויקעלטער, איבערגעגעבענער אַרבייטער-טוער נאָך פון דער ערשטער פאָרמאַציע. חברה האָט זיך גלייך אָבגערוקט אָן אַ זייט, האָט נישט געפרעגט קיין קשיות, (קאָנספּיראַציע!) האָט מיר בלויז גוטמוטיג צוגעשמייכעלט. איך בין מיט מיין אַלטען בעקאַנטען אַוועק אויף אַ דירה, וועלכע האָט זיך גיך אָנגעפילט מיט אַלטע גוטע פריינד און ניי-צוגעקומענע טוער. ס׳האָט זיך גלייך געשאַפען אַן׳אימפּראָוויזירטע, לוסטיגע „ליאַמע“ (אַ פערווײלונגס-אָווענד), אויף וועלכער מיר האָבען פערבראַכט געמיטליך און אינטים אַ גאַנצע נאַכט.

איך האָב זיך דאַמאָלסט דערוואוסט, אַז נאָך מיין אַרעסט האָט די היגע אָרגאַניזאַציע געהאַט פיל אויסצושטעהן פון אַן׳אָפּאָזיציע, וואָס האָט זיך אין איהר געבילדעט אויפ׳ן באָדען פון „דעמאָקראַטיזם“. דער „קאָמיטעט“ פלעגט אין יענע צייטען אויפגעשטעלט ווערען דורך דעם פאָרשטעהער פון צ. ק. און קאָאָפּטירטע פערזאָנען. ער ווידער פלעגט צו זיך צונויפרופען אַ מין בייראַט פון די ענטוויקעלטע אַרבייטער פאַר אַלגעמיינע פראַגען. (די דיפערענצירונג פון עקאָנאָמישער און פּאָליטישער אַרבייט איז נאָך דאַמאָלסט נישט געווען). נישט אַלע אָבער האָבען געוואָלט מסכים זיין צו פערבלייבען מעהר נישט ווי „עצה-געבער“ ביים קאָמיטעט און האָבען געפאָדערט פאַר זיך בעשטימונגס-רעכט. די אָנפירער פון דער דאָזיגער אָפּאָזיציע זענען געווען זלמן דער געלער, אָדער א. זאַקס, (איצט אַן׳אָנגעזעהענער יודישער פובליציסט אין אַמעריקע און געוועזענער רעדאַקטאָר פון „צוקונפט“) און קלמן קראַפּיווני-

קיעוו, (אַנ׳אָרגאַניזירטער אין אַ בונד־האַנדלונג, שפּעטער פּערשיקט אין אַרכאַנגעלסקער גוב. וואו ער האָט אין יאָהר 1904 זיך אַליין דאָס לעבען גענומען). די דאָזיגע אָפּאָזיציע האָט פערשאַפט בייזע בלוט ביי ביידע צדדים, האָט פיל געשטערט דער אַרבייט און איז ליקווידירט געוואָרען ערשט נאָכ׳ן אָבפאָרען פון די איניציאַטאָרען.

אין שפּיץ פון קאָמיטעט איז דאַמאָלסט געשטאַנען סיני יאַקאָבי. אַ בעלעזענער און זעהר אינטעליגענטער אַרבייטער זעצער, איז ער צוגעשטאַנען צו אונז, זייענדיג אַ שטענדיגער בעזוכער פון די דיסקוסיעס מיט די ציוניסטען, (זעה י. ל. פּרץ) ער האָט זיך גלייך אָבגעגעבען דער אַרבייט מיט לייב און זעל. ער האָט דאָס געהאָלפען זעצען דעם „וואַרשאַווער אַרבייטער“, ער האָט גענומען אויף זיך אַלע אַנדערע שווערע אַרבייטען און איז גיך (נישט לויט׳ן סטאַזש) קאָאָפּטירט געוואָרען אין „קאָמיטעט“.

צו יענער צייט איז דורך דער פּאָליציי ענטדעקט געוואָרען [illegible] אַ פּונקט־פערזאַמלונג, אויף וועלכער סיני האָט זיך אויך געפינען. בעת מעשה האָט מען אַלעמען בעפרייט. נאָכדעם שוין האָט זיך פּאָליציי געכאַפּט, אַז דאָרט איז געוועזען [illegible] אַ פּאָר אינלעגאַלע בראָשורען דאָס האָט זיי סיני אַרויסגעוואָרפען פון קעשענע. שפּעטער איז מען געקומען צום בעל־הבית פון דירה, מען האָט איהם געדראָהט צו אַרעסטירען, אויב ער וועט נישט אָנווייזען. וועמענס ביכלעך דאָס זענען.

סיני האָט זיך דערפון דערוואוסט, האָט קיינעם גאָר נישט דערצעהלט, איז אַוועק אין זשאַנדאַרמעריע און האָט געמעלדען, אַז די ביכלעך געהערען איהם. מען האָט איהם פער[illegible]ט אין פּאַוויאַק. קראַנקע לונגען האָט ער געהאַט שוין פון פריהער [illegible] האָבען זיי די שטיינערנע ווענד אין גאַנצען אויפגע[illegible]ען. צוליב זיין קרענק האָט מען איהם בעפרייט אויף געלד־ערבות. דאָס איז כמעט צונויפגעפאַלען אין איין צייט מיט מיין דורכפאָרען דורך וואַרשע.

איך האָב אַ קוק געטון אויף איהם און האָב דערזעהען

פאַר זיך שוין אַ פערמשפּט'ן מענשען. די באַקען איינגעפאַלען, שוואַרץ, די ברוסט הויבט זיך מיט אַ הייזערדיגען כאָרכלען און נור די טיפע אויגען פינקלען מיט אַ באַפעלדיג פייער. ער איז גיך אָבגעפאָרען אין דער שווייץ, האָט זיך דאָרט אָבגעמאַטערט אַ פאָר יאָר, האָט מיטגעהאָלפען די אויסלענדישע חברים אין זייער אַרבייט און איז שטיל אויסגעגאַנגען אויף אַן'איינזאַם בעטעל אין אַ פרעמדער, ווייטער שטאָט.

אַ האַרציגער מענש און טרייער חבר!

אין וואַרשע האָב איך פערבראַכט אַ קורצע צייט. און איינע פון די יענע נעכט האָבען זובאַטאָוו'ס יונגען דאָס צווייטע מאָל איבערבעפאַלען די בונדישע שטעט, האָבען אויך אין וואַרשע אָנגעמאַכט אַ חורבן און אַ שפאָר ביסעל מענשען מיט זיך אין מאָסקווע פערשלעפּט. מען איז אויך געקומען צו דעם ווירט, וואו איך האָב גענעכטיגט, נור דורך אַ צופאַל בין איך דאַמאָלסט דאָרט נישט געווען. איך האָב זיך פערזעסען ביי אַנדערע בעקאַנטע, וועלכע האָבען מיר שוין פערהאַלטען ביי זיך נעכטיגען. אַזוי בין איך ניצול געוואָרען פון זובאַטאָוו'ס אַפּוטרופּסות. פערבלייבען מעהר אין וואַרשע איז געווען ריזיקאַל און איך בין אָבגעפאָרען זיך טרעפען מיט'ן צ. ק.

ער האָט זיך שוין דאַמאָלסט איבערגעטראָגען קיין ביאַליסטאָק. אין 1900=טען יאָר האָט דער ח'נח (אַ פּסעוודאָנים פון אַ טוער, וואָס איז טעטיג אין דער בעוועגונג עד היום) אַנטלאָפען געלונגען פון סיביר, האָט זיך געשטעלט צו דער דיספּאָזיציע פון דער פּאַרטיי און איז געוואָרען דער פאָרשטעהער פון צ. ק. פאַר די אָרגאַניזאַציעס. ער האָט זיך בעזעצט אין ביאַליסטאָק. דאָרט האָט אויך געוואוינט ד"ר פ. ראָזענטאַל, (אַנמאַן, פ. ראָל), וועלכער האָט פיל געשריבען פאַר דער „אַרבייטער שטימע". נאָך אַ קורצער בעראַטונג, איז ביי אונז פערבליבען, דאָס איך זאָל, צוליב פערשידענע טעמים, דערווייל אָבפאָרען קיין טשערניגאָוו און דאָרט זיך צוקוקען, וואָס ווייטער צו טון.

אויף מיר האָט אָבער דאָרט געוואַרט אַ סורפּריז. אָבגע=

געבען מיינע פּאַפּירן אין גובּערנאַטאָרס קאַנצעלאַריע, האָב איך זיך דערוואוסט, אַז פאַר דער קורצער צייט פון עטליכע וואָכען איז שוין טשערניגאָוו געוואָרען טריף פאַר מיר. אין משך פון יענער צייט האָט מען דאָרט איינגעפירט אַ פּער־טאַ־קטע שמירה—„אָכראַנע" (צוליב די פויערען־אונרוהען אין יענעם געגענד) און דער דאָרטיגער גובּערנאַטאָר וויל מיר נישט אויפנעמען, אַלס אַ פּאָליטיש נישט כשר׳ן. ס׳האָבען נישט געהאָלפען קיין שום טענות, איך האָב גלייך אויף דער שטעל אויסגעקליבען אַלס וואוין־אָרט פּאָלטאַווע, מען האָט מיר אויס־געשטעלט אַהין מיינע פּאַפּירען און גלייך אין זעלבען טאָג האָב איך זיך געלאָזען ווייטער אין וועג. פּאָלטאַווע איז דאַ־מאָלסט געווען דער זאַמלונגס־פּונקט פון אַלע אַרויסגעשיקטע אונטער'ן פּאָליציי־אויפזיכט און איך האָב שוין מיט זיכערקייט אבגע־געבען מיינע פּאַפּירען אין דער אָרטיגער פּאָליציי־פערוואַלטונג.

אָבער גלייך שוין אין ערשטען אָווענד, איך האָב נאָך נישט בעוויזען אַריבערצופּאַקען פון האָטעל אין אַ פּריוואַטער דירה, מען קלאַפּט צו מיר אין טיר. איך עפען אויף: געסט, גוט בעקאַנטע געסט. די פּנימער זענען ניי, די מענשען פרעמדע, אָבער זייערע מלבושים און אוניפאָרם זענען מיר גע־ווען שוין צו בעקאַנט. אויף אַ נאָווינע—אַ רעוויזיע! שוין באַלד, די ערשטע נאַכט, ווי איך האָב זיך איינגעמאָלדען. אָבגעזוכט, בּודק־חמץ געווען כדבעי פערבעטי מיך דער פּריסטאַוו מיט זיך מיטצוגעהן. וואוהין? איך בין אַרעסטירט. פאַר וואָס? ער ווייסט אויך נישט. אַ בעפעל פון אָרטיגען זשאַנדאַרמסקען גענעראַל. צי זיי טרייבען אַ שפּאַס צי דאָ איז עפּעס אַ טעות? געפילען פון פערדרוסען און נייגיר האָבען מיך בעהערשט, ווען מען האָט מיך געפירט אין פּאָליציי. אָבער אויך דאָרטען האָט מען גאָר נישט געוואוסט, מען האָט געהייסען מיך אָבפירען אונטען אין פּאָליציי־אַרעסט און פאַר מיר האָט זיך ווידער די טיר פערשלאָסען. ווידער פערשפּאַרט, ווייטער אין אַ שטייג! און ווי לאַנג? פאַר וואָסערע חטאים? נישטאָ ביי וועמען צו פרע־גען, קיינער ווייסט נישט.

אין עטליכע טעג אַרום, מען רופט מיך אויף אַנ׳אויספאָרשונג צום זשאַנדאַרמסקען גענעראַל. אַנ׳אַלטער מאַן מיט אַ פּאַטריאַרכאַלער גרויסער באָרד. געוועזענער קאָמענדאַנט פון שליסעלבורגער פעסטונג. די דאָרטיגע געפאַנגענע האָבען אין זייערע זכרונות וועגן איהם זיך זעהר גוט אָבגערופען, מיט אונגעדולד וואַרט איך, וואָס ער וועט מיר זאָגען. ער אָבער פרעגט מיך אַלץ וועגן נאַרישקייטען, פאַר וואָס איך האָב געהאַט ביי זיך אַ בוך וועגן דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע? צי וויל איך, אַז אין רוסלאַנד זאָל אויך זיין אַ רעוואָלוציע? און ענדליך מעלדעט ער מיר, אַז איך בין אַרעסטירט לויט אַ צירקוליאַר פון בריסקער זשאַנדאַרמעריע.—אָבער איך בין דאָך דערפאַר שוין מיינס אָבגעקומען און טאַקע צוליב דעם אַהער אַרויסגעשיקט? ער קאָן דאָ גאָר נישט מאַכען. דער צירקוליאַר איז נישט אָבגעשאַפט. אייגענטליך, האָט ער מיך געדאַרפט אָבשיקען מיט׳ן עטאַפּ, נור ער קאָן מיר טון די געפעליגקייט און זיך דורכשרייבען וועגען דעם מיט׳ן פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט. אין פּאָלטאַווע אָבער וועט ער מיך סיי ווי נישט לאָזען פערבלייבען. דאָ, זאָגט ער, איז אַנ׳אוניווערזיטעט פאַר רעוואָלוציאָנערען; ס׳קומען אַהער יונגע, נאָך נישט קיין פעסטע רעוואָלוציאָנערען און דאָ ווערען זיי אין גאַנצען אויסגעפירט, געהען אַרויס פון דאַנען שוין פערענדיגטע, פאַרטיגע טוער

ווײַט פון אמת איז ער טאַקע נישט געווען. אין פּאָלטאַווע האָט מען געהאַט פאַר זיך די גאַנצע געשיכטע פון דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג אין לעבעדיגע פערזאָנען. פון די פּעטראַשעווצעס פון 1848 (אַנ׳אַלטיטשקע פּאָר, מאַן און ווייב, וואָס זענען אָבגעווען אַ יאָר 40 אין קאַטאָרגע), די זעמלעוואָלצעס, נאַראָדנעוואָלצעס, וואָס האָבען צענדליגער יאָרען זיך אָבגעוואַלגערט אין סיביר, ביז דער לעצטער פאָרמאַציע פון די סאָצ. דעמאָקראַטען. יעדע ריכטונג האָט געהאַט דאָ איהר פאָרשטעהער, יעדע פּאַרטיי איהרע אָנגעזעהענסטע מיטגלידער. קאָנצענטרירט האָבען זיך אַלע דאָ אַלס אַ „כשר׳ע" גובערניע נאָענט פון די צענטרען און פערזעהן מיט אַ ליבע־

דאַלער „זעמסטוואָ“. דער דאָרטיגער גובערנאַטאָר איז אויך געווען אַ ליבעראַלער מענש, האָט אונטערגעהאַלטען קענטשאַפֿט מיט פיל געוועזענע פערשיקטע און אַלע זעמסקע שטעלעס זענען געווען דורך זיי פערנומען. אין יאָר 1902 ווען אין פּאָלטאַווער און כאַרקאָווער גובערניע האָבען אויסגעבראָכען פּויערן-אונרוהען האָט דאָס טאַקע דאָס אונערן-מיניסטעריום אָפּיציעל ערקלערט מיט דער שולד פון די פערשיקטע סטאַטיסטיקער, וועלכע האָבען רעוואָלוציאָניזירט די גובערניע. דער דאַמאָלסדיגער רוסישער דיקטאַטאָר פּאָן-פּלעווע האָט נישט געוואָלט פון גרויס צאָרן אַריינפאָרען אין פּאָלטאַווע און איז פערבליבען וואַרטען אויף׳ן וואָקזאַל. דער גובערנאַטאָר האָט געמוזט פערלאָזען זיין שטעל.

איך בין אַזוי געזעסען הינטער׳ן שלאָס אין פּאָליציי-אַרעסט און געוואַרט אויף אַ תשובה פון פעטערבורג. דערווייל האָט מען זיך וועגען דעם דערוואוסט אין שטאָט. דאָרט האָבען זיך שוין געפונען מיינע בעקאַנטע פון פריהער. מען איז אַוועק צום גובערנאַטאָר, מען האָט אויפגעהויבען אַ ויצעקו און איך בין, נאָך אַפּאָר וואָכען זיצען, דערווייל בעפרייט געוואָרען אויף פערזענליכע ערבות.

דאָ האָט זיך ערשט אָנגעהויבען פאַר מיר אַן אינטערעסאַנט, אָנציהענד לעבען. נייע מענשען, שפּאַנענדע פּראָבלעמען, לעבהאַפטע דיסקוסיעס. דאָ האָט זיך צו יענער צייט געפונען איינער פון די אָנגעזעהענסטע סאָצ. דעמאָקראַטען יולי צעדערבוים (מאַרטאָוו), די גרינדער פון דער נייער ס. ר. די פאַמיליע טשערנאָוו׳ס, פאָרשטעהער פון אַנדערע שטרעמונגען אין דער רעוואָלוציע. דער צענטער פון אַלע איז אָבער געווען דער גרויסער רוסישער שרייבער-הומאַניסט וולאַדימיר קאָראָלענקאָ. ער האָט געהאַט אַ אייגענע גרויסע הויז אין פּאָלטאַווע, זעהר אַ רייכע און שענע ביבליאָטעק און איז געווען זעהר גאַסטפריינדליך און אויפמערקזאַם צו אַלע פערשיקטע.

במעט אָפען פאַר דער פּאָליציי פלעגען מיר, פערשיקטע

און מלוכה־בעאַמטע אין איין און דערזעלבער צייט, (מיר האָבען אַלע געאַרבייט אין גובערניאַלען כטאַטיסטישען ביוראָ) זיך צוזאַמענקלייבען איינציגע הונדערט מאַן אויף אונלעגאַלע רעפעראַטען, דיסקוסיעס און פערזאַמלונגען. מענשען פון פערשידענע וועלט־אנשויאונגען, בליקען און שטרעמונגען פלעגען מיר שטענדיג וועגען יעדער פראַגע הייס און ליידענשאַפטליך פיהרען וכוחים, אונענדליך דיסקוטירען און בעמיהען זיך איבערציינען איינער דעם צווייטען.

איך דערמאָן זיך איינע אַזאַ דיסקוסיע, אויף וועלכער מען האָט זיך גריסען עפּעס וועגען אַ פּיליזאָפישער פראַגע: די מאַרקסיסטען פון זייער שטאַנדפּונקט, די נאַראָדניקעס פון זייער. מען האָט געשריען, מען האָט גערעדט מיט האַרץ, מיט פייער; יעדער האָט געפינען פאַר זיין חוב נעמען אַ וואָרט, אַרויסזאָגען וואס ער טראַכט וועגען דעם. אין אַ זייט איז געשטאַנען וול. קאראלענקא האט זיך אויפמערקזאַם איינגעהערט צו די אַלע וכוחים און האט די גאַנצע צייט געשוויגען.

— וואס טראַכט איהר עפּעס וועגען דעם וולאַדימיר גאַלאַקטיאנאוויטש? האט איינער פון אונז זיך געווענדעט צום שטיל־שוויגענדיגען שרייבער.—איך קען גאר נישט זאגען, איז געווען דער קורצער ענטפער. „איך בין אַפּראָפּאָן (אנ׳ עם־הארץ) אין אַזעלכע פראַגען“. מיט קאַלטע וואַסער האָט ער דערמיט בעזונדערס אונז יונגוואַרג אבגעגאסען און מיר זענען בערשעמט שטיל אַנטשוויגען געווארען.

די נאַציאנאַלע פראַגע האט נאך דאַמאלס יענע קרייזען ווייניג אינטערעסירט. ס׳איז געווען באַלד נאך דעם 4־טען צוזאַמענכאָר פון „בונד“ (דעם 24־טען מאַי 1901 אין ביאַליסטאק), אויף וועלכען ס׳איז אנגענומען געוואָרען אַ רעזאלוציע, וואס האט אויסגעזעהען ווי אַנ׳אמת׳ע אפּיקורסות ביי אַלע סאציאַליסטען. אין יענער רעזאלוציע איז געווען אַרויסגעזאגט דער געדאַנק, אַז די רוסישע מלוכה וועט זיך אין דער צוקונפט אומבילדען אין אַ פעדעראַציע פון נאַציאנאַליטעטען, אַז יעדע נאַציע דאַרף אויטאנאם פערוואַלטען מיט איהר קולטור און אַז

יודען זענען אויך אַ נאַציע. אַזעלכע זאַכען האָבען אויסגעזעהן
אַזוי פֿרעמד ווי דעם אָרטאָדאָקסאַלען מאַרקסיסט ווי אויך דעם
„נאַראָדניק". אין דעם האָבען זיי געזעהן כמעט אַן אָבזאַג
פֿון טראַדיציאָנעלען סאָציאַליזם.

איך בין דאָרט געווען דער איינציגער „בונדיסט" און
אויף מיר זענען דאָס געמאַכט געוואָרען אַלע אַטאַקעס, בעזונ-
דערס מצד די יודישע „איסקראָוויצעס". דאָרט האָט דאַמאָלסט
געוואוינט ברוך סטאָלפּנער, (אַרויסגעשיקט פֿון האָמעל צוליב
זיין קענטשאַפֿט מיט קאַרפּאָוויטשען, וועלכער האָט דערשאָסען
דעם בילדונגס-מיניסטער באָגאָליעפּאָוו), שפּעטער בעקאַנט אונ-
טערן נאָמען „דער בונדיסטען-פרעסער". ער האָט דאָס אויך
אונזערע דיסקוסיעס דערוועקט אויף די יודישע נאַציאָנאַלע
פֿראַגע. אַ מענש מיט אַ גרויסער ערודיציע און שאַרפער חריפֿות
פֿון אַ ישיבה בחור, פלעגט ער זיך פּילפּלען וועגען אַלע פֿראַגען
אין דער וועלט און קיינמאָל נישט האָבען קיין בעשטימטע מיי-
נונג. אַזוי האָט ער אויך אין דער נאַציאָנאַלער פֿראַגע גע-
שפּרינגען פֿון עכט נאַציאָנאַליסטישע פּאָזיציעס צום בונדיסטי-
שען שטאַנדפּונקט, פֿון איהם צו ריינער אַסימילאַציע און האָט
ענדליך אין די יאָרען 1910–1912 פֿערנומען אַ מיסטיש-מי-
סטישער פּאָזיציע פֿון אַ בעזונדער יודישער שליחות, און פּלעגט
פערענדיגען זיינע דרשות מיט „אַ שמע ישראל".

מיר איז אויך פֿון יענער צייט פערבליבען איינגעקריצט
טיף אין זכרון די יונג-פערשטאָרבענע פּאָעטעסע יעוו־אָקעיא
סעמיאָנאָוואַ לעווין. איהר מאַן ד"ר לעווין פֿון ווילנע איז גע-
ווען אַ געשמד'טער יוד און אַן איבערצייגטער אַסימיליאַטאָר.
זיי האָבען ביידע „געאַרבייט" אין כאַרקאָוו אַלס מיטגלידער
פֿון דאָרטיגען סאָציאַל-דעמאָקראַטישען קאָמיטעט. זי האָט
שטאַרק געצויגען צו יודען און האָט זיך זעהר פֿעראינטערע-
סירט מיט'ן „בונד". זי האָט מיר אויך ספּעציעל אָנגעשריבען
פֿאַר דער „אַרבייטער-שטימע" די ערצעהלונג „אין אַ פינצטערע
נאַכט" און האָט מיר פֿערשפּראָכען ווייטערע מיטאַרבייט. בכלל
איז איהר די יודישע אַרבייטער-בעוועגונג געווען זעהר נאָנט

צום האַרצען. איהר פערזענליך לעבען האט זיך אָבער זעהר שווער צונויפגעלייגט, זי האָט זעהר שטאַרק געליטען און האָט זיך אין יאָהר 1904 אַליין דאָס לעבען גענומען. שפּעטער צו האָט איהר מאַן אַרויסגעלאָזט אַ באַנד איהרע לידער און איינציגע ערצעהלונגען פון דעם לעבען פון די רעוואָלוציאָנערען.

* *

*

מחמת דעם, וואָס אין פּאָלטאַווע האָבען זיך קאָנצענ־טרירט אַ סך טוער און אפילו פיהרער פון פערשידענע רעוואָ־לוציאָנערע גרופּען אויך צוליב די לייכטע פּאָליציאישע בע־דינגונגען, האָט זיך אַהין איבערגעטראָגען פיל פון דער פּראַקטישער אַרבייט. פון דאָרטען, די זשאַנדאַרמען אונטער־נאָז, פלעגען פערנאַנדערגעשיקט ווערען פערשידענע אינלע־גאַלע אויסגאַבען: „איסקראַ“, ס. ר.־ישע ליטעראַטור, „יוזשני ראַבאָטשי“, און אַנדערע.

קיין „בונדישע“ אַרבייט האָט זיך נאָך דאַמאָלסט אין יענע געגענדען נישט געפיהרט. דער 4־טער צוזאַמענפאָר האָט אָנגענומען אַ בעשלוס, אַז אויף דרום־רוסלאַנד דאַרפען די בונדיסטען אַרבייטען אין די אַלגעמיינע פּאַרטיי־קאָמיטעטען און קיין בעזונדערע אָרגאַניזאַציעס נישט בילדען. דאָס האָט גורם געווען דערצו, דאָס אויף דרום־רוסלאַנד האָבען זיך געפּרוכפּערט און פעראייניגט אַלערליי ציוניסטיש־סאָציאַליסטי־שע שאַטירונגען. שפּעטער, ווען דער „בונד“ איז שוין אַרויס־געטרעטען פון דער פּאַרטיי און האָט צוגעטרעטען בילדען אייגענע אָרגאַניזאַציעס, האָט ער שוין אונטערגעבען געטראָפען עלטערע ציוניסטישע אָדער כייטיסטישע גרופּען. די בונדיסטען האָבען הויפּטזעכליך זיך גרופּירט אַרום דעם „יוזשני ראַבאָטשי“. דאָרט האָט געאַרבייט אין אַן אונלעגאַלער דרוקעריי אין קרעמענ־טשוג דער נישט לאַנג פערשטאָרבענער צייטלין־באַטורסקי (בעטייליגט זיך אין דריטען צוזאַמענפאָר פון „בונד“). אַן אַנ־בעזועהענעם אָרט האָט דאָרט אויך פערנומען אַבראַם גינזבורג פון וויטעבסק, אַ געהילף־מיניסטער פאַר אַרבייט אין קערענ־סקי'ס רעגירונג און שפּעטער דער קיעווער שטאָט פּרעזידענט.

קיין פאליטישע פליגען אויך קומען צופארען מיט אלגעמיינער פארטיי־שליחות חברים פון יודישען תחום, דורך זיי פלעג איך זיך קאמוניקירען מיט אונזער ארבייט און פלעג שטעהען מיט איהר אין שטענדיגען קאנטאקט.

איך האב אויך בעקומען אנ׳איינלאדונג אריינצוטרעטען אין „יעווריי ראבאטשי" און האב אפילו שוין אנגעהויבען מיטצוארבייטען אין דעם ארגאן מיט׳ן זעלבען נאמען. מיך אבער האט שטארק געצויגען צו דער יודישער גאס, איך האב זיך געפילט מיט אונזיכטבארע פעדים פערבונדען מיט׳ן דארטיגע ליידען און פריידען. אין איין שענעם אויגוסט־פרימארגען האב איך, נאך איניגע פארזיכטס־מיטלען, זיך געזעצט אויפ׳ן באהן און בשלום געקומען צוריק אויפ׳ן בעפעהל פון צענטראלען קאמיטעט אין ביאליסטאק.

ווידער ביי דער אַרבייט.

אין ביאַליסטאָק איז אַוועק אַ לעבעדיגע אַרבייט. צו דער צייט פון מיין קומען אַהין האָט זיך דאָרט פאַרזאַמעלט דער גאַרבער-צוזאַמענפאָר, אויף וועלכען עס איז בעשלאָסען געוואָרען צו בילדען אַ פעדעראַטיווען גאַרבער-פאַרבאַנד פון יודען, פאָליאַקען און ליטווינער.

מיר האָבען פאַרקניפט פאַרבינדונגען מיט די פאָרשטעהער פון די פוילישע סאָציאַל-דעמאָקראַטען (פון זיי איז אין הויפט-קאָמיטעט אַריינגעטרעטען דער אַדוואָקאַט קאָזלאָווסקי, וואָס האָט שפּעטער פאַרנומען אַזאַ אָנגעזעהענעם אָרט אין דער ראַטען-מאַכט) און מיט די ליטווישע סאָציאַל-דעמאָקראַטען. דעם „מאַניפעסט" וועגען פאַרבאַנד האָבען מיר אַרויסגעלאָזען אין יודיש, פויליש און רוסיש. דער הויפט-קאָמיטעט האָט געהאַט זיין זיץ-אָרט אין ביאַליסטאָק. פון צייט צו צייט פלעגט מיר נור אויסקומען זיך אַראָבלאָזען מיט אַגיטאַציע-צוועקען אויף דער גאַרבער-פּראָווינץ: סמאַרגאָן, קרינקי, סקידעל און איבעריגע.

דערביי איז מיר פאַרבליבען אין זכרון אַנ׳ע״ס קאָמישער אינצידענט: איך בין געקומען קיין קרינקי, פאַרפאָרען בין איך צו אַן אָרטיגען גאַרבער, אַ נאָענטען חבר. ער האָט געהאַט אַן אַלטע מוטער, וועלכער ער האָט מיך פאָרגעשטעלט, צוליב קאָנספּיראַציע-טעמים, אַלס קאָמיסיאָנער.

אין שטעטעל האָב איך זיך ווייניג געדרעהט, ווייל איך האָב ניט געוואָלט ציהען אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט. שבת-צונאַכטס האָב איך געדאַרפט אָבהאַלטען אַ גרויסע פאַרזאַמלונג אין וואַלד הינטערן שטאָט. אָבער פון שבת אין דער פרי אָן

האָבען זיך אָנגעהויבען אַריינצולאָזען אין מיין וואוינונג פאַר־שידענע שכנות'טעס, פריער יונגערע מיידלעך, נאָכדעם עלטע־רע ווייבער; זיי סוד'ן זיך און קוקען אויף מיר מיט אַזאַ נישט פריינדליכען נייגיר. די אַלטעטשקע געהט אויך אַרום איבערן שטוב און קרעכצט. וואָס איז'ס פאַר אַ מעשה? דער בעל-הבית איז נישטאָ אין שטוב און איך האָב נישט ביי וועמען געוואויר צו ווערען די סיבה.

נאָכדעם ערשט, אַז ער איז אַהיים געקימען, האָב איך זיך דערוואוסט אין וואָס ס'געהט. די מוטער איז געווען אַביסעל טויבלעך, האָט זי בעת מעשה נישט דערהערט דעם וואָרט קאָמיסיאָנער און האָט געמיינט, אַז איך בין אַמיסיאָנער. געוועזן האָט זי גאָרנישט געקאָנט מאַכען און האָט דאָס געהיים פערכראָגען. זי האָט דאָס אָבער גלייך אָנפערטרויט אי־דער אַשכנ'טע. פון יענער איז דאָס אַריבער צו אַצווייטער און אין שטעטעל איז אַרויס אַקלאַנג, אַז אַמיסיאָנער איז געקומען, אָבשמד'ען יודישע קינדער, דערפאַר האָט מען זיך דאָס צונויפגעלאָפען אויפ'ן בייז־וואונדער. מיין גליק נאָך וואָס איך בין נישט אַרויס ביי טאָג אין שטעטעל, אַז נישט וואָלט איך געהיים פערוואָרפען געוואָרען מיט שטיינער. ענליכע קאָ־מישע עפּיזאָדען זענען בעת מיינע נסיעות איבער די שטעט־לאַך פאָרגעקומען עד לרוב.

אין שטאָט גופא איז אויך געווען געגוג אַרבייט. ווי ס'איז שוין איבערגעדערמאָנט געוואָרען, פלעגט דאַמאָלסט אין ביאַליסטאָק צונויפגעשטעלט ווערען די „אַרבייטער שטימע“ אויך מיך האָט מען אין דער דאָזיגער אַרבייט אַריינגעצויגען.

ווייס פון יודישען קוואַרטאַל, שוין אַראָב אַלעקסאַנדער־באַס, אין אַגרויסען קריסטליכען הויף האָט דער ח' נח גע־האַט זיין דירה. דאָס איז געווען אַנ'אויבערשטיבעל ערגעץ אויף אַבוידעם פון איין צימער, מעבלירט מיט אַטישעל, איין שטול און אייזען־בעטעל. דאָרט איז דאָס געווען די רעדאַק־ציע פון יענעם אָרגאַן, אויף וועמען מויזענדער אַרבייטער האָ־בען שוין אין פערשידענע שטעט געוואַרט מיט האַרצקלאַפּען

און וואו יעדעס וואָרט איז געווען טייער און הייליג פאַר הונדערטער מענשען.

אָבער אָבגעבען זיך בלויז מיט ליטעראַטור־אַרבייט אַליין האָבען מיר זיך נישט געקאָנט פּערגינען. אין שטאָט גופא איז געווען איינגעשטעלט אַ ברייטע, פּערצווייגטע מאַסען־אַרבייט, וואָס האָט ממש איינגעשלונגען אַלע כחות. ס׳האָט פּשוט אויסגעפּיהלט מענשען. אויסער דעם ה׳ נח, וואָס איז געווען פערבונדען מיט דער „טעכניק״ אין וואַרשע און האָט שוין בלויז צוליב דעם געמוזט זיין איזאָלירט פון דער איבעריגער אַרבייט, האָבען אַלע: דאָקטאָר ראָזענטאַל, זיין פרוי און איך געמוזט אנטיילנעמען אין דער אָרטיגער אַרבייט, יעדער לויט זיינע כחות און פעהיגקייטען.

בעזונדערס שווער איז דאָס אָנגעקומען ראָזענטאַל׳ן. ער איז געווען זעהר אַ פּאָפּולערער אָקוליסט אין שטאָט, איהם האָבען געקענט זעהר פיל מענשען און ס׳וואָלט זעהר לייכט געקאָנט קומען צו אַ דורכפאַל. ער פלעגט טאַקע מיט מאַסען־אַרבייט זיך נישט בעשעפטיגען. אָבער אויך מיט קלענערע קרייזען פלעגט דאָס נישט אַזוי גלאַט אָבגעהן. ס׳פלעגט טרעפען, אַז די אָדער יענע ווירטין פון דער דירה, וואו דער קרייז פלעגט פאָרקומען פלעגט דעם פּרעלעגענט דערקענען און נאָכדעם דערצעהלען — אַז דאָ איז געווען דער „אויגען־דאָקטאָר״. ביסלעכווייז איז טאַקע זיין אנטייל אין דער בעוועגונג געוואָרען פאַר דער יודישער ביאַליסטאָק אַ סוד פאַר גאַנץ בראָד.

יענעם ווינטער האָבען מיר דורכגעפירט צום ערשטען מאָל אַ באָיקאָט אויף די פאַפּיראָסען פון פאַבריקאַנט יאַנאָווסקי, ס׳האָט זיך געצויגען אַ פערביטערטער שטרייק, דער פאַבריקאַנט האָט באין אופן נישט געוואָלט נאָכגעבען; ער האָט געדונגען קריסטליכע אַרבייטערינס און דער שטרייק האָט געהאַלטען ביים פערשפּילט ווערען. דער ביאַליסטאָקער קאָמיטעט האָט אַרויסגעלאָזען אַן׳אויפרוף צו באָיקאָטירען יאַנאָווסקי׳ס סחורה. דאָס האָט געהאַט אַן׳אונערוואַרטעטען ערפאָלג. אַלע

אַרבּייטער אין ביאַליסטאָק און אומגעגענד האָבּען אויפגעהערט צו קויפען זיינע פּאַפּיראָסען, דאָס איז אַריבּער אויך צו דער איבּריגער נישט פערמעגליכער בּעפעלקערונג; אין די קליינע אַרבּייטער=שטעטלעך האָט מען אפילו אין די בּתי=מדרשים אויסגערופען, אַז קיינער טאָר יאַנאָווסקי׳ס פּאַפּיראָסען נישט רויכערן.

דאָס האָט זיך שטאַרק געלאָזט פיהלען אויפ׳ן סקלאַד און דער פאַבּריקאַנט איז מרוצה געוואָרען איינצוגעהן אויף אונ=טערהאַנדלונגען, נאָר בּתנאי, אַז דאָקטאָר ראָזענטאַל אַליין זאָל מיט איהם פערהאַנדלען. שפּעטער, ווען דער סכסוך איז ערלע=דיגט געוואָרען דורך די דעלעגאַטקעס פון די אַרבּייטער גופא, איז אין שטאָט פערשפּרייט געוואָרען אַ לעגענדע, אַז מען האָט יאַנאָווסקי אַרויסגענומען פון שטוב אין מיטען נאַכט, איהם פערבּונדען די אויגען און איהם ערגעץ אָבּגעפיהרט אויף כאַ=נייקעס (אַרבּייטער=גאַס) אין „קאָמיטעטס=שטיבּעל“. דאָרטען האָט מען אַראָבּגענומען די טוך פון זיינע אויגען און ער האָט פאַר זיך דערזעהן ד״ר ראָזענטאַל און נאָך בּעקאַנטע אינטע=ליגענטען פון שטאָט, וועלכע האָבּען איהם דעם פּסק=דין אַרויסגעטראָגען.

דער געלונגענער בּאָיקאָט האָט שטאַרק געהויבּען דעם פּרעסטיזש פון אונזער אָרגאַניזאַציע, זי האָט שוין דאַמאָלסט געצעהלט העכער 600 מיטגלידער. ס׳איז אָנגעקומען דער יו=בּילעאום לכבוד דעם 25=טען נומער „אַרבּייטער=שטימע“. אין איהם זענען געווען געדרוקט בּעגריסונגען צום „בּונד“ פון אַלע גרויסע פיהרער פון „אינטערנאַציאָנאַל“ און פון די רו=סישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען. מיר האָבּען בּעשלאָסען פייערן איהם אין שטאָט מיט גרויס פּאַראַד אויף מאַסען=פערזאַמלונגען. ס׳איז געווען ווינטער, אין וואַלד האָט מען זיך נישט געקאָנט פערזאַמלען, האָבּען מיר בּעקומען צוויי גרויסע הייזער, צו=טיילט די אָרגאַניזאַציע אויף צוויי טיילען און דאָרטען פער=בּראַכט אין אַ געהויבּענער שטימונג אַ גאַנצע נאַכט.

אין גערענק צו יענער צייט איז גראָד געקומען קיין

ביאַליסטאָק דער בערימטער פיהרער פון די סאָציאַליסטען־רע־וואָלוציאָנערען גריגאָרי גערשוני. ער האָט גאָר נישט געוואָלט לויבען, אַז ס'איז מעגליך אַזעלכע גרויסע אונלעגאַלע פער־זאַמלונגען אין מיטען שטאָט און האָט זיך שטאַרק ביי אונז געבעטען, מיר זאָלען איהם מיט זיך מיטנעמען אויף אַזאַ יום־טוב, ער זאָל מיט די אייגענע אויגען קאָנען צוקוקען די יי־דישע רעוואָלוציאָנערע מאַסע. מיר האָבען אָבער מורא געהאַט צו ריזיקירען מיט זיין פרייהייט און האָבען איהם געמוזט אין דעם אָבזאָגען.

דורכגעפאַלען זענען מיר אָבער נישט צוליב דער אַר־ביטער אָרבייט, נור צוליב גאָר אַ זייטיגער סבה.

די פּאַרטיי־קאָנפערענץ און דער דורכפאַל.

די רוסלענדער סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי, אין וועלכע דער „בונד“ האָט אין יאָהר 1898 אַריינגעטרעטען אַלס אויטאָנאָמע אָרגאַניזאַציע, איז שוין צו יענער צייט צעפאַלען אויף בעזונדערע, לויזע און צווישען־אַנאַנדער שטענדיג זיך רייסענדע גרופּען און אָרגאַניזאַציעס. „דער פערבאַנד פון די רוסישע סאָציאַל־דעמאָקראַטען“, „איסקראַ“, „יוזשני ראַבאָטשי“ און נאָך קלענערע גרופּעס—זיי אַלע האָבען געפירט אַן אָבגעריסענע זעלבסטשטענדיגע אַרבייט אָהן שום צענטראַלער לייטונג און איינהייטליכער אָנפיהרונג. ס'איז נויטיג געווען צו מאַכען הכנות אויף צונויפערעדען זיך, צוזאַמענקומען און צוריק אויפשטעלען די צופאַלענע פּאַרטיי. מען האָט צווישען זיך אָבגערעדט צונויפרופען אַ קאָנפערענץ אין מערץ פון יאָר 1902.

דאָס צו אָרגאַניזירען האָט מען איבערגעגעבען דעם צ. ק. פון „בונד“. ער האָט בעשלאָסען זי איינאָרדנען אין ביאַליסטאָק. די גאַנצע זאַך פון זיין זייט איז טאַקע דורכגעפירט געוואָרען שטרענג קאָנספּיראַטיוו און האָט נישט אַרויסגערופען דעם מינדסטען חשד ביי דער פּאָליציי. מען האָט מיט דעם צוועק געדונגען אַ בעזונדער שטיבעל אין אַ בעלעבּט דורכגאַנג־געסעל. דאָרט האָט זיך בעזעצט אַ רוהיג פּאָר־פאָלק, וועלכע האָבען אויפגענומען ביי זיך די געסט.

די זאַך וואָלט אינגאַנצען דורך בשלום און קיין פויגעל וואָלט אפילו וועגען דעם קיין פּיפּס נישט געטון, איז זי אָבער אויפגעדעקט געוואָרען דורכ'ן פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט

אַ דאַנק די נישט פֿאָרזיכטיגקייט פֿון אייניגע חברים פֿון דער ר. ס. ד. פּ. זיי האָבען מיט זיך קיין ביאַליסטאָק מיטגעשלעפּט נישט קיין געוואונשענע בעגלייטער*).

די קאָנפֿערענץ איז אָבער געווען אַזוי סאָליד אָרגאַניזירט, דאָס זי גופא איז אַריבער בשלום. די שפּיאָנען האָבען בשום אופן נישט געקאָנט אויפדעקען וואו זי געפינט זיך. דערפֿאַר אָבער זענען דורכגעפֿאַלען אייניגע „יאַווקעס" (דירות וואוהין די געקומענע פֿלעגען זיך מעלדען) און שפּעטער, שוין אויפ'ן וואָקזאַל, אויך אייניגע אנטיילנעמער.

מעלדונגס-פּונקטען האָבען מיר פֿערגאַנדערגעטיילט פֿערשידענע. פֿון דאָרטען פֿלעגט מען דעם דעלעגאַט אָבפֿירען גאַנץ פֿאָרזיכטיג אויף אַ נייטראַלען פּונקט און ערשט דאַמאָלסט, ווען מען פֿלעגט זיין פֿאָלקאָם זיכער אין דער „ריינקייט" איהם אָבשיקען אויף דער וואוינונג. און פֿון דאָרטען איהם שוין נישט אַרויסלאָזען. צום ערשטען איז דורכגעפֿאַלען אַ מעלדע-פּונקט פֿון אַ גאַרבער. דער „שפּיק" האָט אַהין בעגלייט דעם דעלעגאַט (פּ. דאַן). ער האָט איהם דאָרטען שוין פֿערלאָרען. דער גאַרבער מיט זיין געניט אויג האָט גלייך דערקענט „דעם חפץ" און האָט דעם געקומענעם אַרויסגעפֿירט דורך אַנ'אַנדער דורכגאַנג און ואיננו. דער שלים-מזל'דיגער „משגיח" האָט גאָרנישט געקאָנט טון, ער האָט זיך געמוזט ווענדען צו די אָרטיגע זשאַנדאַרמען נאָך הילף. יענע האָבען דעם גאַרבער מיט זיין פֿאָטער אַ מלמד אַרעסטירט, האָבען זיי חוקר ודורש געווען, ווער ס'איז צו זיי געקומען און וואו איז ער, אָבער ס'האָט זיי ווייניג וואָס געהאָלפֿען. די אַרעסטירטע האָבען געטענה'ט, אַז זיי ווייסען פֿון גאָרנישט צו זאָגען.

וועגען דעם דאָזיגען אַרעסט האָבען מיר זיך דערוואוסט שפּעט און האָבען איהם בכלל נישט פֿערבונדען מיט דער קאָנ-

---

*) ווי לעאָניד מענטשיקאָוו האָט נאָכדעם דערצעהלט, איז ער צו יענע צייט געווען מיטגליד פֿון „צפֿון-פֿערבאַנד" און אַ מאַכער אין דעפּאַרטאַמענט. ער איז פֿון פּ. דאַנ'ען געוואָר געוואָרען, דאָס יענער פֿאָרט קיין ביאַליסטאָק און מען איז איהם אָהין נאָכגעפֿאָרען.

פערענץ, מיר האָבען געזעהן, אַז דאָס איז אַ צופעליגע מעשה. ש־עטער־צו איז מען געקומען אויף מיין וואוינונג. געטעהען איז דאָס אויף אַזאַ אופן.

איך האָב דאַמאָלסט פערנומען אַ לעצט צימער ביי אַ אַרבייטער־פאַמיליע אין אַ יודיש געסעל. איך האָב דאָרט געוואוינט נישט פערמאָלדען. די קינדער זענען געווען „אונזערע" און די עלטערען, אַ שטומער בעקער מיט זיין פרוי, האָבען אויך געוואוסט ווער איך בין און ווער עס קומט צו מיר.

איינער פון די דעלעגאַטען האָט משמעות, פערשלעפט צו מיר אין געסעל אַ „שפיק". בכדי אין גאַנצען זיין זיכער, ווער עס וואוינט דאָרט, האָט מען געשיקט אַהין ביי טאָג פאָליציי פעטשצוטעלען אַלעמענס פעסער. די שכנים אַרום זענען געווען וועבער און זיי און זייערע ווייבער האָבען מיך גוט געקאָנט. איינע פון זיי איז מיר טאַקע באַלד געלאָפען אָנזאָגען, אַז פאָליציי געהט רעוידירען פעסער.

בעת מעשה האָבען זיך אין צימער געפונען: אַ געקומענער חבר, מיין פרוי, וואָס האָט נישט לאַנג אַנטלאָפען פון קישינעוו, וואו זי איז געווען אונטער פאָליציי־אויפזיכט און איך. איך האָב פּערגעטלאָגען, דאָס מיר זאָלען אַלע אַוועקגעהן פון שטוב. מיין פרוי איז מיט מיר נישט מסכים געווען. זי האָט געטענה'ט, אַז מען קאָן זיך נישט פערלאָזען אין גאַנצען אויף די שטובינע, זיי וועלען זיך נאָך צוטומלען; אַמבעסטען וועט זיין, אויב זי וועט פערבלייבען אין שטוב; אין צווייטען צימער איז געווען אַ שניידערין־ווערקשטוב, עטליכע מיידלעך האָבען דאָרט געניים, וועט זי זיך זעצען צווישען זיי; די פאַפירען זינען ביי איהר אָהן אַ פגם און אַלץ וועט דורכגעהן כשורה.

אַזוי ווי מיר האָבען דאָ נישט חושד געווען קיין שום אומגליק זאַך, האָב איך אויף דעם איינגעשטימט. מיין דירה האָט זיך געפונען אויף אַ צווייטען שטאָק. איך לאָז זיך אַראָב איבער די טרעפ און שטויס זיך שוין אָן פנים אל פנים מיט אַ געהילפס־קאָמיסאַר, אַ רעוויר־פאָליציסט און דעם הויז־ווירט. איך געה מיר ווייטער — די פאָליציסטען רוקען זיך אָב, מאַכען

בײַ פֿרײַ דעם װעג. אױסגעצײכנט! הײסט דאָס, אַז ס'איז אַ פֿאַלשער אַליאַרם. מײַן בעקאַנטען הינטער מיר שטעלען זײ שױן יאָ אָב און פֿרעגען; װער ער איז און פֿון װאַנען ער געהט. יענער האָט געװיזען זײַן פּאַספּאָרט, האָט אָנגערופֿען עפּעס אַ שכן, בײַ װעמען ער איז געװען און איז אױך אַװעק בשלום.

איך האָב געװאָלט זײַן גאָר זיכער בײַ זיך און בין געבליבען שטעהן װאַרטען הינטער אַ פּלױט פֿון אַ צװײטען הױף. װאָס װעט דאָ װײטער זײַן? אין אַ װײַלע אַרום, איך זעה דער פּאָליציאַנט לױפֿט אַרױס אױפֿ'ן גאַס אין גרױס בהלה, פּײַפֿט און יאָגט זיך, אַזױ װי ער װאָלט װעלען אימיצען כאַפּען. שלעכט! איך דאַרף זיך דערװײַל אָבטראָגען. איך געה דורך אַ דורכגאַנגס-הױף און טרעף זיך אױף דער צװײטער גאַס װי-דער אָן מיט'ן זעלבען „אָרדנונגס-היטער", װעלכער גיט עפּעס אָב אַ בעפֿעהל אַ צװײטען פּאָליצײ-מאַן. יענער בעמערקט מיך נישט; איך אײל זיך שױן געשװינד אין אַ בעקאַנט-הױז און שיק תיכף געװאָר װערען, װאָס בײַ מיר הערט זיך דאָרט.

מײַן בעקאַנטער האָט זיך געזאַמט אַ היבשע צײט און האָט מיר שפּעטער געבראַכט אַ בשורה: די גאַס איז שװאַרץ פֿון מענשען, די שטוב אַרומגערינגעלט פֿון פּאָליצײ און ס'געהט דאָרט אַ שטרענגע רעװיזיע. נאָך אַ ביסעל שפּעטער—אַ צװײטער שלוח: פּאָליצײ איז שױן אַװעק און האָט מיטגענומען מיט זיך די װירטין פֿון מײַן דירה און אױך מײַן פֿרױ. צװײ שומרים זענען פֿערבליבען היטען די דירה, אײנער פֿון דרױסען, דער צװײטער—אינעװעניג.

שפּעטער האָב איך זיך דערװאוסט, װאָס איז דאָרט פֿאָרגעקומען. די נישט געבעטענע געסט זענען אַרײַן אין שטוב און געפֿרעגט, װער װאױנט דאָ. די װירטין האָט געזאָגט, דאָס זי פֿערנעמט אַלע צימערן. זענען זײ אַרײַן אין לעצטען צימער און געזעהן שטעהן דרײַ גלעזער טײ נישט דערטרונקען. האָבען זײ זיך גלײַך אָנגעשטױסען, אַז די, װעלכע זײ האָבען

בעגעגענט אויף די טרעפּ, זענען דאָס פון דאַנען אַרויס. דער־
כּאַר האָט דאָס דער פּאָליציסט אַזוי געלאָפּען אונז צו־
דעריאָגען, דער קאָמיסאַר אין אַריין אין מיין צימער, האָט
אַריינגערוקט זיין האַנד אין די טאַשען פון אַ פּאַלטאָ. וואָס
איז געהאַנגען אויף דער וואַנד און פון דאָרטען גלייך אַרויס־
געשלעפּט עפּעס אַ רוסישע אונלעגאַלע בראָשור.

אַליין האָט ער נישט געוואַגט צו רעווידירען כּדבעי און
האָט געשיקט נאָכ'ן פּאָליצמייסטער און אַ זשאַנדאַרמסקען
אָפיציר, פונקט ערשט מיט אַ טאָג פריהער איז צו מיר דער־
פאָרען איינער, וואָס האָט געבראַכט מיט זיך אַ טשעמאָדאַן
מיט אַ דאָפּעלטען דעק. מיר פלעגען דאָס בענוצען אויך דורכ־
צושמוגלען אין זיי ליטעראַטור דורך דער גרענעץ. בעת ער
פלעגט זיין פערשרויפט פלעגט להלוטין גאָר נישט זיין קענ־
טיג. מיר אָבער האָבען מעשה שטן היינט אין דערפרי די
שרייפלעך אַרויסגענומען, די ליטעראַטור אויסגעפּאַקט און גע־
לאָזט דאָרט ליגען. איצט האָבען דאָס די געסט דערזעהען פאַר
זיך אַזאַ אוצר!

מען האָט רעווידירט אַלע מיידלעך און זיי פון שטוב
משלה געווען. מיין פרוי אָבער איז די גענייטע זשאַנדאַרמען
געוואָרען שטאַרק אויפפאַלענד (זי האָט לכתחילה מיט'ן קאָמי־
סאַר געהאַט אַ קאָנפליקט) און זי מיט דער ווירטין האָט מען
אָבגעפירט אין פּאָליציי־אַרעסט. ס'איז נאָך דעמאָלסט קיין
פערשטאַרקטע שמירה אין ביאַליסטאָק נישט עקזיסטירט און
מען האָט זיך נאָך לפנים געהאַלטען ביי די פאָרמעלע „געזע־
צען". ביי יעדער הויז־רעוויזיע האָט געמוזט בייזיין אַ פער־
טרעטער פון פּראָקוראַטור. דאַרום האָט די פערזאַמעלטע כּגופיא
בעשלאָסען דאָס אַלץ לאָזען ביי מיר ווי עס שטעהט און געהט.
נישט אונטערצושרייבען דעם פּראָטאָקאָל, ביז זיי וועלען וועגען
דעם נישט מודיע זיין אין דער פּראָקוראַטור. אויף צו היטען
די וואוינונג האָבען זיי געלאָזען אַ פּאָליציכט.

פאַרנאַכט ס'קומען צו מיר כּאָרשטעהער פון אַ גאַרבער־

גרופּע, באשר בכן מען קאָן אַרויסראַטעווען אַליך פון דער דירה, דער עיקר–דעם „טשעמאָדאַן" מיט ליטעראַטור.

ווי אַזוי? זיי ענטוויקלען פאַר מיר אַ גאַנצען פּלאַן. מיין ציממער געהט אַריין אין שכנות מיט אַ צווייטער וואוינונג פון אַ וועבער. מען קאָן אַרויסנעמען שטילערהייט אַ פּאָר ברעטלעך פון דער וואַנד און דורך איהר אַליך דורכטראָגען. דער פּאָליציסט שלאָפט רוהיג ביים אַריינגאַנג אין פאָדערציממער און וועט גאָרניט הערען. אין שטוב איז פערבליבען אַ קליין יונגעל פון אַ יאָר 12, אַ דורכגעטריבען און געשיקט קינד, וועט ער אין דעם מיטהעלפען. איך האָב אויף דעם מסכים געווען.

כך הוה, מען האָט פון דאָרטען אַרויסגענומען נישט די ליטעראַטור, נור מען האָט אויסגעלעדיגט פון מיין ציממער אַליך אפילו קישען-קאָלדרע. מען האָט דאָס אַליך בשלום דורכגעטראָגען דורכ'ן הויף אַזוי, אז קיין האָן האָט אפילו קיין קריה נישט געטון. ביי פאַראַדנעם אַריינגאַנג איז מיט גרויס ווירדע געשטאַנען אויף זיין פּאָסטען אַ פּאָליציסט, וועלכער האָט שטרענג השגחה געגעבען אויף אַלע, וואָס געהען אַרויס פון הויז; אינוועניג איז פרידליך געזעסען אין פאָדערציממער אַ צווייטער היטער און געדרעמעלט. מיין ציממער אָבער איז אויסגערייניגט געוואָרען ביז איין ברעקעל, די ווענטלעך צוריק איינגעשטעלט אויף אַנ'אָרט, ס'איז נישט געבליבען קיין סימן, קיין שפּור ווי אַזוי דאָס איז געשעהן. דאָס יונגעל איז אויך פערבליבען אין שטוב שלאָפען.

שפּעט אין אָוונד זענען אָהין געקומען אַ נייע כנופיא מיט'ן געהילף-פּראָקוראָר בראש. זיי געהען אַריין אין מיין ציממער און ווערען פערפּלעפט. ווער איז דאָ געווען? דער פּאָליציסט פערזיכערט, אַז קיין לעבעדיגער נפש איז פון שטוב נ'ט אַרויס. מען האָט זיך גענומען פאַר'ן יונגעל, יענער זינה'ט, אַז ער האָט געשלאָפען און ווייסט פון גאָרנישט. נאָך ברירה האָבען זיי געמוזט אַוועק מיט חרפה און האָבען מיט זיך אויך דאָס קליינע יונגעל מיטגענומען. אין זשאַנדאַר-

מעריע האָט מען איהם געמאַטערט, געפּייניגט, געשראָקען מיט שמיץ, פערשפּראָכען אַ סך געלד, אָבער זיי האָבען פון איהם זיך גאָרנישט געקענט דערשלאָגען. אויף מאָרגען איז ער בעפרייט געוואָרען.

די אַלטע מוטער זיינע אָבער האָבען די זשאַנדאַרמען געהאַלטען אַ לענגערע צייט; זיי האָבען פון איהר געוואָלט עפּעס דערגעהן, אָבער ס'האָט זיך זיי נישט איינגעגעבען. די אַלטע האָט געטענה'ט, אַז מיין פרוי איז איהרע אַ קרובה, איז געקומען צו איהר אין געסט און מעהר האָט קיינער ביי איהר נישט געוואוינט. לכתחילה האָט מען פאַר מיין פרוי קיין עסען נישט געוואָלט אָננעמען פון דעם פערבליבענעם יונגעל, (די איבעריגע קינדער האָבען זיך געמוזט אויסבעהאַלטען) אָבער יענער פלעגט דעם זשאַנדאַרמסקען ראָממיכטר מאַכען שטענדיג סקאַנדאלען, פלעגט מען איהם אַרויסטרייבען פון קאַנצעלאַריע, פלעגט ער איהם נאָכלויפען אין גאַס און פלעגט איהם אַזוי דערעסען, אַז ער האָט פעראָרדענט ביי איהם נעמען עסען אויך פאַר זייער „קרובה". די אַלטע איז פערבליבען ביי איהר עקשנות, קיין איבעריג וואָרט האָט זי פון זיך נישט אַרויסגעבראַכט און מען האָט זי ערשט בעפרייט נאָך צוויי וואָכען שטרענגען אַרעסט.

בינו לבינו איז אין שטאָט אין צוזאַמענהאַנג מיט דער קאָנפערענץ פאָרגעקומען אַ צווייטער אַרעסט. איינער פון אונזערע בעקאַנטע, אַ לערער איז געגאַנגען אָבנעמען אַ בריף, אַדרעסירט פּאָסט-רעסטאַנט. האָט מען איהם גלייך אויף דער פּאָסט אַרעסטירט. ווי ס'האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזען האָט מען דעם פּערפאַסער פון בריף נאָכגעשפּיאָנירט ערגעץ אין יעליסאַוועטגראַד, די נאָכקוקער האָבען געזעהן, ווי ער האָט אַראָבגעלאָזען דעם בריף אין פּאָסט-קעסטעל און איהם געעפענט. פון איהם זענען זיי געוואָר געוואָרען, אַז אין ביאַליסטאָק קומט עפּעס פאָר. דעם בריף האָט מען אָבגעשיקט וויי-

טער און דערביי טעלעגראַפירט צו פֿערהאַלטען דעם אַדרעסאַט.

צום אומגליק איז אין זעלבען טאָג געקומען צו פאָרען צו דעם זעלבען לערער זיינער אַ בעקאַנטער מיט אונלעגאַלע ליטעראַטור, די זשאַנדאַרמען קומען מיט איהם אַ היים, טרעפען דאָרט דעם אורח מיט דער נייער מציאה. דאָס איז געווען שבת בייטאָג, אויף אַ יודיש אַרבייטער־געכעל, דער עולם אַרבייטער ווערט פֿון דעם געוואָר און פון זיך אַליין, אָהן שום געהעריגער צוגרייטונג, בעשליסט מען אָבצושלאָגען דעם אַרעסטירטען.

די זשאַנדאַרמען פיהרען איהם אַרויס, זעצען אַיועק אויף אַ פורעל, ס'לאָזט זיך צו זיי אַ המון מיט שטעקענס. אָבער דער צו גרויסער געדראַנג שטערט נור די זאַך אויסצופֿירען. איינער כאַפט דעם פערד ביים צוים, אַ צווייטער וואַרפט זיך אויף די זשאַנדאַרמען, יענע שיסען אויס, דער פורמאַן רייסט זיך דורך, לויפט אַרויס פון געכעל מיט'ן אַרעסטירטען און די זאַך איז שוין אַ פערפעהלטע. ס'לויפען אָן פאָליציסטען, זיי בעגעגענט אַ האָגעל שטיינער, ס'ווערט אַ שטאַרקער געשלעג, די זשאַנדאַרמען אָבער מיט'ן אַרעסטאַנט פאָרען שוין שנעל הינטער אַ רייטער־עסקאָרטע. מען האָט צוגעבראַכט מיליטער, רייטער אין פוס־געהער, ביז שפעט אין אָווענד האָבען זיי זיך נאָך געשלאָגען מיט'ן המון און שפעטער דורכגעפֿירט מאַסען־אַרעסטען אויף כאַנייקעס.

די זאַך איז געוואָרען ערנסטער. פון טורמע האָט מען אונז געגעבען צו וויסען, אַז מען האָט אַריינגעבראַכט עפעס אַן'אויסלענדער, אַ דייטש (דאָס איז געווען אַקימאָוו־מאַכנאָוועץ, אַ בעקאַנטער פובליציסט ר. ס. ד. אַ. פ.), ס'איז קלאָר, אַז די זשאַנדאַרמען ווייסען וועגען דער קאָנפערענץ. אין אַ פּאָר טעג אַרום האָבען זיי אויך בעפאַלען די וואוינונג פון ד"ר ראָזענטאַל, האָבען אַרעסטירט דעם מאַן און פרוי, און זיי נאָך מאָסקווע צוגעשיקט. ביסלעכווייז האָט זיך דאָרט אָנגעקליבען אַ היבשע גרופּע, בעשולדיגט אין ענין קאָנפערענץ.

די ראָזענטאַל'ס זענען שפּעטער אַרויסגעשיקט געוואָרען אין סיביר, זענען נאָכדעם געווען פערמישט אין דעם משפּט פון די „ראָמאַנאָווצעס" (אַ בעוואָפענטען ווידערשטאַנד געגען מי־ליטער מצד אַ גרופּע פערשיקטע), זענען געוואָרען פעראורטיילט צו 4 יאָר קאַטאָרגע און זענען ערשט בעפרייט געוואָרען לויט'ן מאַניפעסט פון 21־טען אָקטאָבער 1905.

נאָכ'ן אויספערבעהאַלטען זיך אַ פּאָר וואָכען אין ביאַ־ליסטאָק האָב איך פערלאָזען בשלום די שטאָט און זיך בעזעצט אויף אַ צייט אין לאָדז.

בּאַרג=אַרוֹף.

דער יאָר 1902–1903 האָט אַריינגעטראָגען אַנ׳איבּער=בּרוּך אין דער גאַנצער אַרבּייטער=בּעוועגוּנג אין רוּסלאַנד. אין דער רוּסלענדישער פּאַרטיי האָבּען זיך אין די פריהערדיגע צוּגרייטוּנגס=יאָרען געשאַפען אפילוּ צוויי שיטות וועגען דער טאַקטיק: איינע, דער אַזוי גערוּפענער „עקאָנאָמיזם“, האָט זיך געהאַלטען בּיי אַ כּלל, אַז מען מוּז קודם=כּל די אַרבּייטער אַגיטירען און אָרגאַניזירען אויפ׳ן עקאָנאָמישען געבּיט, פער=שאַרפען די סאָציאַלע סכסוכים און במילא וועלען די מאַסען שוין אויך אַריינטרעטען אין אַ פּאָליטישען קאָנפליקט מיט דער עקזיסטירענדער זעלבּסטהערשאַפט, אָפען אַרויסרוּפען די מאַסען צוּ פּאָליטישען קאַמף האָט יענע שיטה נישט געפינען פאַר מעגליך און דוּרכפירבּאַר; דאָס, האָט זי געטענה׳ט, וואָלט זיך פערוואַנדעלט אין אַנ׳איינפאַכען „פּאָליטישען ראַדיקאַליזם“ אָהן מאַסען און אָהן אַ קלאַסען=אינהאַלט.

אין זיין ריינער פאָרם איז דער „עקאָנאָמיזם“ געוואָרען געפּרעדיגט דוּרך אַ פּעטערבּוּרגער גרוּפּע „אַרבּייטער געדאַנק“ (ראַבּאָטשאַיאַ מיסל). נישט אין גאַנצען קאָנסעקווענט איז ער אויך אוּנטערגעהאַלטען געוואָרען און בּעקוּמען אפילוּ אַ טעאָ=רעטישע בּעגרינדוּנג דוּרך דעם „פערבּאַנד פוּן די רוּסישע סאָציאַל=דעמאָקראַטען אין אויסלאַנד“ מיט מאַרטינאָוו׳ן, קרו=טשעווסקי׳ן און אַקימאָוו׳ן אָן דער שפּיץ.

אַנ׳ענערגישע אַטאַקע אויף דער דאָזיגער טעאָריע האָט אָנגעפאַנגען 1900=טע יאָרען געמאַכט און מיט גרוֹיס פּעוּלה דער אַזוי גערוּפענער „איסקריזם“. בּראש דער דאָזיגער שיטה זענען געשטאַנען אַזעלכע גלענצענדע טעאָרעטיקער פוּן מאַרקסיזם ווי:

געאָרג פּלעכאַנאָוו, וולאַדימיר לעניִן און מאַרטאָוו. דער „איִס-קריִזם“ איִז שאַרף אַרויסגעטרעטען געגען שמאָלען בענעמען פון דער אַרבייטער-בעוועגונג; ער האָט גערופען אַריינצוציִהען די אַרבייטער-מאַסען איִן שטענדיִגע פּאָליִטיִשע קאָנפליִקטען מיִט'ן צאַריִזם, אויפקלערען זיי, דאָס ער, דער צאַריִזם, איִז דער געפערליִכסטער שונא פאַר דער בעוועגונג און יעדען סכסוך אָדער אַרויסטרעטונג פערוואַנדלען איִן אַ פּאָליִטיִשען אַקט.

איִן „בונד“ איִז דער „עקאָנאָמיִזם“ קיינמאָל ניִשט אַרויס-געטרעטען איִן זיין טעאָרעטיִשער פאָרם. קיינער האָט ניִשט רעקאָמענדיִרט אַזאַ פּריִנציִפּיעלע ליִניע. אדרבא, יעדע אַגיִטאַציע איִז געווען דורכגעפּלאָכטען אויך מיִט פּאָליִטיִק און יעדער אויפגעקלערטער אַרבייטער האָט זעהר גוט פערשטאַנען דעם ענגען צוזאַמענהאַנג צוויִשען „עקאָנאָמיִק“ און פּאָליִטיִק“; ניִשט אומזיִסט איִז דער יודיִשער אַרבייטער-קלאַס איִן רוסלאַנד בעצייכענט געוואָרען דורך פּלעכאַנאָוו'ן אַלס דער „אַוואַנגאַרד פון דער רעוואָלוציאָנערער אַרבייטער-בעוועגונג“.

מעהר ניִשט דער פּראַקטיִשער צושטאַנד האָט ביִז דעם דערמאָנטען יאָר געצוואונגען צו בעגרענעצען זיך מיִט שטענ-דיִגער עקאָנאָמיִשער פּראַקטיִק און פּאָליִטיִשער טעאָריע. פּאָליִטיִק האָט מען געקאָנט נור אַגיִטיִרען אויף פערזאַמלונגען, איִן די וועלדער, אָבער מען איִז ניִשט געווען בכח זי אַרויס-טראָגען ברייט און אָפען פאַר דער וועלט. די כחות זענען נאָך געווען קנאַפּע, די שטיִמונג איִז נאָך ניִשט געווען גענוג רע-וואָלוציאָניזיִרט.

די הויפּט-מניעה איִז געווען די איִזאָליִרטקייט פון די איִבריִגע ניִשט יודיִשע אַרבייטער-מאַסען. אויסער וואַרשע, וואו צוויִשען פּויליִשען פּראָלעטאַריאַט זענען געווען טעטיִג סאָציאַליִסטיִשע פּאַרטייען און מען פלעגט זיך ביי יעדער אַרויסטרעטונג קאָנען צוויִשען זיך צונויפרעדען, איִז צו יענער צייט איִן גאַנצען יודיִשען געגענד ניִשט געווען פאַקטיִש טעטיִג קיין אַנדער סאָציאַליִסטיִשע פּאַרטיי. די יודיִשע אַרבייטער

פלעגען זיך רייסען אין גאַס, פלעגען נישט איינמאָל וועלען אַרויסטרעטען מיט דעמאָנסטראַציעס געגען דער אָדער יענער געשעהעניש. ס'פלעגט זיך אָבער שטעלען די פראַגע צי קאָן מען איינאָרדנען ריינע יודישע דעמאָנסטראַציעס, צי וועלען זיי נישט ווערען פאַלש אויסגעטייטשט און וועלען זייער ציל נישט דערגרייכען?

די בעוועגונג אָבער האָט זיך פערנאַנדערגעוואַקסען אין דער ברייט; די אַרבייטער־מאַסען האָבען ממש געשטראָמט אין די אָרגאַניזאַציעס; די קאָנפליקטען מיט דער פאָליציי האָבען זיך אויך אַלץ מעהר פערשאַרפט; די לעצטע איז פשוט פערחיה'שט געוואָרען און פלעגט זיך אכזריות'דיג נוקם זיין אין די אַרעסטירטע אַרבייטער, — און די פאָליטישע אַרויסטרעטונגען זענען שוין געוואָרען אַנ'אָפטע ערשיינונג ביי די יודישע אַרבייטער־מאַסען.

די ביאַליסטאָקער קאָנפערענץ פון אַלע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציעס אין רוסלאַנד האָט טאַקע בעשלאָסען איינצואָרדנען דעם 1־טען מאַי פון יאָר 1902 אומעטום, וואו ס'וועט מעגליך זיין, גרויסע מאַי־דעמאָנסטראַציעס און האָט מכח דעם אַרויסגעלאָזען אַנ'אויפרוף צום גאַנצען פראָלעטאַריאַט. אין וואַרשע האָט דער „בונד" זיך צונויפגערעדט מכח דעם מיט דער פ. פ. ס. און פ. ס. ד. און מ'האָט אָרגאַניזירט אַ בשותפות'דיגע דעמאָנסטראַציע אין די אַיאַזדאָווער אַלעען.

די צוגעגרייטע קאָזאַקען זענען אַזוי אויפגערייצט געוואָרען, בעת זיי האָבען דערזעהן די רויטע פאָנען, דאָס זיי האָבען זיך געוואָרפען אפילו אויפ'ן זייטיגען עולם אין דאָרטיגע רייכע קאַפעען; ס'איז געוואָרען אַ געשלעג; דאָס פובליקום האָט זיך פערבאַריקאַדירט מיט די שטולען, אויף די קאָזאַקען זענען געפלויגען טעקענס, שטיינער, דאָס מיטגעפיהל פון שטאָט איז געווען אויף דער זייט פון די דעמאָנסטראַנטען און די דעמאָנסטראַציע האָט זיך גערעכענט פאַר זעהר געלונגען.

אין ווילנע האָט די מאַי־דעמאָנסטראַציע פון יענעם יאָר

זיך זעהר טראַגיש פֿאַרענדיגט. דער דאָרטיגער גובערנאַטאָר פֿאָן־וואַל האָט בעפֿוילען צו שמייסען די אַרעסטירטע דעמאָנסטראַנטען און זיין בעפֿעהל איז אויסגעפֿירט געוואָרען אויף אַ צענדליג אַרעסטירטע. דאָס האָט אַרויסגערופֿען מורא׳דיגע געפֿיהלען ביי אַלע אָרגאַניזירטע אַרבייטער; אַ גרופּע ווילנער יודישע אַרבייטער האָט אָרגאַניזירט לויט איהר אייגענער איניציאַטיוו אַן אַטענטאַט אויף דעם ווילנער כאַטראַפּ און איינער פֿון דער גרופּע, דער שוסטער הירש לעקערט, שיסט אין גאַס אויף פֿאָן־וואַל׳ן. דאָס איז געווען דער ערשטער אָרגאַניזירטער טעראָריסטישער אַקט אויף אַ רעגירונגס־פֿאָרשטעהער מצד אַ יודישען אַרבייטער. דאָס האָט אפילו נישט געשטימט מיט די טראַדיציאָנעלע פּאַרטיי־בליקען און איהר טאַקטיק, אָבער לעקערט׳ס אַקט האָט אַרויסגערופֿען אַ געוואַלדיגען מיטגעפֿיהל מצד די ברייטסטע אַרבייטער־מאַסען.

און נישט נור ביי די מאַסען אַליין, די פּסיכיק ביי די פֿיהרער איז אויך געוואָרען צוליב די דערמאָנטע שענדליכע רעפּרעסיע מיטלען אַזוי צוטרייסעלט, אַז די „אָרגאַניזירטע ראַכע“ איז אויף אַ קורצער צייט אָנגענומען געוואָרען אפילו אַלס אַ פּאַרטיי־דירעקטיוו. דאָס איז געווען אויף דער 5־טער קאָנפֿערענץ פֿון „בונד“, וועלכע איז פֿאָרגעקומען אין אויגוסט 1902 אין בערדיטשעוו.

בערדיטשעוו איז דאַמאָלסט געווען איינע פֿון די ווענינע שטעט, וואָס זענען נאָך אין פּאָליצייאישער הינזיכט געווען פֿולקאָם כשר. די בעוועגונג האָט זיך דאָרט נאָך גאָר נישט לאַנג אָנגעהויבען און איז נאָך מיט דער פּאָליציי אין קיין שום קאָנפֿליקטען נישט געקומען. די פֿרידליכע בירגער פֿון דער דאָזיגער יודיש־קלאַסישער שטאָט, וואָס ליגט אַ יפּ׳ן טייך גנילאָפּיאַטאָווקע, האָבען אויך דערוויל די גאַנצע בעוועגונג אונשעדליך אויפגעפֿאַסט און זי מיט׳ן נאָמען „כטרוצקע“ בעצייכענט; דאָס האָט געשטאַמט פֿון וואָרט „אינסטרוקציע“—מען וויל אַרבייטען, זאָל דאָס הייסען, לויט דער אינסטרוקציע, לויט׳ן געזעץ. וועגען דעם אופֿן פֿון דער „אַרבייט“ האָט מען

אויך אין שטאָט דערצעהלט קאָמישע זאַכען, אַזוי איז אין שטאָט אַרומגעגאַנגען אַ מעשה, דאָס די פערזאַמלונגען קומען פאָר גע־היים אין מקוה; דער רעדנער געהט אַריין אין וואַסער און רעדט פון דאָרט אַרויס, כדי מען זאָל איהם זיין פנים נישט זעהן.

די דאָזיגע גאָטגעבענשטע שטאָט איז אויסגעקליבען געוואָרען פאַר דער דערמאָנטער קאָנפערענץ. די וואוינונג, אויף וועלכער מיר האָבען אָבגעהאַלטען די זיצונגען, איז אויפ'ן צווייטען טאָג קאַליע געוואָרען, ווייל מען האָט אַהין גטדאַרפט קומען מיט עפעס אַ רעוויזיע ווגנען טאַבאַק און מיר האָבען בייגלאָטען איבערטראָגען די קאָנפערענץ אָהן שום מניעות אין וואַלד אונטער'ן שטאָט. פאַר אַ פּאָליציאַנטען איבערפאַל איז זיך נישט געווען וואָס צו שרעקען.

דאָרט איז דאָס בעשלאָסען געוואָרען, אין פאַל ווען די רעגירונג וועט ווייטער אָנווענדען שענדליכע רעפרעסיעס, ענט־פערען אויף דעם מיט טעראָר. דאָס האָט סותר געווען, ווי גוזאָגט, דער גאַנצער כּאָציאַל־דעמאָקראַטישער אויפפאַסונג פון פּאָליטישען קאַמף און ס'וואָלט דעם „בונד" להלוטין אָבגעריסען פון דער מאַסען־אַרבייט און איהם אין אַ טעראָריסטישער גרופּע פערוואַנדעלט; אַלע דעלעגאַטען האָבען זיך אָבער נאָך געבויגען אונטער'ן פסיכאָז פון ווילנער אַקט און אויסער איין אָדער צוויי שטימען, האָבען זיך אַלע העכסט אויפגעהויבען פאַר דער דערמאָנטער רעזאָלוציע.

פיל מיטגעווירקט דערצו האָט דאַמאָלסט גאָזשאַנסקי־לנו, וואָס האָט זיך נישט לאַנג צוריקגעקערט פון סיביר. ער האָט מיט זיך פון דאָרטען מיטגעבראַכט פערבאָרגענע סימפּאַטיעס שאַרף „ראַדיקאַלע" מעשים (לויט דער נייער „טעאָריע" פון מאַ־לייסקי). ער האָט דעם עולם אָנגעשטעקט מיט זיין היציגען טעמפּע־ראַמענט. שפּעטער, אַז מען איז זיך צופאָרען און אַביסעל אָבגעקילט געוואָרען האָט מען זיך אַרומגעזעהן, וואָס מען האָט דאָ אָבגעטון, ס'האָט זיך גלייך אָנגעהויבען אין דעם נאָנסטען נומער „אַר־בייטער־שטימע" א דיסקוסיע וועגען דער דאָזיגער פראַגע, די

די מעהרסטענטייל אָרגאַניזאַציעס, אונטערגעהאַלטען דורך דעם אויסלענדישען קאָמיטעט, האָבען זיך שאַרף אַרויסגעזאָגט געגען דעם דערגאַנגענעם בעשלוס, ביז דער 5-טער צוזאַמענפאָר, וואָס איז פאָרגעקומען אין ציריך אין יאָהר 1903 האָט דעם בעשלוס אָבגעשאַפען און די גאַנצע טעראָריסטישע פּאָליטיק איז לגמרי ליקווידירט געוואָרען. איינציגע מעהר היציגערע אַרבייטער זענען צוליב דעם צוגעשטאַנען צו די סאָצ.-רעוואָלוציאָנערען און געבילדעט אין ביאַליסטאָק און אומגעגענד יודישע גרופּעס.

• •

אין לאָדז זענען די יודישע מאַסען אין גאַנצען ברייט אַריינגעצויגען אין דער בעוועגונג. ס'האָט זיך אָבער שטאַרק געפיהלט דער מאַנגעל פון אַן אָרגאַניזירטער אַרבייט צווישען דעם קריסטליכען פּראָלעטאַריאַט. מיט דער פּ. פּ. ס. פלעגען מיר שטעהן אין אַ פערבינדונג, אָבער אַרבייטען מיט איהר אין קאָנטאַקט אויף אַ לענגערע צייט איז געווען אונמעגליך. אגב איז אונזער ווירקונג אין לאָדז אויך דאַמאָלסט געווען נישט איבעריג שטאַרק. די יודישע וועבער פלעגען אויף די פאַבריקען קומען אין בעריהרונג מיט זייערע קריסטליכע חברים און זיי פלעגען פון אונז פאָדערען מיר זאָלען די דאָזיגע קענטשאַפט אויסנוצען פאַר ווייטערדיגער אַרבייט.

אין בירורה האָבען מיר געמוזט אויסשטעלען אַ בעזונדערע גרופּע, וואָס זאָל פיהרען די אַרבייט צווישען די דייטשע און פּוילישע אַרבייטער אונטער דער דירעקטער אָנפיהרונג פון לאָדזער קאָמיטעט פון „בונד". שפּעטער האָט זיך פון דערדאָזיגער גרופּע אויסגעבילדעט די לאָדזער אָרגאַניזאַציע פון דער פּ. ס. ד., און אונזערע איינציגע מיטגלידער, ווי אידאַ הירשפעלד און אַנדערע מיטגלידער, זענען דאָרט געוואָרען אָנגעזעהענע און [illegible] טוער. דאָס האָט זיי נישט געשאַדט צו ווערען נאָכדעם פערביסענע געגנער פון דעריעניגער פּאַרטיי, וועלכע האָט זיי דעלעגירט פאַר דער דאָזיגער אַרבייט.

פון די אַרבייטער דאָרט אין יענעם פעריאָד האָבען זיך

בעזונדערס אויסגעטיילט משה לייב לעווקאָוויטש, אַ וועבער און פנחס דער שוסטער.

פון זיינע יונגעלשע יאָרען אָן אַ וועבער, איז משה-לייב געווען גוט בעקאַנט דער יודישער לאָדזער אַרבייטערשאַפט און פון איהר זעהר בעליבט; אַ יונגערמאַן מיט אַ גרויסער דורשט צו וויסען און אַלץ אויספאָרשען האָט ער זיך מיט גרויס התמדה געוואָרפען אויף דער דייטשער ליטעראַטור. (דייטש האָט ער זיך אויסגעלערנט ביים וועב-שטול), געליי-ענט, געשלינגען יעדעס ביכעל, וואָס פלעגט איהם אין האַנד קומען. ער האָט געהאַט אַ שענעם רעדנער-טאַלאַנט און פלעגט האָבען אַנ'אונגעהויערע ווירקונג אויף די מאַסען; געמעגט זיין דער שווערסטער ענין, פלעגט נור משה-לייב אַרויסטרעטען, פלעגט ער די מאַסע האָבען אויף זיין זייט.

ער איז אָבער נישט געווען קיין מענש פון קאַמף. לויט זיין נאַטור איז ער געווען אַ ראָמאַנטיק, אַ טרוימער; די פער-שאַרפטע סכסוכים מיט דער פאָליציי אין לאָדז, די אָפטע אַרעסטען, שרעקליכע געוואַלד-טאַטען אין בעריכטען באַלוטער צירקעל האָבען אבשטויסענד און אָבשרעקענדיג (נישט צוליב פערזענליכע טעמים, פערשטעהט זיך!) געווירקט אויף משה-לייב'ן; ער האָט זיך אָנגעלייענט מיט דער פעסימיסטישער פילאָזאָפיע פון שאָפּענהויער, וואָס האָט אַזוי האַרמאָניש צוגע-טראָפען צו זיין שוואַך, צאַרט האַרץ. צוליב זיין דורכפאַלען אין לאָדז האָט ער געמוזט פון דאָרט אָבפאָרען און ער האָט זיך בעזעצט אין ביאַליסטאָק. צבגעריסען פון די לאָדזער מאַ-סען, מיט וועלכע איהם האָבען געבונדען אַזוי פיל איבערלע-בענישען און זכרונות, האָט ער זיך איצט דאָ געפיהלט איינ-גאַנצען איינזאַם, פערוואָרפען. ער איז אַוועק אין אַ זומער-כאַג אין דאָרטיגען וואַלד, האָט אויסגעטרונקען אַ פלעשעל גיפט, וואָס ער פלעגט ביי זיך אַרומטראָגען און דאָט אַליין איבער-געריסען מיט זיין שענעם, פלאַטערדיגען לעבען.

דאַגעגען, פנחס דער שוסטער האָט נישט געקאָנט קיין איין שפראַך אויסער יודיש און האָט זעלטען-ווען אַ בוך אַ[illegible]

האַנד גענומען. ער האָט אָבער פערמאָגט אַ געבוירענע אינטעליגענץ און אַ זעלטענע אָריענטירונגס־פעהיגקייט. זיין גרויסער אָרגאַניזאַציע־טאַלאַנט האָט איהם גיך אויסגעצייכענט פון דער איבעריגער גרויער מאַסע און ער איז אין יאָר 1902 קאָאָפּטירט געוואָרען אין לאָדזער קאָמיטעט. דאָס איז געווען אַ טובּטילער, טיף־דענקענדער און וועניג־רעדעוודיגער בחור. זיין פּאָפּולאַריטעט ביי די מאַסען איז געווען זעהר גרויס און ער פלעגט אין זיך קאָנצענטרירען די גאַנצע ברייט־פערצווייגטע און פערנאַנדערגעוואָרפענע אַרבּייט.

ער איז אָבער צו דעם אַלעם געווען אַ גרויסער פּחדן און פלעגט אויפציטערן פון יעדער קליינינגקייט. דאָס האָט ער, משמעות, בירושה בעקומען פון זיינע עלטערן. זיין נערוועאישער טרייסעל ביי דעם קלענסטען צופאַל האָט זיך אַלעמען אין די אויגען געוואָרפען, ער פלעגט פון יעדען קלאַפּ אין טיר בלאַס ווערען און האָט בעשיינפערליך איבערגעלעבט אַ גרויסען אינערליכען גערא‍ַנגעל. פאַר אַזאַ נאַטור מיט אַזוי פיל געבוירענער פּחדנות, וואָלט זיין גלייכער צו שטעהן פון ווייטען און נישט נעמען אויף זיך קיין שום ריזיקאַלע פונקציעס. האָט אָבער פּנחס׳ן געצויגען צו דער אַרבּייט, איהם געשטויסען אַלץ העכער, ביז ער איז פון דאָרטען טיף אַראָבגעשליידערט געוואָרען און זיך דערביי שטאַרק צושעדיגט.

נאָך זיין אַרעסט אין סוף פון יאָר 1902, האָט די זשאַנדאַרמען געלונגען איהם צו טעראָריזירען, ער איז איינגאַנצען אַרונטערגעפאַלען אונטער זייער היפּנאָז און ער האָט זיי דערצעהלט אַלץ נישט נור וועגען זיין אייגענער טעטיגקייט, נור אויך וועגען דעם אָנטייל אין דער אַרבּייט פון די איבּריגע אַרעסטירטע חברים. אין פּיעטרקאָווער טורמע האָבען די אַרעסטירטע געזעהן בעשיינפערליך, אַז „אימיצער גיט אַרויס" און שווער איז געווען דער קלאַפּ, וואָס זיי האָט געטראָפען, ווען זיי האָבען זיך נאָכדעם דערוואוסט, אַז דאָס איז געווען דער שטילער, בעשיידענער און אַזוי איבערגעגעבענער פּנחס. נאָך זיין בעפרייאונג האָט ער אַליין זיך מוז[illegible]

געווען אין אומגליק, וואָס ס'איז מיט איהם געשעהן, איז אָבּגעפֿאָרען באַלד קיין אַמעריקע און איז אין גאַנצען פערשוואונדען פון פּאָליטישען האָריזאָנט.

בעת איך דערמאָן זיך אין יענע צייטען, שטעלט זיך פאַר מיר אַוועק אַזוי בעשיידען שטיל, פערטיפט אין ווייטען מרחק, די פלאַטערדיגע און די פערמוטשעטע געשטאַלט פון איזאַ ליפשיץ.

די צוויי שוועסטער אַננאַ און איזאַ ליפשיץ זענען געקומען פון דער שווייץ, וואו זיי האָבען שטודירט, קיין לאָדז „אויף אַרבייט“. די בעוועגונג האָט זיך צוגאָסען אין ברייטע שטראָמען; איהרע פּאַליעס האָבען זיך פערנאַנדערגעשפּילט מיט זייער פיל־פאַרביגקייט און האָבען צו זיך געצויגען, געלאָקט די יונגע כחות, די לעבענס־לוסטיגע נשמות. לאָדז איז געווען אין אונזער ראַיאָן איינע פון די גרעסטע פאַבריק־שטעט און דערמיט גופא האָט זי פערמאָגט אַזאַ צויבער פאַר די, וועלכע האָבען געוואָלט זעהען די בעוועגונג אין איהר גאַנצער ברייט. אַהער זענען אויך געקומען די שוועסטער ליפשיץ. אַננאַ איז געווען אַ שענע רעדנערין מיט אַ פלאַמענדיגען טעמפּעראַמענט און אַ געבוירענע מאַסען־טוערין. שפּעטער בעת דעם בערימטען אויפשטאַנד פון פלאָט אין אָדעס (יוני 1905) האָט זי דאָרט געשפּילט אַ בעדייטענדיגע ראָלע, פלעגט אַרויסטרעטען אויף אַלע גרויסע מיטינגען און פלעגט בעגייסטערען דעם טויזענד־קעפּיגען עולם. איצט געפינט זי זיך אין קאָפּענהאַגען און איז אַ טעטיגער מיטגליד אין דער דענישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פאַרטיי.

אַנדערע מעלות האָט פערמאָגט איהר שוועסטער איזאַ. אַ שוועבענדיגע, פול רוחניות, מיט טיפע פערטראַכטע אויגען, פלעגט זי אימפּאָנירען מיט איהר גרויסער ערודיציע, מיט איהר אָריגינעלען אָרט דענקען. זי האָט געהאַט אַ גרינדליכע פילאָזאָפישע בילדונג און זי האָט אויך אין דער אַרבייט נישט פערלאָרען דעם אינטערעס צו פילאָזאָפישע פּראָבלעמען. זי פלעגט יעדע פראַגע בעהאַנדלען סאָליד, טיף און איז דאַרום

גיך נאָך איהר קומען קאָאָפּטירט געוואָרען אין לאָדזער קאָמי-טעט. די ברייטע מאַסען האָבען זי אינגאַנצען נישט געקענט, זעלטען ווען זי פלעגט עפּענען איהר מויל אויף גרעסערע פערזאַמלונגען, דערפאַר אָבער איז זי שטאַרק געאַכט און גע-ליבט געוואָרען דורך דעם קליינעם קרייז, מיט וועלכען איזאַ פלעגט זיין נאָנט, וואו זי פלעגט זיך נישט זשעניהרען און אַרויסזאָגען איהרע געדאַנקען און בליקען.

צוזאַמען מיט איבעריגע לאָדזער איז זי אַרעסטירט געוואָ-רען סוף זומער פון יאָר 1902 און אָבגעשיקט געוואָרען קיין סטוריקאָוו. דאָרט איז זי קראַנק געוואָרען אויף האַלז-שווינד-זוכט, וואָס האָט גאָר גיך אונטערגעבראָכען איהר צאַרטען אָר-גאַניזם. לאַנגע נעכט פלעגט זי ליגען אין איהר איינזאַמער קאַמער, הוסטען און שפייען מיט בלוט און די זשאַנדאַרמען פלעגען צו איהר קיינעם פון די חברים נישט צולאָזען ביז זי האָט איינזאַם אויסגעהויכט איהר נשמה און איז שטיל אויס-געגאַנגען ווי אַ ליכט. איהר מיטער קערפּער איז אַרויפגעוואָר-פען געוואָרען אויף אַ מיסט וואָגען און אָבגעפיהרט געוואָרען אויפ'ן סטוריקאָווער בית-עולם.

צו יענער צייט האָב איך זיך אויך נעענטער בעקענט מיט אסתר ריכטער—טאַמאַרע, (איצט אין וואַרשע). געבוירען אין לידי (וויטעבסקער גוב.) ביי חסידיש-סוחר'שע עלטערן איז אסתר, צוזאַמען מיט'ן ליאַדיער רבינ'ס טעכטער און אַנדערע מיידלעך געקומען אין דעם וויטעבסקער סאָציאַליסטישען קרייז מיט אַ אידעאַליסטישען פאַרב. גיך האָט זי אָנגעהויבען צו אַרבייטען פּראַקטיש אין דער בעוועגונג און האָט זיך איהר אָבגעגעבען מיט לייב און זעל. אַ יונג, שען מיידעל מיט הימעל-בלויע אויגען און פערחלומ'ט געזיכט, איז אסתר גע-ווען ביי צעלעמען אַ ליבלינג. זי האָט פערמאָגט אַ פּאָעטישע נשמה און האָט זיך זעהר צאַרט-סובטיל בעצויגען צו מענשען [illegible]. זי האָט געשריבען זעהר שענע אַרטיקלען פאַר דעם [illegible] אַרבייטער"— עכטע פּאָעזיע!, אין איהר בעגעהן זיך מיט [illegible], אין איהר בענעמונג איז געלעגען פיל האַר-

מאָנישער שענקיים. זי האָט פערמאָגט אין זיך עפּעס פון מוזיק און פלעגט פערשאַפען אַ גרויסען עסטעטישען געשמאַק די אַלע, וועלכע פלעגען קומען מיט איהר אין בעריהרונג.

נאָך אַ דעמאָנסטראַציע פון 5000 יודישע אַרבייטער אין תשעה-באב פון יאָהר 1903 פאַר'ן פאַוויאַק ווערט זי אַרעסטירט און פערשיקט אין סיביר. זי אַנטלויפט גיך פון דאָרטען און הויבט ווידער אָן צו אַרבייטען אין ביאַליסטאָק.

דאַמאָלס האָט זי זיך ערשט פערנאַנדערגעבליהט ווי אַ יונגע, שענע בלום, זי האָט אַרויסגעוויזען גרויסע פעהיגקייטען און שטאַרקע ענערגיע. דעם 30-טען יולי פון יאָהר 1905 איז איהר יונג, בליהענד לעבען אַזוי פערדריסיג, אונזיניג איבער געריסען געוואָרען: זי איז געפאַלען טויט אויף דער „בערזע“ אויפ'ן שול-הויף פון אַ באָמבע, וואָס די ביאַליסטאָקער אַנאַרכיסטען האָבען געוואָרפען אויף דער פאָליציי און געטראָפען אין אסתר'ן און אַנדערע אַרבייטער...

* * *

מיר האָבען דורכגעמאַכט אין לאָדז אַ קאָכיגען, רוישיגען זומער. דער נאַנט[illegible]ר קאָנסטאַנטינאָווער וואַלד איז דורך אונז אינטענסיוו אויסגענוצט געוואָרען, מיר האָבען איהם אויסגע-טרעטען אין זיין לענג און זיין קווער. אַלע שבת פלעגט ער אין זיך פערבעהאַלטען הונדערטער אַרבייטער, וועלכע פלעגען קומען הערען רעדעס מעניני-דיומא. פאָליציי פלעגט שטענדיג צו שפּעט דערוויסען זיך פון די פערזאַמלונגען און [illegible] צוליב דעם קומען אין גרויס גרימצאָרן. צענדליגער [illegible] פלעגען אַרומטאַפּען אין וואַלד, פלעגען שנאַפען און [illegible]. אונזערע „פּאַטרולען“ אָבער פלעגען מאַכען זייער אַר[illegible] שטאַנד און פלעגען נישט זעלטען אַוועקגעהען פון דאָרט ב[illegible].

איך דערמאָן זיך אַזאַ עפּיזאָד. אַ הייסער זומער-שבת מיר האָבען אַנגאַזשירט אַ גרויסע מאַסען-פערזאַמלונג אין וואַלד אויף אַ זייגער 4 פאַרנאַכט. די מאַסען האָבען אַהין גע[illegible]

שוין פון 1 אַ זייגער הונדערטערוויַיז. זיי האָבען זיך דערוויַיל צעוואָרפען איִבער'ן גאַנצען וואַלד און פריִדליִך זיך געוואַלגערט איִבער'ן גראָז. ס'האָט אויך ניִשט אויסגעפעהלט קיין זייטיִגער פובליִקום; וויַיבער, קיִנדער און סתם שפּאַציִרענדע. מיִר, קאָמיִטעטס־לייט, זיִצען דערוויַיל אַ גרופּע פון אַ מאַן 10—12 איִן דער דאָרטיִגער קאַפע און וואַרטען אויף דער בעשטיִמטער שעה. מחמת קאָנספּיִראַציע זיִצען מיִר בעזונדערע פּאָרלעך ביי די טיִשלעך און קענען ניִשט איינע די צווייטע.

פּלוצליִנג דערהערען מיִר אַ שטאַרקען טופּען פון צעהנדליִגער פערד, אַ בלאָזען פון האָרן, אַ פייפעריי, אַ קוויִטשעריי. נצָכדעם, מורא'דיִגע געשרייען, היִסטעריִשע געוויינען, הערצרייסענדיִגע קולות צוזאַמענגעמיִשט מיִט אַ וויִלדער יאָגעניִש: „כאַפּ, שלאָג, שטעה!“ וואָס איִז געשעהן? דאָס האָט די לאָדזער פּאָליִציי אַרומגעריִנגעלט דעם גאַנצען וואַלד, האָט געוואָלט אַרומכאַפּען אַלע שפּאַציִרענדע, יענע האָבען אָנגעהויבען איִן גרויס פּאַניִק לויפען, די קאָזאַקען אויף פערד האָבען זיִך געלאָזען נאָך זיי און זיי מיִט די פּיִס געטרעטען. די דאָזיִגע „מענשען־יאַגד“ האָט געדויערט אַרום אַ האַלבע שעה, ביִז מען האָט צונויפגענומען אַ פּאָר טויזענד מאַן און זיי גרופּענוויַיז אָבגעפיִרט איִן שטאָט. אויפגערעגט, צוטרייסעלט פון דעם איִבערגעלעבטען זענען פערבליִבען זיִצען מיִר איִן קאַפע. מיִט אַ מאָל ס'לאָזט זיִך אַריין צו זיִך אַ גאַנצע חברה—דער פּאָליִציימייסטער, אַ זשאַנדאַרמסקער ראָטמיִסטר, אַ קאָזאַקען־אָפיִציר און נאָך אַ פּאָר זייערע יוצר־משורתים.

אונזער אויסזעהן און קליידונג האָבען קיין שום חשד ביי זיי ניִשט אַרויסגערופען און זיי האָבען זיִך גאַנץ גאַלאַנט געזעצט איִן שכנות מיִט אונז ביי די טיִשלאך. זייערע פנים'ער לייכטען פון גדולה, זיי רייבען די הענד פון גרויס צופריִדענהייט און ווי יעגער, וואָס קערען זיִך אום פון אַ גליִקליִכער פּאָלאָוואַניע, דערצעהלען זיי איינע די צווייטע, ווי די „זשידעס“ האָבען זיִך צופּלאָשעט, ווי זיי זענען געפאַלען, וואָס פאַר אַ „לעהרע“ זיי האָבען בעקומען.

אין אַ פּאָר טעג אַרום איז ערשינען פון לאָדזער קאָ־מיטעט אַ בלעטעל, וואו די גאַנצע מעשה איז געווען בעשרי־בען מיט'ן אויטענטישען געשפרעך פון די אָנזאַלער. ווי מ'י האָט אונז איבערגעגעבען, האָט דאָס ביים אָרטיגען פּאָליצייִ־מייסטער אַרויסגערופען אַ גרויסע איבעראַשונג: ער האָט באין אופן נישט געקאָנט משיג זיין, פון וואַנען האָט דער „בונד" זיך דערוואוסט וועגען זייערען אַנ'„אינטימען" געשפּרעך...

אַזאַ אינטענסיווע מאַסען־אַרבייט האָט מיך שוין געמאַכט אין שטאָט זעהר פּאָפּולער, שוין צו־פּאָפּולער. צו מיין וואוי־נונג איז צוגעשטעלט אַ „שפּיאָן" און איך שלעפּ שוין נאָך זיך תּמיד נאָך „אַנ'עק". מיר האָבען געזעהן, אַז ס'גרייט זיך דאָ צו אַ גרויסען אַרעסט און ס'איז בעשלאָסען געוואָרען; איך זאָל וואָס שנעלער אָבפאָרען.

איך בין שפּעט ביינאַכט איבערגעגאַנגען פון מיין וואוי־נונג אויף אַ צווייטע, כשר'ע דירה. דאָרטען האָט מען מיר געבראַכט אַנ'אַנצוג פון אַנ'עכטען לאָדזער פראַנט מיט אַ צילינ־דער און הענטשקעס, איך האָב אויך גאַנץ ראַדיקאַל איבערגע־מאַכט מיין גאַנצע פריזור, זיך אָבגעגאָלט באָרד און וואָנסען און בשלום זיך געזעצט אין וואַגאָן, דורכגעהענדיג דורך „בעקאַנטע" שפּיאָנען, וועלכע האָבען מיך לגמרי נישט דערקענט. אין ס'איז קיין חדוש נישט. אַז איך בין געקומען קיין וואַרשע און האָב אָנגעקלאַפּט צו מיינעם אַ גוטען־פריינד, איז ער אַרויס, מיך אָנגעקוקט פערוואונדערט, פון וואַנען איך ווייס דעם „סיגנאַל" און מיך געפרעגט, ווער איך בין.

מונטער, צופרידען, מיט פרישע כּוחות בין איך אָבגעגע־פאַרען פון וואַרשא אין נייע ערטער אויף נייע אַרבייט. מיט געהויבענע געפיהלען און שטייגענדען מוט בין איך געפאָרען אויף מיין נייעם אָרט, זייענדיג זיכער, אַז מיר געהען איצט באַרג־אַרויף, אַז די פּאַליעס פון דער בעוועגונג וועלען אונז איצט אַרויסטראָגען וואָס העכער: ס'האָבען זיך שוין דייטליך געהערט די וואכעדיגע שריט פון דעם גרויסען שטורם.

אינהאַלט

צער־בעלי־חיים — 3

פּערזאָנען און טיפּן — 28

דער גרויסער ארעסט — 50

מיין פארבאַהעלטעניש — 58

י. ל. פּרץ — 72

הינטערן שלאָס — 79

דער 10־טער פּאַוויליאָן — 86

דער „פּאַוויאַק" — 93

ראַדאָם — 105

אינם אוניווערזיטעט פאַר רעוואָלוציאָנערן — 119

ווידער ביי דער ארבעט — 130

די פּאַרטיי־קאָנפערענץ און דער דורכפאַל — 135

באַרג־אַרויף — 144

ב. מיכאלעוויטש.

זכרונות פון א יודישען סאציאליסט.

צווייטער באנד

1902—1905

פארלאג „די וועלט" ווארשע

B. Michalewicz — Wspomienia Żydowskiego Socjalisty
Wyd. „Di Welt", Warszawa Nowolipie 7
Druk. „Di Welt", Nowolipie 7.

דער פאָליצייאישער סאָציאַליזם.

1.

ווי איך האָב שוין דערצעהלט*), איז זובאַטאָוו׳ן, דעם נאַטשאַלניק פון מאָסקווער אָכראַנע, איבערגעגעבען געוואָרען די מיסיע צו ליקווידירען דעם „בונד“. זובאַטאָוו גופא האָט אַמאָל, אין זיינע גימנאַזיסטען־יאָהרען, געהערט צו אַ רעוואָלוציאָנערען קרייזעל, האָט איהם נאָכדעם אַרויסגעגעבען, האָט זיך אָנגעהויבען אויסצייכנען אַלס פעהיגער פּראָוואָקאַטאָר און האָט דערגרייכט ביסלעכווייז ביז צו דער מדרגה פון אַ אָכראַנע־נאַטשאַלניק.

צו יענער צייט, סוף 90־טע יאָהרען, האָט ער זיך אָנגעהויבען אַרומטראָגען מיט אַן׳אידעע צו ראַטעווען דעם צאַריזם דורכדעם, וואָס ער, זובאַטאָוו, וועט די אַרבייטער־בעוועגונג אָבציהען פון דער רעוואָלוציע. זיין פּלאַן איז געווען אַ פּשוט׳ער. די מאַסען־אַרבייטער ווערען אַריינגעצויגען אין דער בעוועגונג נור צוליב זייער עקאָנאָמישער לאַגע, צוליב זייער מאַטעריעלער נויט. די סאָציאַל־דעמאָקראַטען, די אינטעליגענטען, אָרגאַניזירען די אַרבייטער צום קאַמף פאַר עקאָנאָמישע אויסבעסערונגען, בעקומען דירכדעם דעם צוטרוי און גלויבען פון די מאַסען און זענען אימשטאַנד אויפצורייצען זיי אויך געגען דער פּאָליטישער אָרדנונג בכלל. זיי גיט זיך דאָס לייכט איין נור אַ דאַנק דעם, וואָס די פּאָליציי שטעלט זיך תמיד אין די סכסוכים צווישען אַרבייט און קאַפּיטאַל אויף דער זייט פון די קאַפּיטאַליסטען. אַזוי מאַכט די רעגירונג אַליין די אַרבייטער זיך פאַר שונאים.

*) „דער גרויסער אַרעסט“, 1־טער באַנד.

מען מוז דאַרום אַרויסרייסען ביי די סאָציאַליסטען זייער טרומף. די רעגירונג אַליין דאַרף זאָרגען וועגען דער עקאָנאָמישער לאַגע פון די אַרבייטער. די עקאָנאָמישע בעוועגונג דאַרף נישט פערפאָלגט ווערען; אדרבא זי דאַרף אונטערגעהאַלטען און געשטיצט ווערען דורך די רעגירונגס־אָרגאַנען. דורכדעם וועט מען די אַרבייטער־מאַסען אָבציהען פון די סאָציאַליסטען, פון פּאָליטישען קאַמף. די רעוואָלוציאָנערען וועלען פערבלייבען שטאַבען אָהן אַרמעען און מיט קליינע גרופען, איינצעלנע יחידים וועט זיין גאַנץ לייכט זיך אַן׳עצה צו געבען.

זובאַטאָוו׳ן איז געלונגען צו געווינען אויף זיין זייט דעם מאָסקווער אָבערפּאָליצמייסטער טרעפּאָוו, וואָס האָט דאַמאָלסט, אין זיינער אַ ווענדונג צום מאָסקווער גענעראַל־גובערנאַטאָר, אָנגעוויזען דערויף, דאָס די פּאָליציי מוז זיין דאָרט, וואו דער רעוואָלוציאָנער געפינט זיך און דאַרום מוז זי זיך בעשעפטיגען מיט דער אַרבייטער־פראַגע. שפּעטער האָבען זיי ביידע טאַקע געפּרובירט דורכצופירען אין מאָסקווע זייער פּאָליציייאישען סאָציאַליזם צווישען די דאָרטיגע פאַבריק־אַרבייטער.

וואָס איז שייך די העכסטע מלוכה־אָרגאַנען, דעם פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט און מיניסטער פון אינערן, האָבען זיי אפנים געהאַלטען זובאַטאָוו׳ס עקספּערימענטען פאַר אַ צו געפעהרליך שפּיל און האָבען נישט געוואָלט מסכים זיין אויף אַזאַ פּאָליטיק אין ברייטען מלוכה־מאַסשטאַב. אַלס פּראָבע נור האָט מען איבערגעגעבען אין זיין רשות דעם ראַיאָן, וואו דער „בונד“ איז געווען טעטיג. דאָרטען האָט ער בעקומען פרייע הענד צו טון, וואָס ער וויל, צו מאַכען פערשידענע „סאָציאַליסטישע“ עקספּערימענטען, אויפצושטעלען נייע אָרגאַניזאַציעס, אַבי נור ער זאָל אויסראָטען פון דאָרטען די רעוואָלוציאָנערע באַצילען, אַבי ער זאָל איינמאָל פאַר אַלע מאָל מאַכען אַ סוף מיט דער בונדישער מגפה.

זובאַטאָוו האָט זיך גענומען פאַר דער זאַך מיט סאָלי־

דער צוגעגרייטקייט. קודם כל פלעגט ער פּעראָרדנען צו אַרעסטירען מאַסענווייז אין יודישען תחום די אַלע, וועלכע זיינע „פליהענדע גרופּען" פלעגען אויסשפּירען. אין אייניגע שטעדט זענען געזעסען אפילו בעזונדערע זשאַנדאַרמסקע אָפּיצי־רען, וועלכע פלעגען בעקומען גענויע דירעקטיווען דירעקט פון איהם. די אַרעסטירטע פלעגען פריהער דורכגעהן אַלע שבעה מדורי־גיהנום. זיי פלעגען זיך גענוג אָנליידען, פלעגען אויסשטעהן אַלערליי יסורים, פיזישע און מאָראַלע.

אַזוי האָט מיר דערצעהלט אַן׳אַרבייטערין פון וואַרשע, וואָס איז אַרעסטירט געוואָרען לויט זובאַטאָוו׳ס בעפעהל, דאָס דער אויספאָרשענדער אָפיציר האָט זיך בענוצט מיט איהרע שוואַכע נערוועז און פלעגט זי בפועל־ממש פייניגען. אויף דער אויספאָרשונג האָט ער בעמערקט, דאָס זי טרייסעלט זיך נער־וועזיש־אויף פון יעדען קלאַנג מיט אַ גלעקעל, האָט ער פון דעם געמאַכט פאַר זיך ממש אַ ספּאָרט. ער פלעגט אַלע ווײַלע כלומרשט פון צושטרייטקייט, אָנדריקען דאָס גלעקעל, דאָס מיידעל פלעגט אויפציטערן און ער פלעגט זיך העפליך פאַר איהר ענטשולדיגען. אַזוי פלעגט דאָס פאָרקומען אַלע טאָג אין משך פון שעה׳ן. מען פלעגט די אַרעסטירטע האַלטען מאָנאַ־טען לאַנג אין די מאָסקווער ציר קלען, אין שמוץ און אונבע־קוועמליכקייטען. די מעהר שוואַכערע פלעגט מען וועקען אין מיטען נאַכט פון שלאָף און שלעפּען אויפ׳ן פערהער.

ווען די אַרעסטירטע פלעגען שוין זיין גענוג אויסגעמאַ־טערט און צובראָכען, פלעגט זיך ערשט פאַר זיי בעווייזען אין זיין גאַנצען גלאַנץ דער „נאַטשאַלניק" גופא. ווייכע, גניבה׳שע מאַניערען, אַ האַרציגע „אויפריכטיגע" שטים, אַ גרויסער אָנטייל און מיטגעפיהל צום גורל פונ׳ם געפאַנגע־נעם. דער דאָזיגער עפעקט פלעגט מעהרסטענטיילס געלינגען. די אַרעסטירטע פלעגען ווערען איבעראַשט און געריהרט פון אַזאַ מענשליכער בעציהונג אין אַנ׳אָרט פון ראַפינירטער רשעות. דער קאָנטראַסט צווישען די פריהערדיגע זשאַנדאַרמען און דעם „נייעם מאַן" איז געווען צו שאַרף, אום ער זאָל ניט

פֿארבלענדען די יונגע, אונערפֿאַהרענע אַרעסטירטע. אפילו אַזאַ פערזענליכקייט מיט אַזאַ גרויסען פּראַקטישען חוש, ווי גריגאָרי גערשוני (דער שפּעטערדיגער פֿיהרער פון די סאָ־ציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערען), איז געווען שטאַרק ענטציקט פון זובאַטאָוו'ן און האָט אַ צייט נאָך זיין בעפרייאונג נאָך (אין 1901) געגלויבט, אַז זובאַטאָוו מיינט ערנסט מיט זיינע פּלענער.

זובאַטאָוו פֿלעגט טאַקע נישט אויספֿאָרשען, ווי אַ געוועהנליכער זשאַנדאַרם, נור ער פלעגט פערוויילען זיינע „געסט" מיט געשפּרעכען, פֿלעגט רעדען אויף אַלערליי פּאָליטישע און סאָציאַלע טעמעס און פֿלעגט זיך דערביי אַרויסווייזען אַלס קולטורעלער דזשענטעלמען, וועמען ס'איז פערזענליך נאָהנט און פערשטענדליך דער גורל פון יעדען אַרעסטירטען בעזונדער.

מיינער אַ בעקאַנטער, וועלכער איז אַרעסטירט געוואָרען צו 17 יאָהר אין מינסק און איז געבראַכט געוואָרען קיין מאָסקווע, האָט מיר אַזוי געשילדערט די אויפנאַמע און דאָס בעגעהן זיך מיט איהם פון דעם מאָסקווער אָבער־שפּיאָן: נאָכ'ן זיצען וואָכען־לאַנג אין אַרבאַטסקען צירקעל, האָט מען מיך אָבגעפיהרט אין „אָכראַנקע". איך געה אַריין אין אַ גערוימען ליכטיגען צימער, אַרומגעשטעלט מיט ביכער. אינמיטען, אַ הויכער מאַן, מיט אַ בלאַס געזיכט און לאַנגע האָר, מיט גאָלדענע פענסנע און זעהר עלעגאַנט געקליידעט, שטעהט איינגעבויגען ביים שראַנק מיט ביכער און בעמערקט נישט מיין אַריינגעהן. איך לאָז זיך גלייך צום פענסטער און קוק מיט נייגיר אויף דער גאַס. ראַפּטום רייסט זיך יענער אָב פון די ביכער, מאַכט צו מינע, אַז ער האָט מיך נור וואָס בעמערקט און דערלאַנגט מיר די האַנד. מיר זעצען זיך אַוועק. די ערשטע פראַגע איז: צי איך האָב שוין געשריבען אַ בריף צו די עלטערן. בעקומענדיג אַ תשובה אויף ניין, האָט ער מיר גוטמוטיג אויסגעמוסרט: „צוליב וואָס זאָלען די אַלטע ליידען?" און האָט מיר פאָרגעשלאָגען גלייך אויפ'ן אָרט דאָ דעם בריף אָנשרייבען. נאָכדעם האָט ער אָנגעקלונגען און מען האָט אַריינגעבראַכט אַ רייכען מיטאָג אויף צוויי סערוויזען. איך זאָג

זיך אָב מיטצוהאַלטען קאָמפּאַניע. ער איז מיר מלבד מיט גו־טע פּאַפּיראָסען און פערפיהרט מיט מיר אַ שמועס.

ער איז שוין גופא בעקאַנט מיט די ביכער, וואָס מען האָט ביי מיר בעת דער רעוויזיע געפונען און רעדט וועגען זיי בלויז פון קריטיש־ליטעראַרישען שטאַנדפּונקט. פון בעלע־טריסטיק האַלט ער נישט. ער ראָט מיר צו לייענען ערנסטע ביכער. בעזונדערס אויף סאָציאַל־פּאָליטישע טעמעס. ער גיט מיר מיט אין מיין קאַמער איינינע אַזעלכע ביכער און געזעגענט זיך.

אַ צווייטמאָל נעמט ער מיר שוין אויף ווי אַן׳אַלטען בעקאַנטען. רעדט שוין מיט מיר אַזוי גלייך ווי מיינע רעוואָלוציאָנערע בליקען וואָלטען שוין שטעהן פאַר איהם אויסער יעדען ספק. ער רעקאָמענדירט שטאַרק צו לייענען דעם גור וואָס ערשינענעם בוך פון עד. בערענשטיין און בכלל די דייטשע סאָציאַל - רעפאָרמאַטאָרען. ער זאָגט מיר אָן אַ באַרג קאָמפּלימענטען און פערשפּרעכט מיר אַ גלענצענדע צוקונפט. אגב אורחא, אינטערעסירט ער זיך, צי איך נויטיג זיך נישט אין געלד און שלאָגט מיר פאָר צו מאַכען ביי איהם אַ הלואה. אַזוי פלעגט ער מיר אָבהאַלטען שעה׳ן לאַנג.

איינמאָל, אין אַ געשפּרעך מיט מיר, טוט ער פּלוצלינג אַ פרעג, אַזוי כלאחר - יד, צי וויל איך נישט פאָהרען קיין אויסלאַנד. ער וואָלט מיר געקאָנט אַזאַ רייזע איינאָרדנען. איך בעדאַרף איהם נור פון צייט צו צייט קאָרעספּאָנדירען וועגען אַלץ, וואָס קומט־פאָר „אין די קאָלאָניעס״. בעמערקט אויף מיין געזיכט אַ עקעל־אויסדרוק, האָט ער גלייך צוגעגעבען מיט אַן׳אונשולדיגער מינע, אַז אין דעם פאָרשלאָג איז נישטאָ קיין שום בעליידיגענדעס, אַז ער ווייסט סיי ווי סיי, וואָס דאָרט טוט זיך און איז נור אויסען מיין טובה. בעקומען פון מיר אַ שאַרפען אָבזאָג, האָט ער אויף אַ ווייל׳ע אַראָבגעוואָרפען פון זיך זיין מאַסקע, זיין בלאַס געזיכט איז אָנגעצונדען געוואָרען, זיינע שפּיציגע וואָנסלעך האָבען זיך אויסגעשטאַרצט און האָט אויסגעשריען מיט אַ ירגזון:

— אויב אַזוי – רעד איך שוין מעהר מיט אייך ניש־
מעהר האָט ער מיך צו זיך טאַקע נישט אַרויסגערופען.
אָבער נישט אַלעמען פלעגט ער פאָרלעגען צו ווערען
זיינע „אינפאָרמאַטאָרען" פאַר די עלטערע אַרבייטער־טוער
פלעגט ער פאַרנאַנדערוויקלען זיינע פלענער צו לעגאַליזירען
די אַרבייטער־בעוועגונג, פלעגט זיך פאַר זיי אינאיינוועגס קלאָ־
גען אויף די „אינטעליגענטען", וועלכע נוצען נור אויס ...
בעוועגונג צוליב „פּאָליטיק".

אַ בעזונדער מיה האָט ער אַוועקגעלעגט אויף די אָרעס־
טירטע בערשטער. די בערשטער־מלאכה האָט זיך קאָנצענטרירט
אין די גרענעץ-שטעדטלעך פון ליטע,— ווילקאָווישקי און
אומגעגענד און פון פּוילען — סובאַלקער גובערניע. אין די
גרויסע שטעדט האָבען זיך געפונען בערשטער־פאַבריקען אין
מינסק, וויטעבסק, דווינסק, קאָוונע. דאָס איז געווען אַ קאָנצענ־
טרירטע פאַבריק־אַרבייט מיט אַנ'אויסשליסליכען יודישען פּראָ־
לעטאַריאַט. אַהין פלעגען אָנקומען בעלי־בתישע קינדער מיט
אַ צוגעגרייטער יודישער און וועלטליכער בילדונג. די בערשטער
זענען געווען זעהר ענטוויקעלטע אַרבייטער און זיי האָבען די
ערשטע אַוועקגעשטעלט ביי זיך אַנ'אָרגאַניזאַציע.

שוין אין יאָהר 1895 איז פאָרגעקומען דער ערשטער
בערשטער־צוזאַמענפאָהר, וואו ס'זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען
אַלגעמיינע אַרבייטס־בעדינגונגען. די בערשטער האָבען זיך גע־
לאָזט לייכט אָרגאַניזירען און די שטרייקען אין דער בערשטער
פּראָדוקציע פלעגען אַלע ווערען געוואונען. אגב האָט די בער־
שטער־מאַסע אין די קליינע פאַבריק־שטעדטלעך פאָרגעשטעלט
מיט זיך אַ גרויס געזעלשאַפטליך געוויכט און אַרויפגעלעגט
איהר שטעמפּעל אויפ'ן גאַנצען דאָרטיגען לעבען. די נאָהנטקייט
פון גרענעץ האָט אויך געהאַט אַ ווירקונג אויף דעם ענטוויק־
לונגס־צושטאַנד פון די בערשטער. דורך זיי האָבען זיך איינ־
געשטעלט די „טראַנספּאָרטען" פון אונלעגאַלער ליטעראַטור, זיי
פלעגען אָרגאַניזירען די „גרענעצען".

די בערשטער האָבען אַרויסגעגעבען פון זיך זעהר פעהיגע אָרגאַניזאַטאָרען און טיכטיגע טוער. גענוג אָנצורופען די נעמען פון אַלטער, אברהם, זלמן, מאָטקע און אורטשיק. יעדער איינער פון זיי האָט אַריינגעשריבען העלדישע בלעטער אין דער געשיכטע פון דער בערשטער־בעוועגונג און פון „בונד" בכלל. אויפ'ן 6־טען צוזאַמענפאָהר פון די בערשטער אין יאָהר 1898 איז בעשלאָסען געוואָרען צו בילדען אַנ'אַלגעמיינעם בערשטער־בונד אין ליטא און פוילען און איהם אָנשליסען אין אַלגעמיינעם „בונד". פון דאַמאָלסט אָן קומט־פאָר די אַרבייט צווישען די בערשטער אונטער דער דירעקטער לייטונג און השגחה פון צ. ק. פון „בונד". דער בערשטער־בונד שטעלט אַוועק אין זעלבען יאָהר זיין אייגענעם אָרגאַן „דער וועקער". דאָרט האָבען געאַרבייט אַזעלכע אָנגעזעהענע פּאַרטיי־טוער ווי באָריס פרומקין און י. א. דעוועני־שסקי (אַ. ווייטער, דערשאָסען דעם 21 אַפּריל 1919 אין ווילנע).

אויף דעם דאָזיגען ברייטען און גוט אָרגאַניזירטען פעראיין האָט זיך זובאַטאָוו פערמאָסטען. די אַרעסטירטע בערשטער האָט ער פערשפּראָכען דעם פעראיין צו לעגאַליזירען, און האָט זיי אפילו פאָרגעלעגט אַ סומע פון 20,000 רובל אויף אַרויסצוגעבען לעגאַל „דעם וועקער". די, וועלכע האָבען מסכים געווען מיט איהם, האָט ער געראַטען נישט צו גרינדען אַ נייעם פעראיין, נור בעמיהען זיך, דאָס דער אונלעגאַלער פעראיין זאָל זיך אָבּרייסען פון „בונד" און אָנהויבען צו אַרבייטען אָפען. דעם בעפרייטען בערשטער מאָטקע ק. האָט ער מיטגעגעבען מיט זיך אַ פּעקעל ביכער, אַלס פונדאַמענט פאַר אַ לעגאַלער בערשטער־ביבליאָטעק.

*

די בעפרייטע פון מאָסקווער טורמע האָבען מיט זיך געבראַכט אויף דער פריי אונגלויבליכע ידיעות וועגען דער האַלטונג און די פּראָיעקטען פון זובאַטאָוו'ן. ס'האָבען זיך געפונען

אַזעלכע, וועלכע האָבען באַנוצט געגליבט אין זובאַטאָוו'ס אויפ־ריכטיגקייט און האָבען אָנגעהויבען צו רעדען וועגען דער מעג־ליכקייט צו לעגאַליזירען די יודישע אַרבייטער־בעוועגונג.

אַפנים צו יענער צייט האָט נאָך זובאַטאָוו געהאָפט, אַז איהם וועט זיך איינגעבען דעם „בונד“ אַלס אַזעלכען אָבקעה־רען פון פּאָליטיק און איהם אָבצומד'ע'ן אויף זיין גלויבען. אין יאָהר 1900 דעפּעשירט ער אַרקאַדיען קרעמער („אַלעקסאַנדער“), וועלכער איז געווען צוזאַמען מיט אַנדערע אונטער פּאָליציי־אויפזיכט פון גרויסען אַרעסט אין 1898, — ער זאָל קומען צו איהם קיין מאָסקווע זיך אַדורכשמועסען וועגען אַ געוויסען ענין. זובאַטאָוו האָט זעהר שטאַרק געהאַלטען פון אַלעקסאַנ־דער'ן, ער פלעגט מיט די אַרעסטירטע רעדען וועגען איהם מיט גרויס יראת־הכבוד און ס'איז פערשטענדליך, אַז זובאַטאָוו'ן האָט זיך זעהר געוואָלט דעם דאָזיגען פיהרער פון „בונד“ אַרי־בערציהען אויף זיין זייט. אַלעקסאַנדער האָט אויף זובאַטאָוו'ס איינלאַדונג זיך נישט אָבגערופען און האָט עמיגרירט קיין אויסלאַנד.

דער צענטראַלער קאָמיטעט פון „בונד“ האָט אין סוף יאָהר 1900 אַרויסגעלאָזען אַנ'אויפרוף, וועלכער האָט קאַטעגאָ־ריש אָבגעשניטען יעדען פערבאַנד פון די בונדיסטען מיט זו־באַטאָוו'ן. ס'איז פערווערט געווען יעדען בונדיסט מיט איהם זיך צו איבערשרייבען, געבען איהם וועלכע דאָס איז ידיעות, בכלל שטעהען מיט איהם אין אַ פערבינדונג. די יעניגע, וועל־כע ס'וועלען זיך נישט אונטערוואַרפען דער דאָזיגער פער־אָרדנונג, האָט דער צ. ק. געדראָהט, צו פערעכענען אַלס שפּיאָנען און פּראָוואָקאַטאָרען און זייערע נעמען וועלען פּוב־ליקירט ווערען אין די פּאַרטיי־אָרגאַנען.

אַזאַ שאַרפע אַרויסטרעטונג האָט געהאַט די געהעריגע ווירקונג און די אַלע שוואַכע און וואַקעלדיגע האָבען זיך אונטערגעוואָרפען דער דערמאָנטער דירעקטיוו, אָדער זענען אינגאַנצען אָבגעשטאַנען פון דער פּאַרטיי־אַרבייט. זובאַטאָוו

גפא האָט זיך געפיהלט טיף געקרענקט פון יענעם אויפרוף, און האָט זיך געקלאָגט פאַר די אַרעסטירטע, דאָס מען האָט איהם אַזוי שטאַרק בעליידיגט, מיט'ן צונאָמען „שפיאָן", בעת ער אַרבייט אויך פאַר אַנ'אידעע, בעת ער איז נור אויסען די טובה פון אַרבייטער-קלאַס.

נאָך אַזאַ שאַרפער קריטיק איבער זובאַטאָוו'ן און זיין אויפטו מצד די אָנפיהרענדע קרייזען פון דער יודישער אַר-בייטער-בעוועגונג האָבען זיינע איבערצייגטע אָנהענגער פער-וואָרפען יעדע האָפנונג צו „רעפאָרמירען" דעם „בונד" פון אי-נעווייניג און האָבען אין יאָהר 1901 געגרינדעט אין מינסק די „אונאָבהענגיגע יודישע אַרבייטער-פאַרטיי". די פיהרער און הויפט-טוער פון דער נייגעבילדעטער פאַרטיי זע-נען געווען: מאַניע ווילבושעוויטש, אַלעקסאַנדער (סאַשע) טשעמערינסקי און יהודה וואָלין.

מאַניע האָט זיך פריהער אין מינסק אַרומגעדרעהט אין אַלע רעוואָלוציאָנערע קרייזען. אַנ'אינטעליגענט מיידעל פון מיטעלען וואוקס, מיט אַ פליישיגדיק פנים, גראָיסע אויגען און געשוירענע האָר, איז זי געווען גוט בעקאַנט אין מינסק מיט איהר עקזאַלטאַציע און היסטעריע. זי איז אַרעסטירט געוואָרען דורך זובאַטאָוו'ס אַגענטען און אָבגעשיקט געוואָרען קיין מאָס-קווע. אויף איהר האָט דער געניטער מאָסקווער פראָוואָקאַטאָר, געהאַט ממש אַ מאַגנעטיזירענדיגע ווירקונג. ער האָט די גאַנ-צע צייט געשפילט פאַר איהר די ראָלע פון אַ מערטירער, פון אַ מענשען, וואָס ליידט צוליב זיינע אידעען. ער פלעגט זיך פאַר איהר קלאָגען, דאָס ער געפינט זיך צווישען צוויי פייערן, אי די רוסישע רעאַקציע איז געגען איהם, אי די סאָציאַל-דעמאָקראַטען זענען זיינע שונאים. אין אמת'ן, שטרעבט ער צו דער זעלבער זאַך, וואָס די לעצטע. מעהר נישט, ער וויל דאָס מאַכען דורך אַנ'עוואָלוציע, בעת יענע ווילען מיט גע-וואַלד דורכברעכען די וואַנד. זיין איינציגער ציל איז אַרויס-צופיהרען די אַרבייטער-בעוועגונג אין רוסלאַנד אויף איירא-

פּעאִישע רעלסען, צו געבען זי אַ ברייטען, לעגאַלען מאַסען־כאַראַקטער.

זיין יונגע צוהערערין פלעגט ממש צוגעהן פון די זיסע לידער. איהר גלויבען אין זובאַטאָוו׳ן איז געוואָרען אַ פייער־דיגער. זי האָט איהם געהאַלטען פאַר אַ גרויסען מענשען, וואָס איז בערופען צו ראַטעווען רוסלאַנד. זי האָט איהם פער־שפּראָכען בייהילפיג צו זיין מיט לייב און זעעל און זי האָט טאַקע העכער 2 יאָהר געהאַלטען וואָרט.

דער צווייטער זייל פון די „אונאָבהענגיגע“, טשעמע־רינסקי איז געווען אַ יונגער בעלזענער אַרבייטער, אַ פאָ־טאָגראַף. אַ מענש פון שטאַרקע אימפּולסען, פון גרויסער עקשנות און אונערמידליכער ענערגיע. איהם איז געווען שטאַרק צום האַרצען צו לעגאַליזירען די „פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען“, ארויסנעמען זיי אין גאַנצען פון אונטער דער השפעה פון דער פּאָליטישער פאַרטיי, אָרגאַניזירען בורייט און סאָליד דעם קאַמף פון די יודישע מאַסען פאַר „ברויט און וויסען“.

צו זיי בײדען איז אויך צוגעשטאַנען י. וואָלין, אַ מינסקער לעהרער, וואָס פלעגט זינגדיגען מיט׳ן שרייבען רוסי־שע לידער און האָט שפּעטער אַרויסגעגעבען אויך אַ ביכעל ערצעהלונגען אויף רוסיש.

אָט דער דאָזיגער דריילינג האָט זיך דאָס ארויסגעלאָזען אין אַ קאַמף מיט׳ן „בונד“. אין זייערע העקטאָגראַפישע העפ־טען און בלעטלאַך האָבען זיי ענטוויקעלט אַזאַ טעאָריע: די עקאָנאָמישע בעוועגונג מוז אָבגעטיילט ווערען פון דער פּאָלי־טישער פאַרטיי און מיט איהר לחלוטין נישט זיין פערבונדען. יעדער מיטגליד פון אַ פּראָפעסיאָנעלען פעראיין קאָן זיך האַל־טען ביי וועלכע דאָס איז פּאָליטישע איבערצייגונגען, אָדער גאָר זיין פּאָליטיש נייטראַל. די מאַסען האָבען נישט קיין אַנ־דערע בעדערפענישען, ווי נאָר צו קעמפען פאַר „ברויט און וויסען“. דער דאָזיגער קאַמף קאָן פאָרקומען לעגאַל ביי דער עקזיסטירענדער זעלבסטהערשאַפט און דאַרום איז זי נישט קיין

אונפערמיידליכער שונא פון דער אַרבייטער בעוועגונג. דער צאַריזם איז נישט קיין פעסטער בעגריף פאַר אַלע עפּאָכען און צייטען. ער האָט דורכגעמאַכט זיין עוואָלוציע „פון איוואַן דעם בייזען ביז טאָלסטאָי און מענדעלעוו" און ער איז גענוג ברייט, כּדי אַריינעמען אין זיך אויך אַ לעגאַלע אַרבייטער־בעוועגונג.

דער דאָזיגער „נייטראַליטעט" צו פּאָליטישע פראַגען איז ביי זיי אין דער ווירקליכקייט נישט דורכגעפיהרט געוואָרען. אַזוי האָבען זיי אַרויסגעלאָזען אַ בלעטעל צו די אַרבייטער נישט צו פייערן דעם 1־טען מאַי, ווייל ער האָט זיך אין רוסלאַנד פערוואַנדעלט אין טאָג פון קאַמף מיט דער זעלבסט־הערשאַפט. און בכלל פלעגען זיי פערשמירען אין זייער „ליטעראַטור" די געוואַלד־אַקטען פון צאַריזם, אָדער פלעגען בע־שולדיגען די סאָציאַל־דעמאָקראַטען, דאָס מיט זייער „פּאָליטיק" זענען זיי גורם די אַרבייטער־הריגות און בלויז זיי זענען דאַרום פעראַנטוואָרטליך פאַר דאָס פערגאָסענע אַרבייטער־בלוט.

3.

אָבער גענומען די מאַסען האָבען די „זובאַטאָווצעס" נישט אַזוי מיט זייער „טעאָריע", ווי מיט זייער „פּראַקטיק". דער מינסקער זשאַנדאַרמען ־ פּאָלקאָווניק וואַסיליעוו און זיין געהילף כריסאָוו האָבען בעקומען אַ בעפעהל מיטצוהעלפען דער נייער „פּאַרטיי" מיט אַלע מיטלען און די זשאַנדאַרמען־הילף איז איהר טאַקע גוט צונוץ געקומען. די „אונאַבהענגיגע" פלעגען אָנעהמען ביי זיך בעשטעלונגען אויף „שטרייקען" און פלעגען זיי דורכ־פיהרען מיט דער הילף פון דער פּאָליציי.

אין יאָהר 1901 האָט אויסגעבראָכען אַ שטרייק ביי די האַנדעלס־אָנגעשטעלטע אין מינסק. וואַסיליעוו רופט צו זיך די בעלי־בתּים פון די געשעפטען און בעפעהלט זיי נאָכגעבען די פאָדערונגען. די „פּעראיינס ־ לייט" (אַזוי האָט מען אין מינסק גערופען די זובאַטאָווצעס) פלעגען מיט זיך מיטנעמען אין פאַל פון אַ שטרייק פּאָליציסטען און מיט זייער כּח צווינגען די בעלי־בתּים נאָכצוגעבען. ס׳פלעגען אויך פאָרקומען אַרבייטער־

פערזאמלונגען אויפ'ן הויף פון דער זשאנדארמען-פערוואלטונג, אויף וועלכע וואסיליעוו אליין בכבודו ובעצמו פלעגט ארויסטרעטען מיט רעדעס וועגען די ארבייטער-אויסגאבען און וועגען דעם שטענדיגען זארגען מצד דער רעגירונג פאר די ארבייטער-אינטערעסען. אויב ס'קומען אמאל פאר מיספערשטענדענישען זענען אין דעם נור שולדיג די סאציאל-דעמאקראטען מיט זייער „פאליטיק“. די דאזיגע רעדעס פלעגען בעגלייט ווערען מיט הורא-געשרייען פון די פערזאמעלטע שטרייקער.

די פיהרער אליין, ווען מען פלעגט זיי אויפווייזען אויף דעם ענגען קאנטאקט, וואס האט זיך איינגעשטעלט צווישען זיי און די זשאנדארמען, פלעגען פון דעם וועניג קומען אין פערלעגענהייט. „מיט וואס זענען זשאנדארמען ערגער“, — פלעגען זיי מיט א געמאכטער נאאיוויטעט ענטפערען: „פון אנדערע מלוכה-בעאמטע? אויב מען מעג זיך ווענדען צו א פאבריק-אינספעקטאר, פארוואס זאל דאס זיין פערווערט לגבי א זשאנדארמען-אפיציר?“

אכת, זיי האבען נישט אלץ דערצעהלט וועגען זייער שייכות צו דער מינסקער זשאנדארמען-פערוואלטונג. אויסער די אפענע „דעמאקראטיש“ געוועהלטע פעראיינס-ראטען און פארטיי-קאמיטעט האט נאך עקזיסטירט א קאנספיראטיווע ביורא, וועלכע איז געווען ענג פערבונדען מיט וואסיליעוו'ן און פלעגט מיט איהם אבהאלטען אפטע זיצונגען וועגען דירעקטיווען פאר דער לויפענדיגער ארבייט. אזוי האט זיך די גאנצע „אונאבהענגיגקייט“ פון די „לעגאליזאטארען“ ארויסגעוויזען פאר א פיקציע: אדרבא, זיי זענען געווען ענג צוגויפגעבונדען מיט א בעשטימטער פאליטיק, — מיט דער פאליטיק פון דער מינסקער זשאנדארמען-פערוואלטונג און מאסקווער אכראנע.

ביי די אונענטוויקעלטע ארבייטער-מאסען האט אזא געענדערטע האלטונג פון די זשאנדארמען אנגעמאכט, די ערשטע צייט לכל הפחות, אן איבערקערעניש אין זייערע מחות. מען איז געלאפען אין „פעראיין“ מאסענווייז, בעת מען פלעגט זיך

וועלען דערשלאָגען עפּיס ביי די בעלי־בתים. אז די זאַך קומט־אָן אַזוי לייכט און פּאָליציי העלפט נאָך מיט. אַ בעזונדער ווירקונג האָבען די זובאַטאָווצעס געהאַט אויף די האַנדעלס־אָנגעשטעלטע, — אַנ׳עלעמענט, וועמען ס׳איז עד היום נישט לייכט סאָליד צו אָרגאַניזירען. אויך אַנדערע פאַכען פלעגען זיך ווענדען צום „קאָמיטעט״, אָבער פלעגען פון דאָרט זיך גלייך אָברוקען, ווי נור זיי פלעגען דעם שטרייק געווינען. מיט׳ן אינסטינקט האָבען די מאַסען דערשפּירט, אַז דאָ שמעקט עפּיס מיט נישט קיין שענער אַרבייט און פלעגען דערום זיך האַלטען בעסער פון ווייטען. צו בילדען פעסטע פעראיינען האָט זיך די „זובאַטאָווצעס״ איינגעגעבען נור ביי די טאַבאַק אַרביי־טער, טיילוויז ביי די סטאָליאַרעס. אין די איבעריגע פאַכען האָבען בלויז עקזיסטירט קליינע גרופּעס.

אַ דאַנק זייער פעראבינדונג מיט די זשאַנדאַרמען זענען די „זובאַטאָווצעס״ געוואָרען אַ קראַפט אין שטאָדט. די בעלי־בתישע עלעמענטען האָבען זיך אָנגעהויבען מיט זיי רעכענען, ווי מיט מענשען, וואָס זענען קרוב למלכות.

דורך דער פּראָטעקציע פון מאַניע ווילבושעוויטש איז אין מינסק אין יאָהר 1902 לעגאַליזירט געוואָרען דער צוזאַמענפאָהר פון די רוסישע ציוניסטען, וועלכען דער בעקאַנטער אַדוואָקאַט ש. ראָזענבוים האָט געעפענט מיט די ווערטער: „מיר זענען כּעהר ווי לאָיאַל״. בכלל זענען די מינסקער ציוניסטען איין צייט געשטאַנען אין אַ קאָנטאַקט מיט די זובאַטאָווצעס, ווייל די לעצטע זענען אויך געווען שטאַרק נאַציאָנאַל געשטימט.

צו יענער צייט האָט זיך אין מינסק געבילדעט צום ער־שטען מאָל אַ גרופּע אַרבייטער־ציוניסטען (פּועלי־ציון), וועלכע האָט אויך געפאָדערט צווישען די אַרבייטער גלייכגילטיגקייט צו דעם פּאָליטישען גורל פון רוסלאַנד און זיי גערופען זיך אָרגאַניזירען בלויז אויפ׳ן עקאָנאָמישען באָדען. די דאָזיגע אַגי־טאַציע איז געווען אין פולען איינקלאַנג מיט דער „טעאָריע״ פון די „זובאַטאָווצעס״, וועלכע האָט בכלל פערערינען „פּאָלי־

טיק" אַלס אַ טרפה-זאַך פאַר די אַרבייטער. די לעגאַלע פער-זאַמלונגען, וועלכע די „אונאבהענגיגע" פלעגען איינאָרדנען פלעגען צוציהען זעהר אַ גרויסען עולם, וואָס פלעגט לויפען אַהין, ווי ער לויפט צו יעדער סענסאַציע.

זיי האָבען אויך פרובירט איינאָרדנען אָפענע קורסען, נור ס'האָבען זיך נישט געפונען דערצו קיין פאַסענדע לעק-טאָרען. די, וועלכע האָבען לכתחילה יאָ מסכים געווען ביי זיי צו לעזען, האָבען נאָכדעם, ווי דער קאַמף מצד דעם „בונד" געגען די „זובאַטאָווצעס" האָט זיך פערשאַרפט, איבערגעריסען מיט זיי יעדע בעציהונג.

איין צייט האָט נאָך די מינסקער אָרגאַניזאַציע פון „בונד" געגלויבט צו ווירקען אויף די „פערפיהרטע" טוער מיט דיסקו-סיעס, מיט'ן שכל הישר. די „אונאבהענגיגע" פלעגען בעזוכען די בונדיסטישע פערזאַמלונגען און די בונדיסטען — די האַלב אָפענע פערזאַמלונגען פון די „לעגאַליזאַטאָרען". אָבער באַלד ווי ס'איז פעסטגעשטעלט געוואָרען זייערע ענגע פערבינדונגען מיט די זשאַנדאַרמען און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען די גרויסע דעמאָראַליזאַציע אויף די מאַסען צוליב אַזאַ ווייכער און טאָ-לעראַנטער בעציהונג, האָט דער מינסקער קאָמיטעט פון „בונד" אין יאָהר 1902, אין הסכם מיט די איבעריגע רעוואָלוציאָנערע ארגאַניזאַציעס פון שטאָדט ערקלערט אַ שטרענגען באָיקאָט אויף די „זובאַטאָווצעס". אַלע אַרבייטער זענען אויפגעפאָדערט גע-וואָרען נישט צו בעזוכען זייערע פערזאַמלונגען, נישט ווענדען זיך צו זיי נאָך הילף און נישט נעמען ביי זיי קיין ליטעראַ-טור. די מיטגלידער פון דער בונדישער אָרגאַניזאַציע איז פערווערט געווען, אונטער דער אזהרה אויסגעשלאָסען צו ווע-רען פון „בונד", צו אונטערהאַלטען מיט די „זובאַטאָווצעס" פערזענליכע קענטשאַפט, געבען זיי וועלכע דאָס איז ידיעות, נעמען ביי זיי אָדער געבען זיי ליטעראַטור.

די דאָזיגע פעראָרדנונג האָט געבראַכט מיט זיך צו גאַנ-צע דראַמעס. די טוער פון דער נייער „פאַרטיי" זענען געווען

אין גרעסטען טייל געווען „בונדיסטען", וועלכע האבען גע=
האט אין „בונד" פיעל פריינד. די ארבייטער, וועלכע זענען
אריינגעצויגען געווארען אין „פעראיין" האבען געארבייט אין
איין פאבריק, אין איין ווערקשטוב מיט די בונדיסטישע גע=
שטימטע ארבייטער. ס'זענען געווען גאנצע פאמיליעס, וואו די
ברידער האבען געהערט צום „בונד" און די שוועסטער צום
„פעראיין", אדער פערקערט. דאך איז דער באיקאט דורכגעפיהרט
געווארען מיט א גענויער פינקטליכקייט. פריינד האבען אויפ=
געהערט זיך צו טרעפען צווישען זיך. שוועסטער האבען אויפ=
געהערט רעדען מיט ברידער, נישט זעלטען פלעגט אין די
פאבריקען דערגעהן צו געשלעגען. מיר איז בעקאנט א פאל,
ווען א בונדיסטקע, מאניע ווילבושעוויטשעס א גוטע פריינדין,
וואס איז געלעגען קראנק ביי דער לעצטער אין שטוב אויף
טיפוס, האט געפאדערט, ווי נור זי האט זיך דערוואוסט פון
„באיקאט", מען זאל זי גלייך איבערטראגען אין אנ'אנדער
דירה. דארט האט זי שוין מעהר נישט געוואלט בלייבען. די
אויפרעגונג צווישען די בעוואוסטזיניגע ארבייטער געגען די
„זובאטאווצעס" איז געווען אזוי גרויס, אז א גרופע ארבייטער
איז איינמאל ביינאכט בעפאלען ווילבושעוויטש אין זי צושלא=
גען. דער מינסקער קאמיטעט פון „בונד" האט געמוזט—געגען
אזעלכע מיטלען אנעמען עקסטרא שריט.

די „זובאטאווצעס" זענען געווארען מלא חמה אויף אזא
בעציהונג. אלס ענטפער האבען זיי ארויסגעלאזען א בלעטעל
פול מיט שמוץ געגען „בונד" און זיינע טוער. י. וואלין האט
זיך אפילו ערלויבט צו בעפאלען און שלאגען אין אנ'עפענט=
ליכען ארט א בונדיסטישען טוער, דעם פערשטארבענעם פרומ=
קין. דאס האט ארויסגערופען געגען זיי נאך א גרעסערע אויפ=
רעגונג אין שטאדט, צום באיקאט איז צוגעשטאנען די גאנצע
מינסקער אינטעליגענץ; אויך די ציוניסטען האבען זיך פון זיי
אבגעטרייסעלט און זיי זענען שוין פערבליבען א קליינע גרופע,
פעראכט און פערשטויסען דורך דער גאנצער מינסקער ערלי=
כער געזעלשאפט.

4.

די „לעגאַליזאַטאָרען" האָבּען פּרובּירט זייער מזל אויך אין אַנדערע שטעדט. סאַשע טשעמערינסקי איז אָבּגעפאָרען אין 1902 מיט גאַסטראָלען קיין ווילנע און י. וואָלין–אויף דרום-רוסלאַנד. אָבּער קיין גרויס הצלחה האָבּען זיי אויף די נייע ערטער נישט געהאַט, בּפרט אין ווילנע. די יודישע אַרבּייטער האָבּען זיי עוין דאָרט פון ערשטען מאָמענט אָן אויפגענומען ווי „אונגעבּעטענע געסט". די „דיסקוסיאָנס-פערזאַמלונגען" פלעגען זיך ענדיגען מיט קלעפּ. טשעמערינסקי פלעגט שטענדיג אַרומגעהן מיט אַ רעוואָלווער בּיי זיך, אויף צו פערטיידיגען זיך פון „סאָציאַל-דעמאָקראַטישען טעראָר". דער ווילנער קאָמיטעט פון „בּונד" האָט אויך אַרויסגעלאָזען אַנ'אויפרוף, אין וועלכען ער האָט געוואָרענט די אַרבּייטער פון טעאָרעטישע מיטלען, וועלכע קאָנען בּרענגען אַ טובה נור די „זובּאַטאָווצעס"

זיי זענען טאַקע אָבּגעזעסען אין ווילנע אַ 7–6 חדשים, אַ בּיסעל געטומעלט, אַרויסגעלאָזען אַ פּאָר „בּריף" און ענדליך פון דאָרט אָבּגעפאָהרען מיט גאָר נישט. אין זייער לעצטען געזעגנונגס-כתב האָבּען זיי מיט פערבּיטערונג געשריבּען, „אַז די ווילנער אַרבּייטער-מאַסע איז–נישט קוקענדיג אויף די 15 יאָהר סאָציאַל-דעמאָקראַטישער אַרבּייט צווישען איהר–טעמפּ, קאָנסערוואַטיוו נישט קריטיקפעהיג" און דערום פערלאָזען זיי זי אין גאַנצען.

אָבּער אויך אין מינסק זענען די געשעפטען אַוועק גאָר נישט אַם בּעסטען. קיין אָפיציעלע לעגאַליזאַציע האָבּען די „אונאָבּהענגיגע" זיך נאָך אַלץ נישט דערשלאָגען. בּיז איצט האָבּען זיי געאַרבּייט נור לויט דער ברכה פון וואַסיליעוו'ן יעדען טאָג האָט זיך דער גנאָד געקאָנט פון זיי אָבּטון.

צווישען מינסקער גובּערנאַטאָר און זשאַנדאַרמסקען פּולקאָווניק זענען די גאַנצע צייט פאָר־געקומען אויף דעם דאָזיגען בּאָדען גאַנץ בּעמערקבּאַרע קאָנפליקטען. בּפרט, אַז זובּאַטאָוו'ס עקס-

פערימענט האָט מען אין די הויכע פענסטער געהאַלטען פאַר זיסע געלונגען.

מען האָט דאַמאָלסט געשמועסט, אַז ווילבושעוויטש איז אַליין געפּאָהרען צו פּלעווען, איהם איבערצייגען אין דער נוציגקייט פון לעגאַליזם. אָבער דאָס איז שוין דאַמאָלסט אַרויס פון דער מאָדע. און זי האָט גאָר נישט געפּועלט. אין דרום-רוסלאַנד אָדעס, כאַרקאָוו און יעקאַטערינאָסלאַוו האָט די לעגאַלע בעוועגונג דערפיהרט צו גרויסע מאַסען = אַרויסטרעטונגען איינער פון די „זובאַטאָווסקע" טוער שאַיעוויטש איז אפילו דאַמאָלסט אַרעסטירט געוואָרען אין דרום-רוסלאַנד, ובאַטאָוו גופא איז אויך מיאוס דורכגעפאַלען. פּלעוועס אַגענטען פּלעגען שטרענג נאָכקוקען זיין קאָרעספּאָנדענץ און האָבען איינמאָל געפּאַקט זובאַטאָוו'ס אַ בריוועל צו אַ גוטען פריינד, וואו ער האָט זיך אויסגעדריקט מיט נישט געצונגענדען דרך-ארץ וועגען דער פערזאָן פון פאָן-פּלעווע. דער אויבער-דיקטאַטאָר איז געקומען פון דעם אין גרויס צאָרן און בעפוילען פערשיקען זובאַטאָוו'ן אונטער פּאָליציי-אויפזיכט אין איינע פון די צענטראַלע גובערניעס.

די מינסקער „זובאַטאָווצעס" זענען געוואָרען פער'יתומט. די פּאָליטישע אַטמאָספערע איז געוואָרען אַלץ היציגער, די רעפרעסיעס געגען דער אַרבייטער-בעוועגונג אַלץ העפטיגער דער באָדען ביי די לעגאַליזאַטאָרען האָט זיך ביסלעכווייז אַרויסגעגליטשט פון אונטער די פיס.

בפרט אויף דער יודישער גאַס. אין יאָהר 1903 האָט אויסגעבראָכען דער בלוטיגער קישעניעווער פּאָגראָם. פּלעוועס דירעקטער אנטייל אין איהם איז געשטאַנען אויסער יעדען ספק. די אויפרעגונג צווישען די יודישע מאַסען איז געווען זעהר גרויס. ס'האָט זיך בעקומען פונקט דער היפך פון דעם, צו וואָס פּלעווע האָט געצילט. פאַר אַ דעלעגאַציע פון יודישע כלל-טוער האָט פּלעווע געשריגען: „איך וועל אייער „בונד" אין בלוט דערטרינקען" און ער האָט טאַקע צוליב דעם אינסצענירט דעם קישעניעווער פּאָגראָם. אָבער דאָס האָט נאָך

מעהר אויפגעהויבען דעם פּאָליטישען בעוואוסטזיין ביי די יו־דישע מאַסען און פאַר זיי דעם „בונד" נאָך נעהנטער געמאַכט. דער „בונד" איז דאַמאָלסט אַרויסגעטרעטען מיט'ן לאָזונג צו גרינדען אַ יודישע זעלבסטשוץ און דאָס האָט געפונען אַ לעב־האַפטען אָבקלאַנג ביי דער ברייטער יודישער בעפעלקערונג.

פּלעווע האָט לכתחילה זיך געוואָלט ריינוואַשען פון דער בעשולדיגונג, אַז ער האָט אַ חלק אין קישעניעווער בלוט־באָד. ווי מיר האָט שפּעטער דערצעהלט דער אַדוואָקאַט ש. ראָזענ־בוים, איז ער באַלד נאָכ'ן פּאָגראָם טעלעגראַפיש אַרויסגערו־פען געוואָרען קיין פּעטערבורג צו פּלעווען. יענער האָט איהם קליפּ און קלאָר פאָרגעשלאָגען, דאָס די ציוניסטישע אָרגאַני־זאַציע זאָל אָבלייקענען אָפען פאַר דער וועלט, אַז ער, פּלעווע, איז פאַרמישט אין די „קישעניעווער אונרוהען". דערפאַר האָט ער איהם פערשפּראָכען ענטגילטיג צו לעגאַליזירען די ציוניס־טישע אָרגאַניזאַציע און ערלויבען צו פערקויפען די אַקציעס פון נאַציאָנאַל־פאָנד אין רוסלאַנד. די ציוניסטען האָבען זיך אָבגעזאָגט צו ערפילען דעם בעפעהל פון דעם מיניסטער און אויך די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע איז אין גיכען ערקלערט געוואָרען אַלס אַנ'אונלעגאַלע.

אין אַזאַ סביבה האָבען די „אונאָבהענגיגע" מיט זייער דרשות וועגען לעגאַליזם אויסגעזעהען מעהר ווי קאָמיש און אין יולי 1903 האָבען זיי זיך אַליין ליקווידירט. זיי האָבען אַרויסגעלאָזען אַנ'אויפרוף צו אַלע אַרבייטער, אין וועלכען זיי ערקלערען, דאָס זיי האָבען זיך איבערצייגט, אַז די אַרבייטער־בעוועגונג קאָן נישט ערוואַרטען צו זיך מצד די אָנפיהרענדע קריי־זען אין דער נאָהנסטער צייט קיין אַנדער בעציהונג אויסער אַ פיינדליכער; אַז „אַ לעגאַלע אַרבייטער בעוועגונג" אויף דער יודישער גאַס, וואו אַלץ איז פערווערט און דערשטיקט קלינגט ווי „אַ שאַרפער חוצפה'דיגער דיסאָנאַנס" און אַז בכלל איז אַ קלאַסען־בעוועגונג צווישען די יודישע אַרבייטער, בעת קריסט־ליכע אַרבייטער האָבען אַ געהאָרזאַמע בעוועגונג אין מאָסקווע,

שעדליך פאַר די יודען, ווייל די ביוראָקראַטיע חעט די גאַנ־צע שולד אויף זיי אַרויפוואַרפען.

די יודישע „אונאָבהענגיגע אַרבייטער פּאַרטיי" איז בע־גאַנגען זעלבסטמאָרד. דער מינסקער קאָמיטעט פון „בונד" האָט זיך געווענדעט מיט אַנ'אויפרוף צו די „געכטיגע מיטגלידער פון פעראיין" צוריק אַריינטרעטען אין „בונד". דערמיט איז די גאַנצע אַוואַנטיורע ליקווידירט געוואָרען. איהרע איניציאַ־טאָרען האָבען זיך אַוועקגעלאָזען אין פערשידענע לאַגערען. ווילבושעוויטש האָט אַ לענגערע צייט אַרומגעבלאָנדזשעט צווי־שען ציוניסטישע קרייזען, איז ענדליך אָבגעפאָהרען קיין ארץ־ישראל און איז איצט אַנ'אָנגעזעהענע טוערין אין „אחדות העבודה". ● וואָלין איז געוואָרען דורכגעדרונגען מיט סינדי־קאַליסטיש־אַנאַרכיסטישע שטימונגען און איז אין גאַנצען פער־שוואונדען פון דער פּאָליטישער אויבערפלעך*). סאַשע טשעמע־רינסקי האָט אַ פּאָר יאָהר זיך אַרומגעוואַלגערט אין די קליי־נע שטעדטלעך פון מינסקער גובערניע, האָט געפיהרט אַנ'־ענערגישע פּאָליטישע אַגיטאַציע צווישען די פויערען, האָט גע־אַרבייט מיט גרויס מסירת־נפש געגען צאַריזם און איז נאָך חרטה און תשובה ענדליך צוריק אָנגענומען געוואָרען אין „בונד". זיין „רעוואָלוציאָנערע" שטימונג האָט דאַמאָלסט דער־גרייכט די גרעסטע הויכקייט. ער איז שוין פערבליבען אין „בונד" ביז'ן יאָהר 1919. איצט איז ער טעטיג אין רוסלאַנד ביי די „קאָמוניסטען" און איז אַ פערביסענער געגנער פון „בונד".

אַזוי בלאַס און אָרים זעהט־אויס דאָס בלעטעל, וואָס דער „פּאָליציי־יאישער סאָציאַליזם" האָט אַריינגעטראָגען אין דעם גרויסען בוך פון דער יודישער אַרבייטער־בעוועגונג.

---

*) אין יאָהר 1908 האָט ער זיך געוואנדעט צום צ. ק. פון „בונד" מיט אַ בריף צו בעשטימען אויף איהם אַ געריכט און איהם רעאַביליטירען. דער צ. ק. האָט זיך דערפון אָבגעזאָגט.

א מענשליכער דאקומענט.

ווענען דער געהיימניספולער ראָליע, וואָס מאַניע ווילבושעוויטש האָט געשפּילט אין דער „זובאַטאָווטשינע" בכלל און ווענען איהרע בעציהונגען צו זובאַטאָוו'ן בפרט, זענען אַרויסגעזאָגט געוואָרען מצד איהרע פּאָליטישע געגנער פערשידענע השערות, זענען אָנגעוויזען געוואָרען פיעל פערדעכטיגע פאַקטען און ס'זענען אָפען געמאַכט געוואָרען שווערע בעשולדיגונגען.

די אָנגעקלאָגטע גופא האָט לכתחילה קאַטעגאָריש אָבגעלייקענט יעדען חשד אין „פּראָוואָקאַציע", איז שטאַרק בעפאַלען פאַר אַזעלכע חשדים איהרע בעשולדיגער און איז שפּעטער גאָר איינגאַנצען אַנטשוויגען געוואָרען. זי האָט נישט פון איהר זייט פאַר דער גאַנצער צייט אויפגעקלערט די טונקעלע זייטען פון דער דאָזיגער שווערער טראַגעדיע.

פאַר איהר אָבער האָט דאָס געטון די געשיכטע. נאָך דער מערץ-רעוואָלוציע פון 1917 האָבען זיך געעפענט די געהיימע אַרכיוען פון פּאָליציי-דעפּאַרטאַמענט און פאַר דער גאַנצער וועלט זענען ענטפּלעקט געוואָרען פיעל פערבעהאַלטענע סודות און געהיימניספולע מעשיות. צווישען די איבעריגע ענטדעקטע דאָקומענטען איז אויך געפונען געוואָרען אַ קאָפּיע פון אַ בריף, וואָס מאַניע ווילבושעוויטש האָט געשריבען אין יאָהר 1900 צו זובאַטאָוו'ן.

דער דאָזיגער בריף ענטפּלעקט נאָך אויך נישט פאַר אונז דאָס גאַנצע בילד פון דער געהיימער פערבינדונג צווישען דעם מינסקער עקזאַלטירט מיידעל מיט דעם דורכגעטריבענעם מאָסקווער אָבער-שפּיאָן. ער איז נאָך פול מיט רמזים און אָנצוהערענישען, וואָס לאָזען זיך פערשידען אויסטייטשען. אָבער ער

וואַרפט דאָך אַ שטיק העל ליכט אויף דער בעציהונג צווישען די צוויי הויפּטהעלדען פון דער „זובאַטאָוושטשינע"; די „אָפּענ־הערציגקייט" פוןווילבושעוויטש בנוגע אַנדערע פּערזאָנען און טוער טרעט דאָרט בולט אַרויס און דער גאַנצער בריף שטעלט פאָר מיט זיך זעהר אַ וויכטיגען, „מענשליכען דאָקומענט", וועל־כער לעזט זיך מיט גרויס שפּאַנונג. דאָרום ברענג איך איהם דאָ איינגאַנצען אָהן שום פערקירצונגען.

גראָדנאָ, דעם 2־טען אויגוסט 1903.

ס. ב זובאַטאָוו.

פּאַרוואָס איך האָב אַזוי לאַנג געשוויגען, וועט איהר פרעגען. איהר וועט באַלד פערשטעהן. איך שרייב דעם דאָזיגען בריף מיט אַזאַ געפיהל פון שמחה, גלייך ווי איך וואָלט בע־גראָבען מיין בעסטען פריינד. איך שרייב בלויז דערפאַר, ווייל איך פיהר־אויס די בעשטעלונג, וואָס מען האָט ביי מיר גע־מאַכט. נו, האָט איהר׳ס.

אין מינסק האָט זיך בעקומען נישט דאָס, וואָס איהר האָט ערוואַרט. אייער נאָמען איז ביי אַלעמען אויף די ליפּען. נישטאָ אַזאַ מענש, וואָס זאָל נישט רעדען מיט אַ בעזונדער לעבהאַפטיגקייט וועגען זובאַטאָוו׳ן. אַלע אָבער רעדען איהם אַרויס מיט אַ ציין־קריצען יעדער, ווער ס׳קומט צו פאָהרען פון מאָסקווע געהט־אַרום בערוישט און פערכשופ׳ט פערבלייבט ער אָבער אַ פּאָר טעג ווערט עס איהם אַלץ אָבגענומען מיט דער האַנד. און מענשען, וואָס האָבען זיך פריהער געפונען אונטער׳ן רייך פון אייער פערזענליכקייט האָבען איצט אָפּענ־הערציג אויף אַלץ חרטה. און דערמאָנען מיט אַ קללה יענע מינוט פון זייער שוואַכקייט, ווי זיי רופען זי.

עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז ס׳איז געוואָרען אַ שפּרוכוואָרט: יעדער קאָנספּירירט דאָס, וואָס ער האָט גערעדט ביי זובאַטאָוו׳ן אין קאַבינעט. דאָס געשעהט גאַנץ פשוט. בשעת זיי געהען אַרויס אויף דער פרייהייט, זעהען זיי, אַז אַלע

זייערע אידעען וועגען לעגאַלער אַרבייט, וואָס האָבען זיי פריהער בעגייסטערט, פערבלייבען מעהר נישט ווי חלומות. דאָס לעבען האָט זיך נישט פערענדערט. אַלץ איז פערבליבען ווי פריהער. מיט זייער אָפענהערציגער און פערטרויליכער בעציהונג צו אייך—האָבען זיי אייך אויפ'ן בעסטען אופן אַרויסגעגעבען אַלץ, וואָס ס'איז שייך נישט בלויז דער מינסקער, נור אויך דער גאַנצער יודישער בעוועגונג. דאָס רעדען די אַזוי גערופענע „זובאַטאָוועצעס", ד. ה. עטליכע מענשען, וואָס האַלטען אייך מעהר אָדער ווייניגער פאַר אַנ'ערליכען מאַן און געפינען איין, אַז די אַרבייטער-בעוועגונג דאַרף מען נישט פלאָנטערען מיט פּאָליטישע פאָדערונגען... דאָך בעהויפטען זיי, אַז ס'איז לחלוטין אונמעגליך לעגאַל צו אַרבייטען, שוין דערפאַר אַליין, וואָס ס'איז נישטאָ קיין לעגאַלע ליטעראַטור אויף זשאַרגאָן, וואָס זאָל זיין צוגעפאַסט צו די אינטערעסען פון די אַרבייטער.

אָבער אַזעלכע זענען בלויז איינצעלנע מענשען. די איבעריגע רופען זיך אָב וועגען אייך מיט אַנ'אונגעוועהנליכער שנאה. איבערהויפט זשעניע הורוויטש, דער קליינטשיקער באָריס פרומקין, זיין שוועסטער, גרישע רודערמאַן, גרישע גערשוני און נאָך זיי אַלע...

עס האָט זיך בעקומען עטוואָס אַזוינס, וואָס ס'איז מיר פריהער גאָר נישט איינגעפאַלען. אייער פּאָליטיק ווילען זיי נישט און קאָנען נישט אָבטיילען פון אייער פערזענליכקייט.

אַלע זענען דער מיינונג וועגען אייך: איהר זייט אַ קאַריעריסט. ווי אַ מענש מיט גרויסען פערשטאַנד האָט איהר בעגריפען, אַז די אַלטע פּאָליטיק האָט אָבגעלעבט איהר וועלט, אַז מען קאָן זיך אויסצייכנען נור דאַמאָלכט, בשעת די אַרומיגע מענשען האָבען דעם קאָפּ פערלאָרען, ווייסען נישט וואָס צו טון, ווייל זיי ווייסען לחלוטין נישט, וואָס אַרום זיי קומט פאָר. עס לוינט פאַר אייך אונזער זאַך אונטערצוהאַלטען, ווייל אַזוי אַרום וועט איהר קלאָר ווערען דעריבער, וואָס פריהער איז פאַר אייך געוועזען בסוד-כודות. אַרויסבעקומען ביי די אַרעסטירטע אַ מעלדונג אויפ'ן נאָמען פונ'ם דירעקטאָר פון פּאָליציי-

דעפּאַרטאַמענט בעוויזס איהר דערמיט די ממשות פון אייער פּאָליטיק און איהר געהט ווייטער אויפ'ן וועג צו דער מאַכט. דערמיט וואָס איהר גיט די אַרבייטער אָרימע שיריים, — פּיק־ציעס פון פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען און רעכט צו שטרייקען — בינדט איהר זיי די הענד און פיס און בעת זיי וועלען זאָגען, אַז זיי ווילען נישט קיין פּיקציעס, נור עפּיס רעכט־ממשות'דיגעס, וועט מען זיי דרויף ענטפערן, אַז זיי פערלאַנגען צופיל און אויב זיי וועלען זיין העזה'דיג, וועלען זיי פערלירען אויך יענע מיקראָסקאָפּישע הנחות, וועלכע איהר האָט זיי אַזוי מבטיח געווען צו געבען.

איהר, טענה'ן זיי, זייט צו קלוג און צו דורכזיכטיג, אַז איהר זאָלט באמת'ן צוגעבען אַנ'ערנסטע בעדייטונג אייער טעאָריע פון „צאַריזם". איהר פערשטעהט אויסגעצייכענט, דאָס פּאַקטיש קאָן די דאָזיגע טעאָריע קיינמאָל נישט פערווירקליכט ווערען און בעגעהן אַלערליי געמיינהייטען ווי אָרגאַניזירען פּראָוואָ־קאַציע, שפּיאָנאַזש און עהנליכע פיינקייטען בלויז צוליב אַנ'־אַבסטראַקטער, אונמעגליכער אידעע, בעת איהר ווייסט, אַז צו־ריקעהרען די געשיכטע פון פאָלק און מלכים, לויט אייגענעם ווילען, זייט איהר און קיינער נישט אימשטאַנד, קאָן נור אַ מענש, וועלכער פערפאָלגט זיינע פערזענליכע צילען. אייך געהט אַבסאָלוט נישט אָן נישט דער קייזער, נישט די אַרביי־טער־בעוועגונג, נישט דאָס רוסישע פאָלק. איהר זייט איצט אַ דעמאָקראַט, ווייל דאָס איז גינציג פאַר אייך. אויב פאַר אייך וועט שפּעטער לוינען צו ווערען אַ פערטיידיגער פון דער אַריס־טאָקראַטיע, בורזשואַזיע אָדער פון אימעצען אַנ־ערש, וועט איהר אָהן שום וואַקלעניש׳ען דאָס טון. אויב אייך וועט דער אַנטי־סעמיטיזם ברענגען נוצען, וועט איהר דער ערשטער זיך שטע־לען אין זיין שפּיץ, אויב דער ציוניזם — וועט איהר מיט אייער געבוירענעם כח־הדבור פערדיגען די דאָזיגע בעוועגונג. מיט איין וואָרט — איהר זייט אַ קלוגער פּאָליטיקער און מעהר נישט. איהר פערמאָגט אָבער אָריגינעלע און אויסערגעוועהנליכע פעהיגקייטען און אַ ברייטען געדאַנקען־שוואונג, דערפאַר געהט

איהר נישט מיט דעם אויסגעטרעטענעם וועג נור מיט נייע, אומבעקאַנטע, ביז איצט נאָך נישט אויסגעפּרובירטע וועגן. און דערפאַר טאַקע זייט איהר שרעקליכער פאַר דער בעוועגונג ווי אַלע איבעריגע אויסוואורפען, וועלכע זענען ביז איצט געווען אויף אייער פּאָסטען.

דעם דאָזיגען בליק האָט מיט זיך מיטגעבראַכט פון מאָסקווע גריגאָרי גערשוני און דאָס האָט מיט אַ בליק-שנעלקייט אריינגעדרונגען אין אַלעמענס בעוואוסטזיין. ער האָט, ווי מען האָט געדאַרפט ערוואַרטען, אייך אָבגענאַרט פון אָנהויב ביז'ן סוף. ער האָט גענומען ביי אייך אַלץ, וואָס ער האָט געקאָנט און קומענדיג צוריק האָט ער אייך ווי געהעריג אָבגעשאַצט און האָט נאָך דערביי, פערשטעהט זיך, פערבעהאַלטען, אַז ער האָט געשריבען אַ מעלדונג.

בעת איך בין צוריקגעקומען פון מאָסקווע, האָבען זיך אַלע אויף מיר אַ וואָרף-געטון ווי אויף אַ סענסאַציע. זיי האָבען גערעכענט, אַז איך דאַרף וויסען מעהר ווי אַלע איבעריגע און האָבען געוואָלט פון מיר הערען נאָך אַ וואָרט וועגען זובאַטאָוו'ן. מיט גערשוני'ן האָב איך געהאַט אַ גרויסען, לאַנגען געשפּרעך. ער האָט בענוצט זיין גאַנצען כח-הדבור און שכל, בכדי צו דערווייזען ווי נישט אויסגעהאַלטען איז מיין בליק אויף אייך און אויף דער אַרבייטער-בעוועגונג. אויף מיין פראַגע, וואָס קלערט ער איצט צוטון, האָט ער געענטפערט, אַז ער וועט זיך בענוצען מיט אַלץ, וואָס איהר זייט בכח צו געבען דער לעגאַלער אַרבייט און אין דער זעלבער צייט, פּאַראַלעל מיט דעם, וועט ער ווייטער פיהרען אַן'אונלעגאַלע אַרבייט אָבער שוין נישט אין יודישען תחום, נור אין צענטראַל-רוסלאַנד.

ער האָט זיך ביי מיר כמעט געבעטען, אַז איך זאָל פאַר קיינעם נישט אַרויסזאָגען מיינע בליקען. איך האָב, פערשטעהט זיך, נישט געפאָלגט און איצט האָב איך חרטה. אין מינסק האָט מען מיט אַן'אונפערשטענדליכער שנעלקייט אָנגעהויבען רעדען, אַז איך בין פערכאַפּט מיט אַזאַ אפיקורסות, וועלכער קיינער פון די צוריקגעקומענע פון מאָסקווע האָט נאָך

נישט מיט זיך מיטגעבראַכט. אַלע גדולים פון דער בעוועגונג האָבען זיך עפּיס אַזוי מאָדנע דערשראָקען. מען האָט מיך גע־בעטען אונבעדינגט צו קומען זעהען זיך אין „דאָבראַיאַ מיסל" מיט זעניע הורוויטש און גריגאָרי רודערמאַן. דאָרט האָט מען מיר געמאַכט אַ פאָרמעלע חקירה ודרישה

בעת איך האָב אויפריכטיג דערצעהלט, · וואָס איך קלער צוטון בנוגע די אַרבייטער, האָב איך אַרויסגערופען אַזאַ שטורעם פון עמפּערונג, אַז איך בין פשוט נשתומם געוואָרען. מיר האָט שטאַרק געקרענקט פאַר זשעניען, אַזוי פיל אמת'ע יסורים האָב איך איהר פערשאַפט מיט מיין געשפּרעך, אַזוי פיעל שנאה האָט זיך אָנגעקליבען געגען יעדער לעגאַלער אַר־בייט ביי דער דאָזיגער שענער פּערזאָן, אַזוי פיעל האַס צו אַלץ, וואָס טראָגט אַ זשאַנדאַרמען־מונדיר, אַזוי פיל אונצוטרוי, פערראַכטונג... זיי האָבען מיך שטאַרק געבעטען וואָס שנעלער אָבצופאָהרען און די אַרבייטער גאָר נישט דערצעהלען, ווייל איצט איז אַזאַ שטימונג, דאָס מיינע געשפּרעכען וועלען בלויז אַרויסרופען אַ דעמאָראַליזאַציע. איך האָב זיך איבערלעגט און איך בין מיט זיי מסכים, אָבער גאָר צוליב אַן אַנדער אורזאַך.

איך דאַרף אויך בעמערקען, אַז איהר האָט געמאַכט אַ גרויסען פעהלער דערמיט, וואָס איהר האָט מיט אַלעמען גע־רעדט (אגב, מעגליך, דאָס איהר האָט מיט אַ כיון צו דעם גע־שטרעבט, דאָס ווייס איך נישט). איהר האָט יעדערען בעזונדער דערצעהלט אַלץ, וואָס ס'איז אַלע אַנדערע בנוגע. ווייל זיי ווייסען נישט, אַז איך בין געווען די הויפּט געהיימע פערעטעריך. בעשולדיגען זיי איינע די אַנדערע אין צופיל פּלוידערען און איינציגע אפילו אין פּראָוואָקאַציע. אַז זיי האָבען זיך דערוואוסט, אַז גרישע שאַכנאָוויטש האָט אייך געשריבען אַ בריף וועגען שטרייק אין קראַסלאַוועקע, רעדען זיי שוין וועגען דעם, נישט קוקענדיג וואָס ער האָט דאָס געטון לויט דער בעטע פון די שטרייקער, אַז מען מוז זיך נאָר שאַכנאָוויטש'ן זיטען, אַז ער איז נישט קיין זיכערער... אַזאַ אָנגעשטרענגטע איבערהאַפטע אַטמאָספערע איז איצט דאָרט.

פערנאַנדערקלייבענדיג זיך אין דעם אַלעם, בין איך געקומען צו אַ בעשלוס, אַז וואָס מעהר מען זאָל מיט זיי דיסקוטירען, זיי דערווייזען דעם היפך, איז אַלץ ערגער. זיי וועלען אַלע נור בייז ווערען ווי טייוולאָנים. מען מוז זיי געבען אַ שטיקעל צייט צו בערוהיגען זיך, אָבקיהלען זיך און נאָכדעם אינגאַנצען זעלבשטענדיג ווערבירען מענשען און בעשאַפען אַנ׳אַנדער בעוועגונג פערביי זיי...

לעת עתה האָבען זיי זיך צוטיילט אויף צוויי לאַגערען. איינע טענה׳ן, אַז כדי מען זאָל פּטור ווערען פון אַזאַ פּאַרשוין ווי איהר זייט, דאַרף מען צו אייך אָנווענדען די מיטלען פון אַנאַרכיסטען. אַנדערע פּראָטעסטירען געגען דעם שטאַרק און בעהויפּטען, אַז מיט אייער פּאָליטיק קאָנט איהר זיין נוצליך דעם אַרבייטער און דאַרום דאַרף מען אויסנוצען אַלץ, וואָס איהר וועט געבען, דערביי אָבער אויף קיין איין רגע נישט פערגעסען, אַז איהר זייט דער געפערליכסטער פון די אַלע שונאים, וואָס זענען ביז איצט געווען. מיט איינס זענען אַלע מסכים: בכדי דאָס פּובליקום זאָל זיין אָנגעלערענט דאַרף מען וועגען אייך פּובליקירען אין דער פּרעסע. אין צוויי וואָכען אַרום וועט אין אַלע אונלעגאַלע אויסגאַבען זיך בעווייזען אַנ׳אַרטיקעל וועגען אייך מיט אַזאַ ליבענסווירדיגער כאַראַקטעריסטיק, אַז קיין שום אָרגאַניזאַציע האָט אייך פריהער בעסער נישט געמאָלט. פלייסט זיך דאָס צובעקומען און איבערצולעזען, ס׳דאַרף זיין גאַנץ טשעקאַווע...

פון אַלץ וואָס איך האָב אייך געזאָגט, קאָנט איהר בעשליסען, אַז איהר האָט אַ ביסעל איבערגעצויגען די סטרונע און זי קאָן גאָר גיך פּלאַצען... נור זאָלען מיר דאָס דערווייל לאָזען. אַזוי ווי איך האָב שאַכנאָוויטש׳ן אין מינסק נישט געטראָפען, האָב איך בעשלאָסען זיך אָבשטעלען ביי איהם אין ווילנע אויף עטליכע שעה. אַז זשעניע הורוויטש און רודערמאַן האָבען זיך דערפון דערוואוסט, האָבען זיי מיר געגעבען קיין ווילנע אַזאַ אויפטראַג: שאַכנאָוויטש׳ן זאָל איך גאָר נישט דערצעהלען (פאַר איהם, ווי זיי זאָגען, היטען זיי [illegible]. פאַר

וואָס זיי געטרויען מיר פערשטעה איך ניט) איך זאָל איהם נור בעטען, אַז ער זאָל מיך צונויפפיהרען מיט אַ מענשען, וואָס שטעהט נאָהענט צו דער ווילנער בעוועגונג; אַז איך וועל יע־נעם זעהען, זאָל איך איהם זאָגען, אַז ער זאָל איבערגעבען וואוהין מען בעדאַרף, אַז נאָך יעווגעני גאָרעלקין שפּיאָנירט מען שטאַרק און אַז ער פערפיהרט די שפּיאָנען אומעטום וואו ער קומט צו פאָהרען...

איצט נאָך אַ פּאָר ווערטער וועגען מיין בעציהונג צו אייך. ווען זיי האָבען אין מינסק מיט אמת און ליגען זיך גע־פליסט צו פערפלעקען אייער נאָמען האָב איך, צוליב'ן איינ־פאַכען פערלאַנג ווידערצושפּרעכען, געזאָגט דוקא דעם היפך פון דעם, נור אַז איך בין געקומען אַהער צופאָהרען און איך האָב אָנגעהויבען זיך איינטראַכטען טיף אין דעם, וואָס איך וויל טון און אין דעם, וואָס איהר האָט מיט מיר געמאַכט, הויב איך אייך אָן צו האַסען. דאָס דאָזיגע געפיהל פערשטאַרקט זיך מיט יעדען טאָג און אויב עס וועט דערגעהן צו אַ בע־שטימטער מדרגה, וועט די דאָזיגע גאַנצע געשיכטע זיך ענדי־גען שלעכט פאַר אייך און פאַר מיר.

איך קאָן ניט זאָגען, אַז איהר האָט מיך אָבגענאַרט; אדרבא, איהר זייט אפילו געווען אונבעגרייפליך אָפען. אָבער אויב אַלע אייערע געשפּרעכען וועגען קייזער, גאָט, נשמה — זענען בלויז אַ געשיקט מיטעל צו בעקומען אַנ'עקזאַלטירט מיי־דעל פאַר זיך אַלס אַ געהילפין, בכדי זיך אויפצוהויבען אויף אַ העכערען שטאַפּעל פון דער מאַכט, איז דאָס שוין צו שווער. איהר ווייסט גוט, פאַר וואָס איך בין אַוועק אויף דעם וועג. מיך קאָנט איהר ניט מיט גאָר ניט בינדען. איך בעדאַרף זיך נור איבערצייגען, אַז איהר זייט ניט דער, פאַר וועמען איך האָב אייך גערעכענט. דאַמאָלסט וועל איך בפני כל עם ועדה זיך מודה זיין אין פּראָוואָקאַציע. נאַטירליך ניט די מאָטיוען, וועלכע האָבען מיך בעוואויגען, ניט די צילען, וועלכע איך האָב דערביי ערוואַרט, וועט קיינער ניט דער־

געהן. און ווייניגער פון אַלץ וועט דאָס אייך בעריהרען...
וואָס איך וועל שפּעטער טון, וועט איהר זעהען...

איצט בעט איך אייך מיר צו ענטפערען. דאָס קלינגסטע, וואָס איהר קאָנט טון – איז צו זאָגען דעם גאַנצען אמת. איך וועל אייך גלויבּען. איך דאַרף וויסען, וואָס צוטין, אין וועלכע זייט זיך צופערקערעווען. איהר וועט דעם אמת יאָ זאָגען. מעגליך, אַז דער טאָן פון בריף וועט אייך בעליידיגען. נור אויב מען זאָל שוין פון דעם רעדען, האָט איהר מיך געצוואונגען איבּערצולעבּען אַזעלכע מינוטען, ווען איך בין געווען נאָהנט פון דעם צו קומען צו פאָהרען צו אייך און... אייך טויטען. איהר וועט אוודאי אַ שמייכעל טון, אָבּער איך בין שוין אַזוי בעשאַפען, אַז מיט מיר טאָר מען זיך נישט שפּילען, דערפאַר וועט אויכקומען שווער צו בעצאהלען.

איך ערוואַרט אייך און וואַרט אייער בריף.

אדרעס: גראָדנע, מאַניע חילבושטעחיסס.

מיין צווייטער ארעסט.

נאָך אַ קורצע צייט וואַנדלען מיט אַ ספּעציעלער שליחות איבער איינינגע שטעדט, האָב איך זיך בעזעצט סוף יאָהר 1902 אין מינסק. אויסער אַלגעמיינע, צענטראַלע פונקציעס (בעטייליגען זיך אין בערשטער-אָרגאַן — „דעם וועקער" און אין איינוועגס אויפשטעלען אַ ספּעציעלען אָרגאַן פאַר'ן גאַרבער-בונד — „דער קעמפּער"), האָב איך נאָך בעדאַרפט אָנפיהרען מיט דער קאָנטער-אָפּענסיווע געגען די „זובאַטאָווצעס".

בכדי זיך צו בעקענען מיט'ן שונא, כדי אויסצופאָרשען דעם גרויס און כח פון זיינע „פּאָזיציעס" האָב איך בעקומען אַ ספּעציעלע ערלויבניש פון מינסקער קאָמיטעט פון „בונד" צו בעזוכען די לעגאַלע פערזאַמלונגען פון „פעראיין". (ווי שוין דערמאָהנט, זענען זיי געווען אונטער אַ שטרענגען באָיקאָט און פאַר אַזאַ חטא וואָלט מען געקאָנט אויסגעשלאָסען ווערען פון דער אָרגאַניזאַציע.) דער אַריינגאַנג אַהין איז געווען אויף בילעטען און ס'איז מיר נישט שווער אָנגעקומען צו בעקומען ביי אַ בעקאַנטען אַרבייטער אַזאַ איינטריטס-קאַרטע.

איך האָב גראָד אָנגעטראָפען אויף עפּיס אַ שטיקעל יום-טוב, דוכט זיך — די יעהרליכע עקזיסטענץ פון כאַבאַק-פעראיין. דאָס איז געווען שבת צו נאַכטס. דער זאַל איז געווען זו גרויסער, אַ ליכטיגער. ס'זענען דאָ פיעל אַרבייטער, שבת'דיג געקליידעט. אַנדערע זענען געקומען אויך מיט די ווייבער. אַבער עס פיהלט זיך דאָרט אַ פּראָסטיגע קאַלטקייט, אַנ'אָבטרייסלענדיגע פרעמדקייט; ביי אַ סך זענען די געזיכטער צושראָקען, אַ סך פיהלען זיך עפּיס נישט ביי זיך און שעמען זיך איינע פאַר די צווייטע. אין זאַל איז קיינער נישטאָ, ווער זאָל זיין בעקליידעט אין פּאָליצי-בגדים. און דאָך שלאָגט דאָרט עפּיס

אַ פּאָליציי-ריח פון אַלע ווינקעלעך און דו האסט די זיכער־קייט, אַז קוים עפנסטו נור דאָס מויל צו זאָגן אַ טריף וואָרט, ווי דו ווערסט תיכף געפּאַקט פון אַלע זייטן.

דאָס דאזיקע געפיהל האָט מיך אויך נישט אָפּגעלאָזען נאָכדעם, ווי די רעדנער האָבען אָנגעהויבען זייערע רעדעס. ס'רעדט עפּעס אַן'אַרבעטער, ער פלאָנטערט זיך אין זיינע רעד און זידלט שטאַרק די „בונדיסטן“, די „דעמאקראַטן“, וואָס שטערען דעם מינסקער אַרבייטער זיך אויסבעסערן זיין לעבען.

נאָכדעם רעדט טשעמעריסקי. ער הויבט־אָן פון אדם־הראשון. ער לאָזט זיך אַוועק אין אַ לאַנגער עקסקורסיע פון פערשידענע געשיכטליכע פעריאָדען. ער רעדט מיט גרויס פּאַטאָס וועגען דער צייט, וואָס מיר האָבען דערלעבט, ווען די אַרבייטער זענען שוין אַזוי פריי, דאָס זיי האָבען די מעגליכ־קייט צו פערזאַמלען זיך דאָ און פייערען זייערע יום־טובים. ער וויצעלט זיך אויך אויפ'ן חשבון פון די „סאָציאַליסטען“, וואָס שטעהען אין וואַסער, האָבען די מעגליכקייט אויסנוצען די אַלע פרייהייטען, און זוכען אַ טרונק.

ס'הויבט מיך פון אָרט, איך קאָן זיך נישט איינהאַלטען. איך ווענדע זיך צו מיינע שכנים מיט בעמערקונגען. איך גע־פין ביי זיי אַ וואַרעמען אָבקלאַנג. אָרום מיר בילדעט זיך אַ רעדעל. איך הער, ווי דער רעדנער וואַרפט ווייטער זיין בע־קאַנט ווערטעל: „מיר זאָגען נישט ווי זיי: פּראָלעטאַריער פון אַלע לענדער פעראייניגט אייך. נור מיר רופען: מינסקער סטאָ־לאַרעס, מינסקער שוסטער, פעראייניגט אייך!“ אַ שוואַכער בראַוואָ, קיין ענטוזיאַזם, קיין מיטגעפיהל אין דער מאַסע.

ס'ווילט זיך נעמען אַ וואָרט און אָבענטפערן. נור באַלד געהען צו מיר צו צוויי אונבעקאַנטע יונגע לייט און רוימען מיר איין אין אויער: „יונגער מאַן, זייט פאָרזיכטיג! מען האָט דאָ אויף אייך השגחה!“ איך צומיש זיך צווישען עולם. די ווייבער איילען די מענער צו געהן אַהיים. גרופּעס אַרבייטער רעדען צווישען זיך עפּיס פערשלאָפען, אַפּאַטיש. שטיל שלייך איך אַרויס פון זאַל. אויפ'ן גאַס ערשט אָטעם איך אָב גרינ־

יער, אַזוי ווי איך אַרויסגעריכען פון אַ פערדומפּטע קעלער. זיכער און פול בטחון קעהר איך זיך אום פון דעם דאָזיגען אויספּיר־פלוג צו מיינע פריינד, זיכער אין נצחון פון אונזער זאַך, פאַראויסזעהענדיג די גיכע ליקווידאַציע פון דעם גאַנצען טומעל.

און כדי שנעלער צו מאַכען דעם קווידאַציע־פּראָצעס פון דער דאָזיגער אַוואַנטיורע, האָבען מיר בעשלאָסען צוציהען ווי מעגליך די ברייטערע מאַסען צו אונזערע אונלעגאַלע פערזאַמלונגען. מיר האָבען זיך געפּלייסט אויסצונוצען ברייט די וואָלינונגען, מיר האָבען צונגעהויבען אָרגאַניזירען פּאָליטישע פאָרטראַגען און דיסקוסיעס, וואו ס'האָט זיך נור געלאָזט; מיר האָבען אויך אָפט איינגעאָרדענט פערויילונגען מיט אַ בעשטימ־טען פּאָליטישען אינהאַלט. די יונגערע, לעבענסלוסטיגע און אַקטיווע אַרבייטער און יוגענד זענען שוין געווען אַרומגעכאַפּט דורך אונז אין אַ ברייטער, אינטענסיווער פּאָליטישער אַגיטאַציע וואָס מיר האָבען פערנאַנדערגעוויקעלט פאַר די לעצטע חדשים.

איצט האָבען מיר דאָס אַלץ געוואָלט פערפיקסירען, גע־וואָלט אַלעמען צונויפברענגען אין איין אָרט און שאַפען אַ גע־העריגע שטימונג. אָבער ווי מאַכט מען דאָס? אין שטאָדט איז ס'ריזיקאַל צו טון און ס'איז קיין פּאַסענדע דירה אויך נישטאָ. איז פערבליבען זוכען אַזאַ פּלאַץ אונטער'ן שטאָדט. צו דעם צוועק האָבען מיר ארויסגעשיקט מיט עקספּעדיציעס עטליכע גרו־פּעס, וועלכע האָבען גוט גוקאָנט די אומגעגענד. פון זייער דין וחשבון זענען מיר געוואָהר געוואָרען, אַז נישט ווייט פון שטאָדט, איינגאַנצען אַ וויאָרסט 4–5, געפינט זיך אַ גרויסע פוס־טע פערמע, וועלכע ס'איז נישט שווער צו בעקומען.

ס'איז פערבליבען, אַז איך מיט מיין פרוי (מען האָט זי צו יענער צייט אַרויסגעלאָזען פון ביאַליסטאָק אונטער'ן פּאָליז־ציי־אויפזיכט) זאָלען אַליין בעטראַכטען די דירה און אויב זי וועט געפעלען, זאָלען מיר גלייך אויפ'ן אָרט מושוה ווערען. די פערמע איז טאַקע געווען ווי פאַר אונז ספּעציעל געבויט אַ גרויס, גר'ים הויז פאַר אַ מאַן 400—500 די

בעלי־בתּים זענען ניִשטאָ אויפ'ן אָרט, נור אַ קריסטליכע דינער־שאַפט. מיר האָבען זיך אָנגעכאַפּט פאַר דעם, ווי פאַר אַנ'אבן טוב. אַלס אויסרייד האָבען מיר גענומען אונזער טראַדיציאָ־נעלע „תּנאים". די דינערשאַפט האָט זיך אפילו אַביסעל גע־קווינקעלט, נור אונזער „ברייטע האַנד" האָט זי געמאַכט נאָכ־גיביגער און זי האָט ענדליך מסכים געווען אונז אָבצוגעבען אויף דער נאַכט פון 1־טען מערץ (1903) די גאַנצע פערמע פאַר אַ גרויסע תּנאים־פערווײַלונג.

דעם ערשטען מערץ האָבען מיר אויסגעקליבען מיט אַ כּיון. אין דעם דאָזיגען טאָג איז ערמאָרדעט געוואָרען (אין יאָהר 1881) אַלעקסאַנדער דער צווייטער, לויט דעם אורטייל פון עקזעקוטיוו־קאָמיטעט פון „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ" מיר האָבען בעשלאָסען אויסצונוצען די דערמאָנטע דאַטע, בכדי צו פּער־בינדען די איצטיגע אַרבייטער־בעוועגונג מיט דעם טראַדיציאָ־נעלען פּאָליטישען קאַמף אין רוסלאַנד. אגב איז דער 1־שטער מערץ דאַמאָלסט אויסגעפאַלען אין פּורים, ווען דער עולם איז פריי און איז געשטימט יום־טוב'דיג געמיטליך.

אַ כּריה־פריהליִנג וועטער. די זון האָט העל געלויכטען און געצויגען אין גאַס אַריין. ס'האָט ביי קיינעם ניִשט אַרויס־גערופען קיין שום פערדאַכט, וואָס ס'לאָזען זיך אַוועק אונטער'ן שטאָדט שפּאַצירען יום־טוב'דיג געקליידעטע פּאָרלעך און גאַנצע גרופּעס יונגע לייט. אויפ'ן וועג זענען געווען אויסגעשטעלט געניטע פּאַטרולען, וועלכע האָבען געוויזען, וואוהין צו געהן. אַזוי זענען דורכגעגאַנגען קאָנספּיראַטיוו דורך דער שטאָדט אַ 400—450 מענשען

ס'איז שוין נאָך האַלבער נאַכט. די רעפּעראַטען וועגען די פּאָליטישע פאָרמען פון קאַמף זענען שוין דורכגעלעזען. רעדעס אפילו לכבוד פּורים מיט פּסוקים פון דער מגילה זענען שוין אויך געהאַלטען. אַלץ איז דורך בכלום. איצט איז שוין ניִשטאָ קיין סכּנה. די פּאַטרולען זענען שוין אַראָפּגענומען. מען פילט זיך שוין זיכער און פריי. מען געהט־איבער צו דער צווייטער אָבטיילונג, צו גשמיות. מען עפענט די פלעשער, מען

טיילט ביר. ס'הויבען זיך אָן טאָסטען. יעדערער פלייסט זיך צו זאָגען עפּיס אַ שטאַרקע, אָדער וויציגע ברכה. די שטימונג איז דערהיצט אויפ'ן העכסטען גראַד. די אויגען גלאַנצען. די געזיכטער פלאַמען. אַ גערויש, אַ געמישטער־כאָר פון שטימען.

פלוצלינג רייסט זיך אויף די טהיר, ס'בעווייזט זיך אַ יונגער פּריסטאַוו מיט אַ רעוואָלווער אין איין האַנד און מיט אַ בלויזען שווערד אין צווייטער. נאָך איהם שפּאַרט זיך מיט צושראָקענע געזיכטער אַ גרופּע איינפּאַכע פּאָליציסטען, אַלע מיט בלאַנקע שווערדען. ביי די פענסטער וואַקסען אויס ווי פון אונטער דערערד הויכע, משונה'דיגע גוים אין פעלצען מיט גרויסע שטעקענס אין די הענד. „גיט זיך אונטער!" שרייט דער פּריסטאַוו און וואַרפט זיך דערוויייל אויפ'ן עולם מיט'ן בלויזען שאַרף. ס'ווערט אַ בהלה, אַ מהומה. ס'הערען זיך היסטערישע קולות, מען לאָזט זיך צו די פענסטער, מען לויפט צוריק.

דאָ זעה איך, ווי אַ צעהנדליג גאַרבער האָט געכאַפּט אַ בינטעל פלעשער, אַנדערע האַלטען פלעקער פון די פערנאַנ־דערגענומענע בענק, זיי רינגלען אַרום דעם פּריסטאַוו ווי מיט אַנ'אייזערנעם רייף און נאָך איין ווייל, ער וועט זיך באַלד אַרונטערלאָזען אונטער זייערע שווערע קלעפּ. ס'וועט אויכברע־כען אַ מורא'דיגע בלוט־באָד. איך לויף צו צום רעדעל, איך בערוהיג די אַרבייטער. דער פּריסטאַוו שכעהט אַ בלאַכער, צו־שראָקען, פּערלאָזען פון זיין „העלדישען" חיל, וועלכער האָט גלייך זיך אָבגערוקט אין פּאָדערהויז.—„גיט זיך אונטער!" שרייט ער שוין אויכאָמאַטיש, ניכט מיט זיין קול.

— „פריהער ווי אַלץ בערוהיגט זיך אַליין!" מיש איך זיך אַריין: „דאָס זייט איהר אויף אונז אָנגעפאַלען און אַרויס־גערופען די גאַנצע בהלה. וואָס פערלאַנגט איהר?"

דערהערענדיג אַזעלכע רייד, דער עיקר — זעהענדיג זיך אויסער סכנה, האָט דער יונגער אָפיצירעל אָבגעכאַפּט דעם אָטעם, איז געוואָרען ווייך ווי פּוטער. אייגענטליך, האָט ער אַ בעפעהל אונז פערהאַלטען. באַלד וועלען קומען דער פּאָליצי־

מייסטער מיט'ן זשאַנדאַרמען־פּאָלקאָווניק און איבעריגע הויכע „נאַטשאַלכטווא" וועלען זיי פּעראָרדנען, וואָס מיט אונז צו טון. ער וויל דאָ נור האַלטען וואַך. מיר האָבען בערוהיגט דעם עולם. מען האָט אפילו ווייטער געפיהרט דעם המשך פון דער סעודה.

אין אַ קורצער צייט אַרום, דער יונגער פּריסטאַוו קומט צו גלייך צו מיר און רופט מיך „צום פּאָלקאָווניק". אין אַ צווייט הייזעל איז שוין געזעסען דער גאַנצער סנהדרין. וואַסיליעוו מיט זיין געהילף, דער פּאָליצמייסטער און פערטרעטער פון דער פּראָקוראַטור. וואַסיליעוו בעטראַכט מיך מיט זיינע שטעכעדיגע, טיף אויספּאָרשענדיגע אויגען, שמעקט מיך לאַנג אַרום מיט זיינע גרויסע, גראָהע וואָנצען און זאָגט צו מיר מיט אַ פערדריסליך, אָבער לאַקריץ־זיסער שטים:

— איהר האָט דאָס היינט אַזוי רעוואָלוציאָניזירט דעם עולם, דאָס ער האָט זיך געוואָרפען אויף פּאָליציי!

— דאָס האָבען אייערע לייט איהם אַזוי אויפגערעגט, ענטפער איך: — זיי האָבען זיך אַרויפגעוואָרפען אויף אַ פריד־ליכע תנאים, ווי ווילדע חיות.

— אַ תנאים? פרעגט וואַסיליעוו איבער און זיינע אויגען שמייכלען ביי איהם פון פערגעניגען. ער הייסט אַריינרופען די דינסט.

— דער דאָזיגער הער האָט גערעדט? פרעגט ער זי אויפ'ן שוועל. די גויע אַ פערווייגטע, אַ צושראָקענע, אַביסעל אין פערלעגענהייט ענטפערט:

— יאָ, דער, דער אייגענער. ער האָט אויך ביי מיר די דירה געדונגען מיט אַ דאַמע.

— ווער איז די דאַמע? ווענדעט זיך צו מיר דער פּאָלקאָווניק.

— אַזאַ געניטער זשאַנדאַרם זאָל פרעגען אַזעלכע קשיות, ענטפער איך מיט אַ געלעכטער.

— און אַזאַ געניטער רעוואָלוציאָנער זאָל זיין אַזוי אומ־פּאָרזיכטיג און נעהמען צליין דינגען אַ דירה! צאָהלט מיר צוריק

רעשטע דער צלטער זשאַנדאַרם און נעמט מיך בעת מעשה דורך מיט זיין בליק.

— ווי איז אייער פאַמיליע? כאַפט ער זיך פלוצלינג.

— שטיינבערג. אַזוי האָב איך דאַמאָלסט געהייסען לויט דעם פאַלש׳ן פּאַס, אויף וועלכען איך בין געווען איינגעטאָלדען.

— איך האָב זיך נאָך מיט אייך קיינמאָל ניט געטראָפען? איהר זייט נאָך קיינמאָל נישט געזעסען? אַ חידוש! נור וועגען דעם וועלען מיר נאָך צייט האָבען צו רעדען. גיט ער מיר צו האָפנונג.

אין צייט פון אונזער געשפרעך האָט זיך געהערט פון דער פּערמע שרעקליכע קולות. אימיצער האָט דאָרט פערשריִען אַ קלאַנג, אַז מען שלאָגט מיך אויפ׳ן פערהער. האָט די גאַנצע פערזאַמלונג אָנגעהויבען שרייען מיט ווילדע, היסטערישע געשרייען. וואַסיליעוו מיט אַ יונגען פראָקוראָר האָבען מיר פּרָגעשלאָגען מיטגעהן מיט זיי צום עולם, וויזען זיך פאַר איהם און איהם איינשטילען. און נור נאָכדעם, ווי איך האָב פערזיכערט, אַז קיין האָר איז מיר דאָרט נישט געריהרט געוואָרען, האָט זיך דער עולם בערוהיגט.

כדי „אויסצומיידען אונאַנגענעמליכע מיספערשטעהענישען“, ווי וואַסיליעוו האָט זיך אויסגעדריקט, האָבען מיר אָנגענומען זיין פּלאַן פון „קאַפּיטולאַציע“. מען געהט-אַרויס גרופּעסווייז אין דעם צווייטען בנין, דאָרטען ווערט מען רעווידירט און מען מוז זיך לעגיטימירען. צוריק געהט מען שוין אַריין אין אַן׳אַנדער אָרט, אין אַ גרויסען, טיפען קעלער מיט זעק קאַרטאָפעל. די דאָזיגע פּראָצעדור האָט זיך געצויגען גאַנצע שעה׳ן.

„איהר האָט זיך דאָ צופיל אָנגעקליבען“, פלעגען ענטפערען די פּאָליציי-לייט, ווען אימיצער פון אונז פלעגט זיך קלאָגען אויף דער פערשלעפּעניש. וואַסיליעוו איז זיך מיט אַלעמען בעגאַנגען זעהר העפליך. מיט די אַרבייטער האָט ער אפילו קאָקעטירט. דערפאַר אָבער האָט ער דורכגעטריבען-יעזואיטיש זיך נוקם געווען אין דעם ביסעל אינטעליגענץ, וואָס ער האָט ביי אונז געפּאַקט. ס׳זענען צו אונז געקומען אַ צענדליג שילערינס פון די עלטסטע קלאַסען פון די מינסקער גימנאַזיעס. האָט ער אויסגעשטעלט די יונגע מיידלעך בעזונדער, האָט אַרויסגעפאָדערט פון עטאָדט די גימנאַזיאַל-בעאַמטע

און לערעריכס און זיי געהייסען דערקענען זייערע שילערינס. זעלבע האָט ער געטון אויך מיט די רעאַליסטען און אַנדערע שילער פון די איבעריגע לעהר - אַנשטאַלטען. ס'זענען געווען ביי אונז עטליכע רעגירונגס-לעהרער, האָט ער געשיקט רופען נאָכ'ן אינספעקטאָר, אַזוי האָט געדויערט די צערעמאָניע ביז אַ זייגער 11—12 בייטאָג. מיר האָבען אַלע גוט דורכגעפראָרען אין גאַסען, קאַלטען קעלער מיט די קאַרטאָפעל.

נאָכדעם האָט וואַסיליעוו אויסגעטיילט מיך און אַלע אינטעליגענטען, וועלכע ער האָט געהייסען שטרענג בעוואַכען און אָבפיהרען אין שטאָדט. פאַר די צרבייטער האָט ער געהאַלטען אויפ'ן הויף אַ קורצע דרשה אויף זיין שטייגער: איהר דאַרפט זיך נישט פערזאַמלען געהיים. איהר האָט דאָך די מעגליכקייט דאָס אַלץ טון אָפען. ער האָט זיך ענטשולדיגט פאַר די „אונאַמגענעמליכקייטען", פון וועלכע זיי האָבען געליטען אַ דאַנק די „אינטעליגענטען" און האָט זיי אַלע געהייסען געהן אַ היים.

ווי אַזוי מיר זענען דורכגעפאַלען, האָט זיך אונז נישט איינגעגעבען צו אויפדעקען. ס'האָט זיך דאַמאָלסט פערשפרייט אַ ווערסיע, אַז עפיס אַ דראַגונער-אָפיציר, וואָס וואוינט נישט ווייט, האָט בעמערקט אַ סך יודען געהן, האָט ער געגעבען צו וויסען דער פאָליציי. מען האָט אויך געשמועסט וועגען דעם, אַז וואַסיליעוו האָט געהאַט ביי אונז זיינע לייט, וועלכע פלעגען איהם פון אַלץ אינפאָרמירען. מיר אָבער האָבען באין אופן נישט געקאָנט קומען אויף זייער שכור און די זאַך איז עד היום פערבליבען נישט אויפגעקלערט.

די מינסקער תּפיסה.

1.

שוין העכער ווי אַ וואָך, אַז איך זיץ אין אַ מינסקער פּאָליציי־צירקעל. דער חדר איז אַ גרוימער, אָבער זעהר אַ שמוציגער און פינסטערער. דאָ איז אַ מין אכסניה: אַלע נאַכט ווערען אהער אַריינגעוואָרפען שכורים אויף אויסניכטערען זיך, פערזאָנען, וואָס האָבען מיט עפּיס געשטערט „די שטילקייט און רוהע", מענשען, וועלכע קומען־אָב אַ קליינע שטראָף, גנבים, וואָס דאַרפען איבערגעהן צום אויספאָרשונגס־ריכטער, גאַסשנאָרער און סתם פערדעכטיגע פּארשוינען. אַלע טאָג וואַרפט פון זיך אונזער קאַמער אַרויס אַ צענדליג איינוואוינער און אַלע נאַכט לאָזט זיך אין איהר אַריין אַ נייער שטראָם. מען ליגט אויף שוואַרצע, ברודיגע נארעס, מען וואַלגערט זיך אונטער די נארעס, מען ליגט ביים טהיר און די פרישגעקימענע שטעהען גאָר אָנגעפּאַרט אין אַ ווינקעל פון גרויס ענגשאַפט.

איך בין שוין דאָ אַ תּושב און פערנעהם אפילו אַ בעקוועמען אויבענאָן אויף די נארעס. די אונצוכט און ברוד זיינען אָבער אויך דאָ מורא'דיג גרויס און ס'איז ממש אונמעגליך אַראָביוואַרפען פון זיך די בגדים. ס'עקעלט פון שמוץ און ס'שטיקט פון דער פערדומפּטער לופט. די שכנים אויף אַ טאָג זאָרגען וועניג וועגען דער ריינקייט פון זייער פּראָוויזאָרישער דירה און בעהאַנדלען זי ווי אַנ'אמת'ען מיסטקאַסטען. די מעהר סטאַלע איינוואוינער פון דאַ:ען זענען צו שוואַך צו ענדערען עפּיס אין דער הינזיכט און דער סאַניטאַרער מצב פון אונזער קאַמער איז מעהר ווי טרויעריג. יעדער שטרעבט מיט זיין גאַנץ וועזען, וואָס גיכער זיך צו ארויסרייסען פון דער דאָזיגער

מיכטגרוב, ז״ל זיין אין תפיסה, ביים ערגסטען רעזשים, אבי פון אזא שמוץ פטור ווערען.

אַלע, וועלכע זענען פערהאַלטען געוואָרען צוזאַמען מיט מיר אויף דער פערזאַמלונג זענען שוין ביסלעכווייז בעפרייט. איך בין דאָ איינער פערבליבען זיצ״ן. מען האָט מיך די טעג גיצרופען אין זשאַנדאַרמען־פערוואַלטונג, דאָרט האָב איך געבעטען מיין אויספאָרשער מיך איבערצופיהרען אין תפיסה, אויב ער קען מיך נישט בעפרייען. ער האָט מיר פערשפּראָכען די טעג די זאַך צו זעצידירען.

איין מעלה איז אין צירקעל: מען קאָן זיין פערבינדען מיט דער שטאָדט. ס'איז אפילו שטרענג אָנגעזאָגט געוואָרען די פּאָליציי־היטער, מען זאָל צו מיר קיינעם נישט צולאָזען; דאָס קלינגענדע זילבער אָבער האָט בררייט געעפענט די טהירען פון צירקעל פאַר מיינע בעקאַנטע, און איך ווער אינפאָרמירט וועגען אַלץ, וואָס טוט זיך אין שטאָדט.

היינט האָבען מיר מיינע אינפאָרמאַטאָרען מודיע געווען, דאָס זיי האָבען זיך דערוואוסט פון פּריסטאַוו, אַז מאָרגען אָוועגד וועט מען מיך אָבפיהרען אין טורמע און ס'איז בעשלאָסען געוואָרען מיך אָבשלאָגען פון וואַך. זיי ווייסען שוין אפילו, אַז זי וועט זיין אַ גאַנץ קליינע און מיר וועט זעהר לייכט זיין אַרויסצובעקומען זיך פון איהר. איך האָב זיך לכתחילה געקווינקעלט, האָב אַרויסגעזאָגט געוויסע ספקות. מיינע פריינד אָבער האָבען מיך בערוהיגט, האָבען מיר מרמז געווען, אַז אַלץ איז שוין „פאָראויסגעזעהן״ און „איינגעאָרדנעט״ און איך האָב געגעבען דערצו מיין הסכמה.

מיט גרויס אונגעדולד האָב איך שוין געוואַרט אויף מאָרגענדיגען טאָג; מיינע רעיונות זענען געווען פערנומען מיט'ן מאָלען אין מיין דמיון די פרטים פון „לויפען״ און איך בין זעהר שפּעט איינגעשלאָפען. פלוצלינג, אין מיטען נאַכט מען וועקט מיך: „נעהמט אייער זאַכען!״ איך רייב די אויגען פון שלאָף און חידוש צוזאַמען. אויפ'ן קאָרידאָר שטעהט אַ פערשטאַרקטע שמירה פּאָליציי־לייט, דער פּריסטאַוו איז אַ ביסעל

צושמישט און צושראָקען, ער גיט מיר איבער אין רשות פון צוויי זשאַנדאַרמען, מען זעצט מיך אויף אַ פוהרעל, מיינע צוויי בעגלייטער פערנעמען אַ פּלאַץ נעבען מיר; זיי קוקען זיך אַרום אויף אַלע זייטען און טרייבען צו דעם פוהרמאַן, ער זאָל פאָהרען שנעלער. דורכגעפאַלען! טראַכט איך מיר. די זשאַנדאַרמען האָבען פערלאָפען דעם וועג און כּריַהצר פערכאַפּט. זאָל דאָס זיין אַ בזיוואוסכזיניגער רעזולטאַט פון זייערע אינפאָרמאַציעס, אָדער בלויז אַ פּשוט׳ער צופאַל? ווי קאָן מען אַריינדרינגען אין די סודות פון זשאַנדאַרמען־פערוואַלטונג און ענטפּלעקען איהרע געהיימניסען?

פערטיפט אין אַזעלכע מחשבות, האָב איך קוים בעמערקט, ווי מיר זענען געבליבען שטעהן אין אַ שמאָל געסעל פאַר אַן אייזערנעם טויער. איינער פון מיינע שומרים האָט ענערגיש אָנגעקלונגען און גאַסטכריינדליך מיך איינגעלאַדען מיט זיך. מיר געהען אַריין אין אַ גרויסער פינסטערער האַליע, פון דאָרטען – אין אַ קליין ענגען צימער, וואו ס׳האָט אַ קלאַפּ־געטון אַ ריח פון שטיוועל און שוויס. דער פערשלאָפענער שרייבער רייבט די אויגען, פרעגט מיך אויס מיט אַ געניץ מיין גאַנצען יחוס און קלינגט אין וואַנד. אין אַ ווייל אַרום בעווייזען זיך צוויי געשטאַלטען, מיט לאַמטערנעס אין די הענד, ביידע – אין לעדערנע קורטקעס. איינער אַ הויכער, אַ דיקער מיט אַ פליישיג פנים, גרויסער געמבע, שפּראָציג שטעכעדיגע וואָנצעלעך, קליינע, פינקעלדיגע אויגעלעך; דער צווייטער – אַ נידריגער, אַ ריִרעוודיגער מיט אַ מאָגערער געזיכט, אין גאַנצען מיט אַ גראָהער באָרד פּערוואָקסע. זיי טאַנצען אַרום מיר, זיי הייסען מיך, – גיכער מיט זשעסטען ווי מיט ווערטער, – זיך אויסטון מוטער־נאַקעט, מען טאַפּט־איבער שטרענג מיינע זאַכען, דער נידעריגער און מאָגערער וואַרפט מיינע איבעריגע וועש און אַנדערע חפצים אַריין אין אַ זאַק, – „פאַר׳ן צעכהויז", ברומט ער, עפּיס אונטער׳ן נאָז.

שפּעטער האָב איך זיך דערוואוסט, אַז דאָס זענען די צוויי עלטסטע וועכטער פון מינסקער טורמע. דער הויכער

גראָבער בעל־גוף — הייסט דזשדזשיקאָוו, אַ ממונה אויף פּראָוויאַנט און בכלל — „רעז־ים“, דער נידעריגער און מאָגערער — אָליינִיקאָוו, דער פּערוואָלטער מיט׳ן לאַגער אין צעכהויז. אין יענער נאַכט אָבער, ביי דער שפּעטער צייט און טויט־שטילקייט אַרום, האָבען זיי מיר אויסגעזעהען ווי ציורי מלאכי־חבלה, וועלכע זענען אַרויסגעשפּרונגען פון שאול־תחתיה נאָך מיין נשמה.

דער הויכער גוי מיט דער גרויסער געמבע גיט מיר אַ װאונק, איך זאָל איהם נאָכגעהן. בעת מעשה וואָרטשעט ער עפּיס אונטער׳ן נאָז, אַז מען האָט פון אונז קיין רוה נישט, מען לאָזט די נעכט אויך נישט שלאָפען און פיהרט מיך אַריין אין אַ גרויסען בנין, האַלבטונקעל בעלויכטען. אויפ׳ן צווייטען שטאָק קלאַפּט ער אָן אין אייזערנעם טויער מיט שטאַכעטען, ס׳בעווייזט זיך אַ וועכטער מיט אַ פּאַק שליסלען, ער שליסט־אויף בּיט אַ קוויטש דעם טויער און דער עלטסטער וואַרפט איהם צו: „טורעם נומער 11!“ און ווערט פערשווינדען.

איך געה נאָכ׳ן שליסער. ער עפענט פאַר מיר אַ מאַסיווע הילצערנע טהיר געשמיד אין אייזערנע רייפן, דערלאַנגט מיר אין האַנד אַנ׳אָנגעצונדען נאַפט־לעמפּעל און פעריגעלט און פערשליסט הינטער מיר די גרילצעדיגע מאַסע. איך בלייב שטעהן אין אַ שמאָלען פאָדערצימער מיט אַ צווייטער האַלב־אָפענער טהיר. איך געה אַריין: אַ גרויסער צימער מיט אַ געוועלבטען סופיט; אַ טיש, אַ טאַבורעטקע, אַנ׳אייזען בעטעל מיט אַ פרישען שטרוי־זאַק. ס׳איז דאָך ממש אַ קעניגליכער געלעגער! היינט די רחבות, אַ צימער מיט אַנ׳אייגענעם פירהויז! ס׳איז דאָך אַזאַ פערגעניגען צוגעהן צו דער טהיר און זי נישט טרעפען פערשלאָסען: פאָרט אַביסעל פערגרעסערט דעם פרייען שטח! און וויפיל איז דאָס ווערט, וואָס דו ביסט אינגאַנצען ביי זיך אַליין, קיינער קוקט נישט אויף דיר דורך דעם „טהיר־אויג“, קיינער פאָרשט דיר נישט נאָך און קאָנסט טון, וואָס דיין האַרץ גלוסט!

אויף מאָרגענס האָב איך זיך בעקאַנט מיט דער אַרכי־טעקטור פון דעם שלאָס. דאָס איז געווען אַ גרויסער, דריי־גאָרענדיגער און פּירקאַנטיגער בנין געל געטונקעוועט, ערטער־ווייז בעדעקט מיט רויטע פ״עקען. ביי יעדען ווינקעל איז געווען צו־געמויערט אַ האַלבקיילעכדיגער טורעם, וועלכער האָט פערמאָגט צו דריי חדרים. דאָרטען פלעגט מען געוועהנליך פערשפּאַרען די שטרענג „סעקרעטנע״. זיי זענען געווען איזאָלירט פון די הונדערטער שכנים אין דעם שלאָס, די גראָבע מאַסיווע טהירען אָהן אַ פענסטער׳ל, אָהן אַ שפּאַרע אַפילו, פלעגען זיי פערבע־האַלטען פון די איבעריגע אַרעסטאַנטען.

אָבער באַלד אויפ׳ן צווייטען טאָג האָב איך זיך איבער־געצייגט, אַז די „איזאָלאַציע״ איז בלויז נור אין דער פאָר־שטעלונג פון דער העכערער „נאַטשאַלסטוואָ״, און אַז אַזאַ שטרענגער חדר מיוחד האָט נאָך זיינע גרויסע מעלות.

זייענדיג געזיכערט פון וועכטער׳ס בייזען אויג, לאָז איך זיך אויף מאָרגען כריה גלייך צום פענסטער, צו וועלכען איך דערהייב זיך מיט דער הילף פון אַ הילצערנער טאַבורעטקע. פאַר מיר ענטפלעקט זיך א שעהן אָפען בילד אין אַ ווייטען, ברייטען פעלד. איך דראַפּע זיך אין די קראַטעס, בעפעסטיג זיך אויף מיין נייער פּאָזיציע און קוק מיט אויסגעשטאַרצטע אויגען ווייט אין מרחק אַריין. עס בעוועגען זיך פיגורען, עס געהן פערביי אונבעקאַנטע מענשען, עס שוועבט־דורך א פרויען־געשטאַלט. זי קערט זיך אָפּט אום, זי זוכט עפּעס מיט די אוי־גען אין אַלע פענסטער און בעגעגענט זיך מיט מיין בליק. זי בלייבט ראַפּטום שטעהן, אין לופט פּאָכט שוין אַ חייס טי־כעל; יאָ, דאָס בעגריסט אימעצער מיך. איך שפּרינג־אַראָפּ פון מיין הויך, כאַפּ אַ האַנטוך, הויב זיך ווידער אויף און ענטפער אויף דער בעגריסונג. אונטען אין הויף מאַרשירט אפילו אַ וועכטער מיט אַ ביקס, מיין פענסטער איז אָבער צו הויך און ער קאָן נישט בעמערקען, וואָס איך טהו.

אַזוי האָבען אָנגעהויבען צו מיר צו קומען גאַנצע טעג פערשידענע בעקאַנטע, פלעגען צוגעהן אַלץ נעהנטער צו דער

וואַנד, האָבען אויסגעזוכט ער־ אַ בערגעל, אויף וועלכע זיי פלעגען זיך שטעלען און מיט מיר זיך אַדורכשמועסען. אמת, ניט מיט ווערטער, נור אויפ'ן פינגער־לשון, אין וועלכען איך בין געוואָרען אַלץ מעהר בעהאַוועגט. ס'פלעגט אַמאָל דער־געהן צו מיר אויך איינציגע געזעגונגס־ווערטער, אויף וועל־כע איך פלעג אויך ענטפערן אויפ'ן קול. דער וועכטער אונ־טען פלעגט פון דעם מבולבל ווערען, פלעגט אָנהויבען זוכען צושראָקען מיט די אויגען אין די פענסטער, איך אָבער פלעג פלינק אַראָבשפרינגען פון מיין בעהעלטעניש און האָב שוין געלאַסען אַרומגעשפּאַצירט איבער מיין צימער.

בעקומען אַזוי אונערוואַרט קאָנטאַקט מיט'ן דרויסען, בין איך ביסלעכווייז אַריינגעטרעטען אין אַ פערבינדונג אויך מיט מיינע שכנים פון אינעווייניג. דורך די קרימינעלע בעדינער האָט זיך איינגעשטעלט אַ רעגולערע קאָרעספאָנדענץ מיט די איבריגע פאָליטישע אַרעסטירטע. פון זיי בין איך געוואָהר געוואָרען, אַז ס'איז דאָ „אַ פּאָסט" אויך אין שטאָדט און איך האָב זיך אָנגעהויבען מיט איהר צו בעניצען. די פּאָסט איז ביי אונז איינגעשטעלט געוואָרען אויף גאָר אַנ'איינפאַכען אופן. דער אונטערשטער חדר פונ'ם פראָנט־טורעם האָט זיך געפונען אין דער פרויען־אָבטיילונג. דאָרט האָט צו יענער צייט געדינט אַ וועכטערין, וועלכע פלעגט פאַר אַ גוטען לוין אַרויסטראָגען און ברענגען מיט זיך פון שטאָדט בריף, אונלעגאַלע ליטעראַ־טור און צייטונגען. זי פלעגט דאָס איבערגעבען דער „פּאָלי־טישער" פרוי פון טורעם. יענע ווידער פלעגט דאָס אַרויפשי־קען אין מדור פון די מענער. אימעצער פון די שטרענג־איזאָ־לירטע קרימינעלע האָט דורכגעמויערט אַ לאָך פון דעם מיטע־לען טורעם־צימער אין אונטערשטען. און דאָס האָט געדינט פאַר אַ קאָמוניקאַציע־מיטעל. דורך דער לאָך פלעגט ווערען אַרויפגעשיקט די גאַנצע פּאָסט. אין מיטלען טורעם איז דאַ־מאָלסט געזעסען אַ קרימינעלער, פעראורטיילט אויף קאַטאָרגע. ער פלעגט דאָס זיין דער פערמיטלער צווישען דער פרויען־אָבטיילונג און אונז.

פון דער זעלביגער אַרעסטירטער האָב איך זיך דערוואוסט, דאָס מען בעשולדיגט זי, אַז זי האָט דאָס געדונגען די דירה צוזאַמען מיט מיר אויף אַ פערזאַמלונג. די דינסט האָט אויף איהר אין דער ערשטער מינוט אָנגעוויזען, צוליב איהר ענגליכ־קייט צו מיין פרוי. ס'איז אָבער בעוויזען געוואָרען, אַז די בעשולדיגונג איז אַ פאַלשע און זי האָט דערום גיך בעפרייט צו ווערען. דאַגעגען רעט זי מיין פרוי אָבצוכאַפּרען, ווייל די זשאַנדאַרמען קאָנען זיך יעדע מינוט כאַפּען און זי אַרעסטי־רען. איך האָב וועגען דעם מיין פרוי איבערגעגעבען און בין אויך בעשטאַנען אויף דעם, זי זאָל וואָס שנעלער פערלאָזען מינסק.

אין „שטאָדט" אָבער האָט מען אַנדערש בעשלאָסען. מען האָט דאָ־ט געוואָלט מיך אַרויסרייסען פון די זשאַנדאַרמען־הענד, איידער זיי וועלען אויפדעקען מיין נאָמען. אויף אַ בע־זוך ביי וואַסיליעוו'ן האָט דער לעצטער מיין פרוי פערשפראָ־כען מיך אַרויסלאָזען דערוויל אויף קויציע פון אַ 500 רובעל און זי איז דאַרום פערבליבען, כדי צו דערפיהרען די זאַך ביז'ן סוף. יעדען טאָג פלעגט זי קומען צום פענסטער מיך אינפאָרמירען ווי ס'געהען די אונטערהאַנדלונגען.

הייגט איז שוין שפעט. איך שטעה ביים פענסטער שוין אַ פּאָר שעה און קיינער איז נישטאָ. עפּיס אַנ'אונרוהיג גע־פיהל לאָזט מיך נישט אָב. וואָס איז אין שטאָדט געשעה? ס'עפּענט זיך אונגעריכט די טהיר און ס'בעוויזט זיך דאָזשורי־קאָוו מיט אַ קרומען שמייכעל אויף זיין רויטען פליישיגען פנים. ער ברענגט מיר אַ גאַנצען פעקעל מתנות. מיר טוט אַ קלאַפּ אין הערצען.

– מען האָט דאָס פון שטאָדט געבראַכט? פרעג איך מיט אומרוה.

– וואָס דען, איך שענק דאָס אייך? ענטפערט ער מיר מיט אַ מיאוס'ען שמייכעל. איך קאָן זיך שוין נישט בערוהיגען. איך בין זיכער, אַז אין שטאָדט איז עפּעס פאָרגעקומען. גאַנץ גיך האָט זיך מיין חשד בעשטעטיגט. פון צווייטען טאָג האָב

איך בעקומען די פּאָסט. דאָרט איז געלעגען אַ צעטעלע פון מיין פרוי. זי געפינט זיך שוין אונטען אין טורעם. אויף היינט האָט מען איהר בעשטימט צו ברענגען דאָס געלד אויף קויציע פאַר מיר. זי איז געקומען אין זשאַנדאַרמען־פערוואַלטונג. דאָרט האָט שוין געוואַרט די דינסט פון דער פערמע. זי האָט תיכף אָנגעוויזען אויף מיין פרוי, דאָס זי האָט דאָס געלד געגעבען. יענס מיידעל איז בעפרייט געוואָרען און מיין פרוי האָט פערנומען איהר פּלאַץ.

איבערגעקאָכט אין זיך דעם פערדרוס צוליב דעם אונפאָרזיכטיגען אַרעסט, האָב איך גענומען מאַכען פּלענער, ווי אַזוי זיך איבערזעצען אין דעם מיטעלען טורעם, כדי צו זיין אין נאָהנטער שכנות מיט מיין פרוי. איך בין געפאַלען אויף אַ פּשוטער המצאה. איך וועל אויפדעקען פאַר די וועכטער מיין קאָנטאַקט מיט׳ן שכאָדס, וועלען זיי מיך שוין אַליין איבערפיהרען אין אַנ׳אַנדער צימער. אַלס שטרענג איזאָלירטען, וועלען זיי מיך איבערפיהרען אין אַ צווייטען טורעם. אָבער אַזוי ווי אַלע צימערען זענען דאָרט פערנומען דורך „פּאָליטישע״, אויסער איין מיטעלער, וואו ס׳זיצט אַ קרימינעלער, וועלען זיי, מן הכתם, מאַכען אַ בייט: מיך וועלען זיי איבערפיהרען אויף זיין אָרט און איהם—אויף מיינעם.

מיין פּלאַן האָט מיך נישט גענאַרט. עטליכע מאָל האָב איך בעקומען אַ פּאָרוואורף פון דאָזשדיקאָוו׳ן, פאַר׳ן עובר זיין „אויף דער אינסטרוקציע״, דער „נאַטשאַלניק״ האָט מיך אפילו געדראָהט מיט קאַרצער, איך בין אָבער פערבליבען ביי מיין עקשנות: דריי מאָל און מעהר אפילו אין אַ טאָג פלעגט מען מיך כאַפּען ביים פענסטער, ביז מען האָט בעפוילען פון קאַנצעלאַריע מיך איבערזעצען אין מיטעלען טורעם, וואָס געהט אַרויס צום הויף.

די אָוועגד־„פּאָוויערקע״ איז שוין פערענדיגט. מיין קאָרידאָר איז פעסט געשלאָסען. אין טורמע איז טויט־שטיל. איך זוך פיבערהאַפט אין אַלע ווינקעלעך „דעם טעלעפאָן״ מיט׳ן אונטערשטען צימער. ווייט אונטער׳ן בעט בעמערק איך שטעהן אַ

קלעצעל. איך רוק איהם אָב: אין דער פּאָדלאָגע איז דאָ אַ טיפּער שפּאַלט פּערדעקט מיט אַ דין ברעטעל. איך וואַרף־אָפּ דאָס ברעטעל אין אַ זייט און דערזעה אָנגעשטעלט אויף מיר אַ פּאָר גוט בעקאַנטע אויגען. איך רוף־אָן דעם נאָמען. האַסטיג פּערקלייבט זיך מיין פרוי אין דער הויך אויפ׳ן שראַנק, איך פּרובּיר דורכרוקען מיין האַנד, זי איז אַ דינע און געהט אַדורך. אויסגעצייכענט. מען קאָן זיך אפילו ביי די הענד גוזיסען. אַזוי פלעגען מיר שוין פּערברענגען גאַנצע אָוועגדען ביז שפּעט אין דער נאַכט. איך פלעג ליגען אַנ׳אויסגעצויגענער איבער דער פּאָדלאָגע, מיין פרוי פלעגט שטעהן אין דער הויך אויפ׳ן שראַנק פלעגען שמועסען אָדער לעזען גאַנצע שעה׳ן. מיר פלעגען זיך אפילו טיילען מיט׳ן אָוונד־ברויט, אַזוי האָבען מיר דעם שפּאַלט אַלץ מעהר אויסגעברייטערט.

נאָך די געשפּרעכען, פּאַר׳ן געהן שלאָפען, פלעגט מיין פרוי פערשפּאַרען דעם אָפּזנעם אָרט אין סופּים מיט אַ ווייס כיכעל און איך פלעג פערדעקען די פּאָדלאָגע מיט אַ ברעטעל און אויף דעם אַרויפשטעלען אַ קלעצעל. ביי אַזאַ פּזרזיכטיג־קייט זענען מיר מיט אונזער „טעלעפאָן״ קיין איין מאָל נישט דורכגעפאַלען.

מ׳איז אפילו אין קאַנצעלאַריע יאָ דערגאַנגען וועגען עפּעס אַ קאָמוניקאַציע צווישען מיר און דער פרויען־אָבטיילונג. דאָס האָט אונז אַ קרימינעלער פּער׳מ רט. אין איין שענעם פריהמאָרגען, ס׳לאָזט זיך צו מיר אַריין דער געהילף־נאַטשאַל־ניק מיט אַ גאַנצער כּנופיא וועכטער. צו זייער וויזיט בין איך שוין געווען צוגעגרייט. מען האָט אונז פאַר׳ן מודיע געוועזן, אַז היינט וועט זיין „אַ חיפּוש״, (אַזוי הייסט אויפ׳ן אַרעסטאַנטסקען לשון אַ רעוויזיע). מען הויבט־אָן צו זוכען אויף דער פּאָדלאָגע, גאָר נישכאַ. ענדליך האָט איינער פון די וועכטער דערזעהן דאָס קלעצעל, האָט׳ס אָבגערוקט און זנגעטי אָפּען אויף דער לאָך. „אייער האָכגעבורט״! דאָט ער מיט שנהה אויסגעשריגען: „אָט איז עס״! דער געהילף ציהט־אַרויס זיין שווערד, וויל מיט איהם דורכפיהרען אין שפּאַלט און ברעכט־

אָן אין בּרעטעל. אָנשטאָט עס צַבּצושאַרען, קלאַפּט ער נאָך שטאַרקער מיט׳ן שאַרף, דאָס בּרעטעל בּלייבּט פעסט ליגן אויפ׳ן אָרט. „ס׳איז גאָר ניטאָ״! בּעשליסט מיט אַ זיכערען טאָן דער פלינקער געהילף און די גאַנצע חבריה גייט אַוועק. שפּעטער זענען זיי געקומען צו מיין פרוי. פון קלאַפּען מיט׳ן שווערד איז דאָרט אין צימער אָנגעפאַלען פיל קאַלך און וואַנע. מיין פרוי בּעגעגענט די געסט מיט אַ ירגזון.

— ווער זיצט דאָס דאָרט אויבּען בּיי אייך? מען האָט דאָך דאָרט היינט אַ גאַנצען פריהמאָרגען געטאַנצט, אַז דער באַלקען איז שיער נישט איינגעפאַלען!

— פערצייהט, האָט דער יונגער געהילפעל זיך ענטשול־דיגט: „דאָס האָבּ איך אין דער הויך געקלאַפּט. מען האָט חושד געווען, אַז איהר קאָמוניקירט זיך מיט אייער אויבּער־שטען שכן״.

אין אַ פּאָר מינוט שפּעטער האָבּען מיר זיך שוין געטיילט מיט די פּרטים פון דער רעוויזיע..

אונזער קאנסטיטוציע.

מיר זענען דא געוואָרען אַלץ מעהר, אונזער צאָהל פערגרעסערט זיך. מיר ווערען מיט יעדען טאָג אַלץ אַ שטאַרקערער כח. מיר ווילען זיך שוין מעהר נישט אונטערוואַרפען דעם ווילקיר פון איינגעשטעלטען „רעזשים“, מיר האָבען אונזערע אייגענע פאָדערונגען און בעדערפנישען. ב״ת מיר זענען געווען איינציגע, קליינע גרופּעס, האָבען מיר זיך געמוזט בויגען פֿאַר דעם אייזערנעם ווילען פון דער פאַפּירענער „אינסטרוקציע“, האָבען מיר זיך געמוזט אונטערוואַרפען דעם הפקר און מוטווילליגקייט פון אונזער „נאַטשאַלכטוואָ“, איצט זענען מיר שוין דאָ העכער אַ פינף צעהנדליג, אַלע אַזעלכע יונגע, מוטיגע, קאַמפּס־לוסטיגע און דרייסטע. ס׳מוז קומען צו אַ פעראמעסטונג פון די כחות, מען מוז ברעכען די בלינדע עקשנות פֿון אונזערע פערוואַלטער.

אין טורמע שמעקט מיט פולווער, די סכסוכים צווישען דעם אָדער יענעם „פּאָליטישען“ מיט דער אַדמיניסטראַציע ווערען אַלץ אָפטער. דער נאַטשאַלניק ווערט אַלץ שטרענגער און בייזער. אַ היכער, ברייטביינעגער יונג מיט אַ שענעם הדרת־פּנים, אַ שוואַרצער באָרד און אומעטיגע אויגען, פלעגט ער פערוואַלטען דעספּאָטיש מיט דער טורמע. אַ נערוועזער, אויפגעטריפּטער מענש, וואָז פלעגט אָפט „כאַפּען אַ כוס“, פלעגט ער זיך בעציהען צו די אַרעסטאַנטען לויט זיין שטימונג. די קרימינעלע פלעגען שוין זיין שטימונג פאָרויס פּאַרשען און דורכשטודירען. קוים פלעגט דער „נאַטשאַלניק“ קומען אויף „פּאָווערקע“ מיט אַנ׳אויפגעהויבענעם פינגער, אויף וועלכען ער האָט געטראָגען אַ רינגעל, איז געווען אַ סימן, אַז

נר איז גוט געשטימט און מען קאָן ביי איהם אַלץ פּועל׳ן, פלעגט ער האַלטען דעם פינגער אַראָבגעלאָזען, איז׳ס געווען אַ ראיה, אַז „ס׳איז שלעכט" און מען טאָר מיט איהם ניט רעדען.

אויך מיט אונז, „פּאָליטישע", פלעגען זיינע בעציהונגען זיין ניט קיין איינגעשטעלטע. צייטענווייז פלעגט ער ברומען, זיך בייזערן און טופּען מיט די פיס פון כעס. צו אַנדערע אַרבייטער פלעגט ער זיך אפילו ווענדען אויף „דו". אַנ׳אַנדערש מאָל פלעגט ער זיין גוט אויפגעלעגט, פלעגט זיך וויצלען, פלעגט זיין נאָכגיביג און בעפרידיגען אַלע בקשות. דאָס איז געווען אַנ׳אויסגעשפּראָכענער טיפּ פון אַ פּאַטריאַרכאַלען דעספּאָט, דערצו נאָך מיט קראַנקע נערווען און אַ שוואַכען ווילען. מיר האָבען פאָרויסגעזעהן, אַז מיר וועלען איהם ביי אַנ׳ענערגישער האַנדלונג גיך איינבייסען. מיר האָבען בלויז געוואַרט אויף אַ געלעגענהייט פאַר אַ מלחמה-ערקלערונג. און די האָט טאַקע ניט געלאָזט אויף זיך לאַנג וואַרטען.

אַ היציגער חבר, אַ בערשטער, האָט היינט אויסגעזידעלט דאָזידיקאָוו׳ען און איהם פון צימער אַרויסגעטריבען. מיר ווייסען, אַז דאָס וועט ניט אַראָבגעהן גלאַטיג און מיר זיינען גרייט צו רעאַגירען אין פאַל פון רעפּרעסיעס בנוגע דעם פערזינדיגטען. פאַר „פּאָווערקע" נאָך ווערען מיר געוואויר, אַז דער בערשטער געפינט זיך שוין אין קאַרצער. מיר בעשליסען, דאָס יעדער בעזונדער זאָל פאָדערען ביים „נאַטשאַלניק" צו בעפרייען פון קאַרצער דעם חבר. ס׳עפענט זיך די טהיר. ס׳קומט אַריין דער „נאַטשאַלניק" מיט זיינע יוצר משרתים. „האָט איהר ניט קיין פּרע ענזיעס"?! זיין פּנים איז אַזוי בייז, אָנגעצויגען. איך מעלדע איהם, אַז מיר פאָדערען צו בעפרייען לעווינ׳ען (אַזוי האָט מען דעם בערשטער גערופען) פון קאַרצער.

— דאָ איז ניטאָ קיין „מיר". צעשרייט ער זיך אויף די העכסטע טענער: איהר קאָנט נור רעדען פאַר זיך און אַלע איבעריגע געהען אייך ניט אָן.

ער שרייט היסטעריש און לאָזט מיך צום וואָרט נישט קומען. דזשדיקאָוו קוקט אויף מיר מיט אַ טריומפירענדיגען שמייכעל.

— איב אזוי וועט אייך אויסקומען אונז אַלעמען צו נעהמען אין קאַרצער. יאָג איך איהם נאָך ביי זיין אַוועקגעהן.

— און מיר וועלען זיך מיט אייך אַלע אַנ'עצה געבען. הער איך זיין ענטפער שוין הינטערן טהיר.

לאַנג נאָך האָט זיך געהערט זיין בייזע קטים אין פערשידענע צימערען. די „פּאָוויערקע" איז פערענדיגט. אין טורמע איז אַנ'אָנגעשטרענגטע שטילקייט ווי פאַר אַ שטורעם.

— אָנהויבען! האָט זיך דערהערט אַ קאָמאַנדע איבער'ן גאַנצען קאָרידאָר. איך כאַפּ דאָס בענקעל, לויף צום טהיר און הויב-אָן קלאַפּען מיט אַלע כחות. אין דעם גאַנצען גרויסען בנין איז אַוועק אַ שרעקליך געקלאַפּעריי. פון אויבען, פון אונטען, פון אַלע זייטען, מען בויקט, מען טראַסקעט, מען שטורעמט, מען שרייט מיט ווילדע קולות. איך קוק זיך אַרום. די טאַבורעטקע ליגט שוין ביי מיר צובראָכען אויף שפענדלאַך, פון די הענד רינט בלוט, איך האַלט שוין אַ שטיקעל האָלץ און קלאַפּ נאָך מיט די לעצטע קרעפטען. אין די קאָרידאָרען לויפען-אַרום די וועכטער, זיילען זיך, שרייען און זייערע געשרייען ווערען אויסגעמישט מיט די קולות פון די אַרעסטאַנטען.

צי וועט מען ברענגען סאָלדאַטען אונז צו בערוהיגען, משמעות דער נאַטשאַלניק איז אַ צו גרויסער פחדן און ער וועט זיך נישט וועלען קאָמפּראָמיטירען ביים גובערנאַטאָר. מיר זענען שוין מיד צו קלאַפּען. די קולות ביי די טהירען ווערען אַלץ שוואַכער, לעגט איינער אַוועק זיין כלי-זין, באַלד אַ צווייטער, ס'ווערט אַלץ שטילער און רוהיגער.

— צו די פענסטער! הערט זיך ווידער אַ קאָמאַנדע, און מיר הענגען שוין אַלע אויף די קראַטעס, רעדען מיט גרויס התלהבות ווי נאָך אַנ'אָבגעהאַלטענער גרויסער שלאכט. וואָס וועט ווייטער זיין? פאַר וואָס איז עפּעס נישטאָ קיין ענטפער

פון צווייטען צד? וואָס קליבט ער זיך צו טון? מיט אַזעלכע שאלות זענען מיר זיך צוגאַנגען אַלע שלאָפען מיט ניט קיין רוהיג געמיט.

אויף מאָרגען, מען רופט מיך אין קאַנצעלאַריע. אַלע ווערען איגעשטרענגט און וואַרטען אונגעדולדיג ביי די פענס-טער. מען פיהרט מיך אַריין אין קאַבינעט צום „נאַטשאַלניק". אַ שווערע זאָרג בעדעקט זיין שען פנים, זיינע שוואַרצע אוי-גען זענען בעצויגען מיט אַנ׳אומעט.

— „וואָס טראַכט איהר זיך"? הויבט ער אָן מיט אַ גע-בראָכענער שטים: „צי קאָן מען מיט אַזעלכע מיטלען עפיס דערגרייכען. מעגליך, מיך וועט איהר פון דאַנען פערטרייבען. אָבער צי אייך וועט ווערען דערפון בעסער?"

— מיר זענען גאָר ניט אויסען אייך פון דאַנען צו פעריאָגען, מיר ווילען נור זיך פערלייכטערען אונזער מצב.

— וואָס איז אייער פערלאַנג? פרעגט ער מיך שוין נאָכגיביג.

— איך קאָן דאָך אַליין פאַר אַלעמען ניט וויסען. איך מוז זיך מכח דעם צונויפרעדען מיט די חברים.

— גוט. רעדט זיך איבער צווישען זיך און גיט מיר שפעטער אַ תשובה.

יאָ, ס׳איז קלאָר, די שלאַכט האָבען מיר געוואונען, מיר קאָנען בעקומען אַ קאָנסטיטוציע. אָבער ווי אַלע אונערפאַהרע-נע בירגער, וועלכע ווערען ביים ערשטען אָבגעהאַלטענעם נצחון איבער זייערע הערשער צומישט און בעגניגען זיך בלויז מיט אַ בעשיידענער קאָנסטיטוציע, האָבען אויך מיר זיך אָבגעשטעלט אויף קלייניגקייטען. יעדער האָט געהאַט זיין פונקט, וועלכען ער האָט געוואָלט פאָרמולירען אין אַ קאָלעק-טיווע פאָדערונג. סוף כל סוף האָב איך דעם נאַטשאַלניק איי-בערגעגעבען אונזער פלאַטפאָרם: 1) ניט נעמען קיין פאָלי-טישע אין קאַרצער; 2) בכלל אַ העפליכע בעהאַנדלונג; 3) אַנ׳-אייגענע קיך פאַר אונזער געלד; 4) מיר זאָלען קאָנען איבער-געבען איינע די אַנדערע ביכער; 5) אַנ׳אויסגעוועהלטן פער-

טרעטער פאַר דער אַדמיניסטראַציע (סטאַראָסטע). דער נאַ=
טשאַלניק האָט די אַלע פונקטען אַקצעפּטירט און מיר האָבען
אין אונזער געפענגניס בעקומען אַן „ענגלישע", נישט גערי=
בענע קאָנסטיטוציע, איידער מען האָט נאָך געהאַט אין זוי=
פען בדעה נאָכצוגעבען די „פרייע" בירגער.

דער דאָזיגער נאָכגיביגער „נאַטשאַלניק" האָט זיך ביי
אונז לאַנג נישט געהאַלטען. אין מיטען העלען טאָג איז פון
„טורמע" אנטלאָפען אַ „קאָטאָרזשניק". ער האָט זיך פערקלי=
בען אויפ'ן בוידעם, וואו ער האָט מיטגעבראַכט עטליכע „קאַ=
ביאָנע" לייליכער, פון זיי האָט ער אויסגעפלאָכטען אַ שטריק
און האָט זיך אַראָבגעלאָזען אויף דער וואַנד, ממש דעם וועכ=
טער אין די אויגען. יענער האָט זיך די ערשטע רגע פערלאָ=
רען און ווען ער האָט שוין אויסגעשאָסען איז שוין געווען
צו שפּעט. דער אַרעסטאַנט איז פלינק ווי אַ קאַץ אַריבערגע=
שפּרונגען איבער דער וואַנד איז תּיכּף נעלם געוואָרען. ס'זאָ=
גען נישט געהאָלפען קיין שום זוכענישׁ און „אָבלאַוועס". אין
טורמע האָט זיך אַראָבגעלאָזען די העכערע „נאַטשאַלסטוואָ",
דער גובערנאַטאָר, פּראָקוראָר און אַנדערע שררות. אין זיין
קאַמער האָבען די קאַטאָרזשניקעס זיי שטאַרק אויסגעזידעלט
און דורכגעטריבען מיט דרכּה. די רעוויזאָרען האָבען איינגע=
פונען, אַז די טורמע איז „צולאָזען" און דער נאַטשאַלניק האָט
געמוזט אָוועק פון זיין פּאָסטען.

.2

אייגענטליך האָבען פון לאַנג געגראָבען אונטער'ן נאַ=
טשאַלניק זיינע געהילפען און די נידעריגע מינצבייטער. יע=
דער האָט געהאַט זיין אויסרעכנונג. די עלטסטע וועכטער,
דאָזשדיקאָוו און אַליניקאָוו, האָבען, ווי אַלטע פּומרים, פּשוט
נישט געקאָנט פערטראָגען די „פרייהייט", וואָס האָט זיך אין
טורמע איינגעשטעלט, די פערמינדערונג פון זייער מאַכט און
ממשלה. איין יונגער געהילף איז געווען אַן איבערצייגטער
מאָנאַרכיסט און האָט געקוקט אויף די פּאָליטישע, ווי אויף

זיינע פערזענלעכע שונאים. דער עלטערער געהילף ווידער האָט פרעטענדירט אויף דעם פּאָסטען פון אַ „נאַטשאַלניק“ און פלעגט דאַרום ביי יעדער געלעגנהייט אונטערשטעלן אַ פּיסק זיין עלטערן קאָלעגע.

דאָס איז געווען אַ גרויסער בעל־גאוה, אַ בעריהמער און אַ מענש פון הוילער פּאָזע. ער פלעגט ליעב האָבען צו בענוצען הויכע ווערטער, וועלכע כלעגען קיינמאָל נישט זיין אויפ׳ן אָרט. ער פלעגט ממש אין אָנוועזענהייט פון די אַרעסטירטע קריטיקירען די שוואַכקייט פון „נאַטשאַלניק“ און פלעגט תמיד צוגעבען: „ביי מיר וואָלט דאָס אַנדערש געווען“. די קרימינעלע פלעגען זיך טאַקע שרעקען פאַר איהם און אונז אַלע האָט זיך שטאַרק נישט געוואָלט, אַז דער דאָזיגער נפש זאָל קומען צו דער מאַכט.

ער האָט אָבער געפונען חן אין די אויגען פון דער העכערער „נאַטשאַלסטוואָ“ און איז בעשטימט געוואָרען, גלייך ווי יענער האָט פערלאָרען זיין פּאָסטען, אויף זיין אָרט. מען האָט אָפען געלעגט אויף איהם האָפנונגען, דאָס ער וועט איינצוימען די טורמע. מיר האָבען זיך אויך געגרייט צו אַ קאַמף. מיר האָבען בעשלאָסען, נישט אָבגעבען די „עראָבערונגען“, וועלכע מיר האָבען זיך שוין פריהער דערשלאָגען. דער נייער פערוואַלטער פון זיין זייט האָט נאָך גאָרנישט בעוויזען עטוואָס צו ענדערן אויף ערגער. אָבער די וועכטער האָבען אָנגעהויבען ווערען חוצפה׳דיגער און אָפט זיך זיד׳ען. דאָס האָט געבראַכט צו אַנ׳אויסברוך נאָך פאַר דער צייט.

מחמת אַ קאָנפליקט מיט דעם שליסער האָט מיטאַמאָל איין קאָרידאָר אָנגעהויבען, נישט צונויפגערעטערהייט, צו קלאַפּען און שטורמען. די וועכטער האָבען זיך דערשראָקען און אָנגעהויבען געבען סיגנאַלען. דער יונגער נאַטשאַלניק לויפט נישט טויט, נישט לעבעדיג גלייך צו מיין קאַמער (איך בין געווען סטאַראָסטאַ) און לאַדט מיך איין מיט איהם מיטגעהן אויפ׳ן קאָרידאָר צו בערוהיגען דעם עולם. דאָס קלאַפּען האָט גלייך אויפגעהערט. מיר אָבער האָבען אונזער „קאָנסטיטוציע“

פערכיפּט און צוגעגעבען איהר נאָך חייטגעהענדיגע פונקטען.
די ציכערען דאַרפען נישט ווערען פערשלאָסען ביזן אָוועגד.
דאָס איבערגעהן פון איין צימער זיין צווייטען איז נישט פער-
ווערט. ביי יעדער פראַגע איז ערלויבט איינצואָרדנען אַנ'אַל-
געמיינע פערזאַמלונג. יעדער קאָנפליקט מיט דער אַדמיניסטראַ-
ציע דאַרף פריהער איבערגעגעבען ווערען צו בעטראַכטען דעם
סטאַראָסטאַ.

ביים אויסאַרבייטען די נייע פונקטען האָט דער „ענערגי-
שער" נאַטשאַלניק מיך געבעטען, אַז דאָס זאָל נישט אַרויס-
געהן פון די 4 ווענד פון תפיסה, אַז וועגען דעם זאָל מען אויף דער
פריי גאָרנישט וויסען, ווייל אויב דאָס זאָל דערגעהן צו „נאַטשאַל-
סטוואָ" וועט ער זיין שטעל פערלירען און מיר וועלען זיך מאַכען
ערגער. בכדי איינצעער פון די רעוויזאָרען זאָלען אונז נישט
טרעפען אונגעריכט, איז געווען אָבגעמאַכט, דאָס פון קאַנצע-
לאַריע וועט מען אין אַזאַ פאַל געבען אַנ'עלעקטרישען סיגנאַל
און דאַמאָלסט דאַרפען שוין אַלע זיין אויף די ערטער

אויך די קרימינעלע זענען פון אונז נישט אָבגעשטאַנען.
די שוואַכקייט, וואָס דער נייער „נאַטשאַלניק" האָט אַרויסגע-
וויזען בנוגע אונז, האָט איהם פולשטענדיג קאָמפּראָמיטירט אין
די אויגען פון אַלע אַרעסטאַנטען. אָנפאַנגס האָט ער נאָך אין בע-
צוג צו די קרימינעלע געפּאַסט מוט און איז געווען צו זיי
זעהר שטרענג. זיי אָבער האָבען איהם געזידעלט מיט די לעצ-
טע ווערטער און נישט געלעגט זאַכט אויף זיינע בעפעהלען.
אין איין אָוועגד האָבען זיי פאַנגדערגענומען די אויוועגס,
צובראָכען די שויבען, געמאַכט אַ תל און אַ חורבן אין די צי-
מערן. דער נאַטשאַלניק האָט אַלץ נישט געזעהן נאָך כילייטער
אַז ס'איז געוואָרען גאָר שלעכט, האָט ער זיך געווענדעט צו
אונזער פערמיטלונג. כיר האָבען די שליחות אָנגענומען און
האָבען אויסגעאַרבייט מיט די פיהרער פון די קרימינעלע אַ
גאַנצע רייהע פונקטען, אויף וועלכע דער נאַטשאַלניק האָט
תיכף מסכים געווען. די פורמע איז געוואָרען „אַ פרייע", די
„אינסטרוקציעס" האָבען פערלאָרען זייער כח און ממשות.

אייז געהילף איז אונז נאָך געשטאַנען אין וועג. דאָס איז געווען דער „מאָנאַרכיזם". אַ יונגער בחור מיט שפּראָציגע, שוואַרצע וואָנצעס, קליינע גרינע אויגעלעך און אַ פּעריסען, אויפֿפאָדערענדיג געזיכט. די גאַנצע טורמע האָט איהם פיינד געהאַט און ער האָט אונז אַלע נישט געקאָנט פֿערטראָגען. ביי יעדער קליינינקייט פֿלעגט קומען מיט איהם צו קאָנפליקטען. מיר האָבען זיך אַלץ געקליבען אין איהם זיך נוקם זיין. לעצטענס האָט ער אַליין אַרעסטירט אויף יענער זייט וואַנד אַן׳אַרבייטער, וואָס איז געקומען זיך אַדורכרעדען מיט די אַרעסטירטע און האָט איהם איבערגעגעבען די זשאַנדאַרמען. דאָס האָט איבערגעפֿולט די מאָס און מיר האָבען בעשלאָסען צוזאַמען מיט די קרימינעלע איהם פון טורמע צו פערטרייבען.

גראָד אין יענער וואָך האָט ער געפייערט זיין חתונה אין טורמע־קלויסטער. ס׳לאָזען זיך אַראָב אויסגעפוצטע דאַמען אין באַלאָווע טואַלעטען, ס׳קלייבען זיך צונויף יונגע מלוכה־בעאַמטע פון פערשידענע ראַנגען. דער חתן, אויסגעפוצט אין אַ נייעם מונדיר, פֿיהרט די כלה בעהאָנגען מיט אַ ווייסען שלייער, מיט זילבערנע טריט איבער׳ן קאָרידאָר. דער פּאָפּ מיט זיינע משוררים זינגט לוכטיג, מונטער די תפילות. ווי נור אָבער ער האָט אָנגעהויבען אויפ׳ן באַס „פּרעה זיך יהושע"! האָט זיך איבער דער גאַנצער טורמע דערהערט אַ קוויטשעריי, אַ פֿייפעריי, אַ מיאַוקען פון קעץ, אַ בילען פֿון הינד, אַ משונה׳דיגער באָר פון פערשידענע קולות. דער געזאַנג אין קלויסטער ווערט איבערגעריסען, די געסט ווערען מבולבל, אין אייגעניש ווערט די צערעמאָניע פֿערענדיגט. הונדערטער הענד קלאַמערען זיך ביי די קראַטעס, בלאַסע געזיכטער קוקען אין הויף מיט גיריגע בליקען און ווי נור עס בעווייזט זיך דער חתן, וואָס פֿיהרט שנעל די כלה איבער׳ן הויף דערהערט זיך ווידער דער זבל־בער „קאַצען־קאָנצערט". דער פערשעמטער חתן לויפט שוין האַסטיג, נאָך איהם לאָזט זיך די כלה צישראָקען און זיי יאָגט נאָך, ווי שטאַרקע קלעפּ דאָס פייפען און ריטשען פון הונדערטער העלזער.

נאָך אַזאַ קאָנצערט האָט זיך דער גנחילף צו אונז שוין אַ לאַנגע צייט נישט בעוויזען, בפרט, אַז מיר האָבען כתרה געוועןן דעם „נאַטשאַלניק“, דאָס דער קאָנצערט וועט זיך איבערחזר'ן אַלע מאָל ווי נור יענער וועט אַריבערטרעטען אונזער שוועל.

3.

ס'האָט זיך דאָ ביי מיר איינגעשטעלט אַ פערהאַוועט לעבען. שטענדיג פערטון, בעשעפטיגט און פערנומען. אין דער פריה דאַרף מען צונויפשטעלען אַ צעטעל פאַר דאָזשוריקאָוו'ען, וואָס איינצוקויפען אויף מיטאָג. נאָכדעם דאַרף מען געהן רעכנען זיך מיט'ן „נאַטשאַלניק“. ס'איז ביי אונז געוועזן אָבגעמאַכט, דאָס אַלע געלדער וואָס קומען־אָן פאַר די „פּאָליטישע“ ווערען איבערגעשריבען אויף מיין נאָמען און איך פיהר שוין די חשבונות מיט'ן „נאַטשאַלניק“. מיר לעבען אַלע אין „איין קאָמינע“. קיינער האָט נישט קיין רעכט אויסצושרייבען זאַכען פאַר זיך. מוז מען דאַרום אַרומגעהן אַלע צימערען און אויסהערען יעדענס בעגעהר און פערלאַנג. דאָס איז נישט קיין לייכטע עובדא. דער וויל דוקא טאַבאַק און איז אפילו גרייט זיך אָבצוזאָגען צוליב דעם פון צוקער. אַנדערע פערלאַנגען ווידער מילך און פאָרערען איינגאַנצען סקאַסירען דאָס רויכערן. איך מוז אויך זיין אונטען אין קיך צו היטען דעם קוכער, ווייל מען בגנב'עט אונז גאָר צוזעהענדיג. דאָ ווידער מאַכען זיך ככסוכים צווישען די חברים מיט די וועכטער, מיט די קרימענעלע און גאַנץ אָפט אויך צווישען זיך גופא. מען מוז אומעטום זיין, אַלעמען אויסהערען, אַרומלויפען איבער אַלע קאָרידאָרען, אַזוי, אַז דו בעמערקסט גאָר נישט ווי דער טאָג גיהט־אַוועק און מען קלינגט שוין אויף „פּאָווערקע“.

אונזער טורמע איז אַ צענטראַלע און דורך איהר געהען־דורך אַלע עטאַפען פון פוילען, פון ווילנע און גאַנץ ליטע. די פערשיקטע אין סיביר שטעלען זיך אָב ביי אונז אויף אַ וואָך און אַמאָל צוויי אויך. מען בעגעגענט זיך דאָ מיט אַלטע פריינד,

מען שליסט קענטשאַפט מיט נייע מענטשן, מען ווערט געוווירע פֿערשיידענע נייעס, מען טיילט זיך מיט די איבערלעבונגען. מיר האָבן זיך דערשלאָגן ביים „נאַטשאַלניק", אַז אַלע דורכגעהענדע מיט'ן עטאַפּ זאָלען אויך קאָנען געניסען פֿון אונזער „קעסעל" אויף אונזער חשבון. יענע לעבען גאָר גוט ביי אונז, דערכאַפּען די נשמה און קאָנען זיך גאָר נישט אָבלויבען פֿון אַזאַ „פרייער" טורמע.

מיט דער שטאָדט שטעה איך אויך אין ענגער פערבינדונג און בעקום אפילו פון דאָרט טעגליך צייטונגען. די „כוסט" איז ביי אונז אַזוי סאָליד אָרגאַניזירט, דאָס מען בעראַט זיך מיט מיר פון שטאָדט וועגען פערשידענע פּאָליטישע ענינים און איך האָב אפילו אַרויסגעשיקט פון טורמע אַן אָנגעשריבענע פּראָקלאַמאַציע צום דרוקען. מיין פרוי איז אַרעסטירט אויף אַ פאַלשער „כתיבה" (פּאַספּאָרט) האָב איך זיך דורכגעטריבען וועגען דעם מיט די ענטשפּרעכענדע אינסטאַנצען און מען האָט צוגעשיקט פאַר איהר אַ נאָמען און פאַמיליע פון אַן „אייזערנער כתיבה".

מען האָט אפילו מיר פאָרגעשלאָגען פון שטאָדט צו לויפען. דעם דאָזיגען פאָרשלאַג האָט מיר געבראַכט מיט זיך אַ וועכטער, אַ געוועזענער באַן-אַרבייטער, אַ סאָציאַליסט-רעוואָלוציאָנער. זיין פּלאַן איז געווען אַזעלכער: ער נעהמט אויף'ן פאָכטען גאַנצע נעכט ערליכע מאָל אַ וואָך ביי דער פרויען-אָבטיילונג. אין איינע פון יענע נעכט זאָל איך דורכבויערן אַ גרעסערע לאָך, וואו מיין פרוי געפינט זיך (מיט די נויטיגע מכשירים וועט ער מיר שוין בעזאָרגען). אַז איך וועל שוין זיין אין דעם אונטערשטען טורעם וועט ער איבערזעגען מיט אַ זעג די קראַטעס, מיר וועלען אַרויסגעהן דורכ'ן פענסטער, פון יענער זייט וואַנד וועט מען אַריבערוואַרפען אַ שטריקלייטער און מיר צוזאַמען מיט איהם וועלען אַוועקגעהן בשלום, אַז קיין הון וועט נישט קרעהען. איהם איז שוין סיי ווי סיי נמאס געוואָרען דאָס דינען אין טורמע, וויל ער פון דאָרטען אַוועק לכל-הפחות מיט אַ נוצען.

איך האָב קאַטעגאָריש פּערוואָרפן דעם דאָזיגען פּלאַן. ער האָט מיר אויסגעזעהן צו זיין צו ריזיקאַליש. אגב האָב איך ניט געוואָלט שטעלען אין סכּנה דעם אידעאַליסטישען וועכטער. בפרט, אַז איך און מיין פרוי האָבען ניט צו ערוואַרטען קיין שטרענגען פּסק־דין. אין ערגסטען פאַל וועלען מיר ווערען פערשיקט קיין סיביר און פון דאָרטען קאָן מען שטענדיג לויפען, ניט שטעלענדיג דעם אייגענעם און פרעמדען לעבען אין קאָן.

די זשאַנדאַרמען האָבען מיך אַ לאַנגע צייט געלאָזט צו־רוה, קיין שום אויספאָרשונג, קיין שום פערהער. דערפאַר אָבער האָבען זיי, נאָך אַ 4–5 חדשים, מיר געמאַכט אַ סיור־פריז. מען האָט מיך גערופען אין קאַנצעלאַריע. דאָרטען האָב איך געטראָפען כריפּאָוו'ן, וואַסיליעוו'ס געהילף און אַ פּראָקו־ראָר. מען פרעגט מיך מיין נאָמען. איך רוף זיך אָן–שטיינ־בערג. כריפּאָוו צולאַכט זיך און זאָגט: אויב אַזוי האָט איהר זעהר אַ שלעכטע מיינונג וועגען די רוסישע זשאַנדאַר־מען. נאָך דריי חדשים זאָלען מיר ניט דערגעהן אייער אמת'ען נאָמען, וואָלט שוין זיין זעהר קאָמפּראָמיטירענד פאַר אונז.

ווירקליך ער האָט מיר אויפ'ן שטעל גלייך אָנגערופען מיין ריכטיגען פאַמיליע־נאָמען. מיר איז נור פערבליבען דאָס צו בעשטעטיגען און זיך אָבזאָגען פון דעם פאַלשען שטיינ־בערג. אין טורמע אָבער, ווי ביי די אַרעכטאַנטען און אויך ביי דער אַדמיניסטראַציע, בין איך פערבליבען אַלס שטיינ־בערג די גאַנצע צייט. זיי האָבען קיין אַנדער נאָמען גאָר־ניט געוואָלט אָנערקענען. ביי דער גאַנצער בריה'שקייט פון די זשאַנדאַרמען האָט זיך זיי דאָך ניט איינגעגעבען אויפ־צודעקען מיין פרוי'ס נאָמען און זי איז פערבליבען ביי דער פאַמיליע, וואָס מען האָט איהר פון שטאָדט צוגעשיקט. מיין נאָמען האָבען אויך ניט זיי גופא אויפגעדעקט, נור דער פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט, וועלכער האָט שוין געהאַט פון פריהער מיין פּאָטאָגראַפיע.

פאַר וואוינען אויף אַ פאַלשען פּאַספּאָרט בין איך מיט מיין פרוי איבערגעגעבען געוואָרען צום קרייז-געריכט. דאָס איז געווען דאַמאָלסט אַ נייעס בנוגע פּאָליטישע, וועמענס אַלע פערברעכענס זענען גע'משפט געוואָרען אַדמיניסטראַטיוו. דער ערשטער עקספּערימענט, וואָס וואַסיליעוו האָט געמאַכט מיט'ן געריכט איז איהם זעהר נישט געלונגען. ווי סענדיג, אַז מיין „רעפּוטאַציע״ אין פּאָל ציי-דעפּאַרטאַמענט איז שוין במילא אַ געפאַלענע און איך האָב שוין נישט וואָס צו פערלירען, האָב איך אויסגענוצט מיין געריכט, כדי זיך אָבזורעכענען מיט די זשאַנדאַרמען. דער געריכטס-זאַל איז געווען געפּאַקט, מיר זעהען דאָרט אַנ'אייגענעם עולם, וועלכער בעגריסט אונז און שמייכעלט אונז ליבליך צו.

איך בעקום אַ וואָרט צו ערקלערען די סיבות, וואָס האָבען מיך בעוואויגען צו וואוינען אויף אַ פאַלשען פּאַס. איך רעד וועגען דעם אַדמיניסטראַטיווען ווילקיר, וועגען די אויס-פאָרשונגען, וועלכע ווערען געפירט דורך אונגעבילדעטע, גראָבע זשאַנדאַרמען, וועגען דעם, וואָס מען מאַטערט-אויס אונשולדיגע מענשען יאָהרענלאַנג אין תפיסה. די ריכטער הערען זיך-צו אויפמערקזאַם, דער פּרעזעס שאָקעלט-צו מיטפּיה-לענד מיט'ן קאָפּ, דער פּראָקוראָר ברומט עפּעס פערשעמט אַ פּאָר ווערטער אין דער געריכט פער'משפט מיך צו צוויי וואָ-כען פּאָליציי-אַרעסט און מיין פרוי—נור אויף אַ וואָך. וואַסיל-יעוו געהט-אַוועק אַ פערשעמטער און דער עולם מאַכט אונז אַנ'אָוואַציע. דאָס איז געווען צוויי יאָהר פאַר דער ערשטער אָקטאָבער-רעוואָלוציע...

* * *

דער פּאָלקאָווניק כריפּאָוו רופט מיך שוין אָפט אַרויס צו זיך נישט אויף קיין פערהער, נור אַזוי זיך, „אויף אַ שמו-עס״. ער ענטוויקעלט פאַר מיר ברייט זיינע אידעען וועגען אַ לעגאַלער אַרבייטער-בעוועגונג, ער רופט זיך אָב מיט גרויס דרך-ארץ וועגען מגניע ווילבושעוויטש און קלאָגט זיך ביטער,

פאַר וואָס די בונדיסטען ווילען איהם נישט פערשטעהן. „איי־גענטליך, בין איך דאָך אויך אַ סאָציאַל־דעמאָקראַט“, האָט ער מיט מיר גע׳טענה׳ט: „נור מעהר נישט פון דייטשען שניט. איהר קאָנט מיט מיר נישט מסכים זיין אויך, אָבער פאַר וואָס האָב איך פערדינט אַזאַ פעראַכטונג און שנאה?“

און ער דערצעהלט מיר, ווי קרום די העכערע „נאַ־טשאַלסטוואָ“ קוקט אויף דער טעטיגקייט פון די עטליכע ער־ליכע מענשען, וואָס ווילען רוסלאַנד „אייראָפּעאיזירען“. „מיינט ניעט“, האָט ער צוגעגעבען מיט אַ געהיימניספוללער מינע: „אַז נור איהר קומט־אָב צוליב אייער אידעאַל. אויך איך לייד שטאַרק צוליב מיין אידעע.“ „ווער ווייסט“, האָט ער איינמאָל מעלאַנכאָליש פערענדיגט זיין געשפרעך: „מעגליך אַז גאָר אין קורצען וועל איך מיט אייך זיצען אין איין קאַמער.“ דער דאָזיגער געשפרעך איז טאַקע כאָרגעקומען באַלד נאָכדעם, ווי וו־אַטאָוו איז דורכגעפאַלען מיט זיין בריף וועגען פלעווען און זובאַטאָוו׳ס טרייער תּלמיד האָט באַכת געהאַט אַ גרונד זיך צו שרעקען פאַר זיינע חטאים.

פון איהם דעם ערשטען האָב איך זיך דערוואוסט ווע־גען דעם, אַז דער „בונד“ איז אַרויסגעטרעטען פון דער רוס־לענדער סאָצ.־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. אין מאָנאַט אויגוסט 1903 איז אָנפאַנגס אין בריסעל נאָכהער אין לאָנדאָן פאָרגע־קומען דער צווייטער צוזאַמענפאָהר פון דער ר. ס. ד. א. פאַרטיי. ער האָט געדויערט העכער 3 וואָכען, האָט דעבאַ־טירט וועגען פּראָגראַם און אָרגאַניזאַציע־פראַגען און האָט זיך ענדליך צושפּאָלטען אויף פראַקציעס (באָלשעוויקעס, מענשעוויקעס און צענטר). די אַלע דריי פראַקציעס האָבען צווישען זיך נישט געקאָנט זיך צונויפרעדען וועגען דעם אָרגאַניזאַ־ציאָנעלען בוי פון פאַרטיי־בנין און וועגען זיין מיטגלידער־בעשטאַנד. זיי זענען אַלע צוזאַמען אָבער אַרויסגעטרעטען געגען דער אָרגאַניזאַציאָנעלער זעלבשטענדיגקייט פון „בונד“ און די נאָכגיביגסטע פון זיי האָבען מסכים געווען צו געבען איהם „אַנ׳אויטאָנאָמיע“ פון אַ לאָקאַלען קאָמיטעט. די בונדישע

דעלעגאַציע (נת, וויטאַלי-יודין, (אייזענשטאַט), ליבער-גאָלדמאַן, וול. קאָסאָווסקי, וולאַדימיר מעדעם און אַרקאַדי קרעמער) האָט געטון אַלץ פון איהר זייט, בכדי נישט איבערצורייסען דעם פערבאַנד מיט דער פאַרטיי, וועלכע דער „בונד" האָט געהאָלפען אויסצובויען און מיט וועלכער ער איז געווען אידעאיש פערבונדען. אַלע בונדישע קאָמפּראָמיס-פאָרשלאַגען האָבען געטראָפען אויף טויבע אויערן, און די דעלעגאַטען, בעזעהן מיט גענויע דירעקטיווען פון דעם נור וואָס פערענדיגטען 5-טען צוזאַמענפאָהר (יולי 1903), האָבען געמאָלדען וועגען דעם צייטווייליגען אַרויסטריט פון „בונד" פון דער פאַרטיי.

געגען „בונד" האָט זיך גיך אָנגעהויבען אַ אידעאישער און אָרגאַניזאַציאָנעלער קאַמף. אין דעם געגענד, וואו דער „בונד" איז געווען טעטיג, האָט זיך געבילדעט אַ „צפון מערב'דיגער קאָמיטעט" פון דער פאַרטיי, וועלכער האָט געגרינדעט קאָנקורענץ-גרופּען געגען „בונד". די שטרייט-פראַגע איז אַרויסגעטראָגען געוואָרען פאַר דער ברייטער אָרגאַניזירטער אַרבייטער-מאַסע. גאַנץ הערבסט זענען פאָרגעקומען אין גאַנצען תחום מאַסען-פערזאַמלונגען וועגען דעם אַרויסטריט פון „בונד" און מיט'ן אויסנאַהם פון איינצעלנע „אינטעליגענטען" און מיטלויפער, האָבען זיך אַלע אָרגאַניזירטע אַרבייטער אַרויסגעזאָגט פאַר דער האַנדלונג פון דער דעלעגאַציע, פאַר די עקזיסטענץ-נויטיגקייט פון אַ יודישער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער אָרגאַניזאַציע, פאַר'ן „בונד".

וועגען דעם אַלעם האָבען מיינע קאָרעספּאָנדענטען מיך גענוי אינפאָרמירט און איך האָב פון דערוויטענס מיט גרויס אינטערעס נאָכגעפאָרשט די גאַנצע בעוועגונג אין אַלע איהרע פּרטים.

די פּינסקער.

אין טורמע איז אַלץ געוואָרען ענגער, אונזערע צימערן ווענען געוואָרען געפּאַקטער. מיט יעדען טאָג ברענגט מען צו אונז גאַנצע פּאַרטיעס, ווענען פון מינסק גופא, ווענען פון דער פּראָווינץ. ס׳איז שוין דאָ לגמרי פערשוואונדען די קאַטעגאָריע „סעקרעטנע“. ווער ס׳קומט נור אָן אַהער, געהט גלייך איבער אין אונזער רשות און מיר אָרדנען איהם שוין איין, לויט׳ן אייגענעם אויסוואַהל און פרייען פּלאַץ. אַ גרויסע ענגשאַפט האָבען ביי אונז בעזונדערס אָנגעמאַכט די פּינסקער.

אין יאָהר 1902 איז אַראָבגעקומען קיין פּינסק פון ריגע אַ יונגערמאַן, וועלכער האָט זיך אָנגערופען א ר נ אַ ט ס ק י. ער איז געווען אַ לעהרער פון רוסישער און העברעאישער שפּראַכען. באַלד נאָך זיין אָנקומען, האָט ער גלייך געשלאָסען קענטשאַפט מיט די בונדיסטישע אַרבייטער-קרייזען. אַ שענער רעדנער און אַ בעלעזענער מענש, איז איהם לייכט געווען צו דערשלאָגען זיך צו דער העכסטער אינסטאַנץ פון דער פּינסקער אָרגאַניזאַציע. ער האָט זיך איבערגעגעבען דער אַרבייט מיט לייב און זעל. ער פלעגט אַרויסטרעטען אויף מאַסען-פערזאַמלונגען וואו ער פלעגט בעגייסטערן דעם ברייטען עולם מיט פייערדיגע רעדעס. ער פלעגט אָנפיהרען מיט קרייזען, פלעגט שרייבען און העקטאָגראַפירען יודישע בלעטלעך. פאַר פּינסק איז דער אַרויסגעקומענער „אינטעליגענט“ געווען ממש אַ געפונענער אוצר. ער איז שוין אפילו געקומען קיין מינסק צו פערבינדען זיך דורכ׳ן קאָמיטעט מיט׳ן צענטראַל-קאָמיטעט און איז געווען אַ זיכער קאַנדידאַט אויף די 5-טען צוזאַמענפאָהר פון „בונד“.

אין פּינסק איז צוועק אַ שענע צאַרבייט. אָבער אין דער זעלבער צייט האָבען זיך אָנגעהויבען אָפּטע אַרעסטען. דאָ ווערט אַרעסטירט אַנ'אָנפּיהרענדער קרייז, דאָ פאַלט-דורך די דירה, וואו ס'געפינט זיך אונלעגאַלע ליטעראַטור, באַלד פאַלט-אַריין די קאָנספּעראַטיווע וואוינונג, וואו ס'איז געלעגען דער אַרכיוו און טעמפעל. ביי די צאַרעסטירטע ווערט געבוירען אַ חשד, אַז אימיצער גיט-אַרויס, אַז איינער גאָר אַ נאָהענטער אינפאָרמירט וועגען אַלץ די זשאַנדאַרמען. דער חשד ווערט אַלץ פעסטער, ער פערוואַנדעלט זיך אין אַ זיכערקייט. די זשאַנדאַרמען דערצעהלען אויפ'ן פערהער אַזעלכע זאַכען, וואָס נור די נאָהנטסטע האָבען דאָס געוואוסט. אָבער ווער איז דער פערעטער? ווער קאָן דאָס וויסען אַלע סודות? די אַרעסטירטע רעדען זיך דורך צווישען זיך, מען דערצעהלט זיך, וואָס די זשאַנדאַרמען האָבען געזאָגט, מען שטעלט פעסט, ווער האָט דאָס אַלץ געקאָנט וויסען און מען קומט צו אַ הסכם:

ארנאַטסקי איז אַ פּראָוואָקאַטאָר; ער און נישט קיין אַנדערער!

מען האָט איבערגעגעבען די ענטפּלעקינג פון טורמע אין שטאָדט. די פערבליבענע האָבען אָנגעהויבען ארנאַטסקי'ן נאָכשפּירען. יענער האָט, אַפּנים, דערפיהלט, אַז מען איז איהם חושד און האָט אַרויסגעוויזען אַ שטאַרקע נערוועזיטעט. ער האָט בעשלאָסען אָבצופאָהרען פון פּינסק. נור פאַר'ן פאָהרען האָט מען איהם איינגעלאַדען אין וואַלד צו רעדען אויף אַ פערזאַמלונג. ווען ער איז געגאַנגען צוריק פון דער פערזאַמלונג איז איהם אַ-נפר בעפאַלען, געמאַכט איהם 26 וואונדען מיט אַ האַק ביז ער איז געבליבען ליגען אַ טויטער.

בעת מעשה האָט מען קיינעם נישט אַרעסטירט. די פּאָליציי האָט געמאָלדען, אַז ס'איז ערמאָרדעט געוואָרען אַ „מיט-אַרבייטער פון אָכראַנע", וועלכער האָט געטראָגען אַנ'אַנדער נאָמען, ווי ער האָט זיך גערופען אין פּינסק. ס'איז קלאָר געוועזען, אַז שיקענדיג צוזאַ געניטען אין פעהיגען פּראָוואָקאַטאָר קיין פּינסק, איז די אָכראַנע נישט אויסען געוועזען די

ראָזיגע פּערהעלטניסמעסיג קליינע שטאָדט. דאָ איז געווען אַן׳אַנדערע קלוגערע אויסרעכנונג: אַזאַ פעהיגער טוער וועט זיך אין אַ קליין שטעדטעל גלייך דערהויבען אין שפּיץ פון דער בעוועגונג, וועט בלי ספק ווערען געוועהלט אויפ׳ן צו־זאַמענפאָהר און וועט זיין אימשטאַנד צו אינפאָרמירען וועגען אַלע ענינים אין דער פּאַרטיי און וועגען דעם בעשטאַנד פון צ. ק. דער דאָזיגער פּלאַן וואָלט טאַקע ביז׳ן לעצטען פּרט דורכגעפיהרט געוואָרען אין לעבען, ווען די פינסקער חברים וואָלטען זיך בייצייטענס נישט געכאַפּט.

ווי שוין דערמאָנט, האָט מען בעת מעשה קיינעם נישט אַרעסטירט אויפ׳ן אָרט פון מאָרד. שפּעטער ערשט איז די פּאָליציי געפאַלען אויפ׳ן שפּור פון די שולדיגע. איינער אַ יוד האָט בעמערקט ווי זיין זוהן, אַ קצב, וואַשט בלוט־פלע־קען פון זיינע מלבושים, דער פאָטער האָט וועגען דעם גע־מאָלדען אין פּאָליציי און מען האָט דעם זוהן אַרעסטירט.

דעם דאָזיגען בחור מיט נאָך אַ גאַנצע גרופּע האָט מען געבראַכט קיין מינסק. אַ נידעריגער מיט אַ גראָבען, טעמפּען געזיכט, בלאָנדע פלאַקס־האָר און שטעכעדיגע אויגען האָט ער געמאַכט ביי דער ערשטער בעגעגניש זעהר אַ שווערען איינ־דרוק. אָבער דער דאָזיגער קצב־יונג האָט פערמאָגט אין זיך אין אַ גרויסער מאָס אידעאַליזם און זעלטענע אויסגעהאַלטענ־קייט. אַז איך האָב איהם געפרעגט, וואָס פאַר אַ בעוויין ער האָט געהאַט, אַז ארגאַטסקי איז אַ פּראָוואָקאַטאָר, האָט ער מיר גלייכגילטיג געענטפערט, אַז ער האָט גאָר נישט געהאַט.

— פאַר וואָס האָט איהר איהם דערהרג׳עט?

— מען האָט מיר געזאָגט און איך האָב געגלויבט.

ווען זיין משפּט איז אַריבער אין געריכט און מען האָט איינגעלאַדען פאַר איהם בעריהמטע אַדוואָקאַטען (סטאַל, זארודני, און אַנדערע), האָט איהם איינער פון זיי פאָרגעלעגט אונטער־צושרייבען אַ בעפולמעכטיגונג אויף זייער נאָמען צו פיהרען זיין פּראָצעס. מ ש ה ׳ ל (אַזוי האָט מען איהם גערופען) האָט געבעטען, מען זאָל איהם איבערלייענען, וואָס דאָרט איז אָנ־

געשריבען. ווי נור דער אַדוואָקאַט האָט דורכגעלעזען די ער־שטע ווערטער „גנעדיקער הער" (אויף רוסיש - „יאָסודאַר") האָט דער קצב דעם אַדוואָקאַט איבערגעריסען מיט די ווערטער: מיטן „גאָסודאַר" (דעם קייזער, הייסט עס) האָב איך נישט קיינע עניגים און איך וועל דעם פּאַפּיר נישט אונטערשרייבען. עס האָט זיך אַרויסגעוויזען. אַז משה'ל האָט זיך אָנגעהערט דאָס נאָכ'ן פאַראורטיילען צום טויט, רעדט מען די פער־משפּט'ע צו געבען אַ בקשה אויפ'ן קייזערס נאָמען, האָט ער געמיינט, אַז מען וויל אים דאָ אויך אַזוי סאַרנאַרן, ווייל ער האָט פאַרשטאַנען אונטערן וואָרט „גאָסודאַר" נור דעם קייזער. נאָכדעם ערשט ווי ער איז געקומען אין קאַמער און געוויזען די „געבילדעטע" דעם פּאַפּיר און מען האָט אים דאָרט אויפגעקלערט זיין טעות, האָט ער זיך אונטערגעשריבען.

ער איז שפּעטער פאַרמיטעט געוואָרען אויף 8 יאָר קאַ־טאָרגע. נאָך דער רעוואָלוציע פון יאָר 1905 האָט מען אים על פּי טעות באַפרייט. ער קומט קיין וואַרשאַ, וואַלגערט זיך אַרום איבער'ן שטאָדט, ווערט אין אייגער פון די אַבלאַוועס אַרעסטירט, בעתן אַרעסט האָט מען אים טרוקלעך צישלאָגען און צומזיקס אין אַ קראַנקזין, ציבראָכענעם האָט מען אים שפּעטער אַבגעשיקט אויף קאַטאָרגע.

מען האָט צו אונז פון ביַנכק, געבראַכט נאָך אַ גרויסע גרופּע, פאַרמשכטע אויף איינציגע יאָהר אין אַרעכטאַנסקע רציַ־טעס (שווערע טורמע). דאָס איז געוועזן פאַר בעפאַלען דעם דאָרטיגען פאָליציי־צירקעל און בעפרייען מיט געוואַלד צוויי פאָליטישע אַרעסטירטע, קאָליע ט. און זיין כלה.

אין אָנהויב פון 1900־טען יאָהר איז אין אָדעס אַי־בערגעגאַנגען צום „בונד" אַ גאַנצער יונג־ציאָניסטישער קרייזעל מיט קאָליע ט. אין דער שפּיץ. דער לעצטער איז געווען זעהר אַ שעהנער רעדנער, האָט פאַרמאָגט אַן אָריגינעלען אַרט דענקען און האָט געהאַט אַ שטאַרקע ווירקונג אויף זיינע בעקאַנטע יונגעלייט און פרייליינס. ער איז צוזאַמען מיט זיין כלה גניעסע ש. און נאָך איינציגע זיינע חסידים אַבגעפאָהרען קיין

מינסק. די מינסקער אַרבייטער האָבן דעם ערשטען מאָל גע־הערט אַזאַ שענעם אָראַטאָר און קאָליעס רעדעס האָבן ביי זיי אַרויסגערופען אַן׳אונבעשרייבליכע ענטציקונג. מען האָט איהם ממש פערגעטערט און אויף די הענד געטראָגען.

איז אָבער די פּאָליציי געפאַלען אוים׳ן שפּור פון די בעקומענע געסט און האָט אַרעסטירט קאָליען מיט גנעסיען. די מינסקער אַרבייטער האָבן נישט געקאָנט בלייבען רוהיג, בעת זייער ליבלינג האָט זיך געפונען אין פּאָליציי־אַרעסט. אַ גרויסער המון בעפאַלט דעם פּאָליציי־בנין, ברעכט אויף דעם שלאָס, בעפרייט די צוויי געפאַנגענע לייט און זיי ווערען פערשטעקט אין אַ זיכערען אָרט. די צוויי בעפרייטע זענען בשלום פון מינסק אַבגעפאָהרען. די פּאָליציי אָבער דרעמעלט נישט. אויף מאָרגען האָט זיך אָנגעהויבען אַ יאָגעניש נאָך אַלע פערדעכטיגע אַרבייטער. מען האָט אַרעסטירט צעהנדליגערווייז מענשען, מען האָט זיי איבערגעגעבען צום געריכט און אַ גרויסע פון זיי פעראורטיילט צו עטליכע יאָהר שווערער תפיסה; די, וועמען דער געריכט האָט בעפרייט זענען פערהאַלטען געוואָרען דורך די זשאַנדאַרמען און האָבן געוואָרט אויף אַד־מיניכטראַטיווע שטראָפען.

צו יענער צייט, ווען מען האָט זיי געבראַכט קיין מינסק האָבען זיי שוין גנעסיען ש. געטראָפען אין טורמע. זי איז אַרעסטירט געוואָרען צופעליג אין מינסק. קאָליע איז נאָך געווען אויף דער פריי און פלעגט אַ ויסטרעטען אויף גרויסע אונלעגאַלע פערזאַמלונגען בעגען די „זובאַטאָווצעס“. זיין שם אַלס גלענצענדער רעדנער האָט זיך פאַרנאַנדערגעטראָגען איבערן גאַנצען שטאָדט און איז געוואָרען זעהר פּאָפּוליער צווישען די מאַסען. אין מינסק האָט מען אויף איהם אַלס טוער בעלעגט גרויסע האָפנונגען.

אין איין ווינטער־פריהמאָרגען, מיר שפּאַצירען אַזוי אַלע איבער׳ן הויף, עפענט זיך דאָס אייזערנע טהירעל פון דעם גרויסען פּאָליש און דאָזשדיקאָוו פיהרט־אריין מיט זיך אַ נידריג מענשעל מיט אַ פערשפּיצט בערוועז פנים און קליינע,

שפּיִציִגע אויגעלאַך. „קאָליעו!“ שרייען דיִ פּיִנסקער אויס נשתּוֹמם און צושראָקען. וויִ ס'האָט זיִך שפּעטער אויפגעקלערט איז קאָליע אַליין אַוועק איִן זשאַר־דאַרמען־פּערוואַלטונג, האָט זיִך געמאָלדען צו וואַסיִליעוו'ן און מען האָט איִהם תּיכּף אָבּגעפיהרט איִן טורמע. וויִ ער האָט דאָס ערקלערט, האָט ער דאָס געטון צוליִבּ דעם, ווייל איִהם האָט זיִך געוואָלט זיין נאָהנט צו זיין כּלה. וויִ אַזוֹי דיִ דאָזיִגע מעשה האָט געוויִרקט אויף דיִ פּעראורטיילטע פּיִנסקער אַרבּייטער, וועלכע האָבּען גערדאַרפט אָבּקומען צוליִבּ קאָליעס בּעפרייאונג גאַנצע יאָהרען איִבּערמענשליִכע יסורים און פּיין, איִז זיִך לייכט פאָרצושטעלען.

אַ פּרעהליכער שפּאַציר.

דער גרויסער עולם, וואָס האָט זיך ביי אונז אָנגיצקליבען, זיין געמישטער און פערשידענאַרטיגער בעשטאַנד, האָט זעהר בעשווערט דאָס פרידליכע לעבען לויט אונזער קאָנסטיטוציע. ס'זענען געווען אַזעלכע, ועמען ס'איז דערעסען געוואָרען דאָס רוהיג פערפוילטע לעבען הינטער'ן שלאָס און האָבען געוואָלט אָבפרישען די נערווען דורך סקאַנדאַלען מיט דער אַדמיניסטראַציע; אייניגע האָבען געהאַלטען, אַז מען מוז איבערטראָגען דעם קאַמף פון דער פריי אויף אין טורמע און מען טאָר זיך דאָ נישט בעגנוגענען מיט „קאָמפּראָמיסען". אַנדערע האָבען גלאַט נישט געוואָלט זיך אונטערוואַרפען קיין שום דיסציפּלין און זיי האָבען געוואָלט זיין בעלי־בתים פאַר זיך, פאַר אַלץ זיין אַליין פעראַנטוואָרטליך.

בעזונדערס שווער איז אונז געוואָרען מיט קאָליע'ס אָנקומען צו אונז. אַן אויפגעשרויפט־נערוועזער, שווערער מענש, מיט אַנאַרכיכטישע נייגונגען*) איז אונמעגליך געווען מיט איהם צו הויזען, איהם אונטערצוואַרפען אַ קאָלעקטיווער דיסציפּלין.

שפּעט ביינאַכט, ווען אַלע טורמע־איינוואוינער פלעגען איינשלאָפען און אין הויף האָט זיך איינגעשטעלט אַ שווייגענדיגע שטילקייט, פלעגט זיך אָנהויבען דורך די פענסטער אַ געשפּרעך צווישען קאָליע'ן און דער כלה. אָבער אַזוי ווי ער

---

*) שפּעטער איז קאָליע ס. אין אמעריקא ווירקליך אריבער צו די אַנאַרכיסטען, האָט אָנגעהויבען שרייבען אין זייערע אָרגאַנען און האָט אינגאַנצען איבערגעריסען מיט'ן סאָציאַליזם.

איז געזעסען אין איין עק הויף און זי איז צווייטען, פלעגען ווי אויפהויבען אַ מורא'דיגען געשריי איבער'ן גאַנצען הויף.

די אַדמיניסטראַציע פלעגט האָבען צו אונז טענות, אַז מיר ברעכען דעם אָבמאַך, אַז די קולות אין דער שטילער נאַכט הערען זיך אפילו ביים פּראָקוראָר אין הויז (זיין דירה איז געווען נאָהנט צו דער טורמע). די קרימינעלע אפילו פלעגען שטאַרק פּראָטעסטירט האָבען, וואָס מען לאָזט זיי אַזוי שפּעט נישט שלאָפען און האָבען ביי מיר געפאָדערט צו בערוהיגען די שרייער. יענע אָבער האָבען זיך נישט געוואָלט אונטערוואַרפען אונזערע בעשלוסען און ס'פלעגט אויף דעם באָדען פאָרקומען אָפטע סכסוכים מיט דער אַדמיניסטראַציע. אגב איז אין יענער צייט אויך צו די זשאַנדאַרמען אַריינגעפאַלען אַ בריף, וואָס איינער האָט אַרויסגעשיקט פון טורמע מיט אַ גענויער בעשרייבונג פון אונזער גאַנצען לעבען.

אין אַ קאַלטען, פראָסטיגען טאָג רופט מען מיך אין קאַנצעלאַריע און דער נאַטשאַלניק מעלדעט מיר, אַז לויט אַ פּעראָרדנונג פון גובערנאַטאָר וועלען מיר איבערגעשיקט ווערען אין פערשידענע טורמעס אויף דער פּראָווינץ. איך מיט אַ גרופּע פון אַ מאַן 15 ווערען אַרויסגעשיקט אין סלוצקער תפיסה.

די דאָרטיגע טורמע האָט זיך גערעכענט פאַר איינע פון די שווערסטע געפענגנישען, וואוהין מען פלעגט שיקען מענשען, וועלכע האָבען זיך שווער פערזינדיגט. די קרימינעלע פלעגען אויפציטערען, ווען מען פלעגט זיי דערמאָנען דאָס וואָרט „סלוצק". אַזאַ אייזען־שווערער רעזשים איז דאָרט געווען. דער נאַטשאַלניק וויל זיין צו מיר ליבעסווירדיג (בפרט, אַז ער האָט מיר נישט געהאַט צו בעצאָהלען דאָס גאַנצע געלד, וואָס מיר איז פון איהם אַרויסגעקומען נאָך דער אָברעכנונג. ער האָט מיר פערשפּראָכען עס אָבשיקען שפּעטער. איך, פערשטעהט זיך, האָב דאָס געלד נישט בעקומען. נאָכדעם האָב איך זיך דערוואוסט, אַז ער פלעגט זיך פאַר די נייע אַרעסטירטע בערימען, אַז שטיינבערג־איך, הייס דאָס–בין איהם שולדיג געבליבען עטליכע הונדערט רובעל!), ער לעגט מיר פאָר, דאָס

ער וועט מיך פערהאַלטען ביים ערשטען עטאַפּ אַלס קראַנקען און שפּעטער וועט ער זיך מעתדל זיין מיך איבערשיקען אין אַ לייכטערער טורמע. איך האָב זיך קאַטעגאָריש פון דעם אָבּ־געזאָגט, און מיר האָבען זיך געגרייט אין וועג אריין.

פאַר׳ן פאָהרען האָט דער „נאַטשאַלניק" מיר פּאָרט גע־מאַכט אַ סיורפּריז. שפּעט אין אָוועגד האָט מען מיך גערופען אין קאַנצעלאַריע. דאָרטען האָב איך געטראָפען מיינע אַ גוטע בעקאַנטע פון „רויטען קרייץ", וועלכע האָט אונז געבראַכט אויפ׳ן וועג וואַרעמע מלבושים און עסענוואַרג. דער נאַטשאַל־ניק האָט מיר ערלויבט זיך זעהען און רעדען מיט איהר גע־גען דעם בעפעהל פון דער אינסטרוקציע און דער דאָזיגער אַקט דאַרף צוגעשריבען ווערען צו זיין אַקטיוו, וועלכער איז בכלל אַזוי קליין און אונבעדייטענד. יעדענפאַלס בין איך איהם געוועזען שטאַרק דאַנקבאַר פאַר אַזאַ מענשליך געפיהל

אין אַ פראָסטיגען פעברואַר־פריהמאָרגען האָט מען אונז אויפגעוועקט „צום עטאַפּ". מען האָט אונז איבערגעגעבען אין רשות פון אַן׳אונטער־אָפיציר אַלס עלסטען פון אַ קאָנוואָי־אָבּ־טיילונג און בעלויכטען מיט ברענענדיגע פאַקלען האָבען מיר זיך געלאָזען צים וואָקזאַל. ביז באַראַנאָוויטש זענען מיר גע־פאָהרען מיט׳ן באַהן; דאָרטען זענען מיר פערבליבען אויף אַ טאָג אין אַ ענג שמוציג הייזעל—„עטאַפּקע" און מאָרגען פריה האָבען מיר זיך געלאָזען אין וועג אַריין צופוס.

דער אונטעראָפיציר האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַלס קלו־גער, טאַקטישער מענש, וואָס קאָן זיך צופאַסען צו יעדער סביבה. צווישען אונז און דעם קאָנוואָי האָט זיך איינגעשטעלט פרייע נישט געצוואונגענע בעציהונגען און מיר האָבען פערבראַכט אונגעשטערט פרעהליך און לוסטיג אַ קורצע צייט אין וועג.

מיר פליגען אַרויסגעהן פון אַן׳עטאַפּקע אין דער פריה. די ריינע ווינטער־לופט האָט געמאַכט אַ גענעראַלע דיזענפעקציע אין אונזערע איינגעשרומפּטע, פערשטויבטע לונגען. דער קלאָ־רער הימעל, דער ווייסער שנעע, די גרויסע, שטילע וועל־דער,—דאָס אַלץ האָט שטאַרק אָבגעפרישט אונזער אַפּאַטישע

שטימונג, האָט אַרויסגערופען ביי אונז אַ שטראָם פון נייער ענערגיע. מיר מאַרשירען מיט פעסטע, זיכערע טריט, הויכע מוטיגע טענער רייסען זיך אַרויס פון די העלזער.

מיט אונזער פרעהליכקייט שטעקען מיר אָן אויך די כמאַרנע זעלנער מיט די ביקסען אויף די אַקסלען; זיי הויבען אויך־אָן אונטערזינגען. עס שאַפט זיך אַ געמישטער כאָר: די סאָפּראַנען פון אונזערע פרויען, אַפּאָר שענע טענאָרען, די באַס־שטימען פון די קאָנוואָי־זעלנער,—דאָס אַלץ צוגיסט זיך אַזוי הילכיג, אַזוי מונטער איבער׳ן טונקעלען, געדיכטען וואַלד. ס׳זענען שוין נישטאָ קיין אַרעסטאַנטען, ס׳זענען ערגעץ אומ־געקומען די זעלנער־שומרים. עס ציהט־זיך איבער פעלד און וואַלד אַ זאָרגלאָזע חברה מיט געזאַנג אויף די ליפען, מיט אַ שמחה אין די הערצער, אַלע צו זיך אַזוי נאָהנט, אַלע אַזוי פערברידערט און בעפריינדעט. די סאָלדאַטען זינגען אונז זיי־ערע שירים ערגעץ פון נאָווגאָראָד אָדער קיִנעשמאַ; מיר זינגען יודישע פאָלקסלידלעך, וועלכע ווערען אויפגעהערט דורך די זעלנער מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט און אַלע צוזאַמען זינגען מיר די מוטיגע, פלאַמעדיגע רעוואָלוציאָנערע לידער.

די פויערים, וואָס בעגעגנען אונז אין וועג שטעלען זיך אָב פער׳חדוש׳ט און קוקען אונז לאַנג נאָך. אונזערע לאַנגע, נישט געשוירענע האָר, אונזער גאַנצער הילוך, די בעגלייטונג פון די זעלנער ביי דער זייט, אונזער לאַכען און שטיפען צומישען זיי אינגאַנצען. „ווער זענען דאָס, ציגיינער, אָדער פּאָפּען?“ פרעגט אַנ׳אַנדערער תמ׳עוואַטער פויער ביים אונטער־אָפּיציר, מיר ענטפערן אויף דעם מיט אַ הילכיג געלעכטער און לאָזען זיך לויפען אין איבעריאָגעניש מיט די זעלנער.

ביי אַ קרעטשמע שטעלען מיר זיך אָב, גאַרטלען־אונטער אונזערע לענדען און דערוואַרעמען זיך מיט אַ גלעזעל טיי אָדער שנאַפּס. אַזוי מאַכען מיר אַ וויאָרסט 15–18 אַ טאָג. פאַר־נאַכט קומען מיר־אָן צו אַ שטעדטעל. די יודישע איינוואוינער לויפען־אַרויס צושראָקען, קוקען מבולבל אויף אונז. „אַמעריקאַ־נער?“ פרעגט אַ מצהר דרייסטער בעלי־בתישער יונגערמאַן

„פּאָליטישע" ענטפּערט אימיצער פון אונז. דער בעל־הבית'ל פערשטעהט ניט, וואָס דאָס בעדייט. ער שטויסט זיך, מן הסתם, אָן, אַז דאָס שמעקט מיט געפעהרליכע מעשות און רוקט זיך אָב האַסטיג אין אַ זייט. ער גיט תיכף איבער זיין ענטדעקונג די איבעריגע בעלי־בתים, וועלכע שטעהען פון דער ווייטענס, יענע ווערען פון דעם נאָך מעהר צומישט און קוּקען שוין אויף אונז פרעמד־אָבשטויסענד.

אין איין שטעדטעל, קאַפּוליע, האָבען מיר געטראָפען אַ בונדישע אָרגאַניזאַציע. איהרע פאָרשטעהער האָבען זיך גע־מאָלדען צו אונז אין עטאַפּקע, האָבען אונז מכבד געווען מיט אַ ליימענעם קאַן טיי און האָבען זיך מיט אונז בעראַטען ווע־גען זייערע פּאַרטיי־ענינים. דאָרטען האָבען מיר פערבראַכט אויף אַ גאַנצען טאָג צו רוהען.

נאָך צוויי טעג אויפ'ן דריטען פלעגט מען מאַכען אַ רוה־טאָג. זונטאָג פלעגט מען אויך בלייבען אויפ'ן אָרט. אונז אָבער האָט זיך געוואָלט געהן, געהן אָהן אַ סוף, אָהן אַ ציל. ווען ס'וואָלט זיך ווענדען אָן אונז, וואָלטען מיר דעם דאָזיגען מאַרש פערצויגען אויף וואָכען און חדשים. דער אונטער־אָפיצ־ציר איז געווען געבונדען מיט אַ טערמין, ער האָט אַזוי אויך צוליב אונז שוין פערבייגעלאָזען איבריגע צוויי טעג און נאָך אַ וואָך צייט, וואָס מיר האָבען פערבראַכט אין פרייען פעלד און פריטען־געווירציגען וואַלד, האָבען מיר זיך דער־נעהנטערט צו דער שטאָדט סלוצק.

אויסגעצויגען ווערען אונזערע בעגלייטער. זיי פעריכטען די ביקסען אויף זייערע אַקסלען. די פנים'ער ביי זיי ווערען ווידער אונבעוועגליך־שטרענג. ס'לעשט זיך אויס די זון אין אונזערע הערצער, ס'ווערט פערשטאָפּט דער קוואַל פון ווער־טער: שווייגענדיגע, פערטראַכטע, מיט פוילע טריט און צובראָ־כענער מידקייט, זענען מיר צוגעקומען צו אונזער נייער דירה.

אין סלוצק.

אין אַ געשפּאַנטער שטימונג שטעהען מיר אין קאַנצעלאַריע פון סלוצקער טורמע. מיט אַ ביזיזען נייגיר בעטראַכטען אונז עט־ליכע וועכטער און אַ שרייבער. מען וואַרט אויפ'ן „נאַטשאַלניק" ס'עפענט זיך די טהיר. עס לויפט אַריין פערסאָפּעט אַ נידריג־דיק מענשעל מיט אָקסענע אויגען, אַ ביוואָקסען פּנים אין פּעטע, האָ־ריגע הענד. ער טוט־אַקוק אויף אונז ביז פון אונטען אַרויף, לאָזט־אַרויס פון זיך אַנ'אונפערשטענדליכען ברום און כאַפּט זיך האַסטיג פאַר אונזערע פּאַפּירען.

דערווייל פאַלט ערגעץ אום אין אַ ווינקעל אַ ביקס ביי אַ זעלנער. דאָס נערוועז נפש'ל אין מונדיר פון אַ נאַטשאַלניק טוט פון גרויס כחד אַ צאַפּעלדיגען ציטער, דאָס האָט זיך ביי איהם בע־קומען זעהר קאָמיש, און איינע פון אונזערע דאַמען צעלאַכט זיך אויפ'ן קול. די אויגען פערלויפען ביים „נאַטשאַלניק" מיט בלוט, ער לויפט־צו מיט האַסט צו אונזער ווינקעל און הויבט־אָן צו שרייען, ווענדען זיך אויף דו און גראָב זיך זידלען. תוך כדי דיבור בעקומט ער אַ ענטשידענעם ענטפער פון אונז אַלע. ער ווערט פון דעם ווי צומישט, קוקט אויף אונז מיט גרויסע אויגען און ווענ־דעט זיך צום עלטסטען פון קאָנוואָי:

— וואָס זענען דאָס פאַר אַ מענשען?

— פּאָליטישע. ענטפערט יענער.

דער נאַטשאַלניק בלעטערט שנעל אונזערע פּאַפּירען. „אין רשות פון יוסטיץ־מיניסטער", „אונטער'ן מיניסטער פון איינערן", „ביים פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט". משמעות די אַלע אינסטאַנצען רופען־אַרויס ביים סלוצקער סאַטראַפּ'ל, וואָס האָט קיינמאָל נישט געזעהן אַרעסטאַנטען, וועלכע זאָלען זיצען נישט לויט דער פעראָרדנונג פון אַנ'אויספאָרשונג־ריכטער אָדער קריין־געריכט, אַ גרויסען יראת־

הכּבוֹד. ער רעדט שוין מיט אונז קיין וואָרט ניט. שטיל גיט ער אָב אַ פאראָרדנונג דעם עלטסטען וועכטער וואוהין אונז אָבצופיהרען.

מיר געפינען זיך אין אַ בעזונדער קאָרידאָר. קיין קרימינעלע זיצען דאָ ניט. אַלץ איז נאָך אַזוי פריש-געפּאַרבט, ווייס און ציכטיג. מען פערשליסט אונז אָבער יעדען אין אַ בעזונדער חדר און מען לאָזט אונז ניט זיך קאָמוניקירען צווישען זיך. מיר בע-שליסען צו שמידען דאָס אייזען כל זמן ס'איז נאָך הייס און גלייך, בעת דער נאַטשאַלניק האָט זיך נאָך ניט אָריענטירט ווי געהעריג ווער מיר זענען, מאַכען אויף איהם אַ שטאַרקען דרוק. מיר הויבען אָן די בעקאַנטע מוזיק מיט קלאַפּען אין די טירען און שרייען. דער נאַטשאַלניק קומט צולויפען מבולבל און פרעגט, וואָס מיר פערלאַנגען. ער אַליין ווייסט ניט, וואָס צו טון מיט אונז און בעט אונז אָבוואַרטען אַ פּאָר שעה.

אין אַ קורצער צייט לאָזען זיך אריין צו אונז אין קאַ-מער די אַלע מאַכטהאָבער פון דער פּאָוויאַטאָווער שטאָדט. דער איספּראַוויניק, אַ יונגער פּראָקוראָר'ל, נור וואָס אַראָב פון דער אוניווערזיטעטס-באַנק, אַ מיליטער-מאַן און אפילו דער פּרעזעס פון די סלוצקער אַדעל-לייט. דער ראש המדברים פון זיי איז דער יונגער געהילף-פּראָקוראָר. מיר שטעלען אַרויס אונזערע פאָדערונגען: מיר ווילען האָבען די מעגליכקייט צו קאָמוניקירען זיך איינע מיט די אַנדערע; מיר ווילען „אַנ'אייגענעם קעסעל" (קיך), ביכער, שפּאַציר און עהנליכעס. ער פרעגט זיך נאָך, ווי אַזוי איז געווען בנוגע אונז דער רעזשים אין מינסק און מיר דערצעהלען איהם אָן נסים ונפלאות פון דאָרטען. ער פער-זיכערט אונז, אַז אונז וועט דאָ ניט זיין ערגער, ער בעפרי-דיגט אונזערע אַלע פאָדערונגען און גיט דערביי צו, אַז דאָס איז אַלץ נור פּראָוויזאָריש: ער וועט זיך נאָך מכח דעם דורכ-שרייבען מיט די זשאַנדאַרמען

נאָך אַזאַ געשפּרעך האָט זיך דער „נאַטשאַלניק" אין גאַנצען פערלאָרען. ער האָט אונז ממש אָבגעגעבען אין אונזער רשות דעם אויבערשטען עטאַזש, מיר זענען דאָרט געווען פול-קאָם אויטאָנאָם און פלעגען זיך איינאָרדנען ווי אונזער הארץ

גלוסט. אַ גאַנצע טאָג, ווען דער הויף פלעגט זיין פריי פון די קרימינעלע, פלעגען מיר קאָנען דאָרט שפּאַצירען, פּו וו לען און איינאָרדנען פערשידענע שפּילען. מיר האָבען מאַקע בעשטעלט אין טורמע־ווערקשטאַט אַ קראָקעט, אין וועלכען מיר פלעגען שפּילען שעה׳ן לאַנג. דערביי פלעגט מען שטיפען, לאַכען און טומלען, אַזוי ווי ערגעץ אויף אַ פרייען פּלאַץ הינטער׳ן שטאָדט.

נישט איינמאָל פלעגט דער „נאַטשאַלניק" מיך אַרויסרופען צו זיך אַ היים (איך בין פערבליבען אין אַמט פון „סטאַראָסטאַ" אויך דאָ) און זיך בעטען ביי מיר מען זאָל אַזוי נישט שרייען. „איך האָב אייך", האָט ער געטענה׳ט: „אָבגעטרעטען דעם הויף, די קאַנצעלאַריע, לאָזט מיך לכל־הפחות רוהען ביי זיך אין שטוב". ער האָט געוואוינט אין שכנות מיט דער טורמע. בייטאַכט נור פלעגט מען אונז פערשליסען אין אונזערע חדרים, דערביי פלעגט יעדער קאָנען אויסקלויבען וועלכען צימער ער וויל.

שפּעטער־צו, שוין אין אַ פּאָר וואָכען אַרום, האָט דער „נאַטשאַלניק" מיך גערופען צו זיך, האָט מיר קאָנפידעציעל פערטרויט, אַז פון מינסק האָט זיך בעקומען אַ פּאַפּיר אונז אַ ביסעל איינצוימען און איינפיהרען פאַר אונז אַ שטרענגען רעזשים. ער אָבער וויל זיך מיט אונז נישט איינרייסען און בעט דאַרום, מיר זאָלען אויך זיין פאָרזיכטיג און איהם נישט אַרויסגעבען. זיין נאָכגיביגקייט בנוגע אונז ערקלערט זיך נישט נור מיט זיין פּחדנות, הגם ער האָט די פערמאָגט זעהר אין אַ גרויסער דאָזע. דאָ איז געווען נאָך אַ סבה. מיר האָבען געבראַכט מיט זיך אַ גרויסע געלד־סומע, וועלכע איז געבליבען ליגען אין קאַנצעלאַריע. דאָס געלד האָט דער נאַטשאַלניק גיך פערשוועדעט. ס׳פּלעגט דערגעהן צו דעם, דאָס מיר פלעגען אָפט נישט בעקומען די נויטיגסטע פּראָדוקטען. אַז איך פלעג האָבען דערפאַר טענות צום עלטסטען, פלעגט ער מיר איינרוימען אַ סוד, אַז דער „נאַטשאַלניק" גיט איהם קיין געלד

נישט און אַז די קצבים, בעקער, קרעמער ווילן איהם שוין מעהר נישט באָרגען.

איך דערמאָן מיך אַזאַ עפּיזאָד. אַ דאַנטיסט האָט מיר אין יענעם טאָג אַרויסגעריסען אַ צאָהן. ביינאַכט האָט זיך ביי מיר פון הייסען טהיי געעפֿענט אַנ׳אָדער און ס׳האָט אָנגעהויבען שטראָמען בלוט. איך האָב נישט געוואָלט וועקען קיינעם פון די חברים און האָב אַלץ געוואַרט, ווען ס׳וועט איבערגעהן. דער שטראָם אָבער האָט זיך נישט אָבגעשטעלט און איך בין שיער נישט אָבגעגאַנגען מיט בלוט. די אויפגעוועקטע חברים האָבען אָנגעהויבען קלאַפּען אין טהיר און פאָדערן אַ דאָקטאָר. יענער אָבער איז געקומען שוין אינדערפריה, ווען איך בין געווען זעהר אין אַ שווערען צושטאַנד. איך בין געלעגען נאָכ־דעם עטליכע טעג. עסען איז מיר גאָרנישט געווען מעגליך. איך האָב נור געקענט טרינקען טהיי. איינע פון די חבר׳טעס, וועלכע זענען אַרום מיר אַרומגעגאַנגען (אונזערע דאַמען איז געווען ערלויבט צו קומען צו אונז אויף אונזער אָבטיילונג) האָט געשיקט דעם עלטכטען נאָך אַ ציטרין. יענער קוכט צו געהן און מעלדעט, אז דער קרעמער וויל אָהן געלד נישט געבען. דאָ איז שוין אַריבער די מאָס און מיין „בּאַריכהאַר־ציגע שוועכטער" שיקט רופען דעם „נאַטשאַלניק". זי פאַלט אויף איהם אָן מיט אַ שטאַרקען ירגזון. יענער שטעהט פער־לאָרען, בעט זי נישט שרייען און לויפט אַליין צוועק אין בּע־וועלבעל און ברענגט מיר אַ ציטרין...

בכלל איז זיין גאַנצע פאַמיליע געווען אַ קראַנקהאַפטע, בעשטאַנען פון דעגענעראַטען. ער פלעגט שפּילען מיט אַזאַרט אין קאָרטען, די פרוי זיינע פלעגט בעקומען אַטאַקען פון שכרות און פלעגט טרינקען עטליכע טעג אָהן אויפהער און אַ זוהן, אַ יונג גימנאַזיסטעל, פלעגט זיך אַריינגנב׳נען אין טורמע פּאַרטאַג און פערקויפען די אַרעסטאַנטען געשפּילטע טאַליעס קאָרטען און שנאַפּס.

אויב אויף אונז האָט דער „נאַטשאַלניק" אַ מאַך־געטאָן מיט דער האַנד און לחלוטין געלאָזט אונז צורוה, פלעגט ער

זיך דעכפאָמיש־אכזריות׳דיג בעגעהן מיט די קרימינעלע אַרעס־טירטע. מיט קיין אַנדער נאָמען ווי „חיה" פלעגט ער זיי נישט רופען און פלעגט אָפט אליין זיי קאָפּען מיט די פיס. דאָס רוב פלעגען דאָרט זיצען קליינע, שוואַכע מענשלאַך, פויערן פון דאָרף, פערד־גנבים און צופעליגע פערברעכער. זיי פלעגען נישט האָבען דעם מוט געגענשטעלען זיך געגען דעם שווערען רעזשים פון דעם קרענקליכען דעספּאָט. פלעגט מען אַמאָל אַראָברענגען פון אַנדערע שטעט אַ פּאָר „קאַרטאָרזשאַנעס", פלעגט ער זיי פון קאַרצער נישט אַרויסלאָזען און זיי דאָרט אָזוי פייניגען, דאָס זיי פלעגען שוין פערלירען יעדע מעגליכקייט צו פּראָטעסטירען. גוט האָט זיך דאָרט געלעבט נור איינינע רייכערע גנבים און בעאַמטע, וועלכע האָבען פערשווענדעט מלוכה־געלד און האָבען פערמאָגט גרעסערע געלד־סומען אין קאַנצעלאַריע.

• •

•

אַ קורצע צייט נאָך אונזער אָנקומען אין סלוצק איז פאָר־געקומען אין פּאָליטישען לעבען פון לאַנד אַ גרויסע, זעהר וויכטיגע געשעהעניש — די יאַפּאַניש־רוסישע מלחמה. מיר האָבען באַלד נאָך איהר אויסברוך וועגען דעם זיך דערוואוסט פון די קרימינעלע, פאַר וועלכע מען האָט זונטאָג נאָך דער תפילה איבערגעלייענט דעם מאַניפעסט „וועגען דעם הוצפה'־דיגען שונא" אינטואַטיוו האָבען מיר דערשפּירט, אַז דאָס האָט אַ געוואַלדיגע בעדייטונג פאַר דער רעוואָלוציאָנערער ענטוויקלונג פון רוסלאַנד און מיר האָבען אָנגעהויבען פיבערהאפט זיך אינטע־רעסירען מיט אַלע איהרע פּרטים. מיר האָבען שוין נישט גע־קאָנט לעבען אָהן אַ צייטונג. מיר האָבען דאַרום אַרויסגערופען צו זיך דעם דאָרטיגען פּראָקוראָר און געפאָדערט פון איהם, ער זאָל אונז ערלויבען, צוליב די אויסערגעוועהנליכע געשעהע־נישען אין לאַנד, צו בעקומען אַ צייטונג. דער פּראָקוראָר האָט אין דעם איינגעזעהן אַ בולטן בעווייז פון אונזער פּאַטריאָטישער שכל־מוּנג און האָט אונז פערשפּראָכען צו שיקען אַלע טאָג די „פּעטער־

בורגסקיִיאַ וויעדאָמאָסטי“ פון פּירשט אוכטאָמסקי. קיין מעהר „לינקערע“ צייטונג האָט ער נישט געוואָלט ערלויבען.

אָבער קוים האָבען מיר לעגאַליזירט דאָס לייענען אַ צייטונג אין טורמע, האָבען שוין די וועכטער פאַר אַ קליינעם לוין נישט מורא געהאַט צו ברענגען אויך אַנדערע צייטונגען. מיט גרויס אינטערעס פלעג איך, נאָך אַ יאָהר צייטונגס-הונגער, ממש שלינגען אַ צוויי דריי צייכונגען אַ טאָג. יעדע נייע ידיעה וועגען גאַנג פון מלחמה פלעגט אונז שטאַרק אויפרודערען און אַרויסרופען ביי אונז אַ לעבהאַפטע דיסקוסיע. הינטער די גראָבע ווענד פון סלוצקער שלאָס האָבען מיר בפועל ממש געהערט די שטאַרקע קלעפּ, וואָס דער צאַריזם בעקומט צוליב זיינע מפּלות אויף די פעלדער פון מאַנדזשוריען און אין די ים-טיפענישען ביי צוסימאַ. מיט גרויס אונגעדולד האָבען מיר מיט יעדען זונען-אויפגאַנג געוואַרט אויף עפּיס נייעס, איבערקערענדעס.

אין אַ טריבען ווינטער-טאָג האָט זיך צו אונז בעוויזען דער סלוצקער פּראָקוראָר מיט אַן עלטערן יוסטיץ-בעאַמטען פון מינסק און האָבען אונז אַלע איינגעלאַדען אין איין גרויסען צימער אויף אַ געשפּרעך. זיי האָבען צוגעהויבען פון „די פאַלשע יאַפּאַנער“, גערעדט וועגען דעם גרויסען קאַמף, וואָס שטעהט פאַר דעם לאַנד, און צום סוף אונז פּשוט פאָרגעשלאָגען צו פערשרייבען זיך אַלס פריייוויליגע אין דער אַרמעע, דערביי האָבען זיי אונז געגעבען אָנצוהערעניש, אַז מען וועט אונז נישט שיקען אויפ'ן פראָנט, אַז דאָס וועט זיין מעהר נישט ווי אַן אַקט פון שלום-שליסען צווישען דער רעגירונג און די יעניגע גרופּען, וואָס ווילען אויף זייער שטייגער דאָס גליק פון רוסלאַנד. מיר האָבען אַלע איינשטימיג דעם דאָזיגען פאָרשלאַג קאַטעגאָריש פערוואָרפען.

ווי מיר האָבען זיך שפּעטער דערוואוסט, האָט דאָס דער דאַמאָלסדיגער דיקטאַטאָר פּלעווע געמאַכט דעם פּרוב אָריינציהען אַלע פּאָליטישע אין פּאַטריאָטישען שטראָם און דעם זעלביגען פאָרשלאַג, וואָס מיר האָבען בעקומען, איז געמאַכט

געוואָרען אַלע אַרעסטירטע און פֿערשיקטע אין גאַנץ רוסלאַנד. אָבער כאַראַקטעריסטיש איז, אַז פֿון טויזענדער „פּאָליטישע" האָט זיך געפֿונען נור איין פֿערשיקטער, וועלכער האָט מסכים געווען אַריינטרעטען פֿרייוויליג אין דער אַרמיי. אַלע איבעריגע אָבער האָבען מיט פֿעראַכטונג זיך אָבגעקעהרט פֿון דער בלוטיגער האַנד, וואָס דער אַלרוסישער דעספּאָט האָט זיי אויסגעשטרעקט.

בוטירקי.

די געשעהענישען אויף די ווייטע שלאַכט־פעלדער ווע־
רען אַלץ מעהר בלוטיגער, אַלץ מעהר טראַגישער. די גאַנצע
אונפעהיגקייט פונ׳ם צאַריזם, זיין דעקאָראַטיווע גבורה און
לוגנעריש־פערפוילטע פערוואַלטונגס־מעטאָדען טרעטען־אַרויס
פאַר׳ן לאַנד אינ׳ם פייער פון די מאַנדזשורער שלאַכטען אין
זייער גאַנצען העלען ליכט. אָהן ספק, דער פערהאַסטער רעזשים
בעקומט מוראדיגע קלעפ מיט יעדער מפלה. אָבער דער דאָ־
זיגער רעוואָלוציאָניזירונגס־פראָצעס שלעפט זיך אַזוי פאַמעלאַך,
ווי פויל ס׳ציהען זיך ביי אונז די טעג אין אונזער „כלוזבקער
האָטעל“.

אַנ׳אַפּאַטיע בעפאַלט אונז אַלעמען. דאָס שפּילען אין
קראָקעט“ איז שוין לאַנג פערוואָרפען, די דיסקוסיעס און ציי־
טונגען זענען אונז איבערדריסיג געוואָרען. און דרויסען האַלט
זיך אַ שענער, וואַרעמער זומער. די הימלען באָדען זיך אין
ים׳ן העלען ליכט, די זון רייכט זיך אַריבער צו אונז איבער׳ן
פאַרקאַן און ציהט, ציהט אונברחמנות׳דיג אַרויס פון דאַנען,
חייט אין פרייען פעלד, אין טיפען וואַלד, אויף אַ גרינ גרע־
על, אויף אַ שמעקעדיגע לאָנקע. מען הויבט־אָן צו רעדען
בווישען זיך וועגען פלעגער, וועגען לויפען פון דאַנען, וועגען
ראַטעווען זיך פון דער פוילעניש, פון די שטיינערנע שטייגען.
דאָס געלד געהט שוין אויך ביי אונז ביסלעכווייז אויס.
אין דרויסען קאָכט איצט אַ הייסער קאַמף, מען האָט דאָרט
אַנדערע זאָרג און מען הויבט־אָן אונז ביסלאַכווייז פער־
געסען. מיר בעשרענקען אונזערע בעדערפנישען ביז צום
נויטיגסטען, מיר פערקלענערען אונזערע הוצאות ביז׳ן מינימום

זיך פערשמעלערען אונזערע פּאַרציעס. און נישט איינמאָל שטעהען מיר אין אַ פערהלומטען, מילך־ווייסען זומער־פּאַראַנאַכט ביי אונזערע פענסטער מיט אייזען געשמידט, אין מאָגען נאָגט אַ פיינליכער הונגער און מיר בעטען זיך ביי אונזערע „דאַמען", זיי זאָלען זיך נישט אָבזאָגען פונ׳ם מילך, וואָס מיר האָבען פאַר זיי אויסגעשריבען. מיר פלעגען זיך בעמיהען צו פער־בעהאַלטען פון זיי אונזער קאַסע־בילאַנס און פלעגען בלויז פאַר זיי אויסשרייבען אַ שטיקעל פּוטער, אַ ביסעל מילך. זיי האָבען זיך אָבער דערוואוּסט פון אונזער מצב און זיי זאָגען זיך אָב צו זיין „פּריווילעגירט", זיי ווילען נישט קיין „לוקסוס־זאַכען".

און וואָס וועט פון דעם אַלעם זיך אויסלאָזען? ווען וועט שוין נעהמען אַ סוף? שוין באַלד 18 חדשים ווי איך בין אַרעסטירט און די זאַך ריהרט זיך גאָר פון אָרט נישט. מיט אַ האַלב יאָהר צוריק האָט מען מיר און מיין פרוי געמאָלדען, אַז די „כּאַפּירען" זענען אַוועק אין פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט און דערביי איז דאָס געבליבען שטעהן. ביז ווי לאַנג נאָך קאָן דאָס אַזוי זיך ציהען?

אַנ׳ענטפער אויף מיינע נאָגעדיגע מחשבות האָב איך בע־קומען אין איינעם פון די הייסע יולי־טעג. מען האָט מיך גע־רופען אין קאַנצעלאַריע, וואו מען האָט מיר איבערגעגעבען אַ מעלדונג פון פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט, דאָס איך בין פער־משפּט פערשיקט צו ווערען אויף 5 יאָהר מזרח־סיביר, נור היות „צוליב די איצטיגע געשעהעניש׳ען, וואָס קומען דאָרט פאָר" איז עס אונמעגליך אויסצופיהרען, פעראָרדענט דער פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט אַרויסשיקען מיך אין די ווייטע גע־גענדען פון אַרכאַנגעלסקער גובערניע. אַזאַ פּאַפּיר מיט׳ן זעל־בען אינהאַלט האָט זיך בעקומען אויך פאַר מיין פרוי. פאַר איהר איז בלויז דער טערמין געווען פערקלענערט ביז 3 יאָהר.

דערהערט די דאָזיגע בשורה, האָבען אונז אַלע אונזערע שכנים גראַטולירט ווי צו דער גרעסטער שמחה, מען האָט אונז ממש מפיא געווען, גלייך ווי מיר וואָלטען פון דאַנען

נאָלד אויף דער פרייהייט אַרויס. אויך מיר גופא זענען גע־
ווען שטאַרק צופרידען פון דער ידיעה. די ווייטע נסיעה האָט
אונז ווייניג געשראָקען: אדרבא, זי האָט אונז גערייצט מיט
פרישע איינדריקען, זי האָט אונז געצויגען מיט'ן אומבעקאַנטען,
נייעם לעבען. וואָס ס'זאָל דאָרט נישט געשעהן, ווי אַזוי ס'זאָל
זיך דאָרט לעבען, אַלץ בעסער ווי דאָס לאַנגזאַמע שטילע
אויסגעהן דאָ, הינטער'ן געלען פאַרקאַן...

ווייטער אַנ'עטאַפּ. ביז מינסק געהען מיר צו פוס. אָבער
שוין נישט אַזוי רוישיג און פרעהליך ווי אַהערצו. איך בין
שטאַרק אָבגעשוואַכט און מוז זיצען די גאַנצע צייט אויף
אַ פוהר. אין מינסק נעמט אונז גלייך אויפן וואָקזאַל איבער
אַ צווייטער קאָנוואָי מיט אַנ'אָפיציר אין דער שפּיץ. דער
לעצטער איז אַזוי בייז, שטרענג, הייסט אַלע מענער אָנטון
האַנד־קייטלאַך, לאָזט נישט צו אונז־צו קיין בעקאַנטע, וויל
נישט אָננעמען קיין פעקלאַך פאַר אונז. מיר פאָהרען ווייטער;
אין סמאָלענסק שטעלען מיר זיך אויך נישט אָב. ס'האָט זיך
בעקומען אַ בעפעהל אויכליידיגען די אָנגעפּאַקטע טורמעס פון
די פערזעסענע אַרעסטאַנטען.

מיר געהען־צו צו דער בעקאַנטער מאָסקווער עטאַפּען־
טורמע „בוטירקי". דער ערשטער איינדרוק מיינער, ווען
איך בין אריין אין הויף פון יענער גרויסער אככניא, איז גע־
ווען — אַ קאָלאָסאַלער וואָקזאַל ערגעץ אין אַ גרויסער אייראָ־
פעאישער שטאָדט. רוימיגע האַלעס פון אַלע זייטען, פּאַרטיעס
מענשען, ווי איילענדע צוגען, קומען־צו, צווייטע געהען־אָב:
אַ געררויש, אַ טומעל, אַ בהלה. שורותווייז שטעהען אויסגע־
שטעלט טישען, אַרום זיי - איינגעבויגענע וועכטער און עלטערע
בעאַמטע. מען רופט־אויס, מען צעהלט, מען גרופּירט, מ'
שיקט־אָב מיט בעגלייטער אין פערשידענע ריכטונגען און מע
ריכט־אויס אין וועג אַריין. מענשען פון פערשידענעם עלטער
און אויסזעהען. שאַרע קורטקעס, אייראָפּעאישע בגדים, קאַווי־
קאַזער פּאַפּאַכעס, אַזיאַטישע קאָפּ־בענדער. ס'אַרא געמיש פון
שפּראַכען, ס'אַרא רייכקייט אין פאַרבען!

ענדליך איז געקומען מיין רייהע. דער עלטסטער זאָגט דעם וועכטער אַ נוּמער און יענער פיהרט מיך אַריין אין אַ ווייטען הויף, פיהרט מיך דורך אַ גאַנצען לאַבירינט געדרעהטע קאָרידאָרען, הויבט זיך אויף מיט מיר אויף שטיגען און הייסט אויפשליסען פאַר מיר אַ טהיר. איך בלייב אַליין. איך בין ווידער אַ שטרענג איזאָלירטער. וואָס זאָל דאָס בעדייטען?

דער שליסער קאָן מיר אויף דעם גאָר נישט ענטפערן. דאָ איז די אָבטיילונג פאַר שטרענג-געהיימע. איך פאָדער אַן אוידיענץ מיט'ן „נאַטשאַלניק". דאָס איז נישט אַזוי לייכט. עס דאַרף דויערן אייניגע טעג. אין עטליכע שעה אַרום מען רופט מיך פאָרט אין קאַנצעלאַריע. מיך נעמט-אויף אַן'אַלטער גענעראַל מיט אַ פּאַטריאַרכאַלען הדרת-פנים, אַ לאַנגער ווייסער באָרד און גוטמוטיגע אויגען פון אַ זקן.

— אייער סטאַראָסטע האָט שוין מיט מיר וועגען אייך גערעדט, הויבט ער אָן, מען מוז די זאַך אויפקלערען ביי פּיאָטר אַקימיטשען.

איך ווייס נישט וועגען וועמען ער רעדט; נישט ווער דער ערשטער איז, נישט ווער—דער צווייטער. עס ווייזט זיך אַרויס, אַז די „פּאָליטישע" האָבען זיך דערוואוסט וועגען דעם, אַז מען האָט מיך איזאָלירט (צווישען זיי האָבען זיך געפונען מיינע בעקאַנטע פון דער פרייהייט) און זיי האָבען דורך זייער „סטאַראָסטאַ" אינטערווענירט מכח דעם ביים „נאַטשאַלניק".

פּיאָטר אַקימיטש איז דער עלטסטער וועכטער, וואָס איז מכוּנה אויף דער פּאָליטישער אָבטיילונג שוין צעהנדליגער יאָהרען. מען האָט איהם געהאַלטען פאַר אַ גרויסען מומחה בנוגע די קאַטעגאָריעס „פּאָליטישע" און דער „נאַטשאַלניק" פלעגט זיך אויף איהם אין גאַנצען פערלאָזען. דאָסמאָל אָבער איז דער אַלטיטשקער נעבאַך מיאוס דורכגעפאַלען. ער האָט דורכגעלייענט אין מיינע פּאַפּירען, אַז איך בין אַרעסטירט צוליב דעם ענין „פון 1-טען מערץ" (די דורכגעפאַלענע פּערזאַמלונג). אַזוי ווי ער האָט גוט געדענקט דעם פּראָצעס פון

1=טען מערץ 1831, ווען מען האָט ערמאָרדעט אַלעקסאַנדער דעם 2=טען, האָט ער זיך דערשראָקען פאַר דעם דאָזיגען סימ= באָלישען דאַטום און האָט מיך געהייסען איזאָלירען. דער „נאַטשאַלניק" האָט זעהר פיעל שפּאַס געטריבען איבער דעם אַלטענס איינפאַל. יענער איז געווען שטאַרק געטראָפען פון אַזאַ „קאָמפּראָמיטאַציע".

אויפ'ן וועג צו מיין נייער דירה האָט ער זיך מיט מיר פאַנאַנדערגערעדט, האָט מיר אַרויסגעוויזען זיין גאַנצע בקיאות אין פּאָליטיק און האָט זיך געקלאָגט, וואָס היינט איז די „פּאָ= ליטיק" צוטוישט אויף קליינגעלד.

— ס'פלעגט אַמאָל זיצען ביי מיר, האָט זיך דער אַלטער דערמאָנט אָן די גוטע יאָהרען, אַ יונגערמאַן, אַ סטודענטעל, ממש אַ געפעהרליכער פערברעכער. אין אַ יאָהר 10—15 קומט ער שוין צופאָהרען צו אונז אין אַ קאַרעטע אַלס פּראָקוראָר, אַלס אַנדער גרויסער בעאַמטער. — פּיאָטר אַקימיטש! ווענ= דעט ער זיך צו מיר: איהר האָט מיך דערקענט? איך קוק זיך גוט=צו, דאָס איז דאָך ער, מיין געוועזענער אַרעסטאַנ= טעל, נעבאַך. היינט אָבער, יוער קומט אַהער? ווידער דער אַרבייטער, ווידער דער פויער. וואָס פאַר אַ פּאָליטיקער זענען דאָס?

האָט דער אַלטער פערענדיגט זיין געשפּרעך און אַ מאַך= געטון מיט דער האַנד.

אַזוי רעדענדיג, זענען מיר צוגעקומען צום „פּוגאַטשאָווער טורעם".

דער דאָזיגער טורעם איז געווען אָבגעצוימט פון גאַנצען בנין מיט אַ צוגעמויערטער הויכער וואַנד. ער האָט געטראָגען דעם נאָמען פון דעם בעריהמטען רעוואָלוציאָנערען קאָזאַקען= אַטאַמאַן פּוגאַטשאָוו, וועלכער איז דאָרט אַ צייט געזעסען פערשפּאַרט, אונטען אין קעלער האָבען זיך נאָך געפונען צוויי אייזערנע רינגען, צו וועלכע פּוגאַטשאָוו איז געווען צוגע= שמידט. אין טורעם געגענאיבער—אין „פּאָליציי=טורעם"—זענען געזעסען די פּאָליטישע פרויען.

דער אַלטער וועכטער קלאַפּט=אָן אין ט.זירעל, מען עפענט

אונז אויף און חברה בעגעגענט מיך מיט „אַ הוראַ!“. ס׳אַראַ קולות, ס׳אַראַ שטיפעריי ס׳אַראַ געפילדער און טומעל! דער גאַנצער טורעם־בנין איז איבערגעגעבן געוואָרען אין רשות פון די „דורכגעהענדע פּאָליטישע“. זיי פערוואַלטען דאָרט מיט איהם כמעט אויטאָנאָם. איין וועכטער נור פערשליסט ביי נאַכט די צימערן, וועלכע געפינען זיך אין אַ היבשער צאָהל אין דעם 4־שטאָקיגען בנין. פּאָליטישע אָבער זענען דאָ פאַרהאַן גאָך מעהר, ס׳האָט זיך שוין אָנגעקליבען אַ פּאָר הונדערט מאַן.

ביז דער לעצטער צייט איז מען געזעסען און געוואַרט אויף די עטאַפּען קיין סיביר. אַהין אָבער האָט מען נישט אַרויסגעשיקט צוליב דער מלחמה. ביז וואַנען דער פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט האָט בעשלאָסען איבערבייטען סיביר אויף אַנ־דערע פּונקטען, איז אַוועק אַ היבש ביסעל חדשים. איצט איז דאָ אַ פרעקליכע ענגשאַפט. לעצטענס האָט זיך בעקומען אַ בעפעהל אַרויסצושיקען עקסטראַ־עטאַפּען „פּאָליטישע“ צו 90 מאַן אַ פּאַרטיע און אין טורעם ווערט שוין אַ ביסעל גרוימער.

מיר האָבען דאָ אַנ׳אייגענע קיך, אַנ׳אייגענע פערוואַלטונג, און לעבען אין איין „קאָמונע“. מיר קאָנען דאָ אַ גאַנצען טאָג שפּאַצירען און שפּילען אויפ׳ן הויף. דאָ פיהרט זיך אַ רעגולערע סטאַטיסטיק פון אַלע אָנקומענדע, זייער פּאַרטיי־אָנגעהעריגקייט און זייערע אורטיילען. ס׳ווערט אויך אַריינגעטראָגען אין אַ בעזונדער ספר־הזכרונות די גאַנצע כראָניק פון בוטירקי, אַלע וויכטיגע פּאַסירונג און אַלע פּובליקאציעס וועגען אויפגעדעקטע פּראָוואָקאַטאָרען, חברים־געריכטען און עהנליכעס. דאָס בוך געהט איבער פון איין „פּאַרטיע“ צו אַ צווייטער, און אין פאַל, ווען ס׳איז נישטאָ ביי וועמען איהם צולאָזען, ווערט ער אי־בערגעגעבען אַנ׳אַלטען וועכטער, וואָס דינט דאָרט, יענער בע־קומט דערפאַר אַ בעשטימטע סומע פון יעדער אָבגע־הענדער פּאַרטיע, און דער פאָדעם בלייבט ווייטער פערקניפּט.

איך האָב אויך דאָרטען צו יענער צייט זיך געטראָפען מיט פרומע פרומקין. פריהער ביז 1900 איז זי געווען אַ בונ־דיסטין און האָט אַ לענגערע צייט געאַרבייט אין לאָדז. נאָכ־

דעם איז זי געוואָרען אַ פערברענטע טעראָריסטין און איז גע־וואָרען אַנ׳אָנגעזעהענער מיטגליד אין דער נישט לאַנג גע־בילדעטער פּאַרטיי סאָציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערען. אין יאָהר 1903, בעת דער קיעווער זשאַנדאַרמען־גענעראַל נאָוויצקי האָט זי אויסגעפאָרשט ביי זיך אין קאַבינעט, האָט זי, זיך אויף איהם געוואָרפען מיט אַ טאַשען־מעסער, דער גענעראַל האָט פון דעם וועניג געליטען, פרומע אָבער איז פעראורטיילט געוואָרען אויף 8 יאָהר קאַטאָרגע. איצט האָט זי זיך אויך געפונען אין „פּאָ־ליציי־טורעם״, אַלס קאַטאָרזשאַנקע.

זי איז געווען זעהר אַנ׳עקזאַלטירטע און נערוועזע פרוי. איהרע אויגען האָבען תמיד געפלאַמט ביי איהר פון אַ שטענ־דיג לייכטענדיגען אינעווענינגסטען פייער׳ל און זי פלעגט ווע־רען פערצערט פון אַ פיבערהאַפטען התלהבות. דער טעראָר־דאָס איז געווען איהר אידעע־פיקס און אונזער ערשטער גע־שפּרעך אין בוטירקי איז גלייך אַריבער אויף דער דאָזיגער טעמע. זי האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, ווי זענען מיר נאָך דאָס אַזעלכע „דאָקטראָניערען״ און ווילען נישט מודה זיין, אַז דער טעראָר איז דאָס בעסטע מיטעל צו רעוואָלוציאָניזירען די מאַסען.

טאַקע דאַמאָלסט האָט מיט איהר פּאַסירט אַזאַ מעשה. אַלס פעראורטיילטע אויף „קאַטאָרגע״ האָט מען זי געהאַלטען צוזאַמען מיט אַלע קרימינעלע פרויען. אַ צאַרטע און סובטעלע ווי זי איז געווען, איז איהר אונמעגליך געווען אַריבערצוטראָגען די דאָרטיגע אטמאָספער און זיך צופאסען צו יענער גראָב חיה׳שער סביבה. זי האט זיך עטליכע מאל געבעטען מען זאל זי איזאלירען. אבער ס׳האט נישט געהאלפען. דאמאלסט האט זי געמאלדען, דאס זי פאדערט, מען זאל זי צולאזען צום „נאטשאלניק״. יענער האט זי אויפגענומען. פרומע רעדט קיין וואָרט נישט און לאזט אראב דעם אלטען גענעראל אַ קליינ־געגדיגען פאטש.—„איצט וועט איהר מיך שוין איזאלירען״, גיט זי דערביי רוהיג צו. ווירקליך מען האט זי געוואלט פער־שפּארען אין קארצער, מיר האבען זיך אבער ארייגגעמישט

און מען האט זי אַלס קראַנקע אוועקגעזעצט אין שפּיטאָל מיט אַנדערע פּאליטישע.

ווי בעקאַנט, האט זי טאַקע פֿערענדיגט איהר לעבען, בלייבענדיג טריי איהר אידעע-פיקס. זי האט זיך מיט איינציגע יאהר שפּעטער געוואָרפען אין מאסקווער טעאַטער אויפ'ן גראַדאנאַטשאַלניק און אין איהם אויסגעשאָסען. זי איז אויפ'ן ארט אַרעסטירט געוואָרען און איז פֿעראורטיילט געוואָרען צום טויט-שטראָף. דער פּסק-דין איז אין קורצען אויסגעפֿיהרט געוואָרען און פרומע האט אויסגעהויכט איהר פלאַמעדיגע נשמה אויף דער תליה. זי איז אַוועק פון דער וועלט מיט טיפען גלויבען אין דער ריכטיגקייט פֿון איהר טאַקטיק.

פון יענער צייט איז מיר פערבליבען איינגעקריצט אין זכרון אַ טראַגישער עפּיזאָד: צווישען די „פּאליטישע" זענען געווען אַ יודישער בערשטער ק. און זיין כלה איוואנאוואַ אַ קריסטין, אַ גע-נעראַל'ס אַ טאכטער. זיי זענען ביידע געזעסען אין קאָוונער טורמע, פלעגען זיך איבערקלאַפּען און זיך דורכשמועסען דורכ'ן פענסטער, ביז זיי האבען זיך פערליבט. מען האט זיי אַרויס-געשיקט נאך מאסקווע. איינער האט געדאַרפט געהן אין איין פונקט און זי אין אַ צווייטען. ס'האבען זיך אנגעהויבען בקשות וועגען שיקען זיי צוזאַמען. צו דעם האט זי בעדארפט מיט איהם געזעצליך חתונה האבען.

— איהר פאטער, דער גענעראַל, האט פון איהר נישט געוואלט וויסען און הערען: זי האט איהם „פערפלעקט דעם מונדיר", און דערצו נאך קלייבט זי זיך חתונה האבען מיט „אַ זשיד". די מוטער איהרע איז געווען א סימפּאַטישע פרוי און האט דערצו שטארק געליבט איהר טאכטער. זי האט זיך בעזעצט אין מאסקווע און האט אלץ געטון וואס מען קאן טון פאר חתן-כלה. דער בערשטער האט געמוזט דורכמאכען זעהר א שווערע צערעמאניע מיט'ן שמד'ען זיך, ווייל אהן דעם, וואלט מען זיי צושיידט. אויף מארגען האט געדארפט פארקומען די חתונה.

געשעהט אבער אנ'אונגליק: אין בוטירקי בעווייזט זיך

די עפּידעמיע פון שווארצע פּאקען. איוואנאווא ווערט אויף דעם קראַנק און נאָך אַ פּאָר טעג ליגען אין שפּיטאָל שטאַרבט זי אַוועק. דאָס האָט אונז אַלעמען שטאַרק ערשיטערט און אַ לאַנגע צייט זענען מיר נאָך געווען אונטער דעם איינדרוק פון דער טראַגישער געשיכטע. מיט איניגע יאָהרען שפּעטער האָב איך געטראָפען ק. אין אויסלאַנד שוין צוריק אַלס יוד.

אויפ׳ן ווייטען צפון.

אויף אין בוטירקי איז געווען אַרבייט ביז'ן האַלז. מען האָט מיך אַריינגעצויגען אין אַדמיניסטראַטיווע פערוואַלטונגס־ענינים, אַזוי, דאָס איך האָב נישט בעוויזען אַרומצוקוקען זיך, ווי ס'זענען איבערגעלאָפען עטליכע וואָכען און ס'איז געקומען די רייהע פאַר מיר און מיין פרוי אָבצופאָהרען ווייטער. אונז האָט מען געשיקט נישט מיט קיין עקסטרא־טראַנספּאָרט דירעקט קיין אַרכאַנגעלסק, נור מיט אַ נאָרמאַלען עטאַפּ, וועלכער שלעפּט זיך לאַנג אין וועג.

די ערשטע אָברוה־סטאַציע האָבען מיר געהאַט אין אַרכאָסלאַווער טורמע. זי איז פון שטענדיג אָן געווען פערעכענט אַלס אַ שטרענגע, שווערע תפיסה און מיר האָבען געהאַט גענוג אויסצושטעהן פאַר דער וואָך, וואָס מיר האָבען דאָרט „גערוהט". דער דאָרטיגער „נאַטשאַלניק" איז געווען אַ פערביסענער שוואַרצמאה'ניק, פלעגט ברוטאַל בעהאַנדלען די פּאָליטישע, הויפּטזעכליך די קאַטאָרזשאַנעס, ביי וועלכע מען האָט אָבגענומען „אַלע רעכט". ער פלעגט מיט גרויס הנאה דוצען אַנדערע פּאָליטישע, יענע פלעגען נישט פערשווייגען און ענטפערען צוריק אויף „דו", פלעגט ער דערפאַר בעשטראָפען מיט קאַרצער, פלעגען זיך די איבעריגע אַריינמישען, אַזוי איז דאָרט אַוועק שטענדיג אַ סדרה קאָנפליקטען. פאַר די 7 טעג, וואָס אונזער פּאַרטיע האָט זיך דאָרט געפונען, זענען מיר מעהר ווי העלפט טעג געזעסען אויף ברויט און וואַסער. מיר האָבען פריי אָבגעצאָטעמט, ווען פאַר אונז האָבען זיך פערמאַכט די טויערען פון דער פערשאָלטענער טורמע און מיר געשמידט אין „הענד־ראַסלעטען" איינער צום צווייטען, הע

בען זיך געלאָזען אין וועג אַריין (אגב אורחא, איך האָב קיינמאָל, וויפיל מאָל מיר איז נישט אויסגעקומען צו געהן מיט׳ן עטאַפּ, נישט געהאַט די זכיה צו טראָגען די דאָזיגע צירונג אויף די הענד. אַלע אָנגעמאָסטענע הענד־קייטלעך פּלע־גען זיין צו גרויס און פלעגען אַראָבפאַלען פון מיינע הענד).

אָבפאָהרענדיג 12 שעה, האָבען מיר ווידער גערוהט אין וואָלאָגדע. דאָ זענען מיר שוין געשטאַנען גאַנצע 2 וואָ־כען. די טורמע איז געווען זעהר אַ ריינע, אַ ציכטיגע, דער הויף—בעפּוצט מיט שענע קלומבעס, פערזייהט מיט בלומען. דער „נאַטשאַלניק" איז געווען אַן׳אַלטער דייטש אַ פּעדאַנט, וועל־כער איז דערצו געווען אַן׳אַמאַטאָר פון גערטנעריי, אומזיכטע אַרבייט האָט ער אויך געהאַט געננג, האָט ער דעם הויף שען אויסגעריכט.

פונקט צו דער צייט, ווען מיר זענען דאָרט געווען, האָט „רעווידירט" די טורמע דער געוועזענער ווילנער גובערנאַטאָר פאָן־וואַל, וועלכער האָט בעפוילען צו שמייסען די מאַי־דע־מאָנסטראַנטען. איצט איז ער שוין געווען געהילף פון אינערי־מיניסטער. מיר האָבען זיך בעצייטענס דערוואוסט פון זיין קומען און האָבען בעשלאָסען איהם דעמאָנסטראַטיוו בעגעגענען. ביי זיין אַריינקומען אין אונזערע חדרים, האָבען מיר זיך אומגעקעהרט צו איהם מיט דער פּלייצע און מיט קיין איין וואָרט נישט געענטפערט אויף זיין בעגריסונג. אַנדערע האָבען איהם אפילו נאָכגעשריגען: „תליון!" אַזאַ אויפנאַמע האָט נישט געבראַכט מיט זיך פאַר אונז קיין בעזונדערע רעפּרעסיעס. ער האָט אָבער זיין גאַנץ האַרץ אויסגעלאָזען צו די שענע קלומבעס „דאָ איז נישט קיין האָטעל, נישט קיין פּענסיאָנאַט!" האָט ער זיך שטאַרק געבייזערט אויפ׳ן נאַטשאַלניק און האָט בעפוילען אַראָבנעמען די קאָלירטע קלאָשעס בייטען. ס׳זענען דאָרט בלויז פערבליבען שטעהן פעריתומ׳טע שטעקלעך, אַלס זכר פון פאָן־וואַל׳ס וויזיט.

ענדליך זענען מיר אָנגעקומען קיין אַרכאַנגעלסק. מיר האָבען זיך אָבגעוואָלגערט אַ מעת־לעת צייט אין קלייגע

וואַגאָנדלעך, ענג צונויפגעשפּאַרט און צונויפגעפּרעסט. מיר זע־נען אָבגעשטאַנען אַ פּאָר שעה, ביז מען האָט אונז אויף אַ שיף איבערגעפיהרט איבער דער דווינע. מיר זענען אַלע שוין אויסגעשעפּט און שטאַרק מיד. מיט שנעלע טריט לאָזען מיר זיך צום געלען טויער פון „ראָמאַנאָוו׳ס אכסניא״ (אַזוי פלעגט מען רופען ביי אונז די עטאַפּען־טורמעס). דער טויער עפענט זיך, אָבער מען נעמט אונז נישט איבער. מען שטעלט אונז אַוועק אין אַ ווינקעל, אַרומגערינגעלט מיט נאָך אַ פערשטאַרק־טערן פּאַטרול און מען הייסט אונז וואַרטען.

וואָס איז געשעהן? פאַר וואָס אַזעלכע שהיות? מיר דער־זעהן אַן׳אונפערשטענדליך בילד. 4 זעלנער טראָגען עפּיס אַזוי־ פּאָרזיכטיג אַ מענשען ביים קאָפּ און די פיס, נאָך זיי אַ צוויי־טע גרופּע, אַ דריטע, ביי דער זייט בעגלייטען פערשידענע הויכע בעאַמטע. וואָהין? פאַר וואָס? מיר קאָנען זיך נישט דערשלאָגען קיין ערקלערונג, דערווייל האָט מען אונז בעמערקט פון די פענסטער. מען רופט מיך אָן ביים נאָמען. האַ! אַלטע בעקאַנטע פון דער פרייז: קלמן קראַפּיוואַניקאָוו (שפּעטער זיך דאָס לעבען גענומען אין פּעטשאָרע) און חיים קאַפּלינסקי: אַ לעהרער. אויסער זיי פיל בעקאַנטע פון בוטי׳ קי.

— וואָס קומט דאָ ביי אייך פאָר? פרעגען מיר זיי.

— מען וויל אונז צווינגען געהן צו פוס הונדערטער וויאָרסט. האָבען מיר בעשלאָסען „צו שטעלען אַ פּאַסיווען ווי־דערשטאַנד״ און מיט׳ן גוטען ווילען נישט געהן.

ווי ס׳האָט זיך אַרויסגעוויזען, האָט זיך נישט לאַנג בע־קומען אַ צירקוליאַר פון פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט, וועלכער האָט צוגעשאַפט די פריווילעגיע פון די „פּאָליטישע״ צו בעקומען פוהרען אויף צום פאָהרען אין די ערטער, וואוהין מען שיקט זיי אַרויס. און אַזוי ווי דאָס קאָן אויסמאַכען הונדערטער און טויזענדער וויאָרסטען אויך, האָבען אַלע די, וועלכע האָבען בעדאַרפט היינט אָבגעהן מיט׳ן עטאַפּ, בעשלאָסען מיט׳ן גוטען ווילען נישט געהן. מען האָט געשיקט רופען נאָכ׳ן פּראָקוראָר, נאָך די הויכע גובערניאַלע בעאַמטע, דער גובערנאַטאָר אליין

האָט זיך מטריח געווען און געזאָגט מוסר. אָבער ס'האָט גאָר נישט געהאָלפען. די אַרויסגערופענע האָבען זיך אָבגעזאָגט צו געהן און פלעגען זיך אַוועקלעגען אויף די בעטלאַך. דאַמאָלסט איז אָבגעגעבען געוואָרען אַ בעפעהל צו נעהמען זיי אויף די הענד. דערביי האָט יעדען געטראָגענעם אַרעסטאַנט בעגלייט אַ בעאַמטער, כדי די סאָלדאַטען זאָלען נישט מיסברויכען מיט די פויסטען. אָבער געבראַכט די סחורה אין קאַנטאָר, פלעגען די געטראָגענע ווידער זיך אָבזאָגען צו געהן און ס'איז נישט געווען קיין אַנדער ברירה, ווי אַרויסרופען פוהרלעך און אַוועקשיקען די גאַנצע פּאַרטיע מיט'ן שיף קיין קעם.

די אַרויסגעשיקטע זענען געווען ז'הן איבער־מלבושים, אָהן היטלען. אַנדערע אפילו אָהן שיך. אויף די פוהרלעך זע־נען זיי געלעגען און געשריגען: „נידער מיט דער זעלבסט־הערשונג"! דאָס האָט אַרויסגערופען אַ שרעקליכען טומעל אין שטאָדט. ס'איז שיער נישט אויסגעבראָכען אַ גרויסע דעמאָנ־סטראַציע. דוכט זיך, דער גובערנאַטאָר האָט חרטה געהאַט אויפ'ן גאַנצען עסק. דידאָזיגע אָריגינעלע פּראָצעדור האָט גע־דויערט אַ היבשע פּאָר שעה, מיר זענען קוים אויסגעשטאַנען אויף די פיס. מיר האָבען פרובירט איינינגע מאָל צו פּראָטעס־טירען. אָבער זענען אַלע מאָל אָבגעהאַלטען געוואָרען פון ביי־זע זעלנער, וועלכע האָבען געגען אונז אויסגעשטרעקט די באַגנעטען.

נאָכ'ן אבגעהן פון דער „פּאַרטיע" און אָבפאָהרען פון די „גדולים", האָט זיך אין טורמע איי געשטעלט אַלץ ווי פרי־הער. דער „נאַטשאַלניק" איז געווען אַ ... ייכער, שוואַכער מענש און הע̇ט זיך בעמיהט אויסצומיידע̇ מיט אונז קאָנפליקטען. פיל פון די „פערזינדיגטע" וועלכע האָבען מיט'ן גובערנאַטאָר גערעדט העזה'דיג זענען פערבליבען זיצען און פאַר זיי זענען בעשטימט געוואָרען נייע, ווייטערע פונקטען.

דער אָריגינעלסטער צווישען די פערבליבענע איז געווען איינער ביביקאָוו. אַליין אַ הענדלער פון אַ צענטראַל־רוסי־שער גובערניע, אַ בעלעזענער און געבילדעטער מענש, האָט

ער זיך דורכגעדרונגען מיט טאָלסטאָי׳ס אידעען, האָט אָנגע־הויבען זיך קליידען ווי אַ פויער. די גראבע העמד פלעגט ביי איהם זיין אַראָבגעלאָזען איבער די הויזען, ער פלעגט תמיד געהן באָרוועס און דערביי טראָגען ברילען. ער האָט אָנגעהוי־בען אָפּען רעדען דעם אמת געגען „נאַטשאַלסטווא“ און איז דערפאַר כגולגל געוואָרען אין אַרכאַנגעלסקער טורמע. בעת דער גובערנאַטאָר האָט בעזוכט די טורמע, איז ער געווען דער ראש־המדברים. שוין זיינע באָרוועסע פיס און הילוך האָבען דעם גובערנאַטאָר שטאַרק שאָקירט. ער האָט איהם אָנגענומען פאַר אַ דאָרף־פויער און האָט זיך געווענדעט צו איהם אויף „דו“. יענער האָט דעם גובערנאַטאָר אזוי אויך געענטפערט. דאָס האָט דעם רוסישען סאַטראַפּ שטאַרק אויפגעבראַכט און ער האָט פעראָרדענט איהם דערוויייל פערהאַלטען.

ס׳איז געווען העכסט אינטערעסאַנט מיט ביבּיקאָוו׳ן די צייט צו פערברענגען. אַ פרעהליכער, אַ לעבענס־לוסטיגער, פול מיט הומאָר און גוטמוטיגקייט, פלעגט ער אַריינטראָגען אַ לע־בען אין דער גאַנצער טורמע און פלעגט אַלעמען פעראינטע־רעסירען מיט זיינע אַפאָריזמען. אין טורמע שוין איז פאָרגע־קומען ביי איהם אַן איבערברוך אין זיין וועלט־אָנשויאונג, ער איז געוואָרען אַלץ מעהר געניגט צו טעראָר און איז שפּעטער געוואָרען אַ פערביסענער טעראָריסט. ס׳האָט זיך בעקומען אַ פעראָרדנונג אַרויסציקען איהם קיין מעזען. ער איז געלאָ־פען פון וועג, האט אָנגעהויבען אַרבייטען אַקטיוו ביי די ס. ר. און איז פערורטיילט געוואָרען אויף קאַטאָרגע. אין 1909, בעת ס׳האָבען זיך אָנגעהויבען מורא׳דיגע רעפרעסיעס געגען די כאָ־פאָליטישע קאַטאָרזשאַנעס, וואַרפט ער זיך מיט אַ מעסער אויף דעם „נאַטשאַלניק“ פון בוטירקי, ווערט דערפאַר פערורטיילט צום טויט און מען הענגט איהם אויף אַלס אַ מענשען „אָהן אַ נאָמען“. ער האָט נישט געוואָלט אַרויסגעבען זיין אכתן נאָמען, כדי צו זיין מוטער זאָל נישט דערגעהן זיין טראַגישען סוף.

איך האָב דאַמאָלסט אין אַרכאַנגעלסק אויך געטראָפען בעריהמטע כוערין פון „נאַראָדנאַיאַ וואָליא“ וועראַ פיגנ־

נער. 20 יאָהר איז זי אָבגעזעסען אין שליסעלבורגער פעסטונג און ערשט האָט מען זי אַרויסגעשיקט, צוליב איהר שווערען געזונד-צושטאַנד, אין אַרכאַנגעלסק. אין שטאָדט גופא האָט מען איהר נישט ערלויבט צו וואוינען, נור אין אַ נאָהנטען דאָרף באַלד אונטערען שטאָדט. זי איז אַמאָל געווען ווי מען דערצעהלט, אַ גרויסע שענהייט. בעת איך האָב זי געטראָפען האָט זי אויסגעזעהן זעהר בלאַס, שטאַרק צובראָכען און אויפגעשיטערט. מען האָט זי פון אונז שטאַרק איזאָלירט און אפילו די פרויען האָבען געהאַט צו איהר אַ שוואַכען צוטריט.

ביי אונז האָט זיך אָנגעהויבען אַ הייסע דיסקוסיע, ווי אַזוי זאָלען מיר ווייטער רעאַגירען אויף דער פערצאָרדנונג פון פאָליציי-דעפּאַרטאַמענט וועגען אָבנעמען די פוהרען. איינינע, דאָס רוב די סאַצ. רעוואָלוציאָנערען האָבען געטענה׳ט, אַז מען מוז זיך האַלטען ביי דער פריהערדיגער טאַקטיק פון „פּאַסיווען ווידערשטאַנד“. איך האָב געמיינט, אַז ס׳איז איבעריג זיך אָבצוזאָגען שוין אין קאַמער פון געהן און דערמיט געבען אַ מעגליכקייט אונז צו טראָגען ווי בהמות. גלייכער וועט זיין אַז מיר וועלען אַלע אַראָבגעהן אויפן הויף און דאָרטען זיך אָבזאָגען פון צוגעהן ווייטער אָהן פוהרען. די מעהרהייט האָט אָנגענומען מיין פאָרשלאַג און איך האָב געמאָלדען דעם „נאַטשאַלניק“, אַז מיר וועלען אָהן פוהרען נישט געהן. (איך און מיין פרוי האָבען שוין געהאַט א בע״טימטען פונקט-קיין מעזען). דער „נאַטשאַלניק“ האָט געוואָלט די זאַך פערדרייבען און האָט פאָרגעשלאָגען דעם דאָקטאָר צו פערשרייבען אַ גרויסען טייל אַלס קראַנקע. מיר זענען אויף דעם נישט איינגעגאַנגען.

ס׳איז געקומען דער טאָג פון אָבפאָהרען. מיר גרייטען זיך אין וועג, פּאַקען די זאַכען און וואַרטען אויפ׳ן רוף. די וועכטער און דער „נאַטשאַלניק“ זענען זיכער, אַז מיר האָבען זיך אָבגעזאָגט פון אונזער פריהערדיגען בעשלוס און אַלץ וועט גּראָב כשורה. מען רופט אונז אויס. מיר געהען אַלע און אַז מען ברענגט די פרויען, מען שטעלט זיי פאַראויס.

— „קראַנקע און אַדעל־לייט פּאַראויס"! רופט־אויס דער שטאַפּ־אָפיציר. קיינער ריהרט זיך נישט פון אָרט.

— אויב אַזוי, וועט איהר אַלע געהן צו פוס. מעלדעט ער קאַטעגאָריש און גיט־אָב אַ בעפעהל צו מאַרשירען. דער טויער עפענט זיך. ס'געהט־ארויס די פאָדערשטע שורה זעלנער. מיר אַלע בלייבען שטעהן און ריהרען נישט פון אָרט. די זעלנער קעהרען זיך אום צוריק. דער אָפיציר גיט־אָב אַ צווייטען מאָל די קאָמאַנדע צו געהן. ס'ווערט איבערגעחזרט דאָס זעלבע. די „נאַטשאַלסטוואָ" געהט־אַריין אין קאַנצעלאַריע זיך בעראַטען. גיך בעווייזט זי זיך ווידער

— פאַר וואָס געהט איהר נישט?

— מיר האָבען געמאָלדען, אַז צופוס וועלען מיר נישט געהן.

— איך וועל געברויכען געוועהר.

— דאָס איז אייער זאַך. מיר וועלען נישט געהן.

די הינטערשטע זעלנער פּרובירען צושטויסען, צושטופּען דעם עולם. ס'ווערט אַ גרויסער געפּילדער. מיר מעלדען, דאָס מיר וועלען זיך נישט אונטערגעבען און זיי וועט אויסקומען צו טראָגען אַלעמען אויף די הענד. (אונזער פּאַרטיע האָט געדאַרפט געהן מיט דער יבשה און נישט פאָהרען מיט'ן וואַסער). אונזערע מושלים זעהען, אַז ס'איז שלעכט. מען וועט דאָ טאַקע גאָר נישט מאַכען, האָבען זיי פעראָרדענט צו ברענגען אַלע פוהרלייט פון שטאָט און מיר האָבען זיך בהרחבה צוזעצט אויף די פוהרען. אונזער נצחון ווערט בעגלייט מיט אַ „הוראַ"־געשריי פון די פענסטער מצד די פערבליבענע.

* *

*

ס'האָט זיך ווידער אָנגעהויבען אַ סדרה עטאַפּען. מיר געהען פון איין דאָרף צום צווייטען, מיר שיפען זיך איבער טייכען, מיר פאָהרען איבער וועלדער. מיר רוהען אין „עטאַפּ־קעס" (ספּעציעלע הייזלעך פאַר די מיט'ן עטאַפּ־געהענדע), מיר בעקאָנען זיך מיט אַ נייער נאַטור, נייע מענשען, נייעם לעבענס־

שטייגער. מיר שפּייזען זיך מיט שטאָקפיש צו וועמענס ריח ס'איז שווער זיך צוצוגעוואוינען. און פאָהרען ווייטער. די טעג ניט געצעהלט, די צייט נישט גערעכענט. די גוב׳רניע אַר־כאַנגעלסק איז גרויס, מדבריות און זומפּען פערמאָגט זי גע־נוג און מיר מוזען זיי דורכמעסטען אין דער לענג און קווער הונדערטער ווירסטען.

בעזונדערס שווער האָבען אויף אונז אָנפאַנגס געווירקט די „ווייסע נעכט" אויפ'ן ווייטען צפון. ס'איז שוין זעהר שפּעט, 10—11 אָוועגד און דאָ איז נאָך אַלץ טאָג, ס'איז נאָך ליכטיג. די זון איז אַפילו יאָ פערגאַנגען, אָבער די נאַכט וויל נישט קומען. עס הענגט איבער'ן הימעל אַזאַ שווערע מרה־שחורה'דיגע ליכט, וועלכע פערטרייבט די פינסטערניש, אָבער ס'איז פאָרט נישט קיין טאָג. ווי שאָטען'ס שלייכען־אַרום די מענשען, איינגעהילט אין טוי. דאָס רייצט אייך אויף, ווירקט שטאַרק אויף די נערוועז. די נשמה הויבט־אָן צו ציהען, אַ שניידענדיגע בענקשאַפט בעפאַלט אייך איינגאַנצען, און אייך דוכט זיך, אַז דאָס איז אַ פאַלשער שיין, אַ טויטע ליכטיגקייט, אַן'עולם־התהו. אַזאַ צושטאַנד דויערט אַ פּאָר שעה. ס'איז שוין האַלבע נאַכט. מען קאָן נישט איינשלאָפען. אָבער מיט אַמאָל הויבט־אָן צו ברענען אַ רויטער פייער אויפען ראַנד פון מזרח, עס שפּרינגט פּלוצלונג, ווי פון אַ בעהעלטעניש, אַרויס די זון אין איהר גאַנצער מאַיעסטעט און אַלץ אַרום ווערט אָבגעגאָ־סען מיט אַ העלען, קלאָרען גלאַנץ. ס'איז ווידער שווער איינ־צושלאָפען, ס'ציהט שטאַרק אין דרויסען.

אין די דערפער האָבען אינזערע זעלנער געהאַט געגוג אויסצושטעהען פון די פויערן. יענע פלעגען נישט וועלען גע־בען קיין פערד פאַר די עטאַפּען, מען פלעגט שוין דעם דאָרף פריהער מודיע זיין וועגען אינזער קומען און אַלע פערד פלעגט מען פערטרייבען אין וואַלד. די סאָלדאַטען פלעגען זיך וועג־דען צו דער דאָרפישער „נאַטשאַלסטוואָ", יענע פלעגט זיך ריי־סען מיט די פויערן און צווינגען צוצושטעלען די נויטיגע צאָהל פערד. נישט איינמאָל פלעגען מיר אַזוי פערברענגען אין

א דאָרף 2–3 טעג, ביז דער סכסוך פלעגט ערלעדיגט ווערן.
די דאָרפישע „אָרדנונגס־היטער" פלעגן אַרויפוואַרפן די
שולד אויף אונז און פלעגן די פירער געגן אונז אויפריי-
צען. מיר ווידער האָבן די פירער אַליין צוגערעדט, ווי וואָ-
לען קיין פערד אָהן געלד נישט געבן, עס פלעגט אויף דעם
באָדען זיך אָנהויבן עפענטליכע דיסכוסען. דער ויכוח פלעגט
שוין במילא איבערגעהן בכלל אויף פאָליטיק, די פירער פלע-
גען זיך איינהערען מיט גרויס אינטערעס. מעהרסטענטיילס
פלעגט זיך די דיסקוסיע פערענדיגען מיט אונזער נצחון. די
אָרטיגע דאָרפישע „פאָליטיקער" פלעגען זיך פערפלאָנטערן,
פלעגען ווערן בייז און זיך גלאָט זידלען און דערמיט פלע-
גען זיי אינגאַנצען פערשפילען. די צוהערער פלעגען האַלטען
מיט אונז און אונז אויפמונטערען מיט לעבהאַפטע צווישענרוי-
פען. אַזוי פערברענגענדיג די צייט, זענען מיר נאָך 10 טעג
וואַנדערן אָנגעקומען קיין פ י נ י ע ג ע.

דאָרט האָט אונז דער מיליטער־קאָנוואָי איבערגעגעבן
דער פאָליציי־פערוואַלטונג, וועלכע האָט אונז געדאַרפט שיקען
ווייטער אין בעגלייטונג פון „סטראַזשניקעס" צו אונזער לעצ-
טען פונקט. אין פינעגע האָבן מיר געטראָפען אַ גרויסע קאָ-
לאָניע פערשיקטע פון אַ מאַן 150. גראָד דעמאָלסט האָט זיך
בעקומען די ידיעה וועגען דעם, ווי אין סיביר האָבן זיך די
פערשיקטע פון די אַרומיגע פונקטען אַרום יאַקוטסק פערזאַמעלט
אין איין שטוב, האָבן זיך פערבאַריקאַדירט און נישט צוגע-
לאָזט צו זיך די פאָליציי. מיליטער האָט בעלאַגערט דאָס הויז,
מען האָט געשאָסען אין די בעלאַגערטע, איינער פון זיי איז
געפאַלען טויט, די איבעריגע האָבען זיך אונטערגעגעבען און
אַרעסטירט געוואָרען, זענען שפּעטער פעראורטיילט געוואָרען צו
12 יאָהר קאַטאָרגע (די „ר אָ מ אַ נ אָ ו צ ע ס").

מיר האָבען געמאַכט אַ פערזאַמלונג און בעשלאָסען צו
שיקען אַ פראָטעסט יעדער מיט זיין אונטערשריפט צו דער
העכערער מאַכט און אַ מיטגעפיהל־אויסדרוק די אַרע-טירטע
חברים. דער אַלטער „איספּראַווניק" האט זיך פון דער מעשה

דערוואוסט, האָט זיך שטאַרק דערשראָקען און האָט קודם-כּל אויסגעלאָזט כּל חמתו צו אונז, עטאַפּ-לייט. מען האָט מיך און מיין פרוי געווען אויף מאָרגען פריִה אין פּאָליציי-פּער-וואַלטונג, אונז איבערגעגעבן אין רשות פון אַ פּאָליציסט, אַוועקגעזעצט אונז אויף אַ פוהר און זיך ווייטער געלאָזן אין וועג אַריין.

בעת מיר זענען אַרויסגעפאָהרען האָט געגאָסען אַ שלאַקס-רעגען. דער איספּראַווניק אָבער האָט ניִשט ערלויבט צו בליי-בען דאָ קיין איין איבעריגע רגע. מיר האָבען זיך געטרייסט, אַז דער רעגען וועט באַלד איבערגעהן, אָדער מיר וועלען איהם איבערוואַרטען ערגעץ אונטערן שטאָדט. אָבער שפּעטער האָט ער זיך צוגאָסען אין אַן אמת'ן מבול, אויפ'ן וועג האָבען מיר ניִשט בעגעגענט גאַנצע שעה'ן קיין ישוב, קיין הייזעל אפילו. צווייקטע, דורכגענעצטע מיט נאַסע שמאַטעס אויף די לייבער זענען מיר נאָך 5 שעה פאָהרען אָנגעקומען אין דער נאָהנסטער „עטאַפּקע". דאָרט האָבען מיר זיך געמוזט טרוקענען גאַנצע 2 טעג נאָכאַנאַנד.

ווייטער זענען מיר שוין געפאָהרען אָהן אָבהאַלט. מען פלעגט אונז איבערגעבען פון איין דאָרף-שומר צים צווייטען, יענער פלעגט אונז צושטעלען פערד און מיר יאָגען זיך ווייטער. מיר פלעגען שוין אפילו פאָהרען אָהן „אַ סטראַזשניק". מען האָט אונז איבערגעגעבען אין אייגענע הענד „אונזערע פּאַפּירען" און מיר אַליין האָבען זיך געיאָגט און געאיילט, געפיהרט צו דעם מ ע ז ע נ ע ר איספּראַווניק. געפאָהרען זענען מיר טאָג און נאַכט, ניִשט געשלאָפען, ניִשט גערוהט. ס'האָט זיך שוין געוואָלט וואָס שנעלער קומען אויפ'ן אָנ'אָרט, האָבען אָנ'אייגען ווינקעל, אויסרוהען זיך פון אַזאַ וועג.

פאַר אונז האָט זיך געעפענט אַ רויהע איינטאָניגע ווילדע נאַטור. מיר פאָהרען איבער אייביגע וועלדער, בעוואַקסען געדיכט מיט נאָדעל-בוימער. הויכע בערג, טיפע אָבגרונדען, זומפען, טייכלעך. דאָס זענען די בעריִמטע טייבולעס, וועלכע ציִ-הען זיך אַזוי דריי טעג רייזע, אָהן אַ דאָרף, אָהן אַ ישוב

וון צייט צו צייט נאָר בעגעגנען מיר אַ נידריג הייזעל, וואו ס'וואוינען די פערד־טרייבער. מיר שפּאַנען־איבער דעם וואָגען און פאָהרען ווייטער. מען איז אונז מתרה, אַז מיר זאָלען זיך גוט פערדעקען דאָס געזיכט און הענד, אויב נישט וועלען מיר צוביסען ווערען פון די מוקען. אונזער שמייסער פערבינדט זיך דעם קאָפּ מיט אַ גרויסע טוך, ווי אַ קליינשטעדטעלשע יודענע און מיר לאָזען זיך ווייטער.

גיך פאַלען מיר אַריין אין אַ געדיכטע נעץ פון מוקען און פליגען. מען מוז ממש דורכשניידען זייערע מחנות, בכדי צו קאָנען פאָהרען. מען מוז איינהאַלטען דעם אָטעם, נישט עפענען די מויל, אויב נישט האָט איהר זיי שוין אינעווייניג גאַנצע הויפענס. און ווי בייז זיי זענען, ווי גיפטיג זיי בייסען! די הענד זענען ביי אונז אָנגעטון אין הענטשקעס, דאָס פּנים פערדעקט מיט שלייערס און דאָך שטעכען זיי דורך, די הענד־שקעס זענען מיט בלוט בעפלעקט, דאָס פּנים—צוביסען. מעהר פון אַלץ קומען־אָב די פערד. דאָס לייב איז ביי זיי אויסגע־געסען פון די וואונדען, וואָס די קליינע מדבריות־בעשעפענ־שען פערשאַפען זיי. ס'לאָזט אַ ביסעל אָב אין אָווענד אויף אַ פּאָר שעה נור מיט'ן ערשטען זונען־אויפגאַנג זענען זיי שוין ווייטער דאָ און קוועלען, פייניגען ממש ביז טרעהרען.

מיר אָבער האָבען דאָס מקבל באהבה געווען. מיר האָבען גע־וואוסט, אַז מיט יעדען טאָג, מיט יעדען צעהנדליג וויאָרסט דערנעהנ־טערען מיר זיך שוין צו אונזער רוהע־אָרט. מיר האָבען די שמייסער געגעבען „אויף בראָנפען", האָבען יענע געטריבען אָהן רחמנות די פערד, האָבען מיר זיך געהויבען און געטרייסעלט טאָג און נאַכט, ביז מיר זענען אויפ'ן 15־טען טאָג אָנגעקומען אין אונזער פער־שפּראָכען לאַנד—אין דעם וויסטען און פערוואָרפענעם מ ע ז ע ן.

דאָרטען האָבען מיר געטראָפען אַ מאַן 40—30 פערשיקטע.

זיי האָבען דאַמאָלסט דורכגעמ...כט אַנ'עקשנות'דיגען קאַמף מיט'ן „איספּראַווניק". יענער האָט אַרויסגעשיקט איינציגע פּאָליטישע אין אַ דאָרף, וועלכער איז געווען דורכאויס פון 1־טען ביז דעם לעצטען נפש, אָנגעשטעקט מיט סיפיליס. וואוינען דאָרט

איז געווען אַ גרויסע סכנה, האָבען זיך די פערשיקטע אומגע־קערט אָהן אַנ'ערלויבעניש קיין מעזען. האָט זיי דער איספראווניק ווידער מיט דער הילף פון זיין צעהנדליג קאָזאקען אַרויס־געשיקט אויפ'ן זעלבען אָרט. זענען זיי ווידער אַוועק און גע־קומען. דער קאַמף האָט זיך פערשאַרפט. ס'האָבען זיך אַריינ־געמישט די איבעריגע פערשיקטע און סוף־כל־סוף האָט דער אַרכאַנגעלסקער גובערנאַטאָר ערלויבט זיי אומצובייטען דעם וואוינאָרט. פאַר אונז האָט מען אויך אין אַרכאַנגעלסק בעשטימט אַ וואוינאָרט אין אַ דאָרף, ווייט פון מעזען אַ וויאָרסט 40 אָבער מען האָט אונז נאָך נישט געלאָזט אַהין פאָהרען. אין אונזערע פאַפירען" האָט זיך געפונען דער אורטייל פון געריכט, לויט וועלכען איך האָב בעדאַרפט אָבזיצען 2 וואָכען פּאָליציי־ארעסט פאַר וואוינען אויף אַ פאַלשען פּאַספּאָרט. וועגען דעם האָב איך זיך גאָר פערגעסען. אָן דעם אָבער האָט מיר דערמאָנט דער מעזענער איספראַווניק. די גאַנצע אָנדערטהאַלבען יאָהר זיצען תפיסה איז מיר נישט געווען אַזוי שווער איבערצוטראָגען, ווי גראָד די 2 וואָכען אין ברודיגען פּאָליציי־לאָך. נאָך אַזאַ וועג, נאָך אַזוי פיל פאָהרען, נאָך אַזאַ וואַרטען אויף אַנ'אייגען־ווינ־קעל, ווידער זיין פערשפּאַרט אין שמוץ און ברוד.

די צוויי וואָכען האָבען זיך פאַר מיר געצויגען ווי גאַנ־צע חדשים. ס'איז שוין דער 13־טער טאָג. מאָרגען דאַרף איך שוין ווערען פריי. אין דער פריה עפענט זיך די טהיר, ס'קומט אַריין צו מיר דער „אויפזעהער", גראַטולירט מיך מיט אַ פרעה־ליכער מינע. וואָס איז געשעהען? ס'האָט זיך בעקומען די פּאָסט פאַר דער לעצטער וואָך. פּאָן־פלעווע איז אויפגעריסען געוואָרען פון אַ באָמבע דורך אַ טעראָריסט, ס'איז געפירען געוואָרען אַ יורש־עצר און ס'איז בעשטימט געוואָרען אַלס פרע־מיער דער „ליבעראַלער" סוויאַטאָפּאָלק־מירסקי. אַזוי פיעל שמחות מיט איין מאָל! צוליב'ן געבורט פון טראָנפאָלגער בין איך בעפרייט פון מיין אַרעסט מיט אַ טאָג פריהער, איידער דער טערמין האָט זיך געענדיגט...

דער „איספראַווניק" נעמט מיך איצט אויף ווי עפּעס גאָר

אַנ'אַנדערער. ער רעדט וועגען „פריִהלינג" און פריִהלינגס-ווינ-
טען,—וועגען דעם, אַז ער האָט גאָר נישט צו די „פּאָליטישע",
אַז אפילו אין אַ רעפּובליק וועלען דאָך אויך זיין „איספראַוו-
ניקעס" און ער וועט זיין אַמט נישט פערלירען און נאָך
אַזעלכע „ליבעראַלע" דיבורים.

שפּעטער, אַז איך האָב זיך בעקאַנט מיט די צייטונגען
פאַר די לעצטע חדשים, האָב איך דערשפּירט, אַז אין רוסלאַנד
דערנעהנטערט זיך ווירקליך „אַ פריהלינג", אַ שענער אָבּפּרישענ-
דער פריהלינג פון דער רעוואָלוציע, וועלכע מיר האָבען אַזוי
געגאַרט, פאַר וועלכער מיר האָבען גאַנצע יאָהרען לעבען
אָבּגעגעבען.

צוריק אהיים.

מיר זענען געווען אַ גאַנץ קליינע, אָבער פרעהליכע קאָמפּאַניע. איינגאַנצען אַ מאַן 13 — פון פערשידענע נאַציעס לשונות און פּאַרטייען. דאָס גאַנצע געוועזענע גרויסע רוסלאַנד מיט איהר מיש־מאַש פון פעלקער, לענדער און שפּראַכען, איז געווען פאַרגעשטעלט דורך אונזער קליינער גרופּע. דעם פּאָר־צוג האָבען געהאַט, פערשטעהט זיך, די יודען. זיי זענען גע־ווען פערטרעטען כמעט אין אַלע פּאַרטייען פון אונזער קליי־נער קאָלאָניע. ניט־קוקענדיג אויף די פערשידענארביגקייט און שפּראַכען־געמישטקייט (ס'זענען געווען אַזעלכע מזרח־אייג־וואוינער, וואָס האָבען קיין וואָרט רוסיש ניט פערשטאַנען), האָט זיך דאָך צווישען אונז איינגעשטעלט אַ האַרציגע, אמת־ברידערליכע בעציהונג. דער האַרטער גורל, וועלכער האָט אונז, מענשען פון פערשידענעם עלטער, פערשידענע קולטורען און גע־גענדען פערשליידערט אין איין פערוואָרפען ווינקעל, אין אַ וויסטען דאָרף, האָט אונז איינע צו די אַנדערע נאָהנט גע־מאַכט. דיזעלבע און געמיינזאַמע איבערלעבענישען האָבען אונז בעפריינדעט און צוגעבונדען איינעם צום צווייטען. מיר האָבען ווירקליך זיך איינגעאָרדענט ווי איין אינטימע, איינגעלעבטע משפחה — מיר האָבען געלעבט אין איין „קאָמונע".

דאָס אָרט, אין וועלכען מיר האָבען זיך געפונען, איז געלעגען ערגעץ הינטער די הרי־חושך, אָבגעריסען פון דער איבריגער יבשה דורך דעם ווייסען ים, פערוואָרפען ווייט פון אַ מענשליכען ישוב — פערגעסען און פערשאָלטען פון גאָט און מענשען. אין שכנות מיט אונז האָבען נור געוואוינט אַ פּאָר צעהנדליג פישער־פאַמיליעס און צוויי שומרים, ספּעציעל

פאַר אונז. די מענער פלעגען די גאנצע וואָך פערברענגען אויפ׳ן ים ביים פיש־כאַפּען, אָדער אין וועג, ביים אָבפיהרען די סחורה אין די גרעסערע פונקטען. די ווייבער פלעגען זיין די גאַנצע צייט פערטון און פערהאָרעוועט, ווי אמת׳ע שקלאַפינס, ביי די שווערע פעלד־ און טייך־אַרבייט. זונטאָג און יום־טובים נור פלעגען זיך די מענער אומקעהרען אהיים, טויט־שכור, און די דאָזיגע טעג פלעגען דאָרט אַריבערגעהן אין געשרייען, אין שלאָגען די ווייבער, קינדער, און שלעגערייען צווישען זיך גופא.

פינסטער איז געווען דאָרט דאָס לעבען.—ווי ס׳איז פינס־טער די לאַנגע הערבסט־נאַכט דאָרטען אויפ׳ן ווייטען צפון. קאַלט און פראָסטיג איז געווען דאָרט אויף דער נשמה אַ מענ־שען פון אַנ׳אַנדער וועלט, ווי ס׳איז קאַלט און פראסטיג דאָר־טען די לופט, אין דעם לאַנגען, אונענדליכען ווינטער. און אַ פוסטקייט, אַ טויטע פוסטקייט, האָט דורכגעדרונגען אַלע פעדימ־לעך פון מענשליכען וועזען. אום אין דער דאָזיגער אַטמאָספער אינגאַנצען נישט פערגליווערט און פערפרוירען צו ווערען— האָבען מיר זיך געמוזט צוטוליען איינער צום אַנדערען, וואַ־רימען זיך איינער דעם צווייטען מיט׳ן אייגענעם אינווענייגסטען פייער, אויף וויפיעל ס׳איז נור מעגליך געווען אַביסעל פער־פוצען און פערשענערן דאָס רויהע און נאקעטע לעבען. מיר האָבען זיך געשאַפען אַ געקינצעלטע, אילליוזאָרישע „קולטו־רעלע" כביבה.

אין די לאַנגע, אונענדליכע הערבסט־אָוועגדען פלעגען מיר זיך פערזאַמלען אלע אין איין גרויס צימער, וועלכען איך האָב פערמאגט, אַלס דער איינציגער פאמיליען־מענש פון אונ־זער גרופּע. דאָרטען פלעגען מיר אָבזיצען שעה׳ן־ווייז ארום דעם גרויסען, נישט צום אויסשעפּען, סאַמאָוואַר, און פיהרען דיסקוסיעס, וכוחים, שמועסען איבער אַלס אין דער וועלט. זיי זענען נישט געפיהרט געוואָרען מיט דער היציגער ליידענשאַפט, מיט וועלכער עס דיסקוטירען מענשען פון פערשידענע פאַר־טייען אויף דער פריי; מיר פלעגען זיך נישט רייסען צוליב

פּראַקטישע פּאָליטישע אַרבייט, און אונזערע שאַרפסטע דיס־קוסיעס האָבן דעריבער נישט געהאַט דעם ביי־געשמאַק, וועל־כן די קעמפנדע צדדים טראָגן געוועהנליך אַריין. דאָס אַלץ איז געווען אויסגעשפּראָכן אין אַ רוהיגער, אויפקלערנדער פאָרם. בפרט, אַז מיר האָבן ווירקליך זיך געהאַט צו לערנען איינע ביי די צווייטע — מענשען פון פרעמדע און גאַנץ אונבעקאַנטע וועלטן. אָפטמאָל פלעגן מיר זיך דערצעהלען פערשידענע פערלאָפענע פּאַסירונגען, אייגענע איבערלעבונגען, אָדער לייענען אויפ'ן קול א בוך. אַזוי פלעגן מיר פערזיצען ביז שפּעט אין דער נאַכט, ביז די אָרטיגע איינוואוינערינס פלעגן זיך אויפהויבן צו זייער אַרבייט. דעמאָלט ערשט פלעגט זיך דער עולם פונאַנדערגעהן אין די אייגענע ווינקעלעך שלאָפען. בייטאָג פלעגט אויך יעדער האָבן זיין אַרבייט אין דער „קאָמונע"; ווער איינקויפען, ווער קאָכען, ווער וואַשען דאָס געפעס. אַזוי פלעגען מיר דורכשטופען די צייט.

אָבער די דאָזיגע צייט־פערוויילונג האָט נישט געקלעקט אויף לאַנג. עס האָט עפּיס אַ צופּ־געטון ביים האַרצען, אַ שרעקליכע בענקעניש זאָט אַלעמען אָנגעהויבן צו נאָגען, און יעדערן פון אונז האָט אנגעהויבן ציהען צו זיין „היים". צו זיין פריהערדיגער אַרבייט, צו דעם אמת'ן קאָכעדיגען לעבען. די פּאָסט, וועלכע מיר פלעגען בעקומען איין מאָל אין צוויי וואָכען, פלעגט אונז ברענגען גרוסען פון די ערטער, פון וואַנען מיר זענען מיט־גוואַלד אָבגעריסען געוואָרען. דאָרט ברויזט דאָס לעבען, דאָרט הויבט זיך איין פּאַליע נאָך דער צווייטער, דאָרט בעוועגט זיך און ריהרט זיך, און מיר זאָלען דאָ זיצען און פוילען, פערברענגען אונזער לעבען אויפ'ן עולם־התהו, צווישען פער'שכור'טע און דערשלאָגענע האַלב־חיות.

— ניין, לויפען, לויפען פון דאַנען, ראטעווען זיך פון דעם דאזיגען פערשאָלטענעם אָרט, וואו מיר וועלען אַלע פער־שטיינערט ווערען!

— גוט, לויפען. ווי אַזוי לויפט מען אָבער, בעת צוויי פּאָר אויגען שפּירען־נאָך אונזער יעדען טריט, אונזער יעדען קעהר,

און 10—9 טעג שנעלער רייזע שיידט אונז אָב פון אייזענ־באַהן?

און מיר האָבען אָנגעהויבען אויסאַרבייטען פּלענער, ווי אַזוי צו מאַכען מעגליך אונזער פּליטה.

קודם־כל האָבען מיר פּערפיהרט אַ האַרטנעקיגען קאַמף פאַר אונזער „בעוועגונגס־פרייהייט". מיר האבען פשוט איגנאָרירט „די אינסטרוקציע", און פלעגען אַוועקגעהן, אהן שום ערלויבניש, צו געסט אין אַנדערע „קאָלאָניעס", אַוועקזעצען זיך אין שפּילען און זיך לאָזען אין הויפּט־פּונקט פון דער אַדמיניסטראַציע קיין מעזען, — דאָרטען, וואו דער „איס־פּראַוונִיק" אַליין האָט געהאַט זיין וואוינאָרט. אונזערע שומרים פלעגען זיין מאכטלאָז געגען אזעלכע „בונטען", זיי פלעגען אונז נאָכיאגען און בעגלייטען אומעטום. „די אָרדנונג" אָבער איז שוין דאַדורך אונטערגעגראָבען געווארען. נאָך לאַנגע קאָנפליקטען, רעפּרעסיעס און סכסוכים, האט דער „איספּראַוונִיק" אויסגעאַרבייט מיט אונז אַ „געמיש־געשריבענע קאָנסטיטוציע": איין מאל אין צוויי וואכען האט יעדער פון אונז געהאַט דאָס רעכט אבפאהרען אויף אַ צוויי־דריי טעג אין אומגעגענד אָדער אין „אויעזד". דאס גופא האט שוין אַריינגעטראגען אַנ'אונאָרדנונג אין דעם „סיסטעם". אונזערע משגיחים האען זיך פערלארען און שוין ניט געקאנט אונז אלע האבען אויפ'ן אויג, מיט אַ כיון פלעגט אַמאל איינער, אַמאל אַ צווייטער, פערשווינדען אויף אַ לענגערע צייט — אַ וואך און מעהר; די היטער פלעגען אויפהויבען אַנ'אַליאַרם, און דער פערלארענער פלעגט זיך גלייך בעווייזען. אַזוי האבען מיר זיי צוגעוועהנט צו אונזער אָפטען אַרומוואנדערן, און זיי איז אגב דערעסען געוואָרען מיט אונז זיך אַרומיאגען.

ערשט איצט איז געקומען די רעכטע צייט פון אַנטלויפען. לייכטער ווי אַלץ איז דאָס שטיקעל אַרבייט אָנגעקומען מיין פרוי. איינער פון אונזער „קאָלאָניע" האָט זיך בעפרייט, לויט'ן מאַניפעסט, נאָכ'ן געבורט פון טראָהנפאָלגער (צו אונז, אלס פער'עקשנ'טע „פערברעכער", האָט מען דעם דאָזיגען מא־

נײַפֿעסט נישט אָנגעווענדעט), ער האָט זײַנע פּאַפּירען בעקומען
אויפ׳ן האַנד, און מײַן פֿרוי איז מיט איהם מיטגעפאָהרען,
פראַנק-און-פריי, אַלס זײַן ווײַב, וועלכע האָט מיט׳ן אייגענעם
ווילען דאָ געוואוינט. די זאַך איז אַריבער גלאַטיג. און אַז די
היגע „נאַטשאַלסטוואָ" האָט זיך אין אַ וואָך, צעהן טעג אַרום
איבערציײגט, דאָס מײַן פֿרוי איז אַנטלאָפען, האָבען די חברים
די זאַך פאַרגעשטעלט אַזוי, אַז דאָ איז פֿאָרגעקומען אַ „פאַ-
מיליען-טראַגעדיע", און אַז זי איז פון מיר אַנטלאָפען מיט׳ן
בעפרייטען חבר. די אַדמיניסטראַציע האָט גאָר נישט חושד-
געווען אין דער מעשה; אדרבא, זי האָט מיר נאָך מיטגעפיהלט
אין מײַן „אומגליק", און איז געוואָרען צו מיר גאַנץ ווייך.
כדי צו צעשטרייען זיך נאָך אַזאַ „קלאַפּ", פלעג איך אָפט
אַוועקפאָהרען אין אַנדערע קאָלאָניעס אויף אַ וואָך און מעהר,
און די אַדמיניסטראַציע האָט געקוקט אויף דעם דורך די פינ-
גער. אַ מענש, האָט עס געהייסען, וויל זיך פערגעסען אָן זײַ-
נע צרות, דאַרף מען איהם נישט שטערען. בפרט, ווי מען
האָט דערצעהלט, איז אונזער „איספראַווניק" אַליין אויך אַמאָל
געשראָפט געוואָרען מיט דער דאָזיגער צרה: זײַן יונגע ווײַב
איז פֿון איהם אַנטלאָפען מיט אַ „פערשיקטען", האָט ער דע-
ריבער פערשטאַנען יענעמ׳ס האַרץ.
אַזוי האָב איך אָבגעווענדעט פון זיך יעדען חשד.
צו מײַן מזל, זענען נאָך געשאַפֿען געוואָרען גינסטיגע אומ-
שטענדען פאַר מײַן „לויפען".
צוזאַמען מיט מיר זענען „געלאָפען" נאָך צוויי חברים.
דער פּלאַן איז געווען אַזעלכער: אַ פויער פֿון אַ צווייטען דאָרף
האָט איינגעשפּאַנט צוויי שליטענס מיט סחורה — פערשידענע
פעלכלעך און פוטער. מיט אַ כּיון איז ער אָבגעשטאַנען פון
דעם גרויסען „טראַנספּאָרט" פוהרען, וועלכער איז געגאַנגען
קיין אַרכאַנגעלסק. אויף אַנ׳אָבגערעדטען אָרט אין וואַלד
האָט ער אונז אָבגעוואַרט. אויף איין שליטען איז ער אַליין
געווען דער פוהרמאַן, מיט אַ צווייטען האָט אָנגעפיהרט איינער
פון אונזערע, איבערגעטון אין אַ „מאליצע" (אַנ׳אָרטיגער פו-

טער) און אין „פּימעס" (פעל־שטיוועל). די איבעריגע צוויי האָבן זיך אַריינגעלעגט אין די שליטענס, אונטער דער פוטער־ווערג, און זענען געפיהרט געוואָרען ווי סחורה.

אַזוי האָבען מיר זיך געלאָזען אין וועג, אַלץ בעוואָרענט און אויסגערעכענט, כמעט אויף זיכער.

אָבער נישט אַזוי גלאַטיג, ווי מיר האָבען געמיינט, איז דאָס אונז אַראָבגעגאַנגען.

געלאָפּען זענען מיר ערב די קריסטליכע חגאות, אין „ניטעל". מיר האָבען אויסגעקליבען מיט אַ כיון די דאָזיגע צייט, ווען די „נאַטשאַלסטוואָ" איז פערהוליעט און פער'שכור'ט. די טראַקטען זענען נישט אַזוי בעוואַכט און ס'איז לייכטער זיך דורכצושמוגלען דורך די אַדמיניסטראַטיווע „פּונקטען". אַזעלכע האָבען מיר געהאַט אויף אונזער וועג ביז דער „גובערניע" גאַנצע דריי, און זיי האָבען פאָרגעשטעלט מיט זיך די גרעסטע סכנה, ווייל זיי זענען געווען פערבונדען מיט אונזער „פּונקט" דורך אַ טעלעגראַף, און ביים קלענסטען חשד וועגען אונזער פערשווינדען קאָן מען זיי גלייך וועגען דעם מודיע־זיין. מיר האָבען בעשלאָסען צו האַלטען זיך פון־ווייטען פון די הויפּט־וועגען, פאָהרען מיט הינטערוועגלעך, און ביי יעדען פערדעכטיגען קלאַנג פון אַ גלעקעל (אַ סימן, אַז „נאַטשאַלסטוואָ" פאָהרט), אַריינכאַפּען זיך אין וואַלד און איבערוואַרטען די געפאַהר.

געפאָהרען זענען מיר טאָג און נאַכט, אהן רוהה. דער פראָסט האָט געברענט מורא'דיג, איז דערגאַנגען ביז 40 גראַד און העכער, אָבער אונטער די הויפענס פעלצען האָב איך קיין קעלט נישט געפיהלט. מיר פלעגט נור פערפעהלען לופט צו אָטעמען, און פון צייט צו צייט, אַז מיר פלעגען זיין אין וואַלד, פלעגט מיך מיין פוהרמאַן אַרויסלאָזען פון הינטער דער ש'וערער משא. איך פלעג זיך אויסגלייכען אַ ביסעל די ביינער, און ווייטער זיך בעהאַלטען אין וואָגען, הינטער אַ באַרג פוטער און פעל. צוויי מאָל אין מעת־לעת פלעגען מיר זיך אויך אַריינכאַפּען אין אַ זייטיג דערפעל, אָנצוואַרימען זיך. און־

טערגאַרטלען די לענדען און זיך דערקוויקען מיט אַ „הייסען סאַמאָוואַרעל״. אונזער פוהרמאַן האָט אויסגעצייכענט געקענט די געגענד, און האָט געוואוסט, וואוהין און צו וועמען צו פערפאָהרען.

פאַר די איינוואוינער פון די דערפער האָבען מיר זיך אַרויסגעשטעלט אַלס סוחרים, וועלכע קויפען־איין פאַר מאָס־קווא פערשידענע געפליגעל, פעלצוואַרג און עהנליכע סחורות. איינער פון אונז האָט גאַנצע וואָכען פריהער דורכשטודירט דעם פרייז־קוראַנט פון די דאָזיגע סחורות, און פלעגט רעדען מכח דעם מיט די פויערים, ווי פון סדור. עס פלעגט אויסקו־מען אין איניגע ערטער צו פערהאַלטען זיך, שליסען פיקטיווע געשעפטען און לאָזען אפילו אַמאָל האַנדגעלד. בכלל האָט אונ־זער רעפוטאַציע אַלס מאָסקווער סוחרים ביים עולם זיך גע־האַלטען גאַנץ פעסט. אָבער מיר פלעגען דאָך אויסמיידען צו ווייזען זיך אָפט פאַר דער וועלט. בעזונדערס נאָך אַ צופאַל אין אַ דאָרף, וועלכער האָט אונז פערשאַפט גרויס האַרץ־קלאַפּונג.

דאָס איז געוועזען דוקא אין אַ פערוואָרפען דערפעל, ער־געץ אין אַ זייט פון טראַקט. נאָך אַ לאַנגער נסיעה פון 10–12 שעה, האָבען מיר זיך אַריינגעכאַפּט אַהין אַ ביסעל זיך אויס־צורוהען. אונזער פוהרמאַן איז געגאַנגען „אויסשפּירען״ אַ כשר ערטעל, און האָט אונז גיך פערפיהרט אין אַ קליין, נידריג הייזעל, אין עק פון דאָרף. די בעלי־בתים האָבען אונז „מכניס־אורח״־געוועזען בסבר־פנים. אויפ׳ן טיש האָט זיך בעוויזען משקה, די יונגע פויערטע האָט זיך גענומען פאַר׳ן בליאַקירטען סאַ־מאָוואַרעל, און אַ מחיה׳דיגע וואַרימקייט האָט זיך צעגאָסען אין אַלע אונזערע איינגעשרומפּענע אברים. דער בעל־הבית האָט זיך צוגעזעצט צו אונז, האָט פערפיהרט אַ שמועס: ווער, פון וואַנען און צוליב וואָס. מיר ענטפערן, ווי אונזער שטייגער: אַזוי און אַזוי, סוחרים פון מאָסקווא, האַנדלען מיט געפליגעל, און אונזער ספּעציאַליסט לעגט איהם גלייך אַרויס זיין גאַנצע תורה. אונזער פויער הערט־זיך צו אַלץ צו, לאָזט נישט אַראָב

קיין אויג פון דעם סוחר, און זייהט־דורך אַזוי־זיך, אגבֿ־אורחא, צווישען די צייהן:—איהר זייט מיר עפּיס בעקאַנט, איך האָב אייך ערגעץ געזעהן. אונזער בעל־דבר פאַלט פון דעם נישט אַראָב; איהם דוכט זיך אויך, אַז ער האָט דעם בעל־הבית ערגעץ בעגעגענט, ווערט ביי איהם געוואָהר, צי יענער איז אַמאָל נישט געווען אין רוסלאַנד, אפשר האָט ער איהם בעגעגענט אין אַנדערע דערפער אין דער געגענד, און פֿיהרט־אַראָב גלייך דעם שמועס אויף אַנ׳אַנדער ענין. אונז אָבער רוימט ער איין שטיל אַ סוד, אַז דער פויער האָט איהם טאַקע מיט 7 חדשים צוריק איבערגעפיהרט, בעת ער איז געגאַנגען „מיט׳ן עטאַפּ", אויף אַ שיפעל איבער׳ן טייך, און אפנים, אַז ער האָט איהם איצט דערקענט. כּך־הוה: דער פויער האָט שפּעטער־צו אַרויסגערופען אונזער פוהרמאַן און איהם געזאָגט, אַז ער פערשטעהט דעם גאַנצען עסק; ער וויים, ווער מיר זע־נען, און האָט איהם אויסגע׳מוסר׳ט, פאַרוואָס ער איז אַזוי נישט־פאָרזיכטיג און האָט אונז פערפֿיהרט אין אַנ׳אָרט וואו מען האָט געקאָנט דורכפאַלען, דען גראָד דאָ אין שכנות שטעהט־איצט־איין יענער „סטאַנאָוואָי", וועלכער האָט בעגלייט דעם עטאַפּ צוזאַמען מיט אונזער בעל־הבית. באשר ער איז אַ „עהרליכער מאַן", האָט מיט אונז מיטלייד, און ראָט אונז, גלייך פון דאַנען זיך אָבצוטראָגען.

בעקומען די דאָזיגע בשורה, האָבען מיר זיך נישט גע־לאָזט לאַנג בעטען, האָבען זיך גלייך געלאָזען אין וועג־אַריין, צו דער גרויסער פערוואונדערונג און האַרצקרענקונג פון דער גאַסט־פריינדליכער ווירטין, פון וועלכער דער מאַן האָט די גאַנצע מעשה בעהאַלטען.

דעם בעל־הבית האָבען מיר געוואָלט מפיס־זיין מיט אַ שענער מתנה, ער האָט זיך אָבער ברוגז׳ליך פון דעם לחלוטין אָבגעזאָגט:—איהר זייט מיינע געסט,—האָט ער גע׳טענה׳ט:—„און קיין געלד ביי אייך נעהם איך נישט".

בעקומען פון איהם אָנווייזונגען, ווי אַזוי ווייטער צו פאָהרען, וואו אויסצומיידען די געפעהרליכע ערטער, האָבען

מיר, צופרידענע און דערוואַרימטע פון אַ מענשליכען מיטגע־פיהל, זיך געלאָזען ווייטער אין אונזער לאַנגען וועג.

עהנליכע אַזעלכע צופאַלען האָבען מיר געהאַט אין אונ־זער נסיעה עטליכע. יעדעס מאָל אָבער זענען מיר נור אָבגע־קומען מיט שרעק. ס'האָט זיך פאַר אונז איינינגע מאָל אויפ־געדעקט אַ בעהאַלטענע שענע זייט פון דער מענשליכער נשמה,— דאס „פינטעלע מענש", וועלכעס טליעט דאָרט, ביי די איינוואוי־נער פון די אין שניי־פערזונקענע הייזלעך. עד־היום קאָן איך נישט פערגעסען יענע אונבעקאַנטע, מיר ווילד־פרעמדע אָרימע פרוי, וועלכע האָט מיר אַרויסגעוויזען אין מיין נויט אַזויפיעל וואַרימע איבערגעבענהייט און מענשען־פריינדליכקייט, וואָס איז שווער צו בעגעגענען ביי אונזער „קולטורעלער" געזעלשאַפט. גראָד ערב ניי־יאָהר אין אָווענד איז אונז אויסגעקומען צו־צופאָרען צו איינעם פון די גרויסע געפערליכע „אייעזדנע" פונקטען. דריי טעג זענען מיר געפאָהרען, נישט־בעגעגענדיג קיין מענשליכען דאַך אין דער גרויסער „טייבולע" (אַ גרוי־סער וואַלד, אָהן אַ מענשליכען ישוב). בלייבען דאָרט נאָך אַ טאָג איז שוין געווען אונמעגליך. בעזונדערס פאַר אונזערע פורמאַנעס, וועלכע זענען דאָך נישט געווען בעדעקט מיט פעל־צען, ווי מיר. דער פראָסט האָט ממש גע'ערפ'עט, און מיר האָבען, נאָך אַ קליינעם ישוב־הדעת, בעשלאָסען אָנצוקלאַפען אין דער ערשטער, בעסטער מענשליכער וואוינונג, און קומען צו־זיך.

מיר האָבען גראָד אָנגעטראָפען אויף אַן אַרבייטער־פאַ־מיליע, אַן אלמנה מיט עטליכע קינדער. דער זוהן אַליין איז שוין געווען אין מאָסקווע אויף אַ פאַבריק, און גלייך פון די ערשטע רייד זיינע האָבען מיר פערשטאַנען, אַז ער איז שוין „געכאַפט אין דער מעשה"— ער איז אַ „אייגענער". מעשה־טען, איז מיך בעפאַלען אַן אונפערשטענדליכע קרענק: איך בין אַוועקגעפאַלען ווי אַ סנאָפ, און קאָן זיך נישט ריהרען פון אָרט. מיך האָט געפיבערט און געוואָרפען, אַזוי ווי אין שטאַרקסטען טיפוס. וועגען פאהרען ווייטער האָט גאר קיין רייד נישט גע־

קאַנט זיין. ביי די חברים און פורמאַן איז פערבליבען, אויס־
זאָגען דעם יונגען בעל־הבית דעם גאַנצען אמת און איבערגע־
בען זיך איינגאַנצען אויף זיין גנאָד. אויסגעהערט אַזאַ מעשה,
האָבען זיך זיינע אויגען צעפלאַקערט מיט אַ היילינ פייערל,
ער האָט באַלד איינגערוימט דער מוטער אַ כוד, און מען האָט
אונז צוגענומען, אַזוי ווי די בעכטע געסט. מיר האָט מען
אָבגעגעבען די אויסגעזוכטע בעט מיט בעטגעוואַנד, די ווירטין
איז אַרום מיר אַרומגעגאַנגען, ווי אַן אייגענע מוטער; און עס
זענען אָנגענומען געוואָרען עקסטראַ מיטלען, ווי צו בעהאַל־
טען פאַר די שכנים אונזער זיין דאָ. אַ צוויי טעג האָבען מיר
דאָרט פערבראַכט אין שטרענגער בעהעלטניש. איך בין אַרומ־
גערינגעלט געוואָרען מיט אַן אמת־האַרציגער ליבליכער אַט־
מאָספער, מען איז אַרום אונז אַרומגעגאַנגען בפועל־ממש אויף
די שפיץ־פינגער.

אין צוויי טעג אַרום האָב איך זיך שוין געפילט אינ־
גאַנצען געזונד און אויסגערוהט, און שפעט ביינאַכט, בעגלייט
מיט ברכות פון דער גאַנצער פאַמיליע און אָנגעלאָדען מיט אַ
סך פעקלעך, האָבען מיר זיך ווייטער געלאָזען אין וועג־אַריין.
מיר זענען געפאָהרען וואַלד־איין, וואַלד־אויס אָהן אַ
שיעור, אָהן אַ סוף. די זון פלעגט אויפגעהן
און פערגעהן, טעג פלעגען לויפען נעכט פלעגען אָנקומען,
ליכט און פינסטערניש פלעגען זיך וועקסלען, און מיר זענען
אַלץ געפאָהרען, נערוועז צוגעטריבען פון אונזער פוהרמאַן מיט
זיינע אויסגעמאַטערטע פערדלעך, און אונגעדולדיג געצעהלט
די וויאָרסטען־סלופעס. זיי זענען געווען אונזער איינציגער לוח.
זיי האָבען געהאַלטען אונזער גורל אין זיך פערבאָרגען. וואָס־
מעהר וויאָרסט דורכגעמאַכט, אַלץ ווייניגער די געפאהר, אַלץ
נעהנטער די גאולה, אַלץ שטאַרקער האָט דאָס האַרץ געקלאַפט.
פון צייט צו צייט פלעג איך אַרויסרוקען דעם קאָפּ פון בער־
לאָך און שטעלען מיין פורמאַן די סטערעאָטיפּישע שאלה:
"וויפיעל?" בעקומען די געוויסע צאהל וויאָרסט, וואס מיר זע־
נען שוין אָבגעפאָהרען, פלעגט מיין מח מעכאַניש דורכמאַכען

גנ׳אַריפמעטישע אָפּעראַציע, פליִנק פלעגט זיך צונויפשטעלען רער חיסור פון דעם גאַנצען סכום וויאָרסטען, און וואָס קנאַפּער דער סך־הכל, אַלץ פרעהליכער אויפ׳ן האַרצען, אַלץ זיכערער דער בטחון אין אַ גליקליכען אויסגאַנג פון אונזער אויפטו.

מיר האָבען שוין אַזוי דורכגעשטופּט אַ שענע פּאָר הונ־דערט וויאָרסט, דעם לעצטען געפעהרליכען פונקט שוין אויך בשלום דורכגעקומען. ס׳איז אונז פערבליבען הונדערט וויאָרסט און—אונזער ציעל איז שוין דערגרייכט. אַ מאָדנע זיס געפיהל צעגיסט זיך אין מיינע אברים. דאָס שווערסטע שוין דורכגע־מאַכט, דעם פּלאַן קאָן מען רעכנען פאַר געלונגען. נאָך אַ טאָג 5—6; און מיר וועלען שוין זיין אויפ׳ן אָרט, דאָרט, וואוהין די נאָגענדע בענקשאַפט האָט אַזוי שטאַרק געצויגען, וואו איך האָב געלאָזען דאָס ליבסטע און בעסטע.

איצט זענען שוין די אַלע שוועריגקייטען הינטער מיר. זיי זעהען שוין אויס אַזוי קליין, אַזוי נישטיג, און איך טראַכט וועגען זיי מיט אַ צופרידענעם שמייכעל. די אַלע פערלאָפענע שרעק און סכנות האָבען נור צוגעגעבען אונזער פּראָזאאישער רייזע אַ יום־טוב׳דיגען פוץ, האָבען זי פערשליייערט אין אַ ראָ־מאַנטישען פליאָר, זיי האָבען נאָכמעהר געררייצט אונזער ווי־לען און געמאַכט זיסער דאָס געפיהל פונ׳ם אָבגעהאַלטענעם נצחון איבער דעם יאָגענדען שונא, וועלכער האָט אונז פאָרט נישט געקאָנט דערגרייכען.

אין וואָגען, אונטער די וואַרימער פעל־משא, טראַכט זיך גוט. און איצט זענען מיר טאקע געקומען אויף די רעיונות אלערליי פאנטאזיעס. ס׳דערמאָהנען זיך מיר קינדערישע מעשיות: אָט בין איך אַ רואה ואינו נראה,—אזא בעל־מופת, וואָס קאָן דורך א קבלה מאכען, אז ער זאָל אַלעמען זעהן, און קיינער זאָל איהם נישט קאָנען פאַקען. אָט בין איך גאָר אַ צווייטער יוסף דיליידי נה, וועלכער איז אַמאָל מגולגל־געוואָרען הינטער די הרי־ש״ג, די בערג־שניי, האָט זיך דאָרט געראַנגעלט מיט דעם סמאל און זיין גאַנצער בייזער כתה, און האָט זיי אַלע מנצח־געווען.

באַלד פערשווינדט די ראָמאַנטיק. איך קעהר זיך אום צוריק צו דער רעאַלער וועלט און בוי שוין פלענער וואוהין צו פאָהרען, שטעל זיך פאָר מיין ערשטע בעגעגניש מיט מיינע נאָהנטע, קלייב שוין פאַר זיך אויס אַ פאַסיגע „אַרבייט".

פלוצלינג הער איך אַ הויכען געשפּרעך ביי מיין וואָגען, אַזוי ווי דער קול זאָל געהן פון הינטער אַ דיקער וואַנד. אַזעלכע געשפּרעכען פלעגען דערגעהן צו מיין אויער אין מיין פעלז-געצעלט גאַנץ אָפט. דאָס פלעגען רעדען מיט מיין פוהר-מאַן פערשידענע לייט, וועלכע פלעגען אונז בעגעגענען אויפ'ן וועג. די ערשטע טעג פלעגט מיר דאָס האַרץ שטאַרק קלאַפּען פון די פּערדומפטע קולות, וועלכע פלעגען צו מיר דערגעהן. ביסלעכווייז האָב איך זיך צו דעם צוגעוועהנט און פלעג דאָס רוהיג אויפנעהמען.

דאָס מאָל אָבער ווערען די קולות אַלץ שטאַרקער, דער געשפּרעך — אַלץ נעהנטער צו מיר. איך שטרענג זיך אָן. עפּעס ריהרט זיך פון אויבען מיין צודעק. איך ציטער-אויף. עמיצער שלעפּט מיך שוין בייַם פוס גאַנץ גראָב און שרייט „אַ נו זאָלען מיר זעהן, וואָס פאַר אַ סחורה דו פיהרסט!"

„דורכגעפאַלען!" — דאָס איז געווען דער ערשטער גע-דאַנק, וועלכער האָט מיר געגעבען אַ טעמפּען קלאַפּ איבער'ן קאָפּ. איך הויב זיך פון גרויס רעזיגנאַציע האַסטיג אויף, קריך-אַרויס פון דעם גאַנצען געפּאַק און קוק זיך אַרום. אונזערע פוהרען רינגעלט-אַרום אַ חברה פון אַ מאַן 5, עפּעס אָבגעריס-סענע לייט, ציוויל געקליידעט, און טריאומפירען, ווען זיי דער-זעהן מיך מיט'ן צווייטען חבר אַרויסקריכען פון די פעלזען. „לעבעדיגע סחורה!" — שרייען זיי אויס, און זייערע אויגען ברענען-אויף מיט אַ פערדעכטיג פייערעל.

איידער איך האָב נאָך בעוויזען אַריינגעהן מיט זיי אין אַ שמועס, געוואָהר-ווערען, ווער זיי זענען, איז שוין דער צוויי-טער פערשטעלטער פוהרמאַן אַראָבגעשפּרונגען פון זיין זיץ-פּלאַץ, איז בעפאַלען די חברה און האָט זיי אָנגעהויבען צו פּאַכען און שמייסען מיט'ן בייטש. קיין גרויסע העלדען זענען

זיי, משמעות, נישט געזעהן, און, כהרף=עין, זענען זיי זיך אלע צולאָפען. ערשט איצט האָב איך זיך גענומען נאָכפרעגען, וואָס איז געשעהן. ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז דאָס זענען געווען קרימינעלע פערשיקטע, וועלכע זענען בעפרייט געוואָרען דורכ'ן „מאַניפעסט", זיי קעהרען זיך אום קיין רוסלאַנד, און מיט זייער געניט אויג האָבען זיי גלייך דערקענט דעם צווייטען פוהר־מאַן, ווער ער איז, אייגענטליך, און האָבען גלייך פערשטאַנען דעם גאַנצען עסק.

שלעכט. מיר זענען, בלי־ספק, דורכגעפאַלען. ווען אונזער דריטער חבר וואָלט נישט זיין אַזאַ היציגער און וואָלט זיך נישט גלייך געכאַפּט צו דער בייטש, וואָלט מען נאָך מיט זיי געקאָנט דורכקומען מיט אויסקויף־געלד. איצט איז די גאַנצע מעשה פערלוירען. זיי זענען געלאָפען אין דאָרף, זיי וועלען ראָרט מאַכען אַ ליאַרם, ס'וועלען אונז גיך בעפאַלען די אָרטיגע פויערים, מען וועט אונז בינדען און צוריק משלח־זיין אויף אונזער פריהערדיגען טויטען אינזעל. אַ פערדרוס! אַ גוואַלדיגער פערדרוס! אָבגעקומען אַזאַ צייט, דורכגעמאַכט אַלע סכנות, און איצט, בשעת מיר זענען שוין ביים שוועל פון דער ישועה, גאָר דורכפאַלען! און דורך וועמען? דורך מענשען, וועלכע האָבען דאָך אויך געגוג געליטען אויף זייער לעבען פון דער־זעלבער מאַכט; דורך מענשען, וועלכע פערקויפען אונז אפשר צוליב אַ פלעשעל בראָנפען.

מיר זיצען אַזוי אויף די וואָגענס, קוקען זיך אָן אייגע די צווייטע טיעף געקרענקט און בעליידיגט, און רעדען קיין וואָרט נישט אויס. אונזער פויער זיצט גאָר ווי אָהן אַ קאָפּ. ברעכט די גאַנצע צייט מיט די הענד און צלמ'ט זיך. „וואָס וועלען זיי דאָס מיט מיר מאַכען? וואו וועלען זיי מיך אַהינ־טון?" — יאָמערט ער אָהן אויפהער. ערשט איצט אפנים האָט ער זיך געכאַפּט, וואָס פאַר אַ געפעהרליכע חברה מיר זענען, און גיסט־אויס אויף אונזער קאָפּ זיין גאַנץ בייז האַרץ.

די טעמפּע נידערשלאָגענהייט און דאָס יאָמערען פון פויער האָט אויף אונז געהאַט אַ פערקעהרטע ווירקונג. ס'האָט זיך

באַלד ביי אונז אויפגעוועקט די איינגעדרעמעלטע ענערגיע, און מיר האָבן אויף־דאָסניי אָנגעהויבן שפּינען פּלענער, ווי זיך צו ראַטעווען, נישט איבערגעבן זיך ווי לעמער די אָנפאַלער אין די הענד. קודם־כּל האָבן מיר בעשלאָסן אָבפאָהרען פון גלייכען שליאַך. נישט צוריק און נישט פאָראויס, נאָר אָן אַ זייט, אין וועלדעל. דאָרט וועלען מיר זיך אַרומקוקען, וואָס מיר האָבן צו טון. דאָס מזל האָט אונז אָבגעגליקט.

נישט ווייט פון עק וועלדעל האָבן מיר דערזעהן עפּיס אַ בנין און דערהערט מענשליכע קולות. מיר האָבן גלייך משלח־געווען אונזער פוהרמאַן, געוואָהר־ווערען, ווער דאָרט איז און וואָס פאַר אַ מענשען זענען דאָרט. אונזער שליח איז אַוועק. האָט דאָרט געטראָפען אַ קליין זעג־מיהלכעל. אין קאַנטאָר האָט ער געמאָלדען, אַז ער פיהרט פון דאָרט און דאָרט (אַ צוגעטראַכט אָרט) סוחרים, זיינע פערד פאַלען איהם אונגעריכט אַוועק, ער קאָן אונז ווייטער נישט פיהרען. מיר האָבן אָבער זעהר אַ נויטיג געשעפט אין אַרכאַנגעלסק, און מיר וואָלטען גוט בעפרידיגט, ווען מען זאָל אונז שנעל און אָהן אָבהאַלט צושטעלען אַהין.

פון קאַנטאָר האָט מען אונז געלאָזט פאָרבעטען. מיר האָבן דערווייל, שוין אַלע דריי, זיך אויסגעפוצט אין אונזערע סוחר׳ישע פוטערס, האָבן אויף זיך אַרויפגעלאָזען דעם געהעריגען אָנשטעל און אַריין אין קאַנטאָר. צי דאָרט האָט מען פערשטאַנען, ווער מיר זענען, צי נישט, ווייס איך נישט. יעדענפאַלס האָבן זיי אויסגעבעטען פאַר אַ פּאָר פערד אַזאַ טרפה׳ן מקח, וואָס קיין שום כּשר׳ער פאַסאַזשיר צאָהלט קיינמאָל קיין העלפט נישט פון דעם. לפנים־וועגען האָבן מיר געפּרובט זיך דינגען, זענען אָבער איינגעגאַנגען אויף דעם געבעטענעם פּרייז, ווייל, ווי מיר האָבן דאָרט דערצעהלט, שטעהט אונז פאָר זעהר אַ גרויס געשעפט אין שטאָדט.

אונזער האַלטען־זיך, בעזונדערס אונזער מטבע האָט אימפּאָנירט. מען האָט פאַר אונז איינגעשפּאַנט אַ פּאָר גוטע פערד מיט אַ בויד, אונזער פריהערדיגער פוהרמאַן האָט זיך

מיט אונז האַרציג געזעגענט, און מיר האָבען מיט גרויס האַרצ־קלאַפּען זיך צוריק געלאָזען אויף דעם אָפענעם שליאַך

אונזער חשבון איז געווען אַ גאַנץ פּשוט׳ער: די „קרימי־נעלע״ זענען מן־הסתם גלייך אַוועק אין דאָרף און געמאָלדען דעם „אוריאַדניק״ וועגען אונזער פליטה. יענער האָט, משמעות, באַלד צונויפגענומען אַ חברה, אונז אויפ׳ן וועג צו בעגעגענען. פון די מוסרים ווייס ער אַלע אונזערע סימנים און וועט טאַקע זוכען נור די צוויי פוהרען מיט די געמאָלטע סימנים. מיר אָבער וועלען דאָך איצט גאָר פאָהרען אין אַ בויד, געשפּאַנט אין אַ פּאָר פערד, וועט מען אונז פאַרביילאָזען און גאָר ניט פרעגען.

צו אונזער גליק האָט אַ ביסעל צוגערעגענט. אונזער „שמיי־סער״ האָט אַראָבגעלאָזען דעם בויד, האָט אונז גוט איינגעדעקט און האָט כוואַטסקע צוגעקנאַקט צו די פערשייטע, אָבגעפּאַשעטע פערדלעך. מיר זענען שוין אויפ׳ן פריהערדיגען אָרט פונ׳ם דורכפאַל. דאָס האַרץ קלאַפּט, ווי מיט אַ האַמער. דורכ׳ן שיי־בעל זעהען מיר אַרומבלאָנדזשען שאָטענס. „דאָס איז אויסגעז־שטעלט אַ וואַך״, — שעפּטשען מיר: „מען וועט אונז באַלד אָבשטעלען, און אויס קאָמעדיע!״ די פערד לויפען גאַלאָפּ, דער שמייסער קנאַקט מיט׳ן בייטש.

„יעפּים! דאָס ביסטו? — הערען מיר אַ שטים. „ווי דו זעהסט!״ — ענטפערט אונזער פוהרמאַן און טרייבט ווייז־טער די פערדלעך, אין גרויס מתיקות פונ׳ם טרינק־געלד, וואָס ער וועט בעקומען פון די „רייכע סוחרים״

— געלונגען! — געהט אונז אָב פונ׳ם האַרץ. די וואַך קען אונזער נייעם פוהרמאַן. ס׳איז איהר גאָר ניט איינגעפאַ־לען צו נעהמען איהם אין חשד, און האָט אונז דורכגעלאָזען אָהן שום שאלות.

עס פינקלען שוין צו אונז ליבליך די שטערן, עס שמיי־כעלט שוין צו אונז דער פערכמאַרעטער הימעל, און ליכטיג, העל־ליכטיג איז אויף דער נשמה: נאָך 6—5 שעה אַזוי פאָה־רען, און מיר וועלען שוין זיין אין שטאָדט.

ס'איז אונז בעשערט געווען צו האָבן אַ ביסעל האַרצ־קלאַפעניש שוין גאָר אין די לעצטע צוויי שעה פאַר אונזער אַריינקומען אין שטאָדט. אונזער נייער פוהרמאַן האָט זיך אָבגעשטעלט אויפ'ן וועג אין אַ בעלעבאָטען דאָרף אָבצורוהען זיך און דערקוויקען די „נשמה" מיט אַ גלעזעל משקה. ער האָט דאָך פון קאָנספּיראַציע נישט געוואוסט, און מיר האָבן נישט געפונען פאַר בעקוועם איהם פערטרויען אונזער סוד: פאָרט אַ פרעמדער מענש.

צו אונזער גליק האָט ער זיך אָבגעשטעלט נישט אויף דער פּאָסט-סטאַציע, וואו עס שנאָרען־אַרום מעהרסטענטיילס די אָרטיגע פּאָליציי־לייט, נאָר עפּעס אין אַ פּריוואַטער אכסניה, ביי זיינע בעקאַנטע. מיר האָבן דאָרט געטראָפען אַ שפּאָר ביסעל מענשען, פּויערים און סוחרים פון פערשידענע דערפער און „געגענדען". אונזער אַריינקומען האָט אַרויסגערופען אַ גרויסע „טשעקאַווע" ביי אַלע אָנוועזענדע, ווי יעדע פּנים־חדשות אין יענעם געגענד, און אַלע האָבן זיך מיט אונז גלייך פעראינ־טערעסירט: ווער, וואוהין און צוליב וואָס.

מיר האָבן נאָך נישט בעוויזען דאָס מויל צו עפענען, דערזעהען מיר, ווי צו אונז לאָזען זיך כמעט מיט אויסגע־שטרעקטע אָרעמס צוויי פאַרשוינען: דאָס זענען געווען צוויי גוט־בעקאַנטע סוחרים פון מעזען, וועלכע האָבן געוואוסט אונ־זער גאַנצען יחוס. דאָס האַרץ איז אונז איינגעפאַלען: צי וועלען זיי אונז אַרויסגעבען צי ניין. יעדענפאַלס זענען מיר פער־לאָפען דעם וועג און זיי גלייך געענטפערט, נאָך איידער זיי האָבן עפּיס געפרעגט: מיר פאָהרען פון דאָרט און דאָרט און געמאַכט נישט קיין שלעכטע געשעפטען. איצט איילען מיר זיך אין שטאָדט, וואו אויף אונז וואַרט אונזער שעף פון מאָסקווע.

זייערע אויגען האָבען געבלינצעלט צו אונז פריינדליך. אויף זייערע ליפּען האָט זיך בעוויזען אַ כיטרע שמייכעלע קוים צו בעמערקען, און זיי האָבן אונז פערטרויליך צוגעשאָקעלט מיט די קעפּ, גלייך ווי זיי וואָלטען געזאָגט: שרעקט זיך נישט פאַר אונז, מיר פערשטעהען דעם עסק, מיר וועלען אייך נישט

אַרויסגעבען. דער ספּעציאַליסט אונזערער האָט זיך צערעדט, האָט אַרויסגעוויזען זיינע אַלע ידיעות אין די מקחים פון פער־שידענע געפליגעל, האָט פערפיהרט אַ לאַנגען שמועס וועגען פערשידענע פעל און רויכוואַרג. און מיר האָבען דערוויייל צו־געטריבען אונזער פוהרמאַן, ער זאָל זיך צואיילען מיט דער נסיעה.

ערשט איצט האָבען מיר זיך אין זיינע אויגען איינגאַנצען לעגאַליזירט. ער האָט אין אונז דערזעהן אמת'ע סוחרים מיט אַ ברייטער האַנד. און זיין דרך־ארץ צו אונז האָט ממש בע־שיינפערליך געשטיגען און שטאַרק זיך געהויבען.

מיר געזעגנען זיך האַרציג מיט אונזערע אַלטע בעקאַנטע, שטיפעריש שוין בעטען מיר זיי אָבצוגעבען אַ גרוס דעם „איס־פראַוונזיק" און אַלע גוטע פריינד, און מיר לאָזען זיך וויטער מונטער און מוטיג אין וועג אַריין. עס בעווייזען זיך שוין פון וויטען די פייערלעך פון דער גרויסער שטאָדט, עס צייכנען זיך שוין אָן די שפּיצען פון די הויכע בנינים. מיר דערהערען שוין קלאַפּען דעם דופּק פון שטאָדטישען לעבען. אָבגעריסענע קולות, געמישטע קלאַנגען, אַ געפּייף פון פאַבריק־קוימענס, קלאָרע מענשליכע ווערטער, און — אונזערע הערצער שלאָגען אין אונז, ווי מיט אַ האַמער.

ענדליך האָבען מיר אונזער ציל דערגרייכט. מיר זענען שוין אין אַ גרויסער שטאָדט, צווישען טויזענדער מענשען, וואו מיר וועלען זיך פערלירען אין דער פיעל־פנים'דיגער, אונבע־קאַנטער מאַסע. וואו אונזער יעדער טריט, יעדער קעהר און בעוועגונג וועט שוין ניט ווערען אויסגעשפּירט און נאָכגע־קוקט, און דער עיקר, — וואו מיר וועלען קאָנען פריי זיך זעצען אין באַהן און געשווינדער קומען אַהין, וואוהין דאָס האַרץ ציהט אַזוי שטאַרק, וואו דאָס לעבען קאָכט, מאָנט און רופט.

בלויז צוליב ריין־קאָנספּיראַטיווע טעמים, האָט זיך אונ־זער קאָמפּאַניע אין שטאָדט צעשיידט. איינער איז פערפאָהרען מיט'ן פוהרמאַן אויף איין אַדרעס, און מיר איבריגע צוויי זע־

נען ביי דער שטאָדט־ראָגאַטקע אַראָב און געגאַנגען צופוס אין אַ צווייטער וואוינונג. אַלץ, פערשטעהט זיך, איז שוין געווען פאָרויס בעזאָרגט און בעשטימט.

אָנפאַנגס איז אונז דער וועג צו־פוס, נאָך אַזוי פיעל טעג ליגען אין וואָגען איינגעשרומפען און איינגעדרעהט, אויס־געקומען זעהר אָנגענעהם. מיר האָבען אויסגעגלייכט אונזערע גלידער. מיר האָבען שפּאַצירט איבער די שטאָדט־גאסען פראַנק־און־פריי, און איינגעזאַפּט אין זיך מיט גרויס תשוקה, מיט אַ פערכאַפּטען אָטעם, דעם גאַנצען אויר פון דעם שטאָדטישען לעבען אַלץ האָט עפּיס ביי אונז אין די אויגען בעקומען דעם זיבעטען חן, אַלץ האָט געלאָקט און געררייצט, אַזוי ווי נייע ענטפּלעקטע וועלטען. אָבער ביסלעכווייז, פּאַמעליך איז אונז בעפאַלען אַנ׳אונרוהיג געפיהל. מיר געהען שוין אַ שעה און צוויי, און מיר זענען נאָך אַלץ נישט ביים ציל. מיר שפּאַצי־רען־דורך די גאַס אויף וועלכער עס געפינט זיך אונזער „יאַוו־קע" (די קאָנספּיראַטיווע וואוינונג) איין מאָל, צוויי מאָל, און מיר קאָנען דעם נויטיגען נומער פון הויז נישט געפינען. אונז נעהמט־דורך אַ שטאַרקע מידקייט; ערשט איצט פיהלען מיר, ווי אַלע אונזערע אברים זענען צעבראָכען. אַ פייכטער שניי פּאַטשט אונז אין פנים און אַ שוידערליכע קעלט געהט אונז דורך דאָס גאַנצע לייב. די גאַסען ווערען שוין איינגאַנצען פּוסט פון מענ־שען. מיר פרעגען די לעצטע איילענדע דורכגעהער, וואו עס געפינט זיך דער און דער נומער. יענע הויבען מיט די אַקס־לען און לויפען ווייטער.

עס בעווייזען זיך אין גאס פּאַטרולען, געמישט מיט פּאָ־ליציי־לייט און זעלנער. אַ נייעס. קיינמאָל האָט מען דאָ וועגען אַזעלכע זאַכען נישט געוואוסט. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? צי איז דאָ עפּיס לעצטענס געשעהן? מיר האָבען דאָך שוין אַזאַ לאַנגע צייט קיין צייטונגען נישט געלעזען און ווייסען נישט, וואָס עס טוט זיך אויף דער ווייסער וועלט. שלעכט, דער פּאַטרול קאָן אונז אָבשטעלען, און אַלץ איז פערפאַלען. מיין חבר לעגט מיר פאר אומקעהרען זיך צוריק אין וואַלד, דאָרט

גיבערנעכטיגען, און מאָרגען פריה קומען אין שטאָדט. איך פערשטעה, אַז ער איז גערעכט, אַז פונ׳ם אַרומדרעהען זיך אַזוי קאָנען מיר לייכט אַריינפאַלען. אָבער די פיס זאָגען זיך לחלוטין אָב צו געהן צוריק אַזאַ מהלך, און איך קאָן זיך נישט בעשליסען צו פערבלייבען אין אַזאַ פראָסטיגער קעלט אין וואַלד אַ גאנצע נאַכט.

מען דאַרף נאָכאַמאָל פרובירען דעם מזל. ווייטער זוכען דעם נויטיגען נומער. מיר ציהען אָבער אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פונ׳ם פאָסטען-פאָליציאַנט. מיר ווילען געהן ווייטער. אָבער יענער שרייט אונז שוין נאָך: „מיינע העררען!“. נישט צו מאַכען. מיר בלייבען שטעהן. מיר פרעגען איהם אויף דעם נומער, וועלכען מיר זוכען. ער קוקט אונז אָן מיט גרויס חשד, מאַכט אַ בייזע מינע און פרעגט מיט אַנ׳אָנשטעל פון אַנ׳אויספאָרשער, וואָס האָבען מיר דאָרט צו טון און ווער מיר זיינען. מיר טראַכטען עפּיס אויס אַ מעשה און רוקען איהם אַריין אגב-אורחא אַ זילבערנע מטבע מיט ניקאָלאַי׳ס פּאָרטרעט. דאָס האָט אַ ביסעל אָבגעשוואַכט זיין שטרענגקייט; ער דערצעהלט אונז פערטרויליך, אַז ערשט נעכטען-עהערנעכטען האָט מען אין שטאָדט פונאַנדערגעוואָרפען בלעטלעך, צייטען זענען אונרוהיגע, און מען קאָן היינט נישט וויסען, מיט וועמען מען האָט צו טון. אָט טאַקע אויף דעמזעלבען הויף, וואו מיר דאַרפען, וואוינען אַזעלכע לייט ביי וועלכע מען האָט נעכטען אַ רעוויזיע געמאַכט. מיר האָבען איהם פערזיכערט, אַז מיר האָבען מיט אַזעלכע לייט קיין מגע-ומשא נישט, און ער האָט זיך פריינדליך מיט אונז צעשיידט.

לאַנג, נאָך לאַנג האָבען מיר געקלונגען און געקלאַפּט אין טהיר פון דער וואוינונג, צו וועלכער מיר האָבען געדאַרפט. מיר האָבען דאָרט פערשאַפט אַנ׳אומזיסטע שרעק; די דאָרטיגע בעלי-בתים זענען געווען זיכער אַז דאָס זענען ווידער געקומען נאַכט-געסט, און האָבען דערווייל געברענט און אין אָרדנונג געבראַכט די פּאַפּירען און איבריגע טריפה זאַכען. ייעגען אונז האָבען זיי זיך שוין איינגאַנצען מיאש געווען. אונזער דריטער חבר איז

בשלום געקומען צו דער צייט. אַלע האָבען געוואַרט אויף אונז ביִז שפּעט, און זענען שוין געווי״ זיִכער, אַז מיִר זענען דורכגעפאַלען.

אויפ'ן טיִש האָט זיִך גיִך בעוויִזען אַ הייסער סאַמאָוואַר; מיִר זענען אַריִבער אויף אַלגעמיינע נייעס, און צו אונזער גרויסער איִבערראַשונג האָבען מיִר זיִך דערוואוסט וועגען די גרויסע געשעהענישען פון דעם „רויטען זונטאָג" איִן פּעטער־בורג. דאָס איִז געווען נאָך דעם 9. יאַנואַר 1905. מיִר האָבען געשליִנגען מיִט אַ גוואַלדיִגען נייגיִר יעדעס וואָרט. מיר האָבען זיִך נאָכגעפרעגט אויף די אַלע פּרטים פון די גרויסע פּאַסיִרונגען. איִצט איִז דאָ אויך ניִשט רוהיִג. פיִעל „פערשיִק־טע" זענען צעלאָפען פון דאַנען, פּאָליִציי איִז אויף די פיִס און מען דאַרף זיִך פון דאַנען וואס־פריִהער אָבטראָגען. אַזוי האָבען מיִר פערבראַכט ביִז טאָג.

נאָך איִן זעלבען טאָג איִן אָווענד ביִן איִך שוין געזעסען איִן אַ וואַריִמען, קאָמפּאָרטאַבלען קופּע פון צווייטען קלאַס, און דער צוג האָט מיך געטראָגען איילענדיִג, האַסטיִג אַהיים, צו דעמ איינגעבאַקענעם „תּחום", צו די יודיִשע אַרבייטער

נייע צייטען.

אין וואַגאָן נאָך האָט מיך שטאַרק איבעראַשט און ס'איז געווען פאַר מיר לחלוטין אונפערשטענדליך די גרויסע איבערקערעניש, וואָס ס'איז געשעהן פלוצלינג מיט'ן רוסישען „אונטערטאַן“ נאָך דעם 9-טען יאַנואַר.

געוועהנליך פלעגען די פאַראַזשירען פריהער אין די וואַגאָנעס אויסמיידען צו רעדען אויף פאָליטישע טעמעס; אויב מען פלעגט שוין יאָ אַמאָל אַריבערגעהן צופעליג אויף פאָלי-טיק, פלעגט מען דערביי אַראָבלאָזען די שטים, אָנהויבען זיך שושקען און אומקוקען זיך אויף אַלע זייטען, צי עס געפינט זיך נישט אַ געפערליכער אונטערהערער.

דאָס מאָל אָבער רעדען אַלע אין די וואַגאָנעס אַזוי הויך, אַזוי פריי געגען „דער ביוראָקראַטיע“, געגען „פאָליציי-אישען רעזשים“ מען פיהרט אפילו הויכע דיסקוסיעס, צי ער אַליין, דער צאַר הייסט עס, איז נישט שולדיג אין דעם פער-גאָסען בלוט. וואו איז אַהינגעקומען די מורא? פון וואַנען האָט זיך דאָס מיט אַמאָל גענומען אַזא לשון? ווען האָט זיך דאָס אויסגעאַרבייט אַזאַ קלאָרער און רעוואָלוציאָנערער בליק אויף דעם גאַנצען פאָליטישען לעבען?

שוין אין דאָרף נאָך האָב איך בעמערקט, אַז ס'ווערען געבוי-רען נייע בעגריפען אַפילו אין די מוחות פון די דאָרטיגע דערשלאָ-גענע פויערען. דער בת-קול פון די שטורעמס אין לאַנד פלעגט זיך פערקלייבען אויך אין די פערוואָרפענע דערפער פון ווייטען צפון און פלעגט זיך דאָרט איבערקייקלען אין אַ פערדרעה-טער און פערפלאָנטערטער פאָרם. אַזוי האָבען זיך די דאָר-טיגע פויערים פאָרגעשטעלט, דאָס מיר „פאָליטישע“ זענען

געפאַלענע מיוחסים פון קייזערליכען הויף, אויף וועלכען דער קייזער, צוליב זיינע שלעכטע בעלי-עצה, האָט געוואָרפען אַנ'אומ'חן. איצט אָבער האָט ער זיך אָבגעווענדעט פון זיינע אַלטע מיניסטאָרען, ער וועט מיט אונז שליסען שלום און מיר וועלען ווידער עולה-לגדולה זיין.

אויפ'ן וועג אָבער פון אַרכאַנגעלסק, און וואָס ווייטער פון דאָרטען אַלץ מעהר, האָבען די פּאַסאַזשירען שוין אַרויסגעוויזען אַזאַ קלאָרען פּאָליטישען פערשטאַנד, אַזאַ אויסגעשפּראָכענע שנאה צום „ביוראָקראַטיזם" און דערביי דאָס אַלץ אַזוי דרייסט און אָפען אַרויסגעזאָגט, אַז איך בין געזעסען גאַנצע שעה'ן זיך צוגעהערט און ממש מיינע אייגענע אויערן נישט געגלויבט.

אָנפאַנגס האָב איך די אַלע רעדעוודיגע פּאַסאַזשירען פשוט אָנגענומען פאַר שפּיאָנען, וועלכע ווילען מיך מיט אַ כּיון אַריינציהען אין אַ געשפּרעך, בכדי צו וויסען, ווער איך בין (ווייל פון מיין פריהערדיגער ערפאַהרונג האָב איך געוואוסט, אַז אַזוי פריי רעדען נור שפּיאָנען, אָדער פּאָליטישע אַרעסטאַנטען). ס'האָט געמוזט אַוועקגעהן אַ געוויסע צייט, ביז איך האָב זיך אָריענטירט אין דער נייער סביבה און איך האָב אויפגעהערט צו זעהען פאַר זיך בלויז שפּיאָנען און „פּערדעכטיגע".

פאַר די פּאַסאַזשירען האָב איך פיגורירט אַלס יוריסט, וואָס איז געקומען קיין אַרכאַנגעלסק צוליב די ענינים פון מיינע קליענטען און איצט פאָהר איך צוריק. אַדוואָקאַטען האָבען דאַמאָלסט גע'שמט אַלס אַ ראַדיקאַלער עלעמענט און מיינע שכנים האָבען דאַרום נישט אויפגעהערט מיך צו פערנעמען מיט „פּאָליטיק" און דערגעהן אַ סך זאַכען, וואָס זיי איז געווען קשה. פאַר מיר איז די דאָזיגע פּאָליטיק-נייגיריגקייט און—דער עיקר—דער פערשוואונדענער פּחד פאַר פּאָליציי געווען דער בעסטער בעווייז, אַז אין לאַנד הויבט זיך אָן אַנ'אמת'ע איבערקערעניש, אַז די רעוואָלוציע שפּרייזט צו אונז מיט שנעלע טריט.

אַביסעל שרעק האָב איך נור געהאַט פאַר מאָסקווע. דער דאָרטיגער וואָקזאַל איז געווען אַ געפערליכער פונקט. געוועהנליך פלעגט מען פון אַרכאַנגעלסק דעפעשירען אַהין וועגען די געלאָפענע און בעת דער צוג פלעגט אָנקומען פון יאַראָסלאַוו, פלעגען איהם אַרומרינגלען זשאַנדאַרמען מיט אַ געניטען תּביעת עין און דורכזיפען יעדען פאַסאַזשיר. געפאָה־רען צוריק בין איך מיט נאָך אַ „פערשיקטען", אַ מאַלער, בּ ו ר ג י ן פון וואַרשאַ, (אַ מיטגליד פון דער יודישער אָרגאַ־ניזאַציע פון פּ. ס.) געזעסען זענען מיר אין פערשידענע וואַגאָנען. מיר האָבען אָבגעשמועסט, זיך טרעפען אין מאָסקווא, אויב דער אַראָבגאַנג וועט דורכגעהן בּשלום, אויף בריסקער וואָקזאַל.

מיט אַ סטאַציע פאַר מאָסקווע בין איך אַראָבגעגאַנגען אין וואָקזאַל צו געניסען עפּיס פון בופעט. איך קעהר זיך אום אין מיין קופּע, מיין פּלאַץ איז פערנומען. ס'זיצט אַ גאַנ־צע גרופּע יונגע פערפּוצטע דאַמען, זיי לאַכען, שטיפען און האַלטען זיך גאַנץ היימיש. פון ערשטען קוק האָט מען גלייך געזעהן, אַז דאָס זענען אַרטיסטקעס, וואָס קעהרען זיך אום פון אַ פרעהליכען צרגעץ אויספלוג אונטער מאָסקווא. אַזאַ געזעלשאַפט, האָב איך זיך געטראַכט, וועט מיר ביים אַראָב־געהן שטאַרק צונוץ קומען. ס'איז מיר נישט אויסגעקומען איבעריג שווער צו שליסען קענטשאַפט מיט מיינע שכנ'טעס און מיט זיי פערפיהרען אַ געשפּרעך.

ביים אַראָבגעהן בין איך געווען אַזוי העפליך און האָב זיי מיטגעהאָלפען טראָגען זייערע נישט שטאַרק איבערגעלאָ־דענע פּודלען און אַנדערע קליינוואַרג, מיט אַ הויכען געלעכ־טער און געפילדער האָבען זיי זיך אַלע אַ שאָס געטון צוזאַ־מען מיט מיר פון וואַגאָן, פערביי אַ שטרענגען זשאַנדאַרם מיט גרויסע וואָנסען און שטעכעדיגע אויגען. יענער האָט זיי מילד נאָכגעשמייכעלט. איך בין דערווייל צוליב זייער זכות נצול געוואָרען פון אַ בייז אויג און בין בּשלום אָבגעפאָהרען צום בריסקער וואָקזאַל. בּורגינען אָבער האָב איך דאָרט

ניִשט געטראָפֿען און איך ווייס עד-היום ניִשט, וואָס מיִט איִהם האָט דעמאָלסט פּאַסיִרט...

* * *

איִן ווילנא האָב איך זיך אָבגעשטעלט צו דערגעהן וואו ס'געפינט זיך איצט דער זיך-פלאַץ פון צענטראַלען קאָמיטעט, אַ זעלנער מעלדעט זיך צו זיין מיִליִטער-נאַטשאַלניִק און אונזער איינער האָט שטענדיג ביי זיין אָנקומען געדאַרפט זיך — צושטעלען צום צ. ק. איך האָב זיך דערוואוסט, דאָס דער צ. ק. איז שוין לאַנג אַוועק פון ווארשא, (וואו איך האָב איהם געלאָזען). ער האָט געהאַט געוואוינט איין צייט איִן מינסק; האָט ער בעקומען ידיעות פון אַ שרייבער איִן זשאַנדאַרמען-קאַנצעלאַריע, דאָס די זשאַנדאַרמען זענען שוין געפאַלען אויף זיין שפור און האָט זיך דאַרום איבערגעקליבען קיין דווינסק. אייגענטליך געוואוינט אויף איין אָרט האָט בלויז זיין אָפיציעלער פאָרשטעהער, (נח, שפּעטער — אַלעקסאַנדער, אַרקאַדי קרעמער), די איבריגע מיטגליִדער פלעגען זיך פּאַנאַנדערפֿאָהרען יעדערער איִן זיין בעשטימטען געגענד און פלעגען זיך צוזאַמענטרעפען בלויז אויף פלענאַר-זיצונגען. איך און מיין פרוי (וועלכע האָט שוין לאַנג געוואַרט אויף מיר איִן ווילנא) זענען גלייך אָבגעפאָהרען קיין דווינסק.

ביי נח'ן האָב איך דאַמאָלסט צום ערשטען מאָל געטראָפען אַ שווייגענדיגען יונגענמאַן מיט אַ בלאַס קרענקליכען אויסזעהען, מיט אַ געל געקרייזעלט בערדעל און זעהר ליבליכען שמייכעל מען האָט איהם מיר פאָרגעשטעלט אויף אַ געלעכטער אַלס חבר אָלגאַ. פון דעם שטאַמט אַרויס דער שפּעטערדיגער פּסעוודאָנים אָלגין, וואָס איז געוואָרען אַזוי פּאָפּולער ביי די יודישע אַרבייטער ביי אונז און איִן אַמעריקאַ. מ. נאָוואָמיסקי (אָלגין) איז געווען אַ קיִעווער סטודענט, איז צוגעשטאַנען צו דער קיִעווער גרופּע „איִנטעליגענטען-יודען", וועלכע האָט איין צייט סימפּאַטיזירט מיט'ן „בונד" און האָט זיך בעשעפטיגט בלויז מיט טעאָרעטישע דיסקוסיעס,

פֿערשפּרייטען קולטור צווישען די יודישע מאַסען אויף פּאָדאָל, שפּעטער אין יאָהר 1903 האָט זיך די דאָזיגע גרופּע רעאָר־גאַניזירט אין אַ קיעווער גרופּע פֿון „בונד". אין ערשטען קאָ־מיטעט פון דער קיעווער בונדישער אָרגאַניזאַציע איז אויסגע־קליבען געוואָרען אויך נאָוואמייסקי (אָלגין).

נאָוואָמייסקי האָט זיך שוין דאַמאָלסט צוריקגעקערט פון מיליטער. ער איז אָבגעגעבען געוואָרען אַלס זעלנער צוזאַמען מיט אַנדערע שולדיגע אין די גרויסע סטודענטען־אונרוהען פון די יאָהרען 1901—1902. פון דאָרטען האָט ער זיך שוין צוריק געקעהרט אַלס איבערצייגטער „בונדיסט", ער פערנעמט זיך מיט פּראָפּאַגאַנדע צווישען די יודישע אַרבייטער אויף די קיעווער פּאָרשטעט, ווערט זעהר גיך ביי זיי פּאָפּולער; ער ווערט אין קורצען אַריינגעשיקט דורכ'ן צ. ק. אין ווילנער קאָמיטעט. צום ערשטען מאַי פון יאָהר 1904 ווערט ער אַרעס־טירט און פערשפּאַרט אין לוקישקער טורמע. נאָך זיין בעפּרייאונג לאַדט איהם איין צו זיך דער צ. ק. אַלס „ליטעראַט". ער ווערט דער מחבר פון צעהנדליגער אויפרופען און פּראָקלאַ־מאַציעס, וואָס זענען אַרויסגעגעבען געוואָרען דורכ'ן צ. ק. פֿון „בונד".

באַלד ביי אונזער ערשטען געשפּרעך מיט נח'ן איז פערבליבען אויסצונוצען מיין „לעגאַלע לאַגע" (איך בין דאָך נור וואָס געקומען צו פאָהרען און איך האָב נאָך גאָר אַ „ריי־נעם" פּאַספּאָרט...) און ווערען אַ בעל־הבית פון אַ קאָנספּיראַ־טיווער דירה אין דווינסק, וואו ס'זאָל פּאָרקומען די 6־טע קאָנפּערענץ.

דער פּלאַן איז געווען אַ גאַנץ פשוטער. מיר וועלען נעמען אַ וואוינונג אין דווינסק, אַלס אַ יונגע פּאָר פאָלק, נור וואָס געקומען צו פאָהרען פון אַן'אַנדער שטאָדט. די דירה ווע־לען מיר שען און רייך אויסמעבלירען, (די מעבעל וועט צונויץ קומען שפּעטער פּאַר דער געהיימער דרוקעריי, וואָס האָט זיך דאַמאָלסט אויך געפונען אין דווינסק) מיר וועלען אָנהויבען פיהרען אַ ברייט לעבען, אויפנעמען ביי זיך געסט און „סוחרים" און

װעלען נישט אַרויסרופען ביי די שכנים און בעלי־בתים קיין שום חשד

אַ דירה איז שוין געװען פאַראויס אויפגעזוכט אין אַ שטיל װינקעל ערגעץ אויף באַלאַטנע גאַס. מיר זענען מיט דער װירטין גיך מושוה געװאָרען, דערביי האָבען מיר אַ־יהר מתרה געװען, אַז מיר נעמען די דירה אויף אַ קורצער צייט, װייל איך װאַרט אויף אַ שטעלע אין אַן׳אַנדער שטאָדט. קיין דינער־שאַפט האָבען מיר נישט גענומען, איינע פון די בעטייליגטע אין דער קאָנפערענץ האָט לפנים אויסגעפיהרט די פונקציעס פון אַ דינסט.

די קאָנפערענץ האָט זיך אָנגעהויבען דעם 11־טען פעברואַר, דוכט זיך דאָס איז געװען די ערשטע קאָנפערענץ, אויף װעלכע די קאָמיטעטען האָבען געװעהלט צו איינעם אָדער 2 פערטרע־טער. דער װאַהל־מאָדוס פון די פריהערדיגע קאָנפערענצען איז געװען נאָך װעניגער דעמאָקראַטיש.

די קאָנפערענץ האָט װירקליך געהאַט גרויסע פראגען צו בעשליסען. די געשעהענישען פון 9־טען יאַנואַר האָבען אויפ־געטרייסעלט דאָס גאַנצע לאַנד. די ברייטסטע מאַסען זענען אַריינגעצויגען געװאָרען אין פאָליטישען שטראָם. אין ראיאָן פון „בונד״ האָבען זיך אָנגעהויבען פון 11־טען יאַנואַר אָן כּאָ־ליטישע שטרייקען און דעמאָנסטראַציעס, אַלס ענטפער אויפ׳ן „בלוטיגען זונטאָג״. אין די שטרייקען האָט זיך בעטייליגט די גאַנצע אַרבייטער־מאַסע פון די שטעט ביי אַן׳אָפענעם מיטגע־פיהל פון דער איבעריגער בעפעלקערונג. אַלע געװעלבער פלע־גען װערען געשלאָסען. די דעמאָנסטראַציעס זענען געװען זעהר אימפּאָזאַנט און האָבען געמאַכט אַ שטאַרקען רושם.

אין די גרויסע שטעט, װי װאַרשא, לאָדז און ריגע האָט דער „בונד״ קאָאָרדינירט זיין פּראָטעסט־אַקציע מיט די איבע־ריגע סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס פון די שטעט און האָט דערביי אַרויסגעװיזען אַ גרויסען מאַסען־כּח. אין ריגע איז נאָכ׳ן 9־טען יאַנואַר פאָרגעקומען אַן׳אַלגעמיינע ס. ד. קאָנפערענץ, אויף װעלכער די לעטישע סאָצ. דעמאָקראַטיע האָט געבילדעט אַ

פעדעראַטיִווען קאָמיטעט מיִט'ן „בונד", פאַר געמיינזאַמער אַרבייט.

פאַר דער זעקסטער קאָנפערענץ האָבען זיִך אַוועקגעשטעלט נייע פראַגען: וויִ אַזוֹי צו פיִקסיִרען דיִ ווירקונג, וואָס דער „בונד" האָט בעקוּמען אויף די ברייטסטע יודיִשע מאַסען, וויִ אַזוֹי צו אָרגאַניִזיִרען מאַסען־ארוֹיסטרעטונגען, וועלכע זאָלען זיִך פערוואַנדלען איִן גאַסען־רעוואָלוּציעס. מען האָט גערעדט וועגען בעוואָפענטע דעמאָנסטראַציעס, וועגען דער נויטיִגקייט צו שאַפען איִן דיִ אָרגאַניִזאַציעס געשולטע קאַמפּס־אָבטיילונגען, וועגען צושטעלען וואָפען פאַר דיִ אָרגאַניִזאַציעס, וועגען פער־וואַנדלען יעדען קאָנפליקט איִן אַ רעוואָלוּציאָנערען צוזאַמענשטויס. דיִ גאַנצע קאָנפערענץ איִז דורכגעגאַנגען אונטערן צייכען פון פערשאַרפטער רעוואָלוּציע און מיִט פולען גלויבען, אז איִהר לעצטער אַקט לאָזט שוין אויף זיך לאַנג נישט וואַרטען.

דיִ גאַנצע צייט האָבען מיִר געאַרבייט רוּהיג און זיִכער. איִן גאַס איִז געווען אָרגאַניִזיִרט אַ „פאַטרוּל" פון „זיִכערע מענשען", וועלכע האָבען השגחה געגעבען איִבער יעדען דורכ־געהער און ביי דעם ערשטען חשד געדאַרפט אונז גלייך איִנ־פאָרמיִרען. אַ טייל חברים זענען געבליִבען נעכטיגען ביי אונז אויף דער דירה, זיִך צולעגט אויף דער ערד און אויף „פעלד־בעטלעך", וועלכע מיִר האָבען ביימאָג צונויפגעלעגט. אַ צווייטער טייל איִז זיִך איִן אָוונד פאַרנאַנדערגעגאַנגען איִן האָטעלען און צו בע־קאַנטע. צוזאַמען האָבען זיִך בעטייליִגט איִן דער קאָנפערענץ אַ מאַן 25. אַלע טאָג פלעגט פאַר אונז דער ממונה אויפ'ן פאַטרוּל „אַרויסלאָזען אַ ביולעטיִן", וועגען דעם וואָס ס'איִז פאָרגעקומען איִן גאַס. אַלץ איִז געווען איִן בעסטער אָרדנונג.

אויפ'ן זעקסטען טאָג אָבער, אַ זייגער 11 איִן דער פריה, איִז אריין איינער פון דיִ אנטיילנעמער און געמאָלדען, אַז ס'איִז עפּיס זעהר פערדעכטיִג אַרום שטוב, מען דאַרף זיין גרייט. מיִר האָבען נאָך ניִשט דערוויִזען צו בעטראַכטען דיִ גע־שאַפענע לאַגע, וויִ איינער פון דיִ הויפּט־משגיחים האָט מיִר אָנגעקלאַפּט לויט דעם אָבגערעדטען סימן איִן טהיִר און האָט פשוט בעפעהלען שוין פאַרנאַנדערגעהן יִר פּאָלִיציי גנעהט שי

צו אונז. ס׳איז נישט געווען קיין צייט איהם אויסצופּוצען געגנויער.

מיר האָבען קודם כּל צונויפגענומען אַלע פּאַפּירען מיט די אָנגענומענע רעזאָלוציעס, דאָס אָבגעגעבען איין חבר, וועל־כער האָט זיך אַרויסגעלאָזען דורכ׳ן פענסטער (די דירה איז געווען אין דער נידער) אויפ׳ן הויף, וואָס האָט געהאַט אַ בעזונדער אַרויסגאַנג. נאָכדעם האָבען מיר מ׳צלח געווען אַ מאַן 10—15 קאָמפּראָמיטירטע, טריפה פּערזאָנען. די איבעריגע, מעהר כשר׳ע מיט אַ סאָלידען, סוחרישען אויסזעהן זענען פערבליבען זיצען ביים טיש אין גאַסט־צימער. מיר וואַרטען אונגעדולדיג אויפ׳ן קלאַנג פון גלעקעל. קיינער קומט נישט. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? מיר שיקען אַרויס מיין פרוי, געוואָהר ווערען, וואָס הערט זיך. זי קומט צוריק צו געהן און מעלדעט, אַז די פּאָ־ליציי איז שוין ארויס פון אונזער הויף און איז אַוועק ווייטער.

ווי ס׳האָט זיך נאָכדעם אַרויסגעוויזען, איז דאַמאָלסט גע־שעהן אַזאַ מעשה. איינער פון אונזערע היטער האָט בעמערקט, ווי דער פּאָליציימאַן, וואָס שטעהט אויפ׳ן ראָג האָט עפּעס איינגערוימט דעם פּריסטאַוו אַ סוד און אָנגעוויזען מיט׳ן פינגער אויפ׳ן הויז, וואו מיר זענען געזעסען. דאָס האָט בעוואוסטזיין אונזער פּאַטרול שטרענגער השגחה געגעבען. איינער איז נאָכגע־גאַנגען דעם פּריסטאַוו, האט פעסטגעשטעלט, אַז ער רופט מיט זיך אַ פערשטאַרקטע וואַך און האט אַפילו דערהערט אָנרופען דעם נומער פון אונזער הויז. נאָכדעם ערשט, איז אבגעגעבען געוואָרען די פערארדנונג פאַנאַנדערגעהן זיך.

אַרויסגעוויזען אבער האט זיך, דאס פּאליציי איז געקומען צו אונז אויפ׳ן הויף זוכען אַ געהיימען פערקויף פון בראָנפען. מיר האָבען געקאָנט ערשט אויף דער אמת׳ן דורכפאַלען, ווען אונזער עולם האָט זיך אַלאָזגעטון פון מיין דירה און האָט זיך בעגעגענט פנים אל פנים מיט דער פּאָליצייאישער חברה. אפנים, דעם פּריסטאַוו איז גאָר נישט איינגעפאַלען חושד צו זיין אַזאַ „רייכע״ דירה און אַזעלכע „אנשטענדיגע״ לייט אין טריפה זאַכען און ער האָט אויף דעם קיין שום אָכט נישט

געלעגט. מיר אָבער האָבען בעשלאָסען שוין מעהר אויף מיין דירה קיין זיצונג נישט איינאָרדנען. דעם לעצטען טאָג און נאַכט, וועלכע איז פערענדיגט געוואָרען מיט אַ טראַדיציאָנעלער בונדישער „ליאַמע", האבען מיר שוין פערבראַכט אין אַנ'אַנדער וואוינונג, ביי אַ צווייטען חבר.

באַלד שוין אויף מאָרגען נאָך אונזער קאָנפערענץ איז אונז געווען בעשערט צו זעהען מיט אונזערע אויגען די דורכ־פיהרונג פון אונזערע רעזאָלוציעס, וואָס מיר האָבען מיט עט־ליכע טעג צוריק אָנגענומען. אין דווינסק האָט זיך אָנגעהויבען אַ עקאָנאָמישע בעוועגונג אויף איינינע גרויסע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען מיט קריסטליכע אַרבייטער. מען האָט געשיקט נאָך אונזערע „אַגיטאַטאָרען", מען האָט געזוכט „אראַטאָר'ס". גיך האָט זיך איינגעגעבען אַריינצוציהען אין דער בעוועגונג די גרעסטע פאַבריקען פון שטאָדט און פערוואַנדלען זי אין אַ ריין פאָליטישע. די יודישע אַרבייטער זענען מיט גרויס שמחה צו־געשטאַנען צו דער בעוועגונג און אונגערעכטערהייט פאַר דער פאָליציי, איז אין שטאָדט אויסגעבראָכען אַנ'אַלגעמיינער פראָטעסט־שטרייק געגען דעם בלוט־באָד פון 9־טען יאַנואַר.

ס'זענען געוואָרען איינגעאָרדענט פלוג־דעמאָנסטראַציעס, באַלד אין איין עק שטאָדט, באַלד אין אַ צווייטען. „נידער" און „עס לעבע" האָבען געהילכט אין די גאַסען. אויף איינער אַזאַ פלוג־דעמאָנסטראַציע האָט אַ פריסטאַוו אויסגעשאָסען און האָט געטויט אַ יונגען יודישען אַרבייטער. דאָס האָט אַרויסגערופען אַ גרויסע אויפרעגונג אין שטאָדט. דער דווינסקער „קאָמיטעט" האָט בעשלאָסען איינצואָרדנען אַ גרויסע פראָטעסט־דעמאָנסטראַציע בעת דער לויה, אויף וועלכע ער האָט גערופען די גאַנצע בע־פעלקערונג. אונגעריכט פאר די איניציאַטאָרען גופא האָבען זיך אויפ'ן רוף געשטעלט טויזענדער, צעהנדליג טויזענדער מענשען.

פאָליציי האָט זיך פערלאָרען און נישט געוואוסט, וואָס צו טון. די אימפאָזאַנטע פראָצעסיע איז געגאַנגען מיט'ן אָרון אָן דער שפּיץ ביז דעם בריק, וואָס פיהרט צום בית־עולם. דאָרטען ערשט האָט דעם עולם אָבגעהאַלטען אַנ'אָבטיילונג מי־

ליִטער. דער אָפיִציִר האָט בעפוילען פאַנאַנדערגעהן. די אָרדנער
האָבען געהייסען זיך ניִשט ריִהרען פון אָרט. ס'האָט געבלאָזען
דער האָרן, אַלס התראה צום שיִסען. איינמאָל, אַלע שטעהען.
דאָס צווייטע מאָל,——קיינער ריִהרט זיך ניִשט. די פויקען קלאַ=
פּען שוין, מען וואַרט אויף דעם שאָס און אַלע שטעהען ווי
אַנ'אייזערנע וואַנד. דאָ האָט זיך דער פּאָליִצמייסטער אַליין
דערשראָקען פאַר דעם דאָזיִגען איִמפּאָזאַנטען כח און האָט
בעפוילען דעם מיִליִטער אָברוקען זיך. צום ערשטען מאָל האָ=
בען מיִר, אנטיילנעמער פון דער קאָנפערענץ, געגען אַלע כללים
פון אונטערערדיִשער קאָנספּיִראַציע, זיך אָפען בעטייליִגט איִן
דער פּראָצעסיע און געזעהן בעשיינפערליִך דעם גרויסען סטיִ=
כיִשען כח, וואָס אַ רעוואָלוציאָנערע צייט פערמאָגט צו שאַפען
פון אַ צושטויבטער, צושפּרייטער מענשען=מאַסע.

דער זשיטאָמירער פּאָגראָם.

נאָך דער דווינסקער קאָנפערענץ איז בעשלאָסען געוואָרען, איך זאָל זיך בעזעצען אין בערדיטשעוו. נישט אַזוי צוליב דער שטאָט גופא, נור בנדי צו בעדינען גאַנץ דרום-רוסלאַנד. ווי בעקאַנט, האָט דער „בונד", ביז זיין אַרויסטרעטען פון דער ס. ד. פּאַרטיי, זיך אָבגעהאַלטען פון גרינדען אָפיציעלע אָרגאַניזאַציעס אויף דרום-רוסלאַנד אַזעלכע האָבען זיך אָנגעהויבען דאָרט צו בילדען ערשט אין יאָהר 1904.

די ערשטע איז געווען די קיעווער אינטעליגענטען-גרופּע „פרייהייט" מיט זאַסלאַווסקי'ן, זאָלאָטאַריאָוו'ן און נאָוואָמייסקין אין דער שפּיץ. נאָכדעם איז אָפיציעל אָנערקענט געוואָרען דער אָדעסער קאָמיטעט פון „בונד", ס'האָט זיך געבילדעט אַן אָרגאַניזאַציע אין קישינעוו און אין די איבעריגע שטעדט אויף דרום. ס'איז נויטיג געווען צו פערבינדען די אַלע שטעדט מיט'ן צענטער און זיי קומען צו הילף מיט אָרגאַניזאַציאָנעלע דירעקטיווען און טעכניק.

מיט דעם צוועק איז אַוועקגעשטעלט געוואָרען אין בערדיטשעוו אַ געהיימע דרוקעריי ספּעציעל פאַר'ן דרום ראַיאָן. יונה (פ. קאָיגען) פלעגט זיין דער שליח פון צ. ק. פאַר די דרום-אָרגאַניזאַציעס. מיר האָבען איהם גערופען „דער גענעראַל-גובערנאַטאָר פון דרום-מעריב'דיגען קאַנט". זיין פרוי דאָראַ האָט געוואוינט אין בערדיטשעוו, אַלס לעהרערין, זי האָט זיך נישט בעטייליגט אין דער אָרטיגער ארבייט און איז געווען די פערמיטלערין צווישען דער „טעכניק" און דער אָפענער וועלט.

יונה איז איבערגעפאָהרען אין צענטער, (גוט מיט א גאַנ

צער גרופּע זענען אַרעסטירט געוואָרען גאָר גיך אין ווילנע) איך האָב זיך בעזעצט אין בערדיטשעוו, הויפּטזעכליך צוליב דער ליטעראַרישער אַרבייט פאַר׳ן גאַנצען דרום־ראַיאָן.

בכדי זיך פערזיכערן אויף אַ לענגערע צייט, איז בעשלאָסען געוואָרען, דאָס איך בענוץ זיך מעהר נישט מיט קיין פאַלשער „כתיבה״ נור מיט אַן׳אייזערנער״.

געוועהנליך, פלעגט דער פאָרשטעהער פון צ. ק. האָבען ביי זיך אַ פּעקעל בלויזע פּאַספּאָרט־בלאַנקען, אַנדערע מיט ריכטיגע התימות, אַנדערע אַפילו מיט נאָכגעמאַכטע בעשטעלטע שטעמפּלען. דער בלאַנק פלעגט אויסגעפילט ווערען מיט אַ צוגעטראַכטען נאָמען פאַמיליע פון פלוני בן פלוני, וואָס האָט גאָר קיינמאָל אין שטעטעל נישט געלעבט. ביים קלענסטען דורכפאַל פלעגט זיך דער שווינדעל גלייך אויפדעקען און דער אַרעסטירטער פלעגט מוזען אָנרופען זיין נאָמען. אויב ער האָט נישט געוואָלט פיגורירען אַלס „בראָדיאַגע״—אָהן אַ נאָמען (פאַר דעם אַליין פלעגט מען פעראורטיילען אויף אַרעסטאַנטסקע ראָטעס און פערשיקען אויף אייביג קיין סיביר).

איך דערמאָן זיך אַזאַ קוריאָז. איך האָב אַליין געוואוינט איין צייט אויף אַ פּאַספּאָרט מיט׳ן נאָמען פישעל קושנער. דאָס אָפּטע ענדערען מיינע נעמען פלעגט מיר גאָר פערפּלאָנטערען און איך פלעג נישט איינמאָל פערבייטען די יוצרות. דאָס מאָל איז׳ס געווען אין וועג. ס׳איז עפּעס געשעהן אין וואַגאָן און דער זשאַנדארם האָט ביי אַלעמען געפרעגט די פּעסער. איך האָב גראָד צו יענער צייט געלייענט אַ ווערק פון דייטשען פּראָפעסאָר קונאָ פישער.

— אייער נאָמען און פאַמיליע? פרעגט מיר דער זשאַנדאַרם.

— קונאָ פישער! באַמקע איך מעכאַניש אויס. דער זשאַנדארם קוקט זיך גוט איין אין פּאַפּיר, לייענט שווער דורך די געדרעהטע קלעצלאַך און גיט מיר אָב צוריק מיין פּאַספּאָרט...

אַלס „אַן׳אייזערנע כתיבה״ האָט זיך גערעכענט אַן׳אמתער פּאַספּאָרט, ארויסגעגעבען אויף אַ נאָמען פון אַ פערזאָן, וועל-

כע איז ווירקליך געווען איינגעשריבען אין די ביכער. אזעלכע פּאַספּאָרטען פלעגט מען בעקומען דורך קרובים פון אָבגעפּאָהרענע קיין אַמעריקא אָדער געשטאָרבענע, וועלכע זענען פון די ביכער נישט אויסגעמעקט געוואָרען. מיט אַזעלכע פּאַספּאָרטען פלעגען אויך האַנדלען די „סטאַראָסטעס" פון פערשידענע שטעטלאך, בעקומענדיג צו עטליכע הונדערט רובל פאר אַ שטיק.

נאָך מיין פּאַספּאָרט בין איך ספּעציעל געפּאָהרען קיין האָמעל. אַנ׳אַלטער מאַן מיט אַ פּאַטריאַכאַלער ווייסער באָרד האָט מיך אין אופּראַווע העפליך אויפגענומען, ווי נור ער האָט זיך דערוואוסט פון וועמען איך בין געקומען. ער האָט מיך באַלד הויך פאַר אַלעמען אָנגערופען מיט׳ן נאָמען ליבמאַן. ער האָט געהייסען דעם שרייבער אַרויסגעבען „דעם ה׳ ליבמאַן" אַ פּאַספּאָרט און איך האָב זיך אייגעהענדיג אונטערגעשריבען אין די ביכער. אַלץ איז געווען געמאַכט כשר וישר. איך האָב נאָך דערצו בעקומען אַ גענויע רשימה פון מיינע כלומר׳שטע עלטערען און נאָהענטע קרובים און בין מיט דעם אַלעם אָבגעפּאָהרען אין מיין נייעם וואוינאָרט.

אויסער די צענטראַלע פונקציעס האָב איך גענומען אויך אַנ׳אַקטיווען אָנטייל אין דער שטאָדט־אַרבייט פון בערדיטשעוו (אָרגאַניזאַציע, פּלוג־פערזאַמלונגען, טעטיגקייט צווישען דער אינטעליגענץ) און בין אין אַ משך פון אַ גאַנץ קורצער צייט געוואָרען גוט בעקאַנט דער אָרטיגער יודישער בעפעלקערונג.

גיך איז געשעהן אַזעלכעס, וואָס האָט אונז אַלע אַרויסגעשטויסען אין דרויסען און געצוואונגען אָפען אַרויסטרעטען פאַר דעת וועלט.

איך האָב שוין דערמאָנט, אַז די 6־טע קאָנפערענץ האָט בעשלאָסען צו בילדען אין די אָרגאַניזאַציעס קאַמפּס־דרוזשינעס, וועלכע זאָלען ווערען אויסגענוצט אין ערנסטע מאָמענטען פון צוזאַמענשטויסען מיט דער פּאָליציי. דער צ. ק. האָט בעדאַרפט די אָרגאַניזאַציעס בעזאָרגען מיט וואָפען, (רעוואָלווערען, באָמבעס און קאַלט־געוועהר). די דאָזיגע קאַמפּס־דרוזשינעס פלעגען זיך איבען אין שיסען אונטערן שטאָדט, אין די

וועלדער. זיי פלעגען זיין אונטערגעוואָרפען אַ בעזונדער דיס־ציפלין, זענען געווען צוטיילט אויף צעהנדליגער. יעדער צעהנ־דליג האָט געהאַט אַנ׳„עלטסטען״ און זיי אַלע האָבען געמוזט פאָלגען די בעפעהלען פונם „נאַטשאַלניק״, בעשטימט דורכ׳ן „קאָמיטעט״. די דיסציפלין דאָרט איז ווירקליך געווען אַ מוס־טערהאַפטע.

איין ביישפיל נור. אַרום פסח האָבען מיר איינגעאָרדענט אַ מיטינג אין אַ שוהל. די דאַווענער פלעגען בכלל צו יענער צייט אויפנעמען גאַנץ גערן די געקומענע רעדנער און פלעגען זיי אויפמרקזאַם אויסהערען. ס׳פלעגט טרעפען אַ מאָל, אַז אַ גבאי אָדער אַנ׳אַנדער גביר פלעגט וואַגען נישט ערלויבען צו רעדען, אָבער דער איבעריגער עולם פלעגט זיך איינשטעלען פאַר׳ן רעדנער און צווינגען די „פני״ צו שווייגען. איינציגע מיטגלי־דער פון די קאַמפס־דרוזשינעס פלעגען בעגלייטען דעם רעדנער און פלגען פערנעמען דעם אַרויסגאַנג, בכדי נישט דערלאָזען צו קיין בהלה, אָדער פראָוואָקאַציע.

אויך דאָס מאָל איז דער מיטינג דורך זעהר געלונגען. דער רעדנער האָט געענדיגט רעדען מיט גרויס ערפאָלג. דער עולם איז זיך גאַנץ רוהיג און צופרידען פונאַנדערגעגאַנגען. פלוצלינג האָט זיך דערהערט אַ שאָס. דאָס האָט ארויסגערופען אַ שטאַרקען טומעל, וועלכען מען האָט גיך בעזייטיגט. ווער האָט דאָס געשאָסען? ס׳האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז דאָס האָט געטון איינער אַנ׳אַרבייטער, אַ מיטגליד פון דער דרוזשינע, וועלכער האָט פון גרויס שמחה אויסגעשאָסען אין דער לופטען. צו איהם איז גלייך צוגעגאַנגען די שניידערין ע ט ק ע (מיט־גליד פון בערדיטשעווער קאָמיטעט), זיין „עלטסטע״, זי האָט איהם פאַר׳ן גאַנצען עולם אַראָבגעלאָזען אַ פייערדיגען פאַטש און גלייך ביי איהם דעם רעוואָלווער אָבגענומען. שפּעטער האָט די אַלגעמיינע פערזאַמלונג פון דער דרוזשינע איהר אויסגע־דריקט צוטרוי און דעם בעשולדיגטען פון זיך אויסגעשלאָסען...

צוזאַמען מיט׳ן וואוקס פון דער רעוואָלוציאָנערער שטי־

מוגג ביי די בעפעלקערונג, האָבען זיך אויך געבילדעט און פערשטאַרט קאָנטר־רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס,— „די שוואַר־צע מאה“, דאָס זענען געווען קליינע, אומבעדייטענדע גרופּקעס, וועלכע זענען אויסגעהאַלטען געוואָרען און מעהרסטענטייל אוועקגעשטעלט געוואָרען דורך די פּאָליציי און זשאַנדאַרמען. אין די יודישע שטעט האָט זיך געשאַפען אַ פּאָגראָם־שטימונג; די שוואַרצע מאה האָט די רעוואָלוציע פערשריען אַלס אַ יודישען בונט און האָט זיך געגרייט נוקם צו זיין אָן די „זשידעס“.

די „קאַמפּס־דרוזשינעס“ האָבען דעריבער געהאַט אויך גאַנץ בעשטימטע פונקציעס פון זעלבסט־שוץ אין פאַל פון פּאָגראָמען און אָנפאַלען אויף דער יידישער בעפעלקערונג.

איינמאָל אין אַ שעהנעם פריהלינגס־פריהמאָרגען (24־טער אַפּריל 1905) איך שפּאַציר אַזוי אַרום נעבען מיין דירה אויפ'ן וועג צום זשיטאָמירער שאָסיי, קומט צו מיר צולויפען אַ פערסאָפּעטער שליח און דערצעהלט, אַז אין זשיטאָמיר האָט אויסגעבראָכען אַ פּאָגראָם און ס'איז נויטיג באַלד הילף, מען האָט גלייך אין איילעניש צונויפגערופען די קאַמפּס־דרוזשינע, בעשלאָסען תיכף זיך זעצען אויף פוהרלאַך און אָבפאָהרען קיין זשיטאָמיר (אַ 5—4 שעה רייזע מיט'ן אַקס). מיט דער באַהן האָבען מיר פאָראויסגעזעהן, אַז ס'איז געפעהרליך צו פאָהרען. געוועהר האָבען די אָבגעפאָהרענע מיט זיך אויך נישט מיט־גענומען, ווייל מען האָט געקאָנט וואַרטען אויף רעוויזיעס אין וועג. דאָס ביסעל געוועהר האָבען מיר איבערגעשיקט דורך איניגע פרויען, וועלכע האָבען עס געדאַרפט צושטעלען אין אַ בעשטימטען אָרט.

ווי מיר זענען שפּעטער געוואָהר געוואָרען, איז דער פּאָגראָם אין זשיטאָמיר אָרגאַניזירט געוואָרען דורך דער פּאָלי־ציי אויף אַ גאַנץ ציניִשען אָפענעם אופן. איניגע „אַגיטאַטאָרען“ זענען אַרומגעגאַנגען איבער דער שטאָדט און אומגעגעגד און פערשפּרייט קלאַנגען, דאָס די יודען גרייטען זיך אויסקולצענען אַלע קריסטען, דאָס מיט דעם צוועק לערנען זיי זיך שיסען

אין די וועלדער (אין אָפיציעלען קאָמוניקאַט האָט די רעגי־רונג אויך אויסגענוצט די מעשה מיט׳ן שיסען אין די וועלדער). און דאָס אַלע קריסטען מוזען זיך פערטיידיגען. די דאָזיגע „אַגיטאַטאָרען״ זענען געווען געקומענע לייט, דער פּאָליציי גוט בעקאַנט און דורך איהר פּראָטעזשירט.

זיי האָט זיך איינגעגעבען צונויפזאַמלען אַ באַנדע פון 200—300 כוליגאַנעס און אַקטיווע אָנפאַלער. די זשיטאָמירער זעלבסט־שוץ וואָלט גאַנץ לייכט מיט דער באַנדע זיך אַנ׳עצה געגעבען. פון איין רעוואָלווער־שאָס זענען זיי זיך ווי האָזען צולאָפען.

איינעם פון אונזער בערדיטשעווער דרוזשינע, אַ סטודענט מיט אַ קריסטליכען אויסזעהען, איז געלונגען מיט גרויס ריזיקע צו בעקומען צוטרוי פון דער חברה, האָט דערגאַנגען אַלע זייערע סודות און ער האָט אָבגעווענדעט מיט פאַלשע עצות איינִיגע אָנפאַלען אויף די יודען. ער האָט דערפאַר שיער נישט בעצאָהלט מיט זיין לעבען. עפּעס איינע אַ פרוי מיט אַנ׳אויסזעהען פון אַ מכשפה האָט זיך אין איהם איינגעגעסען און האָט געטענה׳ט, אַז ער אַליין איז „אַ זשיד״, אַ פעררעטער. דער צוהיצטער עולם האָט פון איהם פערלאַנגט, ער זאָל אָבזאָגען די תפילה „פאָטער אונזער״. ער האָט דאָס זיי אַוועק־געלעגט אויף אויסוועניג, ווי אַ יוד „אשרי״ און זיי אַלע האָבען איהם געהויבען און געטרייסעלט מיט אַ „הוראַ״!

דאָס מיליטער אָבער, וועלכעס דער גובערנאַטאָר האָט ארויסגעשיקט האָט זיך געשטעלט אויף די זייט פון די כולי־גאַנעס, האָט פּשוט אָבגעצוימט דעם וועג דער זעלבסט־שוץ און די ערשטע האָבען געקאָנט פריי רויבען און מאָרדען. אין יענעם צוזאַמענשטויס זענען אומגעקומען פון דער בונדישער זעלבסט-שוץ די ברידער סטודענטען ווײנשטײן און ס׳איז אויך ערמאָרדעט געוואָרען דער סאָציאַליסט ־ רעוואָלוציאָנער בלינאָוו, אַ קריסט, אַ סך פון דער זעלבסט־שוץ זענען פער־וואונדעט און שטאַרק צוקלאַפּט געוואָרען.

מעהר ווי אַלץ האָט אונז געטראָפען די שוידערליכע

בשורה וועגן דעם מערדערישען טויט פון אונזערע 11 בעסטע חברים אין טשודנאָוו. גלייך ווי ס׳איז דערגאַנגען צו זיי די ידיעה ווענען פּאָגראָם אין זשיטאָמיר האָבען זיי זיך אויך באַלד געלאָזען אַהין צו הילף. זיי האָבען אונפאָרזיכטיג מיט זיך מיטגענומען אויך די רעוואָלווערען. אין די אַרומיגע דערפער זענען שוין אַרומגעגאַנגען פערדעכטיגע פערזאָנען, וועלכע האָבען דערצעהלט די פויערים, דאָס די יודען גרייטען־צו א שחיטה אויף זיי.

אין אַ שטעטעל אויפ׳ן וועג, (איך געדענק שוין נישט דעם נאָמען) איז געוואָרען זעהר געפעהרליך ווייטער צו פאָהרען, ווייל די פויערים האָבען זיך שוין שטאַרק גערודערט און געווען זעהר אויפגערייצט. די טשודנאָווער חברים ווילען זיך בעהאַלטען ביי די דאָרטיגע יודען, איבערוואַרטען אַ שטיקעל צייט און ווייטער פאָהרען. אָבער פון גרויס פחדנות וויל זיי קיינער צו זיך נישט אַריינלאָזען. זיי מוזען זיך לאָזען אין וועג ווייטער.

אַ באַנדע פויערים האַלט זיי אָב און וויל רעווידירען דעם וואָגען. די חברים פון זעלבסטשוץ האָבען פערבעהאַלטען זייער געוועהר אין היי. ביי איינעם אָבער האָט מען אין קעשענע יאָ געפונען אַ רעוואָלווער. דאָס האָט דעם המון צערייצט. ווי אַ ווילדע סטאַדע זענען זיי בעפאַלען מיט פלעקער, דרענגער און קאָסעס די יונגע לייט, וועלכע האָבען זיך שוין נישט געקענט דערקלייבען צו זייער געוועהר און זיי אַלע ווערען אויף אַ בעסטיאַלישען אופן פערמוטשעט, ערמאָרדעט.

די דאָזיגע שוידערליכע ידיעה האָט אַרויסגערופען אַ שטאַרקען צאָרען געגען דעם קליינעם יודישען ישוב, וואָס האָט אַרויסגעוויזען אַזאַ בהימה׳שען פחד און האָט נישט געוואָלט ביי זיך בעהאַלטען די לייט, וואָס זענען געלאָפען מיט מסירת־נפש צו פערטיידיגען דאָס לעבען פון אַנדערע יודען. דאָס דערמאָנטע שטעטעל האָט זיך נאָך אַ לאַנגע צייט געפונען אונטער אַ שטרענגען באָיקאָט און קיינער פון זיינע יודישע איינוואוינער האָט נישט געטאָרט קומען קיין בערדיטשעוו און אין די

שכנישע שטעטלעך האַנדלען, אָדער עפּעס איינקויפען.

די באַיקאַטירטע האבען זיך אפילו געווענדעט צו דעם „געזעלשאַפטליכען קאמיטעט" (מ. ב. ראַטנער, קוליזשער און איבעריגע), וואס האט זיך געבילדעט נאכן פאגראם, אום אויסצופארשען זייער שולד. דער קאמיטעט האָט, דוכט זיך, געפונען אין זייער האַנדלונג „מילדערענדע אומשטענדען", די אַרבייטער־מאַסען אָבער האבען זיך מיט דעם נישט געוואלט רעכענען און לאַנג נאך האט אַ יוד פון יענעם שטעטעל זיך געשעמט און געשראָקען אנצורופען דעם אמת'ן ארט, וואו ער וואוינט.

דער פאגראם אין זשיטאמיר האט שטאַרק רעוואלוציאָנירט די גאַנצע יודישע בעפעלקערונג. דער בלוטיגער אויפטו פון דער פאליציי איז פאַר אלעמען געווארען בולט קלאר. אין בערדיטשעוו האט זיך אויך געשאַפען אַ פאגראם־שטימונג. מיר האבען פערברייטערט אונזער זעלבסטשוץ און מאביליזירט צו איהר אַלע פעהיגע אַרבייטער. די יודישע בורזשואַזע געזעלשאַפט האט אסיגנירט געוויסע סומען אויף איינקויפען געוועהר. די בירגערליכע פאליטיקער האבען זיך אַפילו מיט אונז שטאַרק געדונגען פאַר דער ווירקונג אויף דער זעלבסטשוץ; מיר אָבער האבען זיי געענטפערט קליפ און קלאר, דאס די זעלבסטשוץ און די אַלגעמיינע קאַמפס־אבטיילונגען זענען ביי אונז איינס און דאס זעלבע, דאס איז דער המשך פון אונזער אַלגעמיינער רעוואלוציאנערער ארבייט און יעדע צוזאַמענאַרבייט מיט די בירגערליכע ריכטונגען אויך אין דער הינזיכט איז פאַר אונז אַבסאלוט אויסגעשלאָסען. ס'קאן נאר זיין די רעדע, וועגען קאארדינירען די טעטיגקייט פון זעלבסטשוץ אין דער צייט פון אַ פאגראם.

די מעגליכקייט פון אַן ארגאניזירטען אנפאַל אויף יודען איז נישט געווען בלויז קיין פאַנטאַזיע־איינבילדניש. מיר האבען ־יעגען די דאזיגע הכנות געהאַט גאַנץ קאנקרעטע אינפארמאציעס. דער ארטיגער פאליצמייסטער האט פרובירט אויסנוצען די דאזיגע קלאַנגען אויף צו שאנטאזשירען די יודען און

ביי זיי גרויסע געלד-סומען פאדערן. מיר זענען אַרויסגעטראטען קאטעגאריש געגען אזא „שוך-מיטעל”. אין שטאדט האט מען זיך שטארק מיט אונזער מיינונג גערעכענט. ס'איז דערגאנגען אַזוי ווייט, אז דער דארטיגער פאליצמייסטער האט געמאכט אַ פארשלאג דורך אַן אנגעזעהענעם כלל-טוער, איהם צוזאַמענפיהרען מיט „מיכאַאילען” (מיין פסעוודאנים) צוליב א וויכטיגען ענין. איך האב זיך פון דעם „כבוד” אבגעזאגט.

מיר האבען אויסגענוצט די אויפגערעגטע שטימונג און איינגעאָרדענט אַ גאַנצע רייהע אויפקלערונגס-מיטינגען אין די שוהלען און בתי-מדרשים. אין זשיטאָמיר האָבען מיר איינגעאָרדענט אָהן אַ פּאָליציי-ערלויבניש (נאָך דער פערברעכערישער אַרבייט האָט זיך די פּאָליציי אויף אַ צייט אָבגערוקט אָן אַ זייט) צוויי גרויסע מאַסען-מיטינגען אין שוהל אויפ'ן הויף, אויף וועלכע איך און ח' אַ ב ר אַ מ אָ ו ו י ט ש (ריין) זענען אַרויסגעטרעטען. צו שלושים האָבען מיר אין בערדיטשעוו אָרגאַניזירט אַן אַלגעמיינעם פּראָטעסט-שטרייק און גערעדט אין אַלע שוהלען און בתי-מדרשים. דער איינפלוס און ווירקונג פון „בונד” אויף דער גאַנצער יודישער בעפעלקערונג האָט געשטיגען מיט יעדען טאָג און ער איז געוואָרען אַ שטאַרקער כח, אַ צווייטע אָנערקענטע מאַכט.

דער אַפּאַראַט.

דער „בונד" איז די גאַנצע צייט געווען אַ שטרענג צענט־ראַליזירטע אָרגאַניזאַציע. דער צענטראַלער קאָמיטעט, אויס־געקליבען געהיים אויף צוזאַמענפאָהרען, האָט פערמאָגט אין זיין רשות אייניגע „אַגענטען", וואָס פלעגען בעזוכען די שטעדט, אינסטרואירען די אָרטיגע אָרגאַניזאַציעס, זיי פערבינדען מיט'ן צ. ק. די אַגענטען פלעגען זיך בעטייליגען אויף אַלע זיינע זיצונגען מיט בעראַטונגס־רעכט; אייניגע רעפערענטען, (הויפּט־זעכליך מ. ליבער און אַבראַמאָוויטש־ריין), וועלכע פלעגען אַרומפאָרען אַלע ראַיאָנען מיט רעפעראַטען אויף ספּעציעל בעשטימטע טעמעס (די טעזיסען פלעגען פריהער ווערען בעהאַנדעלט אויף די זיצונגען פון צ. ק.), אַ פּאָר צעהנדליק „פּראָפעסיאָנאַלען", וועלכע דער צ. ק. פלעגט אַריינ־שיקען אין די אָרטיגע קאָמיטעטען אויף אָנצופיהרען מיט דער אַרבייט, זיי פלעגען דאָס זיין די פערטרויאונגס־לייט פון צענ־טראַלען קאָמיטעט אויף די ערטער.

וואָס מעהר די רעוואָלוציאָנערע באַוועגונג איז געשטיגען, וואָס גרעסער ס'איז געוואָרען דער שטח, וואו דער „בונד" האָט ענטוויקעלט זיין טעטיגקייט און וואָס מעהר די אַרבייט איז געוואָרען קאָמפּליצירטער, אַלץ גרעסער איז געוואָרען די נאָכ־פראַגע אויף „פּראָפעסיאָנאַלען", אַלץ מעהר האָט דער צ. ק. געמוזט אָברייסען מענטשען פו זייער שטענדיגער בעשעפטיגונג און זיי פאַנאַנדערשיקען אויף די ערטער צו אָנפיהרען און השגחה־געבען אויף דער גאַנצער אַרבייט. אויסהאַלטען זיי פלעגען דאַרפען די אָרטיגע אָרגאַניזאַציעס. פערשטעהט זיך, אַז גע־שיקט זענען געוואָרען „פערטרויאונגס־מענער" בלויז אין די

גרויסע שטעט און פאַר די ראַיאָנע קאָמיטעטען, וואָס האָבען בעאַרבייט די פראָווינץ.

אויסער דעם דאָזיגען פּאָליטישען „אינווענטאַר", האָט נאָך דער צ. ק. פערמאָגט ביי זיך דעם אַזוי־גערופענעם „טעכנישען פערסאָנאַל". ס'איז נויטיג געווען אַ טעכניקער, וועלכער זאָל איינשטעלען און אויפפאַסען די געהיימע דרוקערייען, אויסאַרבייטען פערשידענע געהיימע טישלאַך, שפייקעסטלאַך, בערשטלאַך און אַנדערע מכשירים, וואו מען זאָל קאָנען פערבעהאַלטען טריפה זאַכען, בעוואָרענט אינגאַנצען פון רעוויזיעס.

מיט דעד דאָזיגער אַרבייט האָט אָנגעפיהרט ישראל מיכל קאַפּלינסקי („לאַנגזאַם"), ער האָט געעפענט אַנ'אייגענעם שלאָסער-וואַרשטאַט אין דווינסק, וואו ער פלעגט פערפערטיגען דרוק־פרעסען און אַנדערע קאָנספּיראַטיווע כלים פאַר'ן צ. ק. אָדער אַנדערע רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס, לויט דער רעקאָמענדאַציע פון צ. ק. מיט יאָהרען שפּעטער ערשט (1909) האָט מען זיך דערוואוסט, דאָס דער דאָזיגער נפש האָט געדינט צוויי געטער מיט אַ מאָל: ער איז געווען אויך אויף געהאַלט ביים פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט. וועגען זיין ראָלע בכלל און ווי אַזוי ער איז ענדעקט געוואָרען, וועט מיר נאָך אויסקומען צו רעדען בפרטיות אין איינעם פון די ווייטערדיגע בענדער.

אוסער דעם האָט דער צ. ק. געהאַט אַ ממונה אויף טראַנספּאָרט-ענינים. מען האָט געדאַרפט בעקומען פון צייט צו צייט ליטעראַטור פון אויסלאַנד, פאַנאַנדערשיקען ליטעראַטור וואָס האָט זיך געדרוקט אין די אונטערערדישע דרוקערייען („אַרבייטער־שטימע", „בונד",—פלוג־בלעטלאַך און אויפרופען) און דערצו איז נויטיג געווען אַ בעזונדער מענש. ווי איך האָב שוין דערמאָנט, האָבען די גרענעץ־אָנגעלעגענהייטען איבערגענומען אויף זיך די בערשטער. פאַר דעם פּעריאָד, וועלכען מיר בעהאַנדלען איצט, איז דער טראַנספּאָרט־משגיח געווען זלמן מלמד—יינגער (איצט אין אַמעריקאַ). דאָס איז געווען אַ ווענִיג־רעדעוודיגער, אָבער זעהר פלינקער בחור מיט גרויס

ענערגיע, וועלכער פלעגט דורכפיהרען די שווערסטע אַרבייטען און פלעגט זיך גיך אָבריייניגען פון די שפּיאָנען, וואָס פלעגען זיך אָפט יאָגען נאָך איהם.

מיט׳ן טראַנספּאָרטירען ליטעראַטור פון איין שטאָדט אין די צווייטע זענען נישט געווען קיין גרויסע שוועריגקייטען. די צענטראַל־דרוקעריי, שען און באַקוועם איינגעאָרדענט, איז כמעט די גאַנצע צייט אויסער איניגע קליינע הפסקות, געווען אין וואַרשא. זי האָט פיגורירט אונטער אַ שילד פון אַן׳איינבינדע־ריי. זי איז געווען אַזוי אַוועקגעשטעלט, אַז צו יעדען מאָמענט האָט מען דעם קאָמאָד, אין וועלכען ס׳האָט זיך געפונען דער פּרעס און זאַץ־קאַסטען געקאָנט צומאַכען און ס׳איז שוין גאָר־נישט געווען צו דערקענען, אַז דאָ איז אַ דרוקעריי.

מען האָט בעקומען פערבינדונגען מיט׳ן פּערסאָנאַל פון דער טראַנספּאָרט־קאַנטאָר „נאַדעזשדאַ״, דורך וועלכער מען פלעגט אַרויסשיקען אין פערשידענע שטעט גאַנצע קערבּ לי־טעראַטור, אַלס געפּעס אָדער אַנדער היימישע געשיר זעלטען־ווען פלעגט די ליטעראַטור „פערשאָטען ווערען״. אין אַזעלכע פאַלען פלעגען די קאַנטאָר־אָנגעשטעלטע ווי נישט איז פריהער צו וויסען געבען און די אָבשיקער פלעגען יעדענפאַלס נצול ווערען פון די זשאַנדאַרמען.

איין צייט האָט מען אין וואַרשא אָרגאַניזירט דאָס בע־קומען ליטעראַטור פון אויסלאַנד אויף אַזאַ אופן. אין די פּוי־לישע און אויסלענדישע־צייטונגען איז געווען געדרוקט אַן׳אַנאָנס דורך דער אַנאָנסען־ביוראָ מעטצעל אין וואַרשע, אַז אַן׳אינ־זשיניער זוכט אַ שטעלע אין איינע פון די אויסלענדישע פאַבריקען, אָפּערטען צו שיקען אין קאַנטאָר מעטצעל פאַר א. ב. דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון „בונד״ האָט אָנגעהויב־בען צו שיקען דורך זיינע פערשידענע קאָלאָניעס טאָג־טעגליך פאַקעטען מיט „אָפּערטעס״. נישט איינער אין קאַנטאָר האָט מן הסתם, שטאַרק מקנא געווען דעם „גליקליכען אינזשיניער״. סוף כל סוף איז די מעשה דורכגעפאַלען. איינמאָל בעת די חבר׳טע, וועלכע פלעגט אָבנעמען די בריף פאַר א. ב. איז

געקומען אין קאַנטאר, האָט איהר אַנ׳אנגעשטעלטער געגעבען אַ וואונק, אַז זי זאָל זיך גלייך אָבטראגען. די זשאַנדאַרמען זענען שוין געווען בעקאַנט מיט׳ן אינהאַלט פון די כלומרשטע „אָפּערטעס״. פון דעם שטאַמט דער נאמען „אַבע״, אונטער וועלכען דער צ. ק. האט נאכדעם פיגורירט. בכלל האָט די מיטפּיהלענדע סביבה, מיט וועלכער מיר זענען דאַן געווען אַרומגערינגעלט אין דער אַרבייט פערהיט פון אַ סך דורכפאַלען, נאך איין ביישפיל. טאַקע אין יאהר 1905 איז אַ געהיימע דרוקעריי געווען אין דווינסק. אַלץ זאַ. דאָרט געווען אַוועקגעשטעלט לויט אַלע קאָנספּיראַטיווע כללים און איהרע אָנטיילנעמער זענען געווען זיכער, אַז אַלץ קומט־פאַר ביי זיי בסוד־סודות. איינמאל אָבער, אין מיטען טאג, קלאַפּט־אָן צו זיי אַ שכנה׳טע, אַ יודענע און זאגט זיי גאַנץ אָפען:

— אין די אָוועגדען הערט מען ווי עס קלאַפט ביי אייך. איך פערשטיי, וואס דאס איז און מיר אַרט׳ס נישט. אין הויף אָבער רעדט מען, דאס איהר מאַכט פאַלשע געלד. בין איך אייך געקומען מתרה זיין.

פערשטעהט זיך, די דרוקעריי איז פון דאָרטען גלייך ליקווידירט געוואָרען.

צווישען די מיטהעלפער ביי דער טעכניק איז איין צייט געווען אויך אברהם בערנאַדיק, „אברהמ׳טשיק דער איינבינדער״ (איצט אין אַמעריקא). מיט בעזונדערע קאָנספּיראַטיווע אייגענשאַפטען האט זיך אויסגעצייכענט זיין פרוי מושעל. דאס איז געווען אַנ׳איינפאַכע, פּשוטע פרוי, וועלכע האָט קיינמאל אַקטיוו זיך נישט בעטייליגט אין דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג. בעת זי האט חתונה געהאַט מיט אברהמ׳לען, האט זי אפילו נישט געוואוסט, אַז איהר מאַן איז פון „דער חברה״. אָבער די דאזיגע פרוי האט פאַר דער גאַנצער צייט אַרויסגעוויזען אַזאַ איבערגעבענקייט און טריישאַפט צו דער זאך, וואס ס׳איז זעלטען צו געפונען. מושלען האט מען געקאנט פערטרויען צו פערבעהאַלטען ביי זיך די טרפה׳סטע זאַכען, איבערפיהרען די געפעהרליכסטע חפצים, דורכפיהרען די ריזיקאַלסטע

ארבייטען. זי פלעגט דאס אַלץ אָבטון שטיל, מיט אַ שמייכעל אויף די ליפּען, און וועגען דעם מיט קיינעם נישט גערעדט, איהר אייגענעם מאַן אפילו נישט דערצעהלט.

איך דערמאָן זיך אזא עפּיזאָד מושעל האָט איבערגעפיהרט פון ווילנע קיין ווארשע אַ קאָרב, וואו ס'האָט זיך געפונען שריפט. געפאָהרען איז זי מיט 2 קינדער, האָט זיך מיט גאָרנישט אויסגעטיילט פון דער מאסע יודישע ווייבער, וואס פאהרען איבער די באהנען. אין ווארשע אויפ'ן וואקזאל האָט זיך פערוואלט דעם זעלנער פון גרעניץ-וואך אריינצוקוקען צו איהר אין קארב. מושעל איז אין גרויס קלאָפּאָט און ווייכט נישט, וואָס צו טון. זי מאַכט זיך זוכען די שליסעלאך, וועלכע זי געפינט כלומרשט נישט. אומבעמערקטערהייט גיט זי אַ קניפּ דאָס מיידעלע, וועלכע זי האלט אויפ'ן האַנד, יענע צושרייט זיך אויפ'ן קול, דאָס צווייטע קינד ביי דער זייט העלפט איהר מיט. דעם זעלנער איז דערעסען געווארען ווארטען, ער האט אַ מאך-געטון אויף דער „נארישער זשידאָווקע" און איז פון איהר אַוועק. אַ ליכטיגע, א צופרידענע האָט מושעל געבראכט די זאכען און האָט אונז וועגען דעם דערצעהלט אויף איהר שטייגער, מיט א שטילען, בעשיידענעם שמייכעל.

אָבער שווערער ווי אלץ איז געווען מיט'ן גרענעץ. די אלע פונקטען, דורך וועלכע ס'איז געגאנגען „קאָנטראבאנדע" זענען שוין געווען דורכגעפאלען, אָדער ס'האָט זיך געפאָדערט דערצו גרויסע סומען געלד; „דעמאָראליזירט" די קאנטראבאנדיסטען האָבען די „רייכע" אָרגאניזאציעס, ווי די סאָצ. רעוואלוציאנערען, „איסקרא" און עהנליכע. יענע האָבען געשאטען מיט געלד, האבען געצאהלט פאר יעדע קלייניגקייט מיט מטמונים און ס'איז פאר אזא אָרימער אָרגאניזאציע ווי דער „בונד" שווער געווען זיי נאָכצוטון.

ס'האָט זיך געפונען אָבער אַנ'אַנדער אויסוועג. ביי דער פּרייסישער גרעניץ, אונטער שאַוועל, אין טויראָגען, איז געשטאַנען אַ רייכע גאַרבאַרניע. איהר אייגענטימער איז שוין לאַנג געשטאָרבען, מיט איהר האָט פערוואַלטעט די אלמנה,

פרוי זעמעל. זעמעל האָט נאָך אַ מאָל, אין איהרע מיידעלשע יאָהרען, סימפּאַטיזירט מיט דער „נאַראָדנאַיאַ וואָליאַ“ און ביי איהר איז נאָך פערבליבען אַ גרויסער אינטערעס צו פּאָלי־טיק. מיט דער דאָזיגער פרוי טרעפט זיך איינער פון צ. ק. זי דריקט־אויס איהר פערלאַנג בייהילפיג צו זיין דעם „בונד“ און נעהמט־איבער אויף זיך „דעם גרענעץ“. ס'ווערט אַריינגע־שיקט צו איהר אַלס פערוואַלטער פון גאַרבערייִ אַ חבר, אַ בערשטער, וועלכער האָט דאָרט געוואוינט איינציגע יאָהר און מיטגעהאָלפען דער פרוי זעמעל אין דער אַרבייט.

מיר איז אויסגעקומען דורכצוגעהן דעם גרענעץ דורך טוראָגען. דעמאָלסט האָב איך זיך בעקענט מיט דער דאָזיגער מערקווירדיגער פרוי, וועלכע האָט ניט פערלאָרען איהר גע־זעלשאַפטליכען חוש אפילו אין אַזאַ וויסטען און פער־וואָרפען ווינקעל, וואו זי האט פערבראַכט צעהנדליגער יאָהרען. דאָס איז געווען שוין אַן'עלטערע, בעיאהרטע פרוי איבער פופציג. זי איז געווען אַ מוטער פון דערוואַקסענע זיהן (סטו־דענטען, מיטגלידער פון דער בונדישער סטודענטען־פראַקציע אין פעטערבורג) און אַ ווירטין פון אַ גרויסען, בעל־הבתיש־רייכען הויז. זי איז געווען זעהר אַן'אינטעליגענטע פרוי און האָט אַרויסגעוויזען אַ שטאַרקען אינטערעס צו דער אַרבייטער־בעוועגונג בכלל און צום „בונד“ בפרט. דורך איהר קענט־שאַפט מיט די גרענעץ־בעאַמטע פלעגט זי ערלעדיגען אַלע ענינים פאַר קליינע געלד. איך, צום ביישפיל, בין אַריבער אָפען דעם גרענעץ אויף אַ צעטעל פון אַ פּעריזאָן, ווען דער גרעניץ־בעאַמטער האָט גוט געקאָנט. ער האָט זיך אָבער גע־מאַכט ניט וויסען. אין ערשטען יאָהר פון מלחמה־אויסברוך איז פרוי זעמעל געשטאָרבען.

אויסער די אָנגערופענע „טעכניקער“ (איך האָב נאָך פערפעהלט איינעם בנימין, אַ בלעכער פון האָמעל), האָט דער צ. ק. צו יענער צייט געמוזט איינלאַדען צו זיך אַ ספּעציעלען מענשען, וועלכער זאָל אָרגאַניזירען דאָס צושטעלען די רע־וואָלווערען און אַנדער געוועהר אויף די ערטער און אינסטרו־

אירען די „קאַמפּס־דרוזשינעס“. דאָס איז געווען ל. בערמאַן, „לייבעטשקע“. אַליין א סטאָליער אַ ספּעציאַליסט, (יקא האָט שפּעטער אַרויסגעלאָזען זיינעם אַ בוך איבער סטאָלעריי), האָט לייבעטשקע פערמאָגט אין זיך גרויסע אָרגאַניזיר־פעהיגקייטען, האָט זיך אויסגעצייכענט מיט אַ שטאַרקער ענערגיע און איז געווען זעהר בעליבט ביי די אַרבייטער־מאַסען. לייבעטשקע פלעגט בעזוכען די שטעט, זיך בעקענען מיט די אָרטיגע קאַמפּס־אָבטיילונגען, פלעגט בעטראַכטען זייערע רעוואָלווערען און פלעגט דאַרפען די געוועהר פאַרנאַנדערשיקען אין פערשיעדענע פונקטען. ל. בערמאַן איז פערבליבען די גאַנצע צייט אין „בונד“ און איז נאָך עד היום טעטיג אין רוסלאַנד,

די לעצטע שעה.

די פאַליעס פון דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג האָבען זיך געהויבען ממש בעשיינפערליך. יעדער חודש האָט געבראַכט מיט זיך אַ נייעם שטורעם.

נאָך נישט פערענדיגט דעם מיטינגען-פעריאָד נאָכ׳ן זשיטאָמירער פאָגראָם, בעקומען מיר אַ נייע ידיעה: אַרום אָדעס האָט זיך צעבונטעוועט אַ גרויסע מיליטער-שיף „פאָטיאָמקין“, די רעוואָלוציאָנערען פעלדמאַן און אַנדערע האָבען דאָרט בעקומען די מאַכט, איבער׳ן שוואַרצען ים שווימט אַרום אַ גרויסער פלאַקער פון דער רעוואָלוציע און דער צאַריזם איז מאַכטלאָז איהם צו לעשען. דער פאָטיאָמקין-אויפשטאַנד האָט זיך באַלד אָבגערופען אויף אָדעס גופא. די גרויסע ארבייטער-מאַסע האָט דאָרט פערשטרייקט, די פאָליציי איז פלוצלונג פערשוואונדען און די רעוואָלוציאָנערע אָרגאַניזאַציעס האָבען בעקומען אַ שטאַרקען איינפלוס אויף די מאַסען.

אויך דער „בונד“ האָט זיך אויסגעצייכענט אין יענע יוני-טעג. די פאָרשטעהערין פון אָדעסער קאָמיטעט פון „בונד“, אסתר ליפשיץ, (וואוינט איצט אין קאָפענהאַגען) טרעט אַרויס אויף מאַסען-מיטינגען אונטערן פרייען הימעל, זי בעגייסטערט און עקזאַלטירט דעם גרויסען המון און האַלט-אונטער די רעוואָלוציאָנערע שטימונג ביי די מאַסען.

אָדעס אָבער איז איזאָלירט, זי אַליין איז נישט בכח איינצוהאַלטען די רעוואָלוציאָנערע אָרדנונג און דיסציפּלין. די פאָליציי לאָזט אַרויס אויף אַרבייט די כוליגאַנעס פון שטאָדט, ס׳ווערט אונטערגעצונדען דער האַפען, ס׳הויבען זיך אָן רויבערייען און געוואַלד-אַקטען. די בעפעלקערונג ווערט צושראָקען און

דעזאָריענטירט און דאַמאָלסט בעוויזט זיך ווידער די „דרייסטע" אַלטע מאַכט. אַרעסטען, מיליטער-געריכטען, שרעקליכע רעפרעס-יעס איבער שולדיגע און אונשולדיגע. צווישען די פעראורטיילטע אויף אייביגע קאַטאָרגע דורך די מיליטער-געריכטען זענען געווען אויך „בונדיסטען".

„פאָטיאָמקין" שווימט אַרום מיט דער רויטער פאָהן אַ צייט איבער'ן ים, באָמבאַרדירט איין פאָרט נאָכ'ן צווייטען, געפינט נישט קיין אָבקלאַנג ביי'ם איבעריגען פלאָט און די אויפשטענדיגע מאַט-ראָסען לאָזען זיך אַוועק קיין רומעניען, גיבען זיך דאָרט אונטער און ריכטען אָב גלות איבער אייראָפּא.

באַלד נאָך דער מעשה-פאָטיאָמקין בעקומען מיר אַ נייע בשורה: אין לאָדז זענען אויסגעבויט געוואָרען באַריקאַדען. דאָרט איז פאָרגעקומען אַנ'אַלגעמיינער פאָליטישער שטרייק. די אַרביי-טער האָבען זיך אָנגעהויבען צו פערזאַמלען אין די גאַסען; די יודישע גאַסען זענען געוואָרען געפאַקט מיט שטרייקענדע. פאָלי-ציי און מיליטער-פאַטרולען האָבען געפרובירט פונאַנדערצוטרייבען דעם עולם.

פון זיך אַליין, אָהן שום רוף פון אַ רעוואָלוציאָנערער אָר גאַניזאַציע האָבען זיך אָנגעהויבען בויען באַריקאַדען. דער המו[illegible] פערהאַלט אַ דורכפאָהרענדע פוהר און קעהרט זי אויפ'ן אָרט א[illegible] בער. מען הויבט אָן שלעפּען פון די הויפען קעסטלאַך, שטיי[illegible] נער, דאָס קליינוואַרג קלעטערט אויף די לאַנטערנעס, ברעכעז א[illegible] רייסען זיי. זייטיגע דורכגעהער האָבען זיך אָבגעשטעלט און גע[illegible] האָלפען דער דאָזיגער אַרבייט. די „העלדישע" פאָליציי און פאַט-רולען האָבען זיך דערשראָקען און זיך גלייך אָבגערוקט.

דער דאַמאָלדיגער לאָדזער מיליטער-גובערנאַטאָר קאַזנאַקאָו[illegible] האָט מאָביליזירט דעם גאַנצען לאָדזערגאַרניז אָן צו אַטאַקירען די באַריקאַדעס. הינטער יעדער איינער האָבען זיך געפינען קליינע גרופּקעס מענשען און דאָס אויך אָהן וואָפען. מיט אַ פּאָר שטיי-נער האָבען זיי אָבגעהאַלטען גאַנצע ראָטעס בעוואָפענטע זעלנער. יענע האָבען בלינדערהייט געשאָסען אין אַלע זייטען, אין די פענסטער, אין הויפען, אין יעדען דורכגעהער. נאָכדעם ערשט, אַז די גאַסען זענען אין גאַנצען געוואָרען שוין פוסט האָבען זיי זיך

געלאָזען מיט אַ שטורם אויף די באַריקאַדעס, הינטער וועלכע ס'האָט זיך נישט געפונען קיין מענש.

קאזנאקאָוו האָט זיך ברוטאַל-מערדעריש נוקם געווען אין דער לאָדזער בעפעלקערונג. די בלינדע שיסערייַ האָט געדויערט אַ טאָג מיט אַ נאַכט. די סאָלדאַטען פלעגען שיסען אין ציל אויף אַ וועט אין אַ פּאַפּיראָס. אויף מאָרגען האָבען זיך אין די גאַסען געוואַלגערט צעהנדליגע טויטע קערפּערס, אין די רינשטאָקען זע-נען געלעגען גאַנצע הויפענס מענשליכען מאַרך און די שטיינער זענען געווען נאָך לאַנג בעפאַרבט מיט רויטע פלעקען. אין שטאָדט האָט זיך אָנגעהויבען אַ מורא'דיגער, אונבעשרייַבליכער טעראָר.

נישט געקוקט אויף דעם אַלעם, האָט דער לאָדזער קאָ-מיטעט פון „בונד" צוזאַמען מיט דער פּ. ס. ד. (די פּ. פּ. ס. איז אַרויסגעטרעטען מיט אַ בלעטעל געגען דעם דאזיגען אַקט) אַרויסגעלאזען אַן'אויפרוף צו דער גאַנצער בעפעלקערונג צו בעטייליגען זיך, אַלס פּראָטעס, געגען דער מיליטערישער ברו-טאַליטעט, אין דער לויה פון די הרוגים. זי האט זיך ווירקליך בעקומען זעהר אַן'אימפּאזאַנטע און האָט איבערגעשטיגען יעדע ערוואַרטונג. צעהנדליג טויזענדער מענשען, יודען און קריסטען, זענען געקומען אויף דער לויה, האָבען זיך פאַרמירט אין אַנ'-ארגאַניזירטען דעמאנסטראַציע-צוג. די פּאליציי איז געווען צו שוואַך צו שטערען די דעמאָנסטראַציע. זי האט קלאָר בעוויזען, די גרויסע קראַפט, וואָס די רעוואלוציע פערמאָגט אין לאָדז.

אַלס ענטפער אויף די לאָדזער געשעהעגישען האבען זיך אָנגעהויבען אַלגעמיינע, פּאליטישע שטרייקען אין גאַנצען ראַיאָן פון „בונד". די אַטמאָספערע איז געווארען צוהיצט, די רעוואלוציאָנערע ליידענשאַפטען אַלץ מעהר צופלאַקערט. ס'פלעגט נישט אַוועקגעהן קיין וואָך, וואו ס'זאל דאָ אדער דאָרט נישט קומען צו קיין סכסוך מיט דער פּאליציי און מיליטער. טאַקע אין זעלבען חודש יולי האט פּאליציי געמאַכט אַנ'איבערפאַל איבער דער ביאַליסטאקער „אַרבייטער-בערזע" (שוהל-הויף), די אַנאַרכיסטען האבען געווארפען אַ באמבע, פון

װעלכער ס'זענען געפאַלען טויט אסתר ריסקינד (טאַמאַרע) און ביסעל זאַקהיים.

איך האב בעקומען אַ בעפעהל פון צ. ק. אָבצופאהרען אין לאָדז און דארטען פערוויילען אַ קורצע צייט, ביז ס'װעלען פעריכט ווערען די שאדענס, וואס די יונגי-טעג האבען דארט אָנגעמאַכט. אַריינצוקומען אַהין איז נישט געווען אַזוי לייכט. אין שטאדט האט נאך געהערשט בעלאַגערונגס-צושטאַנד. די צוגען פלעגען ווערען ביים אָנקומען אין שטאדט אָבגע-האַלטען, די וואַגאנעס געשלאסען און זשאַנדאַרמען פלעגען פרעגען ביי אַלעמען פּעסער. יעדער פערדעכטיגער פלעגט תיכף ווערען פערהאַלטען און אַרעסטירט. איך האָב געהאַט מיין „אייזערנעם" סוחר'שען פּאַספּאָרט, האב זיך בעזאָרגט מיט אַ כשר'ן אַדרעס, וואָהין צו פערפאָהרען און אַלץ איז אָרי-בער בשלום.

אין לאדז האב איך דאַמאלסט געטראָפען דעם געוועזע-נעם זובאַטאָוועץ, סאשע משעמערינסקי, שוין ביי אונז אין קאָמיטעט. ער איז דאַמאָלסט אַריינגעפאַלען אין א צווייטען עקסטרעם און האָט ביי דער ערשטער בעגעגניש געטעה'נט: „קניידלעך, קניידלעך אין נור קניידלעך". דאָס האָט ער גע-מיינט, אַז דער צ. ק. דאַרף בעזאָרגען די אָרגאַניזאַציאָס מיט באָמבעס און אַנדערע אויפרייס-מאַטעריאַל.

מיר האָבען שוין דאַמאָלסט אָבער געהאַט אַ שטיקעל ערפאַהרונג מיט דעם צושטעלען וואָפען, בעזונדערס מיט אויפּ-רייס-מאַטעריאַל. אויף וויפיל מען האָט נאָך געקאָנט האַלטען ביי זיך רעוואָלווערען פּאָרזיכטיג און אַהן בעזונדער ריזיקע, איז דאָס אונמעגליך געווען מיט דינאַמיט און איבעריגען אויפּרייס-מאַטעריאַל. אויסנוצען עס צום טאָג-טעגליכען קאַמף האָט מען נישט געקאָנט און וואו עס האַלטען איז אויך נישט געווען. ס'זענען געווען פאַלען, ווען ביי'ם איינאיבען זיך אין זיי, פלעגען זיי אויפרייסען און פערוואונדען די אַרוי-מיגע, ס'איז אויך געשעהען, דאָס אין איינינע שטעדט האָט מען זיי נישט געהאט, וואָהין אַהינצוטון און מען האָט זיי מיט

גרויס פּאָר[illegible] געמוזט טראָגען אונטער[illegible] שטאָט אַריינצוואַרפען אין טייך.

איך פּערזענליך בין דאַמאָלסט געווען דער מיינונג, דאָס אַ מאַסען-אָרגאַניזאַציע קאָן נישט נעמען אויף זיך די אויפגאַבע צו בעוואָפענען איהרע מיטגלידער. אין פאַל פון אמת רעוואָלוציאָנערע אַרויסטרעטונגען דאַרף מען די מאַסען רופען צו בעוואָפענען זיך דורכ׳ן בעפאַלען די געוועהר-סקלאַדען און אַרסענאַלען. די הויפּט-אַרבייט דאַרף אָבער ווערען געווענדעט אויף צו פערטיפען דעם רעוואָלוציאָנערען פערשטאַנד ביי די מאַסען און פערברייטערען און פערפעסטיגען דעם אָרגאַניזאַציאָנעלען געבוי פון דער פּאַרטיי. טשעמערינסקי האָט אין דעם איינגעזעהן אַ פערשמעלערונג פון די „פּאָליטישע“ אויפגאַבען. ער איז שוין געווען גוט בעקאַנט אין שטאָדט, איז געווען שטאַרק קאָמפּראָמיטירט, ער האָט געקאָנט דורכפאַלען און אויך אונז אַלע „פערשוואַרצען“ און דערום האָבען מיר בעשלאָסען, ער זאָל פון לאָדז תיכף אָבפאָהרען.

צו יענער צייט איז אויך קיין לאָדז געקומען אַרבייטען א. דעווענישסקי (שפּעטער בעקאַנט אונטערן פּסעוודאָנים א. ווייטער). ער האָט שוין דאַמאָלסט געענדיגט זיין טערמין אין סיביר און האָט זיך בעזעצט אין לאָדז אַלס „קאָרעספּאָנדענט פון אויסלענדישע צייטונגען“. ער האָט איבערגענומען אויף זיך די אַרבייט צווישען דער יוגענדליכער אינטעליגענץ.

צו יענער צייט איז ער שוין געווען אָנגעשטעקט מיט מאָדערניזם און ער האָט אָנגעשריבען אַ בלעטעל צו דער אינטעליגענץ אין יענעם נוסח. דאָס איז געווען זעהר אָריגינעל געשריבען פאַר אַ רעוואָלוציאָנערען אויפרוף און טאַקע דערפאַר איז עס דורכגעפאַלען אין קאָמיטעט. די רעוואָלוציאָנערע קרייזען זענען פון תמיד-אָן „קאָנסערוואַטיוו“ בנוגע עסטעטישע בעגריפען און ליטעראַרישען געשמאַק.

צוליב די זעלבע טעמים זענען דורכגעפאַלען אויך זיינע פּראָיעקטען פון יודישע בלעטלעך. בכלל איז ער נישט געווען קיין מאַסען-טוער, איהם האָט שוין אינעווייניג געגאַגט אַ וואָרעם

פון ספיקות און ער האָט זיך שוין געגריבעלט און געזוכט עפּעס נײַעס, אונבעקאַנטעס, אונבעשטימטעס. דער זעלבער זוכער און גריבלער איז ער פערבליבען ביז דעם לעצטען טאָג פון זײַן לעבען. ער פלעגט אויף זיך נעמען אַנ׳ארבייט, פלעגט אָבער גלײַך צווייפלען אין זײַנע פעהיגקייטען זי אויסצופיהרען און פלעגט קיינמאָל נישט זײַן בעפרידיגט מיט קיין אָבגעטוענער זאַך. אַ צופרידענער פלעגט ער נור קומען נאָך די געשפרעכען מיט די יוגענדליכע, וואו פאַר איהם פלעגט זיך ענטפלעקען די שענקייטען פון דער מענשליכער נשמה, נאָך נישט געבראָכען און פערוואונדעט דורך דעם האַרטען לעבען...

* * *

דער צאַריזם האָט נאָכ׳ן 9-טען יאַנואַר אין גאַנצען דעם קאָפּ פערלאָרען. ער האָט אַליין שוין נישט פערמאָגט די זיכערקייט אין זײַנע פּרינציפּען, די איבערצייגונג אין זײַן אָביעקטיווער גערעכטיגקייט. ער האָט אָנגעהויבען געהן אויף הנחות. און דאָס איז דער גרעסטער קלאַפּ פאַר אַ רעזשים, ווען ער אַליין הויבט-אָן נאָכגעבען, זיך אַליין ברעקלען, מאַכען לעכער אין זײַן בנין. און ווי אויף צו להכעיס די צאַרישע פּאָליטיקער, פלעגט יעדע זייער הנחה, יעדע רעפאָרם קומען צו שפּעט און פלעגט שוין קיינעם נישט בעפרידיגען.

אַזוי איז עס געווען מיט׳ן „פעברואַר-מאַניפעסט" וועגען צונויפרופען די שטאַנדען („סאָסלאָוויעס") פון דער בעפעלקערונג, כדי זיך מיט זיי צו בעראַטען וועגען אייניגע מלוכה-פראַגען; דעם זעלבען שיקזאַל האָט אויך געטראָפען בולי׳גינס „מאַניפעסט" וועגען צונויפרופען די „גאָסודאַרסטווענע דומע" לויט דעם קוריאַלען און פלוראַלען סיסטעם, אָהן שום קאָנסטיטואירענדע רעכט. דאָס איז געווען מצד דעם צאַריזם אַ געוויסער קאָמפּראָמיס, אָבער צופרידענשטעלען די רעוואָלוציאָניזירטע בעפעלקערונג האָט ער נישט געקאָנט, שוין אָבגערעדט פון פּראָלעטאַריאַט, וועלכער האָט קלאָר און דייטליך פאָרמולירט די פאָדערונג פון אַ דעמאָקראַטישער רעפּובליק.

באַלד נאָכ'ן פערעפענטליכען בוליגינס דומע־פּראָיעקט האָט דער צ. ק. פון „בונד צונויפגערופען קיין דווינסק אַ ברייטערע בעראַטונג פון פלענום מיט איינינע אָנגעזעהענע בונדישע טוער. ס'איז ביי אונז נישט געווען קיין חלוקי־דעות וועגען דעם, אַז מען דאַרף רופען צו באָיקאָטירען דעם דאָזיגען בייעם „פּאַרלאַ־מענט", וואָס איז איבערגעניצעוועט פון פּרייסישען שניט. מיר האָבען בלויז אַרומגערעדט די אופנים און טאַקטיק פון דעם אַק־טיווען באָיקאָט.

מיר האָבען פאָראויסגעזעהן, אַז ס'וועלען זיך געפינען יו־דישע קאַדעטישע פּאָליטיקער, וואָס וועלען זיין צופרידען פון וואונק, וואָס די גרויסע פּריצים האָבען זיי געמאַכט און וועלען באַלד לויפען צו די וואַהל־אורנעס. ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז אפילו די מענשעוויסטישע אָרגאַניזאַציע איז אַרויסגעטראָטען פאַר בעטייליגען זיך אין די וואַהלען, מיט'ן צוועק זיי אויפ'ן רעוואָלוציאָנערען אופן פערברייטערען און שאַפען אַ רעוואָלוציאָנער־סטיכישע אָר־גאַניזאַציע. דער דאָזיגער געדאַנק האָט נישט געפונען קיין שום אָבקלאַנג ביי די אַרבייטער.

איך בין שוין פערבליבען אין דווינסק, ביים ביוראָ פון צ. ק. ס'האָבען זיך אָנגעהויבען הייסע, זעהר הייסע צייטען. מען האָט געדאַרפט אַרויסלאָזען אויפרופען, אַרויסלאָזען שנעלער דעם מצסען־אָרגאַן—„דער בונד". אין דווינסק גופא זענען מיר צוגע־טרעטען צו אַגיטירען פאַר'ן באָיקאָט.

מיר האָבען אין מיטען טאָג אין אַ שבת געעפענט די גרוי־סע שוהל, אין וועלכער עס האָבען זיך פערזאַמעלט ביז 8 טוי־זענד מאַן. איך האָב רעפערירט אונזער שטאַנדפּונקט וועגען באָי־קאָט און אונזער רעזאָלוציע איז איינשטימיג אָנגענומען געוואָרען. דאָס זעלבע איז פּאָרגעקומען אויך אין אַנדערע שטעדט. מיר פלעגען שיקען רעדנער אויך אויף די בעלי־בתיש'ע פערזאַמלונ־גען, אויף וועלכע מיר פלעגען אויפווייזען, אַז בוליגינ'ס אויפטוה איז מעהר נישט אַ שווינדעל, אום אָבצוהאַלטען דעם גאַנג פון דער רעוואָלוציע און אָבציהען פון איהר די איבעריגע געזעל־שאַפט. די רעוואָלוציע אָבער האָט שוין דערגרייכט אין יענע

ודשים איִהר העכסטען גראַד, דער תהום צוויִשען דעם צאַריִזם און דעם פראָלעטאַריאַט איִז אַלץ טיִפער געוואָרען און בוליִגיִנ׳ס פראָיעקט איִז צושטויבט געוואָרען דורכ׳ן גרויסען רעוואָלוציאָנערען שטורעם, איידער נאָך דער פלאַן האָט בעוויִזען זיִך פונאַנדערבליִהען און ברענגען פרוכטען.

נאָך אַלעמען.

דער לעצטער, דעצידירענדער שטורעם רוקט זיך צו אונז זעהר האַסטיג, שנעל. דאָס איז געוואָרען קלאָר און בעשײַנפּערליך פאַר אונז אַלעמען. די דווינסקער בעראַטונג האָט דערום בעשלאָסען צונויפרופען ווי אַם שנעלסטען אַ פאַרטײַ-צוזאַמענפאָהר, וועלכער זאָל אָנצײַכנען די נײַע טאַקטיק, וואָס איז נויטיג אָנצוווענדען אין פעריאָד פון דער רעוואָלוציע און קאָנקרעטיזירען אַ נאַציאָנאַל-פּראָגראַם פאַר די נײַ-געשאַפענע פּאָליטישע אוםשטענדען.

די מעשה איז, וואָס דער 4-טער צוזאַמענפאָהר פון „בונד" אין ביאַליסטאָק, האָט אַפילו יאָ טעאָרעטיש זיך געשטעלט אויפ'ן פּרינציפּ פון קולטורעלען אויטאָנאָמיזם בנוגע די יודען. ער האָט אָבער געהאַלטען, אַז בײַ יענע בעדינגונגען איז דער דאָזיגער פּרינציפּ נאָך נישט אַקטועל און אַלס לאָזונג ווערט ער נישט אַרויסגעשטעלט. באַלד שוין נאָך די געשעהענישען פון 9-טען יאַנואַר האָט דער צ. ק. אין זײַן אויפרוף געמוזט בעריהרען די פאָדערונג חעגען נאַציאָנאַלער גלײַכבערעכטיגונג און אָבשטעלען זיך אויף נאַציאָנאַל-קולטורעלער אויטאָנאָמיע, אַלס לאָזונג פון יודישען פּראָלעטאַריאַט.

דערמיט האָט אָבער דער צ. ק. איבערגעשטיגען זײַן קאָמפּעטענץ און געהאַנדעלט ברײַטער, ווי ער האָט געמעגט לויט די פּאַרטײַ-סטאַטוטען. דערצו איז נויטיג געווען אַנ'אויטאָריטעטער בעשלוס פון דער העכסטער פּאַרטײַ-אינסטאַנץ—פון צוזאַמענפאָהר. אַגב האָט מען שוין איצט געדאַרפט אָנצײַכענען קאָנקרעטער די פונקציעס פון דער אויטאָנאָמיע און איהר קאָמפּעטענץ. דאָס אַלץ האָט געדאַרפט בעשליסען דער 6-טער צוזאַמענפאָהר.

איינאָרדנען איהם אין רוסלאַנד האָבען אלס געהאַלטען פאַר אונמעגליך. די צייט איז אַ געפעהרליכע. אַרעסטען, מאַסען-רעוויזיעס קומען אומעטום אונאויפהערליך פאָר און מען קאָן נישט זיין זיכער, אַז ער וועט אַריבער בשלום. דעריבער איז פערבליבען איהם צונויפרופען אין אַ גרויסע שטאָדט פון דער שווייץ — אין ציריך. נור אַזוי ווי מען קאָן איצט אויף אַ לענגערע צייט פון איינינע וואָכען זיך אין גאנצען נישט אָברייסען פון די אָרגאַניזאַציעס, האָט מען איבערגעלאָזען דעם אָפיציעלען פאָרשטעהער פון צ. ק. אַלעקסאַנדער׳ן (אַרקאַדי קרעמער) אין דווינסק: ער האָט ניט זיך געדאַרפט רעפרעזענטירען דעם צ. ק. פאַר די אָרגאַניזאַציעס אויף דער צייט פון צוזאַמענפאָהר.

אויפ׳ן וועג קיין ציריך, אין די דייטשע וואַגאָנעס, האָבען מיר זיך שוין דערוואוסט, דאָס אין רוסלאַנד הויבט זיך די טעמפעראַטור אַלץ העכער. ס׳האָט אויסגעבראָכען אַ קאָנפליקט צווישען די אייזענבאַהנער און דעם קאָמוניקאַציע-מיניסטער פירשט כילקאָוו. ס׳גרייט זיך צו אַן אַלגעמיינעם שטרייק. די דייטשע פאַסאַזשירען האָבען מיט אונז גאַנץ אָפען שוין גערעדט וועגען דער רעוואָלוציע, וואָס הויבט זיך אָן אין רוסלאַנד. אין ציריך האָבען מיר בעקומען נייע ידיעות. די פאָליטישע אויפרעגונג האָט זעהר הויך געשטיגען. זי פערכאַפּט אַלץ מעהר נייע שטעדט און פראָפעסיעס. פון וואַרשא האָבען אונז די דעלעגאַטען צום צוזאַמענפאָהר (ליטוואַק, עזרא און אַנדערע) טעלעגראַפירט, דאָס זיי קאָנען נישט אַרויספאָהרען צוליב די ערנסטקייט פון מאָמענט.

דער צוזאַמענפאָהר האָט זיך אָנגעהויבען דעם 13-טען אָקטאָבער (אַלטען סטיל). מיר האָבען בעשלאָסען איהם אָבקלאַפּען בחפזון און וואָס שנעלער צו פאָהרען צוריק אַהיים. מען האָט שוין אָבער רוהיג אַרבייטען נישט געקאָנט. די אויסלענדישע צייטונגען פלעגען ברענגען וועגען רוסלאַנד איין ידיעה פאַנטאַסטישער פון דער צווייטער און פלעגען אונז דערמיט נור דענערווירען. פריהער פלעגען מיר זיך נאָך קאָנען אָריענטירען אין דער אויסלענדישער פרעסע, אויסטיילען דעם אמת פון גאַנצע בויגענס בלאָף און סענסאַציע. איצט אָבער זענען די ידיעות

אַזוי משוגה'דיג, אַזעלכע אויסערגעווענליכע, אַז מיר זענען אין גאַנצען דעזאָריענטירט.

אַ גרופּע חברים שלאָגט פאָר איבערצורייסען דעם צוזאַמענפאָהר און תיכף אָבפאָהרען אַ היים. דאָס קאָן אָבער נישט דורכגעפיהרט ווערען, ווייל די אייזענבאַהנען האָבען זיך אָבגעשטעלט און ס'איז אוממעגליך אַריבערצופאָהרען די גרענעץ. זאַסלאַווסקי, קאָסאָווסקי און אַנדערע מוסר'ן די דעלעגאַטען, זיי זאָלען זיך בעהערשען און רוהיג אַרבייטען. „ס'פּאַסט נישט פאַר אַ בונדישען צוזאַמענפאָהר זיך אויפפיהרען ווי חדר-יונגלעך". אָבער דער מוסר העלפט נישט. די קאָמיסיעס אַרבייטען שלעפּעריג. די דעבאַטען ציהען זיך פויל. ס'בעטייליגען זיך אין זיי ווייניג מענשען. אַלעמענס אויפמערקזאַמקייט און געפיהלען זענען איינגעשלונגען בלויז מיט דעם, וואָס ס'קומט איצט פאָר אין רוסלאַנד.

ס'איז שוין אָנגענומען די רעזאָלוציע וועגען דער קולטורעלער אויטאָנאָמיע. אַבראַמאָוויטש רעפערירט די טאַקטיק-פראַגע. פלוצלונג קומט-אַריין גאָזשאַנסקי (לנו) מיט אַ צייטונג אין האַנד—דער אָפיציעלער טעקסט פון מאַניפעסט פון 17-טען אָקטאָבער. ס'ווערט דאָרט פערזיכערט אַלע פרייהייטען, ס'ווערט פערשפּראָכען צונויפרופען די דומע אויף אַלגעמיינע יסודות—אַ גרויסער נצחון! אין דערזעלבער צייט פיהלען מיר אָבער אַלע, אַז דער דאזיגער גרויסער, פּרינציפּיעלער קאָמפּראָמיס מצד דעם צאַריזם, וועט אויף לאַנג פערהאַלטען דעם ווייטערדיגען גאַנג פון דער רעוואָלוציע. די בורזשואַזע-קלאַסען וועלען זיך אנכאַפּען פאַר דער קאָנסטיטוציע ווי אַן אבן-טוב, די רעוואָלוציאָנערע כחות וועלען ווערען קנאַפּער, דער רעוואָלוציאָנערער פּראָלעטאַריאַט וועט ווערען איזאָלירט אפילו אין זיין קאַמף פאַר אַ דעמאָקראַטישע רעפּובליק. מיר האָבען אַלע מסכים געווען מיט'ן רעפערענט, אַז די רעוואָלוציע מוז דערפיהרט ווערען ביז איהר לעצטען פונקט און ס'איז דעריבער נישטאָ לעת עתה קיין שום גרונד צו ענדערן אונזער רעוואָלוציאָנערע טאַקטיק.

אונזער פריהערדיגע אונגעדולד איז אַריבער אין אַ פּע...
דריסליכען, געקרענקטען ביטערן געפיהל. מיר זענען געווען
אין דער לאַגע פון אַ מענשען, וועלכער האָט יאָהרענלאַנג פיי=
דענשאַפטליך געוואַרט, געטרוימט צו טרעפען זיך מיט זיי...
געליבטער; ער איז פערצעהרט געוואָרען פון אַ טיפער בענק...
שאַפט נאָך איהר; און אַז זי איז ענדליך געקומען צו איהם
איז ער אין שטוב נישט געווען, ער האָט די בעגעהרטע רגע
פערפוי'זט... מיר האָבען פערבייגעלאָזען דעם זיסען מאָמענט פון
ערשטען גענוס, דעם גרויסען גליק פון אונמיטעלבאַרע
נצחון=געפיהלען.

ס'האָט אָבער דאָך אַלץ שטאַרק געצויגען אַ היים. אפשר
וועלען מיר נאָך פערנעמען די לעצטע אָבקלאַנגען פון גרוי=
סען שטורעם, אפשר וועלען מיר נאָך איינאָטעמען אין זיך די
נייע לופט פון דער גרויסער רעוואָלוציע. אין פעטערבורג איז
געבילדעט געוואָרען אַנ'ארבייטער=ראַט אונטערן פאָרזיץ פון
כרוסטאַליאָוו=נאָסאַר. די טורמעס האָבען זיך געעפענט, אַלע
פּאָליטישע, אָהן אויסנאַהם זענען אַמנעסטירט. די אויסלענדישע
עמיגראַציע הויבט גיך=אָן צו ליקווידירען, מען גרייט זיך אין
וועג אַריין. בעזאָרגט מיט כשר'ע אויסלענדישע פּאַספּאָרטען
אויף פרעמדע נעמען, האָבען מיר זיך געלאָזען אין גרויס
איילעניש צו דער גרענעץ.

שוין אין ווין האָבען אונז געטראָפען די שרעקליכע
ידיעות וועגען די פּאָגראָמען, וואָס האָבען אויסגעבראָכען אין
דרום=רוסלאַנד.—אין אָדעס, קיעוו און אַנדערע שטעדט פון
תחום. ס'איז קלאָר געווען, אַז אַ טייוולאָנישע האַנד פון אוי=
בען פיהרט=אָן מיט דעם דאָזיגען שחיטה=אַפּאַראַט און בעשטימט
דעם אָרט און צייט פאר די מאַסען=מאָרדען. ווי ס'האָט זיך
טאַקע שפּעטער אַרויסגעוויזען, איז דאָס געווען דער בעאַמטער
פון פּאָליציי=דעפּאַרטאַמענט ק אָ מ י ס אַ ר אָ וו, וועלכער האָט אין
פּאָליציי=דעפּאַרטאַמענט גופא געדרוקט פּאָגראָם=פּראָקלאַמאַציעס
און זיי פונאַנדערגעשיקט זיינע אָבטיילונגען. דאָס אינערן=מי=
ניסטעריום איז געווען ענג פערבונדען מיט דער פּצגר ...=צָר=

גאַניזאַציע „פּעראיין פון רוסישען פּאָלק" און האָט איהר געגעבען דירעקטיווען און הילף. דאָס איז געווען אַ גרויזאַמער נקמה־אַקט מצד דער קאָנטר־רעוואָלוציע פאַר די שוואַכקייטען און נאָכגיביגקייט, וואָס זי האט געמוזט אַרויסווייזען אין די ערשטע טעג פון דעם רעוואָלוציאנערען נצחון.

די עסטרייכישע צייטונגען דערצעהלען אונגלויבליכע מעשיות. כּוליגאַנישע באַנדעס אויף דרום־רוסלאַנד קוילענען אויס הונדערטער יודען, רויבען, שלאָגען און פּאָליציי שטערט זיי נישט. איצט האט מען אויף א צייט אָבגעשטעלט די צוגען פון עסטרייך קיין רוסלאַנד. מיר זיצען אונגעדולדיג אין וויען און וואַרטען אויף אַנ׳ערלויבניש ווייטער צו פאהרען. מיר געהען וויזירען אונזערע פּעסער. אין קאָנסולאַט קוקט מען אויף אונז ווי אויף אונגאָרמאַלע מענשען. „וואוהין פאהרט איהר איצט אין אזא פייער?" פּרובירט מען אונז אבהאלטען. מיר ערקלערען אונזער רייזע מיט דרינגענדע פאמיליען־אנגעלעגענהייטען און דערשלאגען זיך וויזעס.

איך געדענק אַזאַ ריהרענדען פאקט. מיר פאהרען אויפ׳ן וועג קיין וואָלאטשיסק. מיט אונז אין וואַגאָן זיצט אַ בעיאהרטע רייכע פרוי מיט אַנ׳אינטעליגענט אויסזעהן און אַ לאַנגען גאלדענעם צלם אויפ׳ן האלז. קיינער פון אונז האט נישט געצווייפעלט, אז דאס איז א פרומע קאטוילישע פּריצטע. אין וועג אבער, האט זיך די פרוי מיט אונז צורעדט. פאַרזיכטיג, מיט א נידריגער שטים, דערצעהלט זי אונז, אַז זי איז א יודישע פרוי, זי פאהרט איצט צו איהר פאַמיליע אין יעקאטערינאסלאוו. מען האט זי אַרויסגערופען טעלעגראפיש צוליב׳ן שווערען געזונד־צושטאנד פון איהר מאן. נור אַזוי ווי זי האט מורא געהאט צו פאהרען אין אזעלכע צייטען, האט איהר דער וויענער רב מתיר געווען אנצוטון א צלם, בכדי מען זאל זי אויפ׳ן וועג נישט דערקאנען...

אין וואָלאטשיסק האבען מיר געמוזט וואַרטען אַ פּאַר טעג, ביז די צוגען וועלען ווייטער אנהויבען געהן קיין רוסלאַנד. מיר זענען געזעסען אין ברענעדיגער אונגעדולד אויף

דער סטאַציע און געוואַרט. ס'קומט־צו דער ערשטער צוג פון גרענעץ, ס'לאָזט זיך אַריין אין וואַקזאַל אַ שטראָם פּריש־אָנ־געקומענע פּאַסאַזשירן. יודען, פרויען, קינדער און רוסישע אינטעליגענטען, ס'איז שווער מיט זיי צו רעדען, זיי זענען נאָך איצט אַלע אַזוי מבולבל, צומישט און שרעקליך צושראָקן. אין רוסלאַנד קומט איצט פּאַר עפּיס אומגלויבליכעס. מען שחט מענשען אין די גאַסען (אָדעס, יעקאַטערינאָסלאַוו) אין זשמע־רינקאַ נאָך איז מען בעפאַלען זייער צוג, מען האָט געשלאָגען די פּאַסאַזשירען און אויפ'ן שטעל דערהרג'עט אַ יודישען בחור אין אַ רויט העמדעל.

אַנ'אינטעליגענטע פרוי פון אָדעס דערצעהלט אונז כראָ־ניקאַליש וועגען די לעצטע געשעהענישען. די ציפערען (1900 געהרג'עטע, ביז 5,000 פערוואונדעטע) שוידערען ממש אויף. פון די פּרטים שטעלען זיך אַזש די האָר קאַפּויר. אָבער דעם שטאַרקסטען איינדרוק האָבען אויף מיר געמאַכט אַ פּאָר גרויסע צאַפּעלדיגע, מיט שרעק און פיין אָנגעווייקטע אויגען, מיט וועלכע ס'האָט אויף אונז געקוקט אַ יונג מיידעל, וואָס האָט זיך געראַטעוועט פון די כוליגאַנעס און איז געלאָפען צוזאַמען מיט דער דערצעהלערין. לאַנג נאָך האָבען מיך פערפאָלגט יענע אויגען מיט דער פערגליווערטער אימה און עד היום קאָן איך זיי נישט פערגעסען...

* *

אין די שטעדט (בערדיטשעוו, ווילנע, דווינסק) אין וועל־כע איך האָב זיך אָבגעשטעלט, האָב איך נאָך געטראָפען שטאַרקע שפּורען פון דער נאָר וואָס איבערגעלעבטער רעוואָ־לוציע. אומעטום פרייע קלובען, גרויסע פערזאַמלונגען, מאַסען־מיטינגען. אָבער פון אַלעמענס אויגען קוקט־אַרויס אַ בולט'ער טרויער איבער דער געשענדעטער פרייהייט, אויף אַלעמענס פּנימ'ער ליגט אַנ'אומזיכערקייט און ספקות בנוגע דער נאָהנטער צוקונפט. ס'איז קלאָר, אַז די בורזשואַזע־קלאַסען קלאַמערען זיך אָן דער קאָנסטיטוציע און זיי וועלען שוין נישט וועלען

הערען פון קיין שום רעוואָלוציאָנערען אַרויסטריט. די אַלטע מאַכט ווערט אַלץ מעהר חוצפה׳דיגער און קעהרט זיך ביסלעכווייז אום צו [illegible] אַלטע פערוואַלטונגס־מעטאָדען. אין פעטערבורג האָט מען אַפילו אַרעסטירט דעם פאָרזיצענדען פון אַרבייטער־ראַט כרוסטאליאָוו׳ן מיט׳ן גאַנצען עקזעקוטיוו־קאָמיטעט. ס׳זענען נויטיג נייע רעוואָלוציאָנערע מעשים. אָבער צי וועלען די מאַסען נאָך אַזאַ גרויסער אָנשטרענגונג און ענערגיע־פערשווענדונג אויף דעם געהן?

יערוויל האָט זיך בעקומען די ידיעה וועגען דעם אויפשטאַנד אין פלאָט. דער לייטענאַנט שמידט האָט זיך אָבגעזאָגט צו פאָלגען דער „געזעצליכער מאַכט” און זיין שיף האָט זיך איבערגעגעבען דער רעוואָלוציע. מיר האָבען אין דווינסק צונויפגערופען אַ גרויסען מאַסען־מיטינג אין צירק אָנצונעמען אַ מיטגעפיהל־רעזאָלוציע פאַר די אויפשטענדיגע מאַטראָסען. מיר האָבען פאָרויס נישט גענומען אויף דעם קיין ערלויבניש ביי דער פאָליציי. ס׳איז געקומען דער פאָליצמייסטער מיט זיינע יוצר־משרתים און האָט פרובירט פערווערען דעם מיטינג. מיר האָבען זיך אָבגעזאָגט צו אויספיהרען די פעראָרדנונג און גערופען דעם עולם צו פערבלייבען. נאָך אַ קורצען ישוב־הדעת איז די פאָליציי אָבגערופען געוואָרען און דער מיטינג איז ווייטער פאָרגעקומען אָהן מניעות.

בעזונדערס גרויס איז געווען אין יענע טעג דער איינפלוס פון דער בונדישער אָרגאַניזאַציע אין באַלטישען קאַנט בכלל און אין ריגא בפרט. די „פעדעראטיווע קאָמיטעטען” וואָס האָבען זיך געבילדעט פון דער לעטישער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע און „בונד” האָבען בעהערשט דעם גאַנצען קאַנט. די אַלטע מאַכט האָט פערלאָרען יעדע ממשות. אין ריגע גופא איז געוואָרען זעהר פאָפולער צווישען די לעטישע מאַסען דער בונדישער פאָרשטעהער קלעוואַנסקי (מאַקסים). ער איז ממש געוואָרען אַ לעגענדאַרע פערזאָן, וועגען וועלכער מען האָט דערצעהלט משונה׳דיגע מעשיות. דאָרטען האָט זיך טאַקע די רעוואָלוציע געהאַלטען לענגער, ווי ערגעץ אַנדערשוואו.

דער צ. ק. האָט בעשלאָסען אויסצונוצען די אונבעשטימטע לאַגע און האָט געגעבען אַ דירעקטיווע צו בילדען לעגאַלע פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען, עפענען קלובען און אפילו צוטרעטען אַרויסצוגעבען אַ לעגאַלע טעגליכע צייטונג „דער וועקער" אַלס אָרגאַן פון „בונד". דער קאָנספּעקט פון דער נייער צייטונג מיט אַלע אמת'ע נעמען פון די מיטאַרבייטער איז באַלד אָבגעדרוקט און פּאַנאַנדערגעשיקט געוואָרען די אָרגאַניזאַציעס.

דער־ווייל בין איך אָבגעפאָהרען אין מיין געבורטס־שטאָט, בריסק, בכדי זיך צו לעגאַליזירען און בעקומען מיינע פּאַפּירען. גראָד צו יענער צייט איז דאָרט פאָרגעקומען אַ מיטינג. צונויפגערופען פון די דאָרטיגע ראַדיקאַלע עלעמענטען, וואו ס'איז אַרומגערעדט געוואָרען די פּראָגראַמען פון פערשידענע פּאַרטייען. די חברים האָבען בעשלאָסען, אַז איך זאָל אַרויסטרעטען אויף דער דאָזיגער פערזאַמלונג (אויף רוסיש). הגם איך בין אַרויסגעטרעטען אונטער אַ פּסעוודאָנים, האָבען מיך פיעל דערקאָנט פון די פריהערדיגע יאָהרען. אייניגע האָבען דעם סוד פערטרויט די צווייטע. ער איז אַזוי אַריבער פון מויל צו מויל ביז ער איז אויך דערגאַנגען צו די זשאַנדאַרמען.

ס'איז גראָד געווען אין די דעצעמבער־טעג. אין מאָסקווא האָבען די אַרבייטער אָרגאַניזירט אַנ'אויפשטאַנד, האָבען אויפגעשטעלט באַריקאַדען. אַלע רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען צוזאַמען מיט'ן פּעטערבורגער אַרבייטער־ראַט (ער איז שוין געווען דאַמאָלס רעסטאַווירט; זיין פאָרזיצער איז געווען לעאָ בראָנשטיין־ט ר אָ צ ק י) האָבען גערופען צו אַנ'אַלגעמיינעם פּאָליטישען שטרייק, ס'האָבען זיך אָפּגערופען נור די אַרבייטער. די איבעריגע בעפעלקערונג האָט זיך צו דעם בעצויגען אַפּאַטיש. ערטערווייז מיט אַנ'אָפענער שנאה. מען האָט געזעהן בעשיינפערליך. אַז די רעוואָלוציע געהט באַרג־אַראָב און איהרע כחות ווערען אַלץ קלענער.

די רעאַקציע האָט ווידער בעקומען איהר תקיפות. פון

אינערן-מיניסטעריום איז אָבגעגעבען געוואָרען אַ בעפעהל צו אַרעסטירען אַלע שעדליכע און פערדעכטיגע פערזאָנען.

ס'האָבען זיך צוריק בעגייט די פריהערדיגע אַדמיניסטראַטיווע רעוויזיעס און אַרעסטען. זשאַנדאַרמען זענען געקומען אויך מיך זוכען און אַרעסטירען. איך האָב זיך ווידער געמוזט פערקאָנספירירען. דער „שטרייק-קאָמיטעט" האָט ערלויבט אַ פוהרמאַן (אין דעצעמבער-שטרייק האָבען נאָך די פוהרלייט אויך געשטרייקט) מיך אָבצופיהרען צו דער נאָהנטסטער סטאַציע. מיט מיין אַלטען האָמלער פאַספּאָרט אויף'ן נאָמען פון סוחר ליבמאַן האָב איך זיך ווידער אַוועקגעלאָזען אונלע-גאַל קיין וואַרשא.

נור דאָ הויבט זיך שוין אָן דער צווייטער „קאָנסטיטו-ציאָנעלער" פעריאָד פון האַלב-לעגאַלער עקזיסטענץ און נייע שווערע אַרבייט.

אינהאַלט:

דער פּאָליצייאישער ספּעציאַליזם	3
אַ מענטשלעכער דאָקומענט	22
מיין צווייטער פּראָטעסט	31
די מינסקער תּפֿיסה	39
אונזער קאָנסטיטוציע	49
די מינסקער	63
אַ טרייליעפּער שאָפֿיר	69
אין סלוצק	74
בוטירקי	81
אויפֿן ווייטן צפון	90
צוריק אַהיים	103
בייזע צייטן	123
דער זשיטאָמירער פּאָגראָם	133
דער אַפּאַראַט	142
די לעצטע שעה	149
נאָך אַלעמען	157

ב. מיכאלעוויטש

זכרונות פון א יידישן סאציאליסט

דריטער באַנד

1905—1909

פארלאג „די וועלט“, ווארשע 1929

B. Michalewicz — Wspomnienia żydowskiego socjalisty. Tom III
Wyd. „Di Welt", Warszawa. 1929
Druk. „Di Welt" Warszawa Nowolipie 7

דער נײַער רעזשים.

1.

דער מאַניפעסט פון 17־טן אָקטאָבער 1905 האָט פּראָקלאַמירט די יסודות פון אַ קאָנסטיטוציאָנעלן רעזשים אין רוסלאַנד. די פּאַקטישע מאַכט אָבער איז פאַרבליבן ביים צאַר און דער הויף־קאַמאַריליע. איבערגעשראָקן זיך אין ערשטן מאָמענט פאַר דעם רעוואָלוציאָנערן שטורעם, וואָס האָט זיך צוטראָגן איבערן לאַנד אין די אָקטאָבער־טעג, האָט זיך די אַלטע מאַכט אויף אַ קורצע צייט לחלוטין אָפּגעטראָגן פון דער פּאָליטישער אויבערפלאַך און איבערגעלאָזן דאָס לאַנד אינגאַנצן אויף הפקר.

איינציקע וואָכן האָט ווירקלעך אין רוסלאַנד געהערשט אַן אַבסאָלוטע פרייהייט, פון קיינעם נישט געשטערט, פון קיינעם נישט רעגלאַמענטירט. אייגנטלעך, זענען דאַמאָלסט געווען די פּאַקטישע דעה־זאָגער די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען אויף דער פּראָווינץ און דער אַרבעטער־ראַט אין פּעטערבורג. אָבער דאָס איז בלויז געווען אַן אויטאָריטעטע השפּעה, אָן שום פיזישער מאַכט, אינגאַנצן נישט אָרגאַניזירט און נישט באַוואָפנט. דער גאַנצער מלוכה־אַפּאַראַט, מיליטער און פּאָליציי, זענען פאַרבליבן ביי די פריערדיקע הערשער. און יענע האָבן באַלד — שוין אויף מאָרגן נאָכן מאַניפעסט — געמאַכט אין דער שטיל פּלענער וועגן אַן אָנגריף אויף דער רעוואָלוציע, וועגן רעוואַנש און רעסטאַווראַציע.

ווי נאָר דער ערשטער פּחד פאַר די „בונטן" איז פאַריבער און דער צאַר מיט זיינע יועצים זענען געקומען צו זיך, האָט מען באַלד חרטה באַקומען אויף דער צו גרויסער נאָכגיביקייט, וואָס מען האָט אַרויסגעוויזן אין „מאַניפעסט"; מען האָט אים באַטראַכט פאַר

אַ גרויסן אומגליק, וואָס האָט געטראָפן די דינאַסטיע און די זעלבסט־הערשאַפט בכלל. די גאַנצע שולד פאַר אַזאַ פאַרהען האָט מען אַרויפגעוואָרפן אויפן „ליבעראַלן" פרעמיער־מיניסטער ו י ט ע. איז האָט מען אין די הויף־קרייזן געהאַלטן פאַר דעם בייזן מלאך, האָט האָט ביים קייזער מיט געוואַלט אַרויסגעריסן אַזאַ רעוואָלוציאָנערן אַקט און ער האָט באַלד נאָכן מאַניפעסט פאַרלאָרן דעם חן ביים צאַר און די אייגן און דעם צוטרוי ביי דער גאַנצער קייזערלעכער משפּחה.

דער סדיורדיקער פּעטערבורגער גענעראַל־גובערנאַטאָר און פאַק־טישער דיקטאַטאָר ט ר ע פּ אָ ו, וועלכער האָט געמוזט אין די אָק־טאָבער־טעג פאַרלאָזן זיין אמט, האָט באַקומען פאַר דער וועלט אַ גאַנץ באַשיידענעם פּאָסטן פון אַ הויף־קאָמענדאַנט. פאַקטיש אָבער איז ער צוגעשטעלט געוואָרן אַלס שטענדיקער בעל־יועץ און שטריינגער שומר צום קייזער און האָט ווייטער דורכגעפירט זיין דיקטאַטור אויך ביים נייעם קאָנסטיטוציאָנעלן רעזשים.

נישט געוואַגט זיך אָפּזאָגן פּ ר י נ צ י פּ י ע ל פונם מאַניפעסט, האָט מען זיינע פרינציפן געלאָזן אומבאַרירט און דוקא אויף זיי געטמען בויען אַ ריין אַבסאָלוטיסטישע, פּאָליציייאישע פּראַקטיק. דאָס איז געווען דער ערגסטער, דער געמיינסטער רעזשים פון אַלע אַנדערע. די זעלבסטהערשאַפט האָט לכל הפּחות פאַרמאָגט געביטע, אומבאַרירלעכע פּרינציפּן, אויף וועלכע זי האָט זיכער און שטאָלץ געבויט איר ממשלה; דער קייזער — ער איז דער קוואַל פון אַלע געזעצן, די זון, וועלכע באַלייכט מיט אירע שטראַלן דאָס גאַנצע לאַנד, אַלע אונטערטאַנען. דער מלוכה־ראַט, דער סענאַט, די ריכ־טער, — דאָס זענען בלויז באַאַמטע, וואָס דאַרפן אויספירן דעם קייזערס ווילן, זיין באַפעל און פאַראָרדנונגען. יעדעס וואָרט זיינער איז אַ געזעץ, יעדע פאַראָרדנונג — אַ מוז. און ס'זענען געווען פעסטע געזעצן, שטרענגע תקנות, אַ באַשטימטער, איינגעפונדעוועטער קאָנ־סעקווענטער רעזשים. אַלע האָבן קלאָר געוווסט, וואָס מען מעג, וואָס מען טאָר נישט, וואָס איז גנעדיק ערלויבט און וואָס ס'איז „גע־זעצ'לעך" שטרענג פאַרבאָטן.

אַנדערש אָבער איצט. דער אַבסאָלוטיזם האָט אויפגעהערט אין

דער טעאָריע צו עקזיסטירן. אמת, דער קייזער איז איצט אויך פאַרבליבן די העכסטע מאַכט. אָבער זי איז שוין באַגרענעצט אין אירע פּרעראָגאַטיוון. ס'זענען שוין פאַראַן אין לאַנד געווײלטע געזעצגעבערישע אינסטיטוציעס (מלוכה-דומע און מלוכה-ראַט) און די רעגירונג, הגם זי איז פאָרמעל פאַר זיי נישט פאַראַנטוואָרטלעך, מוז זי זיי געבן אַ דין-וחשבון פון אירע מעשים, איז פון זיי אָפּהייניק בנוגע דעם מלוכה-בודזשעט, מוז אויספירן די געזעצן, וועלכע ווערן אָנגענומען דורך די אָנגערופענע אינסטאַנצן. פון דער צווייטער זייט אָבער וויל די אַלטע „העכסטע מאַכט" — דער צאַר — זיך נישט אָפּזאָגן פון זיינע זכיות, וויל ווייטער פירן דאָס לאַנד אַבסאָלוטיסטיש-הפקר, וויל אויף ווייטער דורכפירן זיין רעכט אומבאַגרענעצט. און דאָ האָט זיך אָנגעהויבן דער קעגנאַטירלעכער געמיש פון קאָנסטיטוציאָנעלע פּרינציפּן און אַבסאָלוטיסטישע פּראַקטיק, אַ צוויי-פּנימדיקע אָרדענונג פון אויסערלעכער „געזעצלעכקייט" און פאַקטישער אַנאַרכיע, אַ צביעות'דיקער רעזשים פון אַ פּחדנישן זעלבסטהערשער און לאַקייאישע רעגירונגען, פון „דעמאָקראַטישע" פראַזן און הינטערקוליסן אינטריגעס.

די „אילומינאַציעס", מיט וועלכע די אויפשטענדיקע פייערים האָבן באַלויכטן די פּריצישע הויפן און נחלאות, דער סטיכישער דראַנג נאָך ערד, וועלכער איז געוואָרן דער לאָזונג פון דער רוסישער רעוואָלוציע, האָבן ענדגילטיק פאַריאָגט ביי די „ליבעראַלע" פּריצים און אַדל-לייט יעדן חשק צו אָפּאָזיציע, יעדן שפּיל אין „קאָנסטיטוציעס". דער „פאַרבאַנד פון די אַדעליקע" אין רוסלאַנד האָט זיך ענג אַרומגעזאַמעלט אַרום טראָן און איז געוואָרן אַ טרייער היטער פון דער מאָנאַרכיסטישער טראַדיציע, פון דער אומבאַרירטער זעלבסטהערשאַפט.

אים צו הילף זענען געקומען אין די שטעט די „שוואַרצע מאות", — אָרגאַניזירטע באַנדעס כוליגאַנעס, אויסוואורפן און רעגירונגס-אַגענטן, וועלכע האָבן מיט זיך געדאַרפט רעפּרעזענטירן „די שטים פון פאָלק", די געזעלשאַפטלעכע כחות, וואָס באַקעמפן אַקטיוו די רעוואָלוציע און שטייען שטאָל און אייזן פאַר 'עם באַליבטן מאָנאַרך". אין פּעטערבורג איז אַזאַ „פאַרבאַנד פון רוסישן

פאָלק" אָנגעפירט דורך אַן אַוואַנטוריסט, ד"ר דובראָווין, אָרגאַניזירט געוואָרן דירעקט דורך דעם פּעטערבורגער גראַדאָנאַטשאַלניק פאָן-לאָאונץ. ד"ר דובראָווין איז געוועזן אַ גאַנצער אײנגײער אין קײזערלעכן הױף און דער שוואַרצמאהדיקער פאַרבאַנד האָט שטאַרק גענאָסן פון די צאַרישע לאַסקעס. ניקאָלאַי דער צווייטער, דער קאָנסטיטוציאָנעלער מאָנאַרך, איז אין דער זעלבער צייט געווען דער פאַקטישער פּראָטעקטאָר פון די כוליגאַנישע שוואַרצמאהדיקע באַנדעס.

אָבער דער אָרגאַניזירטער אַדל און די שוואַרצע-מאות זענען געווען אַ צו-קנאַפּער געזעלשאַפטלעכער כח, בכדי דער צאַריזם זאָל זיך קאָנען בלויז אויף זיי פילן זיכער. מען האָט געמוזט זיך פאַרבינדן מיט אַן עקאָנאָמיש מער פעסטן געזעלשאַפטלעכן שיכט. און דאָ האָט זיך געשטעלט צו דינסט די רוסישע פינאַנציעל אין האַנדעלס-בורזשואזיע, דאָס יחוסדיקע רוסישע סוחרטום. אויסגעזעסן אויף די פּראָטעקציאָנעלע אייער פון אַבסאָלוטיסטישער ווירטשאַפט, אויסגעהאָדעוועט אויף דער פעטער שיסל פון דעם פּאַטריאַרכאַלן אומבאַגרענעצטן עקספּלואַטאַציע-רעזשים, איז די רוסישע בורזשואזיע נישט געווען דערוואַקסן צו דער מדרגה פון אַ רעוואָלוציאָנערן קלאַס מיט זעלבשטענדיקע מאַכט-אַספּיראַציעס און פעסט-געשטעלטע פּאָליטישע פּרינציפּן. די פּראָלעטאַרישע העגעמאָניע אין דער רעוואָלוציע, די ווייט-גייענדיקע סאָציאַלע פאָדערונגען האָבן זי אַגב אויך געשטויסן צוריק אין די אָרעמס פון דער צאַרישער מאַכט. ס'האָט זיך געבילדעט די אַזוי-גערופענע „אָקטיאַבריסטישע" פּאַרטיי מיט דעם מאָסקווער רייכן סוחר גוטשקאָוו אין דער שפּיץ. די דאָזיקע פּאַרטיי האָט גענומען פאַר איר פאָן דעם מאַניפעסט פון 17-טן אָקטאָבער און האָט מיט איר גאַנצער מעטיקייט מיטגעהאָלפן דוקא דעם דאָזיקן מאַניפעסט צו שענדן און פאַרגוואַלדעווען. זי האָט זיך באַנוגנט מיט די פּריווילעגיעס, וואָס זי האָט פאַר זיך אַרייסגעריסן פון דעם אַלטן רעזשים און האָט זיך שטאַרק געשראָקן, אַז פון די זעלבע רעכט זאָלן נישט גענייסן אַנדערע קלאַסן-קעגנער — דער פּראָלעטאַריאַט און די ברייטע פאָלקס-מאַסן. זי האָט דערום פון פּאָריס שוין געגעבן איר הסכמה אין שטעמפּל אויף אַלע גוואַלט-אַקטן און הפקר-מעשים, וואָס די „קאָנ-

סטיטוציאָנעלע" צאַרישע דינער האָבן אָפּגעטין לגבי זייער געמיינ־זאַמען שונא.

זיך פאַרזיכערט מיט אַזאַ געזעלשאַפטלעכער גוטפריינדשאַפט, האָט דער צאַריזם שוין באַקומען פרייע הענט בנוגע זיינע אָרגאַ־נישע פיינט, דעם סאָציאַליסטישן פּראָלעטאַריאַט, און דער רעוואָ־לוציאָנערער פּוירשאַפט.

מיט דער גרעסטער שאַרפקייט און גרויזאַמקייט האָט די צאַרישע מאַכט, וואָס איז געקומען גיך צו־זיך נאָך דער אָקטאָבער־פּאַניק, אָנגעהויבן אַרויסטרעטן קעגן די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען, קעגן די פאַרבליבענע רעשטלעך פון דער רעוואָלוציע. דער לאָזונג איז געוואָרן — נישט שענירן זיך מיט קיין שום געזעצן, נישט געבן קיין פּאַרדאָן. אויף אַ מלחמה, ווי אויף אַ מלחמה. אָבער אַזוי ווי די רעוואָלוציע־מלחמה האָט זיך אָפּגעשטעלט, נאָכדעם ווי דער צאַריזם האָט אַרויסגעוואָרפן זיין וויסן פלאַג — דעם אָקטאָבער־מאַניפעסט, איז די צו־שפּעט געקומענע קאָמפּסלוסטיקייט ביי די צאַרישע גענעראַלן מער נישט געווען ווי אַ ברוטאַלער סאָלדאַטן־אָנפאַל אויף פרידלעכע, מערסטנטייל אומבאַוואָפנטע איינוואוינער.

ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ סדרה שטראָף־עקספּעדיציעס. אין אַ פּונקט, נאָך פאַרכאַפּט פון רעוואָלוציאָנערער גערונג, פלעגט אַוועק־געשיקט ווערן אַ באַזונדער מיליטער־עקספּעדיציע אונטער דער אָנ־פירונג פון אַ קאָמאַנדיר ספּעציעל באַשטימט דורכן צאַר און פאַרזען מיט זיינע אינסטרוקציעס.

און וואָס מער דער קאָמאַנדיר איז געווען „ענערגישער" ביים דערשטיקן „די רעוואָלוציע", וואָס מער חיהשקייט און הפקר־געוואַלט זיינע אָפיצערן פלעגן דערביי אַרויסווייזן, אַלץ מער האָט דאָס נושא חן געווען ביים צאַר, אַלץ גיכער זענען געווען די שאַנסן צו ווערן אַ קרוב למלכות.

אַזוי זענען אַוועקגעשיקט געוואָרן שטראָף־עקספּעדיציעס אָנגע־פירט דורך גענעראַל רענענקאַמף און מעלער־זאַקאָמעלסקי קיין סיביר און באַלטישן געגנט און אין מאָסקווער ראַיאָן דורכן גענעראַל מאַן און פאָלקאָווניק רימאַן.

בלויז פון נאָוועמבער 1905 ביז אַפּריל פון קומענדיקן יאָר זענען אַרעסטירט און פאַרשיקט געוואָרן, לויט אָפיציעלע קוועלן, ביז 70,000 „פּאָליטישע פאַרברעכער".

דירעקט האָט דער „בונד" געליטן פון די שטראָף-עקספּעדיציעס אין באַלטישן געגנט. דאָרטן האָט ער פאַרמאָגט שטאַרקע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן זיך אַקטיוו באַטייליקט אין דער אָקטאָבער-רעוואָלוציע. זיי האָבן דערום אויך שטאַרק געהאַט אויסצושטיין פון די ברוטאַלע רעפּרעסיעס, וואָס די שטראָף-עקספּעדיציע האָט אָנגעווענדעט אין יענעם געגנט.

באַזונדערס האָט זיך אויסגעצייכנט מיט ברוטאַלער חיהשקייט אַ יונגער אָפיצער, אָרלאָוו, וועלכער האָט „אָפּערירט" מיט זיין דראַגונער-אויספלוג אין וויטעבסקער גובערניע. בעת ער פלעגט קומען אין אַ שטעטל פלעגט ער צונויפרופן די איינוווינער, אויך די טאַטעס און די קרובים פון די „בונדיסטן" און זיי צווינגען, זיי זאָלן אַליין אָנווייזן די „בונטאָווטשיקעס", די פירער. אויב נישט, פלעגט ער זיך נוקם זיין אין גאַנצן שטעטל, פלעגט מאַכן אַ חורבן פון פאַרמעגן און אַרויפלעגן גרויסע קאָנטריבוציעס. פלעגן צו אים אַריינפאַלן אין האַנט די, איף וועלכע די איבערגעשראָקענע איינוווינער פלעגן אָנווייזן, אָדער איך וועלכע עס פלעגט אַזוי פאַלן אַ חשד אין „רעוואָלוציאָניזם", פלעגט ער זיך איבער זיי נוקם זיין אויף אַ מערדערישן אופן. ער פלעגט באַפעלן צוצובינדן די אומגליקלעכע יונגע-לייט אָדער פרויען צו די ווידלען פון די דראַגונער פערד און באַגלייט מיט שמיץ און קלעפּ פלעגן די אומגליקלעכע מוזן נאָכלויפן נאָך די פערד. אַזוי האָט זיך די דאָזיקע חיה-מענטש לוסטיק געמאַכט איבער די געפאַנגענע רעוואָלוציאָנערן און האָט דערפאַר באַקומען אַ פּערזענלעכן יישר-כּח פון רוסישן קייזער.

בכלל האָבן ביי ניקאָלאַי דעם צווייטן, אַליין אַ שוואַכער און פחדניש מענטשל, שטאַרק נושא חן געווען די „ענערגישע" גענעראַלן, וועלכע האָבן אַרויסגעוויזן גרויס „מוט" ביים דערשטיקן די רעוואָלוציע. אים פלעגט זיין צום האַרצן דאָס דערשיסן יעדן צענטן פון די אַרעסטירטע, דאָס שמייסן מיט ריטער און די יידישע פּאָגראָמען, וואָס פלעגן ווערן אָרגאַניזירט דורך זיינע ענערגישע דינער.

ער פלעגט זיך פערזענלעך איינשטעלן פאַר אַזעלכע חבֿרה־לייט, וואָס פלעגן דאַמאָלסט פון גרויס אייפער איבערשרייטן יעדע גרענעץ פון געזעץ און פלעגט זיי נאָך דערצו קייזערלעך באַפרײַדיקן. און אויב אַנדערע שוואַרצמאַהדיקע „העלדן" פלעגן, שפּעטער דורכפאַלן ביי אַ פּאָגראָם אָדער איינפאַכן מאָרד און דאָס געריכט פלעגט זיי מוזן פאַראורטיילן צו אַ לייכטע שטראָף, פלעגן זיי גאַנץ אָפן ווערן באַגנעדיקט דורך דעם רוסישן צאַר.

פאַרשטייט זיך, אַז אַזעלכע רעגירונגס־מעטאָדן האָבן נישט געקאָנט הויזן מיט קיין נאָרמאַלער פאַרוואַלטונג, זיי האָבן נישט געקאָנט דולדן קיין שום רעגולירנדיקע געזעצן און ס'איז טאַקע דאַרום אין גאַנצן לאַנד איינגעפירט געוואָרן אין דער אָדער יענער פאָרם אויסנאַם־צושטאַנד, וועלכער האָט איבערגעגעבן דאָס לאַנד אין פולן הפקר פון די צאַרישע באַאַמטע און גענעראַלן.

צום ערשטן איז דער מיליטער־צושטאַנד איינגעפירט געוואָרן אין פּוילן. דאָס איז געווען נאָך אין די פליטערלעך פון די אָקטאָבער־פרייהייטן, אין די ערשטע האָניג־וואָכן פון „קאָנסטיטוציאָנעלן רע־זשים". אויב אין צענטראַל־רוסלאַנד האָט די בורזשואַזיע זיך באַלד אָפּגעטרייסלט פון דער רעוואָלוציע און האָט גענומען הכן איר שוץ ביי דער „היסטאָרישער מאַכט" און דערמיט גופא געגעבן אַ שטאַרקן קלאַפּ דעם „נאַציאָנאַלן כאַראַקטער" פון דער רעוואָלוציע, האָט די אָפּאָזיציאָנעלע שטימונג ביי די געדריקטע נאַציאָנאַליטעטן זיך נישט אויסגעוויזן מיטן מאַניפעסט; פאַרקערט, ער האָט אויפגע־וועקט די אײַנגעדרעמלטע נאַציאָנאַלע ענערגיע, ס'זענען אַרויסגע־רוקט געוואָרן די יעניגע נאַציאָנאַלע פּאָסטולאַטן, וועלכע מען האָט נישט געוואַגט אַרויסצושטעלן אָפן ביזן 17־טן אָקטאָבער. די ייִדן האָבן געפאָדערט פולע גלייכבאַרעכטיקונג, די פּאָליאַקן — די אױ־טאָנאָמיע פון פּוילישן געגנט. זיי האָט מען אַפילו מיט פראַזן נישט געפּרוווט באַרויִקן. זיי האָט מען אין דער הינזיכט קיין שום הבטחות נישט געמאַכט. דערמיט ערקלערט זיך, וואָס די ייִדישע בורזשואַזיע האָט כמעט נישט פאַרמאָגט קיין שום אָקטיאַבריסטישע עלע־מענטן און איז געגאַנגען טריי און אונטערטעניק נאָך די פּרינצי־פּיעלע „אָפּאָזיציאָנערן פון זיין מאַיעסטעט" — נאָך די קאַדעטן.

וואס איז געווען א פארטיי פון דער מיטעלער בורזשואזיע און אינטעליגענץ, וועלכע האט גארנישט באקומען פון 17-טן אקטאבער און האט זיך אבער געקלאמערט פאר אים, און פולער האפנונג דורך אים ארויספירן רוסלאנד אויפן וועג פון אן „אמת'ער" „אייראפייאי-שער" קאנסטיטוציע. די דאזיקע פארטיי איז אפילו געווען שארף ארויסגעטרעטן קעגן די אלטע מעטאדן פון דער זעלבסטהערשאפט, אבער זי האט זיך געלאזט דינגען. ס'זענען באקאנט די אונטער-האנדלונגען, וואס דער אלרוסישער דיקטאטאר טרעפאוו האט געפירט מיט די לידערס פון דער דאזיקער פארטיי פארן עפענען די ערשטע דומע. אבער אדי די יענע האבן פארט געפאדערט די מינימאלסטע קאנסטיטוציאנעלע גאראנטיעס (א פאראנטווארטלעך פאר דער דומע מיניסטעריום), האט מען מיט זיי די אונטערהאנדלונגען איבערגעריסן און זיי בלויז געדולדעט אלס לאיאלע אפאזיציע.

די פוילישע נאציאנאליסטישע באוועגונג ווידער האט געשטיצט די רעאקציע אין פוילן, האט אונטערגעהאלטן די אויפרעגנדע שטימונג אין דעם קאנט. דער דאמאלסדיקער גענעראל-גובערנאטאר סקאלאן איז געקומען קיין פעטערבורג און געפאדערט פאר זיך אויסבאשרענקטע פולמאכטן אויף צו באַרויקן דאס לאנד. אויב נישט, האט ער געדראט מיט זיין דימיסיע. מען האט סקאלאנען נאכגעגעבן און שוין אין נאוועמבער 1906 איז אין פוילן ערקלערט געווארן מי-ליטער-צושטאנד, וועלכער איז דא פארבליבן ביזן לעצטן טאג פון דער צארישער ממשלה. די דאזיקע ערשטע פראקלאמירונג פון אויסנאם-צושטאנד האט ארויסגערופן א גרויסע עמפערונג אפילו אין אלע רוסישע ליבעראלע קרייזן. מען האט אין דעם איינגעזען דעם ערשטן ארויסטריט קעגן דער נישט-לאנג פראקלאמירטער קאנ-סטיטוציע: פארשיידענע געזעלשאפטן און צוזאמענפארן האבן ענער-גיש פראטעסטירט קעגן אזא אקט; דער פעטערבורגער ארבעטער-ראט האט אפילו צוליב דעם ערקלערט א פראטעסט-שטרייק, וועל-כער איז, אגב, זייער שוואך דורכגעגאנגען. די רעגירונג איז געבליבן ביי איריקן. מען האט מיט סקאלאנען נישט געוואלט איינרייסן און מען האט אים איבערגעלאזן צו „באַרויקן" פוילן, לויט זיין איינזען און חילקיר.

II.

באַלד נאָכן מאַניפעסט פון 17־טן אָקטאָבער האָט די בונדישע אָרגאַניזאַציע אין וואַרשע אָנגעהויבן אַרויסלאָזן אָפן און פריי דעם „וואַרשעווער אַרבעטער". מיט די אַלטע געזעצן וועגן דער פרעסע האָט זיך שוין קיינער נישט גערעכנט, זיי זענען געוואָרן בטל פון זיך גופא און קיין נייע רעגולירנדיקע תקנות זענען דאַמאָלסט נאָך נישט אויסגעאַרבעט געוואָרן. פלעגט ערשיינען דער „וואַרשעווער אַרבעטער" אומגעשטערט, האַלב־לעגאַל האַלב־אומלעגאַל, פלעגט ווערן פאַרקויפט פראַנק און פריי איבער די גאַסן און פאַרשפרייט ווערן אין טויזנטער עקזעמפליאַרן.

הגם אַ נומער פלעגט קאָסטן בלויז איין קאָפּיקע, פלעגט די צייטונג אַריינברענגען גרויסע סומעס דעם קאָמיטעט. ביים פאַרשפרייטן די צייטונג פלעגט מען בערך מעשה זאַמלען געלט פאַר דער פאַרטיי און דער עולם האָט דאַמאָלסט געגעבן גאַנץ באַדייטנדיקע סומעס. אַליין איז פאַר יענע פאָר וואָכן בלויז אין וואַרשע צונויפגעזאַמלט געוואָרן ביז 50,000 רובל — זייער אַ גרויסע סומע לויט דאַמאָלסדיקן מאַסשטאַב. דאָס געלט איז אַריינגעלייגט געוואָרן אין באַנק אויפן נאָמען פון באַקאַנטן אַדוואָקאַט ניקאָדים גראָסער (בראָניסלאַוו גראָסערס פאָטער) און דאָס האָט געדינט אַ לענגערע צייט פאַר אַ פאָנד אויף פאַרטיי־הוצאות.

אין וואַרשע איז מען אויך צוגעטרעטן אויפן זעלבן טאָג פון פאַרכאַפּונגס־רעכט באַלד אַוועקצושטעלן אַן אָפענעם סאָציאַליסטישן פאַרלאַג מיטן נאָמען „אַרבעטער־שטימע". דער פאַרלאַג האָט אָנגעהויבן אַרבעטן אָפן, האָט אָנגעגעבן זיין אַדרעס (סאַפּאָזשינסקע 19. די ווינונג פון אַ. קאַסטעליאַנסקיס עלטערן) און איז צוגעטרעטן אַרויסצוגעבן אין זייער אַ גרויסער צאָל עקזעמפּליאַרן סאָציאַליסטיש־פּראָפּאַגאַנדיסטישע ליטעראַטור. בלויז וו. ליבקנעכטס בראָשור „שפּינען און פליגן" איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין 20,000 עקזעמפּלאַרן. ס'איז אויך ערשינען ק. קויטסקיס „ערפורטער פּראָגראַם" און אייניקע אַ־[illegible]ע און וואַל־בראָשורן. אויך דער פּראָספּעקט פון אַ טעגלעכער צייטונג „וועקער" מיט די אמת'ע פאַמיליע־נעמען פון

די מיטאַרבעטער איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין וואַרשע און ס'איז אָנגעגעבן געוואָרן דער אַדרעס [אברהם קאָסטעליאַנסקי, נאָוואָ-ליפּיע 17].

אַזוי האָט מען געאַרבעט אָפן און פריי ביז דעם דעצעמבער-אויפשטאַנד אין מאָסקווע. דער דאָזיקער נישט-געלונגענער אויפשטאַנד [אין וועלכן די מאָסקווער „אָכראַנע", ווי ס'איז שוין איצט באַקאַנט, האָט געהאַט אַ שטאַרקן חלק], איז גענומען געוואָרן אַלס אויסגאַנגס-פּונקט אויף „ליקווידירן" די רעוואָלוציאָנערע פּאַרטייען און זיי צוריק פאַרטרייבן אין קעלער. אין מאָסקווע גופא האָט דער סעמיאָנעווער פּאָלק, אַראָפּגעשיקט פון פּעטערבורג אונטער דער קאָמאַנדע פון גענעראַל מאַן, ברוטאַל זיך נוקם געווען אין די רעוואָלוציאָנערן און אַרעסטירטע באַן-אַרבעטער. מ. גופא איז נאָך זיין „העלדישן" צוריקקער פון דער עקזעקוציע, דערשאָסן געוואָרן דורך אַ מיטגליד פון די סאָציאַליסטן-רעוואָלוציאָנערן.

אין דער פּראָווינץ האָבן זיך אָנגעהויבן גרויסע אַרעסטן. די „אָכראַנעס" האָבן באַנייט זייער אַרבעט אויפן אַלטן שטייגער. ס'איז נאָך פריש געווען די פּאַרב, מיט וועלכן מען האָט געדרוקט דעם מאַניפעסט, וואָס האָט פאַרשפּראָכן „די אמתע אומבאַרירלעכקייט פון פּערזאָן", ווי די טורמעס זענען ווידער פול געוואָרן מיט אַדמיניסטראַטיוו-אַרעסטירטע.

אין יענע טעג האָט די וואַרשאָווער אָכראַנע אין מיטן טאָג אויך באַפאַלן די וווינונג פון אַ. קאָסטעליאַנסקי [נאָוואָליפּיע 17, לויט דעם אָנגעוויזענעם אַדרעס אויפן פּראָספּעקט פון „וועקער"] און האָט אַרעסטירט אַ גרופּע פּאַרטיי-טוער. צוליב די פּאַלישע ידיעות, וואָס די וואַרשעווער אָכראַנע האָט געגעבן דעם פּאָליציי-דעפּאַרטאַמענט איז דער דאָזיקער אַרעסט דאָרט פאַרעכנט געוואָרן אַלס אַ דורכגעפאַלענע פּאַרטיי-באַראַטונג; אַזוי איז דאָס פאַרבליבן אינם אַרכיוו פון פּאָליציי-דעפּאַרטאַמענט און פון דאָרטן איז דאָס אַריבער אויך אין דער פּרעסע.

אין אמתן אָבער איז דאַמאָלסט קיין שום פּאַרטיי-באַראַטונג נישט פאָרגעקומען. די „אָכראַנע" האָט צופעליק געטראָפן אין דער וווינונג פון א. קאָסטעליאַנסקי אָנגעזעענע פּאַרטיי-חברים, וועלכע זענען

געקומען אַהין וועגן פאַרשיידענע ענינים. אַזוי איז דאַמאָלסט פאַרהאַלטן געוואָרן נח, דער פאָרשטייער פון צענטראַל-קאָמיטעט, עזרא [נאַ פאָרשטייער פון וואַרשעווער קאָמיטעט, צביה הורוויץ, וועלכע איז געקומען „אַרבעטן“ אין וואַרשע, ליזע אַמסטערדאַם [נאַ זעצערין פון דער בונדישער אומלעגאַלער צענטראַלער דרוקעריי], אליהו מאַטאָלסקי [נאַ מיטגליד פון וואַרשעווער ראַיאָן-קאָמיטעט, איצט אין אַמעריקע] ליפּא נאָוואָגרודסקי [נאַ סימפּאַטיקער פון „בונד“, וועלכער האָט זייער פיל מיטגעהאָלפן ביים טראַנספּאָרטירן ליטעראַטור] און איינער א. ראָטהויז, וואָס איז נישט לאַנג געקומען קיין וואַרשע.

צווישן די אַרעסטירטע איז אויך געווען ישראל מיכל קאַפּלינסקי [לאַנגזאַם] און דאָס האָט פאַרפלאָנטערט דעם גאַנצן ענין.

דער טראַגישער פּראָוואָקאַטאָר

ישראל מיכל איז געווען איינער פון די פּיאָנערן פון דער ייִדישער אַרבעטער־באַוועגונג אין די 90־טע יאָרן. אַליין אַ געוועזענער ישיבה־בחור [אַן אונטער־שמש עתּעץ אין אַ ווילנער קלויז] איז ער צוגעשטאַנען צו די ערשטע אַרבעטער־קרייזלעך און האָט זיך אויסגעלערנט שלאָסערײַ. ער איז געווען פון דער אַרבעטער־גרופּע, וואָס האָט אין ווילנע אַוועקגעשטעלט, לויט איר אייגענער איניציאַטיוו, צום ערשטן מאָל, אַן אומלעגאַלע ייִדישע דרוקערײַ און האָט אַליין דאָרט אָפּגעדרוקט דעם ערשטן נומער „אַרבעטער־שטימע". נאָכן ערשטן בונדישן צוזאַמענפאָר איז ישראל מיכל מיט זײַן פרוי מערע איבערגעפאָרן קײַן באָברויסק, וווּ זיי האָבן געאַרבעט אין דער גרויסער בונדישער דרוקערײַ. די דרוקערײַ איז דורכגעפאַלן אין 1898־טן יאָר צוזאַמען מיט דעם גאַנצן פּערסאָנאַל. ישראל מיכל איז אַרײַנגעפאַלן אין זובאַטאָווס הענט.

וואָס דאָרט איז פאָרגעקומען צווישן דעם געניטן אָכראַניק און צווישן דעם יונגן אַרעסטאַנט, איז פאַרבליבן אַן אייביקער סוד, ווײַל ישראל מיכל האָט מיטגעטראָגן מיט זיך אין קבר. לויט אַלע וואַרשײַנלעכקייטן האָט ישראל מיכל באַשלאָסן „איבערצוכיטרעווען" דעם כיטרען „אָכראַניק": ער האָט געטמען אויף זיך צו ווערן דער „אינפאָרמאַטאָר" וועגן „בונד", פאַרלאָזנדיק זיך דערבײַ אויף זײַן שכל און פייאיקייט איבערצושפּיצן און פאַרנאַרן די זשאַנדאַרמען. אָבער דער דאָזיקער אײַנפאַל — צו קויפן זיך די פרייהייט מיט דער כּונה אָפּצונאַרן די זשאַנדאַרמען — איז שוין ניט איינמאָל געוואָרן אַ פאַרפירעריש ווערעמל, אויף וועלכן עס האָבן זיך געלאָזט פאַנגען געניטערע רעוואָלוציאָנערן, ווי ישראל מיכל איז געוועזן. די אָכראַנע פלעגט אַזוי־אַרום אַרײַנגאַרן אַ פּריץ אין איר נעץ.

און קיים האָט זי שוין יענעם געהאַלטן אין האַנט, קיים האָט ער געגעבן נאָר לפנים זיין הסכמה צו ווערן אַ פּראָוואָקאַטאָר. פלעגט ער זיך שוין צאַפּלען אין דער דאָזיקער נעץ און פון איר זיך שוין נישט קאָנען באַקומען צוריק אין דער ריינער לופט. מען פלעגט דעם דאָזיקן פאַרשוין אַליין אַרומדרינגלען מיט שפּיאָנען, מען פלעגט פון אים תמיד מאָנען קרבנות, אַזוי ווי דער טייוול די נשמה ביים בעל־דבר, וואָס פלעגט מיט אים אַ קאָנטראַקט שליסן; מען פלעגט אים כטראַשן מיטן אַרויסגעבן אים פאַר דער פּאַרטיי. אַזוי פלעגט זיך אַזאַ איינער וואַרפן צווישן צוויי פייערן, זיך ראַנגלען מיט זיין געוויסן, זיך תמיד קווינקלען און פלאָגן, פלעגט נאַרן די זשאַנדאַרמען, פלעגט אָבער אויך פאַרראַטן זיינע פּאַרטיי־חברים, און אַלץ טיפער אַראָפּזינקען אין זומפּ פון פּראָוואָקאַציע.

דער זעלבסטערהאַלטונגס־אינסטינקט האָט אויסגעאַרבעט ביי מענטשן בכלל אַ שרעקלעכע שנאה און פאַראַכטונג צו פאַררעטער, צו בוגדים. עד־היום איז אין מענטשלעכן זכרון פאַרבליבן פאַראַכט און פאַרהאַסט די לעגענדאַרע פלאָגנדיקע געשטאַלט פון קריסטוסעס פאַררעטער יהודה, און די דאָזיקע פאַראַכטונג און עקל באַגלייט אַלע זיינע נאָכמאַכער און פאָלגער ביז היינטיקן טאָג. אַפילו די, וואָס באַנוצן זיך מיט די ידיעות פון אַזעלכע לייט, באַציען זיך צו זיי נישט מיט קיין איבעריקן אָפּשיי. נישט איינמאָל איז מיר אויסגעקומען אין די טורמעס צו טרעפן זיך מיט די דאָזיקע אומגליקלעכע לייט פון דער קרימינעלער וועלט. די גאַנצע תפיסה באַציט זיך צו זיי מיט אַ פייערדיקער שנאה. מען מוז זיי שטרענג איזאָלירן אין אַ באַזונדער חדר,—די „היליקע פון קלויסטער", ווי די אַרעסטאַנטן רופן זיי סאַרקאַסטיש,—באַזונדער זיי פירן שפּאַצירן, נישט לאָזן זיי צונויפטרעפן זיך מיט די איבעריקע אַרעסטאַנטן. זיי שטייען שטענדיק אין געפאַר צעריסן ווערן פון די אַרומיקע. זייערע אויגן קוקן תמיד אויף אייך מיט אַזוי פיל פיין און טיפן טרויער, אַז נישט־חילנדיק פאַרגעסט מען אָן זייער מענטשלעכער שוואַכקייט און געפאַלנקייט, און איר באַטראַכט זיי שוין ווי געקווילטע, טראַגישע פערזאָנען, וועלכע ווערן געפּלאָגט און פיינלעך באַשטראָפט פון זייער אייגענעם אינערלעכן טראַגיזם.

יעדנפֿאַלס, וואָס איז שייך ישׂראל-מיכלען, איז דאָס, אָן צווייפֿל, געווען אַ טראַגישע פּערזענלעכקייט. איך געדענק דעם ערשטן איינדרוק, וואָס דער דאָזיקער מענטש האָט אויף מיר געמאַכט. דאָס איז געווען אין דווינסק אויף אַ פּאַרטיי-באַראַטונג אין יאָר 1902, אַ קורצע צייט נאָך זיין באַפרייונג פון מאָסקווער טורמע. ער איז געווען אַ הויכער, ברייטפּלייציקער יונגערמאַן, מיט וואַסערדיקע גרויסע אויגן פון אַ פיש, אַ בלאַסער, טויטער פּנים, באַוואַקסן מיט אַ בלאָנד בערדל. דער מענטש פלעגט זעלטן ריידן. ער איז געווען אַ שטענדיקער שווייגער. פון צייט צו צייט בלויז פלעגט ער פאַרקרימען זיינע ליפּן אויף אַ שמייכל און סאַרקאַסטיש אַרויסריידן אַ וויץ. קיינמאָל נישט קיין פריילעכע מינע, קיין הויכן געלעכטער.

צי זיין פרוי מערע האָט געוווּסט פון זיין סוד, אונטערליגט אונטער אַ גרויסן ספק. באַקאַנט איז בלויז, אַז זי האָט אין טורמע איבערגעלעבט אַ שווערע נערוון-קרענק און איז נאָך נישט אינגאַנצן צו זיך געקומען, ווען איך האָב זיי דעמאָלט געטראָפן אין דווינסק. זייערע באַקאַנטע האָבן דאָס דערקלערט מיט אַ טראַגעדיע, וואָס זי האָט איבערגעלעבט אַלס מוטער, וועלכע האָט פאַרלאָרן איר קינד אין טורמע. יעדנפאַלס האָט מערע זיך גיך ערהאָלט, זי איז געוואָרן אינגאַנצן געזונט און פריילעך. ישׂראל-מיכל אָבער איז פאַרבליבן אַ פאַרטראַכטער, שווייגעדיקער מרה-שחורהניק מיט אַ זעלטענעם קרומען שמייכל אויף זיינע ליפּן.

ער האָט פאַרנומען דעם אַמט פון הויפּט-טעכניקער ביים צענטראַל-קאָמיטעט. צו יענער צייט האָט ער געהאַט אין דווינסק [וווּ ער און זיין פרוי האָבן געוווינט אונטער פּאָליציי-אויפזיכט] אַן אייגענע שלאָסעריי, ווו ער פלעגט אויסאַרבעטן פאַרשיידענע טעכנישע קאָנספּיראַטיווע מכשירים, ווי אויך איינאָרדענען אומלעגאַלע דרוקערייען. ס'איז קלאָר ווי דער טאָג, אַז ישׂראל-מיכל האָט זיינע נייע באַלעבאַטים זייער ווייניק אַרויסגעגעבן.

לויט ווי ס'האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן, האָט ישׂראל-מיכל אַרויסגעגעבן לעאָן און מערע גאָלדמאַן אין קישענעוו [די דרוקעריי פון „איסקראַ"], ער האָט אָנגעוויזן אויף דעם, אַז צביה הורוויץ וווינט אין וואַרשע [זי האָט געוווינט אויף אַ פאַלשן פּאַס] און שפּע-

מער נאָך איינציקע קלענערע קרייזלעך. אָבער לויט דעם אָרט, וואָס ישׂראל-מיכל האָט פֿאַרנומען אין דער פּאַרטיי און לויט זיין אייגענער אַרבעט, האָט ער געקאָנט אָן אַן ערך פֿיל מאָל מער און וויכטיקערע אָנווייזן, און דערביי זאָל גאָר אויף אים קיינמאָל קיין חשד נישט פֿאַלן. ס'איז גענוג צו זאָגן, אַז ישׂראל-מיכל האָט געהאַט אַ שייכות צו די דרוקערייען, איז געווען באַהאַוונט אין אַלע קאָנספּיראַטיווע ענינים, און פֿלעגט אין די שפּעטערדיקע יאָרן באַזאָרגן דעם צענטראַל-קאָמיטעט מיט דירות אויף זיצונגען. פֿאַר אים איז קיין זאַך נישט געווען געהיים, און ווען ער וואָלט זיין אַ בייזוויליקער פּראָוואָקאַטאָר, וואָלט ער געקאָנט אָנמאַכן חורבנות אין דער פּאַרטיי.

משמעות, ישׂראל-מיכל פֿלעגט אַרויסגעבן שוין נאָר על-פּי-נויט, ווען ס'איז שוין אוממעגלעך געווען זיך אַרויסצודרייען מיט זיינע שפּיצלעך, און דערביי פֿלעגט ער זיך באַמיִען צו מאַכן עס וואָס ווייניקער שעדלעך. אַזוי איז פֿאָרגעקומען אַ צופֿאַל מיט מיר גופֿא. די צענטראַלע בונדישע דרוקעריי האָט זיך געפֿונען ביז נאָך דער רעוואָלוציע פֿון יאָר 1905 אין וואַרשע אויף גזשיבאָווסקאַ 13. כדי די שכנים פֿון אויבערשטן שטאָק זאָלן נישט הערן דאָס קלאַפּן פֿון וואַליק, האָט מען אָפּגעדונגען אויך די אויבערשטע דירה, אין וועלכער ס'האָבן געוווינט שלום לעווין מיט זיין פֿרוי. נאָך דער רעוואָלוציע האָט מען באַשלאָסן די דרוקעריי דאָרט צו ליקווידירן, און שלום לעווין האָט מיר איבערגעגעבן די דירה, וועלכע איך האָב אָפּגעדונגען, כלומרשט פֿון גאַס, ביים ווירט.

איך בין נור-וואָס געהאַט געקומען קיין וואַרשע אויף מיין „ריינער כּתיבֿה“, אַלס סוחר ליבמאַן און בין נאָך דער וואַרשעווער אָכראַנע נישט געווען באַקאַנט. באַלד אָבער אויף מאָרגן, ווי איך האָב זיך איבערגעקליבן אויף דער נייער דירה, האָט אונדז ביינאַכט אויפֿגעוועקט דער גוט-באַקאַנטער שאַרפֿער קלונג. זשאַנדאַרמען, פּאָליציאַנטן און זעלנער רייסן זיך אַריין אין וווינונג. מען מאַכט אַ שטרענגע רעוויזיע, מען קוקט אין אַלע ווינקעלעך. מען מאַכט אַ פּראָטאָקאָל. ווייזט זיך אַרויס, אַז מען איז גאָר געקומען מיט אַ רעוויזיע צו שלום לעווין. שוין אַ ביסל צו שפּעט.

יקענטיק, אַז די ידיעות וועגן דער דרוקעריי האָט דער פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט (די וואַרשעווער אָכראַנע האָט פון קאַפּלינסקין דאַן נאָך נישט געוווּסט) באַקומען ערשט דעמאָלט, ווען זי האָט זיך שוין ליקווידירט.

לאָמיר זיך אָבער אומקערן צו דער מעשה מיטן אַרעסט. די וואַרשעווער אָכראַנע האָט אַרעסטירט די גאַנצע איבנאָגנערופענע גרופּע צוזאַמען מיט די דירה־אייגנטימער (אַברהם און בערטע קאַס־טעלאַנסקי) און אָפּגעפירט זיי אין „פּאַוויאַק". זי האָט באַלד וועגן דעם מודיע־געווען אין פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט, אַז ס'איז אַרעסטירט געוואָרן דער גאַנצער צענטראַל־קאָמיטעט פון „בונד", מיט די פאַ־מיליען־נעמען פון די אַרעסטירטע. צווישן זיי איז געווען ישראל־מיכל קאַפּלינסקי, און דאָס האָט באַוויזן דעם פּאָליציי־דעפּאַרטאַ־מענט אַראָפּצושיקן אַ ספּעציעלן באַאַמטן אויפצוקלערן די גאַנצע מעשה. אַזוי ווי קאַפּלינסקי האָט זיך געפונען אין רשות פון ווילנער אָכראַנע, איז פון דאָרטן אַראָפּגעקומען אַ באַאַמטער, וועל־כער האָט אַרויסגערופן קאַפּלינסקין צו זיך אויף אַ פאַרהער. משמעות, ישראל־מיכל האָט אים דערוויזן, אַז דער אַרעסט קאָן אים קאָמ־פּראָמיטירן און איז פּריצייטיק. דערום איז דאָרט באַשלאָסן גע־וואָרן צו באַפרייען די גאַנצע גרופּע. פאַרן באַפרייען האָט מען פּרויז ישראל־מיכלען איבערגעשיקט אין וואַרשעווער אָכראַנע, ווו מען האָט, מן־הסתם, מיט אים געשלאָסן קאָנטשאַפט. אַלע זענען טאַקע, נאָך זעקס וואָכן זיצן, באַפרייט געוואָרן. בלויז קעגן די קאַסטעלאַנסקיס האָט מען פאַרפירט אַ געריכטלעכן פּראָצעס פאַר אַרויסלאָזן די „שפּינען און פליגן", און זיי זענען אויך שפּעטער באַפרייט געוואָרן אויף קויציע.

כדי, אַפנים, זיך אינגאַנצן ריין צו וואַשן פון יעדן חשד און אים אַרויספירן אויף אַ פאַלשן וועג, האָט ישראל־מיכל נאָך אין טורמע גופא און שפּעטער שוין אויף דער פריי, געוואָרפן אַ פאַר־דאַכט אַז"י, כלומרשט אומווילק, נישט פעסט און נישט דערערדט, אויף איינעם פון זיינע אַרעסטירטע קאָלעגן — ראַטהויזער. קיין שום זיכערעס האָט ער קעגן אים נישט אַרויסגערוקט, ער האָט בלויז אָפּערירט מיט האַלבע רמזים און פּסיכאָלאָגישע טעמים, און

אים האָט זיך איינגעגעבן צו שאַפן אַרום דעם יונגן חבר אַזאַ פאַרדעכטיקע אַטמאָספער, וואָס איז ערגער פון יעדער אָפענער באַשולדיקונג.

אַגב אורחא, איז שוין אַזאַ ענלעכע מעשה מיט קאַפּלינסקין פּאַסירט. עקומען מיט איניקע חדשים פריער אין דווינסק. נאָך די באַרימטע געשעענישן פון יאַנואַר־פעברואַר 1905, איז אין דווינסק דורכגעפאַלן דער גאַנצער קאָמיטעט פון „בונד" אויף איינער פון זיינע זיצונגען. צווישן די אַרעסטירטע איז אויך געווען ישראל־מיכל. אַלע זענען געווען גוט באַקאַנט דער פּאָליציי און מען איז געווען זיכער, אַז דער אַרעסט וועט זיך אַזוי לייכט נישט ענדיקן. בפרט אין יענער צייט, ווען יעדע קלייניקייט פלעגט זיך ענדיקן מיט פאַרשיקן אַדמיניסטראַטיוו אין די מרחקים. אָבער אין אַ קורצע צייט אַרום זענען אַלע אַרעסטירטע, אומפאַרשטענדלעך, באַפרייט געוואָרן. אַלע האָבן געהויבן מיט די פּלייצעס און זיך דאָך באַרויקט. גיי פאַרשטיי, וואָס זשאַנדאַרמען טוען! אין די אָקטאָבער־טעג האָט דער דווינסקער פּאָליצמייסטער אין אַ מאָמענט פון אָפנהאַרציקייט דערציילט איינעם אַ באַקאַנטן, אַז עמיצער פון די „בונדיסטן" מוז שטיין אין אַ קאָנטאַקט מיטן פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט, אַ ראיה: בעת ער האָט אַרעסטירט דעם „קאָמיטעט", האָט מען פון פּעטערבורג, דורך אַ שיפרירטער דעפּעשע, געגעבן צו וויסן, מען „זאָל די סודרים אַרויסלאָזן פון עסק". קיינער האָט דעמאָלט נישט געלייגט קיין אַכט אויף דער מעשה, אַזוי ווי ס'האָט קיינעם נישט אויסגעזען פאַרדעכטיק די באַפרייונג פון דער אַרעסטירטער גרופּע אין וואַרשע.

כדי שוין אינגאַנצן צו פאַרענדיקן מיטן ענין קאַפּלינסקי און זיך שוין מער צו אים שפּעטער נישט צוריקקערן, וועל איך דאָ דערציילן, ווי אַזוי ער איז אויסגעדעקט געוואָרן, און זיין סוף, וואָס ער האָט געהאַט. באַלד נאָך דער אויסגעדעקטער מעשה אַזעוו*) איז ישראל־מיכל געוואָרן ביי זיך שטאַרק געפאַלן. איך דערמאָן זיך: יענעם זומער בין איך געווען ביי ישראל־מיכלען אין שטוב נער

---

*) אַ געפערלעכער פּראָוואָקאַטאָר ביי די סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן

האָט געאַרבעט אין דער דרוקעריי פֿון „פֿאָלקסצייטונג") און מיר האָבן פֿאַרפֿירט אַ געשפּרעך וועגן בורצעווס אַנטפּלעקונגען. איך האָב אַזוי, גאָרנישט מיינענדיק, אַ זאָג־געטאָן: נישט ביי איין פּראָוואָקאַטאָר קלאַפּט איצט דאָס האַרץ. ווער ווייסט, וועלכע נייע רעוועלאַציעס שטייען נאָך פֿאָר. ישׂראל־מיכלס פֿאַרבלאָזער פּנים איז נאָך בלאַסער געוואָרן, זיינע ליפּן האָבן זיך פֿאַרדרייט אין אַ פֿאַרקרימטן שמייכל און ער האָט שטיל אַרויסגערעדט: „יאָ, קענטיק, דאָס איז אַ זיכערע קוועלע". דאָס איז געווען אַ שמייכל פֿון אַ מענטשן, וועמענס גוף איז שוין געווען געתּרתּמעט; אַ גרימאַסע פֿון אַ באַנקראָטירטן, וועלכער וואַרט, אַז יעדע מינוט זאָל קומען די קאַטאַסטראָפֿע. פֿאַרשטייט זיך, אַז איך האָב דעמאָלט גאָרנישט חושד געווען אין האָב נור באַמערקט, אַז ישׂראל־מיכל איז אין אַ געדריקטער שטימונג.

ישׂראל־מיכל האָט געקלערט וועגן אָפּפֿאָרן קיין אַמעריקע. ער האָט זיך אָנגעפֿרעגט ביי זיינע באַקאַנטע, צי ער וואָלט זיך געקאָנט איינאָרדענען אין אַמעריקע. מיטאַמאָל האָט ער זיך באַווייטיקט פֿון דער אַרבעט און האָט דערקלערט, אַז מען שפּיאָנירט אים נאָך. באַלד איז ער ווידער געוואָרן נאָענט צום ווילנער קאָמיטעט. קענטיק, אַז ער האָט דעמאָלט איבערגעלעבט זייער שווערע טעג. מיט אַ קורצער צייט פֿריער, איידער מען האָט אים איבערגעדעקט, איז ער געלעגן אייניקע טעג צו בעט. ביי אים אין צימער זענען דעמאָלט געזעסן זיין פֿרוי, חנה לעווין און נאָך אַ באַקאַנטע. אין דעם מאָמענט האָט זיך געעפֿנט די טיר און אין צימער האָט זיך באַוויזן אַ הויכע, פֿולע פֿיגור פֿון אַ רוס אין אַ גוטן פּעלץ אין פֿוטערנער היטל. דאָס ערשיינען פֿון אַזאַ גאַסט האָט קיינעם פֿון די אָנוועזנדע נישט פֿאַרוווּנדערט. מען איז צוגעוווינט געווען, אַז צו ישׂראל־מיכלען זאָלן קומען פֿאַרשיידענע רעוואָלוציאָנערן מיט קאָנספּיראַטיווע באַשטעלונגען. די פֿרויען האָבן תּיכּף פֿאַרלאָזט דעם צימער און איבערגעלאָזן דעם חולה אויג אויף אויג מיטן גאַסט. שפּעטער, אַז זיי זענען צוריק אַריין אין צימער, האָבן זיי געטראָפֿן ישׂראל־מיכלען זייער אויפֿגעבראַכט און ער האָט פֿאַר זיי געזאָגט מיט האַרץ: ס'איז אומפֿאָרזיכטיקע מענטשן

ס'זענען דאָ בײַ די רוסישע רבֿבֿים; ער האָט געהאַט צו מיר אַן עסק, האָט ער זיך נישט געקאָנט אײַנהאַלטן און איז געגאַנגען פֿרעגן בײַם הייזעכטער מײַן אַדרעס. ווי ס'האָט זיך שפּעטער אַרויסגעוויזן, האָט דער גאַסט נישט געהאַט קיין באַזונדערע גרונדן צו זײַן פֿאָרזיכטיק: ער איז ספּעציעל אַראָפּגעשיקט געוואָרן פֿון פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט צו האָבן אַן ערנסטן שמועס מיט קאַמפּינסקין פֿאַר זײַנע קנאַפּע און שוואַכע ידיעות, וואָס ער שטעלט־צו. דוכט זיך, צו יענער צײַט איז גיך דורכגעפֿאַלן אין ווילנע אַ גרופּע טוער (אַננאַ ראָזענטאַל און אַנדערע). אויך דעם דאָזיקן אַרעסט האָט מען פֿאַרבונדן אויף ישׂראל־מיכלס קאָנטאָ.

דערווײַל איז אַנטלאָפֿן פֿון פּעטערבורג קיין פּאַריז אַן אָנגעזעענער באַאַמטער פֿון פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט, לעאָניד מענשטשיקאָוו, מיט אַ גאַנצן פּעקל קאָפּיעס פֿון געהיימע דאָקומענטן, צווישן זיי אויך אַ צעטל פֿון פּראָוואָקאַטאָרן און „מיטאַרבעטער". פֿון אים האָט דאָס בורצעוו באַקומען די סענסאַציאָנעלע אינפֿאָרמאַציעס. אין אַ שײנעם פֿרימאָרגן אין יאָר 1910 האָט דער אײַסלענדישער קאָמיטעט פֿון „בונד" באַקומען פֿון בורצעוון אַ ידיעה, אַז אַן אָנגעזעענער מיטגליד פֿון צענטראַל־קאָמיטעט איז אַ פּראָוואָקאַטאָר. קיין גענויע סימנים האָט ער נישט געקאָנט געבן. ער האָט נאָר געוווּסט, אַז זײַן נאָמען דערמאָנט עפּעס אין אַפּטייק (דאָס רוסישע וואָרט קאַפּלי, באַדײַט טראָפּנס). מען האָט זיך געבראָכן דעם קאָפּ און נישט געקאָנט ווײַסן, ווער דאָס איז. נאָך מער איז די זאַך געוואָרן פֿאַרפּלאָנטערט, ווען ער האָט געגעבן אַ סימן, אַז דאָס איז אַ ווילנער דעלעגאַט, וואָס איז אַרעסטירט געוואָרן אויף דער פּאַרטיי־באַראַטונג אין דעצעמבער 1908 אין וואַרשע. ווי שוין דערמאָנט, איז אין וואַרשע קיין באַראַטונג נישט פֿאָרגעקומען, און דער, וואָס איז געקומען יענעם טאָג פֿון ווילנע, איז געווען גאָר נח.

ענדלעך האָט בורצעוו אָנגערופֿן די פֿאַמיליע קאַפּלינסקי. דאָס האָט די מיטגלידער פֿון אײַסלענדישן קאָמיטעט געטראָפֿן ווי מיט אַ קויל. אין דער גאַנצער מעשׂה איז געווען אַזוי פֿיל נישט פֿאַרשטענדלעכעס און נישט גלייבלעכעס. ס'איז דערום פֿאַרבליבן צו פֿאָדערן פֿון בורצעוון, ער זאָל אָנרופֿן די פּערזאָן, פֿון וועמען ער

דאָט באַקומען די ידיעה און צולאָזן צו אים אויף אַ שמועס.

לכתחילה האָט זיך בורצעוו געקווייקלט. ער האָט געמאָלדן, אַז יענע פּערזאָן וויל פאַרבלייבן אינקאָגניטאָ. דער אייסלענדישער קאָמיטעט איז אָבער ענערגיש באַשטאַנען אויף זיין פאָדערונג, און בורצעוו איז ענדלעך אויף דעם איינגעגאַנגען. ער האָט בלויז געמאָלדן, אַז דער, וואָס וועט מיט אים שמועסן, זאָל אָנגעבן זיין אמתן פאַמיליענאָמען און זיין פאַר אים אינגאַנצן אָפנהאַרציק.

דער דאָזיקער באַדינג איז אָנגענומען געוואָרן, און פישל קאָגינען [יוֹנה] איז געפאָרן זיך זען מיט דעם געהיימניספולן אַלווייסער. לעאָניד מענטשיקאָוו האָט גלייך געמאָלדן יונהן, אַז ער איז אים באַקאַנט אַלס מיטגליד פון צענטראַלן קאָמיטעט און ער קאָן ריידן מיט אים גאַנץ אָפן. מענטשיקאָוו האָט קאַטעגאָריש באַשטעטיקט זיין באַשולדיקונג קעגן קאַפּלינסקין, און כדי צו פאַרטרייבן יעדן ספק, האָט ער געוויזן ישראל־מיכלס אַ פאָטאָגראַפיע צוזאַמען מיט אַנדערע „מיט־אַרבעטער" פון פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט. דאָס האָט די זאַך געמאַכט אינגאַנצן קלאָר, און די בשורה איז איבערגעגעבן געוואָרן קיין ווילנע, ווו ס'האָט זיך דעמאָלט אויפגעהאַלטן דער צ. ק.

אַבראַמאָוויטש און ליבער איז איבערגעגעבן געוואָרן אויסצו־פאָרשן די זאַך און האָבן מיט ישראל־מיכלען דעם געשפּרעך. פאַר דעם אַנטשיידענעם געשפּרעך, האָבן זיי שוין אָנגעהויבן ישראל־מיכלען נאָכשפּירן. ליבער האָט זיך אַפילו איינגעגעבן אַריינצובאַקומען פון דרוקעריי צו ישראל־מיכלען אין צימער, ווען קיינער פון זיין פאַמיליע איז נישט געווען אין שטוב, און דאָרטן מאַכן אַ רעוויזיע. קיין שום פאַרדעכטיקעס האָט ער נישט געפונען. בלויז אין שרייב־טיש, אין אַ פאַרבאָרגן קעסטל, האָט ער געפונען אַ קאַרטל. איך האָב דאָס דאָזיקע קאַרטל שפּעטער געזען אין אַרכיוו פון „בונד" אין זשענעווע. דאָס איז געווען אַ ריין אַנזיכטס־קאַרטל, גאָרנישט באַ־שריבן. אונטן נור, מיט דראָבנעם ציפער, איז אָנגעוויזן געוואָרן אַ דאַ־טום און שעה. משמעות, אויף אַזאַ פאָרזיכטיקן אופן האָט זיך גע־פירט די קאָרעספּאָנדענץ צווישן דעם אָכראַניק און ישראל־מיכלען. דאָס קאַרטל האָט אומבאַדינגט באַדייט אַ באַשטימטע צייט אויף צו טרעפן זיך.

ישראל־מיכל האָט שוין דערווייל דערשפּירט, אַז דאָ איז עפּעס
נישט גלאַטיק, און איז געוואָרן נאָך מער אָנגעשטרענגטער און
אויפגעשפּיצטער. אָבער אַזוי ווי די זאַך איז געווען אַ גאַנץ קלאָרע,
זענען אַבראַמאָוויטש מיט ליבערן צו אים אַוועק און געזאָגט גאַנץ
אָפן: דו ווערסט באַשולדיקט אין דעם און דעם, און דו דאַרפסט
זיך שטעלן אין איסלאַנד צו אַ געריכט. דערהערט אַזעלכע ווער־
טער, האָט ישראל־מיכל אויסגעבראָכן אין אַ היסטערישן געוויין און
האָט פאַרשפּראָכן צו פאָרן צום געריכט. אין אמתן אָבער איז
ער קיין איסלאַנד נישט געפאָרן און האָט זיך בשתיקה אַרויסגע־
גנבעט פון ווילנע.

כאַראַקטעריסטיש איז די באַציונג פון זיין פרוי מערע צום גאַנצן
ענין. זי האָט געשריבן אַ בריוו צום צ. ק. [דער דאָזיקער בריוו גע־
פינט זיך אויך אין ושענעווער אַרכיוו]. דאָרטן באַפאַלט זי זייער
שטאַרק די שונאים, וועלכע האָבן אויף אים אויסגעטראַכט אַזאַ
בלבול און ווילן אים דאַדורך אין טורמע אַריינברייננגען. זי וואַרפט
פאַרביטערט פאָר דעם צ. ק., וואָס האָט אַרומגערינגלט איר מאַן
„מיט שפּיאָנען", וואָס פלעגן אים נאָכשפּירן. זי דערמאָנט וועגן
זיינע גרויסע פאַרדינסטן פאַר דער פאַרטיי און שווערט זיך ביי
אַלץ אין דער וועלט אין דער אומשולד פון איר מאַן.

ישראל־מיכל מיט זיין פאַמיליע זענען דאַמאָלסט פאַרשוווּנדן
געוואָרן פון האָריזאָנט. מען האָט נישט געוווּסט, וווּ זיי זענען
אַהינגעקומען. זייענדיק אין יאָר 1913 אין סאַראַטאָוו, האָבן מיר
ווילנער באַקאַנטע איבערגעגעבן, אַז זיי האָבן דאָרט איינציקע מאָל באַ־
געגנט ישראל־מיכלס פרוי, און, לויט אַלע וואַרשיינלעכקייטן, וווינט
ער אין סאַראַטאָוו. די דאָזיקע השערה האָט זיך טאַקע באַ־
שטעטיקט נאָך דער רעוואָלוציע פון יאָר 1917.

מ. גאָלדמאַן [ליבער] איז צו יענער צייט געקומען קיין סאַ־
ראַטאָוו און האָט באַגעגנט אין גאַס קאַפּלינסקין. ער האָט וועגן
דעם מודיע געווען אין מענשעוויסטישן קלוב, און ישראל־מיכל איז
אויסגעזוכט און אַרעסטירט געוואָרן. ער האָט געהאַט אין סאַ־
ראַטאָוו זיין שלאָסער־וואַרשטאַט און איז געווען חייט פון יעדנ...

פּאָליטיק. ער איז אָפּגעזעסן איינציקע חדשים אין טורמע און איז באַפרייט געוואָרן צוליב זיין „אומשעדלעכקייט״.

נאָך דער אָקטאָבער־איבערקערעניש איז אין סאַראַטאָוו באַ־שטימט געוואָרן אַלס נאַטשאַלניק פון דער „טשע־קאַ״ [אויסער־אָרדנטלעכע קאָמיסיע] אַ געוועזענער אַרבעטער־בונדיסט מענדל דייטש. ער איז געווען איין צייט ישראל־מיכלס אַ גוטער פריינט. אין יאָר 1904 האָט דייטש געשאָסן אין דווינסק אויפן פּריסטאַוו יערמין און איז פאַרורטיילט געוואָרן אויף אַ לענגערן טערמין קאַטאָרגע. ישראל־מיכל האָט אים מיטגעהאָלפן צו לויפן פון תפיסה קיין אויס־לאַנד. איצט איז ער געשטאַנען אָן דער שפּיץ פון דער סאַ־ראַטאָווער פּאָליטישער פּאָליציי און ער האָט זיך דערמאָנט אָן ישראל־מיכלען. ער האָט באַפוילן אים צו אַרעסטירן און איבער־שיקן קיין מאָסקווע. קאַפּלינסקיס פאַמיליע [ער האָט שוין צו יענער צייט געהאַט דערוואַקסענע קינדער] האָט זיך געבעטן רחמים ביים צ. ק. פון „בונד״, יענער זאָל אינטערווענירן אין דעם דאָזיקן ענין. דער צ. ק. גופא האָט באַשלאָסן, צוליב פאָרמעלע און פּאָליטישע טעמים, אַיינצואָרדענען אַן עפנטלעכן געריכט איבער קאַפּלינסקין. אַ. וויינשטיין [ירחמיאל] האָט זיך געווענדעט צום אָנפירער פון דער „אַלרוסישער אויסעראָרדנטלעכער קאָמיסיע״ אין מאָסקווע, דזשער־זשינסקין מיט אַ בקשה, צו געבן די מעגלעכקייט אַיינצואָרדנען אַ־בער קאַפּלינסקין אַ געריכט. דזשערזשינסקי האָט געפרעגט וויינ־שטיינען, צי ער איז ניט זיכער, אַז קאַפּלינסקי איז געווען אַ פּראָוואָקאַטאָר. וויינשטיין האָט געענטפערט, אַז אין דעם איז ער שוין קיין ספק. אָבער אַ געריכט וואָלט אויפגעקלערט דעם גאַנצן ענין. דזשערזשינסקי האָט ענדלעך מסכים געווען אַרויסצוגעבן קאַפּלינסקין פאַרן געריכט און באַשטימט אַ צייט, ווען נאָך אים צו קומען. וויינ־שטיין איז געקומען אין דער אָנגעוויזענער צייט. אָבער מיט אַ וואָך פריער איז שוין קאַפּלינסקי דערשאָסן געוואָרן.

ווי מען האָט מיר איבערגעגעבן, זאָל האָבן פאַרבליבן נאָך אים

*) ער דרוקט איצט זיינע זכרונות וועגן יענעם דווינסקער פּעריאָד אין קחער „אמת״.

אַ מאַנוסקריפּט, וואָס ענטהאַלט אין זיך זיין ווידוי. ווען דער דאָזיקער כּתבֿ־יד וואָלט פאַרעפנטלעכט געוואָרן, וואָלט ער אפשר פאַר אינז אַ ביסל באַלייכטן די פינסטערע צעפּייניקטע נשמה פון דעם טראַגישן שווייגעדיקן קאַפּלינסקי, וואָס איז אַוועק אין זיין קבר מיטן אייביקן שאַנדפלעק פון אַ פאַררעטער.

סלאַוועק.

דער שוואַרצער שאָטן פון ישראל־מיכלס טריבן געשטאַלט ווערט צעשטריט, ווען עס שטראַלט־אויף אין זכרון די ליכטיקע, פילפאַרביקע פּערזענלעכקייט פון בראָניסלאַוו גראָסער. ער איז אונזערע עלטערע טוער, געווען באַליבט און טייער צוליב צוויי הויפּט־טעמים. קודם־כל איז ער געווען אונזער בנימין, דער יונגסטער צווישן די פירער אינעם „בונד" האָט מען זיך פּעסט געהאַלטן ביי איין „דינאַסטיע". דאָס איז געווען אַ געציילטע, קליינע גרופּע טוער, וועלכע איז די גאַנצע צייט, מיט קליינע שינויים, געשטאַנען אָן דער שפּיץ פון דער פּאַרטיי. ליבער און אַבראַמאָוויטש זענען שוין געווען פון די יונגסטע, די מוזיניקעס. אַ פּאַרטיי אָבער, בפרט, ווען זי אַרבעט ביי אומלעגאַלע באַדינגונגען, וווּ די טוער זענען אויסגעשטעלט טאָג־טעגלעך פאַרשפּאַרט צו ווערן, מוז האָבן אַ שטענדיקן רעזערוואַר, פון וואַנען זי זאָל שעפּן די נייטיקע כחות. און דאָ האָט זיך אין יאָר 1905 צוריקגעקערט פון אויסלאַנד אַ יונגער סטודענט, וועלכער פאַרמאָגט לערת־עהה פּאָטענציאַל אַלע קוואַליפיקאַציעס פון אַ פירער. סלאַוועק האָט שוין פון דער שווייץ מיטגעבראַכט מיט זיך אַ רעפּוטאַציע פון אַ באַגאַבטן רעדנער, גלענצנדיקן דיספּוטאַנט און איבערגעגעבענעם בונדיסט.

אָבער נישט נאָר דאָס אַליין. סלאַוועק איז געווען אַ ייִדיש־פּוילישער אינטעליגענט, און דאָס איז געווען פאַר דער פּאַרטיי גאָר אַ נײַיס געווינס, נישט אָפּצושאַצן. דער „בונד" האָט פון ערשטן טאָג אָן באַקומען אַ שטאַרקע השפּעה אויף די ייִדישע אַרבעטער־מאַסן אין פּוילן. אָבער ער האָט פאַרמאָגט זייער ווייניק ייִדיש־פּוילישע אינטעליגענטן. אַלע זיינע אָנגעזעענע טוער האָבן געשטאַמט פון ליטע, אָדער דרום־רוסלאַנד; זיי זענען אַלע געווען

דורכגעדרונגען מיט דער רוסישער קולטור, זיי זענען געווען ווייניק באַקאַנט מיט דער פּוילישער סביבה און איר פּסיכיק.

ווי צענטראַליסטיש ס׳איז דעמאָלט נישט געווען דאָס פּאָליטישע פּראָגראַם פון „בונד״, ווי איינהייטלעך ס׳האָט נישט אויסגעזען די גאַנצע באַוועגונג אין דער רוסלענדער מלוכה, האָט דאָך קיינער נישט געקאָנט לייקענען אין דער אייגנאַרטיקייט פון פּוילישן קאַנט, אין זיינע באַזונדערע סאָציאַל־קולטורעלע פאַרהעלטענישן און אין דער נויטיקייט צו זיי זיך צופּאַסן. דערצו אָבער האָבן אויסגעפעלט די געהעריקע כוחות.

די יידיש־רוסישע אינטעליגענץ האָט שוין פון לאַנג דורכגעמאַכט דעם אַסימילאַציע־פּראָצעס און האָט געשטראָמט — באַזונדערס פאַר דער רעוואָלוציע פון יאָר 1905 — אין די יידישע אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס. אַנדערש אָבער אין פּוילן. די גאַנצע שטודירנדיקע יוגנט איז דאָ דערצויגן געוואָרן אונטער אַ באַזונדער חוצפּהדיקן רוסיפיקאַטאָרישן רעזשים, וועלכער האָט דערגרייכט פּונקט דעם היפּכדיקן רעזולטאַט. די אינטעליגענץ איז אָנגעשטעקט געוואָרן מיט אַ היפּערטראָפּישן „פּאַטריאָטיזם״. בלויז דאָס ריידן צווישן זיך פּויליש, איז פאַררעכנט געוואָרן אַלס רעוואָלוציאָנערער אַקט. דער קאַמף פאַר דער פּוילישער נאַציאָנאַלער אייגנאַרטיקייט איז געווען אין דערזעלבער צייט אויך אַ קאַמף קעגן רוסישן צאַריזם.

די יידישע אינטעליגענץ איז דאָ געווען באַזעלט מיט דיזעלבע אידעאַלן און באַפרייונגס־אַספּיראַציעס, ווי די אַרומיקע אינטעליגענץ. אויף יידיש האָט מען געקוקט ווי אויף אַ מיאוסע ירושה פון די „פינסטערע מאַסן״ און מען האָט געזען זייער גאולה אין דער אַסימילאַציע מיט דער פּוילישער באַפעלקערונג. די גאַנצע יידישע ראַדיקאַלע אינטעליגענץ איז געווען אַריינגעצויגן אין די פּוילישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען און האָט זיך באַצויגן מיט אומפאַרשטענדעניש און מערסטנטייל מיט גרויס אומחן צו דער נייער יידישער באַוועגונג, וועלכע די „ליטוואַקעס״ האָבן מיט זיך מיטגעבראַכט אַהער פון רוסלאַנד.

ס׳איז געווען קלאָר פאַר אונז אַלע, אַז כדי דער „בונד״ זאָל לאָזן טיפע וואָרצלען אין פּוילן, זענען נויטיק אַזעלכע כחות,

וועלכע שטאַמען אַליין אַרויס מיט זייער וואָרצל פון די טיפעניש פון דער פוילישער ערד, זענען אויסגעוואַקסן אין דער אייגנאַרטיקער פוילישער סביבה און זענען אָרגאַניש פאַרבונדן מיטן לאַנד און זיינע אינטערעסן. סלאַוועק מיט זיין קרייז יונגע ייִדיש־פוילישע אינטעליגענטן, וועלכער איז בלב ונפש צוגעשטאַנען צום „בונד“, איז געווען פאַר אונז אַלע ממש אַן אומערוואַרטעטע מתנה.

געבוירן אין אַ פאַרפוילישטער אַסימילירטער פאַמיליע, וועלכע האָט נישט געהאַט קיין שום שייכות צו ייִדן און ייִדישקייט, האָט סלאַוועק אין זיינע קינדישע יאָרן נישט געוווּסט, אַז ער איז אַ ייִד. אָבער שוין אין דער גימנאַזיע האָט ער זיך אַליין אָנגעשטויסן אויפן „נאַציאָנאַלן פּראָבלעם“. ער האָט זיך דערוווּסט און האָט דערפילט, אַז ער איז אַ ייִד. אַ געוויסע צייט האָט ער זיך געהאַלטן ביי דעם אויסגעאַרבעטן אַסימילאַציע־שאַבלאָן: ער איז בלויז אַ ייִד לויט דער רעליגיע, און אַ פּאָליאַק לויט דער נאַציאָנאַליטעט. די דאָזיקע פלאַכע קאָנצעפּציע האָט אָבער נישט געקאָנט באַפרידיקן אויף לאַנג זיין פאָרשנדיקן, אַנאַליטישן פאַרשטאַנד און זיין טיף־רעאַגירנדיקן ערן־געפיל.

נאָך זייענדיק אַ גימנאַזיע־שילער, האָט סלאַוועק, אומערוואַרטעט פאַר אַלע זיינע אַרומיקע, געמאַכט אַ סענסאַציאָנעלע דעקלאַראַציע, אַז ער איז אַ ייִד. יאָרן־לאַנג שפּעטער פלעגן זיינע עלטערן דערציילן וועגן דעם מיט גרויס חידוש: פון וואַנען איז עס צו איִם געקומען? ער אַליין דערציילט די מעשה אין זיין אויטאָביאָגראַפיע אַזוי: ער איז געווען אַ שילער פון זעקסטן קלאַס גימנאַזיע. ער איז שוין דעמאָלט געשטאַנען אָן שפּיץ פון „פּראָגרעסיסטישן צענטראַלן יוגנט־קרייז“ און איז געווען רעדאַקטאָר פון צענטראַלן אָרגאַן „רוך“. מען האָט געהאַלטן ביים איינשטעלן אַ נאָרמאַל פּראָגראַם פאַר די קרייזן. די נאַציאָנאַל־דעמאָקראַטן האָבן געפאָדערט, אַז די אויפמערקזאַמקייט זאָל ווערן געווענדעט דער עיקר אויף פּוילישע לימודים, ווייל די מיטגלידער זענען פּאָליאַקן. אויף דער טענה, אַז ס'זענען דאָך פאַראַן אין די קרייזלעך אויך נישט קיין פּאָליאַקן, האָבן די „לידערס“ דערקלערט, אַז דאָס טאָר נישט זיין. ווער ס'האַלט זיך נישט פאַר קיין פּאָליאַק, דער דאַרף ווערן פון דאָרט

איינגעשלאָסן. מיט אַמאָל הויבט זיך אויף סלאַוועק, די צענטראַלע פיגור פון קרייז, און מעלדעט: „אויב אַזוי, שליסט מיך אויס, ווייל איך בין נישט קיין פּאָליאַק, איך בין אַ ייד". אַלע זענען געוואָרן דערשטוינט, צעמישט. די אַנדערע האָבן גלייך געטענהט, אַז אים האַלטן זיי פאַר אַ „פּאָליאַק", אים מיינען זיי נישט אויסצושליסן. אָבער אַרום דער דאָזיקער פראַגע האָט זיך אין די קרייזן צעפלאַקערט אַ מחלוקת, און דער צענטראַלער יוגנט-קרייז האָט זיך צעשפּאָלטן.

שפּעטער האָט זיך סלאַוועק באַקענט מיט די חברים גאָלדע פון פּלאָצק. זיי האָבן שוין צו יענער צייט געהערט צו דער וואַרשעווער בונדישער אָרגאַניזאַציע און האָבן געווירקט אויף סלאַוועקן, ער זאָל אויך צושטיין צום „בונד". דורך זיי האָט ער זיך באַקענט מיט אַנאַ ליפּשיץ, וועלכע האָט דאַמאָלסט געאַרבעט אין וואַרשע, ער האָט זיך אויך געטראָפן מיט איר שוועסטער איזאַ ליפּשיץ*). אין לאָדז האָט ער בייגעוווינט אַ יידישע אַרבעטער-פאַרזאַמלונג אין וואַלד. דאָרט האָט ער צום ערשטן מאָל דערזען די יידישע מאַסע, געהערט „די שבועה". סלאַוועק דערציילט אונז אין זיין ביאָגראַפיע די דעצידירנדיקע מאָטיוון פון זיין באַשלוס: „איך מוז אַרבעטן צווישן יידן. אויב איך וועל דאָס נישט טאָן, איך, די פאַרקערפּערטע דעמאָנסטראַציע פון „יידישקייט" צווישן דער וואַרשעווער יוגנט, ווער דען וועט דאָס טאָן? וועט זיך צווישן דעם יידישן און פּוילישן אַרבעטער שטעלן דער רוסיש-יידישער אינטעליגענט, וועט דאָס שווער מאַכן זיי זאָלן זיך איינס דעם אַנדערן פאַרשטיין. איך וועל אַרבעטן צווישן יידן, ווייל איך בין אַ פּוילישער ייד און וועל די דאָזיקע פּאָזיציע נישט אָפּטרעטן אַנדערע".

„אַריינטרעטנדיק אין בונד", דערציילט ווייטער סלאַוועק, „האָב איך גערעכנט, אַז איך האָב ערפילט מיין חוב בנוגע דער יידישער מאַסע. איך בין אַ סאָציאַליסט, אַ ייד, ווו דען זאָל איך אַרבעטן? אין דער זעלבער צייט האָב איך געגלייבט, אַז דורך דעם דאָזיקן

*) זע זכרונות פון אַ יידישן סאָציאַליסט, 1-טער באַנד.

זעג דין איך דעם לאַנד, ווייל איך האָב געגלויבט, אַז איך העלף פאַרבינדן יידן מיט פוילן. שוין נישט אַסימילירן, נאָר אַריינפירן, ווי בירגער. מיין אויפגאַבע האָט געזאָלט זיין — פאַרטיידיקן די אינטערעסן פון פוילן אין די נשמות פון די יידישע אַרבעטער. מיט דעם דאָזיקן ציל און צוליב דעם בין איך אַריינגעטרעטן אין בונד". און ווירקלעך, אין דער גאַנצער צייט פון זיין קורצער אָבער גלענצנדיקער אַרבעט איז סלאַוועק טריי געבליבן דעם דערמאָנטן ציל און די געשטעלטע אויפגאַבן.

אָנפאַנגס 1906 בין איך געקומען קיין וואַרשע. לויט אַן אָנגע-וויזענעם אַדרעס, בין איך אַוועק אויפן „צענטר" — דאָס איז געווען אַ העכערע אָרגאַניזאַציאָנעלע אינסטאַנץ, וווּ ס'זענען געווען פאַרטרעטן פאָרשטייער פון אַלע פאַכן און „ראַיאָנען". דאַמאָלסט איז נאָך די דאָזיקע איינריכטונג נישט געווען קיין געוויילטע און זי פלעגט צונויפ-געשטעלט ווערן דורכן „קאָמיטעט". דער לעצטער ווידער פלעגט באַשטימט ווערן דורכן צענטראַלן קאָמיטעט. די מיטגלידער פון „צענטר" פלעגן ווערן פאַנאַנדערגעשיקט אין אַלע פאַכן און גרופּעס אַלס „פאָרשטייער". דער „צענטר" איז געווען אַ מין באַראַטנדיקער אָרגאַן ביים „קאָמיטעט". דער לעצטער פלעגט „אויסהערן" זיינע מיינונגען און ווונטשן, פלעגט אָפּגעבן פאַר אים דין וחשבון אין זיין אַרבעט, זיינע באַשלוסן אָבער זענען פאַרן קאָמיטעט נישט געווען אָבליגאַטאָריש. ער איז געווען פאַראַנטוואָרטלעך נאָר פאַרן צ.ק. דער לעצטער פלעגט אים קאָנען צו יעדער צייט פאַנאַנדערלאָזן און צונויפשטעלן אַן אַנדער קאָמיטעט.

צו יענער צייט איז דער „צענטר" באַשטאַנען פון אַ מאַן 15, פאָרשטייער פון אַלע פאַכן. דאָס זענען כמעט אַלץ געווען „פּראָ-פעסיאָנאַלן", וואָס האָבן געלעבט אויפן חשבון פון דער פאַרטיי. די פּראָפעסיאָנעלע פאַריינען האָבן זיך נאָך נישט ענדגילטיק פאָרמירט, ס'האָט נאָך ביי זיי נישט פונקציאָנירט דער מין באַצאָלטער פּערסאָ-נאַל. אַרבעט אָבער איז געווען זייער פיל, די שטרייק-עפּידעמיעס האָבן פאַרכאַפּט גאַנץ וואַרשע. און אַזוי ווי די עקאָנאָמישע אַרבעט איז אָרגאַניזאַציאָנעל נישט געווען שטרענג אָפּגעטיילט פון דער „פּאָליטי-שער", פלעגט די פאַרטיי אייסהאַלטן אירע „פאָרשטייער" אויך פאַר

ריינע פראפעסיאנעלע פונקציעס. דאָס זענען געווען אין דער איבער־וויגנדיקער מערהייט צוגעפאַרענע פאַרטיי־טוער פון אַנדערע געגנטן, וועלכע האָבן געקענט זייער שוואַך די פּוילישע שפּראַך.

איך בין געקומען אין מיטן דער זיצונג. כמעט אַלע — לאַנגאָניקע באַקאַנטע פון אַנדערע שטעט אָדער פאַרטיי־באַראַטונגען. איינער נאָר אַן אומבאַקאַנטער האַלט אין ריידן. ער רעט נישט, ווי אַלע אויף יידיש, נאָר — רוסיש. איך קוק זיך צו צו אים: אַ הויכער יונגערמאַן מיט אַ בלאַס, אינטעליגענט געזיכט, גראָ־בלויע אויגן און אַ לאַנגער האַלז. ער רעט, ווי ער וואָלט די ווערטער האַקן פון שטיינער, שאַרף און היציק. איך פרעג שטיל, ווער דאָס איז. מען רוימט מיר איין — „סלאַוועק".

ס'איז געווען גענוג געווען אַ קורצע באַקאַנטשאַפט מיט גראָסערן, כדי צו דערקענען, אַז ער געהערט צום טיפּ מענטשן, וועלכע דער אַמעריקאַנער עמערסאָן באַצייכנט אַלס רעפּרעזענטאַטיווע מענער. ער האָט פאַרמאָגט אַ לאָגיק, שניידיק ווי שטאָל, אַ הייסן טעמפּעראַמענט ווי פייער און דערצו נאָך געווען קרישטאָל־ריין אַלס מענטש. זעלטן ווען אַזאַ קאָמבינאַציע פון אייגנשאַפטן גיט זיך איין ביי איין מענטשן. אַזאַ אויסדערוויילטע פערזענלעכקייט איז ממש אַ מזל־ברכה פאַר דער פאַרטיי, צו וועלכער זי שטייט צו. אַזאַ מענטש פאַרקערפּערט אין זיך אייזן־שטאָל די פּרינציפּן פון זיין פאַרטיי, היט זיי אָפּ קרישטאָל־ריין, ברענט זיי איבער אויפן פייער פון זיין פלאַקערדיקן האַרץ און שטעמפּלט זיי מיט זיין אייגענער אינדיווידואַליטעט, לייגט אויף זיי אַרויף די חתימה פון זיין פערזענלעכקייט. אַזעלכע זענען אַ צירונג פאַר אַ פאַרטיי, איר שטאָלץ און פאָן.

ס'איז זייער כאַראַקטעריסטיש, אַז צו דער צייט, ווען איך האָב זיך באַקאַנט מיט גראָסערן, איז ער נאָך נישט געווען קיין מיטגליד פון וואַרשעווער קאָמיטעט. ער איז שוין פאַר דער צייט געווען אין אויסלאַנד, ווו ער פלעגט אַרויסטרעטן מיט רעפעראַטן וועגן „בונד", ער האָט אַפילו מיטגעהאָלפן אין 1904 צו רעדאַגירן אַ פּוילישן אָרגאַן פון אויסלענדישן קאָמיטעט „גלאָס בונדו". דאָך איז זיין בטאַזש אין פאַרטיי געווען צו־קליין, אום ער זאָל שוין קאָנען זיין אַ קאָמיטעטס־מיטגליד.

דאַמאָלסט האָט זיך שוין אין וואַרשע געפירט אַן אינטענסיווע בונדישע אַרבעט צווישן דער פּויליש-יידישער געזעלשאַפט: אַ פּראָפּאַגאַנדע צווישן דער אַקאַדעמישער יוגנט, רעפעראַטן פאַר דער אינטעליגענץ, פינאַנציעלע אונטערנעמונגען צווישן דער איבעריקער געזעלשאַפט. פאַר דער דאָזיקער אַרבעט האָט עקזיסטירט אַ באַזונדער „אינטעליגענטישער צענטר", אין וועלכן ס'האָט זיך באַטייליקט דער גאַנצער אָנפירנדיקער אינטעליגענטן-קרייז, ווי סלאַוועק, הענריק ערליך, זדשיסלאַוו מושקאַט, מיכאַאיל ווינאַווער, אַדאָלף סלאָנימסקי און אַנדערע. מיר איז אויסגעקומען צו זיין „דער פאָרשטייער" פון קאָמיטעט אין דעם דאָזיקן צענטר.

איך האָב פאָרגעשלאָגן דעם קאָמיטעט, ער זאל קאָאָפּטירן צו זיך סלאַוועקן. דער קאָמיטעט האָט מסכים געווען און האָט זיך דערשלאָגן אויף דעם אויך די סאַנקציע פון צ.ק. דאַמאָלסט ערשט איז סלאַוועק געוואָרן אַ מיטגליד פון וואַרשעווער קאָמיטעט פון „בונד" און איז געוואָרן נעענטער צו די אָנפירנדיקע אינסטאַנצן אין דער פּאַרטיי.

ווײַכע און האַרטע.

שׂאַקע צו יענער צײַט האָט זיך אין די בונדישע אָנפירנדיקע קרײַזן אַװעקגעשטעלט די פראַגע װעגן צוריק אַרײַנטרעטן אין דער רוסלענדער פּאַרטײ. די רעװאָלוציע פון 1905 האָט באַשײַנפּערלעך דערװיזן אַלע פּאַראַנטװאָרטלעכע פירער פון דער רוסלענדער פּאַרטײ, אַז די עקזיסטענץ פון אָפּגעשפּליטערטע פראַקציעס און אײַנצעלנע נאַציאָנאַלע סאָצ.=דעמאָקראַטישע גרופּעס איז ממש סם=המות פאַר דער אַרבעטער=באַװעגונג. ס'איז פאָריבער די צײַט פון די רײַסעניש אין די אויסלענדישע קאָלאָניעס אַרום טעאָרעטישע פראַגן, ס'איז געקומען די שעה פון מעשים, פון פּאָליטישע אַקטן. די פּאַרטײ אָבער איז אין איר איצטיקן צושטאַנד לחלוטין נישט געװען אַרבעטס=פײַיק. מען האָט געמוזט װי ס'איז זיך צונויפרײַדן. ס'האָט זיך אַװעקגעשטעלט די פראַגע װעגן אַרײַננעמען די אַלע באַזונדערע נאַציאָנאַלע סאָצ. דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציעס אין דער רוסלענדער סאָצ. דעמאָקראַטישער פּאַרטײ און אַראָפּלאָזן זיך פון דעם שטרענג צענטראַליסטישן סיסטעם, בײַ װעלכן די פּאַרטײ האָט זיך געהאַלטן ביז דער לעצטער צײַט.

קאָנקרעט האָט זיך געהאַנדלט װעגן דער סאָצ. דעמאָקראַטיע פון קעניגרײַך פּוילן און ליטע, װעגן דער לעטישער סאָציאַל=דעמאָקראַטיע און װעגן „בונד". מילא, מכּוח די ערשטע צװײ איז מען לײַכט אײַנגעגאַנגען צו דערלאָזן פאַר זײ אַן אויטאָנאָמע עקזיסטענץ אַלס לאַנדס=פּאַרטײען; האָט דאָך דאָס פּראָגראַם פון דער ר.ס.ד.א.פּ. געפאָדערט אויטאָנאָמיע פאַר די בײדע געגנטן, װוּ די דערמאָנטע פּאַרטײען אָפּערירן, פאַר װאָס זאָלן זײ נישט זײַן שוין איצט אויטאָנאָם? אָבער „דער בונד"? אויף װעלכן סמך קאָן מען אים דערלאָזן אוי-

טאָנאָמיע? דאָס הייסט דאָך אָנערקענען דעם נאַציאָנאַלן פּרינציפּ אין דעם פּאַרטיי־געביי און דאָס איז שוין „נאַציאָנאַליזם“, „סעפּאַראַטיזם“ און אַלע איבעריקע חטאים אין דער וועלט.

דאָ האָבן אָבער דווקא די באָלשעוויסטישע לידערס מיט לענינען אין דער שפּיץ זיך איינגעשטעלט פאַר נאָכגעבן דעם „בונד“. דער מיין דערביי איז געווען אַזעלכער. אין אַלע וויכטיקע טאַקטישע פראַגען איז דער „בונד“ דאַמאָלסט געשטאַנען נענטער צו די באָלשעוויקעס, ווי צו די מענשעוויקעס. אין דער רוסלענדער פּאַרטיי גופא זענען דאַמאָלסט די „באָלשעוויקעס“ געווען אַ מינדערהייט. זיי האָבן דאַרום אויסגערעכנט צו פאַרשטאַרקן זייער ריכטונג אין דער פּאַרטיי מיטן אַריינגעמען אַהין די נאַציאָנאַלע סאָצ. דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציעס אין ברית מיט דעם „בונד“, צוליב דעם האָבן זיי מותר געווען אויף זייערע אָרגאַניזאַציאָנעלע פּרינציפּן.

אָבער אויך דער „בונד“ האָט געמוזט גיין אויף אַ פּשרה: ס'איז געווען קלאָר, אַז אין איר איצטיקן באַשטאַנד וועט די פּאַרטיי נישט אָננעמען דעם אָרגאַניזאַציאָנעלן פּרינציפּ פון „בונד“ אין זיין גאַנצער קאָנסעקווענץ און ס'וועט נויטיק זיין עפּיס אַראָפּצולאָזן. אָבער וואָס? וויפיל? כדי צו ענטפערן אויף דער פראַגע האָט דער צ.ק. צונויפגערופן אין מערץ מאָנאַט די 7־טע קאָנפערענץ אין שווייץ, קיין בערן. פון וואַרשע זענען געפאָרן סלאַוועק און איך.

די קאָנפערענץ האָט זיך דאַמאָלסט צוטיילט אויף „האַרטע“ און „ווייכע“. די ערשטע האָבן געטענהט, אַז כל־זמן די פּאַרטיי וועט נישט אָננעמען אינגאַנצן דעם בונדישן פּרינציפּ, וועט זיך נישט אָפּזאָגן פון איר אַרבעט צווישן די יידן און וועט נישט אָנערקענען דעם „בונד“ אַלס „איינציקן פאָרשטייער“, קאָן די פאַראייניקונג נישט פאָרקומען; די צווייטע האָבן געהאַלטן, אַז די איזאָלירטע עקזיסטענץ פון „בונד“ איז אין איצטיקן מאָמענט זייער שעדלעך און אויב די פּאַרטיי איז מסכים, אַז דער „בונד“ זאָל בלייבן עקזיסטירן אַלס גאַנצער מיט אַן אויטאָנאָמער קאָמפּעטענץ און דערביי זאָל ער פאַרבלייבן ביי זיין נאַציאָנאַלן פּראָגראַם, מוז מען צוריק אַריינטרעטן אין דער פּאַרטיי און דאָרט שוין פון אינעווייניק פירן דעם קאַמף פאַר דער פולער אָנערקענונג פון די בונדישע פּרינציפּן.

די פירער פון די „האַרטע“ זענען געווען סלאַוועק, ליטוואַק, א. דעווענישסקי [אַ ווייטער] און נאָך איניקע. איך האָב געהערט צו די יאָ-זאָגער, צו „די ווייכע“. אַזוי ווי די פראַגע איז געווען זייער אַ וויכטיקע און מען האָט זי נישט געקאָנט לעזן מיט אַ באַשלוס פון דער קאָנפערענץ [די מערהייט האָט זיך אַרויסגעזאָגט פאַר דער פאַרייניקונג, איז פאַרבליבן צו אַפּעלירן צו דער ברייטער מאַסע פאַרטיי-מיטגלידער, זיי זאָלן דעצידירן די דאָזיקע פראַגע דורך געוויילטע דעלעגאַטן אויפן 7-טן צוזאַמענפאָר. דאָס איז געווען דער ערשטער צוזאַמענפאָר, וואָס האָט געדאַרפט געוויילט ווערן לויט אַזאַ ברייטן דעמאָקראַטישן מאָדוס און לויט באַשטימטע פּלאַטפאָרמען.

בינו לבינו איז פאָרגעקומען אין שטאָקהאָלם [אין אַפּריל] דער „פאַרייניקונגס-צוזאַמענפאָר“ פון דער רוסלענדער פאַרטיי, ווו ס'איז אָנגענומען געוואָרן דער אָרגאַניזאַציאָנעלער סטאַטוט, לויט וועלכן דער „בונד“ טרעט אַריין צוריק אין דער פאַרטיי אַלס גאַנצע אָרגאַניזאַציע, באַנוצט זיך מיט אויטאָנאָמיע אין די פראַגן פון אַגיטאַציע און פּראָפּאַגאַנדע, קלויבט-אויס אַ צענטראַלן קאָמיטעט, וועלכער שיקט זיינע צוויי פאָרשטייער אין צענטראַלן קאָמיטעט פון דער פאַרטיי. וואָס איז שייך דער נאַציאָנאַלער פראַגע, איז זי אַוועקגעשטעלט געוואָרן צו דער דיסקוסיע אין דער פאַרטיי-פּרעסע און דעם „בונד“ ווערט געגעבן דאָס רעכט ביז דער ענדגילטיקער דעציזיע צו פאַרבלייבן ביי זיין נאַציאָנאַלער פּראָגראַם.

איצט האָט דער „בונד“ באַקומען דאָס וואָרט. ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ העפטיקע דיסקוסיע אין די פאַרטיי-אָרגאַניזאַציעס. די יידישע קעגנערישע פאַרטייען האָבן זיך אַריינגעמישט אין דעם דאָזיקן פאַרטיי-שטרייט; מען האָט געשריבן אַרטיקלען און אַרויסגעלאָזן בראָשורן, אַז דער „בונד“ באַגייט מיט זיין אַריינטרעטן צוריק אין דער פאַרטיי אַ פאַרראַט בנוגע דעם יידישן פּראָלעטאַריאַט; אַז ער ווערט מער נישט ווי אַ צוטשעפעניש צו דער אַלגעמיינער פאַרטיי. מען האָט אין יענע קרייזן שטאַרק שפּעקולירט אויף אַ שפּאַלטונג אין „בונד“ צוליב דער דאָזיקער פראַגע. די אָנפירנדיקע בונדישע קרייזן האָבן פאָרויסגעזען, וואָס פאַר אַ געפאַר עס שטייט פאַר דעם „בונד“, וועלכער האָט ביז איצט געאַרבעט איינהייטלעך און

דיסציפּלינירט, אויב ס׳וועט זיך אָנהייבן פירן אַ פּראַקציאָנעלער קאַמף מיט אַלע זיינע „וויבערע״ מעטאָדן און געגג. און ביידע, סיי „די האַרטע״, סיי „די ווייכע״ האָבן זיך באַמיט נישט דערלאָזן צו קיין פראַקציאָנעלער פאַרביטערניש. אין דער פּרעסע [אין רוסישן אָרגאַן „נאַשע סלאָוואָ״] האָט זיך געפירט אַ גלענצנדיקע אָבער זייער ריטערליכע דיסקוסיע צווישן וו. מעדעם [פון די „יאָ-זאָגער״] און סלאַוועקן [פון די „ניין-זאָגער״].

מיר איז אויסגעקומען אויסצוהאַלטן שאַרפע אַטאַקעס פון סלאַוועקן אין דער וואַרשעווער אָרגאַניזאַציע. ער איז געווען אַ הייסער קעגנער פון דער „פאַריייניקונג״ אויף די דערמאָנטע תנאים, און ער האָט געפירט קעגן מיר, „דעם ווייכן״, די שאַרפסטע פּאָלעמיק. אָבער די גאַנצע צייט האָט די דאָזיקע דיסקוסיע קיין איין מאָל נישט איבערגעשריטן די גרענעצן פון ריינעם פּאָליטישן וויכוח. מיר האָבן נישט דערלאָזן צו קיין פראַקציאָנעלער פּאָלעמיק און האָבן זיך באַמיט אָפּצוהיטן די ריינקייט און גאַנצקייט פון דער באַוועגונג. ס׳איז אינטערעסאַנט געווען צו הערן סלאַוועקן אין אַזעלכע דיסקוסיעס. זיין פּאָליטישער טעמפּעראַמענט פלעגט אים שטאַרק דערהיצן, ער פלעגט ממש שפריצן מיט פונקען פייער, וואַרפן געשיקטע פיילן, דערביי אָבער פלעגט זיך דאָס ביי אים באַקומען אַזוי פיין, אַזוי ריטערליך, דאָס נאָך דער דיסקוסיע פלעגט אים דער געגנער דריקן די האַנט און זיי פלעגן זיך פונאַנדערגיין ווי גוטע פריינט.

ווי ס׳איז באַקאַנט, האָט דער זיבעטער צוזאַמענפאָר פון „בונד״, וועלכער איז פאָרגעקומען אין לעמבערג אין אויגוסט 1906, באַשלאָסן אָנצונעמען דעם אָרגאַניזאַציאָנעלן סטאַטוט, אויסגעאַרבעט אין שטאָקהאָלם און דער „בונד״ איז, נאָך אַ דריי-יאָריקער סעפּאַראַטער עקזיסטענץ, ווידער אַריינגעטרעטן אַלס אויטאָנאָמער מיטגליד אין דער הײַלענדער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. דער דאָזיקער באַשלוס האָט נישט אַרויסגערופן קיין שום קאָמפּליקאַציעס אין די אָרגאַניזאַציעס. אַלע „ניין-זאָגער״ מיט סלאַוועקן בראש האָבן זיך לאָיאַל אונטערגעוואָרפן דער דערמאָנטער רעזאָלוציע און נאָר איין אַ. ווייטער האָט זיך פון דאַמאָלסט אָן אָנגעהויבן צו באַזייטיקן

פון פאַרטיי־אַרבעט. אגב, אויך בײַ ווייטערן האָט דאָ גיכער געשפּילט אַ ראָלע די אַלגעמיינע פּאָליטישע לאַגע פון יענער צייט, איידער דער דערמאָנטער באַשלוס.

דער נייער רעזשים אין רוסלאַנד האָט געשאַפן פאַר אונז אַ משונהדיקע, מטושטשדיקע לאַגע. די רעוואָלוציע פון יאָר 1905 האָט אונז געגעבן אַ שטאַרקן שטויס פאָרויס און אונז אַרויסגעוואָרפן פון אונטער דער ערד, פון קעלער, אויף דער פּאָליטישער אויבער־פלאַך. זי האָט אָבער נישט געשאַפן פאַר אונז אַ פעסטן, פרייען באָדן, אויף וועלכן מען זאָל קאָנען שטיין זיכער מיט ביידע פיס. זענען מיר געבליבן הייגגען אין דער לופטן, צווישן הימל און ערד. גיין צוריק אין קעלער, פאַרשפאַרן זיך אַליין מיט קאָנספּיראַטיווע קליינינקייטן, פאַרשמעלערן דעם פאַרנעם און דעם קרייז פון אונזער ווירקונג, האָט זיך נישט געוואָלט; פאַרבלייבן אַ לעגאַלע פּאַרטיי ביי דער נייער לאַגע האָבן מיר נישט געקאָנט. האָבן מיר זיך געקלאַמערט מיט אַלע כּחות ביי די געשאַפענע „לעגאַלע מעגלעכ־קייטן", האָט מען זיך צוגעפּאַסט צו דער נייער ווירקלעכקייט און זיך באַמיט אויסצוניצן זי פון אינעווייניק.

פאָרמעל איז די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּאַרטיי פאַרבליבן ווי פריער אַ טריפע, אומלעגאַלע אָרגאַניזאַציע, קעגן וועלכער ס׳זענען געווען גילטיק די אַלע האַרבע חומרים פון אַלטן אַבסאָלוטיסטישן שולחן־ערוך. פאַקטיש אָבער האָט זי באַקומען אַ ברייטע מעגלעכ־קייט אַרויסצוטרעטן פאַר דער עפענטלעכקייט, זיך באַטייליקן אין אַלע „פּאָליטישע קאַמפּאַניעס" און אויסנוצן „די פרייהייטן" פון נייעם רעזשים פאַר סאָציאַליסטישער אויפקלערונג און אָרגאַניזאַציע.

„פּאָליטיק" האָט ש׳יין אויפגעהערט צו זיין אין רוסלאַנד אַ פאַר־באָטענער ביסן. ס׳האָבן זיך אָנגעהויבן וואַל־קאַמפּאַניעס, די פּרעסע איז פריי געוואָרן פון דער צענזור און ווען די צאַרישע אַדמיניסטראַציע וואָלט זיך אַפילו באַהאָנגען מיט טויזנט אויגן, ווי דער מלאך־המות, וואָלט זי נישט זיין בכּח צו פאַרהיטן, אַז די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע זאָל זיך נישט דורכשפּאַרן דורך די גרויסע „קאָנסטי־טוציאָנעלע" לעכער, וועלכע האָבן ש׳וין אַרויסגעשטאַרצט פון צאַ־רישן רעזשים.

דער צענטראַלער קאָמיטעט פון „בונד" האָט אָנגעהויבן אַרויסגעבן אַ לעגאַלע טעגלעכע צייטונג אין ווילנע מיטן נאָמען „וועקער". אויף אים איז נאָך געשטאַנען די גאַנצע פירמע פון „בונד" מיטן סאָציאַליסטישן לאָזונג „פּראָלעטאַריער פון אַלע לענדער". האָט די אַדמיניסטראַציע גיך געשלאָסן די צייטונג, האָט מען באַלד אַרויסגעלאָזן אַ צווייטע מיטן נאָמען „פאָלקסצייטונג", נאָר שוין אַ ביסל פאָרזיכטיגער, מער פאַרשטעלט.

באַזונדערס האָט מען אויסגענוצט די וואַלן, וועלכע האָבן זיך אָנגעהויבן צו דער 1-טער דומע. בעת די דאָזיקע וואַלן האָט נאָך עקזיסטירט וויטעס „ליבעראַלע" רעגירונג. זי האָט שטאַרק געגלייבט אין דער לאָיאַליטעט פון דעם פּויערטום און איז געווען זיכער, אַז די דאָזיקע פּויערשע קאָרט וועט שלאָגן די גאַנצע אָפּאָזיציע. דערפאַר זענען טאַקע די וואַלן פאָרגעקומען פאַרהעלטנישמעסיק גאַנץ פריי אָן שום אַדמיניסטראַטיוון דרוק.

טאַקע די דאָזיקע וואַלן האָבן שוין באַשיינפּערלעך אונז אַלע געוויזן, וואָס פאַר אַ גרייז, וואָס פאַר אַ פּאָליטישן פעלער ממש מיר האָבן באַגאַנגען, בעת מען איז באַשטאַנען אויפן אַלטן באַשלוס זיי צו באָיקאָטירן. די באָיקאָט-טאַקטיק האָט געהאַט אַ זינען פאַר דער רעוואָלוציע, ווען די באַוועגונג איז געגאַנגען באַרג-אַרויף, ווען די ברייטע פאָלקס-מאַסן זענען געווען אַריינגעצויגן אין מעכטיקן רעוואָלוציאָנערן שטראָם און „בולִיגינס דומע" האָט אָפּגעריבט ביי דער איבערוויגנדער מערהייט די וואַל-רעכט. באָיקאָט האָבן מיר דאַמאָלסט פאַרשטאַנען אין אַקטיוון, רעוואָלוציאָנערן זינען פון וואָרט. נישט בלויז אָפּהאַלטן זיך פון שטימען, נאָר טאַקע נישט דערלאָזן די וואַלן זאָלן צושטאַנד-קומען, אָפּהאַלטן זיי מיטן רעוואָלוציאָנערן כח.

איצט אָבער האָבן מיר שוין וועגן אַזאַ אַקטיוון באָיקאָט נישט געקאָנט דענקען. דער „מאַניפעסט" האָט אָפּגעצויגן פון דער רעוואָלוציע גרויסע טיילן פון דער באַפעלקערונג, די נייע וואַל-אָרדינאַציע האָט באַדייטנדיק פאַרברייטערט די רעכט פון דער אָרעמער שטאָטישער באַפעלקערונג. די האָפענונג אויף דער דומע איז אין געוויסע קרייזן געווען זייער גרויס. איצט באָיקאָטירן די וואַלן האָט באַדייט פּשוט ווערן ברוגז, פאַרבלייבן אין דערהיים און נישט זיין אויפן קאַמפּס-

פלאַץ צוזאַמען מיט די מאַסן. מיר אָבער האָבן נאָך געלעבט מיטן אימפּעט פון דער רעוואָלוציע, מיר האָבן נאָך געגלייבט אין דער מעגלעכקייט איבערצוגרייסן „דעם ברעג״ צווישן צאַריזם און דעם פאָלק און האָבן בעת מעשה פאַרבייגעלאָזן אַ גינציגע געלעגנהייט צו פאַרוואַנדלען אויך דעם ניי־געשאַפענעם „בריק״ אין אַ בריקן־קאָפּ פון אַ נייעם אָנגריף.

איז טאַקע אַזאַ טאַקטיק נישט געווען פאַרשטענדלעך פאַר „די מידע״ מאַסן און דער באָיקאָט איז מיאוס דורכגעפאַלן. ספּעציעל אין פּוילן האָט דער קאַמף פאַר און קעגן באָיקאָט זיך געפירט צווישן אַלע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען און דער גאַנצער בירגערלעכער באַפעלקערונג. די אַדמיניסטראַציע האָט זיך אין דעם קאַמף נישט אַריינגעמישט און געלאָזן פריי זיך אַרומשלאָגן. די נ.ד.קעס האָבן דאַמאָלסט צום ערשטן מאָל אָרגאַניזירט זייערע „באָיוווקעס״ אויך צו באַקעמפן דעם סאָציאַליסטישן „טעראָר״. ס׳זענען געקומען אין איינציקע פאַבריקן צו בלוטיקע געשלעגן צווישן די סאָציאַליסטישע און נ.ד.קישע אַרבעטער. אויף אייזן וואַל־פאַרזאַמלונג איז אפילו געפאַלן טויט פון אַ רעוואָלווער־שאָס אַ סאָציאַל־דעמאָקראַטישער אַגיטאַטאָר.

בעת די וואַלן גופא האָט זיך אין וואַרשאָ געקאָכט ווי אין אַ קעסל. דער גאַנצער וואַל־קאַמף האָט זיך קאָנצענטרירט אַרום צוויי פּאַרטייען: נאַציאָנאַלער דעמאָקראַטיע און פּראָגרעסיווער דעמאָקראַטיע. מיר האָבן אין די טעג פון די וואַלן גערופן די מאַסן אין גאַס, מען האָט דעמאָנסטרירט קעגן דער דומע, געטראָגן פּלאַקאַטן און קאַריקאַטורן, וואָס האָבן אויסגעשפּאָט די נייע אינסטיטוציע. אין דעם אַלעם האָט אָבער אויסגעפעלט פּאָזיטיווע, קאָנקרעטע האַנדלונג, לעבעדיקע מעשים.

באַזונדערש דייטלעך האָט זיך אַרויסגעוויזן די גרויסע באַדייטונג פון דער דומע, ווען זי איז צושטאַנד־געקומען. די „ליבעראַלע רעגירונג״ פון וויטען האָט אָפּגעטרעטן און איר פּלאַץ האָט פאַרנומען די רעגירונג פון גאָרעמיקין, — אַן אַלטער צאַרישער ביוראָקראַט און טרייער לאַקיי. דער קאָנפליקט צווישן דער דומע און דער רעגירונג איז געוואָרן אומפאַרמיידלעך. און אַזוי ווי די רעוואָלוציאָנערן האָבן זיך

פון דער דומע בידים באַזייטיקט, האָבן זיי אים איבערגעלאָזן דורכ־צופירן די קאַדעטן.

אין דער ערשטער דומע, וועלכע האָט זיך געעפנט דעם 17־טן אַפּריל, זענען אויסגעוויילט געוואָרן קאָנסטיטוציאָנאַליסטן־דעמאָקראַטן [קאַדעטן] — 178; ראַדיקאַלע פויערים [טרודאָוויקעס] — 116.

די קאַדעטן האָבן געפירט זייער אָפּאָזיציע זייער בלאַס, פשרה־דיק, „לאָיאַל“.

דערפאַר אָבער האָבן זיך אַרויסגעוויזן פאַר זייער ראַדיקאַל, באַזונדערס בנוגע דער ערד־פראַגע, די פויערשע דעפּוטאַטן. אין זיי האָט זיך די רעגירונג. אינגאַנצן געגאַרט און האָט איצט דערזען איר טעות. אַ באַדייטנדיקע גרופּע פויערים האָבן געבילדעט די „אַרבעטס־פראַקציע“ מיט אַלאַדינען אין דער שפּיץ. זייערע שאַרפע רעדעס האָבן געצויגן אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון די ברייטסטע מאַסן און מען האָט געשלונגען זיין יעדעס וואָרט. ס'האָט זיך דאָרט אייך גיך אויסגעפּיקט אַ סאָציאַליסטישע גרופּע מיטן באַשיידענעם נאָמען „אַרבעטער־פראַקציע“ מיטן גרוזינער ראַמישווילן בראש [20 מאַן].

מיר האָבן ביסלעכווייז געמוזט ענדערן אונזער באַציונג צו דער דאָזיקער פראַגע. שוין נישט די גאַנצע דומע דאַרף ווערן קריטיש באַהאַנדלט, נאָר די פשרה־דיקע, נאָכגיביקע טאַקטיק פון די קאַדעטן. דאַגעגן מוז מען אויסטיילן פון איר די אַרבעטער־פראַקציע, הגם זי איז אַהין אַריינגעפאַלן צופעליק, און זי אונטערשטיצן און אַרום איר גרופּירן די אַרבעטער־מאַסן. אַזאַ געדאַנק האָט אויסגעזען פאַר יענער צייט צו אַמביציעז און אין אונזערע אָרגאַניזאַציעס האָט זיך אָנגעהויבן אַ הייסער וכּוח אַרום דער דאָזיקער פראַגע.

פּאַקטיש האָבן נאָך דאַמאָלסט די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען אין פוילן געהאַט זייער אַ גרויסע השפּעה אויף די ברייטסטע פּאָלקס־מאַסן, שוין אָפּגערעדט פון פּראָלעטאַריאַט. דאָס האָט אונז באַ־שיינפּערלעך באַוויזן דער 1־טער מאַי פון יאָר 1906.

דאָס איז געווען דער 1־טער מאַי יום־טוב נאָכן מאַניפעסט אין אַלע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען האָבן באַשלאָסן אים פּאַרהאַנדל.

אין אַ מאַסן־פּראָטעסט קעגן דעם שווינדל פון 17־טן אָקטאָבער. אויך די אַדמיניסטראַציע אין וואַרשע האָט זיך שטאַרק געגרייט צו דעם טאָג. ס'זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן שטרענגע הזהרות, ס'זענען געמאַכט געוואָרן פאַראָרדענונגען, מען האָט קאָנצענטרירט אין וואַרשע גאַנצע מחנות מיליטער. אויף אַ געמיינזאַמער באַראַטונג פון אונזער קאָמיטעט מיט די פאָרשטייער פון פ.פ.ס. און פ.ס.ד. איז באַשלאָסן געוואָרן, כדי אויסצומיידן אַ בלוטיקע שחיטה, נישט איינצואָרדענען קיין עפנטלעכע דעמאָנסטראַציע אויף אַ באַשטימטן פּלאַץ, נאָר זיך באַמיען, אַז דער שטרייק זאָל באמתן זיין אַן אַלגעמיינער. אין דעם זין זענען ערשינען אויפרופן פון די אַלע דריי דערמאָנטע פּאַרטייען.

ס'איז אָנגעקומען דער 1־טער מאַי. איך גיי אַרויס גאָר פרי אין גאַס. אַלץ שטייט. ס'זענען געשלאָסן אַלע פאַבריקן, ס'גייען נישט די טראַמוואַיען, ס'זענען נישט אַרויסגעפאָרן אַפילו די פורלייט. ס'איז אויך אָפּגעשטאָרבן דער געוויינלעכער גאַסן־האַנדל. פון צייט צו צייט בלויז באַווייזט זיך נאָר אַ יידישע הענדלערן אין יום־טובדיקע מלבושים און נעמט אַרויס דערשראָקן פון הינטערן פאַרטוך אַ פּאָמעראַנץ צו פאַרקויפן. די זייטיקע גאַסן זענען אָפּגעשלאָסן דורך מיליטער־פּאַטרולן און איבערן צענטער רייטן אַרום אין פולער אַמוניציע האַלב־ווילדע טשערקעסן אויף זייערע אויסגעפּאַשעטע פערד. דאָס ריטמישע קלאַפּן פון זייערע קאָפּיטעס איבערן ברוק שטרייכט נאָך מער אונטער די טויטע שטילקייט פון דער גאַס און גיט צו דער גאַנצער שטאָט אַ באַזונדערע פייערלעכקייט.

די דאָזיקע מאַי־פייערונג האָט איבערגעשטיגן אונזער אַלעמענס ערוואַרטונג. אויפן גאַס הויבן זיך אָן צו באַווייזן גרופּעס מענטשן מיט אַ פריידיקן גלאַנץ אין די אויגן. באַזונדערס ווערט באַלעבט די יידישע גאַסן מיט יונגוואַרג. אויף די טראָטואַרן ווערן אַלץ געדיכטער. אָט באַווייזט זיך אין איין אָרט אַ געזעמל, אימעצער וואַרפט אַרויס אַ רויטע פענדל און ס'לאָזן זיך הערן אויסרופן. די זעלנער, וועלכע שטייען ביי די טויערן, פילן באַשיינפּערלעך מיט די דעמאָנסטראַנטן. די זעלנער לאָזן זיך יאָגן נאָכן עולם, וועלכער שטראָמט אין די אָפענע טויערן און יענע ווערן גלייך געשלאָסן. ס'זענען געווען פאַלן, ווען זעלנער האָבן בלינדערהייט אַריינ-

געשאָסן אין אַ פאַרשלאָסענעם טיר און דערשאָסן אַ זעכטער אָדער אַ קינד. אין אַ צווייטער גאַס קומט פאָר איך אַן ענלעך בילד. די ייִדישע גאַסן ווערן גיך אָפּגעשלאָסן פון ביידע זייטן מיט מיליטער און מען הייבט־אָן צו פאַרנעמען אַלע, וועלכע פאַלן אַריין צווישן די פּאַטרולן. אין אַזאַ אימפּראָוויזירטער דעמאָנסטראַציע בין איך אויך אָפּגעשלאָסן געוואָרן און בין געבליבן פאַרשפּאַרט צוזאַמען מיט נאָך הונדערטער מענטשן. נאָר אַט עפּנט איין זעלנער פון ראָג דעם וועג, לאָזט מיר מיט אַ גאַנצער גרופּע פאַרביי: דאָס זענען ניש פון די יעניקע', ערקלערט ער מיט זיכרקייט זיינע חברים.

איינגעמילעך זענען אַזעלכע סצענעס דאַמאָלסט פאָרגעקומען נישט נאָר אינם ערשטן מאַי. אַלע שבת פלעגן הונדערטער ייִדישע אַרבעטער קומען אויף דער „בירזשע" צו ערלעדיגן זייערע עקאָנאָמישע ענינים און טרעפן זיך מיט „די פאָרשטייער". די פּראָפעסיאָנעלע פאַריינען זענען נאָך נישט געוואָרן לעגאַליזירט. קיין דירות האָבן זיי במילא שוין נישט געהאַט. האָט מען געמאַכט דעם טרעפּפּונקט אויפן גאַס. גאַנץ דזיקע פון מוראַנאָוו ביז עק סטאַווקי און ווייטער איז געווען פאַרנומען פון ביידע זייטן מיט אַרבעטער, איינגעטיילט לויט די „בראַנזשעס".

פּאָליציי פלעגט דאָס אַלץ צוקוקן און דולדן. פון צייט צו צייט אָבער פלעגט מען זיך אַראָפּלאָזן אויף אַ „פּאָלעוואַניע", פאַרצוימען די גאַסן און פאַרנעמען, וועמען מען האָט נאָר געטראָפן. געוויינלעך פלעגן שוין פון אונזער זייט זיין צוגעגרייט „פּאַטרולן", וואָס פלעגן השגחה געבן אויף די נאָנטע צירקלען. ווי נאָר די זעלנער פלעגן אָנהייבן מאַכן זייערע הכנות, פלעגט מען באַלד געבן צוווּסן אויף דער בירזשע און דער עולם פלעגט זי אָנהויבן מאַסנווייז אָפּצורייניקן.

ווי איז אָבער געווען צו די, וואָס פלעגן אַריינפאַלן צו די זעלנער אין די הענט, באַזונדערס, אַז אומעדלייבטע פאַרזאַמלונג ערגעץ אין אַ דירה אָדער אין וואַלד. די אַרעסטירטע פלעגן איבערגיין לחלוטין אין רשות פון דער וואַך, וואָס האָט געקאָנט טון מיט זיי, וואָס איר האָט זיך געוואָלט. און די זעלנער פלעגן זיך נישט זשעניִרן מיט די אַרעסטירטע. מען פלעגט זיי טרייבן נאָך די פערד, צעשלאָגן מיט די נאַהייקעס, פאַרשפּאַרן הונדערטער מענטשן אין קאַזאַרמעס,

כּענער אין פֿרייען צוזאַמען, און זיי באַהאַנדלען אויפֿן גרעבסטן, מיאוסטן אופֿן. די יעניקע, וואָס פֿלעגן זוכה־זיין צו ווערן אַוועקגעפֿירט פֿון דאָרטן אין טורמע, פֿלעגן זיך שיין פֿילן ווי גליקלעכע. אַזעלכע „דורכפֿאַלן" פֿלעגן זיך איבערחזרן אַלע שבת, די באַפֿרייטע פֿלעגן דערציילן מעשׂיות, איינע שוידערלעכע פֿאַר די צווייטע. דאָס פֿלעגט אָבער די אַרבעטער נישט טעראָריזירן. זיי פֿלעגן זיך ווידער צוזאַמענקומען אויף דער „בערזשע", אין וועלדער, און ווייטער ווערן פֿאַרנומען הינדערטערווייז.

די אָרגאַניזאַציאָנעלע־ און אויפֿקלערונגס־אַרבעט אָבער האָט נישט געקאָנט באַפֿרידיקן די מער היציקערע קעפּ פֿון די „רעוואָלוציאָניזירטע" אַרבעטער. זיי האָבן זיך נישט געוואָלט באַפֿרידיקן מיט אַזאַ „קליינלעכער", „נודנער" אַרבעט. זיי האָט געצויגן צו „גרויסע", שרייענדיקע מעשׂים. אַגב, האָבן זיי נישט געקאָנט באַשטייען דערויף, אַז די רעוואָלוציע מאַכט איצט דורך אַן אָטעמפּויזע, ווער ווייסט אויף ווי לאַנג.

זענען זיי דערום געלאָפֿן מאַסנווייז אין די אַנאַרכיסטישע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע האָבן זיי געגעבן די מעגלעכקייט ווייטער צו פֿירן די „רעוואָלוציע" מיט אַ „שפּייער", אָדער באָמבע אין האַנט. און נישט בלויז די רעוואָלוציע קעגן צאַריזם, נאָר שוין טאַקע די גאַנצע „סאָציאַלע רעוואָלוציע" מיט איר אַלע פּרטים: דעזאָרגאַניזאַציע, טעראָר און עקספּראָפּריאַציעס אויפֿן גרויסן שטייגער; באַפֿאַלן מאַסנווייז אַ באַנק, זיך ווערן מיט וואָפֿן אין די הענט פֿון דער פּאָליציי, פֿאַרכאַפּן גרייסע סומען א. אַז. וו.

די דאָזיקע סענסאַציאָנעלע אָנפֿאַלן פֿלעגן מוראדיק ווירקן אויף דער פֿאַנטאַזיע פֿון די יוגנטלעכע אַרבעטער. אין אַזאַ „העלדישער" אַרבעט האָבן זיי געזען אַ מעגלעכקייט צו באַפֿרידיקן זייערע מסירות־נפֿשדיקע געפֿילן און העלדנמוט. די יוגנט האָט זיך ממש געצויגן אויפֿן שיין פֿון אַזעלכע מעשׂים, ווי זומערפֿויגעלעך אויפֿן פֿייער. ס'האָבן זיך אָנגעהויבן בילדן אַנאַרכיסטישע קרייזן פֿון כּל המינים. יעדער קרייז האָט אויף זיין אייגענער ריזיקע זיך געלאָזן „אויף אַרבעט". מען האָט שוין אָנגעהויבן מאַכן „עקסן" אין קליינע גע־

שעפטן, באַפאַלן פּריוואַטע וווינונגען און פּשוט זיך אַראָפּגעלאָזן צו איינפאַכע באַנדיטן־אָנפאַלן.

די דאָזיקע שטרעמונג האָט אַריינגעטראָגן אַ מ׳ראַדיקע דעמאָראַליזאַציע צווישן געוויסע אַרבעטער־קרייזן. אויף פאַרזאַמלונגען אין אויף די בערזשעס פלעגן די ניי־אויפגעקומענע „עקספּראָפּריאַטאָרס" באַפאַלן די סאָציאַל־דעמאָקראַטן מיט די גרעסטע זלזולים, פלעגן אונז פאָרוואַרפן, דאָס מיר האָבן פאַרראַטן די רעוואָלוציע און מיר באַשיצן די בורזשואַזיע. די דאָזיקע פּראָפּאַגאַנדע פלעגט זאָפּט געפינען וועג צום האַרצן פון די מידע מאסן, וועלכע האבן אנגעהויבן אַרויסצווייזן אַ נייגונג צו פאַסיוויטעט. זאָלן, האָט דאָס געהייסן, די „העלדן" מאַכן די רעוואָלוציע אָן אונז; מיר זענען ש׳יין צו שוואַך און מאַטטלאָז.

מיר האָבן דערום אָנגעהייבן צו פירן אַן ענערגישן קאַמף קעגן די „עקספּראָפּריאַטאָרס", אויסשליסן יעדן פאַרדעכטיקן אין אַזעלכע פארברעכנס פון דער ארגאניזאציע און אויפקלערן די שעדלעכקייט פון אזא טאקטיק אויף מאַסן־פארזאמלונגען.

בפרט איז אונז אויסגעקומען דירעקט צו ליידן פון אַלערליי שאַנטאַזשיסטן, „קאָמבינאַטאָרן", וועלכע פלעגן אויסנוצן די פירמע פון וואַרשעווער קאָמיטעט פון „בונד" מיטן צוועק אויסצופּרעסן געלט ביי פאַרשיידענע אָנגעלעגנהייטן. נאָך דער רעוואָלוציע, ווען דער אויטאָריטעט פון דער אַדמיניסטראַציע איז שטאַרק געפאַלן אין די אויגן פון דער באַפעלקערונג, האָט מען זיך אָנגעהויבן ווענדן צו אונזער אָרגאַניזאַציע מיט פאַרשיידענע פריוואַטע סכסוכים. סוחרים פלעגן האָבן צווישן זיך אַ סכסוך, ס׳פלעגט געשען ערגעץ עפּעס אַן עוולה אין דער פאמיליע, פלעגט מען רופן „דעם קאמיטעט", ער זאָל מישפּטן אָדער אויסגלייכן. ס׳זענען געווען אַ סך פאַלן, ווען אַרבעטער, וועלכע זענען געשטאַנען נאָנט צו די אָרגאַניזאַציעס, האָבן געבראַכט די „פאָרשטייער" באַדייטנדיקע געלט־סומען, אַלס „שטראָף", אָדער פאַר אַן אויסגלייך. דער קאָמיטעט האָט דאָס שטרענג פאַרבאָטן צו טון אין זיין נאָמען און האָט אָנגענומען רעפּרעסיווע מיטלען קעגן אַזעלכע פּערזאָנען, וועלכע האָבן מיסברייכט מיט זיין נאָמען.

האָבן זיך געפונען אַנדערע פּיפּיקע יונגען, וואָס האָבן געהאַט פריער אַ שייכות צו אונזער אָרגאַניזאַציע, אָדער באַלעבאַטים פון נעקערניעס, ווו די אַרבעטער זענען געווען אָפטע אַריינגייער, און האָבן געמאַכט פון דעם אַ פּרנסה. די האָבן נאָכגעמאַכט דעם שטעמפּל פון „קאָמיטעט", האָבן געפירט אין זיין נאָמען פאַרשיידענע ענינים און פלעגן אויסנאַרן ביים לייכטגלויביקן עולם אַ שיינע מטבע. קענן אַזעלכע „קאָמבינאַטאָרן" פלעגן אָנגענומען ווערן די שטרענגסטע מיטלען. מיר האָבן אַפילו איין מאָל אַזאַ פאַרשיין געהאַלטן אַרעסטירט עטלעכע טעג אין אַ צימער, ביז וואַנען ער האָט נישט אַהיסגעגעבן אַלע זיינע קאָלעגן.

פון דער דאזיקער קרענק האט אויך שטארק געליטן די פוילישע סאציאליסטישע באוועגונג. אין דער פּ. פּ. ס. האט זיך אויסגעטיילט א באזונדער קאמפּס-אפּטיילונג, וועלכע האָט אנגעהויבן מאכן פּארטיזאנישע אנפאלן אויפן „רוסישן אקופּאנט". מען איז באַפאַלן באַנען און צוגענומען גרייסע געלט-סומען [דער אָנפאַל אויפן פּאָסט-צוג אין ראָגאָוו], מען איז באַפאַלן בעקן און געשאָסן אין ערשטן בעסטן פּאָליציי- אָדער מיליטער-פּאָסטן. נישט איין זעלנער אָדער פּאָליציאַנט איז געפאַלן אין וואַרשע אין גאַס פון רעוואָלווער-שאָסן.

די קאַמפּס-אָפּט. האָט אָנגעהויבן „צו אַרבעטן" אויף איר אייגענעם חשבון, האָט זיך נישט גערעכנט מיטן צ.ק. און זיינע דירעקטיוון. אין איר האָבן זיך אַריינגעכאַפּט פאַרדעכטיקע פּערזאָנען [דער פּראָוואָקאַטאָר סוקעניק און אַנדערע], וועלכע האָבן נישט איינמאָל זיך אַראָפּגעלאָזן צו איינפאַכע באַנדיטן-אַקציעס. דער צ.ק. האָט דערזען די סכנה, וואָס שטייט פאַר דער פּאַרטיי פון אַזאַ אַרבעט און האָט געוואָלט באַגרעניצן די אויטאָנאָמיע פון דער אָפּטיילונג. בכלל האָבן די מאַרקסיסטישע עלעמענטן אין דער פּ.פּ.ס. זיך אָנגעהויבן צו עמאַנציפּירן פון דער פּאַטריאָטיש-ראָמאַנטישער טראַדיציע פון פּ.פּ.ס. און צוגעבן זייער טעטיקייט אַ ריין פּראָלעטאַרישן סאָציאַל-דעמאָקראַטישן כאַראַקטער. דאָס האָט טאַקע געבראַכט צו אַ צושפּאַלטונג אין דער פּאַרטיי. זי איז זיך צעפאַלן אויף

ט.פּ.ס. „פּראַקציע“ און פּ.פּ.ס. „לעווּיצע“, צו וועמען מיר האָבן זיך גיך דערנענטערט.

די דאָזיקע טעראָריסטישע אַקטן האָבן געגעבן אַ פּתחון פּה דער רעגירונג צו אַ ווייסן טעראָר. ס'איז באַקאַנט דער פאַקט, ווען סקאַלאָן האָט אַליין, אָן אַ שום געריכט, באַפוילן אויפצוהייענגען אַ קרייז פון יונגטלעכע אַנאַרכיסטן [שאַפּיראָ און אַנדערע], וואָס איז געווען אַוועקגעשטעלט דורך אַן אָכראַנע-אַגענט. די אָבלאַוועס און אָנפאַלן אויף די דורכגייער אין מיטן העלן טאָג זענען געוואָרן אַ געוויינלעכע דערשיינונג. וועמען מען פלעגט כאַפּן מיט אַ רעוואָלווער, פלעגט אָפט דערשאָסן ווערן דורך די זעלנער אויפן אָרט.

באַזונדערס האָבן געווילדעוועט „די וואָלינצעס“, וועלכן האָבן געהאַט זייערע קאַזאַרמעס אויפן עק נאָוואָליפּקי און פּושעיאַזד, אין די ייִדישע קוואַרטאַלן. יעדער בחור מיט לאַנגע האָר, אָדער אַ מיידל מיט אַ ביכל, האָבן זיי אָנגענומען פאַר געפערלעכע רעוואָלוציאָנערן און פלעגן בלוטיק צומזיקן די, וועלכע פלעגן אַריינפאַלן צו זיי אין די הענט. ס'פלעגן זיין פאַלן, ווען די פאַטרולן פלעגן בלינדערהייט שיסן אויף די באַלקאָנען, אין די פענסטער און אַוועקלייגן, וועמען די קויל האָט נאָר געטראָפן.

ס'זענען אַרויס אויך פאַראָרדענונגען צו מאַכן אָבלאַוועס אין אַלע הויפן פון ייִדישן קוואַרטאַל און דאָרט אָפּנעמען דאָס פאַרבאַהאַלטענע געווער. פלעגן זעלנער-פאַטרולן גיין פון הויף צו הויף זיך רעוויזיעס. אין מיטן נאַכט פלעגט מען פלוצלינג הערן אַ קלאַנג אין טויער, אַ קלאַפּערײַ פון אַ סך געזונטע פיס, אַ גרילץ פון אַייזן און די „אָבלאַווע“ פלעגט זיך אָנהויבן. מען פלעגט גיין פון טיר צו טיר, אַרויסנעמען אַלע פון די בעטן, נישט לאָזן זיך אַפילו אָנטאָן, אָנטרייבן אַ גאַנצן הויף מענער, פרויען, אַלטע לייט און אָנהייבן זוכן דאָס געווער. אַזעלכע „אָבלאַוועס“ האָבן אין יענעם זומער געדויערט אין וואַרשע וואָכן-לאַנג.

און געווער איז טאַקע דאַמאָלסט אין די הויפן געווען פאַרגראָבן אַ היבש ביסל. די מעשה איז, וואָס דער רוסישער אַדמיניסטראַציע אין פוילן האָט זיך שטאַרק געוואָלט צו פּראָוואָציר

אין פוילן אַ פּאָגראָם קעגן יידן. די רעגירונגס-באַאַמטע, אַגענטן און פּאָליציסטן האָבן אָפן אַגיטירט צווישן דעם פּוילישן המון וועגן אַן אָנפאַל אויף יידן.

קיין שום פּוילישע פּאַרטיי — ביז די נ.ד. אַפילו — האָט נישט געוואָלט פאַרפלעקן פּוילנס כּבוד מיט אַזאַ כוליגאַניזם און אַלע האָבן אין איין קול געשריען, אַז „אין פּוילן וועט אַזאַ דזיקיי נישט פּאָרקומען". איך געדיינק שוין נישט לויט וועמענס איניציאַטיווע איז פּאָרגעקומען אַ באַראַטונג פון פּ.פּ.ס. [פאַר דער שפּאַלטונג] „בונד" און פּ.ס.ד. וועגן אַ זעלבסטשוץ. אין דער דאָזיקער באַראַטונג האָב איך זיך באַטייליקט. ס'איז ביי אונז פאַרבליבן די אָרגאַניזירטע זעלבסטשוץ פון יעדער פּאַרטיי צו קאָאָרדינירן דורך די אָנפירער און עלטסטע, וועלכע האָבן געמוזט אַלע שטיין אין קאָנטאַקט צווישן זיך. די גאַנצע זעלבסטשוץ איז אַוועקגעשטעלט געוואָרן לויט דעם הויפן-סיסטעם. יעדער הויף האָט געהאַט זיין גרופּע, און יעדער קוואַרטאַל זיין אָפּטיילונג. דערביי האָבן די יידישע און פּוילישע אָנפירער פון הויף און קוואַרטאַל געדאַרפט זיין איינע די צווייטע באַקאַנט. דיער סאָליד איז געווען די זאַך אַוועקגעשטעלט ביי פּ.פּ.ס. פּאָליציי, פאַרשטייט זיך, האָט פון דעם אַלעם געוווּסט און האָט טאַקע קיין פּאָגראָם אין וואַרשע נישט געקאָנט אינסצעניזירן. שפּעטער ערשט [אין יוני מאָנאַט] איז ער אָרגאַניזירט געוואָרן אין ביאַליסטאָק דורך מיליטער און פּאָליציי און אויפן זעלבן אופן איז ער פּאָרגעקומען אויך אין שעדלעץ אין סעפּטעמבער פון יענעם יאָר. די פּוילישע באַפעלקערונג האָט צו די ביידע פּאָגראָמען קיין שום שייכות נישט געהאַט.

אָבער אויב דער אַדמיניסטראַציע האָט זיך נישט איינגעגעבן אַרויסצורופן אַן אמתן פּאָגראָם, האָט זי נישט איינמאָל געשאַפן אַ פּאָגראָם-שטימונג צווישן דער יידישער באַפעלקערונג אין וואַרשע. איינע פון אַזעלכע בהלות איז מיר פאַרבליבן טיף אין זכרון. אין שטאָט האָט מען פּלוצלינג אָנגעהויבן צו ריידן זייער שטאַרק וועגן דעם, אַז צו דעם און דעם טאָג גרייט זיך אין וואַרשע אַ פּאָגראָם. מיר האָבן באַקומען זיכערע ידיעות, אַז די דאָזיקע קלאַנגען שטאַמען פון דער אָכראַנע און פּאָליציי, וועלכע פאַרשפּרייטן מיט

אַ כּיון דורך די פּאָליציסטן און זשאַנדאַרמען די האָזיקע קלאַנגען צווישן זייערע ייִדישע באַקאַנטע. אין אַ ייִדישן געשעפט, אָדער סתם צו אַ באַקאַנטן ייִדן, פּלעגט אַריינקומען אַ „רעוויזאָר" [עלטערער פּאָליציסט] און פּאַרטרייען בסוד, אַז די טעג דאַרף אין וואַרשע עפּיס וויכטיקעס געשען און מעשה גוטער־פריינד געראָטן יענעם טאָג אָפּצופּאָרן. מיר האָבן פּאַרנאָטירט אַזעלכע פּאַקטן צענדליקער־ווייז. דער וואַרשעווער קאָמיטעט פון „בונד" האָט דעמאַסקירט אין אַן אויפרוף די אינציאַטאָרן פון דער דאָזיקער אינסצעניזירטער פּאַניק און גערופן די ייִדישע באַפעלקערונג זיך ניט לאָזן צו פּראָוואָצירן.

דאָס האָט אָבער זייער ווייניק געהאָלפן. ווי אַן עפּידעמיע האָט זיך איבערן גאַנצן ייִדישן קוואַרטאַל פאַרשפּרייט אַן אומבאַשרייבלעכע בהלה. מען האָט ערב יענעם טאָג באַלאַגערט די וואָקזאַלן און די פּאָרשטייט־באַנען. מען איז געלאָפן מיט האַק און פּאַק אין די זומער־וווינונגען, געצאָלט צענדליקער רובל די קאָנדוקטאָרן פאַר אַ פּלאַץ און מען איז געלאָפן אין אַן אומבאַגרייפלעכן פּחד. פּאַרשטייט זיך, אַז דעם טאָג איז גאָרניט געשען. אויסער דעם וואָס די פּ.פּ.ס.ישע טעראָריסטן האָבן דערהרגעט אַ זשאַנדאַרמען־אָפיצער מיט איניקע זשאַנדאַרמען. צו מאָרגנס ערשט האָט מען זיך אָנגעהויבן צוריקקערן גרופּנווייז אין שטאָט מיט די בעבעכעס אויף די פּורלעך מיט פאַרשעמטע פּנימער און מיט אַ שמייכל פון פאַרלעגנהייט אויף די ליפּן. די דאָזיקע בילדער האָבן באמתן פאָרגעשטעלט מיט זיך אַ מאָראַלן פּאָגראָם, אַ שטאַרקן קלאַפּ פון פּחדנות און מוטלאָזיקייט און האָבן זיך שמערצלעך אײַנגעקריצט אין מיין זכרון צוגלייך מיט די פיזישע פּאָגראָמען פון יענער צייט.

פאַרקלאַפּט.

ביז לבינו אין מיטן הו־האַ און טומל פון דער אַרבעט, האָב איך אָנגעהויבן צו באַמערקן פאַרדעכטיקע פאַרשוינונגען אַרום מיין דירה. שוין בעת מיין צוריקקומען פון דער שווייץ נאָך וואַרשע, האָט מיר עפּיס אַ הויכער נפש מיט לאַנגע וואָנסן אויפן ווינער וואָקזאַל זייער גאַלאַנט פאַרבעטן אין אַ חדר מיוחד און האָט אָנגעהויבן שטרענג בודק חמץ זיין אין מיינע זאַכן. מעשה שטן האָב איך געפירט מיט זיך די געשריבענע רעזאָלוציעס פון דער 7־טער קאָנפערענץ, וועלכע איך האָב געהאַלטן פאַרשטעקט אין הוט.

דעם גרעניץ בין איך אַריבער כשורה. דאָרט האָט מען מיך נישט רעווידירט און אויף אַזאַ סורפּריז אין וואַרשע האָב איך זיך גאָרנישט גערעכנט. די רעוויזיע איז געווען אַ גאַנץ שטרענגע, מען האָט אויסגעטרייסלט אַלע קעשענעס, מע האָט מיך אַרומגעטאַפּט מיין גאַנץ קערפּער, מען האָט אַפילו אויפגעבראָכן געוויינלעכע קינדערשע שפּילצייג. ס'האָט נישט געהאָלפן דער רעוויזיר־שיין פון גרעניץ. „נישט דאָס זוכן מיר" — איז געווען דער לאַקאָנישער ענטפער פון דעם נישט שטאַרק איבערגעשפּיצטן שפּיג. ס'איז קלאָר געווען, אַז דאָס איז נישט קיין צופעליקע רעוויזיע. זיי זוכן עפּיס צו עקשנותדיק. אָבער ביי דער גאַנצער שטרענגקייט און התמדה, איז קיינעם פון זיי נישט איינגעפאַלן אויפצוהויבן מיין הוט, וועלכן איך האָב איבערגעלאָזט אין פאָדערצימער, און אויפרייסן דאָרט די פאַסטריגעס. אַזוי האָט מען מיר, נאָך אַ צייט אַרומנישטערן, און נאָכן צונויפשטעלן אַ פּראָטאָקאָל, אַז „ביים סודר ליבמאַן איז קיין שום פאַרדעכטיקעס נישט געפונען געוואָרן", אָפּגעלאָזן בשלום.

די מעשה גופא אָבער, אַז מען האָט „דעם סודר ליבמאַן" אָפּגעשטעלט אויפן וואַרשעווער וואָקזאַל און רעווידירט אין מיטן העלן טאָג, איז מיר נישט שטאַרק געפעלן. בפרט, ווען אַרום דער דירה, ווי איך האָב שוין דערמאָנט, האָבן זיך אָנגעהויבן

אַרומדרייען די באַקאַנטע פֿאַרשווינע מיט אויגן פֿון שפּיר־הינט. זיי פֿלעגן אַפֿילו פֿון צייט צו צייט פּרובירן מיר נאָכגיין אין גאַס. דערביי פֿלעגן מיט זיי פֿאָרקומען גאַנץ קאָמישע אינצידענטן.

אַזוי דערמאָן איך זיך, ווי איך האָב איינמאָל געטראָגן מיט זיך אַ גרויסן פּודל מיט אַ שפּילצייג אַלס מתנה פֿאַר אַ קינד. דער דאָזיקער פּאַקעט האָט אויסגעזען זייער פֿאַרדעכטיק איינעם פֿון די יעניקע חברה־לייט, וועלכער האָט מיר גראָד געטראָפֿן אין גאַס. איך דערשפּיר תּיכּף, נישט מיט די אויגן דערזע איך, נאָר מיטן אינסטינקט, אַז נאָך מיר שלעפּט זיך נאָך אַן עק. איך גיי לאַנגזאַם, און הינטער מיר הערן זיך פֿאַמעלעכע טריט. יענער גייט מיר שוין נאָך, ווי אַ שאָטן, ער טרעט פֿון מיר נישט אָפּ. מיט אַ געמאַכטער גלײַכגילטיקייט דריי איך זיך אַרום די גאַסן און לאָז זיך מיט אַמאָל האַסטיק צום ווינער וואָקזאַל. מײַן צוטשעפּעניש לויפֿט הענגדום־פּענדום נאָך מיר. אויפֿן באַנהויף דערזע איך, ווי ער ווינקט צו עמיצן מיט די אויגן און איך הער אונטער זיך אַ העפֿלעכן „זײַט מוחל!“. איך קער זיך אום: פֿאַר מיר זענען אויסגעוואַקסן צוויי הויכע זשאַנדאַרמען מיט פֿאַרדרייטע וואָנסן און שטרענגע אויגן און לאַדן מיך אײַן מיט זיך אין זייער וואַך־צימער. אַלעמענס אויגן זענען מיט אַרויסגעשטאַרצטן פּחד געווענדעט אויף מײַן פּודל. איך לייג אים אַוועק באַהאַלט אויפֿן טיש און בעט, וואָס פֿאַרלאַנגן זיי פֿון מיר. איינער פֿון זיי ווייזט מיט אָפּענער אומרויִקייט אויפֿן טיש און פֿאָדערט מיר אויף איך זאָל עפֿענען דעם פּאַקעט. איך טו דאָס גאַנץ גערן און שלעפּ אַרויס אַ... גרויסע ליאַלקע מיט קינדעריש־לאַכעדיקע אויגן. מען האָט געדאַרפֿט זען, וואָס פֿאַר אַן אויסגעצויגענע פּנימער די העלדישע זשאַנדאַרמען האָבן באַקומען: „ס'אַראַ אידיאָט!“ — האָט איינער פֿון זיי אַ וואָרף־געטון אויפֿן חשבון פֿונעם האָפּערדיקן שפּיאָן, וועלכער האָט זיך געשווינד אָפּגעטראָגן מיט גרויס חרפּה.

אָבער אַ שפּאַס הײַנט, אַ שפּאַס מאָרגן. פֿון מײַן דירה טרעט מען פֿאָרט נישט אָפּ. ס'העלפֿט אויך נישט „דער קאַראַנטין“, וואָס איז דורך מיר אײַנגעשטעלט געוואָרן. לויט אַלע סימנים, האַלט דאָס פֿאַר אַ דורכפֿאַל. איך באַשליס אָפּפֿאָרן פֿון וואַרשע אויף אַ

זומער־וווינונג, כדי זיך נישט וואַרפֿן איבעריק אין די אויגן און פֿאַרטייבן די שפּורן. די זאַכן זענען שוין ביי מיר פֿאַרפּאַקט און איך קלייב זיך שוין מאָרגן קיין וואָלאָמין. ס׳איז שפּעט ביינאַכט און מיר ווילט זיך עפּיס נישט גיין שלאָפֿן.

היינט בייטאָג האָב איך אָנגעשריבן אַ פּראָקלאַמאַציע און איינער אַ זעצער האָט באַדאַרפֿט דאָס ביי מיר אָפּנעמען און דאָס געבן זעצן אין אַ לעגאַלער דרוקעריי. דאָס פֿלעגט אונז קאָסטן אַ שיינע מטבע, אָבער ס׳האָט גיכער געלוינט, איידער אויסצוהאַלטן אַן אומלעגאַלן דרוק. דער פֿאַרמיטלער מיט די דרוקערייען איז געווען איטשע קאַפּטאַל, אַ זעצער. אַ פֿאַרשוין אַ קריכער, מיט אַ בלינדן אויג און אָפּשטויסנדיקער פּיזיאָנאָמיע.

ער איז אָבער געווען אַ פּיפּיקער, רירעוודיקער יונג און פֿלעגט אונז אויסגעפּינען איין דרוקעריי נאָך דער צווייטער. ער האָט דאָס היינט באַדאַרפֿט ביי מיר אָפּנעמען דאָס בלעטל און באַהאַלטן „אַ טעכניק״. האָט ער אָבער היינט נישט געהאַלטן קיין וואָרט. און איז נישט געקומען אָפּנעמען. עס ווילט זיך נישט ליגן שלאָפֿן מיט אַזאַ טריפֿער סחורה אין שטוב. אין הויף איז שטיל. אַלץ שלאָפֿט שוין. פֿון גאַס דערגייט צו מיר אַ גערודער פֿון אַ סך פּיס־טריט. מען קלאַפּט אין טויער. אינסטינקטיוו שפּיץ איך אָן די אויערן, ווי אַ געיאָגטע חיה און הער זיך צו. אַ געקלאַפּערײַ פֿון ביקסן, אַ הויכער געשפּרעך. ס׳איז זיכער, דאָס גייען געסט.

באַזאַכט נעם איך די אָנגעשריבענע פּראָקלאַמאַציע, מאַך איבער איר די ברכה „בורא מאורי אש״, צושפּרייט איר אַש איבער אַלע פֿיר עקן און וואַרט רויִק אויף די אומגעבעטענע געסט. יענע לאָזן נישט אויף זיך לאַנג וואַרטן, רייסן זיך אַריין צו מיר מיט אַ בהלה און טרעטן גלייך צו צו דער אַרבעט. איינער אַ ציוויליער דזשענ־טעלמען, וואָס פֿירט אָן מיט דער באַוואָפֿנטער מחנה, פֿאַרפֿירט מיט מיר אַ העפֿלעכן שמועס, איז שטאַרק נייגעריק צו וויסן, פֿאַרוואָס איך שלאָף נישט אַזוי שפּעט און צי איך האָב היינט עפּיס געשריבן. בכלל אינטערעסירט מען זיך עפּיס צו שטאַרק מיט מיין שרייבטיש, מען הייבט־אויף יעדעס פֿאַרשריבן שטיקל פּאַפּיר; ס׳איז קלאָר, אַז זיי זוכן עפּיס אַ מאַנוסקריפּט. נישט געפֿונען גאָרנישט ביי מיר

פון דעם דאָזיקן מין, פֿאַרכאַפּט בלויז אַ פּאָר אַלטע, פֿאַרוואַלגערטע גומערן „ראַבאָטניק" (דער אָרגאַן פון פּ.פּ.ס. ווי אונזערע אומלעגאַלע בלעטלעך פלעגן זיך פאַרקויפן אין גאַס דורך דריסטע יינגלעך אונטער דער נאָז פון דער פּאָליציי), געזעגענט זיי זיך מיט מיר גאַנץ פריינדלעך און גייען אַוועק מיט גאָרנישט.

די גאַנצע מעשה מיט דער רעוויזיע איז מיר אַפילו פאַרגעקומען זייער קשה. איך בין אָבער געווען צופרידן, וואָס איך האָב אַזוי לייכט אָפּגעפּטרט דעם עסק און בין וואָס שנעלער אָפּגעפאָרן פון װאַרשע. פון צייט צו צייט בלויז פלעג איך אַהין צופאָרן מיט גרויס פאָרזיכט אויף עקסטרע „אַרבעט" און פלעג בשלום אויסמיידן יעדע באַגעגעניש מיט מיינע נאָכשפּירער.

ס'זענען אַוועק עטלעכע וואָכן. ביי אונז האָט זיך דאַמאָלסט אָנגעהויבן אַ דיסקוסיע וועגן אונזער באַציִונג צו דער אַרבעטערפראַקציע פון דער דומע. איך האָב באַדאַרפט האַלטן אַ רעפעראַט וועגן דעם דאָזיקן ענין פאַר אַ גרופּע פאָרשטייער פון די פאַכן, אינגאַנצן — אַ מאַן 80.

די דאָזיקע פאַרזאַמלונג איז פאָרגעקומען פרייטאָג בייטאָג אויף נאָוואָליפּקי 31, אין דער דירה פון יעקב טעפּליצקי, אַן אָנגעשטעלטער אין דער טראַנספּאָרט-געזעלשאַפט „נאַדעזשדאַ". די דירה איז זייער אַ כשרע. מיר קלייבן זיך אַהין בײַסלעכווייז גאַנץ פאָרזיכטיק. ס'זענען שוין דאָרט פאַרזאַמעלט אַ מאַן 50 און מיר וואַרטן אויף די איבעריקע. מיט אַמאָל — עמיצער קוקט אַרויס דורכן פענסטער און באַמערקט, ווי ס'לאָזט זיך אַריין אין הויף אַ באַטייטנדיקע גרופּע באַוואָפנטע זעלנער מיט פּאָליציסטן. דער טויער ווערט תיכף אָפּגעשלאָסן און די דאָזיקע חברותא לאָזט זיך גלייך אין דער ריכטונג פון אונזער דירה.

סאיז באַשיינפערלעך קלאָר, אַז דאָס איז מען אונז אויסן. ס'איז דאַרום פאַרבליבן, אַז מען זאָל זיך תיכף פאַנאַנדערגיין, יעדערער וווהין ער וועט קענען. אַזוי ווי די צווייטע הינטער-טיר איז נישט געווען באַוואַכט, האָבן זיך אַלע אַלאָז געטון אַהין און זיך פאַנאַנדערגעלאָפן אין פאַרשיי־ענע זייטן. אייניקע פון די אַנטלאָפענע האָבן זיך אַריינגעריסן צו די שכנים, האָבן זיך דורכגעשלאָגן צו די פּראַ־

שאָווע פענסטער, די אויסגעעפנטע און אַרויסגעשפּרונגען אויפן גאַס. דאָס איז פאָרגעקומען אַזוי האַסטיק און אומדערוואַרט פאַר די שפּיאָנען, וועלכע זענען געשטאַנען אויף דער וואַך, אַז זיי האָבן זיך אינגאַנצן פאַרלאָרן און נישט געוווּסט בעת מעשה, וואָס צו טון. איניקע אַנטרונענע זענען אַריין צו די אַרומיקע שכנים, וועלכע האָבן זיי צוגענומען פאַר גוטע געסט און זיי אַוועקגעזעצט מעשה באַקאַנטע ביים טיש, ווי ס׳וואָלט גאָרנישט געשען. אַ באַדייטנדיקע גרופּע האָט זיך אַוואָרף געטון אין אַ מנין, וואָס האָט זיך געפונען אין דער נידער און זיך אַוועקגעשטעלט דאַווענען מנחה מיטן עולם. איך, טעפּליצקי און אַ פּאָר זיינע קרובים זענען געבליבן זיצן ביים טיש, געטרונקען באַזאַכט טיי און געפירט צווישן זיך אַ גע-שעפטלעכן שמועס.

אַריין צו אונז און געטראָפן אַזאַ קליינעם עולם, האָט דער עלטסטער פון די איבערפאַלער אויפן שטעל געפרעגט, ווו זענען די איבעריקע. מיר קוקן אויף אים פאַרחידושט. ער מאַכט אָבער נישט מיט אונז קיין לאַנגע שהיות, לאָזט בלויז איבער אַ קליינע וואַך פאַר אונז און איז אַליין אַוועק מיט זיינע יוצר משרתים צו אויפזוכן די שארית הפליטה. דאָס דויערט אַ לענגערע צייט. אונז קלאַפּט דאָס האַרץ: צי וועלן זיי פּאַקן די אַנטלאָפענע, אָדער יענע זענען אַוועק בשלום. אין אַ מינוט 30 אַרום, מען פירט אַרויף צו אונז אַ מאַן 11 פון די פּליטים. זיי אַלע האָט מען אַרויסגענומען פון מנין, ווו זיי זענען מיט אַ פרומער כוונה געשטאַנען שמונה-עשרה. און אַ מאָדנע זאַך! דער געניטער שפּיאָנען-אויג האָט זיך נישט גענאַרט. מען האָט אויסגעקליבן פון די צענדליקער דאַווענער דווקא די, וועלכע זענען טאַקע געווען אין דער היים; קיין איין אומשולדיקער איז נישט מיטגעשלעפּט געוואָרן.

נאָך אַ שטרענגער רעוויזיע האָט מען אונז אויסגעשטעלט שורות-ווייז און אָפּגעפירט אונטער אַ שטרענגער וואַך אין נאָענטסטן צירקל. מיר האָבן דעם דאָזיקן אַרעסט נישט צוגעגעבן קיין איבעריקע באַטייטונג. אַזוי זיך אַ צופעליקער דורכפאַל. אַזעלכע זאַכן פלעגן פּאַסירן טאָג-טעגלעך. אין וואַרשע איז דאַמאָלסט געגאַנגען אַן אָפענער האַנדל מיט אַרעסטירטע. יעדער קאָמיסאַר פלעגט אַרעסטירן

אויף דין איינעם אײנזען און נאָכדעם פאָדערן אַ גרעסערע אָדער קלענערע סומע געלט פאַר דער באַפרייאונג. ס'האָט זיך אַפילו אויך געבילדעט אַ באַזונדערע פּראָפעסיע „מאַכערס", וועלכע פלעגן פאַרמעקלען צווישן דער פאָליציי און די קרובים פון די אַרעסטירטע.

צו איינעם פון אַזעלכע „מאַכערס" האָבן זיך אונזערע באַקאַנטע אַוועקגעלאָזן אין זעלבן אָוונט מיט אויסלייז־געלט פאַר אונז. מען האָט געדאַרפט פאַרכאַפּן די צייט איידער מען שיקט אונז איבער צו די העכערע שררות. גרויס איז אָבער געווען אונזער אַנטוישונג, ווען מיר האָבן באַקומען אַ תשובה, אַז דער קאָמיסאַר האָט דאָ גאָר נישט צו טון, אַז אונזער אַרעסט איז פאָרגעקומען גאָר נישט צופעליק. „ס'איז געקומען צו מיר אַ שפּיצל", האָט דער קאָמיסאַר בתמימות דערציילט: „און האָט געפאָדערט איך זאָל אים געבן אַ וואַך צו פאַרנעמען אַ פאַרזאַמלונג. ער האָט מיר אפילו נישט אָנגערופן דאָס הויז און דעםווירט. דערפאַר איז די רעוויזיע פאָרגעקומען אַזוי שלימזלדיק, מען האָט נישט באַוואַכט דעם הינטערשטן איינגאַנג און צוויי־דריטל האָט געהאַט די מעגלעכקייט צו מאַכן פליטה"...

אין יענער נאַכט האָבן מיר אומזיסט געבראָכן דעם קאָפּ, ווי אַזוי איז עס געשען. מיר האָבן נאָך דאַמאָלסט נישט געוווסט פונם כלל, וועלכן אַ גענייטער אָכראַניק, וואָס האָט איר שפּעטער פאַרראַטן — באַקיי האָט פעסטגעשטעלט: אַז 99 פּראָצענט פון אַלע אַרעסטן קומען פאָר נישט צופעליק, נישט צוליב די שפּיאָנען, נאָר צוליב אינערלעכער פּראָוואָקאַציע. מיר זענען געווען דייער ווייט פון יעדן חשד עמיצן פון די אונזעריקע צו באַשולדיקן אין אַזאַ נידערטרעכטיקייט.

אין אמתן אָבער האָבן מיר שוין פון לאַנג זיך געצאַפּלט אין אַ נעץ, וואָס די אָכראַנע האָט פאַר אונז אויסגעשפּרייט; מיר זענען געווען באַוואַכט פון אינעווייניק מיט אייניקע פאַרקויפטע, פאַלשע ברידער, וועלכע פלעגן דער אָכראַנע אינפאָרמירן וועגן אַלץ, וואָס עס קומט־פאָר ביי אונז. זי האָט געוווסט וועגן אונזער יעדן טריט; זי האָט אונז בלויז געלאָזט אַרומשפּאַצירן אין

אַן אָפענער שטייג, וועלכע זי האָט צוגעקלאַפט, בעת ס'איז געקומען דערצו אַ שעת־הכושר.

לויט די שפעטערדיקע אַנטדעקונגען פונם דערמאָנטן אָכראַניק באַקיי, איז אונזער אַרעסט פאָרגעקומען צוליב דער מסירה פון איינעם אַ האַנדלס־אָנגעשטעלטן מיטן נאָמען נאַכטיגאַל [וווינט איצט אין וואַרשע, אַן אייגנטימער פון אַ טאַבאַק־געשעפט]. דאָס איז געווען אַ בחור, וועלכער האָט דאַמאָלס געטראָגן אַ לאַנגע קאַפאָטע מיט אַ חסידיש היטל, האָט זיך באַטייליקט אין אַלע פאַרזאַמלונגען און האָט אַרויסגעוויזן אַ גרויסן אינטערעס צו אַלע פאַרטיי־ענינים. אַ „בונדיסט" איז ער געוואָרן אין לאָדז און האָט טאַקע געדינט אין דער דאָרטיקער אָכראַנע. ער פלעגט איר אויך צושטעלן ידיעות וועגן דער אַרבעט פון דער וואַרשעווער אָרגאַניזאַציע.

בכלל פלעגן די לאָקאַלע „אָכראַנעס" קאָנקורירן צווישן זיך, פלעגן אויסכאַפן איינע ביי די צווייטע די „אַרבעט" פון די הענט. דאָס איינע איז, אַפנים, געשען מיט אונזער אַרעסט. די וואַרשעווער אָכראַנע האָט געהאַט וועגן מיר גאַנץ גענויע אינפאָרמאַציעס פון אַן אַנדער פראָוואָקאַטאָר, טאַקע פון דעמזעלבן איטשע דרוקער [קאַפטאַל], וועגן וועלכן איך האָב שוין דערמאָנט. זי האָט אָבער, משמעות, מיך געוואָלט פאַקן ביי אַ מער ערנסטער אַרבעט, ווי אַ פאַרזאַמלונג. די לאָדזער אָכראַנע אָבער איז איר פאַרלאָפן דעם וועג און האָט איר קאַליע געמאַכט די גאַנצע שפיל.

איטשע דער דרוקער איז געווען אַ מער געפערלעכער פראָוואָקאַטאָר, ווי דער אָנגערופענער נאַכטיגאַל. ער פלעגט, ווי איך האָב שוין דערציילט, איינאָרדענען די „לעגאַלע טעכניק", פלעגט אונז באַזאָרגן מיט דרוקערייען, און פלעגט נאָכדעם אַרויסגעבן סיי די דרוקער, סיי די, וועלכע פלעגן אים געבן די מאַנוסקריפטן. דער עיקר פלעגט ער אויפפאַסן, אַז דער „פאַרברעכער" זאָל ווערן געכאַפט ביי דער האַנט, כדי ס'זאָל זיין מעגלעך צו פאַרפירן קעגן אים אַ פראָצעס.

מיר האָבן נאָך, בעת אונזער אַרעסט, אויף אים קיין שום חשד נישט געהאַט. שפעטער האָט ער ווייטער „אָפערירט" אין

דער אָרגאַניזאַציע און פלעגט דורכוואַרפן איינעם נאָכן צווייטן. נאָכן אַרעסט פון אַ. ליטוואַק, ביי וועמען מען האָט געזוכט אַ מאַנוסקריפּט, וועגן וועלכן נור איטשע האָט געקאָנט וויסן, איז אויף אים געפאַלן אַ גרינטלעכער חשד, אַז ער איז נישט אין אָרדענונג. באַזונדערס האָט זיך דער חשד פאַרשטאַרקט אין יאָר 1907, ווען מען האָט אַרעסטירט ליאָלע ווײַנדאָרף [געשטאָרבן אין יאָר 1917 אין פּעטערבורג], ליאָווע פּאָזנאַנסקען און די איבעריקע חברים. דאָס איז געווען די אַזוי גערופענע ספּראַווע וועגן „דער ליקווידירטער בונדישער אָרגאַניזאַציע". דאַמאָלסט איז קאַפּיטאַלס נאָמען שוין אָפן אָנגערופן געוואָרן. די פאַרבליבענע חברים האָבן געהאַט מיט אים אַ שמועס און אים פאָרגעלייגט תיכף אָפּצופאָרן קיין אויסלאַנד. ער, פאַרשטייט זיך, האָט געלייקנט שטיין און ביין. מען האָט אים אָבער געשטעלט אַ קאַטעגאָרישע פּאָדערונג, תיכף צו פאַרלאָזן פּוילן, און מען האָט מיט אים מיטגעשיקט צוויי באַגלייטער. אויפן וועג האָט ער זיך אפילו געפּרוּווט אַרויסדרייען פון זיינע שומרים, אָבער יענע האָבן אים נישט אָפּגעלאָזט און געצוואונגען צו פאָרן ווייטער.

אין בערלין האָט ער זיך ווידער אָנגעהויבן צו דרייען אין בונדישע קרייזן און האָט געפאָדערט, מען זאָל אים רעאַבילייטירן. ס'האָבן זיך, ווי שטענדיק אין אַזאַ פאַל, געפונען ווייכהאַרציקע חברים, וועלכע האָבן זיך אָנגענומען זיין קשיוודע און געטענהט, אַז ער איז גאָט די נשמה שולדיק. אָבער אין אַ פּאָר יאָר שפּעטער האָט דער אויסלענדישער קאָמיטעט פון „בונד" באַקומען אַ אָפיציעלן דאָקומענט פון דער בערלינער יידישער קהלה, וועלכן דער רוסישער קאָנסולאַט האָט איר צוגעשיקט. דער לעצטער האָט זיך צו איר געווענדעט מיט אַ בקשה אויפצונעמען אין יידישן שפּיטאָל איטשע קאַפּעל, אַלס באַאַמטן פון דער רוסישער רעגירונג.

איצט האָבן זיך אויפגעדעקט אַ סך פּראָוואָקאַטאָרישע שטיק פון דעם דאָזיקן נידערטרעכטיקן נפש. דאַמאָלסט אָבער האָבן מיר פון דעם אַלעם נישט געוווסט און האָבן אַ גאַנצע נאַכט געמאַכט אין פּאָליציי־צירקל פאַרשיידענע השערות וועגן דער סיבה

פון אונזער אַרעסט. אַ שטרענגע זעלנער־קאָמאַנדע האָט אונז אַרויס־געשלאָגן פון אונזערע רעיונות. מען רופט אונז ווידער אויס, מען שטעלט אונז אויס שורותווייז, אַרומגערינגלט מיט אַ גרויסער וואַך און מיר לאָזן זיך אַוועקמאַרשירן. מען זאָגט אונז אַפילו נישט, וווּהין מען פירט אונז, נאָר לויט דער ריכטונג, גייען מיר צום ראַטהויז. ס'הויבט שוין אָן טאָגן, די גאַסן זענען פוסט און ליידיק, און אין דער דאָזיקער פוסטקייט קלאַפּן־אָפּ די זעלנערשע טריט איבערן ברוק מיט אַ שרעקנדיקן הילך. עס עפנט זיך ערגעץ אַ פענסטער פון אַן אויבערשטן שטאָק, ס'באַווייזט זיך דאָרט אַ פאַרחידושטע פיגור און פאַרשווינדט האַסטיק צעשראָקן. פאַררוקט אין אַ ווינקל, ביי אַ טויער, ערגעץ, שטייט אַ פּאָרל. דער מאַן ציט שטאַרק דעם גלאָק, און ביי אונזער פאַרבייגיין זשמורען זיי זיך איין נאָך צונויפגעצויגענער פון גרויס פּחד. מיר זענען אַליין אין דער גרויסער גאַס, אין אויסשליסלעכן רשות פון באַוואָפנטע, אויפגערעגטע און בייזע זעלנער.

ושטילערהייט דערציילט מען זיך מעשיות, ווי אַזוי די זעלנער שלאָגן די אַרעסטירטע מכות־רצח ביים אַריינפירן זיי אין ראַטהויז. מיר, די פאָדערשטע, פאַרפירן אַ פּאָליטישן שמועס מיט דעם „עלטסטן”, דעם אונטער־אָפיציר. ער איז אַ רעדעוודיקער בחור און אַ גאַנץ צוגעלאָזענער. ער ווערט פאַראינטערעסירט מיט אונזער געשפּרעך. אָט גייען מיר שוין צו צו דער דאַנילאָוויטשעווסקער גאַס. אינסטינקטיוו רוקן זיך די הינטערשטע רייען צוזאַמען און הויבן אָן צו שטעלן שנעלע טריט. דאָס האַרץ קלאַפּט שטאַרק: וועלן זיי שלאָגן, צי ניין? אייך די זעלנער־וואַך בלייבט שטיין און קוקן פאַרשנדיק אויפן עלטסטן. יענער גיט זיי אַ ווונק מיט די אויגן, מיר פאַרשטייען, אַז מיר זענען געראַטעוועט, און מיט אַ גרינג געמיט, אַזוי ווי מיר וואָלטן ניצול־געוואָרן פון אַ גרויסער סכנה, לאָזן מיר זיך אַריין לויפנדיק אין די אויפגעפּראַלטע טויערן פון וואַרשעווער ראַטהויז.

דאָרט האָט מען אונז פאַנאַנדערגעזעצט יעדן אין אַ באַזונדערן חדר. מיר זענען געוואָרן שטרענג־איזאָלירטע אַרעסטאַנטן. אָבער שוין אין זעלבן פאַרנאַכט האָט עמיצער אויפגעריגלט דאָס פענס־

מערד פון מיין אייזערנער טיר און האָט מיר אַריינגעשריען: „אַן
אויסערגעוויינלעכע נייעס! די גאָסודאַרסטווענע דומע איז צעטריבן
געוואָרן!" דאָס איז געווען דעם 10־טן יולי 1906...

נ״ע געפּענגעניעשן

אין ראָטהויז זענען מיר געזעסן אַ פּאָר וואָכן. די גאַנצע איזאָלאַציע איז געווען נור לפּנים, פאַר דער העכערער „נאַטשע־סטווע". מיט די שליסער האָבן מיר געקאָנט מאַכן, וואָס מיר האָבן געוואָלט. זיי זענען געווען שטאַרק להוט נאָך דער מטבע. די פלעגן טאַקע פאַר אונז איבערטראָגן בריוו, קויפן צייטונגען און פאַרמיטלען צווישן אונז אינעווייניק. דער „נאַטשאַלניק" גופא איז נישט געווען קיין איבעריקער מחמיר, און פלעגט זיך אויך נישט אָפּזאָגן פון אַ מתנת־יד. ער אַליין, דוכט זיך, פלעגט זיין אַ מעקלער ביי די „אָטראַניקעס", וואָס פלעגן זיך דאַמאָלס לאָזן גאַנץ לייכט קויפן.

איך דערמאָן זיך אַזאַ פאַקט: דער דאָזיקער משגיח איבער צענדליקער אַרעסטירטע האָט געהאַט אַ פענאָמענאַלן זכרון. פלעגט ער נור איין מאָל זען אַ מענטשלעך פּנים, האָט ער עס שוין געדענקט יאָרן־לאַנג. הגם אים פלעגט אויסקומען האָבן צו טאָן מיט גרויסע מאַסן, מיט אַ גרויען המון. צוליב דיין דאָזיקער באַנאַנטקייט פלעגט ער אויפדעקן נישט איין אומלעגאַלן אַרעסטאַנט. מען ברענגט אים אין ראָטהויז אַזאַ איינעם מיט אַ כשרן פּאַספּאָרט, מיט אַן אומבאַקאַנטער, נישט־באַפלעקטער פאַמיליע. די אָכראַנע קאָן גאָר נישט אויסגעפינען אין דיין פאַרגאַנגענהייט. קומט אָבער אַריין דער „נאַטשאַלניק" אין צימער, גיט אויף אים אַ דורכדרינגענדיקן בליק, און דערמאָנט זיך באַלד, אַז מיט אַ יאָר אָדער צוויי צוריק איז יענער ביי אים געזעסן אונטער אַזאַ און אַזאַ נאָמען. אַזוי האָט ער אויפגעדעקט אַ סך פאַלשע פאַמיליעס.

אויך אין אונזער קאָמפּאַניע האָט זיך געפונען איינער, מיכאַיל בירנצווייג, וועלכער האָט איצט געוווינט אונטער אַן אַנדער נאָמען צוליב אַן ערנסטער ספּראַווע, וואָס ער האָט געהאַט פריער צו זיך, און וועלכער איז שוין איינמאָל געזעסן אין ראָטהויז. באַלד ווי מאָרגן גייט צו אים אַריין דער „נאַטשאַלניק", אַ גראָבער,

רויטער נפש, מיט א ראַזירט פּעט און צעקראָכן פּנים. ער גייט אויף אים אַ קוק און רופט אים באַלד אָן ביים נאָמען בירנצווייג. יענער מאַכט זיך האַרץ און טענהט, אַז ס'איז אַ טעות; ער הייסט גאָר אַזוי און אַזוי; אַן אויפפלאַקערנדיק פייערל באַווייזט זיך אין די אויגן פון „נאַטשאַלניק". ער רופט־אַרויס דעם דורכגעפאַלענעם צו זיך אין קאַנצעלאַריע און ראָט אים, אַז זיינע קרובים זאָלן זיך מיט אים זען. כך הוה. דער טרייער צאַרישער דינער האָט באַקומען פאַר זיין גוטן טביעת־עין אַ פּאָר הונדערט רובל, און ער האָט פאַרשוויגן די גאַנצע מעשה. דער נאָמען „בירנצווייג" איז שוין מער נישט דערמאָנט געוואָרן, און אַלץ איז אַראָפּ בשורה.

די טעג אין ראַטהויז האָבן זיך אונז געצויגן אומענדלעך־לאַנג און איינטאָניק־נודנע. מיט גרויס אומגעדולד האָבן מיר געוואַרט, ווען וועט מען אונז שוין רופן אויף אַ פאַרהער. די „אויספאָרשונג", וואָס די זשאַנדאַרמען מאַכן אונז, ווערט ביי אונזער איינעם אַן אמתער קעגנזייטיקער „פאַרהער". זיי פרעגן אויס ביי אונז אַלץ, וואָס זיי אינטערעסירט און מיר דערוויסן זיך דערווייל דערפון איך ווי ווייט גרייכן זייערע אינפאָרמאַציעס, וואָס — און אָפּטמאָל איך ווי אַזוי — זיי ווייסן וועגן אונז, וואָס פאַר אַ שטראָף אונז ־שטייט־ פאָר און אַזוי ווייטער.

מיר זיצן שוין אַ פאָר וואָכן און ווייסן נאָך לחלוטין נישט, אין וואָס איינצלנעך מיר ווערן באַשולדיקט, וואָס ווייסט די „אָכראַנע" וועגן אונז און ווער איז דער דירעקטער גורם פון אונזער אַרעסט. וואָלט שוין געווען דער „פאַרהער", וואָלט שוין די זאַך אַ ביסל קלאָרער געוואָרן, וואָלטן מיר געוווּסט, ווו מיר האַלטן אין דער וועלט. אַזוי אָבער איז נישטאָ, פאַר וואָס זיך אָנצוכאַפּן, נישטאָ קיין פּאָדעס, נישטאָ קיין פּערספּעקטיוו פאַר דער צוקונפט.

ענדלעך איז די געגאַרטע שעה געקומען: מען הייבט מיך אויף אַן אויספאָרשונג. איך בין נישט געגאַנגען, נאָר ממש געלאָפן, גלייך ווי מען וואָלט מיר געפירט צו באַפרייען. ס'איז אָבער נישט געווען ווייט צו גיין. טאַקע אויפן זעלבן הויף, אין דירה פון דער „אָכראַנע".

מען פירט מיר אַריין אין אַ צימער, מעבלירט מיט אַ פּאָר

דבאָווע שרייב־טיש, באַצויגן מיט גרינעם געוואַנד, אַרומגעשטעלט מיט עטלעכע נידעריקע ווייכע טאַבורעטקעס, באַדעקט מיט פּליוש, אַ געוויינלעכער קאַנצעלאַריע־צימער! און נאָז אָבער האָט מיר אַ קלאַפּ געטאָן אַ ספּעציפישער ריח, וואָס טראָגט זיך געוויינלעך פון די אָבראַנע־קאַנצעלאַריעס, אַ ריח, וועלכן ס'איז שווער צו באַשרייבן מיט ווערטער, וועלכן יעדער אָבער פלעגט פילן כחויש, ווען ער פלעגט איבערטרעטן די שוועל פון דער דאָזיקער „זויבערער" אינ־סטיטוציע.

אויך דאָס מאָל האָט מיר אָנגעהויבן ממש פיזיש צו איבלען און ס'האָט זיך מיר פאַרדרייט דער קאָפּ. איך געפין זיך דאָך איצט אין רשות היחיד פונם באַרימטן תליון גרין! איז מיר אַיינגעפאַלן אַ געדאַנק: דאָ ווערן דאָך אַזוי פיל מענטשן געפייניקט און געמאַטערט; דאָ ווערן אַזוי פיל ברענעדיקע יסורים אָפּגעטון איבער די געפאַנגענע: דאָ איז דאָך די אמתע פּאָליטישע אינקוויזיציע פון אונזער צייט!

פון ביידע זייטן צימער שטייען האַלבאָפענע טירן. יעדע ווילע קוקן אַריין צו מיר ועפּים אַזעלכע שטילע, געהיימנישפולע, שלייכנדיקע געשטאַלטן; די רוקן אַריין זייערע געזיכטער, שטעלן אויס אויף מיר אַ פּאָר אויסגעשטאַרצטע אויגן און פאַרשווינדן תיכּף. מיר דוכט זיך, אַז הינטער די האַלב־פאַרמאַכטע טירן דערהייען צו מיר פון ערגעץ־ווייט פאַרשטיקטע, אוממענטשלעכע קולות; מיינע אָנגעשפּיצטע אויערן פאַרנעמען פון ערגעץ שטילע זיפצן; עמיצער בייזערט זיך אין שכנות. עמיצער כליפּעט אויפן קול און איך פאַרליר מיין רויקייט, איך הויב־אָן זיך שטאַרק צו דענערווירן. וואָס קומט דאָרט פאָר? וואָס האַלטן זיי מיר אַזוי לאַנג אין הרתבודדות־שטיבל?

נאָך שעה־לאַנגן וואַרטן באַווייזט זיך ביי מיר אין צימער אַ יונגער, בלאָנדער אָפיציר מיט אַ גוטמוטיק פּנים און אַ בערדל, געשוירן ווי ביי ניקאָלאַי דעם צווייטן און פאַרבעט מיך זיך זעצן. ער הייבט אָן, ווי דער שטייגער, פון פאָרמעלע פראַגן: נאָמען, פאַמיליען־נאָמען, קרובים א.ד.גל. איך רוף זיך אָן אַלס סותר ליבמאַן. דאָס מאַכט נישט אויפן גלייכגילטיקן פּנים פון מיין אויספאָרשער קיין שום איינדרוק. הייסט דאָס — אַז זיי ווייסן נישט מיין אמתן נאָמען. נאָכדעם פרעגט ער אַזוי כלאַחר־יד וועגן דער פאַרזאַמלונג, העט

אויס זייער מיר און אַפּאַטיש מיינע ערקלערונגען און הייסט מיר אונטערשרייבן דעם פּראָטאָקאָל. דאָס אַלץ! גרניִשט דערגאַנגען, גאר-ניִשט אויפגעקלערט. דאָסזעלבע אומקלאָרקייט, ווי פאַרן פאַרהער.

אויף דעם זעלבן שטייגער זענען אויסגעפרעגט געוואָרן די איבעריקע פאַרהאַלטענע אויף טעפּליצקיס דירה. ניִשט מען האָט זיי עפּעס געזאָגט, ניִשט מען האָט פון זיי געוואָלט עפּעס דערגיין.

מיר האָבן דאָס אויסגעטייטשט פאַרשיידנאַרטיק: אייניקע, די אָפּטימיסטן צווישן אונז, האָבן געמיינט, אַז דער „אָכראַנע" גייען מיר איצט מיט אונזער „האַלבלעגאַלער" אַרבעט זייער ווייניק אָן, זי האָט ערשט גרעסערע קאָפּדרייעניש: די פּ.פּ.ס.ישע „באָיעוקע", די אַנאַרכיסטישע עקספּראָפּריאַציעס, די שטענדיקע טעראָריסטישע אָנפאַלן אויף זשאַנדאַרמען און מיליטער א.ד.גל. מאַכט זי דערום טאַקע מיט אונזער פאַרזאַמלונג קיין גרויס מחזקות און זי וועט אונז אַלעמען גייך אַרויסלאָזן אויף דער פריי.

די פּעסימיסטן דאַקעגן האָבן געטענהט, אַז דער דאָזיקער „פאַרהער" דערווייזט דוקא דעם היפּוך: די „אָכראַנע" ווייסט גאַנץ גוט דעם אמת, וועמ מיר זענען. זי האָט שוין וועגן אונז אַ פעסטגעשטעלטע מיינונג און האָט שוין אויך באַשטימט אונזער גורל. וויל זי דערום מיט אונז קיין סך ניִשט ריידן, האָט זי איבערגעגעבן אַן אָפּיצערל דורכפירן פאָרמעל די אויספאָרשונג און אונזערע „פּאַפּירן" זענען שוין געווויס אונטערגעשריבן און געחתמעט.

די לעצטע השערה איז געוואָרן אין אַ פּאָר טעג אַרום קרעפטיקער דורך אַ נייעם פאַקט. אין אַ הייסן זומער-פאַרנאַכט האָט מען אונז אַלע אַרויסגעפירט אויפן הויף פון ראָטהויז. דאָרטן זענען שוין געשטאַנען געשפּאַנט עטלעכע באַוועגלעכע תפיסות: אַזעל-כע גרויסע פירקאַנטיקע אַרונות, דורכגעלעכערט בלויז מיט צוויי קליינע פענסטערלעך-שפּאַלטן, און דאָס אויך שטאַרק פאַרקראַטעוועט מיט אייזערנע שטאַנגען. מען האָט אונז געהייסן אַריינגיין אין די דאָזיקע קאַסטענס מיט אונזער גאַנצן האַק און פּאַק. דערביי האָבן זיך מיט אונז אינעווייניק און אויך מיטן פורמאַן ביי דער זייט געזעצט צו צוויי זעלנער מיט בלויזע שווערדן.

— וווהין פירט איר אונז?

די זעלנער שווייגן, גלייך ווי זיי וואָלטן זיין שטומע אָדער זיי וואָלטן קיין רוסיש וואָרט נישט פאַרשטאַנען. איך קוק אַרויס דורך די שפּאַרונעס און כאַפּ-אויף שטיקלעך, הרתחלות און מיטענס פון פאַרבייליפנדיקע גאַסן. דאָס פירט מען אונז אויפן וועג צום ציטאַדעל, אַזוי האָט מען מיך מיט אַ יאָר 6 צוריק געפירט אין 10-טן פאַוויליאָן.

פלוצלינג רייסט זיך איבער מיט אַמאָל דאָס שנעלע שפּרינגען, די פערד בלייבן שטיין און די זעלנער באַפעלן: אַרויסקריכן! מען טרייבט אונז אַלע אַריין מיט די קלימקעס אויף די אַקסלען איין אַלאַנגן, צעצויגענעם קאָרידאָר. איך קוק זיך אַרום: איבערן קאָרידאָר שטייען אויסגעשטעלט אין אַ לאַנגער שורה, אַ 4—5 הויכע שטייגן מיט אייזערנע קראַטעס און פון דאָרטן קוקן אַרויס אַזעלכע משונהדיקע, אויסטערלישע געשטאַלטן. דער ערשטער איינדרוק איז געווען: סטאַדעס גענז אין שטייגן. צענדליקערווייז דראַפּן זיי זיך פאַר די שטאַנגען, גראַגערן און האַלדערן אַרום דורך די קראַטעס. אַז איך האָב זיך בעסער צוגעקוקט, האָב איך געזען, אַז דאָס זענען נאַקעטע מענטשן, צענדליקער, הונדערטער, וועלכע דער נייגיר צו זען די פרישאָנגעקומענע האָט צונויף- און אַרויסגעטריבן אויף די טירן און אַייזערנע שטאַכעטן.

דאָס איז געווען דער „פּאָרט אַלעקסייעוו", וווהין ס'פלעגן אַלע טאָג אַריינגעוואָרפן ווערן אָן אַ סיסטעם און אָן אַ סדר 10-דליקע אַרעסטירטע פון פאַרשיידענע קאַטעגאָריעס. דאָ פלעגט מען האַלטן אַלפאָנסן און מעסער-שטעכער, בעטלער און צופעליק אַרעסטירטע. דאָ פלעגט מען אַוועקזעצן ערנסטע פּאָליטישע פאַרברעכער, טעראָריסטן, וואָס פלעגן וואַרטן אויף מיליטער-געריכט און סתם אַדמיניסטראַטיוו-אַרעסטירטע. זיי אַלע צוזאַמען פלעגט מען אַריינשליידערן אין איין גרוב, זיי צונויפפּלאָנטערן אין איין קנויל פון שמאַטעס און נאָכדעם ביסלעכווייז, ביוראָקראַטיש-שלעפּענדיק פאַנאַנדערסאָרטירן: ווער אויף דער פריי, ווער אויף דער תליה, ווער אין פּאָליציי-אַרעסט און ווער פאַרשיקט.

און מענטשן האָבן זיך טאַקע דאָרט, אין לאַנגע, גרוימיקע קאַזעמאַטן, איבערגעצוימט איינער פון צווייטן מיט ברעטער-ווענט, געוואַלגערט, צונויפגעקנוילט אין ענגשאַפט, אין שמוץ, אין ברוד. מען

איז געלעגן אויף ברעטערנע נאַרעס, מען איז געלעגן הינטער די נאַרעס, מען איז געלעגן אויף דער שטיינערנער פּאָדלאָגע, מען איז געלעגן ביי דער „פּאַראַשע“ [נאַכט־כּלי], מען איז געלעגן מיט די קעפּ ביים טיר; מען האָט זיך צונויפגעשטיקט, איינגעשרומפּט; אָבער ס'האָט אַלץ קיין אָרט נישט געקלעקט. יעדע נאַכט פלעגן זיך די אַייזערנע שטאַכעטן עפענען און אַריינוואַרפן אַ נייעם קָנויל אַרעסט־טירטע אויף 1 באַפרייטן פלעגט זיך יעדן טאָג באַקומען נייע 10 אַרעסטירטע. און אין די קאַזעמאַטן איז אַלץ געוואָרן ענגער און דער מענטשן־קנויל אַלץ מער צונויפגעדרייט און צונויפגעוויקלט.

אין איינעם פון די דאָזיקע קאַזעמאַטן זענען מיר אויך אַריינגע־וואָרפן געוואָרן מיט אונזער ביסל בעבעכעס.

* *

*

איצט ערשט, אין דער ענגער, שמוציקער און אומגעלומפּערט־כאַאָטישער קאַזאַרמע, האָב איך דערזען, ווי גייטיק ס'איז אַ רעזשים אין תפיסה. מעג זיין דער שטרענגסטער, דער שווערסטער, אָבער דאָך אַ געוויסער סדר, פאָרט אַ באַשטימט סיסטעם. צום האַרבסטן רעזשים קאָן זיך אַ מענטש צופּאַסן, ער קאָן אַריינבלאָזן אַן אָטעם פון לעבן אין די צוגעטראַכטע פּאַפּיר־אינסטרוקציעס. דאָ אָבער האָבן מיר קיין רעזשים נישט. מיר לעבן אין אַן אייביק טומלדיקן גיהנום, שטענדיק צופעליק, אַלע טאָג עפּיס אַנדערש. גיכער געזאָגט, האָבן מיר דאָ יעדן טאָג אַ נייעם רעזשים און דאָס איז דאָס שווערסטע, דאָס פּיינלעכסטע פון אַזעלכע תפיסות.

אַלע טאָג צוועלף אַ זייגער טוישט זיך דער וועלנער־קאַראַול. איינער גייט אַוועק און אַ צווייטער נעמט אונז איבער אין זיין רשות אויף אַ מעת־לעת. און יעדער קאַראַול מיט זיין עלטסטן שטעלט איין אַזאַ רעזשים, ווי אים געפעלט. אַ צייט איז דאַמאָלסט געווען אַ כאַאָטישע, די וועלנער־מאַסע איז געווען אַן אויפגעבראַזטע, אַ שטורמישע, אַ געמישטע, האָט דער דאָזיקער כאַאָס, פיל־פּנימדיקייט און סיסטעמלאָזיקייט טאָג־טעגלעך אויסגעדריקט זיך אויך אין אונזער „רעזשים“.

הייגט קומען צו אונז פאַר אויסזעער די „וואָלינצעס“ און ס'ווערט

אומדערטרעגלעך דער מערת-לערת: די זעלנער זענען בייז-אויפגערייצט, די שמירה טרעט נישט אָפּ פון טיר, נגישות פאַר יעדער קלייניקייט, מען טאָר קיין הויך וואָרט נישט אַרויסברייגען; דער אָפּיצער דראָט מיט שיסן, די זעלנער שטורכן מיט די ביקסן — אַ פּראָוואָצירנדיקע אויפפירונג; מאָרגן קומט שוין אַ נייער פּאַטרול פון אַרטילעריע אָדער סאַפּיאָרן, און אַלץ ענדערט זיך ראַדיקאַל: די זעלנער זענען אַלע „חברים", דעקלאַרירטע סאָציאַליסטן, מענשעוויקעס, באָלשעוויקעס, סאָצ.-רעוואָלוציאָנערן; די אָפּיצערן זענען „סימפּאַטיקער" און ס'גייט אַוועק אַ מערת-לערת אין חברשע געשפּרעכן, דיסקוסיעס, רעפעראַטן, גלייך ווי מיר וואָלטן נישט זיין קיין אַרעסטאַנטן און זיי אונזערע היטער, נאָר אַלע האָבן מיר זיך צונויפגעטראָפן ערגעץ אויף אַ קאָנפערענץ, ווו מיר פאַרברענגען חבריש דעם טאָג. אין יענעם טאָג עפענען זיך די אייזערנע טירן פון אונזערע גריבער, מען לאָזט אונז אַרויס אויפן קאַזאַרמע-הויף, באַוואַקסן מיט אַ גרינעם, ווייכן גראָז; דער הימל איז אַזוי העל-בלוי, די זון וואַרעמט אַזוי רחבותדיק ברייט און מיר ליגן שעהן-לאַנג אויפן גראָז מיט חברים פון קינעשמאַ, מאָסקווע און פּעטערבורג און פירן געמיטלעכע, אָדער פּאָליטישע שמועסן.

אויף מאָרגן אָבער — אַ נייער פּאַטרול. טאָטערן אָדער אַנדערע האַלב-אַזיאַטישע זעלנער. זיי באַגייען זיך מיט אונז, ווי מיט די גרעסטע פאַרברעכער און לאָזן אונז אין אונזער קאַמער פון אויג נישט אַראָפּ, אַלץ מיט אַזאַ ירגזון, מיט קולות און זידלערייען. איר פּרובירט מיט זיי אַריינטרעטן אין אַ געשפּרעך, איר באַמיט זיך זיי מאַכן ווייכער, צולאָזיקער, אָבער זיי פאַרהוקן אייך מיט אַ „מען טאָר נישט!", זיי לאָזן צו זיך נישט צו, אָדער אין זייער זעלטענעם פאַל רייסט זיך ביי איינעם פון זיי אַרויס: „און פאַרוואָס שיסט איר אין אונז אין די גאַסן?"....

ס'איז כאַראַקטעריסטיש, אַז די אייגענע שאלה פלעגן אונז פאַרגעבן אויך די „אַגיטירטע" זעלנער, די סאָציאַליסטן. דאָס איז ביי זיי געווען די אַקטועלסטע פראַגע. די פּ.פּ.ס.ישע „באָיוּווקע" פלעגט דאַמאָלסט שיסן בלינדערהייט אין די פּאַטרולן אויף די ראָגעם און האָט דאָס שטאַרק אויפגערייצט און בייז געמאַכט די זעלנער, דאָס

האָט פֿאַרשווערט די רעוואָלוציאָנערע פּראָפּאַגאַנדע צווישן מיליטער. וואָס זענען מיר זעלנער שולדיק? — פּלעגן זיי טענהן: מיר אַליין זענען דאָך אויך אומצופֿרידן מיט דעם אַלעם. מיר זענען אײַנגאַנצן מיט אײַך. קומען אײַערע און שיסן אין אונדז, ווי אין פֿייגלען". די זעלנער האָבן אונדז דערציילט, אַז ס'זענען דערמאָרדעט געוואָרן אין וואַרשע אויף די פּאָסטענס אייניקע סאָציאַליסטן, וואָס פּלעגן אָנפֿירן מיט דער פּראָפּאַגאַנדע צווישן מיליטער.

מיט אַ וואָך פֿאַר אונדזער אָנקומען אין פּאָרט איז דאָרט געשען אַזאַ מעשה: ס'האָט גראָד אין יענעם טאָג געהאַלטן וואַך אַ פּאַטרול פֿון די וואָלינצעס. דער אָפֿיצער איז געווען אַ שרעקלעכער אויסוואורף און האָט אָנגעטאָן די ברענענדיקסטע יסורים די פּאָליטישע אַרעסטירטע. נאָר פֿאַרפֿאַלן, כּל־זמן ער איז אויף דער וואַך איז ער דער אומבאַשרענקטער הערשער איבער די אַרעסטאַנטן און ס'איז קיינער אים גאָרנישט צו מאַכן. אויף מאָרגן צוועלף, ס'קומט אַ נייע וואַך, ווען די אַלטע גיט איבער די אַרעסטאַנטן. דאָ האָט אונדזער קאַמער באַשלאָסן צו געזעגענען זיך מיטן נעכטיקן פּאַטרול. ווען יענער איז אַרויס פֿון דער קאַזאַרמע, האָבן אַלע צענדליקע אַרעסטירטע פֿון אונדזער קאַמער אים באַגלייט מיט אַ שטאַרקן קאַצן־מוזיק: אַ געקוויטש, אַ געשריי, אַ פֿײַפֿעריי. די וואָלינצעס זענען נישט פֿויל. זיי קערן זיך אום צוריק מיט זייער אָפֿיצער. יענער באַפֿוילט דעם נייעם פּאַטרול אויפֿצושליסן די קאַמער, הגם ער האָט שוין איצט קיין שום שליטה נישט געהאַט. צום אומגליק, האָט זיך דער נייער פּאַטרול דערשראָקן פֿאַר די באַפֿעלן פֿון די וואָלינצעס און די קאַמער געעפֿנט.

— ווער האָט געשריען? — דונערט דער אָפֿיצער צאָרנדיק.

קיינער ענטפֿערט נישט.

— די גאַנצע קאַמער זאָל זיך שטעלן אויף די קני אין בעטן מחילה! — גיט ער אַרויס אַ באַפֿעל. די „קרימינעלע" קוויינקלען זיך אַ ביסל, בויגן פֿאָרט זייערע קני אונטער די קלעפּ פֿון די זעלנער. די „פּאָליטישע" אָבער בלײַבן שטיין גלײַך. און דאָ האָט זיך אָנגעהויבן אַ שרעקלעכע הריגה. די זעלנער האָבן זיך געוואָרפֿן אויף זיי מיט די ביקסן, זיי געצוווּנגען מיט געוואַלט זיך בוקן. יענע האָבן

זיך נישט געלאָזן, האָט מען זיי געשלאָגן מכּות רצח. אייניקע האָט מען אַזוי צושלאָגן די ברוסט און לונגען, אַז געפּעדלעך קראַנקע האָט מען זיי שפּעטער געמוזט אָפּפירן אין שפּיטאָל. די קולות זענען געווען מוראדיקע.

— אָט האָבן מיר זיך מיט אײַך געזעגנט! — מיט די דאָזיקע ווערטער האָט דער אָפיציר פאַרענדיקט די הריגה און איז אַוועק מיט זיינע זעלנער אין די קאַזאַרמעס. שפּעטער איז געקומען די העכערע „נאַטשאַלסטווע" פון פעסטונג. מען האָט צונויפגעשטעלט אַ פּראָטאָקאָל, אַלץ גענוי פאַרשריבן, און די זאַך האָט זיך פאַרענדיקט מיט גאָרנישט. אויף אַ קורצער צייט בלויז האָט מען אונז אויפגעהערט צו שיקן אַהער די וואָלינצעס.

בכלל זענען מיר יעדן פרימאָרגן נישט געווען זיכער, מיט וואָס דער טאָג וועט זיך ענדיקן. ס'נעמט־איבער די וואַך אַ נייער פּאַטרול, דער אָפיציר — אַ ליבענסווירדיקער, אַ רעדעווודיקער. ער שטעלט זיך אַוועק ביי די שטאַכעטן פון אונזער קאַזעמאַט און באַרפירט אַ ויכּוח וועגן פּאָליטיק, פילאָזאָפיע, עסטעטיק. וועגן וואָס רעדט נישט די רוסישער אינטעליגענט? די מחיצה צווישן פאַרשלאָסענעם מענטשן אין שטיג און זיין וועכטער ווערט אָפּגערוימט, דאָס אַיין צוגייט ס'ווערט גרוימער, היימלעכער. די נערוועזע אָנגעשטרענגטקייט לאָזט אָפּ, מען אָטעמט אַ ביסל פרייער, ס'ווערט געמיטלעכער.

פּלוצלונג, אין אַ פּאָר שעה־אַרום — שרעקלעכע קולות אויפן קאָרידאָר: דער אייגענער פילאָזאָפירנדיקער אָפיציר לויפט איצט אַרום פאַר די קאַזעמאַטן מיט אַ רעוואָלווער אין האַנט, די אויגן זענען אים פאַרלאָפן מיט בלוט, און שרייט און דראָט: איך וועל אייך ווי די הינט צעשיסן! וואָס איז געשען? ס'ווייזט זיך אַרויס, אַז דער דאָזיקער רוסישער אינטעליגענט קרענקט נישט נאָר אויף פילאָזאָפיע און גריבּלעריי, נאָר אויך אויף אַ צווייטע רוסישע חולאת: אויף שכּרות. ער האָט פאַר דער צייט שטאַרק זיך צוגעכאַפּט צום ביטערן טראָפּן, האָט גענומען אַ פּאָר איבעריקע כּוסות, און איצט איז אים באַפאַלן אַ בייזקייט־שגעון; אַ רעוואָלווער ביי דער זייט טראָגט ער, פאַרשלאָסענע, הילפלאָזע מענטשן זענען מיר, לאָזט ער אויס זיין גאַנצן שכּורן צאָרן צו אונז. און ס'האָט זיך געפּאָדערט גענוג

איינגעהאַלטנקייט און אָנגעשטרענגטע קאַלטבלוטיקייט פֿון אַנדער זייט. כּדי דער דאָזיקער הפקר־מענטש זאָל זיינע דראָונגען אין דער אמתן נישט אויספירן.

באַזונדערס איז מיר עד־היום פֿאַרבליבן אין זכּרון אַזאַ מעשׂה: ס'איז געווען איינער פֿון די „פֿרייע" יום־טובדיקע טעג אין אונזער גרופּ. די זעלנער זענען אַלע געווען „באַוווסטזיניקע", חברים. מען האָט אַ גאַנצן טאָג פֿאַרבראַכט אויפֿן הויף, מען האָט זיך אָנגעדיסקוטירט איבער פֿאַרשיידענע טאַקטישע פֿראַגן, מען האָט זיך אויסגערעדט איינע די צווייטע דאָס האַרץ, מען האָט זיך געפֿילט ווייט אויסגעלייגט.

ביז שפּעט אין אָוונט האָבן נאָך געדויערט די געשפּרעכן צווישן אונז און די זעלנער. ס'האָט געצויגן איינע צו די צווייטע און ס'האָט זיך נישט געוואָלט גיין שלאָפֿן. ווי אָנגעקלעפּטע פֿליגן זענען מיר געהאַנגען גרופּעסווייז איבער די שטאַכעטן פֿון איין זייט, און פֿון יענער זייט מיר זענען געשטאַנען אונזערע וועכטער, די ביקסן פֿאַרהוקט אין אַ ווינקל, און זיך צוגעהערט אָדער דערציילט מיט אַ גלאַנץ אין די אויגן, מיט אַ וואַרעמקייט אין דער שטים. שפּעט ביינאַכט ערשט זענען מיר זיך פֿאַנאַנדערגעגאַנגען צו אונזערע געלעגערס. אומגעמענטשלעכע קולות וועקן מיך כאַפּ פֿון שלאָף: ער־גע־ץ שרייט מען מיט אַ שרעקלעך געוויין.

אַלע מיינע שכנים שפּרינגען־אַראָפּ פֿון זייערע געלעגערס, מיר זענען אַלע מבֿולבל, בלאַס, צעמישט. מיר לויפֿן־צו צו די טירן און הויבן זיי אָן רייסן מיט אונזערע לעצטע כּוחות; די איינגעדרעמלטע זעלנער כאַפּן זיך פֿאַר די ביקסן און שטעלן זיי אָן אויף אונז; מיר שרייען, יענע גרייטן זיך צו שיסן; קיינער ווייסט נישט, וואָס דאָ קומט־פֿאַר, מיט וואָס דאָס וועט זיך ענדיקן. אין מיטן דער בהלה לויפֿט־אַריין דער עלטסטער און באַפֿעלט פֿליגל די זעלנער, זיי זאָלן אַוועקלייגן די ביקסן, דערנאָך לויפֿט ער צו אונז באַרויקן. „די כּלבים, די קאָזאַקן!" — שרייט ער און דערציילט עפּעס אין איילעניש.

די קולות פֿון הויף זענען שוין אַנטשוויגן, אַן אָנגעשטרענגטע שטילקייט זשומעט אין דער גאַנצער תּפֿיסה. דאָס בלוט בלויז

זידט הויך ביי יעדן איינעם. מיר וואַרטן. און אָט עפּענען זיך די טירן און מען הויבט־אָן אַריינצוואַרפן צו אונז בלוטיקע קנוילן; אַלע אַזוי צעמזיקט, צעבלוטיקט, קיין איין גאַנצער אבר איז נישטאָ ביי קיינעם. קינדער, יונגע בחורימלעך, סעלטערע מענטשן, ייִדן, קריסטן — אַלע צענויפגעפּלאָכטן, צענויפגעדרייט אין איין בלוטיק־רויטן קרענצל. פאַרוואָס האָט מען זיי אַרעסטירט? זיי ווייסן נישט. מען האָט אַרומגעצוימט די גאַסן, זעלנער האָבן זיי געכאַפּט פון אַלע זייטן און געשלאָגן, געשלאָגן באַלד אויף דער גאַס, געשלאָגן אין די פּאָליציי־צירקלען און שוין דאָ פאַרן טויער האָבן די קאָזאַקן, וועלכע האָבן זיי אָפּגעפירט אַהער, זיך געוואָרפן אויף זיי מיט די נאַהייקעס און געשמיסן איבער די קעפּ, איבערן פּנים, איבערן לייב. ווען נישט אונזער פּאַטרול, וואָס איז אַרויסגעלאָפן מיט די ביקסן קעגן די קאָזאַקן און די אַרעסטירטע מציל־געווען, וואָלטן זיי שוין קיין לעבעדיקע נישט אַרויס פון אונטער זייערע פאָכטנדיקע נאַהייקעס.

אויף מאָרגן ערשט האָבן מיר זיך דערוווּסט, אַז נעכטן האָבן די פּעפּעסישע טעראָריסטן געוואָרפן אַ באָמבע איבער גענעראַל־גו־בערנאַטאָר סקאַלאָן. די שולדיקע זענען באַלד אויפן אָרט נישט אַרעסטירט געוואָרן, דערפאַר האָט מען זיך נוקם געווען אין די דורכגייער, און באַזונדערס איבער די, וועלכע מען האָט געטראָפן אין די ייִדישע גאַסן. דאָס איז געווען דעם 18. אויגוסט 1906.

* * *

שוצלאָזע, פאַרשלאָסענע, האָבן מיר דאָך געהאַט נישט איין מאָל די געלעגנהייט זיך נוקם צו זיין, נוקם צו זיין האַרט און ביז, אָן דער יעניקער זעלנער־וואַך, וואָס פלעגט זיך מיט אונז באַגיין מיט אַ באַזונדערער רשעות. דאָס איז געווען — לויפן פון דאָרטן. איינגטלעך, לויפן אָן דער הילף פון די זעלנער, איז געווען אויסגעשלאָסן, ממש אוממעגלעך. פלעגן אונז טאַקע דערין ביי־הילפיק־זיין די פּאַטרולן, וואָס זענען באַשטאַנען פון חברים, אָדער אַפילו אַזעלכע „נייטראַלע", וואָס פלעגן זיך קוואַפּן אויף אַ שיינער מטבע.

דאָס פלעגט פּאָרקומען אַזוי: זיי פלעגן אַרויסרופן שפּעט ביינאַכט די פערזאָן, וואָס האָט געדאַרפט זיך אַרויסבאַקומען פון דאַנען,

און לויפן פלעגן נור אַזעלכע, וועמען ס'האָט געדראָט זייער אַ
שטרענגע שטראָף! פלעגן אים מיטגעבן אַלס באַגלייטער צוויי זיגל-
נער, וועלכע האָבן אים געפירט איבער די גאַסן כלומרשט „אַלס
אַרעסטירטן, און אויף אַ זיכערן אָרט פלעגן אים יענע אָפּלאָזן.

כדי אָבער דאָס זאָל אויף מאָרגן נישט אויפגעדעקט ווערן ביים
נייעם פּאַטרול, פלעגן מיר זיך אַזוי איינאָרדענען: די ניי-אָנגעקו-
מענע וואַך פלעגט גיין פון איין קאַזעמאַט אין צווייטן און ציילן
די אַרעסטירטע. זי האָט באַדאַרפט איבערנעמען פון דער „עכטיקער"
וואַך אַזוי פיל און אַזוי פיל אַרעסטאַנטן, און אונטערשרייבן זיך אין
דער קבלה. איין קאַזעמאַט פון צווייטן איז געווען איבערגעצוימט
בלויז מיט ברעטער, וועלכע ס'איז געווען לייכט פאַנאַנדערצונעמען.
אין פאַל, ווען מיר האָבן געוואָלט פאַרבאַהאַלטן פאַר דער נייער
וואַך דאָס פעלן פון דעם געלאָפענעם, פלעגט איינער געשווינד
איבערגיין דורך אַ פאַנאַנדערגענומענער ברעט פון אַ געציילטער קאַמער
אין דער שכנותדיקער, וועלכע מען האָט זיך געקליבן צו ציילן,
און דער מספּר פלעגט שטימען. אַזוי האָט געקאָנט האַלטן אַ פאָר
וואָכן. פאַר דער צייט פלעגן שוין נעלם ווערן אַ פיר-פינף „גע-
פערלעכע פאַרברעכער" און קיינער האָט זיך אויף דעם נישט גע-
כאַפּט. דעמאָלט ערשט, ווען מיר פלעגן זיך וועלן ניקם-זיין און
אַ פּאַטרול, וואָס האָט אונז באַזונדערס אומענטשלעך באַהאַנדלט,
פלעגט יעדער אויף מאָרגן, ביי דער נייער וואַך, בלייבן זיצן ביי
זיך אין זיין קאַמער. מען ציילט איין מאָל — דער סך-הכל שטימט
נישט; נאָך אַמאָל — ס'פעלן פינף אַרעסטאַנטן. די נעכטיקע וואַך
ווערט שוין אויפגעבראַכט: מען שיקט אונז אַרויס איינציקווייז פון
צימער און מען ציילט אונז, ווי אַ פאַסטוך זיינע שעפּסן, — ס'העלפט
פאָרט נישט. דער נעכטיקער פּאַטרול האָט זיך אונטערגעשריבן
אויף אַזוי פיל אַרעסטאַנטן, און היינט פעלן פינף. הייסט עס, אַז
די פינף זענען געלאָפן אין לעצטן מעת-לעת. ס'ווערט אויפן
אָרט צונויפגעשטעלט אַ פּראָטאָקאָל, און די גאַנצע וואַך, צוזאַמען
מיטן אָפיציר ווערן איבערגעגעבן צום געריכט. די האָפּעדיקע, בייזע
זעלנער מיטן אָפיציר, וואָס טראָגט דעם צייכן פון אַ שוואַרצמאַהדיקן
פאַריין אויבנאויף, גייען-אַוועק צעבראָכן, מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ,

און די אויגן ביי די אַרעסטירטע פינקלען מיט אַ באַזונדער שיין פון נקמה און נצחון צוזאַמענגעמישט...

לייפן פון פאַרט פלעגט מען קאָנען אויך נאָך אַן אופן. אויב די די וואַך פלעגט זיך טעגלעך טוישן, האָבן די וועכטער ניט געקאָנט קיינעם פון די אַרעסטירטע אין פנים. ביינאַכט פלעגט מען קומען אויסרופן, ווער ס'גייט אויף דער פריי. פלעגן די, וואָס האָבן געקאָנט ערוואַרטן אַן ערנסטע שטראָף, אָפּריידן מיט די צופעליק אַרעסטירטע, אַז זיי זאָלן זיך טוישן מיט די נעמען. דער ערנסטער „פאַרברעכער" פלעגט זיך אָנרופן מיטן נאָמען פון איבערגעזעסענעם און ווערן באַפרייט. דער צופעליקער פלעגט פאַרבלייבן זיצן און אָנהייבן צו פאַרוואַרפן מיט אָנקלאַגעס די אינסטאַנצן, הלמאי האַלט מען אים.

פלעגן די אינסטאַנצן אַראָפּשיקן שלוחים, אויסצופאָרשן, פאַר וואָס ס'זיצט נאָך אַזעלכער, בעת ער דאַרף זיין אויף דער פריי. אין קאַנצעלאַריע אָבער איז ער שוין געווען אַריינגעטראָגן אין די ביכער פון די „אַוועקגעגאַנגענע". פלעגט זיך פאַרפירן אַ חקירה ודרישה, ווי אַזוי דאָס איז געשען, וועמען האָט מען אויף זיין אָרט באַפרייט. דער „געליטענער" פלעגט געווינלעך טענהן, אַז ער איז שטאַרק געשלאָפן און ער ווייסט פון גאָרניט. סוף-כל-סוף פלעגט מען אים אויך מוזן באַפרייען און דעם גאַנצן ענין פאַרייבן.

אַזעלכע מעשיות זענען פאָרגעקומען אַ היבש ביסל, ביז מען האָט זיך געכאַפּט און פאַראָרדענט, אַז מען זאָל ניט באַפרייען ביים טויער, ווי ביז איצט, נאָר פריער אָפּפירן אין די פּאָליציי-צירקלען, ווו די באַטרעפנדיקע פערזאָנען זענען פאַרמאָלדן און דאָרטן פעסטגעשטעלט, ווער זיי זענען. נאָך אַזאַ פאַראָרדענונג זענען איינציקע מאָל דורכגעפאַלן די קאָמבינאַציעס מיטן טוישן זיך און זיי זענען ביי אונז אַראָפּגענומען געוואָרן פון סדר-היום.

בדרך-כלל פלעגט דאָס אויסרופן „אויף דער פריי" פאָרקומען יעדן טאָג שפּעט אין אָוונט. ניט איין אַרעסטירטער פלעגט ליגן גאַנצע טעג אויף זיינע ברעטער, אָדער אויף דער שטרוי, און געוואַרט, ממש געחלומט, וועגן דער מינוט, ווען ער וועט זיין נאָמען דערהערן ביי דער טיר. האָבן מיר די דאָזיקע „שוואַכקייט" צו דער פריהייט

פֿאַרזאַנדלט אין אַ שפּאַס פֿאַר זיך, אין אַ ציל־פּינטל פֿאַר אונזער חוזק.

מען פֿלעגט געוויינלעך אויסקלויבן דווקא די יעניקע, וואָס האָבן שטאַרק געבייגקט נאָך דער פֿריי, פֿלעגן שטענדיק בייטאָג אַלעמען דערעסן מיט זייערע קינות פֿון קלאָגמוטערס; זיי פֿלעגט מען פֿליצלינג אין מיטן דערנאַכט אויפֿוועקן: „מען רופֿט־אויס! אייער פֿאַמיליען־נאָמען?“ יענע פֿלעגן האַסטיק אַ שפּרונג טון צו דער טיר, פֿלעגן אפֿילו כאַפּן זייערע קלומיקעס און שווין זיין פּיקס און פֿאַרטיק אין וועג אַריין. ביי דער טיר אָבער פֿלעגט דער וועכטער זיי אויסזידלען; און הייבן גיין שלאָפֿן. אַראָפּגעפֿאַלן, אַנטיישט, פֿלעגן זיך יענע אומקערן צוריק אויף זייער געלעגער, קראַצנדיק זיך נערוועז און די אַלע איבעריקע פֿאַרשפּאַרטע פֿלעגן בעת מעשה האַלטן זיך ביי די זייטן פֿון געלעכטער.

ביכער און צייטונגען זענען אין דער דאָזיקער לאָך געווען שטרענג פֿאַרווערט. זענען מיר משוגע געוואָרן פֿון בטול, אומזיכערקייט און איבזיכטסלאָזיקייט. פֿלעגן מיר זיך אָנכאַפּן פֿאַר יעדע קלייניקייט, וואָס פֿלעגט אונז צושטרייען, פֿאַרטומלען, פֿאַרטרייבן די געדאַנקען. מען פֿלעגט אויסטראַכטן אַלערליי שפּילן. אָבער אַזוי ווי די אַיינזייגערשאַפֿט איז געווען אַ געמישטע, איר אינטעלעקטועלער מצב אַ פּאַריטעטיש־אַרטיקער, פֿלעגן די שפּילן זיין צוגעפּאַסט צום דורכשניטלעכן עולם: פּרימיטיווע, טומלדיקע, שרייעדיקע.

דאָס אָנגעגעבאַרסטע איז געווען — דאָס שפּיל אין „הזיטוט“. מען פֿלעגט צונויפֿפֿלעכטן אַ גראָבן האַנטוך אין דרייען; אַ פּויליקער פֿלעגט זיך אַוועקלייגן מיטן פּנים אַראָפּ און מען פֿלעגט אים אָנהייבן אַריינשיטן מלקות גאָר מיט דער ברייטער האַנט. פֿון יעדער פּאַטש פֿלעגט אָפּהילכן אין צימער. ער פֿלעגט מוזן ליגן אַזוי לאַנג, ביז ער פֿלעגט אָנכאַפּן ביי דער האַנט דעם שלאָגער. דאַמאָלסט פֿלעגט יענער מוזן פֿאַרנעמען דאָס אָרט און די מעשה פֿלעגט זיך אָנהייבן פֿון אָנהויב. אין צימער פֿלעגט בעת־מעשה הילכן אַ מורא׳דיקער הו־האַ, אַ משונהדיקער געטימל און אַ שגעון־געלעכטער. אַזוי פֿלעגט מען זיך דאָס „פֿאַרווײַלן“ שעהן־לאַנג.

אַן קאָן נישט זאָגן. מיר פֿלעגן האָבן ליכטיקע רגעס אויך.

אין אָוונט. די נאַכט־זופּ איז שוין אויפֿגעגעסן. דאָס קליינע נאַפֿט־לעמפּל הייגט אויף דער וואַנט און וואַרפֿט אַ בלאַסן שיין אויף די מידע, טונקעלע שאָטנס פֿון די נאַרעס. אַ טייל, מער טומלדיקע און פֿאַרשפּילטע, ליגן שוין אויף זייערע געלעגערס און דרעמלען פֿון מידקייט. דאַמאָלסט פֿאַרקלייבן מיר זיך אַ גרופּע „בונדיסטן" און אַנדערע „פּאָליטישע" אויף אונזערע נאַרעס בײַ דער מזרח־וואַנט [די קרימינעלע אַליין פֿלעגן אונז מיט דרך־ארץ דעם אייבנאָן אָפּטרעטן] און אונזער זינגער, טעפּליצקי, וואָס האָט פֿאַרמאָגט אַ ווייכן טענאָר, הויבט אָן אַ ניגון פֿון אַן אַריע. צום אָנהויב, אַזוי שטיל, אַזוי בנעימות־דיק, אַזוי ווי עפּעס אַ תּפֿילה בלחש. מיר אַלע שטרייכן אָן אונזער געהער און כאַפּן־אויף די צאַרטע קלאַנגען. באַלד אָבער צעגיסט ער זיך העכער, נעמט אַלץ שטאַרקערע אַקאָרדן און לאָזט זיך פֿאַנאַנדער אויפֿן גאַנצן קול. פֿאַרחידושט הייבן זיך אויף די קרימינעלע פֿון זייערע געלעגערס און פֿאַרנעמען די דאָזיקע מאָדנע קלאַנגען אין אונזער טומלדיקן גיהנום; פֿאַרגאַפֿט בלײַבט שטיין דער מענטש מיטן ביקס בײַ דער טיר און שווייגט, ווי דער זינגער וואָלט אים פֿאַרכּישופֿן מיט זײַנע קלאַנגען. און מיר? מיר טראָגן זיך בערך מעשה אַוועק פֿון דאַנען העט, ווייט, ווייט, אין אַן אַנדער וועלט, אין אַנדערע ספֿערן, אין אַ מלוכה פֿון האַרמאָניע און לײַטזעליקייט. מיר געדיינקען נישט אָן אונזער גרוב, מיר שוועבן אין לופֿטיקע, קאָלירן־פֿאַרביקע וועלטן.

— וואָס האָט איר זיך דאָרט אַזוי אויפֿן האַלז צושויגן?" —
הערט זיך פּלוצלינג אַ בייזער ירגזון פֿון טיר. דאָס האָט זיך אונזער וועכטער אויפֿגעכאַפּט פֿון זײַן כּישוף. און מיט אים צוזאַמען איז צוריק אויפֿגעשטאַנען אונזער גאַנצער גיהנום. דער זעלנער שרייט, אונזערע רײַסן זיך מיט אים אַרום: „צערבער!" „תּליון!" ער ענטפֿערט: „רוצחים! איך וועל שיסן!" — פֿון אַ ווייטער הויך זענען מיר אַראָפּגעפֿאַלן אין אונזער טיפֿער גרוב, ווו אונז איז באַשערט צו וואַלגערן זיך און פּייניקן, פּייניקן און באָברען זיך אָן אַ סוף, אָן אַן אויסזיכט...

לכתּחילה זענען מיר געווען אין אונזער קאַמער אַ קליינע, קאָמפּאַקטע גרופּע בונדיסטן, וואָס האָבן זיך געהאַט זייער אייגן ווינקל אויף דער גרויסער נאַרע בײַ דער וואַנט. מיט יעדער וואָך אָבער

האָט זיך אונזער ציל פאַרגרעסערט: ווען מען האָט געכאַפּט אויף דער גאַס און אַריינגעוואָרפן צו אונז, ווער ס'איז דורכגעפאַלן אויף אַ פאַרזאַמלונג און איז אַהער אָפּגעשיקט געוואָרן, ווער ס'האָט אַליין ניט געוווסט, פאַר וואָס ער איז צו אונז מגולגל געוואָרן. די „בונדיסטישע קאָמונע" האָט אַלץ מער געוואַקסן און איר גרוים און מיר האָבן זיך אַלץ מער פאַנאַנדערגעשפּרייט איבערן קאַזעמאַט.

צו יענער צייט איז פאָרגעקומען דער 7־טער צוזאַמענפאָר פון „בונד", אויף וועלכן ס'האָט געדאַרפט באַהאַנדלט ווערן די פראַגע וועגן צוריק אַריינטרעטן אין דער רוסלענדער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. אין אונזער גרופּע פון אַלעקסייעוו־פּאָרט זענען מיר זיך אויך פאַנאַנדערגעפאַלן אויף „האַרטע" און „ווייכע". מיר האָבן דאָרט ווייטער געפירט מיטן זעלבן ברען און פאַרביסנקייט די דיסקוסיעס, וועלכע מיר האָבן אָנגעהויבן אויף דער פריי. דאָס האָט אונז אָבער ניט געשטערט צו שיקן אַן איינמוטיקע גראַטולאַציע דעם צוזאַמענפאָר, וועלכער האָט זיך געעפנט דעם 18־טן אויגוסט געהיים אין לעמבערג. ווי ס'איז באַקאַנט, האָט טאַקע יענער צוזאַמענפאָר (אויף וועלכן ס'זענען געווען פאָרטרעטן צוויי פאָרשטייער פון דער פּאַרטיי: מאַרטינאָוו און לעאָן־גאָלדמאַן) באַשלאָסן אַריינצוטרעטן צוריק אין דער פּאַרטיי און האָט דערמיט געמאַכט אַ סוף צו דער אַרומדרייעניש אין „פראַק־ציאָניזם" אין „בונד".

אהין און צוריק.

קיין שום לעגאַלע פאַרבינדונגען מיט דער אויסערלעכער וועלט זענען צו אונז נישט דערלאָזן געוואָרן, קיין שום „זעניגעס", קיין ע״ם בריוו אַפילו. בלויז 2 מאָל אין וואָך פלעגט מען צונעמען פאַר דעם טויער פון פעסטונג „וואַלובקעס" — מתנות פון דער פריי פאַר די אַרעסטירטע.

אָבער שוין באַלד אויף דער צווייטער וואָך האָבן זיך אײַנגעשטעלט רעגולערע פאַרבינדונגען צווישן אונז און „דער פרייהייט". אין אַ שיינעם פרימאָרגן האָט מען אויסגערופן מיין נאָמען און מיך געשיקט צום פעלדשער. מיר איז דאָס אַפילו געווען אַ שטיקל חידוש, פון וואַנען ווייסט יענער, אַז איך בין נישט מיט אַלעמען. דער מיליטער־פעלדשער אָבער האָט נישט געמאַכט מיט מיר קיין איבעריקע שהיות, האָט מיר כמעט ווי מיט געוואַלט אַריינגערוקט דעם טערמאָמעטער אונטערן אָרעם און דערביי שטאַרק צוגעדריקט. „אַ כתיבהלע פון אײַערע" — האָט ער מיר אין אײַלעניש אַרויסגעזייט דורך די ציין. איך פיל זיך שוין בעסער און לויף געשווינד אויף מיין אָרט. איך שלעפ אַרויס פון אונטערן אָרעם אַ געפערלט בריוועלע, געשריבן באריכות וועגן אַלץ און אַלעמען; צום סוף רעקאָמענדירט מען מיר דעם פעלדשער אַלס זיכערן פאָסט־טרעגער.

פון דאַמאָלסט אָן האָב איך אָפט אָנגעהויבן צו „קריינקען". אָדער איך פלעג גיין צום פעלדשער נאָך רפואות, אָדער ער פלעגט מיר צו־שיקן פראָשקעס, פון וועלכע איך פלעג זיך דערוויסן אַלץ, וואָס אין שטאָט טוט זיך. פון איינעם אַזאַ „פראָשעק" בין איך געוווירר געוואָרן, אַז ס'איז באַשלאָסן געוואָרן צו באַפרייען מיך און בירענצווייגן אַלס „אומלעגאַלע" פאַר אַ גרעסערע סומע און מיר קאָנען דאָס יעדן טאָג דערוואַרטן.

אַז אַזעלכע זאַכן זענען מעגלעך, האָבן מיר געוווסט פון טעגלע־כער פראַקטיק. אין דער קאַנצעלאַריע פון גענעראַל־גובערנאַטאָר און אין די זשאַנדאַרמשע פאַרוואַלטונגען האָט מען פשוט געהאַנדלט, אָפן

און אומגעשטערט געהאַנדלט, מיט אַרעסטירטע. אַלץ האָט זיך גע־וואנדעט אין גרויס פון מקח. פאַר אַ גרויסע סומע פלעגט מען קיָנען אַרויסבאַקומען דעם „געפּערלעכסטן" אַרעסטירטן.

וואָס איז שייך אונזער בעל־דבר, איז דאָס געווען אַ פּשוטער שרייבער אין אַ קאַנצעלאַריע, וועלכער האָט געהאַט ביי זיך פאַלשע בלאַנקען פון די העכסטע וואַרשעווער אינסטאַנצן; דערביי פלעגט ער פעלשן די אונטערשריפטן פון זיינע עלטסטע און פלעגט פאַר אַ פאַסיקן מתנת־יד פאַנאַנדערשיקן באַפרייאונגס־אָרדערס אין די גע־פענגענישן. אים איז דאָס באַזונדערס געווען לייכט צו טון דערפאַר, וואָס יעדן מאָנטאָג און דאָנערשטאָג פלעגט מען אַוועקליגן אַן אַנדערן זשאַנדאַרמען־אָפיצער און יענער פלעגט מיט זיך די סודות אַוועק־טראָגן אויפן עולם האמת.

פון שטאָט האָט מען אונז מודיע געווען, אַז בנוגע אונזער באַ־פרייאונג איז שוין אַלץ אין בעסטער אָרדענונג. דער „מאַכער" האָט שוין דאָס געלט גענומען, דער בעל־דבר האָט שוין געגעבן זיין הבטחה און מען האָט אונז געהייסן זיין גרייט יעדן טאָג. כדי אונזער באַפרייאונג זאָל נישט אַרויסרופן קיין מהומה ביי די איבעריקע אַרעס־טירטע חברים אויף דער פאַרזאַמלונג, האָבן מיר אויך די אינפאָרמירט וועגן דער גאַנצער מעשה און מיר אַלע האָבן מיט גרויס אומגעדולד געוואַרט אויף דעם „אויפרוף"..

מיר זיצן אַזוי אויף אַטערקישן שטיגער אויף אונזערע נאַרעס און קוקן זיך צו צו דעם שפּיל אין „פּאַטשעריי" פון אַרמיקן עולם. אונזערע אויגן אָבער זענען געווענדעט אָנגעשטריינגט אויף דער טיר, די אויערן זענען פאַרשפּיצט אויפצוכאַפּן יעדן קלאַנג. אין מיטן טומל — מען רופט מיין נאָמען. איך לויף האַסטיק צו צו דער טיר. דער אונטעראָפיצער הייסט מיך נעמען די זאַכן און אַרויסגיין אין פאָדערהויז.

אַ שמחה, אַ פרייד, אַ קושעריי! אַלע גראַטולירן מיר, מען גיט מיר איבער גרוסן און בריוועלעך אין שטאָט. מען געזעגנט זיך האַרציק. נאָך מיר — בירענצווייג! עס שטימט! הייסט דאָס, אַז דער בעל־דבר האָט וואָרט געהאַלטן. נאָך אים — אַלע איבעריקע חברים פון יענער פאַרזאַמלונג ביי טעפּליצקין. וואָס זאָל דאָס באַטייטן? זייסט

דאָס, מען באַפרייט אַלעמען צוליב אונז צוויי. נאָך בעסער! מיר שטייען אין איין געזעמל און וואַרטן, וואָס וועט ווייטער זיין. דער אונטער־אָפיצער נעמט אַרויס לאַנגזאַם פון אַרבל אַ פּאַפּירל, לייענט נאָך אַמאָל איבער אונזערע נעמען און פאַרענדיקט: אויפן סמך פון דעם און דעם אַרטיקל, האָט דער גענעראַל־גובערנאַטאָר באַשלאָסן צו פאַרשיקן די אָנגערופענע פּערזאָנען קיין אָלענעצקער גובערניע אויף דער גאַנצער צייט פון אויסנאַם־צושטאַנד אין פּוילן.

אָט האָסטו דיר אַ באַפרייאונג! מיר קוקן זיך אָן איינע די ווייטע מיט אויסגעצויגענע פאַרחידושטע פּנימער און גולאַכן זיך. אָט פאַראַ סורפּריז, סאַראַ שיינע מתנה, מיט אַזאַ רחבות־יד! „אויף דער גאַנצער צייט פון אויסנאַם־צושטאַנד" — ביי די דאַמאָלדיקע באַדינגונגען האָט באַטייט פאַרשיקט ווערן אויף אייביק, ביז דער צאַריזם וועט בלייבן לעבן.

די ידיעה וועגן אונזער מעטאַרמאָפאָזע פון פרייהייט אויף אייביק פאַרשיקט צו ווערן, האָט זיך בליץ־שנעל פאַרשפּרייט איבערן גאַנצן קאַזעמאַט. פון אַלע קאַמערן לויפט מען צו די טירן, אַלע זשטאַכעטן זענען באַדאַנגען מיט הענט. מען שרייט עפּעס אומבאַגרייפלעכעס מען ווינטשט אונז אַ גליקלעכע רייזע; די סאָלדאַטן טרייבן אונז צו, וואָס שנעלער אַוועקצוגיין; מיר שרייען־אויס דאָס לעצטע מאָל ,זייט געזונט!" און פּלוצלינג, גאָר אומדערוואַרט פאַר אונז, צוגיסן זיך מעכטיקע טענער פון הונדערטער העלזער, זיי ווערן אַלץ העכער און מוטיקער; זיי רייסן זיך דורך די אייזערנע קראַטעס, זיי דעריאָגן אונז אַפילו אין קאַנצעלאַריע. דאָ שטייען די זעלנער בלאַס, אויפגערודערט, כאַפּן זיך פאַר די ביקסן און לויפן אין אַ בהלה צו די קאַזעמאַטן. פון דאָרטן שטורעמט נאָך אַלץ דער צאָרנדיקער מעכטיקער געזאַנג פון „טשערוואָני שטאַנדאַר". אַזוי האָבן אונז הונדערטער אין גיהנום פאַרבליבענע באַגלייט אויף אונזער אומבאַקאַנטן, נייעם וועג...

שפּעטער שוין האָבן מיר זיך דערוווּסט, אַז אונזער אונטער־אָפיצער איז ערב אונזער באַפרייאונג דורכגעפאַלן מיט יענע פאַלשע בלאַנקן און ער האָט שוין דערום בנוגע אונז נישט געקאָנט האַלטן וואָרט.

שוין באַלד אויף דער גאַס האָבן מיר דערזען די שאַרפע ענדערונג, וואָס איז אויף איר פאָרגעקומען פאַר די לעצטע חדשים. מען פירט אונדז איבער די ייִדישע גאַסן אין מיטן העלן טאָג. אין זעלטן-ווען באַגעגענען [illegible] מיר אײַך זײַ אַ לעבעדיקן נפש. היִען-ניִשט-ווען שלײַכט פּלויז פאַרבײַ און אַן אײַלנדיקע געשטאַלט, דערזעט פלוצלונג מענטשן, אַרומגערינגלט מיט באַוואָפנטע זעלנער, ווערט די פּשוט פאַרבלעקט פון גרויס אימה און לויפט האַסטיק אַרײַן אין אַ שכנישן הויף.

מיר גייען איבער ליידיקע, ממש אויסגעשטאָרבענע גאַסן, אָבער מיר פילן, מיר שפּירן בחוש, אַז אויף אונדז קוקן הונדערטער אויסגעשטאַרצטע אויגן, געמישט מיט נײַגער און שרעק; די קוקן-אַרויס פאַרבאַהאַלטענערהייט פון הינטער די פּלויטן, טירן און האַלב-אָפענע פענסטער. אייניקע דרייסטערע בייגן-אַרויס דעם קאָפּ און קוקן אונדז נאָך; ס'שוועבן אַמאָל איבער דורך דעם טראָטואַר ציטערדיקע, פלאַטערנדיקע שאָטנס און פאַרשווינדן תיכּף. אַזוי טעראָריזירט איז די באַפעלקערונג פאַר די לעצטע וואָכן, זינט אין שטאָט איז אײַנגעפירט באַלאַגערונגס-צושטאַנד, און ס'ברענט אָפט אויס אַ בלוטיקע שיסערײַ אָן אַ פאַרוואָס און פאַרווען.

אין איינע פון די ליידיקע גאַסן האָבן מיר זיך אָנגעשטויסן אויף אַ פאַרבײַפאָרנדיקן עסקאַדראָן קאָזאַקן. אונדז דערזען, זענען זייערע אויגן אָנגעלאָפן געוואָרן מיט בלוט, זיי האָבן אויסגעשטרעקט זייערע נאַהײַקעס און זיך געלאָזן גלײַך אויף אונדז מיט אַ ווילדן געשריי: „מורדים, רוצחים!“ אָבער אונדזער קאָנוואָי האָט זיי געשווינד פאַרצוימט דעם וועג, האָט אויסגעשטעלט אויף זיי די הויכע באַגנעטן און אונדז באַשיצט מיט אַ געדיכטער שטאָלענער וואַנט. „דאָס גייט זיי אָן, די מגוּלים, אַז זיי וועלן אײַך אַוועקקעפּן?“, האָבן אונדז נאָכדעם די זעלנער דערקלערט זייער האַנדלונג: „די העלן פאַר אײַך נישט ענטפערן. מיר אָבער מוזן אײַך צושטעלן צום פּונקט“. אין יענעם מאָמענט האָט אונדז אַפילו אַזאַ פּראַקטישע אויפמערקזאַמקייט שטאַרק באַפרידיקט, און מיט שנעלערע טריט האָבן מיר זיך געלאָזן צום ראָטהויז, וווּ די זעלנער האָבן אונדז געדאַרפט צושטעלן.

דאָרטן האָט מען אונדז געדאַרפט אויסריכטן אין הויף אַרײַן.

צוגרייטן פֿאַר אונז די פּאַפּירן און אונז איבערשיקן אויף מאָרגן אין דער טראַנספּאָרט-תּפֿיסה אויף פּראַגע.

ס׳איז כדאַי צו פֿאַרצייכענען איין פּרט, וועלכער באַווייזט, ווי ווייט באַהאַוונט די דאַמאָלסטיקע רוסישע באַאַמטע אין פּוילן זענען געווען אין דער געאָגראַפֿיע פֿון דער מלוכה, וווּ זיי האָבן פֿאַרנומען פֿאַראַנטוואָרטלעכע פּאָסטנס.

צופֿעליק האָב איך אַרייַנגעקוקט אין פּאַפּיר, וועלכן דער ראָט-הויז-שרייבער האָט אויסגעשטעלט פֿאַר מיר אין וועג אַרײַן. איך לייען-איבער: אָפּצושיקן דעם און דעם אין אָלאָנעץ, אָלאָנעצקער גובערניע. איך ווענד זיך צום פֿאַרוואַלטער און ווייז אים אָן אויפֿן פֿעלער: די גובערניע-שטאָט פֿון אָלאָנעצקער גובערניע איז נישט אָלאָנעץ, נאָר פּעטראָזאַוואָדסק. מײַן מעלדונג רופֿט-אַרויס אַ גרויסן חידוש אין דער קאַנצעלאַריע. דער עלטסטער שרייבער טרעט-אַרײַן מיט מיר אין אַ דיסקוסיע מכּח דעם ענין. איך לאָז אָבער נישט אָפּ און האַלט זיך בײַ דעם מײַניקן. ס׳איז פֿאַרבליבן צו שיקן נאָך אַ לאַנד-קאַרטע און דאָרט נאָכקוקן. אין פֿאַרלעגנהייט האָט דער פֿאַרוואַלטער געמוזט שפּעטער נאָכגעבן און פֿאַראָרדענען איבערצושרייבן אונזערע פּאַפּירן אויף פּעטראָזאַוואָדסק.

פֿאַר אונז איז דאָס נישט געווען בלויז אַן אַבסטראַקטער געאָגראַפֿישער ויכּוח. ווען מיר זענען שפּעטער אָנגעקומען קיין פּעטראָזאַוואָדסק, האָט מען זיך דאָרטן שטאַרק פֿאַרוווּנדערט, וואָס מען האָט אין וואַרשע זיך שיין אויסגעלערנט די רוסישע געאָגראַפֿיע. ביז אונז פֿלעגן טאַקע אַלע אַרעסטירטע פֿון פּוילן דורכגיין פּעטראָזאַוואָדסקער תּפֿיסה און אָפּגעשיקט ווערן אין אַ קליין פּאָוויאַט-שטעטל אָלאָנעצק, ווייט פֿון דער גובערניע-שטאָט עטלעכע טעג גאַנג. דאָרטן פֿלעגט מען עפֿענען זייערע פּאַפּירן. אָבער היות ווי אַלע אַרעסטירטע גייען-איבער אין רשות פֿון גובערנאַטאָר, פֿלעגט מען זיי דאַרפֿן צוריק איבערשיקן קיין פּעטראָזאַוואָדסק. אַזוי ווי די עטאַפּן גייען נישט גאַנץ אָפֿט, פֿלעגט אַזאַ פּראָצעדור פֿון אַהין און צוריק אַרומשיקן אָפּנעמען היפּשע עטלעכע וואָכן און גענוג איבעריקע יסורים.

דאַנק בלויז דעם דערמאָנטן צופֿאַל, האָט אונז אָפּגעהאַלטן

אויסצומיידן איבעריקע נסיעות מיט די רוסישע עטאַפּן, און אויך להבא צו פאַרשפּאָרן פיל אָפּקומעניש אונזערע צוקונפטיקע קאָלעגן.

אין פּראַגער עטאַפּן-טורמע זענען מיר נישט לאַנג געזעסן. אָבער גלייך אויף מאָרגן האָב איך דאָרטן באַקומען אַזאַ מתּנה, וואָס האָט מיר פיל פאַרגרינגערט דעם שווערן לאַנגן וועג, און האָט מיר מיט יעדן טאָג דערווייטערן זיך פון וואַרשע, אַלץ מער דער-נענטערט צו דער פרייהייט. מען האָט מיר דאָרט איבערגעגעבן אַ פּאָר שיך, אין וועלכע ס'איז געווען פאַרנייט אַ נייער פּאַספּאָרט און עטלעכע הונדערט רובל אויף צום לויפן. אוים מורא, מען זאָל די דאָזיקע שיך ביי מיר נישט אַוועקגענומען [אויף די עטאַפּן איז גנבה שטאַרק אין גאַנג], פלעג איך זיי שטענדיק טראָגן אויף די פיס און אַרויסשטעלן פאַרן גנב די בעסערע, נישט געטראָגענע פּאָר.

פון פּראַגער תּפיסה איז מיר אויך פאַרבליבן אין זכרון אַ ריהרנדי-קער עפּיזאָד. אימיצער האָט אונז אַהין אַריינגעשיקט אַ טאָפּ לאָקשן און אַ גרויסע געפלאָכטענע חלה. איך שנייד זי אויף — אינעווייניק ליגט אַ געשריבן צעטל פון די פּראַגער חברים, וועלכע געזעגענען זיך מיט מיר און מוטיקן אין וואַרעמע, האַרציקע ווערטער אין וועג אַריין. דאָס איז געווען געשריבן אין אַ נאַיווער פּרימיטיווער פאָרם. אָבער אויף מיר האָט עס דאַמאָלסט געווירקט שטאַרקער, ווי די מליצהדיקע „אַדרעסן", רירנדיקער, ווי די שענסטע רעדעס, און אַזוי איז עס פאַרבליבן, נאָך אַזוי פיל יאָרן, אַלס ליכטיקער וואַ-רעמער שטראַל אין מיין זכרון...

— — — — — — — — — — — — — —

אויפן עטאַפּן-וועג האָבן מיר זיך אָנגעשטויסן אויף דיזעלבע געמישטע, פאַרשיידנאַרטיקע, און זיך ווידערשפּרעכלעכע שטימונג ביי די זעלנער, ווי אין פּאָרט אַלעקסיעוו.

דאָ נעמט אונז אויף אַ גישות-שטרענגער קאָנוואָי, די זעלנער אַזוי בייז און אויפגעבראַכט, זייער באַגיין זיך מיט אונז איז אַזוי האַרט און מלא-רציחהדיק, אַז דאָס שטיקל וועג מיט זיי איז אַן אמתע אָפּקומעניש און אַ שווערער נסיון. באַלד אָבער גייען מיר איבער אין רשות פון נייע וועכטער; די זעלנער גוטמוטיק, העפ-לעך, די באַנעמונג — אַ מענטשלעכע און פריינטלעכע.

פֿון ווילנע ווידער באַגלייט אונז אַ פעטערבורגער קאָנוואָי: אינטעליגענטע, סימפּאַטישע געזיכטער, די ווענדונג צו אונז איז אויף „חבר"; די גאַנצע באַציִונג — אַ ריין־האַרציקע און חברשע. אין וואַגאָן זינגען מיר צוזאַמען רעוואָלוציאָנערע לידער, דערציילן זיך איינע די אַנדערע פֿאַרשיידענע רעוואָלוציאָנערע פּאַסירונגען און פֿאַרברענגען אַזוי די צייט, גלייך ווי מיר מיט אונזערע באַגלייטער וואָלטן זיין איין רייזע־קאָמפּאַניע, וואָס לאָזט זיך זאָרגלאָזיק און שטיפֿעריש אין וועג אַריין.

אין פעטערבורגער עטאַפּן־טורמע האָבן מיר פֿאַרבראַכט אַ לענגערע צייט. דאָרטן האָבן זיך צוזאַמענגעקליבן, אָנגעוואָרפֿן און אָנגעפּאַקט, די לעבעדיקע רעשטלעך פֿון גרויסן שיפֿברוך, וואָס די ערשטע רוסישע רעוואָלוציע האָט געליטן; דער גרויסער שטורעם האָט אַריינגעוואָרפֿן אַהער, אין דעם דאָזיקן שטיינערנעם שלאָס, שיפֿברוכיקע פֿון פֿאַרשיידענע קלאַסן, ראַנגען, נאַציעס און עלטער.

דאָ האָט מען געקאָנט טרעפֿן אָנגעזעענע אָפֿיצירן, וועלכע מען האָט געבראַכט גאַנצע גרופּעס פֿון סיביר, ווו זיי האָבן געשפּילט אַ באַדייטנדיקע ראָל אין די דאָרטיקע מיליטער־אויפֿשטאַנדן; אַהער זענען אויך מגולגל געוואָרן די „פֿירשטן" און עלטסטע פֿון די מזרח־פֿעלקער, צו וועלכע ס'האָבן זיך דערטראָגן די שטורעמס פֿון דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע; קאָזאַקן, וואָס זענען געוואָרן פֿאַרכאַפּט דורכן אָטעם פֿון דער נייער צייט; באַוווּסטזיניקע אַרבעטער, וואָס האָבן זיך באַטייליקט אין די לעצטע אויפֿשטאַנדן, אייזנבאַנער, אָנגעזעענע פּאַרטיי־פֿירער און סתם צופֿעליקע מענטשן, וואָס דער בלינדער מעראָר האָט אַהער פֿאַרוואָרפֿן.

דאָ האָבן נאָך געצאַפּלט די שוין־פֿאַרשטומטע לעצטע אַקאָרדן פֿון דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע פֿון 1905; דאָ האָט זיך נאָך געקיקלט דער ווידער־קול פֿון די פֿריערדיקע דונערן, וואָס האָבן אַזוי מעכטיק זיך צעטראָגן איבער דער גרויסער רוסישער מדינה.

די דאָזיקע געמישטע, פֿילשפּראַכיקע איינוווינערשאַפֿט פֿון אַלע עקן פֿון גרענעצלאָזן רוסלאַנד, האָט אונז, די נייע שכנים, באַגעגנט מיט אַ ברייטן „ברוך־הבא". „ווער און פֿון וואַנען, חברים?" „בונדיסטן פֿון וואַרשע!" דאָ זענען מיר אַ פּנים־חדשות. פֿון „מערב" זענען

מיר די ערשטע פאַרטיע. „די שבועה, די שבועה!" – האָבן מיר אָנגעהויבן. ... אימפּראָוויזירטע פאַר אונז דערהערט פאָדערונגען פון פאַרשיידענע זייטן. הייסט עס, אַז דאָס זענען נישט קיין פּרעמדע. אונזער בונדישע שבועה איז שוין צו זיי פריער דערגאַנגען. מיר האָבן זיך נישט געלאָזט לאַנג בעטן, און די פייערלעכע טענער פון דער בונדישער שבועה האָבן זיך אַלץ דרייסטער און פרייער צעטראָגן איבער דעם שטילן און גרויסן בנין פון דער פעטערבורגער תפיסה; זיי זענען גיך אונטערגעכאַפּט געוואָרן דורך נאָך צענדליקער מענטשן, וואָס האָבן קיין איין וואָרט נישט פאַרשטאַנען פון די יידישע ליד, אָבער צו וועמען די מעלאָדיע האָט גערעדט אַזוי באַגרייפלעך־האַרציק, אַזוי פאַרשטענדלעך־יורנדיק.

בכלל זענען מיר אַריינגעפאַלן אין אַ „תקופה" פון זינגען. די טורמע־אינוואוינער זענען געשטאַנען אין אַ סכסוך מיט דער אַדמיניסטראַציע צוליב אַ רייע פאָדערונגען, וועלכע יענע האָט זיי נישט געוואָלט נאָכגעבן. האָט מען באַשלאָסן אָנצוהויבן די פּראָטעסט־קאַמפּאַניע מיט זינגען. דאָס זענען געווען די ערשטע חדשים נאָך די „פריידהייטן". דער „קאָנסטיטוציע־רעזשים" איז נאָך געווען גאָר יונג, האָט מען נישט געוואָלט פאַרשאַרפן די קאָנפליקטן מיט די אַרעסטירטע און מען האָט דערווייל נישט רעאַגירט אויף אַזאַ ריטאַ קעגן די תפיסה־כללים.

גאַנצע טעג האָט איבער דער תפיסה געשוועבט אַ געזאַנג. רופט מען שפּאַצירן אויפן הויף – ווערט דאָס באַגעגנט מיט אַ געזאַנג; קערט מען זיך צוריק אין די קאַמערן – איז ווידער געזונגען. בייטאָג – אַלערליי לידער, אין אָוונט – שיינע צוזאַמענגעזונגענע כאָרן. ס'האָט געמאַכט דעם איינדרוק, ווי דאָ וואָלט געווען אַ מוזיק־שול, נישט קיין געפאַנגען־הויז. „אַ פריילעכער פּראָטעסט" – פלעגן מיר אַליין לאַכן.

פאַרענדיקט אָבער האָט זיך נישט אַזוי פריילעך, ווי ס'האָט זיך אויסגעדוכט. סימנים פון דעם, אַז עס דערנענטערט זיך צו אַ צוזאַמענשטויס, האָט מען שוין געקאָנט באַמערקן פריער. מען האָט אָנגעהויבן אין טורמע צונויפציען פאַרגרעסערטע מיליטער־פּאַטרולן, און דאָס דווקא פון אַזעלכע פּאָלקן, וועלכע זענען געווען באַקאַנט

מיט זייער קאָנטר־רעוואָלוציאָנערער שטעלונג. די הויפן, וועסטיבולן און הויפּט־דורכגאַנגען אויף די קאָרידאָרן, זענען געווען באַוואַכט דורך די סעמיאָנאָווצעס, — אַ פּאָלק, וואָס האָט זיך באַרימט־געמאַכט מיט זיין אַכזריותדיקן דערשטיקן דעם מאָסקווער אויפשטאַנד.

אומעטום שטייט איר זיך אָן אויף פּראַנטאָוואַטע אָפיצירן מיט רויטע קרעציקע געזיכטער און שוואַרצע צלמלעך אויף די לאַצן; אויף אייך קוקן פון אַלע ווינקלען בלוטדורשטיקע, גקמאַ־גיריקע אויגן פון אויפגערייצטע זעלנער. עפּעס גרייט זיך דאָ, עס שמעקט מיט מענטשלעך בלוט. און עס איז טאַקע גיך פאַרגאָסן געוואָרן.

מיר שטייען ביים פענסטער און רייען זיך דורך מיט די אונטערשטע קאַמערן, אין וועלכע סיזיצן די פּאָליטישע פרויען. האָט איז געווען אַ דערלויבטע, געוויינלעכע טאָג־טעגלעכע דערשיינונג. קיינער פלעגט אונז דערין נישט שטערן, קיין פּאַטרול פלעגט דערויף קיין אַכט נישט לייגן. אויך איצט רעדט מען אַזוי געמיטלעך מיט איינער, זייער אַ פריילעכער, קינדיש־לאַכנדיקער חברטע מיטן נאָמען טעמיאָנאָוואַ. מיר זאָגן עפּעס און זי ענטפערט אונז אָפּ מיט אַ פאַרקלינגענדיקן געלעכטער. פּלוצלונג הערן מיר אַ באַפעל: „אַוועק פון די פענסטער!“ יענע אונטן זאָגט עפּעס דערויף, סיהערט זיך אַ טרוקענער קנאַל און באַלד נאָכדעם היסטערישע, שרעקלעכע יללות פון די פרויען אונטן: סעמיאָנאָוואַ איז אויפן אָרט אַוועקגעפאַלן אַ טויטע.

אין טורמע האָט זיך אויפגעהויבן אַ בהלה, אַ ווילדער געשריי, משוגעדיקע קולות, טעמפּע קלעפּ אין די טירן. אַלע קאָרידאָרן ווערן באַזעצט מיט באַוואָפנטע זעלנער. מען עפנט די קאַמערן, מען רינגלט־אַרום גרופּנווייז, מען פירט־אַוועק די „אונטערהעצער“ אין פאַרשיידענע ערטער. אויך אונז פירט מען אַרויס פון דאַנען און מען ריכטעט אונז אויס גלייך אין וועג אַריין. מען זעצט אונז אויס אין פינסטערע, פאַרקלאַפּטע קאַרעטקעס און מען פירט אונז גלייך צום טייך נעוואַ, ווו מען לאָדעט אונז איין אין אַיילעניש אויף אַ שיף, וואָס גייט גיך אָפּ קיין פּעטראָזאַוואָדסק.

לכתּחילה, באַלד נאָכן אַריינשטייגן אין שיף, האָט זיך צווישן אונז און אונזערע וועכטער אַוועקגעשטעלט אַ בלינדע וואַנט פֿון שנאה און ביזקייט. פֿאַר אונזערע אויגן האָט נאָך אַרומגעשוועבט די בלאַס־בלייכע געשטאַלט פֿון דער דערשאָסענער יונגער פֿרוי, וואָס האָט נישט דערלאָזט אונזערע אויפֿגערעגטע געפֿילן זיך צו באַרויִקן; די תּליניר ווידער האָבן נאָך געאָטעמט מיט כּעס און שנאה, מיט וועלכער זיי האָבן זיך אָנגעשטעקט אין טורמע פֿון אונזערע „באַרויִקער".

זיי האָבן אונז תּיכּף איזאָלירט פֿון די איבעריקע פּאַסאַזשירן, האָבן אונז פֿאַרשפּאַרט אין אַ ווינקל־לאָך פֿון שיף און אונז דאָרט געהאַלטן שטרייִנג־ביז הינטערן שלאָס. מיר ווידער האָבן זיך קעגן דעם געווערט, מיר האָבן שאַרף פּראָטעסטירט קעגן אַזאַ באַהאַנדלונג און זיך נישט געוואָלט אונטערוואַרפֿן זייערע באַפֿעלן.

ביסלעכווייז אָבער, וואָס ווייטער מיר זענען אָפּגעשוומען פֿון שטאָט און וואָס מער מיר האָבן זיך אַוועקגעלאָזן איבער די ברייטע, ברעגלאָזע וואַסערן, איז דער אָנגעטריבענער ברוגז צווישן מענטש און מענטש, — צווישן מענטש הינטערן שלאָס און מענטש מיטן ביקס, — אַלץ מער אָפּגעגאַנגען; אונזער גלייכע שוואַכקייט לגבי דער מעכטיקער נאַטור־סטיכיע האָט אונז געמאַכט נעענטער איינע די צווייטע און די פֿריִערדיקע גראָבע מחיצה צווישן די פֿאַרשלאָסענע און שליסער איז געוואָרן אַלץ מער דינער און נישט צו באַמערקן.

אונזערע וועכטער ווערן מילדער און עפֿענען אונז די לאָך. וווּ מיר זענען געלעגן פֿאַרשלאָסן; שפּעטער צו, אַז מיר האָבן שוין אָפּגעפֿאָרן אַ שטיק נעוואַ, האָבן זיי אונז שוין דערלויבט איבער־צוטראָגן זיך אויף די נאַרעס אין דער פּאַסאַזשירן־אָפּטיילונג אויבן דעק און נאָך שפּעטער האָבן מיר שוין גאָר אומגעשטערט אַרומגע־שפּאַצירט איבערן דאַך פֿון שיף, ווי פֿרייע רייזענדער.

דער בלאָער הימל אין דער הייך, די קילע, פֿרישע לופֿט אַרום, די ברייטע צוגאָסענע וואַסערדיקע רחבות און די גרינע, שפּילנדיקע לאַנדשאַפֿטן ביי די ווייטע ברעגעס, האָבן ווי אַ צויבער־שפּרונג פֿאַר־יאָגט פֿון אונז אַלע בייזע און צאָרנדיקע תּפֿיסה־געפֿילן; מיר האָבן זיך דערפֿילט ווי אָפּגעטובלטע, אָפּגעפֿרישטע מענטשן, ווייט פֿון רשעות, אכזריות און פֿאַרביטערטקייט. שעהן־לאַנג זענען מיר גע־

שטאַנען אויפן שיף און אַריינגעשעפּט אין זיך, אַריינגעשעפּט מיט אַלע אונזערע אויסגעוואַכטע חושים, די רויִקייט, שיינקייט און די מעכטיִקייט פון דער נאַטור אַרום אונז.

אַזוי האָבן מיר זיך געשיפט אויפגעמונטערטע, אַנטציקטע, גאַנצע צוויי טעג. מיר זענען שוין אַרויסגעפאָרן פון פיִנישן אויסגוס, מיר זענען אַריין אין די ברייטע ברעגלאָזע וואַסערן פון לאַדאָגער אָזיערע. דער רויִקער, גלאַטער וואַסער-שפּיגל באַדעקט זיך אַלץ אָפטער מיט כוואַליעס, דער גרינער קאָליר ווערט אַלץ שוואַרצער און שוימיקער; דער ווינט באַקומט אַלץ מער קנייטשן אויף זיין שטרייענגען פנים און הייבט זיך אָן צו בייזערן.

איך האָב געוווּסט, ווי שטורעמדיק ס'זענען געווײנלעך די צוויי אָזיערעס, וואָס מיר האָבן נאָך דורכצומאַכן — לאַדאָגער און אָניעגער — אין האַרבסט-צייט און האָב דערום באַשלאָסן אַראָפּגיין אונטן אויפן דעק, אַוועקלייגן זיך און אָפּוואַרטן עד יעבור זעם, איבערשלאָפן דעם פאַרבייגייענדיקן שטורעם.

איך ליג אויף מיין ברעטער-געלעגער, דאָס שיף וויגט זיך הין און צוריק, לכתחילה גאַנץ אַנגענעם און געמיטלעך; אָבער דאָס וואַסער צעשטיפט זיך אַלץ מער, אונזער שיף הוידעט זיך שוין גאַנץ שטאַרק אַרויף און אַראָפּ, זי וואַרפט זיך אין אַלע זייטן, אַז ס'גייט דורך אַ סקרוך איבערן גאַנצן לייב. איך שטרייך זיך אָן איינצוהרעמלען. אָבער איך כאַפּ זיך אויף פון אַ שטאַרקער קלעמעניש אין ברוסט. איצט הוידעט שוין אַלץ אין מיר איננווייניק, עס קערט זיך און עס ברעכט, עס ברעכט מיט דער גרינער גאַל. דער אָטעם פאַרכאַפּט, עס שטיקט מוראדיק אין האַלז. איך רוק אַרויס דעם קאָפּ אין קליין פענסטערל פון שיף, און באַקום פאַר מיין העזה אַרויסצוקוקן אין אַזאַ צייט אַ שטאַרקן פּאַטש פון אַ טאַנצענדיקער כוואַליע.

נעבן מיר, אַרום און אונטער מיר וואַלגערן זיך אויך מענטשן, חברים, פּאַסאַזשירן, די זעלנער; אַלע קייקלען זיך ווי איין קנויל; עמיצער האַלט אונז אויף די הענט און וואַרפט אונז ווי פילקעס אַרויף און אַראָפּ און בערת-מעשה הערט זיך אַ כאָרכלען פון פאַרשטיקטע גאָרגלען, קרעכצן פון אָפּגעשוואַכטע, אַ ביטערער געוויין פון פרויען און קינדער.

ס'האָט קיינעם נישט געשוינט, אַלע זענען אַוועקגעפּאַלן בּיס־לעכווייז. אויף די פּיס זענען נאָך פאַרבּליבּן די שיף־דינערשאַפט, וואָס מאַכט אָפּט אַזעלכע נסיעות און איין זעלנער אַ געוועזענער מאַטראָס. ער גייט דאָס אַרום אונז אַלע אַרום און פאַרשטייט נישט, צוליב וואָס מיר ליידן. אָבּער דער שטורעם לאָזט נישט אָפּ, די שיף הייבט זיך אָן צו קערן אויף אַלע זייטן גאָרנישט אויף קיין קאַטאַוועס. דער בּופעט ווערט צוגעשלאָסן, די דינערשאַפט בּאַווייזט זיך שוין נישט מער און אונזער מאַטראָס־סאַניטאַר הייבט זיך אויך אַליין אָפּטער אויפן דאַך צו כאַפּן פרישע לופט.

אַזוי זענען מיר אָפּגעלעגן אין פיינלעכע יסורים כמעט אַ גאַנצן מעת־לעת. אונז האָט זיך געדוכט, אַז דאָס דויערט שוין אַ גאַנצע אייבּיקייט. מיר ליגן מידע, אָפּגעשוואַכטע, אַזוי ווי נאָך אַ שווערער קריינק; אָבּער איצט שאַדט אונז שוין נישט דאָס הוידן זיך פון דער שיף; אדרבּא, דאָס פאַרוויגט אונז גאַנץ בּאַקוועם. פון צייט צו צייט בּלויז גייט אַ שטאַרק קיצל איבּערן לייבּ, אַ שטאַרקער שטראָם גייט אַ קלאַפּ אין קאָפּ, אָבּער ס'גייט תיכף פאַרבּיי; מיר פילן זיך גאָר נישט שלעכט אין אַזאַ וואַרפנדיקן צושטאַנד.

אויפן שיף ווערט צוריק לעבּעדיק. בּלאַסע, מידע פּאַסאַזשירן הייבּן זיך אויף פון זייערע געלעגערס; פון אַלעמען לייכט אַרויס אַ גלאַנץ פון שמחה, וואָס מען איז איבּערגעקומען אַזאַ שווערע קריינק; מען טיילט זיך מיט איבּערלעבּונגען, מען רעדט זיך אויס די הערצער, אין חרויסן האָט זיך דאָס וואַסער נאָך אַליין נישט בּאַרויקט. עס קערט, עס וואַרפט, עס הייבּט די שיף אויף אַלע זייטן. מיר אָבּער זענען שוין צו דעם גלייכגילטיק, מיר ליידן שוין נישט מער דערפון קיין פיזישע שמערצן.

אָבּער די עלטערע, געניטערע פּאַסאַזשירן זענען אַליין בּלאַסער און צושראָקענער, אַ שרעקלעכע נערוועזיטעט בּאַפאַלט אויך די דינער־שאַפט און מאַטראָסן. שטילשווייגנדיק, בּרוגז, שטייט דער רודערער אין אַרבּעט אָפּהענטיק, פאַרלאָרן; דער קאַפּיטאַן קוקט לאַנג אַנגע־שטריינגט אין דיין ים־לאָרנעט און ענטפערט נישט אויף קיין שום פראַגן.

מיר, די שטאָט־לייט, ווייט פון וואַסער, האָבּן גאָרנישט געשפּירט

די מאָמענט די סכּנה איז. מיר ריידן הויך, לאַכן, וויצלען זיך און הערן באַלד איבערגעריסן דורך אַ ביזן ירגזון פון די איבעריקע פּאַ-סאַזשירן. וואָס איז געשען? וווּ געפינען מיר זיך? מען קלערט אונז אויף, אַז מיר דרייען זיך אַרום איבער דער אָניעגער אָזיערע; דער שטייערמאַן האָט פאַרלוירן דעם וועג און דער שטאַרקער שטורעם וואַרפט אונז אויף אַלע זייטן. אונז באַפאַלט אויך די ערנסטקייט פון די אַרומיקע, געניטערע.

אַלע שטייען אויבן דעק אין געשפּאַנטער אומגעדולד און וואַרטן אויפן קאַפּיטאַן, וואַרטן אויף זיין לעצט וואָרט, ווי מען וואַרט אויף אַ גזר־דין פון אַן אומבאַשריינקטן מושל, אויף אַ טרייסט־וואָרט פון אַ דאָקטאָר, ווען ער קומט צו אַ געפערלעך קראַנקן. דער קאַפּיטאַן באַווייזט זיך נישט לאַנג און די אומגעדולד ווערט אַלץ אָנגעשטרייג-טער אָנגעצויגענער. די פאַרלוירענע פּאַסאַזשירן טוליען זיך נעענטער איינע צו די צווייטע, די שטימען זענען אַזעלכע ווייכע, די באַנעמונג אַזאַ האַרציקע, אַזאַ פריינטלעכע. אָבער ס'הערן זיך טריט פון דאַך. זיי שרעקן שוין בלויז מיט זייער האַסטיקן קלאַפּן. ס'באַווייזט זיך דער קאַפּיטאַן, בלאַס, צושראָקן. ער פאַרשפּאָרט שוין צו ריידן. מיר אַלע פאַרשטייען אויך, אַז ס'האַלט שלעכט. „מיינע הערן!" הערן זיך אַזעלכע משונהדיקע, ציטערדיקע ווערטער: „איך מוז אייך מודה זיין, אַז מיר האָבן פאַרלוירן דעם וועג. איצט קאָן אַלץ געשען. די מאַטראָסן וועלן ברענגען שווים־גאַרטלען פאַר יעדערן".

וואָס וועלן מיר מאַכן מיט די גאַרטלען? צי וועלן מיר זיך קאָנען אין זיי ראַנגלען מיט די צושפּילטע כּוואַליעס און די בייקימען? מיר גלייבן נישט דערין, נאָר מיר טוען זיי אָן אויטאָמאַטיש, ווייל אַזוי טוען אַלע אַרום אונז. די אָנשטריינגונג ביי די פרייע פּאַסאַזשירן האָט געפּלאַצט, זיי אַלעמען באַפאַלט אַ רעליגיעז־הכנעהדיק פּחד; ס'זוכט זיך אויף צווישן זיי אַ גלות, וועלכער שטעלט זיך אַפּריכטן תּפילות צום בורא־עולם. מען צינדט אָן ליכט, אַלע קניען אויף די פיס און בעטן דעם אַלמעכטיקן, ער זאָל באַרויקן דאָס וואַסער און זיי מציל זיין פון אַזאַ אומנאַטירלעכן טויט.

און דאָ ביי דער זייט, שטייען מיר, אַ גרופּע פּאַרוואָרפענע פון חייטע מרחקים. מיר שטייען שטיל, ערנסט, מיט פאַרביסענע ליפּן

אין האַרטן אויפֿן סוף. מיר האָבן נישט פֿיי ווענען צו בעטן, מיר האָבן נישט צו וועמען זיך צו ווענדן. גלייכגילטיק שטיי איך אין רעדל, אַרומגערינגלט מיט זעלנער און טראַכט וועגן די אומדערוואַרטע ווענדונגען פֿון שיקזאַל: געדאַרפֿט מגולגל ווערן אַזוי ווייט, כּדי צו געפֿינען דעם אייביקן סוף אין די אָפּגרונטן פֿון אַניענע-וואַסער! נישט אין תּפֿיסה, נישט פֿון אַ קויל, נאָר גאָר אומקומען פֿון אַ שיפֿ-אונטערגאַנג! דאָס איז גאָר אַן אומדערוואַרטעטער סוף.

אַ שטאַרקער שטויס, וואָס האָט אונדז צעשליידערט אין אַלע זייטן, האָט מיר אַרויסגעשלאָגן פֿון מיינע רעיונות. איך בין געווען זיכער, אַז דאָס איז שוין דער לעצטער קלאַפּ. אָבער אין דער זעלבער צייט האָט זיך באַוויזן אויף די טרעפּלעך דער קאַפּיטאַן און האָט מיט אַ טריאומפֿירנדיקן קול אויסגעשריען: „מיר זענען געראַטעוועט!".

ס'ווייזט זיך אַרויס, אַז אַ שטאַרקער שטורעם-ווינט האָט אונדז אַרויסגעוואָרפֿן צו אַ ברעג פֿון אַ האָרף און די סכּנה איז שוין אינגאַנצן פֿאַרביי. מיר קוקן זיך אַרום, אַלע זענען דאָ אויפֿן אָרט. ס'פֿעלט נאָר איין זעלנער פֿון קאָנוואָי, וועלכער איז אין מיטן שטורעם פֿאַרכאַפּט געוואָרן פֿון אַ כוואַליע און ער האָט שוין אין איר זיין טויט געפֿינען...

אין פּעטראָזאַוואָדסק האָט מען אונדז מקבל-פּנים געווען מיט גרויס פּאַראַד: ביים ברעג האָט אונדז שוין אָפּגעוואַרט אַ פֿאַרשטאַרקטע וואַך פֿון זעלנער און פּאָליציאַנטן, וועלכע האָבן אונדז אַרומגערינגלט ווי אַן אייזערנע וואַנט און אונדז באַגלייט דעם גאַנצן וועג פֿון שטאָט ביז אונדזער „ראָמאַנאָוום-האָטעל".

לכתּחילה האָבן מיר אַפֿילו נישט פֿאַרשטאַנען, פֿאַרוואָס קומט אונדז אַזאַ נישט-פֿאַרדינטער כּבֿוד, און פֿון וועלכע אומדערוואַרטעטע אָנפֿאַלער באַשיצט מען אונדז. אָבער אַריינקומענדיק אין שטאָט, האָבן מיר זיך תּיכּף געכאַפּט די סיבה פֿון אַזאַ באַזונדער שמירה. פּעטראָזאַוואָדסק האָט פֿאַרמאָגט גרעסערע וואָפֿן-פֿאַבריקן מיט אַ גרויסער אַרבעטער-מאַסע. יענע איז געווען שטאַרק געכאַפּט אין דער מעשה און פֿלעגט אָפֿט אַרויסגיין צו נאָענטע קריגס-שאַפֿט מיט די „עטאַפּניקעס". פֿלעגט טאַקע יעדער אַריינקומענדיקער „עטאַפּ" נישט גאָר רויק אַראָפּ.

מיר זענען אַריין אין שטאָט גראָד מיטאָג-צייט. שוואַרץ-געדיכטע

גרופּעס אַרבעטער האָבן זיך געיאָגט איבער די גאַסן. די ערשטע שטעלן זיך אָפּ פאַראַדירודיש און קוקן אויף אונדז מיט יאָמערנעם מיט-געפיל. אַנדערע האַלטן זיך נישט אײַן און פרעגן בתמימות די אַלטע רוסישע טראַדיציאָנעלע קשיא: „פאַרוואָס, חבריאַ?" זיי וואַרטן אפילו נישט אויף קיין תשובה פון אונדזער זייט און גיבן באַלד אַליין דעם תירוץ: „פאַר דער פרייהייט!" און באַגלייטן די דאָזיקע פראַזע אויך מיט אַן אַלט-רוסישן שפּריכוואָרט, פון וועלכן מיר ווערן רויט ביז די אויערן און אונדזער האַק צעלאַכט זיך מיט אַ מיאוסן ציניש געלעכטער.

דאָס צערייצט נאָך מער די פאַרדאַפּלטע. ס'האָט זיך שוין אָנ-געקליבן אַ גרויסער המון. מען רעדט הויך וועגן די רעפּרעסיעס. מען וואַרפט זיך דורך מיט זידל-ווערטער מיט די זעלנער פון קאָ-נאָוואָי: „תּליינים!" „הינט"! יענע ווערן שוין בייז-שווייגנדיק און אײַלן אונדז צו צו מאַכן שנעלערע טריט. דער געזאַמל וואַקסט. די פּאָליציי-לייט מערן זיך אויך. די לופט ווערט אָנגעלאָדן מיט אַ הייסער אויפ-רעגונג. בײַם עולם אין די אויגן פלאַקערן-אויף אַלץ מער שטאַרקערע פלאַמעלעך.

— צוגייט זיך! — הערט זיך אַ קאָמאַנדע פון די פאָרערשטע רייטער.

דאָס צעפלאַמט נאָך מער, ווי אַ שטאַרקער וויכער, די פונקען פון האַס און צאָרן בײַם עולם. די אָנגעזאַמלטע ענערגיע ווערט אויסגע-לאָדעוועט. ס'הערן זיך אויסגעשרייען: „נידער!", „ס'זאָל לעבן!" זיי ווערן איבערגעכאַפּט פון הונדערטער מענטשן אַרום. דער פייער צעשפּילט זיך אַלץ מער, די קולות ווערן אַלץ דראָענדיקער. קיינער לאַכט שוין איצט נישט, ס'הערן זיך שוין נישט קיין ציניש(ע) ווערטלעך. דער מאָמענט ווערט אַלץ ערנסטער, די לאַגע — אַלץ שפּאַנענדיקער. אונדזערע היטער דרענגען זיך צונויף אַלץ ענגער אַרום אונדז און פאַרדעקן אונדז מיט זייערע שטאָלענע, גלאַנצנדיקע באַגנעטן. די רייטער-פּאָליציי רייניקט אַלץ שנעלערער אָפּ דעם וועג פאַר אונדז. מען טרייבט אונדז כמעט צו לויפן, מען יאָגט אונדז, וואָס שנעלער צו קומען צו דער תּפיסה.

אָט זעען זיך שוין פון ווייטן די הויכע געלע ווענט פון

[illegible] בנין. מיר קומען [illegible]
[illegible] אין דינסטער אונז אַרום אונז באַגלייטן אונז [illegible] רופן: „מוט, חברים!" „מוטיק קומען ווײַטער [illegible]!" אין [illegible] האַרץ זיך שטאַרקע טענער פון די אונז אַזוי גוט-באַקאַנטע רעוואָלוציאָנערע לידער.

די זעלנער שטופּן אונז אַלץ האַסטיקער. מיר דערלויפן שוין באַלד בײַן טויער. דער געדראַנג ווערט אַלץ ענגער, דער שטורים פון המון — אַלץ העפטיקער. די טויערן עפענען זיך מיט אַ געשווינדער און ברייטער גאַסטפרײַנטלעכקייט, מיר ווערן שוין אײַנגעזייפט, און אונז טיילן־אָפּ פון די דעמאָנסטראַנטן מאַסיווע, אײַזערנע טויערן, דערצו נאָך באַוואַכט פון צענדליקער באַוואָפנטע זעלנער. איצט נעמט זיך די ריטער-פּאָליצײ צום פאַרזאַמלטן עולם. מען הויבט־אָן שלאָגן מיט די נאַהייקעס, מען טרעט מענטשן מיט די פערד. עס פליען שטיינער. עס דערטראָגן צו אונז לאַנגע קולות-קללות, און מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער האָט מען צו אונז אין שכנות געבראַכט גאַנצע גרופּעס נײַע לאַקאַטאָרן, וועלכע זענען באַשולדיקט געוואָרן אין שטעלן אַ ווידערשטאַנד דער געזעצלעכער מאַכט און אין דער פּראָבע אָפּצושלאָגן אַרעסטאַנטן ביים קאַטאָוויץ.. — — — — — — — — — — — — — — — —

טעפּליצקי און איך האָבן באַקומען אונזער וווינאָרט אין ליאָרייִנעפּאָליער פּאָוויאַט, און נאָך אַ וואָך „רוען" אין פּעטראָקאָוו, האָט מען אונז ווידער געשלעפּט צום ברעג, ווידער אַוועקגעזעצט אויף אַ שיף און ווידער געפירט צוריק אין דערזעלבער ריכטונג, פון וואַנען מיר זענען געקומען. דאָס מאָל איז די נסיעה אַריבער בשלום. אויבן צווייטן טאָג זענען מיר אָנגעקומען צום באַשטימטן פּונקט.. מען פירט אונז אַרײַן אין פּאָליצײ־קאַבינעט פון אַן אַלטן גרייזגרויען איספּראַווניק, מיט לאַנגע שטעכעדיקע וואָנצן און נעטמעטיקע, פאַרשיכורטע אויגן.

— פון וואַנען? פון וואַרשע? דאָ, טעראָריסטן! פאַרן ערשטן פרײַד־רפֿאַ אַ ביסל צו שטערן. אָבער גלייך פון דער ערשטער אויסשפּראַך איז קענטיק, אַז מיר האָבן דאָ צו טון נישט מיט קיין גרויסער. ער דערציילט אונז טאַקע, אַז ער אַליין איז אַ פּאָליאַק

ער איז שוין אָבער פֿון „האַנדל" לאַנג פֿאַרוואָרפֿן; ער איז שוין פֿאַרקאַצאַפּעט געוואָרן דאָ בײַ די „מאַקסאַקאַליעס"-די קריוויש-פֿיעזער".

אַז דער געשפּרעך זאָל אַנגענעמען אַזאַ ווענדונג, האָבן מיר גאָר נישט דערוואַרט.

ער פֿרעגט אונדז, צי מיר האָבן אַ סך „מאַקסאַקאַליעס" אַרויסגעקײַלעכט. איך וויל אים אַנטוישן און דערקלער אים, אַז מיר זײַנען נישט קײן טעראָריסטן. ער גלייבט מיר אָבער נישט. „איר האָט אַוודאי בייזע אויגן פֿון אַן עכטן טעראָריסט!" — בלײַבט ער בײַ דעם זײַניקן.

מיר פֿירן־אַריבער דעם שמועס אויף אַן אַנדער טעמע און פֿרעגן אים, צי מיר וועלן שוין דאָ אין שטעטל קאָנען בלײַבן וווינען. ער טרייסלט זיך אָפּ דערפֿון צו שמועסן, אַזוי ווי מיר וואָלטן אים וועלן אַרײַנפֿירן אין אַ גרויסן חטא און שאָקלט מיטן קאָפּ: „ניין, טעראָריסטן, איך טאָר אײַך דאָ נישט האַלטן!" ס׳העלפֿן נישט קײן שום טענות. די, וואָס קומען פֿון פּוילן, מוזן פֿאַרשיקט ווערן אין די ווײַטערדיקע דערפֿער פֿון פּאָוויאַט. אויך מיר וועלן וווינען אין אַ דאָרף אָשטי, וואָס ליגט בײַם טראַקט, ווײַט עטלעכע הונדערט וויאָרסט פֿון שטעטל. ער פֿאַרשפּרעכט אונדז אָבער איבערצופֿירן אונדז צוריק אַהער אין אַ פּאָר חדשים אַרום, אויב מיר וועלן זיך דאָרט גוט אויפֿפֿירן.

ס׳איז גאָרנישט צו מאַכן. די נאַכט וועלן מיר דאָ איבערנעכטיקן און אויף מאָרגן — ווײַטער אין וועג אַרײַן, אין נײַע מקומות, צו אומבאַקאַנטע מענטשן...

ווײַטער אַ שיף, נאָכדעם זיך ווידער אויסגעזעצט אויף אַ פֿור; מען פֿירט אונדז, מיר וואָגלען, מיר רוען און פֿאָרן ווײַטער. נישטאָ קײן מידקייט. ס׳קלעקן גענוג כּחות. אָט קומען מיר שוין אין „אַגנער" דאָרף, אַ גרויסער, שיינער, ברייט־פֿאַנאַנדערגעוואָרפֿענער, מיט אַ פֿריש־גרינעם קלויסטער באַלד בײַם אַרײַנפֿאָר. אונדז לויפֿט אַנטקעגן אַ יונגער בחור, געקליידעט ווי אַ הענדלער בײַ דער וואָלגע, אין אַ היטל מיט אַ ברייטן דאַשעק און קורץ רעקל. דאָס איז אַ פֿאַרשיקטער אַרבעטער ערגעץ פֿון סאַראַטאָוו. ער איז אונדז מקבל־פּנים מיט נישט קײן פֿאַרהאַלטענער שׂמחה, ער איז דאָ אויסגעוואַקסן פֿון אומעט.

מיר גייען־אַראָפּ פֿון דער פֿור. אָבער איך קאָן נישט שטיין אויף די פֿיס. ערשט איצט, ווען מיר זענען געקומען צום ציל פֿון אונזערע וואַנדערונגען, האָבן מיך די כּחות פֿאַרלאָזן און איך פֿאַל־אַוועק ווי אַ סנאָפּ אויף דער ערד. איך קאָן ווייטער נישט פֿאָרן. מען פֿירט מיך אַרײַן צו דעם יונגן חבר אין זײַן דירה. דאָס איז אַ קליין, נידעריק־שוואַרץ הײַזל בײַם אָנפֿאַנג דאָרף. אינ־גאַנצן איין גרויסער, טונקעלער צימער מיט הוילע פֿאַררויכערטע ווענט און וועלכן ס'פֿאַרנעמט דעם גרעסטן אָרט אַ רויט־אָפּליאַקירטע בעט מיט שטרוי. די דירה געהערט צו אַ דאָרף־וועכטערין, אַן אַלמנה מיט צוויי קינדער. אין דער הויך, אויבן טאַפּטשאַן, „ווינט" עס אונזער נײַער באַקאַנטער חבר.

אין דאָרף האָט געוווינט אַ דאָקטאָר. מען איז תּיכּף אַוועק און אים צו מיר אַראָפּגעבראַכט. ער מעסט מיר אויס די טעמפּעראַ־טור, זי איז זייער אַ הויכע. ער מיינט, אַז דאָס איז אַן ערנסטע אינפֿלוענציע. איך האָב נאָך נישט קיין דירה, נישט קיין ווינקל, וווּ דעם קאָפּ אַוועקצולייגן. די דאָרף־וועכטערין אָבער טרעט מיר אָפּ, מיט ליבלעכער גאַסטפֿרײַנטלעכקייט, איר בעט מיט שטרוי, און וואַלגערט זיך אַליין מיט די קינדער אין דער הויך אויבן אויוון.

דאָרטן בין איך אַזוי געלעגן אין גוסים הין אַ פּאָר וואָכן צײַט. דערבײַ האָט די אַלטע פּויערטע פֿון אַ פֿאַרוואָרפֿענעם דאָרף ערגעץ אויבן צפֿון, אַרויסגעוויזן אַזוי פֿיל מענטשלעכקייט, אַזוי פֿיל נישט־געקינצלטע באַרמהאַרציקייט און באמת וואַרעמע מענטשן־ליבע, וואָס ס'איז ווערט צו באַגעגענען בײַ די „ציוויליזירטע" געביל־דעטע דאַמען פֿון אונזערע גרויסע שטעט. נאָכדעם, נאָך מײַן שווערער קרענק און פֿיל אָפּקומעניש, וואָס די אָרעמע וועכטערין האָט געהאַט צוליב מיר אויסצושטיין, האָט זי זיך קאַטעגאָריש אָפּגעזאָגט צו נעמען בײַ מיר באַצאָלט פֿאַר דער צײַט און האָט זיך אַפֿילו אויפֿריכטיק באַליידיקט פֿון אַזאַ פֿאָרשלאַג.

אויסער דעם יונגן אַרבעטער, האָבן זיך אין יענעם דאָרף נאָך געפֿינען אייניקע אַדמיניסטראַטיוו־פֿאַרשיקטע פּויערים, וועלכע זענען אַהער מגולגל געוואָרן צוליב אַגראַר־אומרוען. זיי זענען אַפֿילו געווען גאַנץ הוילע לײַט, זיי האָבן ליב־געהאַט אַרײַנצוקומען צו

אַמאָל אין די אָװנטן און הערן „פּאָליטישע" געשפּרעכן װעגן
„גלות בבל", װעלכעס מיר פֿלעגן פֿאַר די פּאָרליטשעען. דאַן די
אָבער געקרענקט אויף דער כראָנישער רוסישער חולאַת: די
גאָבן ליב־געהאַט דעם ביטערן טראָפּן.

ניט איין מאָל פֿלעגן זיי זיך אַנדרינקען, שוין מער דעם „פֿאַרשאָלטענעם געטראַנק" אין מויל ניט צו נעמען, ניט איין מאָל פֿלעגן זיי אונז שװערן מיט אַלע שבֿועות, אַז זיי װעלן שוין צו משקה זיך ניט צורירן. אָבער פֿלעגט די פֿאַרפֿאַלן דער יצר־הרע, פֿלעגט זיך צעשפּילן אין זיי דער „שטן", פֿלעגן זיי אין אַלץ פֿאַרגעסן און זיך װידער אָנטרינקען, ביז זיי פֿלעגן אַװעקפֿאַלן אין מיטן גאַס, אין אַ גראָבן, אויפֿן פּוסטן פֿעלד, און מען פֿלעגט זיי שוין װידער שלעפּן „אין קאָזע" אַרײַן אויף אויסניכטערן, מען פֿלעגט זיי פֿאַרשפּאַרן אויף גאַנצע טעג אין שטעלכל בײַ דער דאָרף־קאַנצעלאַריע.

די געגנט איז געװען אַ פּיטשטע, אַ זומפּיקע, די נאַטור — אַ אינטאָניקע, אַן אָרעמע, און די זומפּיקע פּיטשקײַט פֿון די װעלדער אַרום האָט זיך אויך אַרויפֿגעלייגט פֿלאַסטערדיג אויף אונדזער נשמה. צוליב װאָס זיצן מיר דאָ? װאָס װעלן מיר דאָ אויספֿאָרשן? ס'איז אַפֿילו ניט געװען קיין מעגלעכקייט צו פֿאַרברייטערן דעם קרײַז פֿון אונדזערע אינטערעסן, צו שליסן נײַע באַקאַנטשאַפֿטן און צו געפֿינען אַ באַפֿרידיקנדיקע אַרבעט.

אין דאָרף האָט אַפֿילו געװוינט אַ אינטעליגענטער האַנדלער, אַ ייִד, אַ פֿאַרפֿאַלאַטעטער ליבעראַל. איז ער אָבער געװען אַ פּרוּון מיט אַ צאַפּלדיקער האַרץ־נשמה, אַ גרויסער קאַריעריסט מיט אַ שטענדיקער אימה פֿאַרן פּריסטאַװ, װאָס האָט אויך געװוינט אין יענעם דאָרף. אָפֿן האָט ער מורא געהאַט אונטערצוהאַלטן מיט אונדז באַקאַנטשאַפֿט און פֿלעגט פֿלויז בשתיקה, דורך דין װירטין, אונדז צושיקן די צײַטונגען, װעלכע ער פֿלעגט אויסשרײַבן פֿון פּעטערבורג.

פֿאַר אונדז איז געװען קלאָר, אַז מיר דאַרפֿן פֿון דאַנען לויפֿן װאָס שנעלער, װאָס גיכער. אָבער װי אַזוי לויפֿן? מיר װאָגן בײַם טראַכטן, און נאָענטער שמירה מיטן פּריסטאַװ. מען גיט אויף אונדז שטרענגע השגחה און מען ציילט אונדז אַפֿילו צװיי מאָל אַ טאָג.

גליכן מיט אַ פּאָר פון דאַנען, וואָלט זיין אַ ברכה לבטלה. מיר וואָלטן נישט באַוויזן אָפּצופאָרן אַ דריטל וועג, ווי מען וואָלט אונז מיט רת־פּת געבראַכט צוריק אויפן אָרט. אַוועקלאָזן זיך צופוס איבער די וועלדער? דערויף האָט אונז נישט קיין מוט און נישט קיין כּוחות געשטייעט. מיר האָבן זיך אָנגעהערט גענוג מעשיות פון די עלטערע, ווי אַזוי איינציקע יונגע, דרייסטע פאַרשיקטע האָבן געוואַגט זיך אַוועקצולאָזן איבער די טיפע, געדיכטע וועלדער קיין וויאַטקע און זענען אינגאַנצן אומגעקומען אין וועג. אַנדערע האָט מען געכאַפּט אויסגעצערטע, אָפּגעריסענע און פאַרשיקט אין ווייטערע דערפער. אַגב, האָט אונזער יידישער אויסזען אונז אויך געשטערט צו פאַרמאַסקירן זיך אין וואַנדערנדיקע דאָרפס־לייט, וועלכע לאָזן זיך אין ווייטן וועג אַריין.

ס'איז נישטאָ קיין אַנדער מיטל, סיידן אַרויסרייסן זיך פון דאַנען אויף אַן אָפענעם, לעגאַלן וועג. אָבער ווי אַזוי? איך זאָג זיך: געווענדעט צו מיינע פריינט אין פּעטערבורג און געבעטן, זיי זאָלן מאַכן די נויטיקע שריט אין דער הינזיכט. מען האָט זיך שוין משתדל־געווען ביים פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט, ביים מיניסטער, מען זאָל מיך דערלויבן אָפּפאָרן קיין אויסלאַנד. אָבער פון דאָרטן האָט זיך באַקומען אַ קלאָרע תשובה, אַז זיי קאָנען גאָרנישט טון פאַר מיר, ווייל איך בין אַרויסגעשיקט לויט סקאַלאָנס פאַראָרדענונג, און זיי זענען קעגן אים „מאַכטלאָז". אין קאַנצעלאַריע פון וואַרשעווער גענעראַל־גובערנאַטאָר ווידער האָט מען לחלוטין אָפּגעזאָגט אַלע ביטעס פון מיינע קרובֿים, צו ענדערן די פריערדיקע פאַראָרדענונג.

גראָד צו יענער צייט איז דער איספּראַווניק דורכגעפאָרן אונזער דאָרף. ער איז געקומען צו דער קאָמיסיע, וואָס רעקרוטירט יונגע זעלנער. מיר האָבן אים תיכף אָפּגעשטאַט אַ וויזיט און אים דערמאַנט זיין הבטחה.

מיט אונזער אויספירונג איז ער אפילו געווען צופרידן, נאָר ער האָט סתּם נישט געקאָנט פאַרשטיין, וואָס ציט אונז אַזוי אין קליינשטעטל: מיט וואָס איז לליאַדיינע פּאָליע בעסער ווי אָשטי. נאָר אַז מיר האָבן אים אויסדערציילט ס'אַראַ פאַרברענטע יעגער מיר זענען

און אַז מיר גייען ממש אויס און פּײַנקשאַפֿט נאָך פּאָלעוואַניע, איז ער איצט אַרײַן אין אונזער לאַגע און איז מרוצה געוואָרן איבערצופֿירן אונז אין פּאָוויאַט-שטעטל.

אין איילעניש האָבן מיר זיך אויסגעריכט אין וועג אַרײַן. מען האָט אונז מיטגעגעבן אַלס שומר אַ „סטראַזשניק", וועלכער האָט אונז באַדאַרפֿט צושטעלן צום פּונקט.

מיטן שיף קאָן מען שוין נישט פֿאָרן און ס'קומט אויס צו מאַכן די נסיעה פּער-אַקס. פֿאַר אונז לויפֿן פֿאַרבײַ פֿרעמדע, נאָך נישט געזעענע לאַנדשאַפֿטן: הויכע, בערגיקע נאָדל-וועלדער; טיפֿע, תהומ-דיקע טאָלן, — אַ ווילדע, אַן אומבאַרירטע נאַטור. מיין אויג כאַפּט דאָס אַפֿילו נישט אויף, מיינע געפֿילן זענען דערפֿון נישט געריהרט. איך בין מיט אַלע מיינע חושים ווייט פֿון דאַנען, מיין גאַנץ וועזן איז דורכגענומען מיט איין פֿאַרלאַנג, וואָס שנעלער, וואָס פֿריער קומען אין שטעטל און פֿון דאָרטן — ווייטער, צוריק אין דער אַלטער היים, צוריק צו דער אַרבעט....

ס'קומט אויס אַזוי משונהדיק. אונז בײַ דער זײַט זיצט אַ שומר, ער היט אונזער יעדן טריט, ער באַזאָרגט פֿאַר אונז פֿערד, ער טרײַבט צו די פֿורמאַנעס און ווייסט נישט, אַז ער איז אונזער מיט-העלפֿער אין אונזערע פּלענער, אַז ער באַטייליקט זיך אין דעם „פֿאַרברעכן", וואָס מיר באַגייען איצט; ער העלפֿט אונז צו אַנטלויפֿן פֿון דאַנען.

מיר קומען-אָן מידע, צובראָכענע אין שטעטל. דאָס איז, אייגנט-לעך, צוויי-דריי גרויסע, לאַנגע גאַסן פֿאַרבויט מיט הילצערנע געפֿאַרבטע הײַזלעך, מערסטנס צוויי-שטאָקיקע. דאָ וווינט אָבער די גאַנצע „נאַטשאַלסטוואָ" פֿון פּאָוויאַט, האָט עס דערפֿאַר דעם יחוס אָנצורופֿן זיך אַ פּאָוויאַט-שטאָט. דאָ איז אַפֿילו פֿאַראַן אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע זעלבסטפֿאַרוואַלטונג (זעמסטוואָ), ווו אין שפּיץ שטייען אייניקע גאַנץ ליבעראַלע לאַנדווירטן, וועלכע דערטרינקען אַגב זייער ליבעראַליזם אין ביטערן טראָפּן.

פֿאַרשיקטע זענען דאָ געווען אַ מאָן צען. עטלעכע פּוילישע אַרבעטער, וועלכע האָבן זיך שוין דאָ באַזעסן אויף פֿעסט, האָבן זיך גאַנץ שלעכט אײַנגעאָרדנט און האָבן זיך געהאַלטן אָפּגעזונדערט

פון דער איבעריקער קאָלאָניע. איינ‏יקע קאַווקאַזער און אַ פּאָר ייִדן, פאַרשטייט זיך. די קאַווקאַזער זענען געווען מונטערע, פרייליכע לעבעייונגען, געוועזענע אָפיצירן, וועמענס הייסער טעמפעראַטור איז נישט אָפּגעקילט געוואָרן אַפילו אונטערן קאַלטן, שווינדזיכטיקן הימל פון צפון.

ווו צו פאַרברענגען איז געווען בלויז איין אָרט — אין זעמבקן קלוב. אַהין פלעגן זיך צונויפקומען אין די אָוונטן די אָרטיקע „טשיפאוניקעס" מיט זייערע טעכטער. די טאַטעס פלעגן פאַרברענגען די שעהן ביים בופעט, אין ליבעראַלע שמועסן איבער פּאָליטיק און אין טרינקען „ברודערשאַפט" איינער מיטן צווייטן. די טעכטער — אין פליִרט און אין טענץ.

אָבער אַזוי ווי די אָרטיקע קאַוואַליערן זענען געהען צו ווייניק „עלעגאַנט" און צו קנאַפּ פאַר די בליענדיקע ללאָידענער פּאָליער טעכטער, האָבן זיי נישט געקאָנט אויסקומען אָן די פאַרשיקטע. נישט איינמאָל זענען זיי געווען געצוווּנגען דורך דעם איספּראַווניקס טעכטער פועלן ביים פאָטער, ער זאָל קאָמפּלעטירן די צאָל קאַוואַליערן מיטן אַראָפּברענגען „דיינע" פאַרשיקטע פון די ווייטע דערפער.

איך און מיין קאָלעגע טעפּליצקי זענען, אמת, נישט געווען אַזאַ געווינטשטער עלעמענט פאַר די יונגע ללאָידענע פּאָליער דאַמען. אונז איז געווען פרעמד די טאַנץ־קונסט, מיר זענען געווען פאַר איר אַ „שלעכטער שטאָף" און האָבן אַפילו נישט געגעבן קיין האָפענונגען אויף להבא.

דערפאַר אָבער האָבן זיך מיט אונז „אָפּגעכאַפּט" דעם אָטעם" זייערע טאַטעס. יעדער פון די דאָזיקע אַלטע „טשינאָווניקעס" האָט געהאַט אין זיינע יונגע יאָרן זיין „געשיכטע". געווען אַמאָל פאַרמישט אין אַ „טריבן" ענין. „געליטן" פאַר די אידייען און איז ענדליך מגולגל געוואָרן דאָ, אין דעם זומפּיקן תהום. איצט איז אים פאַר־בליבן אויסצורייִדן זיך דאָס האַרץ, דערמאָנען זיך די „שיינע" צייטן און פאַרגיסן שכורע טרערן אין קלוב־בופעט.

אָבער אויסער די דאָזיקע „זומפּיקע" לייט מיט אַ „קראַנקען געוויסן", זענען שוין געווען אין שטעטל איניקע יאָדריקע, פעסטע אָפּאָזיציאָנערן, וועלכע האָבן פאַרנומען אַן אָפענע, קלאָרע שטעלונג

צום דאַמאָלסדיקן רעזשים. דאָס זענען דווקא געווען סודרים, וועלכע זענען געווען געכאַפּט אין דער מעשה און האָבן זיך געפֿונען אונטער דער שטאַרקער השפּעה פֿון פּעטערבורגער ראַדיקאַלע צײַטונגען, וועלכע זיי פֿלעגן שטודירן מיט גרויס התמדה.

איינער פֿון די דאָזיקע סודרים האָט געהערט אַפֿילו צו אַ קאָמיטעט פֿון „רויטן קרייץ", וועלכער האָט געהאַט דעם צוועק צו באַזאָרגן מיט סובסידיעס און בײַהילפֿיק זײַן די, וואָס האָבן באַשלאָסן צו לויפֿן. צו דעם דאָזיקן סודר האָבן מיר זיך אויך געווענדעט מיט אונזער ענין.

פֿריִער פֿון אַלץ האָבן מיר זיך געמוזט אײַנאָרדענען אַזוי, דאָס אונזער פֿאַרשווונדן ווערן אויף אַ צײַט, זאָל נישט אַרויסרופֿן בײַ דער מאַכט קיין שום חשד. און דאָס איז געווען גאַנץ לײַכט צו דערגרייכן. דער טעם צוליב וועלכן מען האָט אונז דערלויבט צו קומען אַהער, איז דאָך געווען אונזער לײַדנשאַפֿט צו יאַגד. האָט זי אונז טאַקע אָנגעהויבן צו צערן מיט אַ כּוח, נישט צום גובר זײַן.

מיר האָבן זיך באַזעצט אין איין הויז מיט די טומלדיקע קאַווקאַזער חברה. יעדער טאָג פֿלעגט האָרט אימעצער פֿון זיי אויף דער אַכרתן זיך אַוועקלאָזן אויף פּאָלעוואַניע פֿלעגן מיר פֿלומריטש מיטמאַכן מיט זיי די אונטערנעמונג.

כּטבע קאָן איך נישט פֿאַרטראָגן דעם ווילדן „בלוטדורשטיקן" יאַגד־ספּאָרט. ווײַל מיר איז נישט אויסגעקומען צו זוינען אין די דערפֿער, פֿלעג איך שטענדיק אָרגאַניש שפּירן אַ שטאַרקע אַפּאַטיע צו אַזעלכע סאָרטן „צײַטפֿאַרווײַלונגען". פֿלעג איך טאַקע איצט אויך אויסמײַדן דעם פֿאַרגעניגן צו באַגלייטן די יעגער אין וואַלד־אַרײַן. איך פֿלעג אויף אַ טאָג אָדער צוויי זיך פֿאַרשליסן בײַ מיר אין צימער זיך נישט באַווײַזן אויף דער ליכטיקער שײַן. דעם „סטראַזשניק" פֿלעגט אָפּט אויסקומען צו ראַפּאָרטירן זײַן „נאַטשאַלסטוואָ", דאָס מיר געפֿינען זיך אויף פּאָלאָוואַניע און יענער פֿלעגט פֿאַרן גאַנצן שטעטל זיך באַרימען מיט זײַנע „וואַרשעווער", וואָס זענען אַזעלכע באַרבּיסענע יעגער.

אַזוי האָבן מיר באַאַרבעט אונזער אויפֿזעער. זיי האָבן זיך שוין צוגעוווינט צו דעם, אַז מיר פֿאַרשווינדן אויף עטלעכע טעג.

און באַוויזן זיך נאָכדעם ווידער בשלום. איצט איז שוין געקומען די רעכטע צייט צו לאָזן זיך אין ווייטן וועג אַריין. אונזער סוחר האָט באַשטעלט פאַר אונז אַ זיכערן מענטשן מיט אַ פּאָר גוטע פערד, יענער, דאַרף אונז צושטעלן צו זיינעם אַ באַקאַנטן, וואָס וווינט מיט אַ הונדערט ווערסט ווייטער. דאָרטן וועט מען געשווינד בייטן די פערד און ווייטער זיך לאָזן צו אַ באַן-סטאַציע, וואָס ליגט אויף דער וויאַטקע-פעטערבורגער ליניע.

באַצייטנס נאָך האָבן מיר זיך צוגעגרייט מיט פּאַסיקע מלבושים, וועלכע זענען נויטיק אין אַזאַ וועג. דערביי קאָן איך עד-היום נישט פאַרגעסן אַזאַ סצענע. אין שטעטל האָט געוווינט אַ יידישע פאַמיליע, וואָס האָט געהאַנדלט מיט פוטער און אַלערליי-רויכוואַרג. בכלל האָבן זיך די יידן געהאַלטן פון אונז אָפּגעזונדערט און האָבן מורא געהאַט אונטערצוהאַלטן מיט אונז אָפענע באַציִונגען.

ביי דעם דערמאָנטן סוחר האָב איך געהאַנדלט אַן אַלטן פוטער, וואָס האָט מיר געדאַרפט צוגעבן אַ סאָלידן אויסזען. פאַרשטייט זיך, אַז איך האָב פון אים פאַרבאַהאַלטן דעם צוועק פון דעם מלבוש און האָב עפּעס פאַרציילט אַ מעשה וועגן אַ נסיעה אין אַ דאָרף וווהין איך דאַרף פאָרן. מיין סוחר האָט געשוויגן און צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ.

ביים געזעגענען זיך אָבער האָט מיר זיין פרוי דערלאַנגט אַ גרעסערע באָמבאָניערקע אין וועג אַריין. „איר האָט נישט פאַר אונז וואָס מורא צו האָבן" — האָט זי מיר באַרויקט: — „מיר פאַרשטייען אַלין און ווינטשן אייך אַלדעס-גוטס". איך בין פון דער מעשה בשתומם און גערירט געוואָרן צוזאַמען.

מען האָט זיך געגעזגנט צו-אַיילן מיט דער רייזע. אונזער פויער האָט אונז אָפּגעוואַרט הינטערן שטאָט, אין ערשטן וועלדל. אונזערע זאַכן זענען פריער בשתיקה איבערגעטראָגן געוואָרן צו אונזער ראַדיקאַלן סוחר, ווו אונזער פורמאַן האָט זיי גענומען צו זיך. מיר זענען אַוועק אויף יאַגד אין אונזערע געוויינלעכע מלבושים און זיך באַגעגנט מיטן פורמאַן. אַלין איז אַראָפּ בשלום. די פערד זענען גוט אויסגעפּאַשעט, די לויפן זייער שנעל; דער שניי פאַלט שטיקערווייז און ס'איז זייער אַ גוטער שליט-וועג. אונזער פורמאַן אָבער איז זייער נישט צופרידן

מיטן וועטער. „איך האָב געוואַרט אויף אַ פֿרעסטל“, זאָגט ער אונז מיט אַ זויערע, געפֿאַלענער שטים. מיר זענען נאָך אַלץ ניט תּופֿס דעם גאַנצן ענין און פֿאָרן האַסטיק מיט פֿאַרמאַכטע אויגן און ליכטן געמיט.

גיך אָבער בלייבט אונזער פֿורמאַן שטיין. מיר עפֿענען די אויגן און קוקן, וואָס ס'איז געשען. „פֿאָרן ווייטער?“ — פֿרעגט אונז דער פּויער אין גרויס יאוש. מיר קוקן אויף אים פֿאַרחידושט און פֿאַרשטייען נישט זיין פֿראַגע. „דער טייך איז נישט זיכער“ — ערקלערט ער אונז. — „קיינער איז נאָך אויפֿן אייז נישט געפֿאָרן און ער קאָן זיך נאָך איבערברעכן“.

אַזאַ מניעה האָבן מיר גאָרנישט ערוואַרט. דאָס איז שוין געווען אָנפֿאַנג נאָוועמבער, ווען געוויינלעך שטייען שוין די טייכן דאָרט שטאַרק פֿאַרפֿראָרן. דאָס מאָל אָבער איז געווען אַ לינדער הערבסט און דער אייז האָט אַ ביסל אָפּגעלאָזן. מיר דאַרפֿן זיין די ערשטע און אים אויספּרובירן.

אָבער ס'איז נישט צו מאַכן. „פֿאָרט!“ באַפֿעלן מיר שטרענג דעם קווינקעלדיקן פּויער. ער צלמט זיך איבער און טוט אַ שמיץ די פֿערד. דער שליטן גליטשט זיך לופֿטיק איבערן אייז. פֿון צייט צו צייט אָבער זינקט ער עפּעס אַריין, ווי אין אַ גרוב. די פֿערד הייבן די פֿיס פֿלינק איבערן שניי, לאָזן זיך אָבער אַראָפּ מיט איין פֿוס אין אַ פֿייכטן לאָך. דער פּויער צלמט זיך די גאַנצע צייט. ביי אונז גיסט זיך פֿון אַנגסטן אַ שטאַרקער שווייס. אַלע מאָל טוט אַ קלאַפּ אין מוח און קערט איבער אַלע אברים אינעווייניק.

צי וועלן מיר זיך אַרויסבאַקומען פֿון דעם גלאַטן אָפּגרונט, אָדער מיר וועלן שוין דאָ פֿאַרבלייבן אונטערן אייז? אייניקע מאָל בלייבט דער פּויער שטיין אין אומבאַשלאָסנהייט און וויל ווייטער נישט פֿאָרן. „אפֿשר אומקערן זיך?“ — פֿרעגט ער ביי אונז אין צאַפּלדיקן פּחד. מיר אָבער באַפֿעלן אים צו פֿאָרן ווייטער און נישט ריידן.

ענדלעך דערנענטערן מיר זיך שוין צו צום צווייטן ברעג. דער שליטן לאָזט זיך אין איין אָרט שווער אַראָפּ אין אַ צעריבענעם אייז, די פֿערד אָבער ציען אים מיט אַ געשיקטער פֿלינקייט אַרויס פֿון דער

גרוב און מיר זענען שוין אויף דער יבשה. דעם ערשטן טייך, דעם טחיר, האָבן מיר דורכגעמאַכט און די סכנה איז שוין פאַרביי.

איצט וועט אונז שוין קיינער נישט דעריאָגן. ווייל, אפילו מען זאָל זיך כאַפּן, אַז מיר פעלן, וועט קיינער פון די שומרים נישט ריזיקירן צו לאָזן זיך איבער אַזאַ געפערלעך אָרט. אונזער פויער האָט זיך איצט געווינטשן צלמענען פון גרויס שמחה, און ער האָט לכבוד דעם גם אויסגעטרונקען אַ גאַנצע פלאַש בראָנפן.

אויף מאָרגן פרי זענען מיר שוין געזעסן אין צוג, וועלכער האָט אונז געפירט קיין פעטערבורג און פון דאָרטן קיין ווילנע, ווו ס'האָט דאַמאָלסט געהאַט זיין זיץ-אָרט דער צענטראַלער קאָמיטעט.

די נײַע אַרבעט און דער אַלטער סוף.

איך בין געקומען צופֿאָרן גראָד אין מיטן ברען פֿון דער וואַל־קאַמפּאַניע צו דער צווייטער דומע. דעמאָלט האָבן שוין אַלע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען אין רוסלאַנד אײַנגעזען דעם פֿעלער, וואָס מען איז באַגאַנגען מיטן באָיקאָטירן די ערשטע דומע, און איצט האָבן זיי זיך אַלע באַטייליקט אין די וואַלן.

ס'איז שווער צו זאָגן, אַז די דעמאָלטיקע וואַל־אָרדינאַציע זאָל זײַן זייער אַ דעמאָקראַטישע. זי האָט נישט אָנערקענט נישט קיין אַלגעמיינע, נישט קיין גלײַכע און נישט קיין דירעקטע וואַלן. די וויילער זענען צעטיילט געוואָרן אויף קוריעס. פֿאַבריק־אַרבעטער פֿון עטלעכע גרויסע צענטרען האָבן געקליבן אין אַ באַזונדער קוריע. אויסערדעם זענען געווען וויילער פֿון אַ צווייטער קוריע: די אַלע, וועלכע האָבן פֿאַרמאָגט אַן אייגענע וווינונג [דווקא מיט אַ אויוון!] און געוווינט אַ געוויסן טערמין אויף איין אָרט. דאָס איז שוין דער סאָלידער, עלטערער עלעמענט פֿון די אַרבעטער. דערבײַ האָבן די וויילער געמוזט געבן אַ מעלדונג, אַז זיי פֿאָדערן, דאָס מען זאָל זיי אַרײַנטראָגן אין די וויילער־רשימות.

נאָכדעם זענען געגאַנגען די באַלעבאַטים פֿון הײַזער, געשעפֿטס־אייגנטימער און בכלל רײַכע לייט, וועלכע האָבן געוויילט אין אַ באַזונדער, ערשטער קוריע. ס'איז אויך געווען אַ דאָרפֿישע קוריע. די אַלע באַזונדערע קאַטעגאָריעס האָבן געדאַרפֿט וויילן פֿון זיך וואַלמענער, און אַלע וואַלמענער צוזאַמען זענען זיך צונויפֿגעפֿאָרן אין דער גובערניע־שטאָט און האָבן מיט אַן אײַנפֿאַכער מערהייט אויסגעוויילט די באַשטימטע צאָל דעפּוטאַטן.

פֿאַרן „בונד“ איז די דאָזיקע גאַנצע אַרבעט געווען דורכויס

נײַ און הערצל נאָך אין די מערסטע וואַל־פּונקטן אינגאַנצן אין אויסזיכטסלאָזע. זײַן פּאָליטישע פאַרגאַנגענהייט האָט ער פאַרבראַכט אונטער דער ערד, אין אומלעגאַלן קעלער מיט אַ שטרענגער קאָנספּיראַציע. ער האָט נישט פאַרמאָגט די נויטיקע עלאַסטישקייט פון אַ וואַל־אַפּאַראַט מיט זײַן אָפענעם און ברייטן פאַרנעם; ס'האָט געפעלט די פּאָפּולאַריטעט פון די פאַרקאָנספּירירטע און די ערפאַרונג פון דער עפנטלעכער „כשרער" אַרבעט.

דער אַרבעטער־עלעמענט, וועלכער האָט זיך ביז איצט אַקטיוו באַטייליקט אין די בונדישע אָרגאַניזאַציעס, איז שוין צוליבן געפערלעכן „טרייפן" כאַראַקטער פון דער אַרבעט, געווען אַ צו־יונגער; נאָך נישט קיין וואַל־באַרעכטיקטער; די עלטערע אַרבעטער, וואָס האָבן שוין פאַרמאָגט אַן אייגענע דירה, זענען געווען אַ קליינער מיעוט אין דער גרויסע מאַסע קבצנים און אומבאַהיימלעכע פון דער צווייטער קריע.

אויף די לעצטע אָבער האָט נאָך געהאַט אַ גרויסע השפּעה די „שול", דער בית־המדרש. דאָרט ווערט געמאַכט די גאַנצע ייִדישע פּאָליטיק, דאָרט איז מען מכריז ומודיע, וואָס ייִדן האָבן צו טון, ווי אַזוי זיי דאַרפן זיך אויפפירן, און דאָרט וועט אויך ווערן געמאָלדן, וועמען זיי דאַרפן שיקן אין זייער שליחות. און אַזוי ווי אין אַלע איבעריקע שול־ענינים האָבן אַ גרויסע דעה צו זאָגן די באַלעבאַטים פון מזרח־וואַנט, וועלן זיי שוין אויך באַשליסן דעם ענין וואַלן און זיי וועלן אַרויסשטעלן אַ צעטל „ווײַבאָרשטשיקעס", פאַר וועמען ייִדן זאָלן „גלאָסעווען".

אויף צו געווינען די מזרח־ייִדן, האָבן געפירט צווישן זיך אַ קאַמף צוויי קאָמיטעטן: די ייִדישע „דערגרייכער" — אַ „דעמאָקראַטישע" גרופּע פון פּעטערבורגער כלל־טוער: סליאָזבערג, ווינאַווער און אַנדערע, און די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע. ביידע האָבן געהאַט זייער זיץ־פּונקט אין פּעטערבורג, און פון דאָרט פלעגן אַראָפּקומען שלוחים אויף דער פּראָווינץ אָנצופירן מיט דער וואַל־קאַמפּאַניע.

קיין באַדייטנדיקע חילוקי־דעות אין דער וואַל־פּלאַטפאָרם צווישן די צוויי דערמאָנטע קאָמיטעטן, זענען נישט געווען. דער פּרינציפּיע־

לער חילוק איז נאָר געווען, אַזוי צו זאָגן, אין דער פּערספּעקטיוו: די ערשטע, די ייִדישע קאַדעטן, זענען געשטאַנען מיט בײדע פֿיס אויפֿן באָדן פֿון דער רוסישער ווירקלעכקייט; זיי האָבן פֿאָרמולירט ריין „דעמאָקראַטישע" [אין די ענגע מחיצות פֿון קאָרעקטן „דעמאָקראַטיזם"!] פֿאָדערונגען ווי בנוגע דער אַלגעמיינער פּאָליטיק, אַזוי אויך אין דער ייִדן-פֿראַגע [פֿולע גלײַכבערעכטיקונג].

די צווייטע, די ציוניסטן — הגם זיי האָבן אויף זייער העלסינגפֿאָרסער צוזאַמענפֿאָר [1905] אַקצעפּטירט די דעמאָקראַטישע „קעגנוואַרטס-פּראָגראַם" — האָבן דאָך אין דער אַגיטאַציע מבטל געמאַכט די גאַנצע באַטײַטונג פֿון „דעמאָקראַטיזם" און גלײַכבערעכטיקונג פֿון ייִדישן פֿאָלק, אויב עס וועט ניט באַקומען קיין אייגן לאַנד. זיי האָבן דערום באַקעמפֿט די ערשטע ווי „אַסימילאַטאָרן" און האָבן אַקצענטירט די נייטיקייט פֿון אַ באַזונדערער ייִדישער פֿראַקציע אין דומע מיט איר אייגענער נאַציאָנאַלער פּאָליטיק.

די ציוניסטן זענען געווען שטאַרק מיט זייערע אָרטיקע אָרגאַניזאַציעס, מיט פּראָווינציעלע פּאָפּולערע נעמען. דערפֿאַר אָבער האָט די דעמאָקראַטישע גרופּע געוווּנען מיטן „אויטאָריטעט פֿון „פּעטערבורג", מיט דעם גרויסן יראת-הכבוד, וואָס מען האָט געהאַט אין דער פּראָווינץ צו די פּעטערבורגער קעפּ און באַרימטע שתדלנים.

מערסטנטייל פֿלעגט זיך דער קאָנפֿליקט צווישן די בײדע קאָמיטעטן פֿאַרענדיקן מיט אַ שטורעם אין אַ גלאָז וואַסער. עס פֿלעגן זיך צונויפֿקומען די „פּני" פֿון שטאָט אויף אַ געהיימער אַסיפֿה ערגעץ אין אַ קאַבינעט בײַ איינעם פֿון די מזרח-לײַט, און דאָרטן פֿלעגט מען מאַכן די פּשרה. ס'פֿלעגט זיך גרינדן אַ „ייִדישער וואַל-קאָמיטעט", וואָס פֿלעגט אַרויסשטעלן אַזעלכע און אַזעלכע וואַל-מענער. וועגן דעם פֿלעגט מען אויסרופֿן אין די שולן „בפּקודת הרב", און אַלע ייִדן זענען געוואָרנט געווען, ניט צו ברעכן די „ייִדישע אַחדות".

קעגן די דאָזיקע קאָמיטעטן פֿון „קהל" און „פּעטערבורג", איז איינגעקומען דעם „בונד" אַרויסצוטרעטן אין דער וואַל-קאַמפּאַניע פֿאַר דער פּאָליטיש-צעשוווּמענער, סאָציאַל ניט דיפֿערענצירטער אומפֿאַרמעגלעכער וויילער-מאַסע, וועלכע האָט זיך נאָך געפֿונען

אונטער דער לאַסט פֿון דער טראַדיציע — אין קהלשער שליטה. „אַריבערטרעטן" אויף די אָפֿיציעלע פֿאַרזאַמלונגען, אויף וועלכע פֿלעגן זיין אָנוועזנד „אָפֿענע „אָרדענונגס-היטער" און נאָכמער — געהיימע, נאָכשפּירער, איז אויך נישט געווען אַזוי לייכט. דער „בונד" איז נישט געווען קיין לעגאַלע פּאַרטיי, און זיינע מיטגלי-דער פֿלעגן ווערן אַרעסטירט און פֿאַרשיקט. אַזוי פֿלעגן אויף די וואַל-פֿאַרזאַמלונגען קאָנען אַריינקומען נור וואַל-באַרעכטיקטע, און אונ-זערע אַגיטאַטאָרן האָבן אַהין נישט געהאַט קיין צוטריט.

פֿלעגן מיר טאַקע אין גרעסטן טייל אויסנוצן די בתּי-מדרשים און שולן, שבת צום דאַווענען, און דאָרטן אַרויסטרעטן מיט אונזע-רע וואַל-רעדעס. די פֿאַרדרושכטע, דערשלאָגענע מאַסע פֿלעגט זיך צוהערן מיט אויסגעריסענע אויערן צו דער דרייסטער, אָפֿענער קרי-טיק פֿון די בונדישע אַגיטאַטאָרן, פֿלעגט בעת מעשה אַרויסווייזן באַשיינפּערלעכן מיטגעפֿיל צו די רעדנער, פֿלעגט אַפֿילו הילכיק אַפּלאָדירן, און שפּעטער אָבער, פֿיי דער וואַל-אורנע, פֿאָרט אַריינ-לייגן דעם צעטל, וואָס מען האָט אין בית-המדרש געגעבן. „מען קאָן דאָך נישט גיין קעגן גאַנץ קהל" — פֿלעגט נישט איין זרע-מער ווילער זיך נאָכדעם פֿאַרענטפֿערן.

אויפֿזיכטסלאָז איז נאָך געווען די אַרבעט אויך דערפֿאַר, וואָס אונזערע וואַלמענער, וויפֿיל מיר האָבן זיי נישט דורכגעפֿירט אין דער שטאָטישער קוריע, זענען דערטרונקען געוואָרן, זענען ממש בטל בשישים געוואָרן צווישן די וואַלמענער פֿון די אַלע אַנדערע קוריעס ביי די גובערניע-וואַלן.

כּדי מען זאָל דאָרט קאָנען דורכפֿירן אַ דעפּוטאַט, איז נויטיק געווען אַ געוויסער אָפּמאַך, אַן אומבאַדינגטער בלאָק מיט אַנדע-רע פּאַרטייען. אַזעלכע וואַל-אָפּמאַכן אין דער צווייטער סטאַדיע איז דאָך די פּאַרטיי-אינסטאַנצן יאָ דערלאָזט געוואָרן, אויב ס'פֿלעגט פֿאַרשטיין אַ שוואַרצמאַהדיקע געפֿאַר. איז אָבער די צרה, וואָס אין די ערטער, ווו דעם „בונד" איז אויסגעקומען צו אַרבעטן, זענען גע-ווען זייער ווייניק שאַנסן צו טרעפֿן זיך אויף די גובערניאַלע וואַלן מיט אַנדערע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען; מערסטנטייל האָבן די צפֿון-מערבֿדיקע שטעט און פּוילן געשיקט רעכטע, נאַציאָנאַליסטישע

האַלטמענער; און דאָרטן, ווו עס זענען יאָ געווען פאָרשטייער פון די פּראָגרעסיוו-לינקע פּאַרטייען, איז די קאַנדידאַטן פון די „ייִדישע וואַל-קאָמיטעטן" לייכטער געווען זיך צונויפרעדן מיט זיי צוליב דער סאָציאַלער און פּאָליטישער קרובהשאַפט.

אין איניקע פּונקטן האָבן מיר אָבער יאָ געהאַט שאַנסן, אָדער סדאַט זיך אויסגעוויזן, אַז ס'איז דאָ אַ מעגלעכקייט דורכצופירן אַ דעפּוטאַט. אַזאַ אָרט, למשל, איז געווען קאָוונער גובערניע. דאָרט האָט מיט גרויס ערפאָלג געאַרבעט די ליטווישע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע און אַ לינקע ליטווישע דאָרפס-פּאַרטיי. ס'איז געווען זיכער, אַז זייערע וואַל-מענער וועלן אומבאַדינגט אָפּגעבן זייערע שטימען פאַר אַ בונדיסט. האָט מען טאַקע דאָרטן אַרויסגעשטעלט איינעם פון די אָנגעזעענסטע פּאַרטיי-פּאָליטיקער, דעם ד״ר אַבראַמאָוויטש (ר. ריין). די קאָמפּאַניע האָט זיך געפירט זייער ענערגיש און אַבראַמאָוויטשעס קאַנדידאַטור איז געווען אַ הונדערט-פּראָצענטיקע.

האָבן מיר אָבער דעמאָלט פאַרמאָגט אַ עובר־בטלדיקן סענאַט, וואָס האָט געהאַט דאָס רעכט צו פּסלען, אויף דער אָנקלאַגע פון דער אַדמיניסטראַציע די וואַל-רעכט פון דעם אָדער יענעם ווילער. די אָרטיקע שררות האָבן זיך דערשראָקן פאַר דער מעגלעכקייט פון אַבראַמאָוויטשעס וואַל-זיג. זיי האָבן וועגן דעם מודיע געווען אין די הייכע פעטערבורגער פענסטער, און פון סענאַט האָט זיך באַקומען אַ פאַראָרדענונג אויסצושטרייכן אַבראַמאָוויטשן פון דער ווילער-ליסטע. אַפילו שוין נאָכדעם האָט אונזער קאַנדידאַט באַקומען אַ באַדייטנדיקע צאָל ריין-דעמאָנסטראַטיווע שטימען.

צו די פּונקטן, אין וועלכע מיר האָבן געהאַט שאַנסן דורכצופירן אונזערע קאַנדידאַטן, האָבן אויך געהערט איניקע גובערניעס אין דרום-רוסלאַנד. איך האָב באַלד, נאָך מיין מעלדן זיך אין ווילנע, טאַקע באַקומען אַ באַפעל אָפּצופאָרן קיין קיעוו און דאָרטן אַריינטרעטן אין „דרום-ביוראָ", אין וועלכן ס'האָבן זיך באַטייליקט, אויסער מיר — בייטל קאַהאַן (יונה) און הירש לוריע (אַלבערט). די דאָזיקע ביוראָ איז געווען אַן אָנפירנדיקע אינסטיטוציע פאַר דער אַ.ג.ר. אַרבעט אויף דרום-רוסלאַנד. אונטער זיין רשות זענען געשטאַנען די

קיעווער און וואָלינער ראַיאָן-קאָמיטעטן, ווי אויך די אַלע גרעסערע שטעט-קאָמיטעטן פון גאַנצן געגנט.

קודם-כל האָב איך אויפגעהערט צו זיין דער „סוחר ליבמאַן". דער דאָזיקער „אײַזערנער" דאָקומענט האָט שוין איצט פאַרלוירן זיין גאַנצן כוח. ס'זענען אַוועק צירקולאַרן, אין וועלכע מען האָט דעם געלאָפענעם פון אָלאָנעצקער גובערניע, ליבמאַנען, אַרומגעזוכט. איך בין אָפּגעפאָרן צוריק אין מיין געבורטס-שטאָט בריסק, האָב דאָרט באַקומען אַ פּאַספּאָרט אויף מיין אייגענעם נאָמען און האָב זיך איצט אויף דאָס ניי „לעגאַליזירט".

אין קיעוו בין איך געוואָר-געוואָרן, אַז מיר האָבן דאָרט זייערע שאַנסן דורכצופירן איינעם אָדער אַפילו צוויי דעפּוטאַטן אין דומע. אין יענער געגנט האָט דעמאָלט געאַרבעט מיט גרויס ערפאָלג די „ספּילקאַ". דאָס איז געווען אַ אוקראַאינישע סאָצ. דעמ. אָרגאַניזאַציע, וועלכע איז אויך געווען אָנגעשלאָסן אין דער רוסלענדער סאָצ. דעמאָקראַטישער פּאַרטיי. זי האָט געאַרבעט מערסטנטייל אין דאָרף, צווישן פּויערים, און האָט דאָרט געהאַט זייער אַ סאָלידע השפּעה.

אין דער שפּיץ פון דעם הויפּט-קאָמיטעט זענען דעמאָלט געשטאַנען י. לוריע [לאַרין, איינער פון די איצטיקע אָנגעזעענע טוער אין סאָוועטישן ווירטשאַפטס-אָרגאַן], קיריענקאָ [אַ דעפּוטאַט פון דער צווייטער דומע, שפּעטער פאַרשיקט אויף קאַטאָרגע] און אַנדערע. לאַרין איז דעמאָלט געווען אַן עקסטרעם-רעכטער סאָציאַל-דעמאָקראַט, מיט וועמען די איבעריקע „מענשעוויקעס" פון קאָמיטעט האָבן גאַנץ אָפט נישט מסכים געווען. ער איז דעמאָלט געווען באַקאַנט מיט זיין בראָשור וועגן אַ „ברייטער אַרבעטער-פּאַרטיי" — אַן אידייע, וועלכע די אָפיציעלע מענשעוויקעס האָבן נישט געקאָנט אונטערהאַלטן.

געאַרבעט אויפן דאָרף האָט די דערמאָנטע אָרגאַניזאַציע, ווי געזאָגט, מיט גרויס ערפאָלג, און איר וואַל-זיג ביי די פּויערים פון קיעווער גוב. איז געווען אַ געזיכערטער. מיר זענען געשטאַנען אין אַ ענגן קאָנטאַקט מיט דעם הויפּט-קאָמיטעט פון „ספּילקע" און האָבן געהאַט אַפילו אַ געמיינזאַמען וואַל-קאָמיטעט.

ס'איז נויטיק געווען צו באַזאָרגן מיט וואַל-רעכט אַ פאַבריקן

חבר, וועלכער זאָל אַגב זיין באַקאַנט אין יענער גובערניע. דער צ. ק. אָבער האָט די זאַך פֿאַרלאָזן, און איצט איז שוין געווען צו־שפּעט עפּעס צו טון אין דער הינזיכט.

אין בערדיטשעוו האָבן מיר די חברים אויפֿגעגעבן אַ פּלאַן. ניט ווייט פֿון דאָרטן, אין אַ קליין שטעטל מאַכנאָווקע, איז דאָ איינער אַ וואַל־באַרעכטיקטער ייד, וואָס פֿאַרמאָגט אַ קליינע כאַלופּע, און וועלכער וואָלט זיין גרייט פֿאַר אַ געוויסער סומע, מיר איבערגעבן זיין וואַל־רעכט און זיין נאָמען. פּשוט גערעדט, איך דאַרף זיך אָנרופֿן מיטן נאָמען פֿון יענעם מאַכנאָווקער ייד; מען וועט מיך דורכפֿירן אַלס וואַל־מאַן פֿון בערדיטשעווער קרייז, און נאָכדעם אויך דורכגיין אין דומע אויף דעמזעלבן נאָמען.

די זאַך איז געווען אַ צו־ריזיקאַלע. דער פּאָליציי־דעפּאַרטאַמענט וואָלט געקאָנט שפּעטער לייכט אויפֿדעקן דעם גאַנצן שווינדל. אַן ענלעכער פֿאַל איז געווען אין דער דריטער דומע מיטן גרוזי געגעטשקאָרי. דאָרט איז אָבער די זאַך געווען מער סאָליד אַהערגעשטעלט, און דער דעפּאַרטאַמענט איז געבליבן מיט אַ נאָז. מיר האָבן אויף זיך די זאַך נישט געוואָלט שטעלן. מיר האָבן דאָס איבערגעגעבן צו באַשליסן דעם צענטראַל־קאָמיטעט, און יענער האָט קאַטעגאָריש אָפּגעוואָרפֿן אַזעלכע מעטאָדן אין דער לעגאַלער אַרבעט.

אַ באַזונדער אַכט איז געלעגט געוואָרן אויף וואָלינער גובערניע. אויך דאָרטן האָבן מיר געהאַט שאַנסן דורכצופֿירן אונזערע וואַל־מענער אין די גרעסערע וואַל־פּונקטן און דערצו נאָך אַ פּאַסיקן קאַנדידאַט פֿאַר אַ דעפּוטאַט. דאָס איז געווען דער פֿאַרשטאָרבענער דאָקטאָר דאַוויד מאָסיעוויטש טאָתגאָוועץ.

ער איז פֿון די איינציקע, זעלטענע יחידים, וועלכע זענען אַריינגעטרעטן אין „בונד" שוין נישט אין די יונגע יאָרן, נאָר אין אַ סאָלידן עלטער, באַלאָדן מיט אַ איינגעבונדעוועטע השגות און געוווינהייטן. אַ לאַנגערע צייט האָט ער פּראַקטיצירט אין זוויל [נאָוואָגראָד־וואָלינסק] אַלס דאָקטאָר. לויט זיינע איבערצייגונגען איז ער געווען אַ משכיל פֿון אַלטן שניט, מיט אַ שטאַרקער נייגונג צום ציוניזם. ער איז געווען גבאי אין דער דאָרטיקער תלמוד־תורה, האָט זיך אינטענסיוו באַשעפֿטיקט מיט דער לעבעדיקער באַלעבאַטישער פֿילאַנטראָפּיע, האָט

געהאָלפן די האָרטיקע ישיבה־בחורים זיך אַרויסרייסן פון בית־מדרש און ווערן „עקסטערנער" און איז געווען שטאַרק באַליבט ביי דער גאַנצער אָרעמער באַפעלקערונג.

ס׳זענען אָבער אָנגעקומען די יאָרן 1903—1905 און האָבן איבערגעקערט מיטן וואָרצל די שטילע, געמיטלעכע וועלט פון דעם קליינשטעטלשן, פילאַנטראָפּישן דאָקטאָר. די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג האָט זיך דערטראָגן אויך אין דעם קליינעם וואָלינער שטעטל. טאָרגאָווניק האָט זיך באַקאַנט מיט די אידייען און פּראָגראַמען פון די אָרגאַניזירטע יידישע אַרבעטער און איז געוואָרן אַן איבערצייגטער הייסער בונדיסט.

באַגאַנגען זיך אָבער מיט דער ראָלע פון „אַ מיטפילער", אַ „סימפּאַטיקער", ווי ס׳האָבן דאָס געטאָן אַ סך אַנדערע זיינס גלייכן, האָט ער נישט געוואָלט און נישט געקאָנט. דערצו האָט ער פאַרמאָגט אַ צו אַקטיווע, טעטיקע נאַטור. טאָרגאָווניק האָט באַשלאָסן אַריינצוטרעטן אין דער פּאַרטיי און דאָרטן ווערן אַן אַרבעטנדיקער אַקטיווער מיטגליד.

נישט אַזוי לייכט איז אים אָנגעקומען צו טון. ער האָט באַדאַרפט ברעכן מיטן גאַנצן זאַטן, רויקן לעבן פון אַ גוט איינגעאָרדנטן דאָקטאָר מיט אַ גרויסער פּראַקטיק און אויסשטעלן זיך אויף אַלערליי עווענטואַליטעטן, אויף פּאָליציי־רעוויזיעס און אַרעסטן און זיין פרוי און קינדער, וואָס זענען געווען צוגעוווינט צו קאָמפאָרט און לוקסוס, — אויף מעגלעכער רדיפות און נויט.

דאַוויד מאָיסעיעוויטש האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט פאַר דער צווייטער מעגלעכקייט. ער האָט זיך דעצידירט און קיין שום מניעה האָט אים נישט געקאָנט אָפּהאַלטן דורכצופירן זיין באַשלוס. ער פאַרלאָזט וויל מיט דער רייכער פּראַקטיק און פאָרט איבער קיין זשיטאָמיר. אמת, אויך דאָרטן איז ד״ר טאָרגאָווניק געוואָרן גיך באַקאַנט און שטאַרק פּאָפּולער. זיין מער ווי באַשיידענע וווינונג אויף סאַראָווע איז שטענדיק געווען געפּאַקט מיט פּאַציענטן. אָבער דאָס זענען אַלץ געווען אומזיסטע געסט, אָרעמע פרויען און אַרבעטער־באַפעלקערונג, צו וועמען ס׳איז גיך דערגאַנגען דער שם פון דעם גוטן, „אומזיסטן" דאָקטאָר.

צו יענער צייט האָב איך זיך באַקאַנט מ׳ טאַרטאַקאָווער. אַ סאָלידע, הויכוווקסיקע פיגור, מיט אַ ברייטער בלאָנדער באָרד, מיט טיפע, בלויע אויגן, פון וועלכע ס׳האָט אַרויסגעקוקט אַ שמייכלדיקע גוטמוטיקייט. אין זיין גאַנצער אויסערלעכקייט איז גאָר נישט געווען קיין שום ענלעכקייט צום געוויינלעכן אויסזען פון אונזער איינעם. אַ טיפּישער באַלעבאַטישער אינטעליגענט.

מען האָט אָבער נישט געדאַרפט האָבן קיין סך צייט, כדי זיך צו איבערצייגן, וואָס פאַר אַ זעלטענע, קרישטאָל-ריינע נאַטור דער דאָזיקער „באַלעבאַטישער" דאָקטאָר פאַרמאָגט אין זיך. דאָס איז געווען די גוטסקייט אַליין.

נישט יענע גוטסקייט, וועלכע שטאַמט פון נאַאיווער אומבאַקאַנטשאַפט מיט דעם האַרטן לעבן און דער אכזריות פון די סאָציאַלע אומשטענדן, — ד״ר טאַרטאַקאָווער איז געווען אַן עכטער הומאַניסט, אַ הומאַניסט פון סאָציאַליסטישן שניט.

די סאָציאַליסטישע וועלט-אָנשויאונג האָט נישט געשטערט זיינע אָרגאַנישע נייגונגען צו אָפּטימיזם און זיין אַיינגעבוירענער גוטמוטיקייט צו מענטשן. אדרבא, די „ליבע צום ווייטן", וואָס איז דער מהות פון סאָציאַליזם, האָט אַרויסגעלויכטן פון טאַרטאַקאָווערס נשמה צו יעדן נאָענטן, צו יעדן ליידנדיקן, צו יעדן נויטבאַדערפטיקן.

ער איז געווען אַ פּראָטאָטיפּ פון צוקונפטיקן נאָרמאַלן מענטשן אין דער סאָציאַליסטישער געזעלשאַפט, וועלכער וועט נישט זיין פאַרביטערט און פאַרהאַרטעוועט פון דעם שווערן קלאַסנקאַמף פון אונזער צייט.

טאַרטאַקאָווער האָט צוליב זיינע איינגעשאַפטן געוואָנען די אַכטונג און הדך-ארץ פון אַלע, וועלכע האָבן אים געקאָנט, אַפילו מצד די פאַרביסנסטע קעגנער און פיינט. באַזונדערס באַליבט איז ער אָבער געווען ביי די אומפאַרמעגלעכע, אָרעמע מאַסן, וועלכע פלעגן זיך מיט אים טרעפן אַלס דאָקטאָר.

איך האָב געהאַט נישט איינמאָל די געלעגנהייט באַשיינפערלעך צו זען, ווי גרויס איז די פּאָפּולאַריטעט פון „בונדישן דאָקטאָר" ביי די ברייטסטע יידישע מאַסן.

מיר האָבן אַרויסגעשטעלט די קאַנדידאַטור פון ד״ר טאַרטאַקאָווער

אַלס וואַל-מאַן אין זשיטאָמיר. קעגן אים האָט קאַנדידירט דער איצט שוין אויך פֿאַרשטאָרבענער מ. ב. ראַטנער. ראַטנער איז דאַמאָלסט געווען אַליין אַ „סיימיסט“, זיין קאַנדידאַטור אָבער האָט אַרויסגעשטעלט דער „ייִדישער וואַל-קאָמיטעט“ פֿון אַלע בירגערלעכע גרופּירונגען און זי איז, פֿאַרשטייט זיך, אונטערגעהאַלטן געוואָרן אויך דורך די פּועלי-ציון און ס.ס. [ציוניסטן-סאָציאַליסטן].

דערצו איז מ. ראַטנער געווען באַזונדערס פּאָפּולער אין זשיטאָמיר. ער איז אַרויסגעטראָטן אַלס אַדוואָקאַט מצד די געליטענע אין זשיטאָמירער פּאָגראָם און האָט זיך דערמיט שטאַרק קונה-שם געווען ביי דער גאַנצער ייִדישער באַפֿעלקערונג.

ער איז דאַרום געווען אַ „צו געפֿערלעכער“ קעגנער לגבי אונזער באַשיידענעם שטילן ד״ר טשערנאָוויץ. אין די באַלעבאַטישע ציוניסטישע קרייזן האָט מען געקוקט אויף טשערנאָוויצן, ווי אויף אַ מענטשן, וואָס האָט זיך אויסגעגליטשט אין לעבן און איז פֿאַרלוירן געגאַנגען פֿאַר דער געזעלשאַפֿט. ער האָט זיך אַליין געשטעלט מחוץ למחנה.

אָבער אַזוי ווי קיין שלעכטס וואָרט האָט אויף דעם האָזיקן קריט-גאַלענעם מענטשן נישט געקאָנט פֿאַלן, פֿלעגט מען אים אין די באַלעבאַטישע קרייזן אינגאַנצן פֿאַרשווייגן, אים נישט דערמאָנען, ווי מען דערמאָנט נישט אַ טויטן, אַ פֿאַרפֿאַלענעם.

גרויס איז דאָרט געווען די איבערראַשונג, ווען זיי האָבן זיך דערוווּסט, אַז דער „בונד“ וועט אַרויסטרעטן מיט אַן אייגענעם קאַנדידאַט קעגן ראַטנערן און באַזונדערס די שנאה קעגן טשערנאָוויצן, וואָס האָט אונז דערלויבט „זיך באַנוצן“ מיט זיין נאָמען.

איך דערמאָן זיך די טענות, וואָס איינער מיינער אַן אָפּאָנענט האָט אַרויסגעשטעלט קעגן מיר אין איינעם פֿון די בתי-מדרשים, וווּ מיר איז אויסגעקומען צו ריידן פֿאַר אונזער קאַנדידאַט. „וואָס ווילט איר? — האָט ער מיר געפֿרעגט מיט קיין נישט-געמאַכטער תמימות: — אַ רעוואָלוציאָנער? איז דאָך ראַטנער גענוג באַקאַנט מיט זיין רעוואָלוציאָנערער געזינונג. אַ נאַציאָנאַלן פֿאַרטיידיקער? דאַרף מען דען אַ הייסערן נאַציאָנאַלן ייִדן, ווי ראַטנער איז? און אַ סאָציאַליסט איז ער דאָך אויך!“

„דאָס האָט זיך אים אויף דער עלטער כבוד פאַרוואָלט!“ — האָבן צווישן זיך גערעדט די פני פון שטאָט. און ווען אייניקע, וועלכע האָבן גוט געקענט טאַרנאָוועצן, האָבן דערמיט ניט מסכים געווען, פלעגן די „אויפגעקלערטע“ זשיטאָמירער „פּסיכאָלאָגן“ צוגעבן: „איר קענט גאָרנישט וויסן, שטילע וואַסער גראָבט טיף“. איינער פון די דאָזיקע פאַרשוינען האָט מיר אַפילו איינמאָל איבערגעריסן מיין רייד מיט אַ צווישן־רוף: „איר רעדט פאַר געלט, מען האָט אייך דערפאַר באַצאָלט!“.

אָבער גאָר אַנדערש האָט מען אויפגענומען די בונדישע קאַנדידאַטור אין די אָרעמע קוואַרטאַלן און אין די בעל־מלאכהשע מנינים. ס'איז גענוג געווען דאָרט אָנצורופן דעם נאָמען „ד"ר טאַרנאָוועץ“, אַז אַלע דאָרט זאָלן מיטן גרעסטן מיטגעפיל זיך צוהערן צו אייך און תיכף אַרויסזאָגן זייער בפירוש הסכם צו שטימען נאָר פאַרן „בונדישן דאָקטאָר“.

אין די אומפאַרמעגלעכע הייזער, וועלכע איך און די איבעריקע חברים פלעגן באַזוכן בעת דער „הויז־אַגיטאַציע“, פלעגן מיר זיך אָנטרעפן מיט וואַרעמע, דאַנקבאַרע ליבע־געפילן צו טאַרנאָוועצן. פלעגן זיך אָנהערן זייער פיל רירנדיקע מעשיות וועגן אים און זיין גוטסקייט, וועלכע פלעגן זיין פאַר אונז אַליין אַ נייס און האָבן פאַר אונז אַלץ מער אַנטפּלעקט די פאַרבאָרגענע, באַשיידענע און טיבטעלע נאַטור פון דעם דאָקטאָר־הומאַניסט.

קיין גרויס נחת האָט אים זיין קאַנדידאַטור ניט פאַרשאַפט. טאַרנאָוועץ אַליין פלעגט וועגן דעם קיינמאָל ניט ריידן. ער פלעגט לייכטן ווי געווינלעך מיט זיין שטראַלנדיקן פנים און שמייכלען מיט זיינע בלויע אויגן, באַהאָנגען מיט זיידענע ברעמען.

אָבער זיין פרוי און קינדער פלעגן אָפט זיך ניט קענען איינהאַלטן און פלעגן אויסריידן דאָס האַרץ. קעגן טאַרנאָוועצן איז אין דער יידישער „פאָרנעמער“ געזעלשאַפט איינגעשטעלט געוואָרן אַ שטילער, ניט אָפיציעלער באָיקאָט. די אינטעליגענטן, וואָס פלעגן אָך ביז איצטער אונטערהאַלטן מיט אים באַציִונגען, האָבן נאָך אַזאַ אָפענעם „סקאַנדאַל“ איבערגעריסן מיט אים קענטשאַפט, מען האָט במעט אויפגעהערט אויפצונעמען זיינע נאָענטע „אין דער געזעלשאַפט“.

דער דאָזיקער „בונד" האָט פֿאַרשאַפֿט נישט ווייניק וויטאָג דער פֿאַמיליע, וועלכע האָט נישט געקאָנט זיך דערהויבן צו דער הייך, אויף וועלכער ער איז געשטאַנען. בפֿרט, ווען זיין אומזיסטע פּראַקטיק האָט זיך אַפֿילו פֿאַרגרעסערט, אָבער דערפֿאַר איז אַלץ קלענער געוואָרן די „באַצאָלטע" וויזיטן און אין שטוב האָט זיך אָנגעהויבן שפּירן אַלץ אָפֿטער דחקות און מאַנגל.

מיטן בונדישן קאַנדידאַט האָט זיך אויך פֿאַראינטערעסירט די אָרטיקע פּאָליציי. ס'איז אײַנגעשטעלט געוואָרן אַ שפּיאָנאַזש אַרום זיין וווינונג, מען איז געקומען צו אים מיט רעוויזיעס אויך.

דאָס אַלץ האָט אָבער נישט געווירקט אויף דעם גייסטיקן צושטאַנד פֿון אונזער קאַנדידאַט. אדרבא, ער איז געוואָרן וואָס מער אַקטיווער אין דער אַרבעט, ער האָט אָנגעהויבן אָפֿטער באַזוכן די אומלעגאַלע פּאַרטיי-אינסטיטוציעס און באַטייליקן זיך אין אַרבעטער-פֿאַרזאַמלונגען.

טאָרטאָוועץ האָט בײַ אונז קאַנדידירט צוויי מאָל, צו דער צווייטער און דריטער דומע, און בײדע מאָל האָבן אים אויסגעפֿעלט אַ קליינע צאָל שטימען, כדי ער זאָל קאָנען דורכגיין אַלס וואַל-מאַן.

אָבער, צום באַדויערן, איז טאָרטאָוועץ נישט אויף לאַנג נאָך פֿאַרבליבן אין דער פּאַרטיי. דער גרויזאַמער טויט האָט אים אין יאָר 1909 אָדער 1910 אַרויסגעריסן פֿון אונזערע רייען. ער האָט זיך צו יענער צייט [איך געדיינק נישט גענוי דאָס יאָר] אָנגעשטעקט בײַ אַ פּאַציענט מיט טיפֿוס און איז אַזוי אומגעריכט שטיל אַוועק פֿון אונז, ווי שטיל און באַשיידן ער איז געקומען צו די יידישע אַרבעטער.

מיט גרויס פּעולה האָט געאַרבעט דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער וואַל-קאָמיטעט [„בונד"—„ספּילקאַ"] אין קיעווער גובערניע. דינע אַגיטאַטאָרן אויף די דערפֿער זענען אויפֿגענומען געוואָרן זייער האַרעם און די פּויערים האָבן אַרויסגעוויזן אַ גרויס מיטגעפֿיל דער סאָציאַליסטישער אַגיטאַציע.

אויך אין קיעוו גופֿא האָבן מיר אָנגעפֿירט די וואַל-קאַמפּאַניע געמיינזאַם. דער אײַנפֿלוס פֿון אונזער וואַל-קאָמיטעט האָט זיך פֿאַרברייטערט אויף אַלץ גרעסערע קרייזן. די סימפּאַטיעס פֿון דער מיטעלער אינטעליגענץ זענען געווען אויף אונזער זייט. מיר האָבן אַפֿילו

דורכגעבראָכן די שטאַרקסטע קאַדעטישע פעסטונג, די פּראָפעסורע, און דאָרטן אויך פאַרקניפּט פאַרבינדונגען.

איך דערמאָן זיך אַזאַ קוריאָז: דער וואַל־קאָמיטעט האָט דעלעגירט מיך, מאַקס ליפּיעץ [איצט אַן אָנגעזעענער טוער אין רוסלאַנד — פּעטראָווסקי] און נאָך איניקע פון „ספּילקאַ" צו באַטייליקן זיך אין אַ פאַרזאַמלונג פון „לינקע" פּראָפעסאָרן פון קיעווער פּאָליטעכניקום [די פּראָפעסאָרן פון אוניווערזיטעט אין זייער גרעסטער מערהייט, האָבן געהערט צו די רעכטע אָרגאַניזאַציעס]. יענע פאַרזאַמלונג האָט געדאַרפט באַשליסן, פאַר וועמען די קיעווער פּראָפעסאָרן זאָלן שטימען.

פאַרשטייט זיך, אַז די קאַדעטן האָבן דאָרט געהאַט דעם שטאַרקסטן איינפלוס. בפרט, אַז ס'האָט דעמאָלט קאַנדידאַטירט אויף דער קאַדעטישער ליסטע דער פּאָפּולערער דירעקטאָר פון פּאָליטעכניקום טימאָפעיעוו. צווישן די פּראָפעסאָרן זענען אָבער געווען אויך איניקע סאָצ. דעמאָקראַטן, צווישן זיי דער פּראָפ. כאָלאָדני.

טאַקע צו אים, אויף דער ווינונג זענען מיר געקומען וואַל־שלוחים פון וואַל־קאָמיטעט. פון דאָרטן האָבן מיר באַדאַרפט איבערגיין אין אַן אַנדער ווינונג, אויף דער פאַרזאַמלונג. ווי גרויס איז אָבער געווען זיין חידוש, ווען ער האָט דערזען, אַז אונזער דריטער באַגלייטער איז אַליין אַ סטודענט פון זעלבן פּאָליטעכניקום און איז נאָך געקומען אין די סטודענטישע בגדים צו אַגיטירן זיינע לערער! אין פאַרלעגנהייט האָט אים דער ווירט איבערגעטון אין אַ שוואַרצן פראַק און אַ ווייכן הוט און האָט אים געהייסן די גאַנצע צייט שווייגן, כדי ער זאָל זיך נישט לאָזן דערקענען פאַר די אַגיטירטע, אַז ער איז זייערער אַ תלמיד...

די ערשטע סטאַדיע פון דער וואַל־קאַמפּאַניע אין דער גובערניע האָט זיך פאַרענדיקט. די רעזולטאַטן האָבן איבערגעשטיגן אונזערע אָפּטימיסטישע האָפענונגען. דער דאָרף האָט געשיקט אין אַ גרויסער צאָל סאָציאַל־דעמאָקראַטישע וואַל־מענער. אין די שטעט האָבן מיר אויך דורכגעפירט אַ צענדליק בונדיסטישע וואַל־מענער. אמת, קיין אַבסאָלוטע מערהייט האָבן מיר נישט. די שוואַרץ־מאַהדיקע געפאַר איז נאָך גענוג שטאַרק. אָבער אויב מען זאָל זיך פאַרבינדן מיט די

פּראָגרעסיווע וואַל-מענער פון די קאַדעטן, ייִדן און „טרודאָוויקעס״ (אַ לינקע פּויערים-גרופּירונג), וועלן מיר דורכוואַרפן אַלע שוואַרצע און דורכפירן לינקע דעפּוטאַטן.

ס'האָבן זיך אָנגעהויבן אונטערהאַנדלונגען צווישן די פּאַרטייען. די קאַדעטן זענען געווען פאַרטראָטן דורך י. שאַלפּן און פּראָפעסאָר טימאָפעיעוו. די טרודאָוויקעס — דורכן אַדוואָקאַט אַרנאָלד מאַרגאָלין אין פּראָם. לאָקאַט (שפּעטער איז ער געוואָרן אַ רענעגאַט, איז אַריבער צו די מאָנאַרכיסטן, און איז ביז היינט ביי זיי טעטיק אַלס עמיגראַנט ערגעץ אין סערביען); די אוקראַינער — דורכן רעדאַקטאָר פון „קיִעווסקיִ וועסטי״ אַ. סאַליקאָווסקי (שפּעטער אַ מיניסטער ביי פּעטליורען); די ייִדישע קאָמיטעטן — דורכן פּאָפּולערן ד״ר ביכאָווסקי, פון די נאַציאָנאַל-דעמאָקראַטן — דורך לאַרינען און מיך.

גרויסע סכסוכים זענען אַנטשטאַנען, הויפּטזעכלעך, צוליב די ייִדישע קאַנדידאַטורן. די ייִדישע „פּני״ האָט צווישן אַנדערע אירע קאַנדידאַטן אַרויסגעשטעלט די קאַנדידאַטור פון באַקאַנטן ציוניסט ל. מאָצקין. ער איז דורכגעגאַנגען אַלס וואַלמאַן פון בערדיטשעוו. מיר אָבער האָבן בשום-אופן נישט געוואָלט דורכלאָזן אַ ציוניסט אַלס דעפּוטאַט. מיר האָבן די ציוניסטן נישט פאַררעכנט צו דער קאַטעגאָריע „דעמאָקראַטן״, מיט וועמען ס'איז דערלאָזט געווען אַ וואַל-אָפּמאַך אין דער צווייטער סטאַדיע.

די ייִדישע דעלעגאַטן ווידער האָבן געטענהט, אַז ביים אָפּמאַך טאָר קיין שום צד נישט האָבן דאָס רעכט אַ דעה צו זאָגן, וועמען דער צווייטער צד זאָל אַרויסשטעלן. ס'קאָן זיך נאָר האַנדלען וועגן דער צאָל דעפּוטאַטן, אָבער נישט וועגן פּערזאָן.

ענדלעך זענען זיי איינגעגאַנגען דערויף, אַז ל. מאָצקין זאָל אָפּגעבן אַ פייערלעכע דערקלערונג, אַז ער גייט אין דומע נישט אַלס ציוניסט און וועט דאָרט נישט אַרויסרוקן קיין שום פראַגן, וואָס זענען פאַרבונדן מיטן ציוניזם.

אַזאַ אויסוועג האָט אונז נישט באַפרידיקט. כאָטש, ווען די פּויערשע סאָציאַליסטישע וואַלמענער האָבן קאַטעגאָריש זיך אָפּגעזאָגט צו שטימען פאַר די ייִדישע בורזשואַזע קאַנדידאַטן. „גיט אונז ייִדן — חברים, סאָציאַליסטן, האָבן זיי געטענהט, וועלן מיר זיי שיקן

אין רומע; זיי וועלן מיר געטרויען. אָבער מיט וואָס איז אַ ייִדישער פֿאַבריקאַנט בעסער ווי אונזער פּריץ?"

מיט די בונדישע קאַנדידאַטן אָבער האָט עס געהאַלטן זייער שמאָל. איך האָב שוין דערציילט, אַז מיר האָבן פֿריער זיך ניט באַזאָרגט מיט אַ פּאַסיקן קאַנדידאַט, און איצט איז אונז אויסגעקומען אויסצוקלייבן פֿון די געוויילטע וואַלמענער. אָבער דער אויסוואַל איז געווען ניט זייער קיין גרויסער.

פֿון אַלע דורכגעפֿירטע וואַלמענער האָבן מיר זיך געקאָנט אָפּשטעלן בלויז אויף אַ חבֿר פֿון בערדיטשעוו, בראָדסקי, אַן אַלטער סאָציאַל-דעמאָקראַט, וואָס איז דורכגעגאַנגען אַלס בונדישער וואַלמאַן. איז אָבער געווען מיט אים די צרה, וואָס ער איז ניט געווען קיין דיסציפּלינירטער פּאַרטיי-מיטגליד. ער איז בכלל ניט געווען קיין מיטגליד פֿון אַן אָרגאַניזאַציע און איז ניט מסכּים געווען מיט דער נאַציאָנאַלער פּראָגראַם פֿון „בונד". ער האָט אָבער קאַטעגאָריש געמאָלדן, אַז ער וועט זיך אונטערוואַרפֿן אין אַלע פֿראַגן די אָנפֿירנדיקע בונדישע אינסטאַנצן. שיקן אַזאַ דעפּוטאַט אַלס איין און איינציקן בונדיסט אין דומע, האָט זיך ניט געוואָלט. אָבער באין ברירה, זענען מיר איינגעגאַנגען אַרויסצושטעלן זיין קאַנדידאַטור. פֿון נאָך קאַנדידאַטן האָט גאָר קיין רייד ניט געקאָנט זיין.

די אונטערהאַנדלונגען צווישן די פּאַרטייען האָבן זיך פֿאַרצויגן. מען האָט ניט געקאָנט קומען צו קיין אויסגלייך הן וועגן דער צאָל, הן וועגן ציוניסטישן קאַנדידאַט. די קאַדעטן, פֿאַרשטייט זיך, האָבן געהאַלטן שטאַל אין איין מיט די ייִדן. אָבער זיי אַלע צוזאַמען האָבן געבילדעט אַ מינדערהייט לגבי דעם „לינקן בלאָק", וואָס האָט זיך צווישן אונז אויסגעבילדעט.

ענדלעך זענען אָנגעקומען די לעצטע טעג, מען מוז אָננעמען אַן ענדגילטיקן באַשלוס. די וואַלמענער דאַרפֿן שוין וויסן, מיט וואָס זיי גייען צו די אורנעס. מיר זיצן אַלע, פּאַרטיי-פֿאַרשטייער און וואַלמענער, אויף אַ דעצידירנדיקער באַראַטונג אין דער גרויסער און באַקוועמער דירה פֿון ד״ר ביכאָווסקי. די געמיטער זענען

צעהיצט, די ויכוחים שטורמישע. מען קאָן נישט קומען צו קיין אויסגלייך.

י. לאַרין, וועלכער איז בכלל געווען נוטה צו קאָמפּראָמיסן, איז שוין גרייט אויף אַ פּשרה. אָבער איך דערקלער קאַטעגאָריש, אַז מיר קאָנען דערויף נישט אײַנגיין. די פּאָרשטייער פון די איבעריקע לינקע אָרגאַניזאַציעס מעלדן, אַז זיי סאָלידאַריזירן זיך מיטן „בונד". ס'ווערט דערקלערט אַ הפסקה, אויף וועלכער יעדער „בלאָק" באַזונדער דאַרף זיך באַראַטן וועגן די לעצטע הנחות, אויף וועלכע מען קאָן גיין.

מיר, דער „לינקער בלאָק", שטייען אויפגערעגט אין דאָקטאָרס אויפנאַם-צימער און באַראַטן זיך. פּלוצלונג עפנט זיך די טיר און עס רוקט זיך אַרײַן אַ געשפּרינקלטער, אָפּשטויסנדיקער פּנים פון אַן אומבאַקאַנטן פּאַרשוין. מיר נעמען אים אָן פאַר בײַכאָווסקיס לאַקײ, און באַראַטן זיך ווידער.

אָבער מיט אַ פּאָר מינוט שפּעטער עפענען זיך אויף ברייט די טירן פון צימער און אין אים רײַסן זיך אַרײַן מיט גרויס גדלות אַ גאַנצע חבורתא העכערע פּאָליציי-באַאַמטע און אייניקע ציוויליסט. „איר זייט אַרעסטירט!" — שרייט-אויס מיט אַ פײַערלעכער ערנסטקייט איינער פון דער חבורה, און מען טרעט תיכּף צו אונדז צו פּאַרעגיסטרירן און אָפּנעמען אונזערע דאָקומענטן. דערבײַ גיט איינער אַ ציווילער מיט לאַנגע וואָנסן און זייער שטעכעדיקע אויגן אַכטונג אויף דער גאַנצער פּראָצעדור און ווײַזט-אָן אויף די פּערזאָנען, וועלכע דאַרפן באַזונדערס שטרענג רעווידירט ווערן.

איך האָב זוכה געווען אַרײַנצופאַלן אין דער דאָזיקער קאַטעגאָריע.

דיזעלבע צערעמאָניע איז פּאָרגעקומען אין די איבעריקע צימערן. מיר אַלע, די פּאַרטיי-פּאָרשטייער, נישט וואַלמענער, האָבן געטענהט, אַז מיר זענען געקומען אויף אַ פּריוואַטער באַראַטונג פון וואַלמענער, אַלס קאָרעספּאָנדענטן פון צײַטונגען. גראָד איז יעדער געווען באַוואָרנט פון פריער מיט רעדאַקציע-קאַרטן. דאָס פּאַרשטייט זיך, האָט ווייניק געווירקט. די קיעווער אָכראַנע האָט גוט געוווּסט, ווער מיר זענען און וואָס דאָ קומט-פאָר, און איז

„נאַטשאַלניק", וועלכער האָט אָנגעפירט מיטן אָנפאַל, האָט זיך פּשוט אויסגעלאַכט פון אַזעלכע תירוצים.

נאָך דער רעוויזיע האָט מען אונז דערלויבט אַלע זיך צונויפצוקומען אין גרויסן זאַל, ווו די גאַסטפריינטלעכע באַלעבאַטים האָבן פאַר אונז סערווירט אַ גוטן, געשמאַקן פרישטיק. אָבער וואָס וועט זיין דער סוף? די האָבן דאָ געטראָפן ציפיל וואַלמוינגער אין אַנד. אָנגעזעענע פּערזענלעכקייטן, אַז מען זאָל אַלעמען פאַרשפּאַרן ווי פּשוטע בשר-ודמ'ס אין פּאָליציי. דער טעלעפאָן קלינגט אָן אויפהער. מען פרעגט-זיך ביים גובערנאַטאָר [דעמאָלט האָט אין קיעוו געהערשט דער באַרימטער קורלאָוו]. עס באַקומט זיך ענדלעך אַפּאַראָדענונג: אַלע וואַלמענער באַפרייען, און די איבעריקע פּערזאָנען — ווער די זאָלן נישט זיין — אָפּפירן אין די פּאָליציי-צירקלען.

מיך און א. סוליגאָווסקין האָט מען אָפּגעפירט אין איין קאָמיסאַריאַט און פאַרשפּאַרט אין האַרטיקן קעלער. ווי לאַנג מיר וועלן דאָ זיצן, האָבן נישט מיר און נישט אונזערע עלטערנס שומרים נישט געוווסט. די מעשה מיט אונזער אַרעסט האָט שטאַרק אויפגערודערט די שטאָט. צווישן די אַרעסטירטע איז אויך געווען דער רעקטאָר פון פּאָליטעכניקום טימאָפּעיעוו. די סטודענטן האָבן אויף צומאָרגנס איינגעאָרדנט אַ גרויסן מיטינג און דערקלערט אַ פּראָטעסט-שטרייק קעגן אונזער אַרעסט בכלל און קעגן דעם אַרעסט פון זייער רעקטאָר בפרט.

די שטימונג אין שטאָט איז געוואָרן אַ געשפּאַנטע. די וואַלמענער האָבן קאַטעגאָריש געפאָדערט, מען זאָל אונז באַפרייען. אין קיעוו איז דעמאָלט געווען גענעראַל-גובערנאַטאָר סוכאָמלינאָוו [קריגס-מיניסטער ביים אויסברוך פון דער וועלט-מלחמה]. ער האָט דעמאָלט געשפּילט די ראָליע פון אַ ליבעראַל. האָט ער נישט געוואָלט איינרייסן מיט דער געזעלשאַפט, און האָט פאַראָרדנט אונז, נאָך פיר טעג אַרעסט, אַלע אָן אויסנאַם צו באַפרייען.

פאַר דער ציט, וואָס מיר זענען געזעסן, זענען דערווייל פאָרגעקומען די וואַלן. קיין שום אָפּמאַך איז נישט געשלאָסן געוואָרן. די פּויערים האָבן נישט געשטימט פאַר קיינעם און די אַנדערע

פאַרטייען. די האָבן טאַקע דורכגעפירט אַ גרויסע צאָל סאָצ. דעמאָקראַטן. אָבער צוליב דער צעשפּליטערטקייט פון דער אָפּשטימונג, זענען אויך דורכגעגאַנגען אייניקע רעכטע דעפּוטאַטן.

בכלל איז די צווייטע דומע, וועלכע האָט געדאַרפט ווערן געכשרט דורך דער אַדמיניסטראַטיווער השגחה און סענאַטאָרישע פירושים, אַרויסגעקומען נאָך מער לינקער ווי די ערשטע. זי האָט פאַרמאָגט גאַנצע 83 סאָציאַליסטן [סאָצ. דעמ. און סאָצ. רעוואָלוציאָנערן], 97 פויערים ראַדיקאַלן [טרודאָוויקעס], 117 קאָנסטיטוציאָנעלע דעמאָקראַטן [קאַדעטן] און אינגאַנצן 34 אָקטיאַבריסטן. דערפאַר אָבער האָט זיך דאָרט אויך באַוויזן אַן עקסטרע-רעכטער, שוואַרצער פליגל [63]. זי האָט באַקומען דעם טיטול: „די דומע פון פאָלקס-צאָרן" און האָט אויך נישט געהאַט קיין אריכות-ימים.

באַפרייט געוואָרן פון קאָמיסאַריאַט, האָב איך זיך שוין באַזעצט אויף פעסט אין קיעוו. איך האָב געלאָזט פאַרמעלדן מיין פּאַספּאָרט אין אַ האָטעל און בין געוואָרן אַ כשרער קיעווער איינוואוינער. דאָס האָט אָבער געדויערט בלויז אַ דריי-פיר טעג.

נאָך אין דער זעלבער וואָך, ווען איך בין באַפרייט געוואָרן, האָט מיר איינמאָל שפּעט אין אָוונט אָפּגעשטאַט אַ וויזיט דער קאָמיסאַר מיט וועלכן איך האָב געשלאָסן קענטשאַפט אין צירקל. ער איז געקומען מיט אַ גאַנצער חברותא יוצר משרתים, מען האָט געזוכט לפנים [אַגב, האָט מען מיר גראָד אין דעם טאָג געבראַכט אַ פּאַקעט מיט אומלעגאַלע אויפרופן. דער קאָמיסאַר האָט באַשיינפּערלעך געזען, נאָר ער האָט זיך נישט געמאַכט וויסנדיק און האָט געהייסן זוכן ווייטער], געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל, אַז מען האָט גאָרנישט געפונען און מיך פאַרבעטן מיט זיך.

וואָס איז געשען? פאַר וועלכן חטא? ער ווייסט אויך נישט, נאָר אַזוי האָט די „אָכראַנע" באַפוילן.

אויף מאָרגן האָבן מיינע פריינט אויפגעהויבן אַ ויצעקו: סטייטש, די „אָכראַנע" האָט פאַרנאַרט, זי האָט באַפרייט מיט אייניקע טעג צוריק אַלעמען, כדי נאָכדעם די איינציקווייז צו אַרעסטירן. מען איז געלאָפן אין אַלע קאָמפּעטענטע אינסטיטוציעס, מען האָט מיך פערזענלעך אַרויסגערופן צום אָבער-פּאָליצמייסטער. ווייזט זיך אַרויס, אַז

ס'איז דאָ אַ צירקולאַר פון פּאָלטאַווער גובערנאַטאָר, ווו ס'ווערט אײַנגעשאַרפט מיך צו אַרעסטירן, ווו מען וועט מיך טרעפן און אָפּשיקן קיין פּאָלטאַווע.

ווייניקער ווי אַלץ האָב איך געוואַרט אויף אַזאַ פּאַטאַוש. פון פּאָלטאַווע בין איך „געלאָפן" אין יאָר 1901, פאַר דער צייט בין איך שוין געווען פאַרשיקט אין אַרכאַנגעלסקער גובערניע און פון דאָרט געלאָפן. נאָכדעם איז געקומען די רעוואָלוציע, אַמנעסטיע, מען האָט אַרויסגעלאָזן אַרעסטאַנטן פון קאַטאָרגע און מיט אַמאָל גאָר — אָפּשיקן קיין פּאָלטאַווע!

ס'האָבן אָבער נישט געהאָלפן אַלע מיינע טענות. די קיעווער מושלים האָבן מסכים געווען מיט מיר, אַז דאָס איז אַן אומזין, אָבער זיי מוזן אים אויספירן; ס'איז דאָ אַ צירקולאַר. סוף-כל-סוף זענען זיי אײַנגעגאַנגען דערויף, אַז איך זאָל אַוועקשיקן אַ דעפּעש צום פּאָלטאַווער גובערנאַטאָר, אויפקלערן אים דעם גאַנצן פאַרזען, און בעטן אָפּצושאַפן דעם פאַרעלטערטן צירקולאַר. ביז אַן ענטפער וועלן זיי דערווייל זיך אָפּהאַלטן מיך אַרויסצושיקן.

איך זיץ אַ וואָך, אַ צווייטע, קיין תשובה פון פּאָלטאַווע איז אַלץ נישטאָ. וואָס וועל איך אויסזיצן? איך פאָדער שוין אַליין, אַז מען זאָל מיך אָפּשיקן קיין פּאָלטאַווע און דאָרטן וועט דער ענין אויפגעקלערט ווערן.

אָבער אַזוי גיך גייט דאָס נישט צו. דערווייל בין איך אַרײַנגעפאַלן אין לוקיאַנאָווקע [קיעווער געפענגעניש]. דאָ האָט מען מיך אויפגענומען בסבר פנים יפות.

איך האָב דאָרט געטראָפן אַ סך אַלטע באַקאַנטע, וועלכע זענען שוין אַרײַנגעפאַלן פאַר נייע חטאים. די טורמע איז געווען איבערפולט.

אָבער דאָרט האָט זיך נאָך פאַרט געהאַלטן דער אַלטער רעזשים פון פאַר דער „קאָנסטיטוציע": דאָס הייסט, ס'האָט זיך געלעבט פריי, אָן באַזונדערע שיקאַנעס, אַלע אין איין „קאָמונע" מיט אַן אינעווייניקסטער זעלבסטפאַרוואַלטונג.

אין דער פּאָלטאַווער טורמע אָבער האָב איך שוין געטראָפן דעם ליקווידאַציע-פּעריאָד אין זיין גאַנצן גרויס. די נייע ווענדונגען

האָבן זיך אַמשטאַרקסטן אָפּגערופֿן אויף די פּאָליטישע אַרעסטירטע. מען האָט דאָרט געקוקט אויף זיי מיט אַ פּערזענלעכער פֿאַרביטערונג, מען האָט פֿאַר זיי צוגעטראַכט ספּעציעלע נגישות, איינגעפֿירט אַ רעזשים פֿון אַ קאַזאַרמע און מען פֿלעגט פֿאַר דער מינדסטער ניט־געהאָרכזאַמקייט זייער שטרענג און האַרב שטראָפֿירן. דער זעלבער רעזשים האָט זיך ביסלעכווייז איינגעפֿונדעוועט אין אַלע איבעריקע טורמעס און דער „קאָנסטיטוציאָנעלער" פּעריאָד פֿון סטאָליפּינס ממשלה האָט קודם־כּל אומגעבראַכט אַלע „קאָנסטיטוציעס" אין די רוסישע געפֿענגענישן.

אין פּאָלטאַווער טורמע איז געווען אַ מוראדיקע ענגשאַפֿט און שמוץ. די גרויסע צעלעס זענען אָנגעפּראָפּט מיט מענטשן. מערסטנ־טייל פּויערים, וועלכע ווערן אַדמיניסטראַטיוו פֿאַרשיקט אַלס פֿאַר־דעכטיקטע אין די פּויערים־בונטן, — די אַזוי־גערופֿענע „אַגראַרניקעס". די באַציאונג צו זיי מצד דער טורמע־אַדמיניסטראַציע איז אַן אומ־מענטשלעכע. מען וואַלגערט זיך אויף נאַסע פּאָדלאָגעס, מען ליגט אין קעלט און שרעקלעכער אומצוכט. דער פֿלעקן־טיפֿוס האָט זיך שוין אַהער אַריינגעכאַפּט און מען פֿירט אָפּ טעגלעך עטלעכע קראַנקע אין שפּיטאָל.

איך ליג שוין דאָ עטלעכע טעג און האָב אַפֿילו ניט צו וועמען זיך צו ווענדן מיט אַ פּראָטעסט, פֿאַר וואָס מען האַלט מיך דאָ. די אַדמיניסטראַציע איז אַזוי פֿאַרוואָרפֿן מיט אַרבעט, אַז זי האָט, אַ פּנים, קיין צייט ניט צו עפֿענען די פּאַקעטן און באַנאַנדערקלייבן זיך אין די פּאַפּירן. איך הויב אָן צו פֿאָדערן העכער, גיט מען מיר אַ דייטלעכן רמז אויף אַ פֿינסטערן קאַרצער.

צו מיין גליק האָט אימעצער פֿון פּראָקוראַטור באַזוכט גראָד יענע טעג די טורמע, האָט אויסגעהערט מיינע טענות און האָט באַפֿוילן מיך תּיכּף איבערצושיקן אין דער אָרטיקער פּאָליציי־פֿאַר־וואַלטונג.

דאָרטן האָט מען מיר, צו מיין גרעסטער פֿאַרוווּנדערונג, געמאָלדן, אַז איך וועל דאַרפֿן אָפּקומען גאַנצע דריי יאָר פּאָליציי־אויפֿזיכט. אויף וועלכן סמך? אויפֿן גרונט פֿון אַן „אַלערהעכסטער פֿאַראָרדענונג"

פון יאָר 1901. סטײַטש, די אַמנעסטיע? הייבט מען אויף דעם מיט די פּליצעס און מען שיקט מיך אָפּ אין גובערנאַטאָרס קאַנצעלאַריע.

גובערנאַטאָר איז דאָרט דאַמאָלסט געווען קנאַזיעוו, שפּעטערדיקער גענעראַל־גובערנאַטאָר אין סיביר. ער אַליין איז געווען אַן אַלטער, פאַרבלאָזטער ביוראָקראַט פון פריערדיקן שניט. האָט מען אים אָבער צוגעגעבן אַ יונגען קאַנצעלאַריע־פּראַוואַלטער, פון די „נײַע", אַן אויסגעשפּראָכענער שוואַרץ־מאהניק, אַ פּאַריסענער, אַן ענערגישער, מיט אַ גרויסער מאָנאַרכיסטישער אַמביציע. ער האָט שוין אַרויסגעוויזן זײַן טאַלאַנט אין קרעמענטשוג. אַלס פּאָליצײַ־מײַסטער, האָט מען אים שפּעטער אַראָפּגעשיקט אין פּאָלטאַווע צו „באַרויִקן", אײַנצונעמען די גובערניע.

ער האָט טאַקע געפירט דאָרט זײַן ממשלה מיט אַ פעסטער האַנט. ער האָט אויסגעראָטן יעדן שפּור פון „ליבעראַליזם" אין די רעגירונגס־אַנשטאַלטן. ער האָט געשלאָסן אַלע ליבעראַלע צײַטונגען און פלעגט נישט אַרויסגעבן קיין נײַע קאָנצעסיעס.

אין יאָר 1905 האָט אין פּאָלטאַווער גובערניע געאַרבעט מיט גרויס ערפאָלג די אוקראַינישע „ספּילקא". אין יענע טעג איז זייער געוואָרן פּאָפּולער אין שטאָט אַ „ספּילקע"־מיטגליד סענדאָמירסקי [ניל] אַ ייִד. ער פלעגט אַרויסטרעטן אויף אַלע מיטינגען, איז געווען זייער באַליבט בײַ די אײַזנבאַנער און האָט פּאַקטיש געהאַט די מאַכט אין שטאָט.

נאָך דער ליקווידאַציע פון די „פרײַהײטן" איז סענדאָמירסקי געלאָפן פון פּאָלטאַווע. זײַן נאָמען אָבער איז פאַרבליבן. אַז מען פלעגט זיך ווענדן נאָך אַ נײַע קאָנצעסיע אויף אַ צײַטונג, אָדער אַזוי זיך משתדל זײַן פאַר פּראַוואַלטער, פלעגט יענער ענטפערן גאַנץ קאַלטבלוטיק: ווען סענדאָמירסקי וועט זיצן אויף דעם פּלאַץ, וועט איר דאָס באַקומען. אין דעם דאָזיקן נאָמען האָט די פּאָלטאַווער מאָנאַרכיסטישע כנופיא געזען פאַרקערפּערט די גאַנצע „זשידאָווסקע רעוואָלוציע" און ער האָט זיי נאָך געשראָקן מיט זײַן שאָטן, בעת דער בעל־דבר נפשו האָט שוין אַרומגעוואַנדערט אומלעגאַל.

פאַר דעם כּסא־הכּבֿוד פון דעם דאָזיקן יונגען פּראַוואַלטער האָט מען מיך געבראַכט.

מיר איז אַנטקעגנגעגאַנגען אַ פּאָלער בלאָנדין פון הויכן וויקס מיט אַן אָפּגעפּאַשעט-רויטן פּנים און שאַרע, קעצישע אויגן. ער האָט מיך באַטראַכט פון אויבן אַראָפּ און האָט אַרויסגעווייזט ביז הויך די ציין:

— וואָס וועט איר זאָגן?

— אויף וועלכן סמך ווער איך אונטערגעוואָרפן פּאָליציי-אויפזיכט?

— אויפן סמך פון אַן אַלערהעכסטן באַפעל פון יאָר 1901.

— פאַר דער צייט איז דאָך אָבער פּובליקירט געוואָרן אַן אַמנעסטיע פון 21. אָקטאָבער 1905?

— מיר וועלן זי צו אײַך נישט אָנווענדן.

— פאַרוואָס?

— איר זענט דעמאָלט געלאָפן, איז אויף אײַך יענע פאַראָרדענונג נישט חל.

אַזאַ פּירוש איז געווען פאַר מיר אַזוי ניי און אַזוי איבעראַשנדיק, אַז איך האָב לכתחילה געמיינט, דאָס דער דאָזיקער באַאַמטער וויצלט זיך.

— אויב אַזוי, דאַרפט איר מיך גאָר פאַרשיקן אין אַרכאַנגעלסקער גובערניע, — האָב איך שוין געפאָדערט קאָנסעקווענץ פון ניי-מאָדנעם פּירוש: — מיטן צווייטן אורטייל וועגן אַרכאַנגעלסק, איז דאָך דער ערשטער באַפעל אָפּגעשאַפט געוואָרן.

— און מיר וועלן טאַקע פאַרשיקן, — האָט דער שטרענגער „פאַרוואַלטער" געענטפערט מיט אַ ירגזון און אַ ווונק-געטון מיינע באַגלייטער, אַז די אוידיענץ איז פאַרענדיקט און זיי קאָנען שוין גיין מיט מיר.

ס'איז קאָמיש, ממש אַ קוריאָז. אַ באַאַמטער פון גובערנאַטאָרס קאַנצעלאַריע געפעלט נישט אַן אַקט פון רוסישן קייזער, שאַפט ער אים פשוט אָפּ, ער איז אים אינגאַנצן מבטל און האַלט זיך היקא בײַ די פריערדיקע פאַראָרדענונגען. ס'איז אוממגליבלעך, און דאָך איז עס אַ פאַקט. אין פּאָליציי-קאָמיסאַריאַט   האָט מען בײַ [illegible]

געקומען אַן אונטערשריפֿט וועגן מײַן ח״ב צו מעלדן זיך דאָרט אַלע טאָג. אין האָטעל, וווּ איך האָב זיך אָפּגעשטעלט, איז מען מיר מבקר עטלעכע מאָל אַ טאָג, און איך פֿיל אויף יעדן שריט און טריט, אַז איך בין אונטער אַ השגחה.

ס׳פֿײַניקט אַן אָנמעכטיקער פֿאַרדרוס. פּאָלטאַווע איז שוין נישט צו דערקענען פֿון יענע צײַטן, ווען איך בין דאָרט געווען דאָס ערשטע מאָל. קיין פֿאַרשיקטע זענען דאָ אינגאַנצן נישט בנמצא, די אַלטע באַקאַנטע פֿון די אָרטיקע אײַנוווינער זענען אויך זיך צעלאָפֿן. די אײנצלנע פֿאַרבליבענע זענען טעראָריזירט דורך דער שוואַרצמאהדיקער מאַכט און בכלל אַנטמוטישט אין דער רעוואָלוציע. אַ פֿאַרשלאָפֿענע, טויטע שטאָט! וואָס וועל איך דאָ טאָן און וואָס וועל איך דאָ אויסזיצן?

ווען איך דערצייל די מעשה מיט דעם „אויסזיכט", הייבט מען מיט די פּלייצעס. מען נעמט דאָס אָן אַלס אַנעקדאָט פֿון דער נײַער רוסישער ווירקלעכקייט, אָבער מען קאָן מיר דערצו קיין עצה נישט געבן.

ווען די מעשה איז דערגאַנגען צו איינעם אַן אָנגעזעענעם פּאָלטאַוועער אַדוואָקאַט, האָט ער מיר געראָטן, איך זאָל זיך ווענדן מכח דעם צום עלטסטן פּראָקוראָר. ער באַדאַרף השגחה געבן אויף דער געזעצלעכקייט און ער מוז זיך אין דעם ענין אַרײַנמישן. דער אַדוואָקאַט האָט אויך פֿאַרשפּראָכן פֿריער זיך אַדורכריידן מיטן פּראָקוראָר.

ווירקלעך, — דער אַלטער יוסטיץ-באַאַמטער האָט מיך אויסגעהערט זייער אויפֿמערקזאַם, איז געווען שטאַרק אויפֿגעבראַכט פֿון דער גאַנצער מעשה און האָט געזאָגט דערויף מיט האַרץ: ווען יעדער קאַנצעלאַריע-פּאַרוואַלטער וועט זיך נעמען אַרויסגעבן פּירושים צו די אַלערהעכסטע באַפֿעלן, וועלן מיר זייער ווײַט אַוועקגיין!

אָבער נאָך אַ לענגערן ישוב-הדעת, האָט ער נישט געפֿונען קיין אַנדער אויסוועג, ווי איך זאָל בלויז פֿאָדערן אַן אוידיענץ בײַם גובערנאַטאָר גופֿא; ער, דער פּראָקוראָר, וועט אויך דעמאָלט זײַן דאָרט און ער וועט אויפֿקלערן דעם גובערנאַטאָר

די גאַנצע אומגעזעצלעכקייט פון אַזאַ האַנדלונג. באַן בריה, בין איך איינגעגאַנגען דערויף אויך.

צום גובערנאַטאָר איז אָבער נישט געווען אַזוי לייכט אָנ- צוקומען. איך האָב באַדאַרפט דורכגיין אַ גאַנצן שטאַט אויספרע- גער און אָפּוואַרטן איניקע וואָכן, ביז וואַנען מען האָט באַוויי- ליקט מיך צוצולאָזן צו אַ פּערזענלעכער אוידיענץ מיט זיין „עקס- סעלענץ".

מען פירט מיך דורך קאָרידאָרן, צימערן און ווידער קאָרידאָרן. די זענען אַלע באַוואַכט דורך אַ גאַנצער שמירה. מען קוקט מיר אומעטום אויף די הענט, מען פאָרשט מיך אויס מיט דורכדרינ- גענדיקע בליקן און מען לאָזט מיך שטילשווייגנדיק פאַרביי. איך קום אַריין אין אַ גרויסן, גרוימען צימער, באַוואַכט מיט צוויי טשערקעסן, וועלכע שפּילן זיך מיט זייערע גאַדאַיקעס. אַן עכ- טע צאַרישע שמירה!

אַט רוקן זיך פאַנאַנדער שווערע טונקל-גרויע פּאָרטיערן, אויפן שוועל באַווייזט זיך אַ נידעריקע, ווייניק-חשובע פיגור פון אַן אַל- טעטשקן מיט אַ גרוי ציגן בערדל און אויסגעלאָשענע, האַלב-פאַר- מאַכטע אויגן. איך דערזע נעבן אים דעם פּראָקוראָר, מיט וועלכן איך האָב געשלאָסן קאָנטשאַפט, און לאָז זיך צוגיין שנעלער צו דער טיר. דער נידעריקער אין אַ געשטריקטן מיטן רויטן אונטערשלאַג שלאָפראָק מאַכט מיט דער האַנט און רעדט-אַרויס מיט אַ פאַרדעמפּיקער שטים: „בלייבט שטיין!" אומבאַמערקט שפּרינ- גען-אונטער די צוויי טשערקעסן און פאַרשטעלן מיר שווייגנדיק דעם וועג.

— רעדט פון אייער אָרט! — גייט מיר צו מוט דער אַלטער, — וואָס באַגערט איר?

איך דערצייל ווידער אויף דאָס ניי די מעשה. דער גובער- נאַטאָר הערט מיר איבער מיט צווישנרופן: אַז מען האַקט אַ וואַלד, פליען שפּענער, איר אַליין מאַכט זיך אָן צרות. איך זע באַשיינפערלעך, אַז ער הייבט נישט אָן צו פאַרשטיין, אין וואָס דאָ האַנדלט זיך. דער פּראָקוראָר זאָגט אים עפּעס אין דער

שטיל, און ענדלעך שיקט ער נאָכן פאַרוואַלטער. יענער נעמט מיך דורך מיט זיינע בייזע אויגן און ווענדעט זיך צו די צוויי אַלטע לייט:

— ער איז פון די געלאָפענע.

מיין פּראָקוראָר שווייגט און רעדט קיין וואָרט נישט. איך וויל אויפקלערן דעם ענין, דער גובערנאַטאָר אָבער האַקט מיר איבער און זאָגט:

— שרייבט מיר דאָס אַלץ אָן אויף אַ פּאַפּיר. מיר וועלן עס באַטראַכטן.

מיך האָט געהויבן פון אָרט. ס'האָט זיך מיר געוואָלט אויסלאָזן כל חמתי צו דעם דאָזיקן אַלטן נפש, וועלכער פאַרקערפּערט מיט זיך דעם גאַנצן טעמפּן ביוראָקראַטישן מעכאַניזם. אָבער די שכנות פון די צוויי טשערקעסן מיט די נאַהאַיקעס אין האַנט האָט איינגעהאַלטן מיין אויפרעגונג. בפרט, אַז איך האָב שוין נישט געהאַט צו וועמען צו ריידן. דער שווערער פּרוכת האָט זיך ווידער אַראָפּגעלאָזן און איך בין געבליבן אַליין אין צימער מיט די טשערקעסן. יענע ווידער האָבן שווייגנדיק מיר געוויזן אויף דער טיר. איך האָב באַלד פאַרשטאַנען דעם רמז און האָב שנעל פאַרלאָזן זייער געזעלשאַפט.

מיר איז איינגעפאַלן אָנצושרייבן וועגן דעם אונזער ניי-אויסגעוויילטן קיעווער דעפּוטאַט פ. קיריענקאָ. ער איז אַוועק מיט מיין בריוו צום אינערן-מיניסטער סטאָליפּין און אים דערציילט, ווי אַזוי מען באַגייט זיך אין פּאָלטאַווע מיט דעם קייזערס מאַניפעסטן. גיך האָט זיך פון פּעטערבורג באַקומען אַ דעפּעשע אין פּאָלטאַווע, מען זאָל מיך תיכף באַפרייען פון אומגעזעצלעכן אויפזיכט און דערלויבן מיר פון דאָרט אַרויסצופאָרן.

די קאָפּיע פון דער דאָזיקער דעפּעשע האָט מיר קיריענקאָ איבערגעשיקט, און איך האָב צוגעאיילט די דאָרטיקע אַדמיניסטראַטאָרן, זיי זאָלן מיר וואָס שנעלער פאַרפאַרטיקן מיינע פּאַפּירן.

געקומען צוריק קיין קיעוו, האָב איך אָנגעגעבן אַן אָנקלאַגע אין סענאַט אויפן פּאָלטאַווער גובערנאַטאָר פאַר זיין נישט-

געזעצלעכע האַנדלונג און צוגעשטעלט אים אַ תביעה פון 500 רובל
היזק־באַפרידיקונג. מיין אָנקלאַגע איז אין טענאַט נישט באַטראַכט
געוואָרן ביז היינטיקן טאָג. און ווי אַזוי דער פּאָלטאַוועער גוּ־
בערנאַטאָר האָט מיר געענטפערט אויף מיין תביעה — וועגן דעם
וועט נאָך אויסקומען שפּעטער צו דערציילן.

דער לאָנדאָנער צוזאַמענפאָר.

געקומען צוריק קיין קיעוו, האָב איך זיך דערוווּסט, אַז ס'ווערט צונויפגערופן אַן אַלגעמיינער צוזאַמענפאָר פון דער גאַנצער רוסלענדער פּאַרטיי קיין קאָפּענהאַגן. אויף דעם דאָזיקן צוזאַמענפאָר וועלן זיין פאַרטרעטן צום ערשטן מאָל אויך די „נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציעס“: „בונד“, די סאָציאַל-דעמאָקראַטיע פון קעניגרייך פּוילן און ליטע [פּ.ס.ד.] און די ליטווישע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע.

די דעלעגאַטן צום צוזאַמענפאָר האָבן געדאַרפט געוויילט ווערן צו איינער אויף יעדע דרייהונדערט מיטגלידער. דאָס מאָל זענען די וואַלן פאָרגעקומען ביי אונז צום ערשטן מאָל פאַר דער גאַנצער עקזיסטענץ-צייט לויט פּאָליטישע פּלאַטפאָרמען. קיין שום אָרגאַניזירטע פראַקציעס האָבן ביי אונז נישט עקזיסטירט. די דעלעגאַטן זענען געוויילט געוואָרן לויט זייערע פּאָליטישע בליקן אויף דער נאָענטער טאַקטיק, וואָס זיי האָבן אַרויסגעזאָגט אויף פאַרזאַמלונגען און קאָנפערענצן פון די וואַל-מענער.

די חילוקי-דעות זענען דאַמאָלסט ביי אונז באַשטאַנען אין דעם, צי דאַרפן מיר רעכענען די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד פאַר פאַרענדיקט און בויען דורכאויס די טאַקטיק, צוגעפּאַסט צום רוסישן קאָנסטיטוציאָנעלן רעזשים, אָדער, מיר דאַרפן ווייטער פאַרבלייבן אויפן אַלטן רעוואָלוציאָנערן שטאַנדפּונקט בנוגע דעם צאַריזם אין רוסלאַנד און בלויז אויסנוצן די קאָנסטיטוציאָנעלע פרייהייטן, כדי אויפצוקלערן און רעוואָלוציאָניזירן די מאַסן.

קאָנקרעט האָט עס געהייסן: צי דאַרף די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פראַקציע אין „דומע“ פירן אַ סיסטעמאַטישן קאַמף פאַר פאַרלאַמענטאַריזם און אונטערהאַלטן די פאָדערונג פון די קאַדעטן וועגן „אַ פאַראַנטוואָרטלעכע מיניסטעריום“, אָדער זי דאַרף זיך מיט אַזאַ אָפּאָזיציאָנעל „אָרגאַנישער“ אַרבעט נישט באַשעפטיקן.

איך האָב פאַרטרעטן דעם צווייטן שטאַנדפּונקט און בין אויסגעקליבן געוואָרן אויף אַ קאָנפערענץ פון קיעווער ראַיאָן אַלס דעלע-

גאַנץ צום פּאַרטיי־צוזאַמענפֿאָר. באַלד נאָכדעם האָב איך באַקומען פֿון צענטראַל־קאָמיטעט געוויסע אָנווייזונגען, ווי אַזוי צו פֿאָרן און איך האָב זיך תיכּף אויסגעריכט אין וועג אַריין.

פֿאָרן לעגאַל מיט אַ גובערנאַטאָרסקן פּאַספּאָרט אויף מיין אייגענעם נאָמען, האָב איך מורא געהאַט צו ריזיקירן. איך האָב נישט געוואָלט, אַז דער מאַכט זאָל ווערן באַקאַנט דער פֿאַקט פֿון מיין אָפּפֿאָר נאָך אויסלאַנד. ס'איז נישט געווען שווער פֿאָרויסצוזען, אַז די געהעריקע פּאָליציי־אינסטאַנצן וועלן זיך מיטן צוזאַמענפֿאָר פֿאַראינטערעסירן, האָב איך געוואָלט, אויסמיידן, אַז ביי זיי זאָל זיין פֿאַרשריבן וועגן מיין זיין צו יענער צייט אין אויסלאַנד.

איך האָב דאַרום באַשלאָסן איבערצושוואַרצן די גרעניץ. געפֿאָרן בין איך דורך ראַדזיוויליאָוו. דאָרטן האָבן מיר געהאַט אַ קליינע גרופּע אָרגאַניזירטע אַרבעטער. די האָבן דאָס מיר באַדאַרפֿט באַזאָרגן „דעם גרענעץ". איך בין אַריינגעפֿאָרן אין אַ האָטעל, וועגן וועלכן ס'איז שוין געווען פֿריער אָפּגעשמועסט מיט די חברים. דאָרטן האָבן מיך אָפּגעוואַרט צוויי אַרבעטער, וועלכע האָבן מיך געדאַרפֿט צושטעלן אין אָוונט צום באַשטימטן פּלאַץ.

איך בין בשלום אָנגעקומען אין אַ פּויערשע כאַטע, וואָס איז געלעגן פֿאַרוואָרפֿן אונטערן שטאָט, כמעט ביים אַרויספֿאָר. דאָס הייזל איז באַשטאַנען פֿון איין גרוימען חדר, גאַנץ געמיטלעך אויפֿגערוימט; די פּאָדלאָגע באַשאָטן מיט געלן זאַמד און די קליינע פֿענסטערלעך קאָקעט פֿאַרהאַנגען מיט ציצענע רויטע פֿאָרהאַנגלעך.

האַרט ביים פֿענסטער אַרום אַ גרויסן טיש, באַלויכטן מיט אַ שטייענדיקן נאַפֿט־לאָמפּ, וואָס איז געווען פֿאַרשטעלט מיט אַ פּאַפּירענעם אַבאַזשור מיט קאָלירטע פֿרענזלעך, זענען געזעסן צוויי יונגע דאָרף־שיקסעס מיט שיינע געזיכטער, ממש בלוט און מילך, און מיט גרויסע גלעזערנע פּאַצערקעס אויף די אַלבאַסטער־העלזער. זיי זענען געזעסן מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, כלומרשט פֿאַרטיפֿט אין דער אַרבעט און געפֿלאָכטן קוויטן פֿון קאָלירטן פּאַפּיר. פֿון צייט צו צייט פֿלעגן זיי אויפֿהויבן זייערע גרויסע שוואַרצע אויגן און פֿלעגן זיך צולאַכן אַזוי זיך, סתם אין דער וועלט אַריין, אַרויסווייזנדיק דערביי זייערע ווייסע געזונטע ציין.

פון דאַנען האָט מען מיך דאָס באַדאַרפט באַגלייטן און איבערפירן דעם גרענעץ. אַ ביסל שפּעטער האָט אַן אַלטער פויער אַריינגעפירט אַ ייִדן אין מיטעלע יאָרן, מיט אַ האַרטן הוט און „יום־טובדיקע מלבושים". דער ייִד האָט אַ ברום־געטון זיין „גוט־אָוונט" און האָט זיך אַוועקגעזעצט שטילשווייגנדיק אויף אַ הילצערנעם ביינקל. נאָכדעם זענען נאָך אָנגעקומען צוויי פרויען, אויסגעפוצט „אין עסיג און האָניק" און צושראָקן זיך אַרומגעקוקט אין אַלע זייטן.

אין אַ ווײַלע שפּעטער האָט זיך די טיר האַסטיק אויסגעריסן, אין כאַטע איז אַריינגעשפּרונגען אַ פריילעכער זעלנער פון דער גרענעץ־וואַך מיט אַ לאַנגען שטעקן אין האַנט און האָט אָנגעהויבן אויף קאַטאָוועס שרעקן די וואַרטענדיקע געסט. די צוויי פויערטעס ביים טיש האָבן זיך איבערגעקוקט מיט אים מיט ווינקענדיקע בליקן און דערביי געקינצלט געלאַכט. ס'איז געווען באַשיינפּערלעך, אַז דער דאָזיקער „גרענעץ־היטער" איז געקומען מיט אַ ספּעציעלער מיסיע איבערצוציילן די פּאַסאַזשירן, כדי צו האַלטן דעם חשבון.

ער האָט אַ ביסל אַ שטיף־געטון מיט די פויערטעס, האָט אָפּגעדרשנט אַ פּאָר זעלנערישע וויצן אויפן חשבון פון די צוויי דאַמען און איז פלינק פאַרשוואונדן פון שטוב. איצט ערשט האָט זיך ווידער באַוויזן דער אַלטער איינגעבויגענער פויער מיט אַ גראָבן שטעקן אין האַנט און האָט אונז גערופן מיטגיין מיט זיך.

אַ שטיקל וועגס אונטערן שטאָט האָבן מיר זיך צוזאַמענגעטראָפן מיט עטלעכע גרופּעס מענער און פרויען, וועלכע זענען געפירט געוואָרן יעדע פון אַן אַנדער באַגלייטער־פויער. אין דעם אָרט האָט מען אונז צוזאַמענגעמישט, אויסגעבילדעט פון אונז איין וואַנדערנדיקע טשערעדע. פאָרויס זענען געגאַנגען די באַגלייטער מיט אַן אָנשטעל פון גענעראַלן, וואָס פירן זייער חיל אין שטרייט.

איינער פון זיי האָט געהאַלטן צו אונז אַ קורצע אָבער גאַנץ שאַרפע רעדע: מען טאָר נישט ריידן צווישן זיך, מען מוז פאָלגן אַלץ, וואָס זיי וועלן באַפעלן; אַז זיי וועלן אויפהייבן דעם שטעקן, דאַרף מען זיך אַוועקלייגן, ווען זיי וועלן זיך לאָזן לויפן, דאַרפן אַלע זיי נאָכטון, און ענלעכע אזהרות.

מיר גייען אַלע מיט אַן איינגעהאַלטענעם אָטעם און שטעלן

שטילע טריט. קוים גיט עמיצער אַ הוסט, אָדער אַ קינד לאָזט אַרויס אַ געוויין, פאַרטיקן אים אַלע מיט קולות. די פּאָר קליינע קינדער פון אונזער קאָמפּאַניע ליגן פאַרשטאַרט פון גרויס פּחד אויף די הענט פון זייערע מוטערס און לאָזן קיין פּיפּס פון זיך נישט אַרויס. אַ היפּ מיט אַ שטעקן — מיר ציען זיך אַלע אויס איבער דער ערד אין אַ מיסטישן פּחד. די פוערים ליגן צו די אויערן צו דער ערד און הערן זיך צו עפּיס צו. נאָך אַ פּאָר מינוט ליגן הויבן זיך אונזערע באַגלייטער אויף און מיר לאָזן זיך ווייטער אין וועג אַריין.

פלוצלינג אָבער הויבן אונזערע פירער אָן צו לויפן, מיר לאָזן זיך נאָך זיי אָן אַ סדר, צעוואָרפן. קינדער וויינען, ווייבער קרעכצן און די מהומה ווערט מוראדיק. ס'איז קלאָר, אַז אונזערע באַגלייטער מיסטיפיצירן אונז; זיי שאַפן מיט אַ כיון ביי אונז „שטימונג". כדי צו פאַרשלייערן דעם מאַרש מיט אומבאַגרייפלעכע געהיימנישן.

מיר קאָנען אָבער גאָרנישט מאַכן. מיר זענען ביי זיי אין די הענט און מיר מוזן אַלץ טון, וואָס זיי באַפעלן אונז. מיר גייען שוין מעכאַניש און קוקן די גאַנצע צייט אויף די סימנים פון אונזערע פירער. עפּיס מיינע אַ שכנהטע קלאָגט זיך מיר, אַז די הענט ווערן איר געשוואָלן און רוקט מיר תוך כדי דיבור אַריין איר קינד אויף אַ ווײַלע. פון אַ צווייטער זייט וואַרפט מיר עמיצער אַרויף אַ בלע-כערנעם טשייניק אונטערצוטראָגן.

מיט אַמאָל, אַ נייער באַפעל — לויפן. איך יאָג זיך מיט די לעצטע כוחות מיט אַ קינד אויף איין האַנט, מיט אַ בלעכערנער כלי אין דער צווייטער. מיר זענען שוין דעם גרענעץ אריבער. אונזערע באַגלייטער ווילן זיך אָבער נישט אָפּשטעלן. איצט קאָנען אונז פאַקן די עסטרייכישע זעלנער. מיר לויפן נאָך זיי צו אַ הייזל, וואָס שטייט אין מיטן פעלד.

ענדלעך זענען מיר שוין ביים ציל. מיר געפינען זיך אין אַ יוא-רעמער, גרויסער שטוב, ווו אַ יונגע פאַרשלאָפן ווייבל מיט אַ בייך געזיכט מאָנט ביי יעדערן פון אונז פאַרויס אכסניה-געלט.

אונזער קאָמפּאַניע אָבער איז צושפּאָלטן. איין טייל האָט מען אַוועקגעפירט אין אַ צווייטער שטוב. איך זוך די מוטער פון קינד, קיינער רופט זיך נישט אָפּ. דאָס קינד שטייט אויף זיינע קליינע פיסעלעך

אינגאַנצן מבולבל, שווייגט צושראָקן און רעדט קיין וואָרט נישט אַרויס.

איך קאָן גאָרנישט מאַכן. באין ברירה מוז איך מיטפירן מיט זיך דאָס קינד קיין בראָד, ווו ס'וועלן זיך צוזאַמענטרעפן אַלע עמיגראַנטן און ווו ס'וועט זיך אָפזוכן אויך זיין מוטער.

אין בראָד האָב איך אָפגעגעבן דאָס קינד דער פאַרלוירענער מוטער, האָב אָפגעטרייסלט פון זיך דעם עמיגראַנטן-שטויב און, באַזאָרגט דורך די גאַליציאַנער חברים מיט פאַפירן פון אַן עסטרייכישן סטודענט, האָב איך זיך שוין געלאָזן פראַנק און פריי אין ווייטערדיקן וועג אַריין.

אין קאָפענהאַגען אויפן וואָקזאַל האָבן מיך אָפגעוואַרט מיטגלידער פון דער „אָרדענונגס-קאָמיסיע“ און גלייך דערציילט, אַז מען מוז נאָך היינט בייטאָג פון דאַנען אָפפאָרן. וואָס איז געשען? באַשר-בכן, דער רוסישער אינערן-מיניסטער סטאָליפין האָט זיך דערהווסט וועגן דעם, אַז אין קאָפענהאַגען דאַרף פאָרקומען דער צוזאַמענפאָר פון דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פאַרטיי, האָט ער זיך געווענדעט מיט אַ „בקשה“ צו דער דענישער רעגירונג, זי זאָל נישט דערלאָזן ביי זיך די פאַרזאַמלונג פון די רוסישע „טעראָריסטן און אַנאַרכיסטן“.

די רוסישע רעגירונג איז וועגן צוזאַמענפאָר געוואָר-געוואָרן צוליב דעם, וואָס די באָלשעוויסטישע דעלעגאַטן זענען געפאָרן דורך פינלאַנד. ס'איז גראָד געווען דער ערשטער מאַי, האָט חברה אָבן אַ ביסל אַ שטיף-געטון. דערמיט האָבן זיי געצויגן אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון די רוסישע שפיאָנען, וועלכע זענען זיי נאָכגעפאָרן קיין קאָפענהאַגען און וועגן דעם געמאָלדן דער רוסישער רעגירונג.

די דענישע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פירער האָבן זיך אונטערגענומען דורכפירן ביי זיך אונזער צוזאַמענפאָר אונטער אַ פיקטיווער פירמע, אַלס צוזאַמענקונפט פון מוזיקער, אָדער אַן אַנדער קאָרפאָראַציע. די פאָליציי וואָלט געקוקט דערויף מיט פאַרמאַכטע אויגן. איצט אָבער, אַז די זאַך איז שוין דערגאַנגען צו דער רוסישער רעגירונג, האָבן די דענישע מאַכט-ספערן זיך דערשראָקן פאַר דיפלאָמאַטישע קאָמפליקאַציעס מיט רוסלאַנד און האָבן פאַר-

ארדנט, אז מיר זאלן תיכף פארלאזן דענעמארק, אויב נישט, וועט מען אונז ארעסטירן און ארויסשיקן מיט געוואלט.

ס'איז נישט געווען צו מאכן. מיר האבן געמוזט פאלגן. מיר זענען זיך שוין צוזאמענגעפארן אהער העכער צוויי הונדערט מאן. וואוהין פארט מען ווייטער? ווי מאכט מען, מיר זאלן זיך נישט פאנאנדערוואפן און פארלירן איינע די צווייטע?

דערווייל פארן מיר אלע אפ קיין מאלמע, א שטעטל אין שוועדן, וואס איז געלעגן אינגאנצן א צוויי שעה רייזע פון קאפענהאגען. דארטן וועלן מיר זיך ארומזען און באטראכטן, וואס מיר האבן ווייטער צו טון.

מיר האבן זיך אלע דארט צוזאמענגעטראפן אין א גרויסע צו־קערניע. אלע מאל קומט אהין אריין א נייע גרופע.

אט שטייט אין צענטער דער גרוזין זשארדאניא [קאסטראוו] און שמועסט עפעס זייער היים מיטן בונדיסט אבראמאוויטש [ביידע, מיטגלידער פון צענטראל־קאמיטעט]. נעבן זיי שטייט א הויכער, שלאנקער קאווקאזער מיט א שיינעם קרענקלעך־פארוויטלטן פנים און קלוגע אויגן. דאס איז צערעטעלי — דער סאציאל־דעמאקראטישער דע־פוטאט פון דער צווייטער דומע.

באלד קומט־אריין א פולער יונגערמאן מיט רויטע בעקלעך און א פעטן קארק. ער זעט־אויס ווי א רייכער האלין־הענדלער — פ. דאן־גורעוויטש; אים באגלייט עפעס א יידישער מלמד מיט א גרויסן פליך — מארטינאוו. זיי ביידע זענען אנגעזעענע פירער ביי די מענ־שעוויקעס.

אין ישכנות מיט א בונדישער גרופע שטייט א נידעריקע, שמיי־ענדיקע פיגור מיט א דיקן קוויטש־קולכל, דער פאפולערער באלשע־וויסטישער דעפוטאט אלעקסינסקי, און דערציילט עפעס שרייענדיק־הויך זיין צוהערער, אן אינטעליגענט מיט א בלאנד בערדל און גאלדענע פענסנע — און עכטער יידענער יונגערמאן — קאמעניעוו־ראזענפעלד.

די צוקערניע ווערט אנגעפראפט מיט באזוכער־דעלעגאטן. אבער וואס וועלן מיר דא אויסזיצן? ס'איז שוין אויסגעקלערט געווארן, אז אויך די שוועדישע רעגירונג האט זיך דערשראקן פאר דער

רוסישער „בקשה", געווענדעט קיין דענעמאַרק, און דער פּאָליציי־פּרעזידענט פֿאָדערט אונז אויף, וואָס אַמשנעלסטן פֿאַרלאָזן אויך מאַלמע.

ווהין זאָלן מיר זיך ווייטער לאָזן? ס'איז בײַ אונז פֿאַרבליבן אומצוקערן זיך צוריק אַלע צוזאַמען אויף איין שיף קיין קאָפּענהאַגען און דאָרטן באַטראַכטן, וואָס ווייטער צו טון.

דער צענטראַל־קאָמיטעט פֿון דער דענישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי איז אונז געווען שטאַרק בײַהילפֿיק אין דער לאַגע. ער האָט אויסגעפֿועלט בײַ דער מאַכט, אַז מען זאָל אונז נאָך לאָזן פֿאַרבלײַבן אין קאָפּענהאַגען איניקע טעג, ביז מיר וועלן אויסגעפֿינען פֿאַר זיך אַ מקום־מנוחה. מען האָט אונז אָפּגעגעבן, אָדער ריכטיקער געזאָגט: מיר האָבן פּשוט אָקופּירט פֿאַר זיך דעם גרויסן קאָפּענהאַגענער וואָקזאַל, וועלכן מיר האָבן פֿאַרוואַנדלט אין אַ מיטינג־זאַל.

ער האָט באמת באַקומען אַן אויסערליש־משונהדיקן אויסזען: צענדליקער גרופּקעס זענען דאָרט געשטאַנען גאַנצע עטליכע טעג דורכאַנאַנד און דעבאַטירט, זשעסטיקולירט, געשריגן און זיך אַרומגעריסן. ס'אַרא געמיש פֿון שפּראַכן, מלבושים און ראַסן! באַזונדערס טיילן זיך אויס די קאַווקאַזער דעלעגאַטן מיט זייערע הויכע פּאַפּעכעס און קאָקעטיש־פֿאַרוואָרפֿענע באַשליקן. ס'וואַרפֿן זיך אויך אין די אויגן די גרויס־רוסישע אַרבעטער אין זייערע קורצע זשופּאַנצעס און פֿוטערנע היטלען: די אוראַלער מיט זייערע בגדים גיבן אויך צו אַ באַזונדער פֿאַרב אין דער פּילקאָליריטקייט פֿון די קאָסטיומען.

יעדער אָרטיקער אײַנוווינער, אַז ער איז צוגעקומען צום וואָקזאַל און האָט דערזען פֿאַר זיך אַזאַ בילד, האָט זיך טאַקע וואָסשנעלער אָפּגעטראָגן פֿון דאָרטן. די פּאַסאַזשיר־קאַסעס זענען צוליב אונז איבערגעטראָגן געוואָרן אין אַן אַנדער בנין, אויפֿן הויף; דאָ האָבן מיר באַלעבאַטעוועט, ווי בײַ זיך אין דער היים.

אָבער וואָס וועלן מיר דאָ אויסשטיין? דאָס איינציקע לאַנד, אויף וועלכעס מיר האָבן געקאָנט האָפֿן, איז געווען ענגלאַנד. איז אָבער די צרה, וואָס קיין שום שיף־געזעלשאַפֿט האָט אונז נישט

געװאָלט אַהין פֿירן, אױס מורא, אַז מען זאָל אונז דאָרט אױך נישט אַרײנלאָזן, און איר שיף װאָלט געמוזט מיט אונז אַרומ-שװימען איבערן ים, װי דער פֿליענדיקער האָלענדער.

מען האָט דערום דעפּעשירט צו דער ענגלישער רעגירונג, צי אונז װעט זײַן דערלױבט אַרײנצוקומען קײן ענגלאַנד. דער ענטפֿער איז געװען אַ קורצער און לאַקאָנישער: ענגלאַנד האָט קײנמאָל נישט פֿאַרשלאָסן אירע טירן פֿאַר עמיגראַנטן. איצט האָט מען שױן אָנגעהױבן אונטערצוהאַנדלען מיט אַ שיף-געזעלשאַפֿט. מיר האָבן אָפּגעדונגען די גאַנצע שיף מיט אירע אַלע דרײ קלאַסן פֿאַר זיך, און זיך געלאָזן אין װעג-אַרײן.

כּדי אױסצומײַדן מניעות מצד דער עמיגראַנטן-קאָנטראָל אין ענגלאַנד [דאָס פֿאַרמאָגן אַ געװיסע סומע פֿונטן], האָבן מיר זיך באַזאָרגט מיט פּאַפּירלעך, אַרױסגעגעבן דורך דעם דענישן סאָציאַל-דעמאָקראַטישן עקזעקוטיװ, אַז מיר זענען פּאָליטישע עמיגראַנטן — „צײגענישן פֿון אונזער פּאָליטישער כּשרות", װי מיר האָבן דאָס אָנגערופֿן.

ביז דער שיף האָבן מיר נאָך געדאַרפֿט פֿאָרן אַ שעה-צײַט מיטן באַן. מיר פֿאָרן-אָפּ די ערשטע פּאָר קלײנע סטאַציעס, דער צוג דערנענטערט זיך צו אַ גרעסערער שטאָט, איך געדענק שױן נישט דעם נאָמען. מיר דערזען דורכן פֿענסטער אױפֿן פּעראָן אַ גרױסן פֿאַרזאַמלטן עולם מיט אַן אָרקעסטער און רױטע פֿאָנען. דער צוג שטעלט זיך אָפּ. דער אָרקעסטער שפּילט דעם „אינטער-נאַציאָנאַל", מען פֿאָכט צו אונז מיט טיכלעך, מען סאַלוטירט מיט די פֿאָנען.

צענדליקער געזונטע העלזער פֿון די װאַגאָנעס האָבן באַלד, אינסטינקטיװ נאָך, אונטערגעכאַפּט די מעלאָדיע, ענטוזיאַסטישע טענער פֿון דעם ליד, װאָס איז אַזױ הײמיש-פֿאַרשטענדלעך אַלע באַװוסטזיניקע אַרבעטער פֿון דער גאַנצער װעלט.

אַן עלטערער דענער רעדט עפּעס צו אונז, אַ צװײטער זעצט דאָס באַלד איבער אױף דײַטש. מיר הערן נישט, װאָס מען רעדט, אונז גײט דאָס אַפֿילו נישט אָן. מיר פֿאַרשטײען זיך אָן װערטער, מיר דערשפּירן זיך נאָענט, ברידערלעך נאָענט צו די דאַ-

זיקע פרעמדע, הויכע און רויטע מענטשן, װעלכע מיר זעען דאָס ערשטע מאָל אין לעבן. אַ דונערדיקער „הוראַ“ שאַלט־אַרויס פון אונזערע װאַגאָנעס, דער אָרקעסטער שפּילט „מאַרסעליעזע“, רויטע פאָנען בויגן זיך און הונדערטער טיכלעך באַגריסן אונז נאָך לאַנג.

אין קופּע, װוּ איך בין געזעסן, איז אַרײַנגעקומען אַ פּאַסאַזשיר פון יענער סטאַציע. ער דערציילט אונז, אַז די דאָזיקע באַגעגעניש האָט מען אונז געמאַכט, לויט דער טעלעגראַפישער פאַראָרדע־נונג פון צענטראַל־קאָמיטעט פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַר־טיי. אַזאַ דעפּעש־דירעקטיװ איז פאַנאַנדערגעשיקט געװאָרן אַלע אָרגאַניזאַציעס אויפן װעג צו אונזער האַפן.

דאָס דאַרף זײַן אַן אויסדרוק פון סאָלידאַריטעטס־געפילן פון דענישן פּראָלעטאַריאַט, און אַ פּראָטעסט־דעמאָנסטראַציע קעגן דער רעגירונג, װאָס האָט זיך דערשראָקן פאַרן קעניגס אייניקל (ניקאָ־לאַיס מוטער איז אַ טאָכטער פון דענישן קעניג) און האָט אונז פאַרטריבן פון לאַנד. דאָס איז אַ פאַרגעװאַלטיקונג פון דער פּאָ־ליטישער פרייהייט פון דער קליינער דענעמאַרק. אונזער נייער שכן האָט אויך באַקומען דעם אויפטראַג צו באַגלייטן אונז ביז לאָנ־דאָן, און פון דאָרט קאָרעספּאָנדירן פאַר זײַן צײַטונג.

װירקלעך, דיזעלבע סצענע איז פאָרגעקומען אויף יעדער באַ־דײַטנדיקער סטאַציע מיט אַ גרעסערן אָדער קלענערן סכום אָנטייל־נעמער. שפּעט אין אָװנט זענען מיר צוגעקומען צום שטעטל, װוּ מיר האָבן זיך געדאַרפט זעצן אויפן שיף.

מיר „לאָדעװען“ זיך אויס פון די װאַגאָנעס. מיר שטעלן זיך אויס גרופּעסװײַז — אַ נײַער סורפּריז: אונז נעמט־איבער אַ גרויסע צאָל פּאָליציאַנטן אין אוניפאָרמען. דער עולם װערט נערװעז. מיר װילן נישט גיין מיט פּאָליציי! — הערן זיך קולות. — מיר װעלן דאָ פאַרבלײַבן נעכטיקן!

די דײַטש־רעדנער שטילן־אײַן דעם צעבוזשעװעטן עולם, מען קלערט־אויף בײַ די, װאָס זענען אונז געקומען מקבל־פּנים־זײַן דעם ענין, און ס׳װײַזט זיך אַרויס, אַז דאָס האָט אונז דער אָרטיקער מוניציפּאַליטעט (שטאָט־ראַט), װעלכער געפינט זיך אין די אַר־בעטער־הענט, געשיקט זײַנע פּאָליציאַנטן אונז באַגעגענען און אָפּ־

פֿירן אין פֿאַרשיידענע האָטעלן אין פּריוואַטע וווינונגען. אויף 10 אין אָוונט זענען מיר איינגעלאַדן געוואָרן אויף אַ באַנקעט, וואָס ווערט לכּבֿוד אונדז געמאַכט.

חבֿרה בעט זיך איבער. מען ווערט פֿריילעכער. מען איז אַפֿילו אין רוסלאַנד נישט געוווינט געווען צו גיין מיט פּאָליציאַנטן, ווי מיט חבֿרים, אָבער דאָ איז אַלץ אַנדערש. ס׳איז טאַקע אַן אויסערגעוויינלעך שטעטל. דער נאָמען פֿונעם דאָזיקן שטעטל איז מיר שוין איצט אַרויס פֿון זכּרון.

באַשטאַנען איז דיין גרעסטער מערהייט פֿון מאַטראָזן און פֿישער, האָבן די סאָצ.-דעמאָקראַטן געהאַט אַ מערהייט אין אַלע שטאָטישע פֿאַרוואַלטונגס-אָרגאַנען. די דאָרטיקע איינוווינער, אָן אויסנאַם, האָבן אַרויסגעוויזן אַ גרויסע סימפּאַטיע צו אונדז. מיר איז אויסגעקומען צו זיין בײַם דאָרטיקן פּאַסטאָר. ער אַליין, זאָגט ער, איז נישט קיין סאָציאַל-דעמאָקראַט. אָבער נישט נאָר די אַרבעטער זענען אויפֿגערעגט, וואָס מען האָט אונדז משלח-געווען פֿון דאַנען. דאָס איז אַ גרויסע באַליידיקונג פֿאַר אַלע דענישע בירגער. די רעגירונג האָט אַרויסגעוויזן דערמיט אַ מיאוסע פּחדנות, און דערפֿאַר פּראָטעסטירן, צוזאַמען מיט די אַרבעטער, אויך אַלע דעמאָקראַטיש-בירגערלעכע עלעמענטן.

לאַנג פֿאַרבלייבן אָבער אין דעם דאָזיקן עלדאָראַדאָ, וווּ מען האָט אונדז אַזוי גוט אויפֿגענומען און זאַט געשפּייזט, האָבן מיר נישט געקאָנט. אויף מאָרגן נאָכמיטאָג איז אונדזער שיף אָפּגעגאַנגען קיין לאָנדאָן.

אויך דאָס געזעגענען זיך מיט אונדז איז אַרויסגעקומען זייער אימפּאָזאַנט. צום שיף זענען געקומען דעלעגאַציעס פֿון פֿאַרשיידענע פֿאַריינען מיט זייערע פֿאָנען און אָרקעסטערס. שול-קינדער, געקליידעט אין ווייסן מיט זייערע לערער אָן דער שפּיץ האָבן אונדז אָפּגעוואַרט בײַם האַפֿן. מוזיק האָט געשפּילט, רעדנער פֿון ביידע צדדים האָבן גערעדט. מיר האָבן זיך געשיידט מיט די אומבאַקאַנטע מאַטראָזן-איינוווינער, ווי מיט אַלטע גוטע פֿריינט, זינגענדיק צוזאַמען איינע און די זעלבע לידער, הגם אויף פֿאַרשיידענע שפּראַכן.

אַז מיר זענען שוין געווען ווייט אין אָפענעם ים, האָט אונדז ווידער אָפּגעוואַרט אַ סורפּריז: דער ערשטער אינזל איז געווען אײַנגאַנצן באַדעקט מיט רויטע פאָנען און אַן אַרבעטער־אָרקעסטער האָט אונדז באַגלייט מיט די מונטערע טענער פון „אינטערנאַציאָנאַל"...

פאַרהאַרטעוועטסטע רעוואָלוציאָנערן זענען דעמאָלט געווען גערירט פון דעם אַלעם ביז טרערן, און מיר זענען יענע בילדער פאַרבליבן עד־היום, ווי אַ ערינערונג פון אַ שיין פאַנטאַסטיש מעשׂהלע...

מיט גרויס מי און מאַטערניש האָט מען צוזאַמענגעבראַכט די גרויסע מענגע דעלעגאַטן קיין לאָנדאָן. מיר זענען שוין דאָ 279 מאַן. לויט די פראַקציעס זענען מיר אַזוי צעפאַלן: באָלשעוויקעס — 81, מענשעוויקעס — 80; בונדיסטן — 54, פּוילישע סאָציאַל־דעמאָקראַטן — 40, לעטן — 24.

די בונדישע דעלעגאַציע האָט זיך גלייך פון ערשטן טאָג אָן קאָנסטיטואירט נישט אַלס פּאָליטישע פראַקציע, נאָר אַלס נאַציאָנאַלע דעלעגאַציע; אין פּאָליטיש־טאַקטישע פראַגן האָט זי געגעבן פרייע הענט אירע מיטגלידער צו שטימען לויט זייערע אייגענע איבערצייגונגען און בליקן; דיסציפּלין האָט מחייב געווען בלויז בײַ „בונדישע" ענינים. און ווירקלעך, מיר האָבן טאַקע אין אונזער פראַקציע געהאַט אַ צוויי־דריי אויסגעשפּראָכענע „מענשעוויקעס": מ. ראַפעס [באָריסאָוו, איצט אַ בונדיסטן־פרעסער] און ב. קאַהאַן [ווירגילי]. מיר האָבן אויך געהאַט אַ דריי־פיר אויסגעשפּראָכענע באָלשעוויקעס [צווישן זיי אויך ב. וולאַדעק, איצט אַ ראַטמאַן אין ניו־יאָרק].

די איבעריקע האָבן זיך געהאַלטן פאַר אַ „צענטער" צווישן די צוויי זיך באַקעמפנדיקע פראַקציעס. אויך זיי אָבער האָבן פאַרמאָגט בײַ זיך פאַרשיידענע שאַטירונגען און ניואַנסן.

נישט געקוקט אָבער אויף די טאַקטישע חילוקי־דעות, זענען מיר אַלע געווען מסכּים, דאָס די פראַקציאָנעלע רייסענישן און די פראַקציאָנעלע שפּאַלטונגען זענען אַ געפערלעכע קרענק פאַרן אָרגאַניזם פון דער פּאַרטיי; אין אַלע פראַגן, וואָס האָבן געהאַט אַ שייכות צו פראַקציאָנעלער מאַיאָריזאַציע און מעכאַנישן איבערגעוויכט פון איין פראַקציע לגבי דער צווייטער, פלעגן מיר שטימען לויט דער אַלגעמיין־פּאַרטייאישער ליניע, אַלץ איינס, ווער ס'האָט זיך אין דעם

מאָמענט בײַ איר געהאַלטן.

און אַזוי ווי די באָלשעוויקעס צוזאַמען מיט די פּ.ס.ד.קעס אין לעצטן [די לעצטע זענען ניט אַלע מאָל געגאַנגען מיט זיי, בכלל האָבן זיך פון די לעצטן אָפּגעשפּאָלטן אַ מאַן 10, וואָס פלעגט שטימען מיטן צענטר] האָבן געבילדעט אַ מערהייט, וואָס האָט געפירט אַן אויסגעשפּראָכענע פראַקציאָנעלע פּאָליטיק לגבי דער מענשעוויסטישער מינדערהייט, איז אונז אויסגעקומען זייער אָפט צו האַלטן מיט דער לעצטער אין פיל פראַגן. דערפאַר האָבן אונז די „באָלשעוויקעס" פאַררעכנט פאַר „געפאַלענע", פאַר „אָפּאָרטוניסטן".

צוזאַמען מיט אונז איז דאַמאָלסט געגאַנגען בלויז איין „צענטריסט" פון דער פּאַרטיי. דאָס איז געווען לעוו טראָצקי. ער איז געקומען אויפן צוזאַמענפאָר מיטן רצון צו בילדן אין דער פּאַרטיי אַ פעסטן צענטר, וועלכער זאָל מאַכן אַ סוף צו די ריסענישן אינעווייניק. ער האָט אָבער קיין בעלנים ניט געפונען פאַר זיין אידייע. האָט ער זיך טאַקע אַהערגעזעצט אין אונזער דעלעגאַציע; פלעגט גיין אין אַלע פראַגן מיט אונז צוזאַמען און זיינע פייערדיקע רעדעס קעגן דעם באָלשעוויסטישן פראַקציאָניזם זענען געווען די שענסטע מוסטער־רעדעס אויפן יענעם צוזאַמענפאָר.

מיט אונז זענען אויך ניט אַלע מאָל געווען צופרידן די מענשעוויקעס. ווי יעדע פראַקציע האָבן די פאַרמאָגט אין זיך איינ־צעלנע צוזאַמענמיש פון פרינציפּן און בליקן, וואָס זענען לויט זייער מהות געשטאַנען אין אַ סתירה איינע צו די צווייטע. זיי האָבן געהאַט ביי זיך אָפּאָרטוניסטן טאַקע אָן געוויסלעך [טשערעוואַנין, לאַרין, וו. מאַיסקי. די לעצטע צוויי — איצט באָלשעוויסטישע טוער]: צווישן זיי האָבן זיך געפונען אַזעלכע, וואָס האָבן די עקזיסטירנדיקע פּאַרטיי געוואָלט פאַרבייטן מיט אַ ברייטערער אַרבעטער־אָרגאַניזאַציע [צ.ב. אַקסעלראָד]. זיי אַלע זענען געווען געבונדן צווישן זיך מיט איין פראַקציאָנעלער דיסציפּלין און די גאַנצע פראַקציע פלעגט אַמאָל זיך איינשטעלן — פאַר פאָרשלאָגן, וואָס האָבן ניט אַרויסגעדרונגען פון די פּאַרטיי־פרינציפּן און סאָציאַליסטישער קאַמפּס־ליניע.

פאַרשטייט זיך, אַז דאַמאָלסט פלעגן מיר ווי לאָון אַליין,

פֿלעגן נישט שטימען מיט זיי און אַפֿילו קעגן זיי. אַזאַ „סעפּאַראַ־טיזם" האָט בײַ די נישט שטאַרק נושא חן געווען. און אַז אינטערעסאַנטע דערשײַנונג! אַפֿילו די אָנגעזעענסטע מענשעוויסטישע פֿירער האָבן נישט געקאָנט תּופֿס זײַן אינגאַנצן צו יענער צײַט דעם מהות פֿון „בונדיזם".

אַזוי דערמאָנט זיך מיר זייער משונהדיקער פּאַראַדאָקס קעגן אונדזער אַרויסטרעטונג קעגן דעם פּראָיעקט צונויפֿרופֿן אַן אַר־בעטער־צוזאַמענפֿאָר, וועלכער זאָל בילדן מיט זיך אַ נײַעם יסוד פֿאַר דער פּאַרטיי. דער אַלטער פּ. אַקסעלראָד האָט מיט נישט קיין געמאַכטער נאַאיוויטעט מיך פֿריבירט איבערצײַגן אין אַ קאָמיסיע און שפּעטער אונדזער גאַנצער דעלעגאַציע פֿון דער טריבונע, אַז די בונדיסטן דאַרפֿן נישט שטימען איבער אָרגאַניזאַציאָנעלע ענינים, וואָס האָבן אַ שײַכות צו דער פּאַרטיי, ווײַל, זיי בילדן דאָך אַ באַזונדערע אָרגאַניזאַציע. אונדזערע אַלע טענות, אַז אַזאַ „סעפּאַראַטיזם" פֿאַר־לאַנגען מיר גאָרנישט; אַז מיר ווילן לחלוטין נישט זײַן קיין געסט און שכנים, נאָר אַקטיווע מיטגלידער, פֿון דער גאַנצער פּאַרטיי, זענען געבליבן פֿאַר אים און אַנדערע מענשעוויקעס אומפֿאַרשטענדלעך.

דאַקעגן פּלעכאַנאָוו איז ווידער שטאַרק נישט געווען צופֿרידן מיט דעם צוגערויסן „סעפּאַראַטיזם" פֿון די בונדיסטן. ווען מאַרטאָוו [צעדערבוים] האָט אים אָנגעוויזן דערויף, אַז די בונדישע דעלעגאַציע איז די אַנטוויקלסטע און אינטעלעקטועל־רײַפֿסטע פֿראַקציע אויפֿן צוזאַמענפֿאָר, האָט פּלעכאַנאָוו דערויף געענטפֿערט מיט אַ משל. ס'זענען פֿאַראַן חיות, האָט ער געזאָגט, וואָס פֿאַרקלײַבן זיך פֿון דער וועלט אין זייערע נאָרעס. זיי טוען גאָרנישט, זיי פֿאַרשווענדן נישט קיין שום ענערגיע, זאַמלען זיי אָן גרויסע זאַפּאַסן און שפּילן זיך שפּעטער דערמיט. אַזוי אויך דער „בונד". ער איז אַוועק פֿון דער פּאַרטיי. האָט זיך פֿאַרקליבן צו זיך אין נאָרע. שפּילט ער זיך איצט מיט זײַן אָנגעזאַמלטער, נישט פֿאַרשווענדעטער ענערגיע. און דער דאָזיקער טיפֿער דענקער האָט נישט געקאָנט אײַנזען דעם פּשוטן אמת, אַז דער גרעסטער סכום ענערגיע איז פֿאַרשווענדן געוואָרן אין דער פּאַרטיי נאָר אויף רײַסעניש און האָר־שפּאַלטערײַ און אַז דער „בונד" האָט זיך אײַנגעשפּאָרט זײַן „שמאַלץ" בלויז

אַ דאַנק זיין איינהייטלעכקייט און אָרגאַניזאַציאָנעלער גאַנצקייט.

אונזער דעלעגאַציע איז אויך אַרויסגעטראָטן מיט אַ שאַרפער קריטיק קעגן דער טעטיקייט פון דער סאָצ. דעמאָקראַטישער פראַקציע אין דער גאָסוד. דומע. גערעדט האָט אין אונזער נאָמען מ עדעם [אונטערן פסעוודאָנים ווינניצקי]. פּאָליטיש איז אים אויסגעקומען זיך אָפּצוגרענצן פון דער קריטיק מצד די באָלשעוויקעס, באַזונדערס פון זייער דעפּוטאַט אַלעקסינסקי, וועלכער האָט פשוט געגאָסן גאַנצע עמער פערזענלעכע זלזולים און שמוץ אויף די דעפּוטאַטן, וואָס האָבן אויסגעפירט אַזאַ פאַראַנטוואָרטלעכע און מסירות-נפשדיקע אַרבעט אויף די ערשטע פייער-פּאָזיציעס קעגן צאַריזם.

דאָס האָט אָבער מעדעמען נישט געשטערט צו ריידן קלאָר אין שאַרף קעגן דעם, וואָס די פראַקציע האָט פאַרשוויגן די נאַציאָנאַלע פראַגע בכלל און די יידן-פראַגע בפרט. דאָס איז, האָט מעדעם צאָרנדיק געמוסרט, נישט קיין צופעליקער פאַרזען. דאָס איז אַן אַלטע קרענק, פון וועלכער סליידט כראָניש די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פאַרטיי. ביי איר איז די נאַציאָנאַלע פראַגע אַ ריין אַקאַדעמישער ענין. און אַ דאַנק אַזאַ האַלטונג שטויסט די פראַקציע אָפּ פון זיך פיל פראָלעטאַרישע עלעמענטן פון די אונטערגעדריקטע נאַציעס, וועלכע געפינען נישט אין די אַרויסטרעטונגען פון די סאָצ. דעמאָקראַטישע דעפּוטאַטן קיין שום ענטפער אויף די ברענענדיקע פראַגן פון לעבן.

אָבער איך בין שוין פאַרלאָפן צו-ווייט. נישט אַזוי גיך יענען מיר צו דעם דערגאַנגען. מען האָט נאָך געהאַט גענוג צו זינגען און צו זאָגן, ביז מיר זענען צוגעטרעטן צו נאָרמאַלער אַרבעט. איך וויל דערציילן כסדר.

ס'איז נישט אַזוי גרינג אָנגעקומען מיטן אָרט, וווּ אָפּצוהאַלטן די זיצונגען. מען האָט געדאַרפט האָבן אַ גרויסן זאַל פאַר 300 אָנטייל-נעמער. צימערן פאַר קאָמיסיעס און פראַקציעס. און דאָס — נישט אויף איין טאָג און אַפילו נישט אויף אַ וואָך.

ווי לאַנג מען וועט דאָ זיצן, האָט מען פריער נישט געקאָנט פאָרויסזען. נאָר לויטן טאָג-אָרדענונג, וואָס די באָלשעוויקעס האָבן פאָרגעלייגט, האָט מען געקאָנט פאָרויסזאָגן, אַז מען קלייבט זיך דאָ

מיט אונז אין לאָנדאָן אײַנצוקנעלן אַ היפּש ביסל צייט. די מענ־שעוויקעס זענען אויך געקומען מיט אַ צעטל חשבונות צו דער־לאַנגען זייערע קעגנער.

ווער וועט דאָס אונז אָפּגעבן אַ זאַל אויף גאַנצע וואָכן, אויף צו אַרבעטן גאַנצע טעג און די אָווענטן? האָט מען טאַקע אַרומגע־זוכט אַ לאַנגע צייט, ביז מען האָט אויסגעפונען אַ קירכע, ווייט אויפן צפון־זייט פון שטאָט. די דאָזיקע קירכע האָט געהערט צו די קוויקערס, וועלכע האָבן זי אָפּגעגעבן אין אונזער רשות אומזיסט אויף דער גאַנצער צייט, אויסער די זונטאָגן. די פאַרוואַלטונג פון דער קירכע, די דאָרטיקע שול, די לערער מיט די קינדער, האָבן אונז נאָך דערצו האַרציק באַגריסט דורך אַ גרעסערע דעלעגאַציע.

דער אויסזען פון צוזאַמענפאָר איז געווען זייער אַן אָריגינעלער. די דעלעגאַטן זענען געזעסן אויף לאַנגע בײַנק, פאַר שטענדערס, ווי אין אַ שול. דער פּרעזידיום האָט זיך געפונען אויף אַ הויכן באַלעמער הינטערן אָרגל. ס'האָט זיך צייטנווייז טאַקע אויסגעדוכט, אַז דאָ קומט־פאָר עפּעס אַן עבודה, אַ רעליגיעזע מיסטעריע פון דער נייער צייט. אָבער די אָפטע סקאַנדאַלן און געשרייען פלעגן גיך די דאָזיקע אילוזיעס פאַרטרייבן פון כוח הדמיון...

די פּראַקטיקע האָבן באַלד ביים ערשטן „ברוך־הבא" זיך נישט געקאָנט צונויפריידן. די מערהייט אין צ.ק., וואָס איז אויסגעזיילט געוואָרן אויפן שטאָקהאָלמער צוזאַמענפאָר, איז געווען אַ מענשעוויסטי־שע. די באָלשעוויקעס האָבן אָבער געדראָט מיט סקאַנדאַלן, אויב אַ מענשעוויק וועט דעם צוזאַמענפאָר עפענען. פאַרשטייט זיך, אַז דאָס־וועלביקע וואָלט זיין פאַרקערט.

ענדלעך איז פאַרבליבן, אַז דעם צוזאַמענפאָר עפנט־אויף דער פאָרשטייער פון „בונד" אין צ.ק., ה. אַבראַמאָוויטש. ס'איז אָבער געווען אויך אַ סכסוך מיטן נאָמען. דער וויפלטער צוזאַמענפאָר איז ער? די מעשה איז, וואָס די באָלשעוויקעס האָבן נאָכן צווייטן צוזאַמענפאָר פון יאָר 1902, צונויפגערופן אַ פאַרזאַמלונג אין אויס־לאַנד, אויף וועלכער די מענשעוויקעס האָבן זיך נישט באַטייליקט. די ערשטע האָבן עס גערעכנט פאַר אַ דריטן צוזאַמענפאָר פון דער פּאַרטיי און די לעצטע האָבן אים איגנאָרירט.

איז לויט דער „באָלשעוויסטישער רעכנונג" אויסגעקומען, אַז דער לאַנדאָנער צוזאַמענפאָר איז דער 5־טער און לויט דער מענשעוויסטישער — דער 4־טער. מען האָט זיך ווען (דעם גאַנצן) געאַמפּערט; ביז ס'איז פאַרבליבן אים אָנצורופן גאָר אָן אַ ציפער: „דער לאָנדאָנער צוזאַמענפאָר" און נישט מער...

מען איז שוין אַרומגעגאַנגען אַלע שטרויכל־שטיינער. די דעלעגאַטן זענען אויף זייערע פּלעצער. די פראַקציעס דערהויל אויסגעמישט. אַ קאַווקאַזער מיט אַ פּאָליאַק, אַ באָלשעוויק צווישן די מענשעוויקעס. אַבראַמאָוויטש עפנט דעם צוזאַמענפאָר און גיט אַ וואָרט דעם פּיאָנער און לערער פון מאַרקסיזם אין רוסלאַנד — געאָרגי פּלעכאַנאָוון.

אין זאַל הערשט אַ פייערלעכע שטימונג. דער גאַנצער צוזאַמענפאָר מאַכט אים ענטוזיאַסטישע אָוואַציעס. זיינע גרויסע פאַרדינסטן פאַר דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע ווערן הײַנט קיינעם נישט אָפּגעלייקנט. ער הויבט טאַקע אָן מיט זיינע נביאותדיקע ווערטער: די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד וועט זיגן, ווי אַן אַרבעטער־רעוואָלוציע, אָדער זי וועט גאָרנישט זיגן. ער קאָנסטאַטירט, אַז זי גייט טאַקע איצט אויף דעם דאָזיקן אָנגעצייכנטן וועג. ער באַגריסט אויך די נאַציאָנאַלע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציעס, וועלכע באַטייליקן זיך צום ערשטן מאָל אויפן צוזאַמענפאָר פון דער פּאַרטיי.

מען טרעט־צו צו ווילן אַ פּרעזידיום. דער פּאָרזיצער מעלדעט, אַז אין פּרעזידיום זענען אויסגעקליבן געוואָרן לענין, דאַן, מעדעם (ווינציקן), טישקאָ (יאָגעכעס פון די פּ.ס.ד.) און אַ לעט. דאָ ברעכט אויס אַ מוראדיקער סקאַנדאַל. די מענשעוויסטישע דעלעגאַציע טראָגט אַריין אַ מעלדונג, אַז זי פּראָטעסטירט קעגן לענינס אויסוואַל, ווייל ער שטייט פאַר אַ פּאַרטיי־געריכט (צוליב אַ בראָשור, וואָס ער האָט אַרויסגעלאָזן קעגן אַ פּעטערבורגער קאָנפערענץ מיט שאַרפע אָנפאַלן). אַזאַ מעלדונג רופט־אַרויס שרעקלעכע קולות־פּראָטעסטן בײַ די באָלשעוויקעס. מען שרייט, מען פייפט, מען הויבט זיך פון די ערטער, מען וואַרפט זיך פשוט איינע אויף די אַנדערע מיט די פויסטן. און דער פּאָרזיצער איז געצוווּנגען צו שליסן די ערשטע פייערלעכע זיצונג, וואָס האָט זיך געענדיקט שוין גאָרנישט „פייערלעך".

דער אינצידענט, וואָס ס׳האָט אויס געבראָכן דעם ערשטן טאָג פונם צוזאַמענפאָר צוליבן מענשעוויסטישן פּראָטעסט קעגן לענינען, האָט זיך נישט געלאָזט אַזוי לייכט ליקווידירן. די באָלשעוויסטישע דעלעגאַטן אין דער צווישנפּאַרטייאישער קאָמיסיע האָבן נישט געוואָלט מוותר־זיין אויפן ענטפער, וואָס וייער פּראַקציע האָט זיך געקליבן צו געבן אויף דעם נעכטיקן פּראָטעסט. פאַרשטייט זיך, אַז דאָס וואָלט ווידער אַרויסגערופן אַ נייעם סקאַנדאַל פונם צווייטן צד. מיר האָבן געמאַכט אַ פאָרשלאַג, אַז דער צוזאַמענפאָר זאָל איבערגיין איבער דעם פּראָטעסט צו דער טאָג־אָרדענונג. דערויף האָבן די באָלשעוויקעס אויך נישט געוואָלט אײַנגיין. די לעטן און די פּס״דעקעס האָבן אויך שוין געהאַט ביי זיך פאַרטיקע קאָנטר־פּראָטעסטן קעגן דער מענשעוויסטישער פראַקציע. צו וואָס וואָלט דאָס אַלץ דערפירן?

אויף מאָרגן איז דער עולם געקומען און זאָל צו דער באַשטימטער צייט. מען וואַרט אַ שעה, צוויי, דריי. ס׳איז שוין איינס אַזייגער, און דער פּרעזידיום זיצט נאָך אַלץ אײַנגעבויגן איבערן טיש און זוכט אַן אויסוועג פון דער לאַגע.

ענדלעך האָט זיך אײַנגעגעבן צו פועלן ביי לענינען, אַז דער פּרעזידיום זאָל איגנאָרירן די נעכטיקע מעלדונג, נאָר ווען איר נישט דערמאָנען און אָנהייבן פון די ווייטערדיקע פּראַגן. דאָס האָט ביי אַלעמען אַראָפּגענומען אַ שטיין פון האַרצן. צו פירן די דאָזיקע פאַראַנטוואָרטלעכע זיצונג, איז איבערגעגעבן געוואָרן מ א ר ט א װ ן. און דאָ האָט ער זיך באַלד אַרויסגעוויזן אַלס אויסגעצייכנטער און געשיקטער פאָרזיצער. ער פלעגט זיך באַציִען צו די רעדנער העפלעך און עלעגאַנט, אָבער אין דערזעלבער צייט — פעסט און שטרענג. ער פלעגט זיך אָריענטירן אין די פאַרפּלאָנטערסטע סיטואַציעס און פלעגט מיט זיין טאַקט אויס־מיידן די געפערלעכסטע שטרויכלונגען. אַלע מאָל, ווען אויפן צוזאַמענפאָר פלעגט ווערן אַ היציקע אַטמאָספער און די לאַגע קאָמפּליצירטער, פלעגט מען זיך ווענדן צו מאַרטאָווען, ער זאָל איבערנעמען דעם פאָרזיץ.

און ברען־שטאָף פלעגט אויפן צוזאַמענפאָר נישט אויספעלן;

באַזונדערס פֿלעגט דאָס ליפֿערן אַן אַ גרויסער מאָס דער באָלשעװיסטישער דעפּוטאַט אַלעקסינסקי. דאָס איז געװען אַ נידעריק יונג, בגרורל מיט זײער אַ קאָמישיקער, כמעט היסטערישער שטימע. אים פֿלעגט פּשוט פּיזיש גישט זײַן אָנגענעם צו הערן. ער פֿלעגט ניט רײדן, נאָר שנײַדן גלאָז. דערבײַ פֿלעגט ער יעדע קלײניקײט פֿאַנאַנדערבלאָזן אין אַ װיכטיקן פּרינציפּיעלן שטרײַט און פֿלעגט ניט זײַן קײן גרויסער איבערקלײַבער אין װערטער.

באַזונדערס פֿלעגט ער מיט בײזע שטעכװערטלעך גאַנץ אָפֿט באַפֿאַלן זײַנע אײגענע קאָלעגן פֿון דער דומע־פֿראַקציע. דאָס פֿלעגט דעם עולם פֿאַרדריסן און רײצן. פֿאַר אַזעלכע אַרויסטרעטונגען פֿלעגט ער כאַפּן גישט אײן מיאוסן אָפּשניט פֿון צערעטעלין, פֿון פּלעכאַנאָװן. אָבער ער פֿלעגט דערפֿון װײניק נתפּעל װערן. אײנמאָל האָט אים צערעטעלי אַזױ אָפּגעשמיסן בפֿני כל עם ועדה, אַז זײַן מאָראַלישע פֿיזיאָנאָמיע איז געװאָרן באַשײנפּערלעך־בולט פֿאַרן גאַנצן צוזאַמענפֿאָר, און אַלעקסינסקי האָט דערויף אַפֿילו זײַנע קװיטשיקע צװישנרופֿן נישט געמאַכט.

צערעטעלי, אַ הױכער, אַ שײנער מיט אַ קרענקלעכער רויטקײט אין פּנים און טיפֿן גלאַנץ אין די אויגן, האָט גערעדט נישט איבעריק גוט רוסיש. װי אַלע קאַװקאַזער, פֿלעגט ער רײדן מיט אַן „אַקצענט". אָבער דאָס איז געװען בלויז די ערשטע מינוטן. פֿלעגט ער זיך פֿאַנאַנדעררײדן, פֿלעגן שוין די װערטער בײַ אים שטראָמען פֿליסיק, שײן, און פֿלעגן אָנצינדן מיט דעם אינערלעכן פּאַטאָס, װאָס דער רעדנער האָט פֿאַרמאָגט אין זיך.

אַלעקסינסקי האָט עפּעס, אויף זײַן שטײגער, אָנגערירט די פֿראַקציע פֿאַר איר נאָכגיביקײט און פּחדנות אין דומע. צערעטעלי האָט געבעטן אַ װאָרט. ער דערצײלט װעגן דעם, װי אַזױ דער דומע־פֿאָרזיצער גאָלאָװין [אַ קאַדעט] איז שטרענג צו די סאָצ. דעמאָקראַטישע רעדנער, ער איז מקפּיד בײַ זײ אויף יעדן האָר; אַלע דעפּוטאַטן אָבער װערן זיך קענען דעם און היטן זײער װירדע. נאָר אָט האָט אײנמאָל פּאַסירט, אַז ס'איז אַרויס אַ סאָצ. דעמאָקראַטישער דעפּוטאַט אויף דער טריבונע, האָט עפּעס געװאָלט מאַכן אַ פֿאַרשלאָג. [illegible] פֿאָדערט בײַ אים, ער זאָל אים פֿריער װײַז[illegible]

האָט ער חיד איבערדייענען. ער וויל איינפירן אַ פאָרצענזור אויף די סאָציאַליסטישע רעדעס. דאָס איז אַ בזיון, אַ דערנידערונג. דער דעפוטאַט אָבער האָט זיך פאַרלאָרן ווי אַ חדר-יונגל פאַרן רבין, האָט דערלאַנגט דעם פאָרזיצער דאָס פאַפּירל און דערמיט קאָמפּראָמיטירט די גאַנצע פראַקציע. און דער דאָזיקער ווערנער, פאַרענדיקט צערע-טעלי׳ן מייסטערהאַפטע רעדע, איז געווען דער דעפוטאַט אַלעק-סינסקי. דאָס איז באמת געווען אַזוי צעטעמפּערנדיק, אַז אַלעק-סינסקי איז געבליבן זיצן שטילשווייגנדיק מיט אַן אַראָפּגעבוי-גענעם קאָפּ...

ווי איך האָב שוין דערציילט, האָט אונזער דעלעגאַציע פאַרמאָגט אין זיך פאַרשידענע שאַטירונגען און ניואַנסן אין די פּאָליטיש-טאַקטישע פראַגן. אויסער צוויי-דריי אויסגעשפּראָכענע באָלשעוויקעס, זענען מיר געווען אַ מאַן 11, וועלכע האָבן נישט מסכים געווען מיט די דעמאָלטיקע לאָזונגען פונם צענטראַל-קאָמיטעט [פאַראַנט-וואָרטלעכע רעגירונג] און דער פּרינציפּיעלער ליניע פון דער דו-מע-פראַקציע. צווישן די 11 זענען געווען: בראָניסלאַוו גראָסער, די-ין, אַ. ליטוואַק, הירש לוריע [אַלבערט] און איך.

גראָסער איז אַפילו אַרויסגעטראָטן מיט אַ זייער געלינגענער קריטיק וועגן דער פּאָליטיק פון צ. ק. און האָט דערמיט אויסגענומען בײַ די באָלשעוויקעס. אַלעקסינסקיס קליינלעכע אָנפאַלן אָבער אויף די דעפוטאַטן האָבן אונז געצוואונגען עפנטלעך זיך אָפּצוגרענעצן פון די מעטאָדן פונם דאָזיקן דעפוטאַט און שאַרף פאַרורטיילן זיינע פּאָלעמישע דרכים. אַזאַ דערקלערונג איז אַריינגעטראָגן געוואָרן דורך אונז, און איז דורכגעלייענט געוואָרן פון דער טריבונע.

און נישט בלויז מיר אַליין. אויך צווישן די באָלשעוויקעס האָבן זיך געפינען אַזעלכע, וועלכע זענען געווען שטאַרק שאָ-קירט פון אַלעקסינסקיס שטיק און זיי האָבן אים געדולדעט בלויז דערפאַר, ווייל ער איז זיי דעמאָלט זייער צונוץ-געקומען. מיר איז אויסגעקומען צו ריידן וועגן דעם מיט לענינען.

יענער האָט שטאַרק געוואָלט אויסנוצן די ,באָלשעוויסטישע׳ שטימונג בײַ אונז. ווען איך האָב איינמאָל געמאַכט אַ פאָרשלאַג צוליב אַ פּאָליטישער דירעקטיוו פאַרן צ. ק., וואָס איז געווען אַנ-

געמבאַר אויך פאַר לענינען, האָט ער זיך מיט מיר געטראָפן און פאָרגעלייגט געמיינזאַם דעם פאָרשלאַג צו רעדאַגירן. מיר האָבן דעמאָלט זיך צערעדט וועגן דער אויפפירונג פון דער באָלשעוויסטישער פראַקציע בכלל און באַזונדערס וועגן אַלעקסינסקין. „וואָס קאָן איך מיט אים מאַכן", האָט ער דערויף געענטפערט מיט זיין כיטרן שמייכל: „איר מיינט, אַז מיר שאַנעווען ער? אין אונזער פראַקציע פאַרשרייט ער מיך אויך אַלס אַן אָפּאָרטוניסט". און, דאָס איז טאַקע געווען אמת.

אַלעקסינסקי מיט זיין גרופע האָט געבילדעט דעם לינקסטן פליגל אין דער באָלשעוויסטישער פראַקציע. ער האָט זיך גע־מאַכט מיט זיינע שאַרפע אַרויסטרעטונגען זייער פאָפּולער ביי די בריטסטע מאַסן, און דאָס האָט באַוויזן לענינען זיך מיט אים צו רעכענען און אים אויסנוצן אינם קאַמף מיטן מענשעוויזם. ער פלעגט זיצן אויף דער טריבונע, אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף דער האַנט, פלעגט קוקן מעפּיסטאָפעליש מיט זיינע לאַכעדיקע אויגן אויפן טומלדיקן, רוישנדיקן עולם, און מען פלעגט קיינמאָל נישט קאָנען אָנכאַפּן, צי פאַרדריסן אים אַזעלכע סקאַנדאַלן, צי ער איז מיט זיי צופרידן. יעדנפאַלס פלעגט ער פון זיין זייט קיינמאָל גאָרנישט טון, כדי זיינע לייט צו באַרויקן.

כדי שוין איבגאַנצן צו פאַרענדיקן מיט אַלעקסינסקין, וויל איך נאָך צוגעבן, אַז איידער דער צוזאַמענפאָר האָט זיך נאָך גע־שלאָסן, האָט זיך באַקומען אַ דרינגנדיקע אויפפאָדערונג פון פּע־טערבורג, אַז אַלע דעפּוטאַטן זאָלן אַמיטנעלסטן אַהין קומען, צו־ליב דער ערנסטער פּאָליטישער לאַגע. צערעטעלי און די איבעריקע זענען תיכף אָפּגעפאָרן קיין פּעטערבורג. זיי זענען גיך אַרעס־טירט געוואָרן און פאַרורטיילט אויף לאַנגע יאָרן קאַטאָרגע. אַלעק־סינסקי אָבער האָט זיך נישט געאיילט צו פאָרן, איז פאַרבליבן אין אויסלאַנד און האָט דאָרט געגרינדעט אַן אייגענע גרופּע „וופּעריאָד", אַלס עקסטרע ריכטונג אין דער באָלשעוויסטישער פראַקציע.

אין יאָר 1912 איז מיר אויסגעקומען צו באַגעגענען זיך מיט אים אין דיטענעוו. ער האָט נאָך אַלץ גערעדט מיט איטאָן פון אַן אינספּעקטאָר אין דער רעוואָלוציע. ער האָט מיר דערציילט,

אז ער לערנט זיך איצט יידיש, כדי צו קאנטראלירן אין אריגינאל דאס, וואס מיר שרייבן.

באלד ווי די מלחמה האט אויסגעבראכן, האט ער תיכף פארנומען א „פאטריאטישע" פאזיציע, האט אנגעהויבן רופן צו פאטערלאנדס פארטיידיקונג און האט זיך אראפגעגליטשט אלץ נידעריקער און נידעריקער, ביז ער איז אינגאנצן אריינגעפאלן אין די ארעמס פון קאלטשאקן און די איבעריקע אקטיווע קאנטר-רעוואלוציאנערן. אזוי האט דער פארברענטער „באלשעוויק" פארענדיקט זיין קאריערע אלס רענעגאט און ארבעטער-פיינט.

ס'האט אויך אויסגעבראכן אן ערנסטער, שווערער קאנפליקט צוליב א רעדע פון ראזא לוקסעמבורג. דער אינצידענט איז געווען אזא פיינלעכער, דאס ס'איז נאכדעם באשלאסן געווארן אים אינגאנצן אויסמעקן פון די פראטאקאלן און וועגן אים אין די ארגאניזאציעס גישט באריכטן.

אבער ווען דריי מענטשן אפילו ווייסן א סוד איז ער שוין אויך אויס סוד. בפרט, אז יענע סצענעס האבן ביינעלעבט העכער 300 מאן. דער אינצידענט איז טאקע גיך געווארן א סוד פאר גאנץ בראד. און ווי אלע „געהיימנישן", וועלכע גייען איבער פון מויל צו מויל, האט מען אויך יענע מעשה צופלאון, פארדרייט און מגזם געווען אויף א סך מער, ווי ס'איז געווען אין דער ווירקלעכקייט.

פאר דער צייט איז שוין וועגן אינצידענט געשריבן געווארן אין דער פרעסע; די צייט האט אויך אפגעשטעמפט זיין שארפקייט און מען קאן שוין וועגן אים דערציילן גאנץ אביעקטיוו, ווי וועגן א היסטארישן פאקט.

ראזא לוקסעמבורג איז געקומען אויפן צוזאמענפאר אי אלס שליח פון דער דייטשער סאציאל-דעמאקראטישער פארטיי, אי אלס דעלעגאט פון דער פוילישער סאציאל-דעמאקראטיע. באלד ווי זי איז געקומען האט זי געבעטן א ווארט אויף צו באגריסן דעם צוזאמענפאר אין נאמען פון צ.ק. פון דער דייטשער ס.ד.-פארטיי, די „באגריסונג" אירע האט געדויערט א שעה צייט. דאס איז אבער געווען א גאנץ געדיינלעכער פראקציאנעלער רעפעראט וועגן דער רעוואלוציע אין רוסלאנד און אירע אויפגאבן. די מענשעוויקעס און אנדערע דעלעגאטן פון

צענטער זענען געווען שטאַרק אויפגעבראַכט קעגן דעם. זיי האָבן דאָס געהאַלטן פאַר אַ נישט דערלאָזבאַרע טאַקטלאָזיקייט.

קיינער, האָבן זיי געטענהט, קאָן גאָרנישט האָבן קעגן דעם, אַז לוקסעמבורג אַלס מיטגליד פון צוזאַמענפאָר זאָל אויסדריקן אירע בליקן אין דער דיסקוסיע איבער דער טאַקטיק; אָבער לוקסעמבורג אַלס דעלעגאַט פון צ.ק. פון דער דייטשער פאַרטיי, האָט נישט געטאָרט אין איר באַגריסונגס-רעדע באַריִרן פראַקציאָנעלע שטרייט-פראַגן.

אָבער דער דאָזיקער אַרויסטריט איז נאָך אַריבער בשלום. אָן אינצידענטן. בלויז אין די קולואַרן האָט מען זיך געקאָכט און געאַמפּערט איבער דעם „מיסברויך פון גאַסטפריינטלעכקייט".

שפּעטער האָט זי אין נאָמען פון איר פראַקציע געלייענט אַ רעפעראַט וועגן דער טאַקטיק. אין רעפעראַט האָט זי זיך אָפּגעגרענעצט אויך פון די באָלשעוויקעס. די פּ.ס.ד., האָט זי געזאָגט, קוקן אויף אַן אויפשטאַנד אַנדערש, ווי די באָלשעוויקעס. די ערשטע באַקעמפן דעם באָלשעוויסטישן מעכאַנישן בליק אויף דער רעוואָלוציע; זיי האַלטן נישט, אַז מען קאָן באַוואָפענען דאָס גאַנץ פאָלק און צוגרייטן אַן אויפשטאַנד און אַפילו באַשטימען אַ טאָג, ווען ער וועט זיך אָנהויבן.

ה' אַבראַמאָוויטש האָט דערויף אין זיין רעפעראַט אָנגעוויזן, אַז די רעפערענטין זיצט אייגנטלעך אויף צוויי שטולן. פּלעכאַנאָוו האָט אים אַפילו נאָכדעם פאַרבעסערט: די רעפערענטין זיצט גאָר, חלילה, נישט אויף קיין שטול. זי שוועבט אויף אַ וואָלקן, ווי ראַפאַעלס מאַדאָנע. דער גאַנצער זאַל האָט געלאַכט און לוקסעמבורג אויך מיט אַלע.

אָבער אין איר „שלוס-וואָרט" איז זי זייער שאַרף און בייסיק באַפאַלן אַבראַמאָוויטשן. דער דאָזיקער פּאָלעמישער מעטאָד האָט שוין קיינעם נישט פאַר'חידושט און באַזונדערס געווירקט. דאָס-וואָס, קיין פּעפער און אַפילו גאַל, האָט אויפן צוזאַמענפאָר נישט אויסגעפעלט. די רעדנער פון אַלע פראַקציעס האָבן עס פאַרמאָגט אין אַ גרויסן מאָס.

אָבער פּלוצלינג דערהערט זיך, ווי די רעדנערין דריקט זיך אויס אומגעפער אַזוי: „אַבראַמאָוויטש און זיין גלייכן געהערן צו די יעניקע

װאָס שפּעקולירן אויף טוקער, צי ער װעט װערן בילקער, צי טײַערער". איך געדענק שױן נישט גענױ דעם אױסדרוק, אָבער אַלע האָבן געהאַט דעם אײַנדרוק, אַז דאָס איז געװען געװענדעט קעגן דער גאַנצער בונדישער דעלעגאַציע.

מיר גלױבן נישט אונזערע אײגענע אױערן. נעבן מיר איז שכנות איז גראָד געזעסן צבֿיון [ד"ר האָפמאַן]. מיר קוקן אײנער אױפן צװײטן. פּלוצלינג רײַסט זיך בײַ אים אַרױס דער ערשטער: „אַ שאַנדע! אַ חרפּה!" און נאָך אים האָט שױן אונזער גאַנצע דעלעגאַציע גענומען שרײַען, טומלען און נישט געלאָזט דער רעפערענטין װײַטער רײדן. זי אַלײן איז געשטאַנען אױף דער טריבונע בלאַס, פאַרלאָרן און האָט נישט געװוּסט, װאָס װײַטער צו טון.

דעם פּאָדזיץ האָט גראָד דאַמאָלסט געפירט מעדעם. ער האָט אַלס דזשענטעלמען, האָט גובר געװען אין זיך זײַן צאָרן און דאָס פּרובירט באַרויקן אונזער פראַקציע מיטן גלעקל. אָבער ס'האָט נישט געהאָלפן. דער טומל איז געװאָרן שטאַרקער, מיר האָבן באַין אופן נישט דערלױבט דער רעפערענטין ענדיקן איר װאָרט און מעדעם איז געװען געצװוּנגען צו שליסן די זיצונג.

איצט ערשט האָבן זיך אָנגעהױבן פירן אונטערהאַנדלונגען. מיר האָבן געמאָלדן, דאָס מיר פאָדערן קאַטעגאָריש אַז אונזער פּראָטעסט-דערקלערונג זאָל איבערגעלײענט װערן פון דער טריבונע [לױטן רעגלאַמען האָט דאָס פּרעזידיום געהאַט רעכט נישט צו לאָזן מעלדונגען, װעלכע זענען געװען מסוגל אַרױסרופן אינצידענטן]. די פּ.ס.ד. װידער האָבן געמאָלדן, אַז זײ װעלן רעאַגירן מיט אַ סקאַנדאַל אין פאַל, װען אונזער מעלדונג װעט דורכגעלײענט װערן.

די שטימונג איז געװען אַזאַ אױפגעבראַכטע, דאָס מיר זענען גרײט געװען צו גײן אױף אַן אױפרײס פון צוזאַמענפאָר אין פאַל װען אונזער פאָדערונג װעט נישט באַפרידיקט װערן. די מענשעװיקעס האָבן געהאַלטן מיט אונז און האָבן אונז געגעבן פולקאָם גערעכט. אין קאָנפליקט האָט זיך אַרײַנגעמישט אױך מאַקסים גאָרקי [ער איז געװען אַלס אַ גאַסט]. ער האָט זיך באַמיט צו באַװײַזן, אַז דער דערמאָנטער אױסדרוק איז נישט געװען געװענדעט קעגן ייִדן בכלל

און האָט נישט געהאַט דעם אַנטיסעמיטישן בייגעשמאַק, ווי אַנדערע האָבן אים אויסגעטייטשט.

דער סכסוך האָט אָפּגעטומען פֿײַם צוזאַמענפֿאָר אַ גאַנצן האַלבן טאָג הפסקה. סוף־כּל־סוף איז מען געקומען צו אַ הסכּם, אַז ס'זאָל דורכגעלייענט ווערן פֿון טריבונע אַלע דעקלאַראַציעס פֿון די פֿראַקציעס וועגן דעם ענין און זיי זאָלן צוזאַמען מיטן אינצידענט נישט אַריינגעטראָגן ווערן אין פּראָטאָקאָל. לויטן ענטפֿער האָט איר רעפֿעראַט גײַסט פֿאַרענדיקט און זי איז שוין עפּעס אויסן צוזאַמענפֿאָר מער נישט אַרויסגעטראָטן.

ס'דערמאָנט זיך מיר נאָך אַן עפּיזאָד מיט דער פּ.ס.ד.קיטשער דעלעגאַציע. דאָס איז אַפֿילו אַ קליינינקייט, אָבער ס'כאַראַקטעריזירט זייער די פֿיזיאָנאָמיע פֿון דער דעלעגאַציע.

אויפֿן צוזאַמענפֿאָר איז דורכגעפֿירט געוואָרן אַ סערוזנלעכע אַנקעטע בײַ די אָנטיילנעמער. דאָרט איז אויך געווען אַ רובריק פֿאַר נאַציאָנאַלער אָנגעהעריקייט. אין רעזולטאַט האָט זיך באַקומען, אַז אַלע פֿראַקציעס (אויסער די לעטן, פֿאַרשטייט זיך), האָבן פֿאַרמאָגט בײַ זיך אַ געוויסן, אַ גרעסערן אָדער אַ קלענערן, פּראָצענט ייִדן. די פּ.ס.ד.קישע דעלעגאַציע איז באַשטאַנען פֿון לויטער „פּאָליאַקן“.

דאָס האָט אַרויסגערופֿן אַ שטאַרקן געלעכטער אויפֿן גאַנצן זאַל. אַפֿילו די, וואָס האָבן פֿריִענלעך פֿריִער נישט געקאָנט די מיטגלידער פֿון דער פּ.ס.ד.קישער פֿראַקציע האָבן זיך לײַכט געקאָנט איבערצײַגן לויט די נעמען, צו וואָס פֿאַר אַ נאַציע ס'געהערט די איבערוויגנדיקע מערהייט פֿון דער דערמאָנטער פֿראַקציע.

בפֿרט איז אַזאַ רעזולטאַט אויסגעקומען קאָמיש פֿאַר אונז „בונדיסטן“ פֿון פּוילן, וועלכע האָבן גוט געקענט די דעלעגאַטן פֿון דער דערמאָנטער פֿראַקציע און זייער „נאַציאָנאַלער אָפּשטאַמונג“. נישט ווייניק פֿון זיי זענען פֿריִער געווען אין „בונד“, זיי האָבן זיך אַוועקגעלאָזן אַרבעטן צווישן פּוילישן פּראָלעטאַריאַט און האָבן זיך איצט שוין דעקלאַרירט ווי הונדערט־פּראָצענטיקע פּאָליאַקן...

בכלל האָט אין דער פּ.ס.ד.קישער פֿראַקציע געהערשט אַ „רירנדיקע“ אײַנהייט. אויסער איינעם פֿון זיי, וואָס האָט זיך אַרויסגעבראָכן פֿון דער דיסציפּלין, דער אַלטער סטאַניסלאַוו ן. טרוסעוויטש וזאַ־

קיעווסקי, געשטאָרבן מיט איניקע יאָר צוריק אין רוסלאַנד אַלס „פּאָלישעוויסטישער" טווערן און האָט געשטימט אין פֿיל פֿראַגן מיט די מענשעוויקעס, האָבן אַלע איבעריקע געשטימט לויט אַ קאָמענדע. אַ קאָמאַנדע — טאַקע אין בוכשטעבלעכן זינען פֿון וואָרט. צו דערין איז געווען שולדיק די רוסישע שפּראַך, וועלכע איז געווען נישט איבעריק פֿאַרשטענדלעך פֿאַר די פּ.ס.ד.קישע דעלעגאַטן, צי דייער פּאָליטישער ניוואָ איז געווען נישט קיין איבעריק הויכער. — אַ פֿאַקט איז אָבער, אַז זיי פֿלעגן זיך ווייניק אָריענטירן בײַ די אָפּשטימונגען.

אין דער צייט ווען אונזער דעלעגאַציע האָט אַרויסגעוויזן אַ רייכקייט אין ניואַנסן, שאַטירונגען, און בליקן אין די אָפּשטימונגען זענען דורכגעגאַנגען באַוווסטזיניק־זעלבשטענדיק בײַ יעדן מיטגליד, האָט די פּ.ס.ד.קישע דעלעגאַציע געשטימט אַלע ווי איין מאַן, לויט אַ באַפֿעל. אויף די ערשטע בענק איז געזעסן מאַרכלעווסקי [קויאַווסקי], פֿאַר יעדער אָפּשטימונג פֿלעגט ער זיך אויפֿהויבן און געבן דיטלעכע צייכנס, ווי אַזוי צו שטימען. ס׳פֿלעגט זײַן פֿאַלן, הען דעלעגאַטן פֿלעגן זיך טועה זײַן און הויבן די האַנט, ווען מען האָט נישט באַדאַרפֿט, אָדער פֿאַרקערט, פֿלעגן זיי באַלד אויפֿן אָרט, פֿאַר אַלעמען אין די אויגן, קאָריגירט ווערן, באַגלייט מיט אַ געלעכטער פֿון זאַל, — דורכן שטרייכגן אויפֿזעער.

די פּ.ס.ד.קישע דעלעגאַציע איז אויך נישט געווען אין אָרדענונג מיט די מאַנדאַטן, וועלכע זי האָט מיטגעבראַכט מיט זיך. פֿון לאָדז אַליין זענען געקומען 24 דעלעגאַטן. מיר זענען געווען גוט באַקאַנט מיט די פֿאַרהעלטעניסן פֿון דער לאָדזער אָרגאַניזאַציע און ס׳איז געווען פֿאַר אונז אַלעמען פֿאַרשיינפֿערלעך קלאָר, אַז אַזאַ הויכע ציפֿער [ס׳האָט אויסגעמאַכט העכער 7000 אָרגאַניזירטע מיטגלידער אין לאָדז] איז פֿיקטיוו אַ לעכערלעכע פֿיקציע.

איך בין געווען דעלעגירט אין דער מאַנדאַטן־קאָמיסיע פֿון בונד: אַ. קרעמער, נח און איך [און האָב זיך איבערצײַגט, אַז ס׳איז אוממעגלעך אין דער מאַנדאַטן־קאָמיסיע עפּעס צו דערגרייכן. די באָלשעוויקעס, לעטן און ס.ס.ד. האָבן דאָרט געהאַט אַ מערהייט אויף איין שטים און זיי האָבן געהאַנדלט, ווי ס׳האָט זיך זיי געגלוסט און געוואָלט. דער פֿאַרשטייער פֿון דער מערהייט [קאַמענעוו] האָט

אַפילו געמאַכט דעם צוזאַמענפאָר פאָרשלאַגן, וועלכע די קאָמיסיע אַלס גאַנצע האָט גאָרנישט באַטראַכט. ס'זענען אויסגעבראָכן צוליב דעם שטורמישע אינצידענטן, אָבער מען האָט גאָרנישט געקאָנט מאַכן. אַזוי זענען אויך באַשטעטיקט געוואָרן אַלע 24 לאָרזוער מאַנדאַטן

אָבער דאָס ווערטל „לאָדזשער מאַנדאַטן" איז שוין געוואָרן אַ נעבעך-וואָרט פאַר יעדער פיקציע. מאַרטאָוו האָט דאָס דער ערשטער באַנוצט אין זיינער אַ רעדע און דאָס האָט זיך אָנגענומען.

ס'איז אַפילו צוליב דעם איינמאָל געקומען צו אַ סקאַנדאַל. בעת אַ טומל אין זאַל האָט איינער פון אונזער דעלעגאַציע (קלעוואַנסקי, דער באַרימטער „מאַקסים"'ן) אויסגעשריען: „לאָדזשער מאַנדאַטן, שווייגט!". דאָס האָט שטאַרק דערצאָרנט די פּ.ס.ד.-ישע פראַקציע. ס'האָט אויסגעבראָכן אַ ווילדער סקאַנדאַל. די זאַך איז אַריבער צום פּרעזידיום-געריכט. יענער האָט איינגעזען אין די ווערטער אַ באַליידיקונג און האָט באַשלאָסן צו רופן דעם חבר, וואָס האָט געמאַכט דעם צווישן-רוף צו אָרדענונג.

דער צונאָמען „לאָדזשער מאַנדאַטן" אָבער איז שוין פאַרבליבן פאַר דער פּוילישער דעלעגאַציע די גאַנצע צייט.

* *

די אַרבעט פון צוזאַמענפאָר האָט זיך זייער געשלעפּט און קוים געריהרט פון אָרט. און ס'איז קיין חידוש נישט. אויף אים זענען געקומען די פראַקציעס נישט מיט דער כוונה צו לייזן אַ גאַנצע רייע פּראַקטישע פראַגן, וואָס האָבן זיך נישט געלאָזט אָפּלייגן, נישט כדי צו געפינען אַן אינטעגראַלע ליניע, וואָס זאָל זיין אָנגענומבאַר פאַר אַלע פּאַרטיי-מיטגלידער. ניין, יעדע פראַקציע האָט געוואָלט אויפן צוזאַמענפאָר „באַקומען די מאַכט", געוואָלט מנצח זיין דעם קעגנער מיט מעכאַנישע און אַפילו פיזישע מיטלען און דורכפירן אַלע פראַקציאָנעלע באַשלוסן פון א' ביז ת'.

דערפאַר האָט מען שוין לכתחילה פאָרגעלייגט אַ לאַנגן „טעאָרעטישן" צעטל פראַגן פאַרן סדר-היום, וואָס וואָלט אומגעלעך זיין אויסצושעפּן חדשים לאַנג. אַלע פּרינציפּיעלע חילוקי-דעות אין דער פּאַרטיי, אַלע טעאָרעטישע ויכּוחים, וואָס האָבן זיך געפירט אין די לעצטע יאָרן-לאַנג, האָט מען דאָ אין לאָנדאָן געוואָלט לייזן.

דערצו זענען נאָך אויבן צוזאַמענפאָר געקומען נישט בלויז די פּראַקטישע פּאַרטיי-טוער (זיי האָט מען אַם קנאַפּסטן דאָרט געהערט), נאָר אויך אַלע ליטעראַטן און טעאָרעטיקער, וועלכע זענען גרייט צו פּילפּלען זיך, אַזוי ווי תּלמודיסטן איבער דער גמרא, וועגן יעדן קוצו של יוד.

אונזער דעלעגאַציע האָט דערום פאָרגעלייגט צונויפצושטעלן דעם טאָג-אָרדנונג בלויז פון איינציקע פּאָליטיש-פּראַקטישע פראַגן, וועלכע האָבן געדאַרפט דינען אַלס דירעקטיוו פאַר דער ווייטערדיקער אַרבעט.

קעגן דעם זענען אַרויסגעטראָטן די באָלשעווי-קעס. זיי האָבן געטענהט, אַז די סאָציאַל-דעמאָקראַטיע צייכנט זיך אויס גראָד מיט דעם, וואָס זי גייט-צו צו אַלע טאָגלעכע פראַגן באַוואָפנט מיט טעאָרעטישער קריטיק.

דערויף האָט פּאָזנער (גראָסער) געענטפערט, אַז די סאָצ. דע-מאָקראַטיע צייכנט זיך אָבער אויס מיט נאָך אַ מעלה: זי לעבט, קיינמאָל נישט קיין טעאָרעטישע פראַגן „אין און פאַר זיך“. זי ווענ-דעט שטענדיק אָן די גאַנצע טעאָרעטישע פּרינציפּן אויף קאָנקרעטע פראַגן פון דער טאָגלעכער פּראַקטיק, אין דאָס ליגט-פאָר די בונדישע דעלעגאַציע. דער צוזאַמענפאָר טאָר נישט פאַרוואַנדלט ווערן אין אַ דיסקוסיע-קלוב צווישן די פראַקציעס, נאָר ער מוז פאַרבלייבן אַ פּאָליטישע קערפּערשאַפט פאַר פּראַקטישע באַשלוסן. אין דעם זינען האָבן אויך גערעדט אַבראַמאָוויטש און די איבעריקע בונדישע רעדנער.

אויך טראָצקי איז צוגעשטאַנען צו אונזער מיינונג. ער האָט אָנגעוויזן, אַז די באַזונדערע נטיה פון די רוסישע סאָציאַל-דעמאָ-קראַטן צו סכאָלאַסטיק, נעמט זיך הויפּטזעכלעך פון דער אָרעמער פּאָליטישער פּראַקטיק. ווייל מען קען נישט פּראַקטיש האַנדלען, באַשעפטיקט מען זיך מיט טעאָרעטישע ויכּוחים.

אָבער די באָלשעוויקעס האָבן נישט געוואָלט מוותּר-זיין אויף איין פּונקט פון זייער סדר-היום. וועגן יעדן פּונקט האָבן זיי געפירט פּאָרמעלע ויכּוחים פאַר און קעגן. די פאָרמעלע טענות זענען זיך אַריבער אין טעאָרעטישע פּרינציפּן, אַזוי אַז גאַנצע פינף טעג זענען אַוועק בלויז אויסצושטעלן אַ טאָג-אָרדענונג און די רייע פון די פראַגן. בײַ יעדער קלייניקייט איז פאָרגעקומען אַ נאָמענטלעכע אָפּ-

שטימונג דורך קאָרטלעך, וואָס ס'האָט זיך געצויגן שעהן-לאַנג.

איינציקע טעאָרעטיש-אַבסטראַקטע פראַגן איז אונז שאַקע געלונגען דורכצוואַרפן, אַדאַנק דעם, וואָס די לעטן האָבן געשטימט מיט אונז.

די ערשטע פּאָליטישע רעזאָלוציע, וואָס דעם צוזאַמענפאָר האָט זיך איינגעגעבן אַרויסצוטראָגן — „וועגן דער באַציִונג צו ניִשט-פּראָלעטאַרישע פּאַרטייען" — איז אָנגענומען געוואָרן ערשט נאָך 15 טעג באַראַטן זיך. די דאָזיקע רעזאָלוציע האָט באַקומען אַ גרויסע מערהייט אַדאַנק דעם, וואָס אויך אונזער „לינקער צענטער" האָט געשטימט פאַר איר אַלס באַזיס, מיט דער כוונה נאָכדעם אָפּהאַקן איר קאַנטיקייט און פּראַקטיציאָנעלע עקן. די באָלשעוויקעס האָבן אָבער נאָכדעם שוין ניִשט דורכגעלאָזן קיין איין אויסבעסערונג, און זי איז דורכגעגאַנגען אין איר ערשטער, עקסטער פאָרם.

דער תוך פון די חילוקי-דעות איז באַשטאַנען דערין: די מענשעוויקעס האָבן זיך געהאַלטן ביי אַ סכעמע, אַז די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד איז אַ בורזשואַזע. זענען דערום די בורזשואַזע קלאַסן און — אַמשטאַרקסטן — די אינדוסטריעלע בורזשואַזיע אויך פּאַראינטערעסירט אין איר דורכפירונג. דעריבער דאַרף זיך ניִשט דער פּראָלעטאַריאַט איזאָלירן, זיך אָפּשוואַכן מיט זיין איינזאַמקייט, נאָר ער דאַרף אויך דער בורזשואַזיע שטויסן אויפן רעוואָלוציאָנערן וועג און זיך שטעלן אָן שפּיץ פון דער „אַלגעמיינער נאַציאָנאַלער רעוואָלוציע". דערביי דאַרף ער אָפּהיטן זיין זעבשטענדיקייט און קלאַסן-אידעאָלאָגיע.

די באָלשעוויקעס ווידער זענען אַרויס פון אַ צווייטער סכעמע, אַז די מיטעלע און גרויס-בורזשואַזיע זענען שוין, לויט זייער סאָציאַלער לאַגע, קאָנטר-רעוואָלוציאָנער. אויף איין וועג מיטן פּראָלעטאַריאַט וועלן זיי שוין קיינמאָל ניִשט גיין. דעריבער קומט אים אויס דורכצופירן אַפילו די בורזשואַזע רעוואָלוציע — קעגן דער בורזשואַזיע. דערפאַר קאָן ער אָבער טרעפן אמתע פאַרבינדעטע ביים פּויערטום, וועלכער איז אויך פאַרינטערעסירט אין דער רעוואָלוציע, און אין דער ריכטונג דאַרף געבויט ווערן די גאַנצע טאַקטיק.

ראָזאַ לוקסעמבורג און טראָצקי זענען געשטאַנען אויפן שטאַנדפּונקט, אַז די בורזשואַזיע בכלל [אַלע אירע גרופּן] איז היינט שוין נישט מסוגל צו גיין מיטן פּראָלעטאַריאַט. האָט ער דערום אויף קיינעם נישט צו האָפן און מוז די איצטיקע בורזשואַזע רעוואָלוציע פאַרוואַנדלען אין אַ פאַרמאַנענטע, דויערנדיקע פּראָלעטאַרישע רעוואָלוציע, ביז זי וועט דערגיין צו אַ סאָציאַליסטישער איבערקערעניש.

די רעכטע צענטריסטן פון „בונד" [אַבראַמאָוויטש, ליבער] האָבן געטענהט, אַז מען קאָן בכלל זיך נישט האַלטן בײַ קיין שום פעסטגעשטעלטער סכעמע. דער פּראָלעטאַריאַט דאַרף אויסנוצן יעדע גינציקע פאַר אים לאַגע. אויב עס שאַפט זיך אַ רעוואָלוציאָנערע סיטואַציע, אין וועלכער די בורזשואַזיע ווערט אויך אַריינגעצויגן, טאָר מען זי נישט אָפּשטויסן און זיך אָפּזאָגן דאָס אויסצונוצן. זיי זענען אָבער אויך מודה, אַז נענטער צום פּראָלעטאַריאַט שטייען די פּויערים-פּאַרטייען און מיט זיי זענען גיכער מעגלעך פּאָליטישע אָפּמאַכונגען, ווי מיט דער שטאָטישער בורזשואַזיע.

יעדע ריכטונג האָט, אין זין פון אירע פּרינציפּן, אַריינגעטראָגן אַן אַנטשפּרעכנדיקע רעזאָלוציע. די לעצטע מינוט אָבער האָבן די פּ.ס.ד. צוריקגעצויגן זייער רעזאָלוציע [זי איז געווען מער אָנגענומען פאַרן צענטער] און אַזוי-אַרום איז דורכגעגאַנגען, ווי איך האָב שוין דערציילט, מיט אַן איבערוויגנדיקער מערהייט, די באָלשעוויסטישע רעזאָלוציע.

קיין סאָלידע טעאָרעטיקער און שאַרפע פּאָלעמיסטן האָבן אויפן צוזאַמענפאָר נישט אויסגעפעלט. יעדע פראַקציע האָט אַרויסגעשטעלט דאָס בעסטע, דאָס שענסטע, וואָס זי האָט פאַרמאָגט.

רייכער אין אינטעלעקטועלע כחות איז געווען די מענשעוויסטישע פראַקציע. איר צירונג איז געווען דער גרינדער און דער וועטעראַן פון דער רוסישער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע — געאָרגי פּלעכאַנאָוו. אַ מאָל, ווען ער פלעגט אַרויפגיין אויף דער טריבונע, פלעגט דאָס זיין פאַרן צוזאַמענפאָר אַ „געשעעניש". פון די קולואַרן און זייטיקע צימערן פלעגט מען לויפן הערן פּלעכאַנאָוון. ער פלעגט שטיין אין דער הויך, קוקן מיט זיינע שיינע טיפע אויגן, פול אינטעליגענ-

אויפן עולם, און שיסן זיינע געטאָקטע פיילן, אָנגעפילט מיט לייטן דונער און שפּאָט אויף זיינע קעגנער.

פלעגט אַמאָל ווערן אַ טומל און די צווישנרופן פלעגן אים שטערן ריידן, פלעגט ער באַהאַלטן און שטאָלץ פאַרלייגן זיינע הענט אויף זיין ברייטביינדיקער פיגור און רויק אָפּוואַרטן, ביז די אודיטאָריע וועט זיך באַרויקן. ער פלעגט האָבן אַ טבע — זיינע ערנסטע אַרויסטרעטונגען באַפּעפּערן און צוזאַלצן מיט ווערטלעך און ציטאַטן פון אָסטראָווסקיס, גאָגאָלס און מאָליערס קאָמעדיעס. אין דעם דאָזיקן מין ליטעראַטור איז ער געווען גאָר אַ גרויסער בקי. אָבער נישט קיין קלענערע בקיאות האָט ער פאַרמאָגט אין די ווערק פון מאַרקס און ענגעלס, פון וועלכע ער פלעגט ציטירן אויסענווייניק גאַנצע זייטן.

זיינע רעדעס זענען געווען ממש שעדעווורן פון קונץ־ווערק און פלעגן אַלעמען פאַרינטערעסירן מיט זייער אויסערלעבער שיינער פאָרם. ער איז געווען אַן אייראָפּעיער אין פולן זין פון וואָרט. ער פלעגט אַפילו זיין רוסיש אויך צווינגען מיט אַ ניגון פון אַ פראַנצויז. און די דאָזיקע „אייראָפּעישקייט", די דאָזיקע אָפּגעריסנקייט פון רוסלאַנד און פון דער פּסיכאָלאָגיע פון דעם נייעם דור רוסישע טוער, פלעגט אים דערווייטערן פון זיין רוסישער אודיטאָריע. ער האָט אָפט נישט געקאָנט פאַקן דעם לעבעדיקן קאָנטאַקט מיט איר, פלעגט אַריינפאַלן אין אַ פּערזענלעכן, צו־ענגאָצענטריסטישן טאָן, און פלעגט דערמיט אַריינטראָגן אַ דיסאָנאַנס אין זיין ריידן.

אַ צווייט אָרט, נאָך אים, אין דער פראַקציע האָט פאַרנומען יולי אָסיפּאָוויטש צעדערבוים (מאַרטאָוו). ער פאַרמאָגט נישט די נויטיקע מעלות פון אַ רעדנער, ער שטאַמלט אַפילו אַ ביסל צו. ער רעדט נערוועז און שלינגט ווערטער. אָבער בישלעכווייז באַהערשט ער די אויסערלעכע פאָרם, ער רעדט פליסיק און נעמט דעם עולם מיט זיין טיפער חריפות. ער איז אַ גלענצנדיקער פּאָלעמיסט. ביי אים איז נישטאָ פלעכאַנאָווס לייכטער, גראַציעזער קאַלאַמבור. ער בייסט גיפטיק מיט זיינע שטעכווערטלעך, און זיינע טרויעריקע גוטהאַרציקע אויגן פאַרציִען זיך אים מיט אַ גרין פייערל פון

אַ ייִד אַ קנאי. ער פֿאַרשטאָפּט זײַנע קעגנער׳ יסורים, נאָר ער צווינגט זיי זיך צוצוהערן, אַדאַנק זײַן איבערצײַגנדיקער אויפֿריכטיקייט.

דעם דריטן אָרט האָט פֿאַרנומען פּ. גורעוויטש (דאַן). ער איז אַ קאַלטער רעדנער מיט אַן אײַזערנער לאָגיק און רעאַל־פּאָליטישן שכל. ער ווילצלט זיך ניט, ווי פּלעכאַנאָוו, בײַסט זיך ניט, ווי מאַרטאָוו, נאָר פּאַטשט, פּײַטשט ער פּאַטשט איבערן קאָפּ, פֿון קעגנער מיט לאָגישע סילאָגיזמען און קאָנקרעטע פֿאַקטן. אין דער העלער בער צײַט רײַצט ער מיט זײַן עקסטקייט און פּראַקציאָנעלער אײַפּ־פּאַסונג. די באָלשעוויקעס קאָנען אים ניט הערן היינט, רײַסן אים אָפּט איבער און מאַכן אים ניט זעלטן ווילדע סצענעס.

ס׳האָט אויך גערעדט דער אַלטער (שוין דעמאָלט אַלטער) פּאַוועל באָריסאָוויטש אַקסעלראָד. ער האָט ניט קיין פֿאָרם אין רײדן און קאָן זײַנע געדאַנקען ניט פֿאָרמולירן אין קלאָרע זאַצן. אַלע הערן אים אָבער אויפֿמערקזאַם. זײַן אויטאָריטעט איז נאָך ניט געווען געבראָכן.

צו די מענשעוויסטישע לידערס דאַרף אויך צוגערעכנט ווערן מאַרטינאָוו, וועלכער זעט־אויס ווי אַ קלײנשטעטלדיקער מלמד, באַדעקט מיט שופּן, און פּשטלט זיך אין זײַנע פּאָליטישע רעפֿעראַטן, ווי אַ מלמד. עס איז אויך אײנמאָל אַרויסגעטראָטן, אין נאָמען פֿון די מענשעוויקעס, דער 1־טער פֿאָרזיצער פֿון פּעטערבורגער אַר־בעטער־ראַט און די גרויסע פֿיגור פֿון דער ערשטער רעוואָלוציע — כרוסטאַליעוו־נאָסאַר. אָבער ס׳האָט זיך שוין געפֿילט, אַז דאָס איז אַן / אונטערגייענדיקער שטערן און אַז ער האָט שוין זײַן ראָלע אָפּגעשפּילט (שפּעטער האָט ער זיך טאַקע אַראָפּגעלאָזט אין דער אונטערוועלט, האָט זיך אײן צײַט אַרומגעשלעפּט מיט אַנאַרכיסטן און איז דערנאָך פֿאַרשוווּנדן פֿון דער פּאָליטישער אויבערפֿלאַך).

בײַ די באָלשעוויקעס האָט, פֿאַרשטייט זיך, געשפּילט די ערשטע פֿידל — לענין אַלײן. אַ נידעריקער, אַ כּולער, מיט אַ געלער קורצער באָרד און קלײנע, מאָנגאָלישע אויגן, פֿלעגט ער אײַננעמען זײַנע צו־הערער מיט זײַנע גראַדליניקע, אײַנפֿאַכגעבויטע און נאָך אײַנפֿאַ־כער־אַרויסגעזאָגטע סכעמעס. ער פֿלעגט ניט רײדן געקינצלט; פּשוט און שטאַרק, ווי ער וואָלט האַקן האָלץ. און יעדן זאַץ האָט

זיך געפֿילט אַ שטיינערנע עקשנות פֿון אַ רוסישן סעקטאַנט. מיט זיין אייזערנער זיכערקייט פֿלעגט ער אָנשטעקן אויך זיינע צוהערער און זיינע אָנהייגער פֿלעגן שלינגען זיינע ווערטער, ווי אַ גלויביקער — דעם עוואַנגעליום. זיינע קעגנער פֿלעגט ער נישט שאַנעווען און פֿלעגט האַלטן אַלע מיטלען פֿאַר דערלאָזבאַר, אַבי זיי צו דיסקרעדיטירן.

דעם צווייטן אָרט האָט פֿאַרנומען אַלעקסינסקי. אַ מענטש אָן אַ באַזונדער ערודיציע, אָן אַ פּאָליטישער געזעצטקייט, אַ היסטעריקער מיט אַ שניידנדיקן פֿאַלצעט, האָט ער זיך אויסגעטיילט אין דער פֿראַקציע, ערשטנס, ווייל ער איז געווען אַ דעפּוטאַט, און צווייטנס, ווייל ער האָט שטאַרק נושא־חן־געווען בײַ די אורלער צוליב זיין אומבאַשרײַנקטער „לינקייט". ער האָט געהאַט אַ טבע — יעדן אמת אַזוי צו פֿאַרדרייען און פֿאַרפּלאָנטערן, אַז ער פֿלעגט אָפּשטויסן פֿון זיך אַפֿילו די, וואָס זענען געווען מיט אים מסכּים. אָן אַ סקאַנדאַל פֿלעגט ער קיין איין רעדע נישט פֿאַרענדיקן. די יונגער סאָלידערע באָלשעוויקעס פֿלעגט נישט זיין ניחא אַלעקסינסקיס דעביוטן, אָבער די האָבן אים געמוזט „דולדן".

ראָזענפֿעלד־קאַמענעוו פֿלעגט אויפֿן צוזאַמענפֿאָר גופֿא ווייניק אַרויסטרעטן. ער האָט געהאַט אויפֿצופּאַסן די „אינערלעכע דיסציפּלין" פֿון דער פֿראַקציע און השגחה־געבן אויף די אָפּשטימונגען.

אויסגעצייכנט זיך אַלס באָלשעוויסטישער רעדנער האָט זיך דעמאָלט אַן אַנדער פּאַרטיי־ליטעראַט — וואַלענטין [גאָלדענבערג־מאָשקאָווסקי]. דאָס איז געווען אַן אינטעליגענט אין מיטעלע יאָרן, אַ סאָלידער רעדנער מיט אַ שיינער פֿאָרם. שפּעטער, נאָך דער מערץ־רעוואָלוציע, איז ער אַוועק פֿון די „באָלשעוויקעס", איז געפֿאָרן אין נאָמען פֿון פּעטערבורגער אַרבעטער־ראַט אין דער דעלעגאַציע צו די אויסלענדישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען. לעצטנס באַטייליקט ער זיך ווידער אין דער באָלשעוויסטישער פּרעסע אין אויסלאַנד.

צווישן די באָלשעוויסטישע טעאָרעטיקער דאַרף אויך דערמאָנט ווערן דער פּראָפֿעסאָר ראָזשקאָוו, דער עקאָנאָמיסט באָגדאַנאָוו [מאַקסימאָוו] און דער היסטאָריקער פּאָקראָווסקי [דאָמאָוו]. דער ערשטער איז אַ בלאָנדער, נידעריק־פּילער און פֿריילעך מענטשל. ער

איז לאַכעדיק און שטיפעריש גאָר נישט ווי אַ פּראָפעסאָר. די באָלשעוויקעס האָבן מיט אים שטאַרק שטאָלצירט אין לאָגראָן און און געליינט אויף אים גרויסע האָפענונגען. אין סיביר אָבער [וווהין ער איז שפּעטער פאַרשיקט געוואָרן], איז ער געוואָרן אַן איבערציַיטער מענשעוויק און האָט שאַרף קריטיקירט זיינע פריערדיקע פראַקציע-חברים. אויך נאָך דער צווייטער רעוואָלוציע איז ער געווען אַ שאַרפער קעגנער פון דער באָלשעוויסטישער טאַקטיק און איז אפילו געווען ביי זיי אַרעסטירט.

באָגדאַנאָוו איז געווען דער קאָררעפערענט פון צ. ק. קעגן מאַרטאָוון. ער איז אַ כבד-פה און אַ שרעקלעך נודנער רעדנער. נישט ווייט פון אים איז אַוועק פּראָפ. פּאָקראָווסקי. ס'פּילט זיך אין זיין רייד אַ גרויסע היסטאָרישע ערודיציע, נאָר ער איז אַ שרעקלעכער פּעדאַנט און האָט נישט קיין פאַרשטענדניש פאַר פּאָליטישע פראַגן.

אין דער דיסקוסיע וועגן באַריכט פון צ. ק. האָט אויך זיך געצויגן די אויפמערקזאַמקייט אַ פּעטערבורגער דעלעגאַט, אַ דיקער בחור מיט אַ היזעריקער שטים און אַ געוויינלעך יידישן אויסזען. ער רעדט הייס און מיט אַ טעמפּעראַמענט. פיל פון אונזערע דעלעגאַטן קענען אים פּערזענלעך. דאָס איז „גרישע פון באָברויסק". ער האָט זיך אַרומגעדרייט ביי אונז אין דער בערנער סטודענטן-קאָלאָניע און איז שפּעטער געוואָרן אַ באָלשעוויק. איצט איז ער אַ מקורב ביי לענינען, און יענער רוקט אים אַרויס אַלץ מער אויף אָנגעזעענע פּאַרטיי-פּאָסטנס. זיין פּסעוודאָנים איז — זינאָוויעוו, דער איצטיקער פאָרזיצער פון דריטן אינטערנאַציאָנאַל.

מיר זענען געזעסן אין אַ לאָנדאָנער קירכע און געפירט היציקע, ליידנשאַפטלעכע דעבאַטן, וועגן דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, אירע פּערספּעקטיוון און מעטאָדן. דאָס האָט געקאָנט זיין גאַנץ אינטערעסאַנט באַלערנדיק און אפשר נוציק אויך.

אָבער אויפן דרייצענטן טאָג האָט מען זיך אַ כאַפּ-געטון, אַז מען איז דאָך פאָרט נישט מער ווי פשוטע בשר-ודמים: עסן דאַרף מען, פאַר האָטעלן צאָלט מען אויך גאַנץ טייער, דאָס ביסל געלט, וואָס יעדער האָט נאָך מיטגענומען מיט זיך קיין קאָפּענהאַגען, איז

שוין לאַנג אויסגעגאַנגען. וואָס וועט זיין ווייטער? זו וועט מען נעמען געלט אויף אָפּצופּאָרן?

מען באַשליסט איינצואָרדענען אַ געשלאָסענע זיצונג און אויף איר אַרומריידן די לאַגע. ס'ווייזט זיך אַרויס, אַז כּדי צו פירן דעם צוזאַמענפאָר ווייטער מוז מען האָבן ביז 300 רובל אַ טאָג אויף אויסצוהאַלטן די דעלעגאַטן, אויסער הוצאות אויפן וועג. די ווירטשאַפטס־קאָמיסיע גיט־אָפּ אַ באַריכט וועגן אירע שאַנסן צו באַקומען אַ הלוואה. דאָרטן, וווּ מען האָט געהאָפט צו באַקומען 2000 פונט שטערלינג האָט מען באַקומען נאָר 300. מער קאָן זי שוין גאָרנישט טון.

דערביי דערציילט פּלעכאַנאָוו, אין זייער אַ וויציקער פאָרם, ווי אַזוי מען האָט אים און נאָך אייניקע אָנגעזעענע פירער אַוועקגעפירט אין אַ רייך הויז, וווּ מען האָט געהאָפט צו באַקומען אַ געוויסע סומע. די „פאַרנעמע געזעלשאַפט" האָט מיט אינטערעס אויסגעהערט די רעדעס פון די סאָציאַליסטן, אָבער קיין געלט האָט זיך דערפון נישט באַקומען.

דער עולם לאַכט. אָבער די לאַגע איז גאָרנישט צום לאַכן. די מענשעוויקעס מעלדן, אַז זיי קאָנען שוין מער זיי 1 טאָג דאָ נישט זיצן. אַגב האָבן די אַרבעטער־דעלעגאַטן באַקומען אורלויב בלויז אויף 2 וואָכן, זיי וועלן פאַרלירן זייערע אַרבעטס־פּלעצער, מוז מאָרגן דער צוזאַמענפאָר פאַרענדיקט ווערן. די באָלשעוויקעס טרייטן אַרויס שאַרף קעגן דעם. זיי זעען־אײַן אין דעם פאָרשלאַג אַ פּאַרלאַנג אַראָפּצורייסן דעם צוזאַמענפאָר, וועלכער איז נישט גינציק פאַר די מענשעוויקעס.

ס'הייבט זיך אָן אַ ליידנשאַפטלעכע און הייסלעכע דיסקוסיע. אַלע ווייסן, אַז די באָלשעוויקעס האָבן גענוג געלט ספּעציעל פאַר זייער פראַקציע. מען רעדט אויך וועגן אַ גרויסער סומע, וואָס מאַקסים גאָרקי האָט באַקומען פון מאָראָזאָוו פאַר דער פּאַרטיי און ער האָט דאָס אָפּגעגעבן דער באָלשעוויסטישער פראַקציע. פון יענער זייט ווערט אויסגעקלערט, אַז דאָס געלט האָט גאָרקי באַקומען צו זיין דיספּאָזיציע און ער האָט דאָס געקאָנט פאַרווענדן לויט זיין אײַנזען.

די אַטמאָספער ווערט הייסער, בפרט, ווען ס'ווערט אַריינגעטראָגן אַ פאָרשלאַג פריער פון אַלץ אויסוויילן אַ צענטראַל־קאָמיטעט. די כּוונה איז אַ גאַנץ דורכזיכטיקע: דאָס געבן געלט וועט זיך פון

באַשטאַנד פֿון נײַעם צענטראַל-קאָמיטעט. מען גיט אַפֿילו איבער, אַז גאָרקי האָט צוגעזאָגט צו באַקומען אַ הלוואה, אויב מען וועט פֿרײַער אויסווײַלן אַ צ.ק.

די נערוון זענען אָנגעצויגן ביזן העכסטן גראַד; ס'פֿילט זיך, אַז די אָנגעשטרענגטקייט קאָן פּלאַצן פֿון יעדער קלייניקייט; אַז די אָנגעזאַמלטע פֿאַרביטערטקייט קאָן אויפֿרײַסן פֿון יעדן פֿונק. אַזאַ פֿונק איז טאַקע געווען אַלעקסינסקיס אַרויסטריט. גראָב און טאַקטלאָז וואַרפֿט ער די מענשעוויקעס פֿאָר די באַשולדיקונג, אַז זיי ווילן בלויז אויפֿרײַסן דעם צוזאַמענפֿאָר, אַז דער פּראָלעטאַריאַט וועט זיי דערפֿאַר משפּטן. יענע האַלטן דאָס שוין נישט אויס. „סקאַנדאַליסט" — הערן זיך פֿון אַלע זײַטן. דעם גאַנצן זאַל שנײַט־דורך אַ שרעקלעך: זידל־וואָרט. אַ דעלעגאַט פֿון אוקראַינער „ספּילקאַ" גריצקאַ באַקומט אַ היסטעריקע און מען מוז אים אַרויסטראָגן פֿון זאַל. אַלעקסינסקי שטייט בלאַס און רויט. אַלע דעלעגאַטן זענען מבולבל און ווייסן נישט קיין אויסגאַנג פֿון דער לאַגע.

דאָ באַווײַזט זיך אין זאַל לעוו דײַטש (אַ מענשעוויק), וועלכער איז געווען זייער פּאָפּולער אין לאָנדאָן צוליב זײַן רעוואָלוציאָנערער פֿאַרגאַנגענהייט און מעלדעט, אַז אים האָט זיך אײַנגעגעבן צו באַקומען אַ הלוואה בײַ אַ רײַכן ענגלענדער אויף אַ סומע פֿון 1700 פֿונט. יענער פֿאָדערט אָבער, אַז די סומע זאָל אים גאַראַנטירט ווערן דורך אַלע צ.ק.־ען פֿון די אָרגאַניזאַציעס און אַ חוץ דעם, זאָלן אַלע מיטגלידער פֿון צוזאַמענפֿאָר אים פּערזענלעך אונטערשרײַבן אַ פּאַפּיר, אַז זיי זענען אים שולדיק דאָס געלט. דאָס וויל ער לאָזן בײַ זיך אַלס היסטאָרישן דאָקומענט, — אַז ער האָט אַמאָל דער רוסלענדישער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי בײַגעשטאַנען אין אַן עת־צרה. אַלע זענען דערויף מסכּים און מען באַשליסט צו פֿירן דעם צוזאַמענפֿאָר אין אַ שנעלערן טעמפּ, כּדי וואָס גיכער אָפּפֿאָרן קיין רוסלאַנד.

די אַרבעט גייט אינטענסיווער. די קאָמיסיעס טראָגן אַרײַן זייערע גרייטע רעזאָלוציעס. אָבער דעם צוזאַמענפֿאָר איז שוין באַשערט צו וואַנדערן. מען מוז אויפֿן 17־טן טאָג באַפֿרײַען דעם זאַל. מיר קלײַבן זיך איבער אין אַ צווייטן, וועלכער איז אײַנגעאָרדנט פֿאַר אָוונט-

פאַרווײלונגען און בעלער און בייטאָג איז דאָרט טונקל. עס רעגנט גאָר. אין זאַל איז ענג און די פראַקציעס זיצן שוין צוזאַמענגעמישט.

מיט דער רעזאָלוציע וועגן דער דומע איז פאָרגעקומען אַ שטיקל מזל. לכתחילה האָבן די באָלשעוויקעס אַריינגעטראָגן זייער אַ שטאַרקע רעזאָלוציע, ווי ס'איז אַפילו געזאָגט געוואָרן, אַז די ס.ד. פראַקציע דאַרף רופן פון דער טריבונע צו אַן אויפשטאַנד. מיט דעם דאָזיקן פּראָיעקט זענען נישט געווען צופרידן אַפילו די מעסיקע באָלשעוויקעס; זיי אַליין האָבן זי באַצייכנט אַלס אַ רעזאָלוציע „מיט אַ קוויטש". מען האָט דערציילט „מאַחורי הפרגוד", אַז אַלעקסינסקי מיט די אולטראַלער האָבן אויף דער פראַקציע מנצח געווען די מעסיקע עלעמענטן און דער לינקער פּראָיעקט איז דורכגעגאַנגען קעגן לענינס ווילן. אויף מאָרגן אָבער האָבן די באָלשעוויקעס גופא צוריקגעצויגן זייער פּראָיעקט און די האָבן אַריינגעטראָגן אַ מער מעסיקערע רעזאָלוציע, וועלכע איז טאַקע אָנגענומען געוואָרן דורך דער מערהייט.

עפּעס ענלעכעס איז געשען מיט דער רעזאָלוציע וועגן דער דומע-פראַקציע. זי האָט פאַרשאַפט דעם צוזאַמענפאָר גענוג בייז בלוט. נאָך מיט אַ וואָך צוריק, אויפן 10-טן אָדער 11-טן טאָג, האָט מען זיך גענוג געאַמפּערט אַרום דעם, צי זאָל מען אַרויסטראָגן אַ רעזאָלוציע מיט דירעקטיוון פאַר דער דומע-פראַקציע, צי נישט. די באָלשעוויקעס און פּ.ס.ד. זענען געשטאַנען אומבאַדינגט פאַר דירעקטיוון. מיר האָבן דערין אַיינגעזען אַן אומדירעקטן אומצוטרוי צו דער פראַקציע און האָבן דערפאַר פאָרגעשלאָגן, אַז קיין שום דירעקטיוון זאָל אין דער רעזאָלוציע נישט זיין.

מען האָט זיך געאַמפּערט, אַרומגעריסן, געמאַכט אַ נאָמענטלעכע אָפּשטימונג און סוף-כל-סוף איז דורך מיט 154 שטימען — נישט אַריינשטעלן קיין דירעקטיוון. מיט אונז האָבן געשטימט אַ 10 לעטן און אַפילו איין באָלשעוויק אויך. אויף מאָרגן אָבער האָבן 9 לעטן געמאָלדן, אַז זיי פאָדערן אָפּצולייגן דאָס שטימען די רעזאָלוציע וועגן דער פראַקציע נאָך די אַלגעמיינע פּאָליטישע רעזאָלוציעס, ווען ס'וועלן שוין זיין דירעקטיוון. לענין זעט אין דעם אַ „נייעם פּאַקט" און שטעלט נאָכאַמאָל צו דער אָפּשטימונג די נעכטיקע פראַגע. מיר און די מענשעוויקעס פּראָטעסטירן. ס'העלפט נישט, ס'גייט דורך, אַז מען

זאָל אָפּוואַרטן מיט דער רעזאָלוציע וועגן דער פֿראַגע ביז וואַנען ס'וועלן זיין דירעקטיוון.

צום סוף אָבער, אַז ס'זענען שוין דורך די פּאָליטישע רעזאָלוציעס, זענען די באָלשעוויקעס איינגעגאַנגען אויף אונזער פֿאָרמול און האָבן מסכים געווען אויסצודריקן צוטרוי דער פֿראַקציע. די באָלשעוויקעס דערקלערן דאָס דערמיט, וואָס ביי זיי אין פֿראַקציע האָט (מנצח) געווען די מעסיקע ריכטונג און בכלל, איצט, אַז זיי האָבן באַקומען אַ מערהייט אויפֿן צוזאַמענפֿאָר, ווילן זיי שוין ניט פֿירן קיין פֿראַקציאָנעלע פּאָליטיק נאָר אַ פּאָליטיש-פּאַרטייאישע.

ס'איז אויך דורכגעגאַנגען אונזער רעזאָלוציע, וואָס האָט קאָנסטאַטירט, אַז צוליב דעם, וואָס די דומע-פֿראַקציע האָט זיך ניט באַצויגן אויפֿמערקזאַם צו דער נ אַ צ י אָ נ אַ ל ע ר פֿ ר אַ ג ע, האָט זי דורכגעלאָזן די מעגלעכקייט זיך צו פֿאַרבינדן מיט די ברייטע מאַסן פֿון די געדריקטע פֿעלקער; די רעזאָלוציע האָט אויסגעדריקט די האָפֿענונג, אַז אויף להבא וועט די פֿראַקציע דעם פֿעלער פֿאַרריכטן. קיינער האָט ניט געשטימט קעגן, נאָר 16 דעלעגאַטן האָבן זיך אָפּגעהאַלטן פֿון שטימען.

מען האָט אויך אָנגענומען אַן אויפֿרוף צו דער ענגלישער דעמאָקראַטיע, זי זאָל ניט שטיצן דעם צאַריזם מיט הלוואות און ניט אַריין מיט אים אין קיין פּאָליטישע אָפּמאַכן.

אין צ.ק. זענען אויסגעוויילט געוואָרן 5 באָלשעוויקעס, 4 מענשעוויקעס, 1 לעט און 2 פּ.ס.ד. די בונדישע קאַנדידאַטן האָבן אַראָפּגענומען זייערע קאַנדידאַטורן, ווייל דער „בונד" האָט, לויטן סטאַטוט, אַריינגעשיקט פֿון זיך צוויי מיטגלידער אין אַלגעמיינעם צ.ק.

ס'זענען נאָך פֿאַרבליבן קליינע, אָרגאַניזאַציאָנעל-טעכנישע פֿראַגן. אָבער מען קאָן שוין אויך דאָ, אין צווייטן זאַל, מער ניט זיצן. אויפֿן 18-טן טאָג אין אָוונט באַשליסט דער צוזאַמענפֿאָר צו פֿאַרענדיקן די זיצונגען און אויסקלייבן אַ קלענערן צוזאַמענפֿאָר פֿון איין דעלעגאַט פֿון 4, סך-הכל 76 דעלעגאַטן, וועלכע זאָלן שוין אין אַ צווייטן אָרט ערלעדיקן אַלע איבעריקע פֿראַגן.

דער פֿאָרזיצער לייגט-פֿאָר צו פֿאַרענדיקן דעם צוזאַמענפֿאָר מיטן „אינטערנאַציאָנאַל". און דאָ זענען שוין פֿאַרגעסן געוואָרן אַלע ריי-בעריען, מחלוקת און שאַרפֿע ווערטער. אַלע זינגען מיט גרויס

התלהבות און האַרמאָניש דאָס אַרבעטער־ליד. ס'מישן זיך צוזאַמען די קולות פון מענשעוויקעס און באָלשעוויקעס, די בונדיסטן זינגען אין איין כאָר מיט די פ.ס.ד. און אַלע גייען זיך פאַנאַנדער מיט אַ טיפן גלויבן, „אין דעם לעצטן, אַנטשיידענעם קאַמף", וואָס וועט אָט מוז קומען...

* * *

אויפן צוזאַמענפאָר האָבן מיר 3 וואָכן אינטענסיוו געאַרבעט אין אַן אָנגעשטריינגטער, פיינלעכער אַטמאָספער. אָבער מיר האָבן פאַר דער צייט געהאַט אויך איניקע אָפּפרישנדיקע מאָמענטן. איינער פון זיי איז געווען דער באַנקעט, וועלכן די „פריינט פון רוסלאַנד" האָבן פאַר אונז אײַנגעאָרדנט.

דאָס איז אַ ראַדיקאַלע געזעלשאַפט, וועלכע האָט יאָרן־לאַנג געשטיצט די פּאָליטישע אַרעסטירטע אין רוסלאַנד און אונטערגעהאַלטן פאַר דער וועלט דעם רעוואָלוציאָנערן קאַמף קעגן צאַריזם. אין שפּיץ פון דער געזעלשאַפט זענען געשטאַנען אָנגעזעענע ענגלישע פּאָליטיקער, ליטעראַטן און קינסטלער. אין איר האָט זיך אויך אַקטיוו באַטייליקט דער באַרימטער געלערנטער און אַנאַרכיסט פּיאָטר קראַפּאָטקין, וועלכער איז געווען שטאַרק פּאָפּולער אין ענגלאַנד.

פאַרן באַנקעט איז אײַנגעאָרדנט געוואָרן אַ פאַרזאַמלונג פאַר דעם ענגלישן ראַדיקאַלן עולם, וווּ פּלעכאַנאָוו [אויף פראַנצויזיש] און ליבער [אויף רוסיש] האָבן גערעדט קעגן גזירות הליאות דעם רוסישן צאַריזם. אין איינע פון די גרעסטע ענגלישע זאַלן איז אויך פאָרגעקומען אַן אינטערנאַציאָנאַלער מיטינג, אויף וועלכן ס'זענען אַרויסגעטראָטן היינדמאַן פון דער ענגלישער פּאַרטיי, אַן אַלטער קאָמונאַר, און אַנדערע רעדנער. פרוי באַלאַבאַנאָוו האָט די אַלע רעדעס פאַר אונז איבערגעזעצט אין רוסיש און פאַרקערט: די רוסישע רעדעס אין אַ פליסיקן ענגליש. בכלל איז די דערמאָנטע פרוי געווען אַ זעלטענע איבערזעצערין אויף אַ סך שפּראַכן און זי האָט פּראַקטיצירט אין דער דאָזיקער מלאכה אויף אַלע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסן.

אויפן באַנקעט האָט דער אַלטער פירשט־אַנאַרכיסט אונז דערפרייט געווילט מיט זיין יונגען און לעבעדיקן הומאָר. ער איז געווען דער איינציקער פון די ווירטן, וואָס האָט זיך געקאָנט מיט אַלע געסט פאַר־

שטענדיקן אויף רוסיש. ווינע צווי טעכטער אַפילו האָבן שוין די
רוסישע שפּראַך נישט געקאָנט און פלעגן אונז ענטפערן אויף...
פראַנצויזיש.

* * *

אויך די רוסישע „אָכראַנע״ אין אויסלאַנד האָט אַרויסגעוויזן אַ
גרויסן אינטערעס צום צוזאַמענפאָר. צוזאַמען מיט אונז איז קיין לאָנדאָן
אָנגעקומען אַ גאַנצע מחנה געניטע שפּיאָנען און נאָכשפּירער. ס׳איז
זיך פון זיי נישט געווען אויסצובאַהאַלטן. אונזער גאַנצע אַרבעט איז
דאָך פאָרגעקומען פאַר דער עפענטלעכקייט.

פאַרקאָנספּירירן זיך אין לאָנדאָן איז געווען אוממעגלעך. איך
גופא האָב זיך דערין גיך איבערצייגט. איך און נאָך אַייניקע חברים
האָבן געוווינט אין ווייטשעפּל ביי אַ רוסישן ייִד אין אַן אכסניה. מיר
האָבן פאַר אים פיגורירט אַלס קאָמיסיאָנערן, וואָס זענען געקומען
אין געשעפט־אָנגעלעגנהייטן קיין לאָנדאָן. מעשה סודרים פלעגן מיר
זיך אַיילן אין דערפרי צו אונזערע מסתרים און אין אָוונט ריידן
אין אָנוועזנהייט פון אונזער ווירט וועגן אונזערע געשעפטן. דער ייִד
פלעגט זיך אַיינהערן גלייכגילטיק צו אונזערע געשפּרעכן און מאַכן
אַ מינע, ווי ער וואָלט אונז גלויבן.

אין אַ צוויי וואָכן אַרום פרעגט ער מיר אַזוי נאַטירלעך, אַזוי
תמימותדיק, ווען ענדיקט זיך שוין אונזער צוזאַמענפאָר. איך שטעל־
אָן אויף אים אַ פּאָר אויגן און פאַרחידוש זיך: פון וואַנען ער ווייסט
דעם סוד. מיין ייִד שמייכלט־אונטער כיטרע און ענטפערט: איך האָב
דאָס נאָך אויפן 3־טן טאָג געוווסט. דערביי נעמט ער אַרויס אַן
ענגלישע צייטונג, וווּ ס׳איז געווען פאָטאָגראַפירט אַ גרופּע דעלע־
גאַטן פאַר דער קירכע און צווישן זיי — איך! אַזוי דייטלעך, אַזוי
בולט אַרויס!

מיר איז אויך אויסגעקומען צוזאַמענצושטויסן זיך מיט רוסישע
„אָכראַניקעס״ פנים אל פנים אין אַ רעסטאָראַן. ביי איין טישל בין
איך געזעסן צוזאַמען מיט ד. ליפּעצן [מאַקס, פּעטראָווסקי], ביי
אַ צווייטן פלעכאַנאָוו, מאַרטאָוו און נאָך אייניקע. ביי די איבעריקע
טישלעך — קאַווקאַזער דעלעגאַטן. קעגן אונז אַרום אַ גרויסן טיש,
איז געזעסן אַ גרעסערע גרופּע ראַזירטע ענגלענדער מיט ווייערע צי־

גאַרן צווישן די ציין און געריט צווישן זיך אויף ענגליש. זיי נעמען אָבער פֿון אונדז די אויגן נישט אַראָפּ. צו אונדזער טיש גייט-צו פּלעכאַנאָוו, בויגט זיך אַיין און זאָגט אונדז אין דער שטיל: זייט פֿאָרזיכטיק, דאָס זענען באַאַמטע פֿון פּאָליציי-דעפּאַרטאַמענט.

ער האָט דאָס געזאָגט אַזוי שטיל, אַז יענע האָבן נישט געקאָנט הערן. נאָר זיי האָבן זיך אָנגעשטויסן, אַז מען האָט זיי דערקענט און האָבן תּיכּף אַראָפּגענומען פֿון זיך די מאַסקעס. זיי זענען תּוך כּדי דיבור אַריבער אויף דער רוסישער שפּראַך, האָבן גענומען רײדן הויך צווישן זיך וועגן אונדז, ווי וועגן געלט-פֿאַרשווענדער, אויסוואורפֿן און ענלעכע עפּיטעטן. די קאַווקאַזער קאָנען שוין אויף די ערטער נישט איינזיצן און די הענט בייסן זיי. אָבער מאַרטאָוו האַלט זיי איין און באַרויִקט זיי: די דורכגעפֿאַלענע שפּיאָנען זיצן נאָך אַ ווײַלע און גייען אַרויס מיטאַמאָל פֿון זאַל. אין אַ סעקונדע אַרום, זיי זענען שוין ווידער צוריק. איינער פֿון זיי גייט גלייך-צו צו פּלעכאַנאָוון און פֿרעגט אים אויפֿפֿאָדערנדיק: „אויף וועלכן סמך האָט איר אונדז אָנגערופֿן שפּיאָנען?“ פּלעכאַנאָוו ענטפֿערט דערויף קאַלט: „איך האָב אײַך אַפֿילו נישט באַמערקט“. ער האָט דאָס געזאָגט מיט אַזאַ ביטול-טאָן, אַז ער האָט זיי ממש אָפּגעגאָסן מיט קאַלט וואַסער. זיי זענען געבליבן שטיין אַ ווײַלע און בחרפּהטם זיך אָפּגעטראָגן.

— ווער זענען זיי דאָס? — פֿרעגן מיר בײַ די קעלנער.

— דאָס זענען דאָך פֿון אײַערע. — ענטפֿערן יענע נאַיִוו: — זיי זענען געקומען מיט אַ פּאָר וואָכן צוריק און האָבן זיך אָנגעגעבן אַלס דעלעגאַטן.

די כּוונה פֿון דער חבֿרה איז געווען אַ גאַנץ פּשוטע: אַרויסרופֿן אַ סקאַנדאַל, אַראָפּברענגען פּאָליציי און דערווײַל פֿעסטשטעלן אונדזערע נעמען. באַזונדערש האָט זיך זיי אַ פּנים, געוואָלט וויסן, ווער איז האָט געווען די פּערזאָן פֿון פּלעכאַנאָוון. וואָס האָט זיך אַזוי אויסגעטיילט מיט איר אינטעליגענץ פֿון אַלע איבעריקע.

בײַ אַזעלכע אומשטענדן האָט מען געמוזט אָננעמען נייטיקע פֿאָרזיכטס-מיטלען, כּדי אַריבערצופֿירן דעם גאַנצן עולם צוריק איבער דער גרעניץ. די גאַנצע גרעניץ-וואַך איז געשטעלט געוואָרן אויף די פֿיס. מען האָט געמוזט אָפּזיצן בײַ דער גרעניץ וואָכן-לאַנג און סוף כּל

סוף איז אַרױס אַרױף בשורה און קײן אײנער פון די דעלעגאַטן איז ניט דורכגעפאַלן. אמת, דער צוריק־װעגס איז מיר שױן ניט אַזױ גרינג געקומען: מען האָט מיך געפירט עטלעכע מאָל דורך טיפע טײכן, ס'איז אױסגעקומען זיך צו װאַלגערן אין זומפּיקע גריבער, און דער מעט פון יענער נסיעה ליגט מיר נאָך עד היום אין די בײנער...

די איבערקערעניש פון 3-טן יוני.

אין לאנדאן האבן מיר געפירט ליידנשאפטלעכע ויכוחים ארום דעם, צי מיר שטייען פאר אן איבערקערעניש, צי וועט גיך אויסברעכן אין רוסלאנד א נייער אויפשטאנד. און אין פעטערבורג האט מען שוין די איבערקערעניש צוגעגרייט, דארט איז שוין די רעוואלוציע געווען א באשלאסענע זאך. אבער נישט קיין רעוואלוציע פון די אומצופרידענע מאסן, נאר — אן איבערקערעניש פון אויבן, א מרידה מצד די ארדענונגס-היטער קעגן די אייגענע גרונט-געזעצן, וואס דער צאר האט אזוי פייערלעך פראקלאמירט און מיט זיין קייזערלעכער חתימה פארפעסטיקט לעולם-ועד.

נאך אויפן וועג קיין רוסלאנד, אין ווין, האבן מיר זיך דערוווסט פון די צייטונגען וועגן דער איבערקערעניש, וואס איז פארגעקומען אין פעטערבורג. די פריצישע און ביוראקראטישע קרייזן האבן געפועלט ביים קייזער, ער זאל זיך דעצידירן אויף אן אנטשלאסענעם טריט און זאל איינגיין אויף אן אקט, וועלכער זאל מאכן א סוף צו די רעוואלוציאנערע דרשות אין דער גאסוד. דומע.

די אויבערשפיאנען פון פאליציי-דעפארטאמענט האבן פראוואקאטאריש אונטערגעשיקט איייניקע מיליטער-דעלעגאציעס צו דער סאציאל-דעמאקראטישער דומע-פראקציע, און דער מיניסטער האט נאכדעם פארלאנגט פון דער דומע, אויסצושליסן די גאנצע ס. ד. פראקציע און צו ארעסטירן 16 שולדיקע דעפוטאטן. אבער דאס איז מער נישט געווען ווי אן אויסרייד.

די דומע האט נאך נישט באוויזן צו באטראכטן דעם דאזיקן פארשלאג ווי געהעריק איז, ווי מען האט זי פשוט פאנאנדערגעטריבן, די מיטגלידער פון דער ס. ד. פראקציע האט מען ארעסטירט און זיי איבערגעגעבן צום געריכט. אין דערזעלבער צייט איז ארויס אן „אוקאז" — נישט באטראכט נישט דורך דער דומע און נישט דורכן מלוכה-ראט — וואס האט אפגעשאפט דעם פריערדיקן גרונט-געזעץ וועגן די וואלן צו די געזעצגעבערישע אנשטאלטן, און

באַדײַטנד פֿאַרגרעסערט די רעכט פֿון די פּריצים און רײַכע אונטערנעמער לגבי די אָרעמע פּויערים און אומפּאַרמעגלעכע מאַסן.

דאָס איז געווען אַן אומגעזעצלעכער שריט, אַ רעוואָלוציאָנערער אַקט. אמת, אַ רעוואָלוציע נישט ביז סוף, נישט קיין פֿולשטענדיקע רעסטאַווראַציע פֿון אַלטן רעזשים. דער קאָנסטיטוציאָנעלער פּרינציפּ איז נישט בטל געוואָרן, דער אַבסאָלוטיזם איז נישט אויפֿגעשטעלט געוואָרן צוריק אין זײַן אויסגעהאַלטענער גאַנצקייט. ס'איז פֿאַרבליבן די קאָנסטיטוציע, אָבער ס'איז פֿון איר אויסגעמעקט געוואָרן איר דעמאָקראַטישער אינהאַלט; מען האָט געלאָזן די רעפּרעזענטאַנץ־סיסטעם, אָבער מען האָט זי דערפֿירט צו אַ רעפּרעזענטאַנץ פֿון אַדל־לײַט און די פֿאַרמעגלעכע קלאַסן. די נײַע וואַל־תּקנות זענען געווען אַזוי אויסגעאַרבעט, אַז זיי האָבן שוין פֿון פֿאָרויס, ממש אַריטמעטיש, גאַראַנטירט אַ מערהייט אין דער נײַער דומע פֿאַר די רעכטע און מעסיקע עלעמענטן.

דער געוועזענער סאַראַטאָווער גובערנאַטאָר סטאָליפּין האָט זיך אַרויסגעוויזן אַלס מענטש מיט אַ „פֿעסטער האַנט" און ער האָט זיך טאַקע גענומען צו פֿאַרוואַלטן מיט דער מלוכה ביד־חזקה. ס'האָט זיך אײַנגעשטעלט אַ רעזשים פֿון מלוכה־טעראָר: פֿעלד־געריכטן, „סטאָליפּינשע האַלזטיכער" — תּליות — און אַדמיניסטראַטיווע רעפּרעסיעס. די דעפּוטאַטן פֿון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער פֿראַקציע זענען פֿאַרמשפּט געוואָרן צו עטלעכע יאָר קאַטאָרגע און צו לעבנס־לאַנגן גלות אין סיביר.

בעת מיר האָבן אין ווין דורכגעלייענט די דעפּעשע וועגן דער דאָזיקער איבערקערעניש פֿון אויבן, האָט מיר אַ באָלשעוויסטישער דעלעגאַט, מיט וועלכן מיר זענען צוזאַמען געפֿאָרן, אַ זאָג געטאָן: „אויב איצט וועלן די אַרבעטער נישט ענטפֿערן דערויף מיט אַ רעוואָלוציע פֿון אונטן, וועל איך אינגאַנצן פֿאַרלירן דעם גלויבן אין רוסישן פּראָלעטאַריאַט". די אַרבעטער־מאַסן אָבער האָבן געשוויגן. ס'איז אַפֿילו נישט געווען צו באַמערקן יענע פּראָטעסט־שטימונג, וועלכע ס'האָט זיך געשאַפֿן נאָכן פֿאַנאַנדערלאָזן די ערשטע דומע.

ס'איז פּשוט געווען אַ מידקייט, אַן אַנטוישונג, אַן אומגלויבן אין די אייגענע כּוחות. די „פֿאַרשווערער" האָבן אויסגעקליבן די

פּאַסיקסטע צייט, ווען צו געבן דער רעוואָלוציע דעם אַנטשיידע־נעם קלאַפּ. און ס'האָט געמוזט פאַרבייגיין נאָך גאַנצע 10 יאָר, און דערצו נאָך אַ פאַרשפּילטע מלחמה, ביז וואַנען די אַרבעטער און פאָלקס־מאַסן האָבן זיך אויפגעטרייסלט און האָבן אַרויסגע־ריסן דעם צאַריזם מיט זיינע וואָרצלען.

באַלד ווי עס זענען פּובליקירט געוואָרן די נייע וואַל־תקנות, האָט זיך אין דער רוסישער פּאַרטיי־פּרעסע און אין די פּאַרטיי־קרייזן אויפסניי דערוועקט די אַלטע דיסקוסיע וועגן דעם, צי די רוסישע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע דאַרף זיך באַטייליקן אין די וואַלן, אָדער זי דאַרף רופן צו אַ באָיקאָט.

מאַטעריאַל לטובת אַ באָיקאָט האָבן בײַ די „רעוואָלוציאָנערע מע־טאַפיזיקער" נישט אויסגעפעלט. די נייע וואַל־אָרדינאַציע איז גע־ווען נאָך פיל רעאַקציאָנערער, ווי צו דער ערשטער דומע, און אויב מיר האָבן דעמאָלט באָיקאָטירט די וואַלן, אַ אַ פשיטא שוין איצטער, ווען די דומע וועט זיין אַ זיכערער קאָנטער־רעוואָלוציאָנערער אָרגאַן פון די אַדעליקע און קאַפּיטאַליסטן. דעם דאָזיקן שטאַנד־פּונקט האָט אין דער פּאַרטיי־פּרעסע אַנטוויקלט אַפילו אַזאַ מע־סיקער באָלשעוויק ווי קאַמעניעוו. לענין דאַקעגן האָט זיך אַרויסגע־זאָגט קאַטעגאָריש פאַר באַטייליקן זיך אין די וואַלן. די איבע־ריקע סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס — אויך, און מיר זענען צוגע־טראָטן צו דער נייער וואַל־קאַמפּאַניע, ווייסנדיק פאָרויס, אַז די מעגלעכקייטן פון זיג זענען זייער פּראָבלעמאַטישע און באַגרענעצטע.

מיר איז ווידער אויסגעקומען, ווי צו די וואַלן אין דער צווייטער דומע, זיך צו באַטייליקן אין דער וואַל־קאַמפּאַניע אויף דרום־רוסלאַנד, דער עיקר — אין וואָלינער גובערניע. אין זשיטאָמיר האָט פון אונז קאַנדידירט ד"ר טאָרגאָוועץ. אין ראָוונע ווידער האָבן די ציוניסטן אַרויסגעשטעלט די קאַנדידאַטור פון וולאַדימיר זשאַבאָטינסקי. האָט טאַקע דער גאַנצער וואַל־קאַמף צווישן אונז און די ציוניסטן זיך קאָנצענטרירט אין ראָוונע.

מיר האָבן דאָרט נישט געהאַט קיין אייגענעם וואַל־באַרעכטיקטן חבר, וועלכער זאָל קאָנען האָבן שאַנסן דורכצוגיין אַלס וואַל־מאַן פון ראָוונע, האָט מען זיך דערום אָפּגעשטעלט אויף דעם

קאַנדידאַטור פון אַ „סימפּאַטיקער", ד״ר ג. הײַס איז געווען אַ אינטעליגענט פון אַלטן שניט, האַלב משׂכּיל, האַלב אַסימילאַטאָר. די רעוואָלוציע און אַרבעטער־באַוועגונג האָבן אים אַ ביסל אינטערעסירט צו די יידישע אַרבעטער. יעדנפאַלס האָט ער אונז פייערלעך פאַרשפּראָכן אָפּצוגעבן די שטימען פאַר דעמיעניקן קאַנדידאַט, וועלכן מיר וועלן אים אָנווייזן. און אַזוי ווי דאָס האָט אונז געגעבן אַ מעגלעכקייט צו באַטייליקן זיך פּאָזיטיוו אין דער וואַל־אַגיטאַציע, זענען מיר, באין ברירה, דערויף איינגעגאַנגען.

אויך די „פּראָגרעסיסטן", ריכטיקער — די יידישע קאַדעטן פון פעטערבורג, — האָבן געלייגט גרויס אַכט אויף ראָוונע. זיי האָבן דאָרט אַרויסגעשטעלט זייערן אַ קאַנדידאַט. אַזוי האָבן זיך אין דעם דאָזיקן פאַרהעלטניסמעסיק קליינעם שטעטל צוזאַמענגעטראָפן די דריי צענטראַלע אידעאָלאָגיעס, וועלכע האָבן געפירט צווישן זיך אַ קאַמף אויף דער יידישער גאַס.

די הויפּט־„געפאַר" איז געווען זשאַבאָטינסקי, און דערום האָבן מיר מיט די „פּראָגרעסיסטן" — לכתחילה נישט צונויפגערעדט אַפילו — צוזאַמען געקלאַפּט אין דעם דאָזיקן פּינטל. דער קאַמף איז געווען אַן עקשנות־דיקער און פאַרביטערטער פון ביידע זייטן. די ציוניסטן האָט זיך שטאַרק געוואָלט דורכפירן זשאַבאָטינסקין אַלס וואַל־מאַן, האָפנדיק, אַז אין דער וואַל־מענערישער קאָלעגיע וועט ער שוין געפינען אַ מיטל, ווי אַזוי דורכצושפּרינגען אין דומע. אונז איז געגאַנגען דערין, דורכצוּוואַרפן דעם ציוניסטישן קאַנדידאַט שוין אין דער ערשטער סטאַדיע.

זשאַבאָטינסקי גופא און איניקע אָנגעזעענע מיטגלידער פונם ציוניסטישן צענטראַל־קאָמיטעט זענען געזעסן אין ראָוונע און האָבן גענומען אַן אַקטיוון אָנטייל אין דעם וואַל־קאַמף. אין שטאָט האָט געקאָכט און געשוימלט מיט די וואַלן. מען האָט געמאַכט געשלאָסענע וואַל־פאַרזאַמלונגען ספּעציעל פאַר די ווײלער, מען האָט צונויפגערופן אַסיפות, מען האָט גערעדט און דיסקוטירט אין די בתּי־מדרשים און אין די שולן.

ווי אַזוי די אַגיטאַציע האָט זיך דעמאָלט געפירט, קען כאַראַקטעריזירן אַזאַ עפּיזאָד. איך גיי שבת אין דער פרי אין גאַס

זע איך, ווי יונגלעך צעטיילן אומזיסט אַלע ייִדישע דורכגייער אַן עקזעמפּלאַר פונעם ווארשעווער „טאָגבלאַט". איך נעם די בלאַט און געפין דאָרט אַ גרויסן שרייענדיקן פעליעטאָן קעגן זשאַבאָטינסקין: „ווער איז ער, דער יונגל מיט די רויטע בעקלעך?" און אַזוי ווייטער, אַלץ אין אַזאַ פּאַשקווילן־טאָן. זשאַבאָטינסקי וואָלט אָנגעטאָן צרות ייִדן, ס׳וועט זיין אַ חילול־השם. דער מחבר פון אַרטיקל איז געווען ש. יאַצקאַן. ער האָט דעמאָלט געפירט אַ קאַמף מיט די ציוניסטן, און האָט דערום זייער קאַנדידאַט זשאַבאָטינסקין אַזוי צעלייגט אויף טעלערלעך.

ביי די ראָוונער „פּראָגרעסיסטן" האָט יענער פעליעטאָן שטאַרק נושא־חן געווען, און זיי האָבן אויסגעשריבן עטלעכע הונדערט עקזעמפּלאַרן פון דעם נומער און זיי פאַנאַנדערגעטיילט איבער דער שטאָט. אַז איך האָב זיי נאָכדעם געפרעגט, למאי זיי פאַרשפּרייטן אַזאַ שונד אין גאַס, האָבן זיי מיר בתמימות געענטפערט: „גלויבט אונז, אַזאַ פעליעטאָן וועט מער ווירקן אויפן עולם, ווי 10 אייערע פּראָקלאַמאַציעס"...

אונזער אָרגאַניזאַציע אין ראָוונע איז דעמאָלט שוין געווען זייער אָפּגעשוואַכט. קיין באַזונדער חשק ביי די ייִדישע אַרבעטער צו די וואַלן איז נישט געווען, אַגב זענען צווישן זיי געווען גאָר קנאַפּ וואַל־באַרעכטיקטע. פּאָליציי האָט אויך געקוקט זייער קרום אויף די „פּאַרבליבענע", האָט נישט לעגאַליזירט קיין וואַל־קאָמיטעט און נישט דערלויבט קיין אַרבעטער־פאַרזאַמלונגען. אונז איז פאַרבליבן די איינציקע „טריבונע" — די שיל און בתי־מדרשים, וועלכע איך האָב טאַקע גאַנץ אינטענסיוו אויסגענוצט פאַר אונזער אַגיטאַציע. פּאָליציי האָט זיך אין דער „ייִדישער מחלוקת" אין די בתי־מדרשים נישט אַריינגעמישט און אונז נישט געשטערט אין דער אַרבעט.

אָבער איינמאָל אין אַ פרייטאָג־צו־נאַכטס, צווישן קבלת־שבת און מעריב, ווען איך האָב געהאַלטן אין מיטן ריידן וועגן דעם חילוק צווישן אונז און די ציוניסטן, בין איך גאָר אומגעריכט אַריינגעפאַלן אין די שטאַרקע אָרעמס פון אַ רוסישן פּריסטאַוו. איך קוק זיך אַרום — דער בעלעמער איז אַרומגערינגלט מיט פּאָליציאַנטן די

טיר איז פאַרשטעלט דורך אַ באַוואָפנטן זעלנער־וואַך. די גבאים מרעטן־אַריין אין אונטערהאַנדלונגען מיט די נישט־געבעטענע געסט, יענע לייגן־פאָר אַזאַ אויסגאַנג: אָדער מיך מיטנעמען מיט זיך, און זיי וועלן דעם גאַנצן עולם אָפּלאָזן פריי, אָדער אַלע וועלן דאָ בלייבן פאַרשפאַרט מיט מיר צוזאַמען, און וואַרטן אויף דער דע־ציזיע פון „איספראַוונִיק". אין בית־המדרש איז געוואָרן אַ טומל: „מיר וועלן אַלע דאָ בלייבן, מיר וועלן דאָ וואַרטן!" אייניקע אָנגע־זעענע באַלעבאַטים זענען אַוועק מיטן פריסטאַוו צום „איספראַוו־ניק". דערווייל גייט צו מיר צו אַן אומבאַקאַנטער ייִד, מיט אַ שוואַרצער באָרד און קליינע ברענענדיקע אייגעלעך, און שטעלט זיך מיר פאָר: „ד"ר פאַסמאַניק, מיטגליד פון ציוניסטישן צ. ק."

— זייער אָנגענעם. וואָס פאַרלאַנגט איר?

— „אַייערע" פאַרשפרייטן דאָ קלאַנגען, אַז די ציוניסטן האָבן געשיקט נאָך פּאָליציי, — לייקן איך דאָס קאַטעגאָריש אָפּ.

— ווער ס'פאַרשפרייט דאָ אַזעלכע קלאַנגען, ווייס איך נישט; איך ווייס אַפילו נישט, צי דאָ געפינען זיך איצט בונדיסטן. אָבער דערפאַר ווייס איך, אַז קעגן איינעם פון די אָנגעזעענסטע היגע ציוניסטן, אַ רייכן סוחר מ., ווערט אַרויסגעשטעלט אַ באַשולדיקונג, אַז ער האָט געלאָזט אַרעסטירן אונזערע חברים.

— מיר וועלן די זאַך אויספאָרשן — האָט מיר פאַסמאַניק פאַר־שפראָכן און זיך גלייך אָפּגערוקט.

דערווייל איז געקומען דער שליח צוריק פון איספראַוונִיק, מיט מיין פּאַספּאָרט און אונז אַלע גנאָדיק באַפרייט פון דער פּראָווי־זאָרישער טורמע. די שול־באַלעבאַטים האָבן גאַראַנטירט פאַר מיין פּאָליטישער כשרות און מיך אַטעסטירט פאַרן איספראַווניק אַלס אַ כשרן „קאַדעט"...

אויף שבת אין אָוונט האָבן מיר די חברים אײַנגעלאַדן אויף קלעוואַן, אַ קליינע סטאַציע ביי ראָוונע, צו ריידן אין דער דאָר־טיקער שול (די אײַנוווינער פון די אַרומיקע שטעטלעך האָבן גע־שטימט אין ראָוונע). ס'האָט זיך אײַנגעגעבן צו פועלן ביים האָר־טיקן „פריסטאַוו", ער זאָל דערלויבן אָפּהאַלטן די פאַרזאַמלונג. די שול איז געווען אָנגעפּראָפּט מיט מענטשן, מענער און פרויען.

איך קום אַהין און טרעף דעם ד״ר מאָסינזאָן, וועלכן די ציוניסטן האָבן אויך אַראָפּגעבראַכט אַהער צו ריידן. קעגן אונז ביידן טרעט אַרויס אַ רייכער באַלעבאָס, דער גביר פֿון שטעטל, וועלכער האָט זיך אַליין גענומען דעם „שלום־וואָרט" און געמאָלדן, אַז דער עולם וועט שטימען, ווי „שטאָט" וועט הייסן...

ווי אַזוי די „קלעוואַנער" האָבן געשטימט, ווייס איך נישט. איך ווייס אָבער, אַז פּאָליציי האָט דעם לעצטן טאָג געאַרבעט אויף אַלע כּלים. זי פֿלעגט אַרעסטירן אונזערע גאַס־אַגיטאַטאָרן, קאָנפֿיסקירן אונזערע וואַל־צעטלעך און באַפֿאַלן אונזערע האַלב־קאָנספּיראַטיווע וואַל־ביוראָס. און דאָך, נישט געקוקט אויף דעם אַלעם, האָט אונזער קאַנדידאַט געהאַט אינגאַנצן מיט אַ צוויי־דריי הונדערט שטימען ווייניקער ווי זשאַבאָטינסקי. די האָפֿענונגען, וואָס מיר אַלע האָבן געלייגט אויף דער זשיטאָמירער לעצטער סטאַדיע, האָבן אַלע פֿאַרנאַרט: דאָרטן האָבן די רוסישע „נאַציאָנאַליסטן" געהאַט אַן אַבסאָלוטע מערהייט, און ס׳איז נישט דורכגעגאַנגען קיין איין יידישער קאַנדידאַט.

אָבער, אויב איך האָב גוט אָפּגעשניטן אין האָוונע, בין איך דערפֿאַר מיאוס דורכגעפֿאַלן אין קרעמענטשוג. די דאָזיקע שטאָט בין איך בלויז דורכגעפֿאָרן בעת מיין רייזע קיין מינסק [אויף אַ פּלענום פֿון צענטראַל־קאָמיטעט, וואָס פֿלעגט פֿאָרקומען פּעריאָדיש אַלע צוויי חדשים] און האָב זיך אָפּגעשטעלט אין קרעמענטשוג אויף עטלעכע שעה פֿון צוג צו צוג.

איך האָב גראָד באַדאַרפֿט זיך דורכשמועסן וועגן עטלעכע פּאַרטיי־ענינים מיטן פֿאָרשטייער פֿון דאָרטיקן קאָמיטעט. דאָס איז געווען אַ פֿרוי פֿון מיטלע יאָרן, אַ לערערין, אַ מוטער פֿון אַ דערוואַקסענעם זון און אַ ווירטין פֿון אַן אייגענעם הויז, חאַסיע ראַב—הוויטש. פֿאַר אונזערע דאַמאָלדיקע פֿאַרהעלטענישן איז דאָס געווען אינגאַנצן ניי און מיר איז געווען זייער אינטערעסאַנט צו שליסן באַקאַנטשאַפֿט מיט דער דאָזיקער אינטעליגענטער און סאָלידער בונדיסטין.

איר מאַן איז געווען אַ סוחר און איז געווען אינגאַנצן ווייט פֿון אונזער אַרבעט און אונזערע אינטערעסן. איר אונטערגעוואַקסענער זון

האָט שטאַרק ליב געהאַט זײַן מוטער און האָט זיך געשראָקן, אַז די זשאַנדאַרמען זאָלן זי בײַ אים נישט אָפּנעמען. דערצו איז זי ווירקלעך געווען אַ קרענקלעכע און האָט אָפּט געליטן פֿון כראָנישע אַטאַקעס.

האָבן טאַקע פֿאָטער און זון געשלאָסן אַ צוויי-בונד קעגן דער מוטער און פּלעגן זיך באַמיִען, אָפּצוהיטן זי פֿון אַקטיווער אַרבעט. כאַסיע אָבער איז געווען איבערגעגעבן דעם „בונד" בלב ונפש און האָט זיך באין-אופן נישט געפּועלט אָפּצורוקן זיך פֿון דער פּראַקטישער אַרבעט און בלײַבן שטיין פֿון ווײַטנס.

זי איז ווירקלעך פֿאַרבליבן די גאַנצע צײַט אויף איר פּאָסטן. נאָך דער רעוואָלוציע פֿון יאָר 1917 איז זי געווען דעלעגירט פֿון דער פּראָווינץ אין צענטראַל-קאָמיטעט פֿון דער קיִעווער קולטור-ליגע און האָט פֿיל געאַרבעט אויפֿן געביט פֿון פֿאָרשול-פּעדאַגאָגיק.

גראָד ווען איך בין געווען בײַ כאַסיען, איז אין קרעמענטשוג פֿאָרגעקומען אַ קאָנפֿערענץ פֿון דעלעגאַטן פֿון אַלע פּראָפֿעסיאָנעלע פֿאַראײנען וועגן דער ווײַטערדיקער טאַקטיק מיט פֿאָרשטייער פֿון די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, און די קרעמענטשוגער חברים זענען צו מיר צוגעשטאַנען, איך זאָל אויך בײַ-זײַן די דאָזיקע קאָנפֿערענץ. צײַט האָב איך געהאַט גענוג און איך בין דערויף אײַנגעגאַנגען.

אַזוי ווי די קאָנפֿערענץ איז געווען נישט קיין לעגאַליזירטע, האָט מען זי אײַנגעאָרדנט קאָנספּיראַטיוו אויף אַ פּריוואַטער וווינונג בײַ איינעם אַ דרוקער, אַ קריסטלעכן אַרבעטער. מיר זענען דאָרט געווען אַ מאַן 15 [צווישן זיי 3 פֿרויען] און זענען שוין צוגעטרעטן צו דער דעבאַטע וועגן דער טאַקטיק.

פּלוצלינג רײַסט אונדז איבער אַ שטאַרקער קלאַפּ אין טיר. דער ווירט איז געגאַנגען עפֿענען און אין קליינעם צימער לאָזט זיך אַרײַן אַ גאַנצע בנופֿיא פּאָליציאַנטן, זשאַנדאַרמען און אַ יונגער בלאָנדער אָפֿיציר מיט אַ בערדל אַלאַ ניקאָלאַי דער צווייטער. ער לויפֿט גלײַך צום טיש מיט אַ רעוואָלווער אין האַנט און מיט ווילדע קולות: „די הענט אין דער הויך!".

נאָך אַ לענגערער רעוויזיע האָט מען אונדז אַלע אָפּגעפֿירט אין דער קרעמענטשוגער טורמע און איינע פֿון די צווייטע ביז דער אויס-פֿאָרשונג איזאָלירט. איך האָב קיין גרויס באַדײַטונג דער גאַנצער

זאַך נישט צוגעגעבן: אין דער אמתן איז דאָך דאָס מער נישט געווען ווי אַ קאָנפערענץ פון לעגאַלע פּראָפעסיאָנעלע פאַראיינען און איך בין געווען באַואָרנט מיט אַ קאָרעספּאָנדענטן־קאַרטע פון דער ווילנער „פאָלקסצייטונג". וואָס פאַר אַן ערנסטע זאַך קאָן דאָ זיין?

אויפן פאַרהער אָבער האָט זיך אַרויסגעוויזן די מעשה אַ ביסל האַרבער. אויסגעפאָרשט האָט מיך דער זעלביקער בלאָנדער אָפיציר, וואָס איז אונז מיט אַזאַ געפילדער באַפאַלן. ער איז מיר פאָרגעקומען ווי אַ באַקאַנטער, מיט וועלכן איך האָב זיך שוין ערגעץ געטראָפן. איך שטרענג־אָן דעם זכרון און דערמאָן זיך, אַז דאָס האָט ער מיך אין וואַרשע אויסגעפאָרשט אין 1906־טן יאָר פאַרן צעטרייבן די ערשטע דומע. דאַמאָלסט אָבער בין איך געזעסן אויפן פאַספאָרט פון ליבמאַן און בין געווען אַרויסגעשיקט אין אָלאָנעצקער גובערניע. וואָס וועט זיין, אַז דער בעל־דבר וועט מיך דערקענען און וועט אויפדעקן מיינע אַלטע חטאים?

מיין אויספאָרשער קוקט אויף מיר אויך אַזוי הודכדרינגענדיק, און טאַקע באַלד נאָך די ערשטע שאַבלאָנע פאָרמאַליטעטן וועגן נאָמען, פאַמיליע און אַזוי ווייטער, ווענדט ער זיך צו מיר מיט אַ פראַגע:

— ווו האָבן מיר זיך שוין אַמאָל געטראָפן?

איך מאַך אַ פאַרחידושט פנים און ענטפער אים געלאַסן:

— איך זע אייך דאָס ערשטע מאָל.

מיין זשאַנדאַרם בלייבט נישט צופרידן פון מיין ענטפער.

— ניין, — זאָגט ער — איר זייט מיר זייער באַקאַנט. מיר האָבן זיך געקאָנט טרעפן דאָ נישט לאַנג אין וואַרשע אָדער אין די „פריע טעג" [אין די אָקטאָבער־טעג פון יאָר 1905] אין ווילנע.

איך כאַפּ זיך אָן פאַר דעם לעצטן אָרטער און טאַן שוין ווייטער מיט אַ כיון דין צווייטע השערה.

— אין ווילנע האָב איך חודשלעך געוווינט. אָבער איך בין קיינמאָל נישט געזעסן.

— אָבער אין די „פריע טעג" פלעגט איר דאָרט אַרויסטרעטן אויף פאַרזאַמלונגען? — כאַפּט שוין אונטער דער אויספאָרשער מיט איבערגעטריבענער אומגעדולד.

— דאָס איז גישט אויסגעשלאָסן. — ענטפֿער איך, ווי איך וואָלט אומגערן זיך מוזן מודה זיין אין אַ באַגאַנגענעם חטא.

— וועט איר, — איז דער יונגער שערלאָק האָלמס מלא שׂמחה: — אַז זשאַנדאַרם האָט אַ גוטן טביעת־עין. איך פֿלעג דאַמאָלסט באַזוכן די מיטינגען און האָב אײַך גלײַך דערקענט, אַז איר זײַט געווען איינער פֿון די רעדנער.

אַראָפּגעפֿירט מײַן אויספֿרעגער אויף אַ פֿאַלשן וועג, האָב איך געוואַרט, וואָס וועט ער מיר זאָגן וועגן דעם איצטיקן ענין.

ס'האָט זיך גיך אַרויסגעשטעלט, אַז די זשאַנדאַרמעריע איז געווען פֿון פֿריער אינפֿאָרמירט וועגן דער קאָנפֿערענץ. דער זשאַנדאַרם האָט מיר אויך געוויזן די פֿאַרכאַפּטע פּראָטאָקאָלן, ווו ס'איז געווען אַרײַנגעטראָגן, אַז ס'זענען אָנוועזנדיק אַ פֿאָרשטייער פֿון צ.ק. פֿון „בונד", אַ פֿאָרשטייער פֿון קיעווער קאָמיטעט פֿון דער ס.ד. און נאָך אַ גאַסט פֿון פּאָלטאַווע. „און ס'איז נישט שווער זיך אָנצושטויסן, ווער איז געווען דער פֿאָרשטייער פֿון צ.ק." האָט ער אָפּיצער פֿאַרענדיקט מיט אַ נצחון־טאָן.

איך פּרוביר אים אָנווייזן אויף מײַן קאָרעספּאָנדענטן־קאַרטע וועלכע באַשטעטיקט אַז איך בין אַ צײַטונגס־מיטאַרבעטער. ער אָבער לאַכט־אויס מײַן נאַיִוויטעט און זאָגט מיר גוטמוטיק:

— איך ראָט אײַך בעסער נישט דערמאָנען וועגן אײַער קאָרעספּאָנדענטן־קאַרטע. זי קאָמפּראָמיטירט מער, ווי זי רעאַבּיליטירט אײַך.

באמת איז ער טאַקע גערעכט. די „פֿאָלקסצײַטונג" האָט שוין געהאַט אַ פֿעסטע רעפּוטאַציע פֿון אַ בונדיסטישן אָרגאַן און די זשאַנדאַרמען האָבן אַלע מיטאַרבעטער פֿון דער צײַטונג פֿאַררעכנט פֿאַר בונדיסטן.

פֿון ווײַטערדיקן געשפּרעך בין איך געוווירגעוואָרן, אַז בעת דער רעוויזיע אין די הײַזער האָט מען בײַ אייניקע פֿון די אַרעסטירטע געפֿונען פּראָטאָקאָלן פֿון קאָמיטעט־זיצונגען און אַנדערע קאָמפּראָמיטירנדיקע פּאַפּירן און אַז די זשאַנדאַרמעריע האָט גענוג מאַטעריאַלן אונדז צוציִען צו געריכטלעכער פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט לויטן 102־טן אַרטיקל, פֿאַר געהערן צו רעוואָלוציאָנערע פּאַרטײַען. און אַזוי וועט זי טאַקע טון.

ס'איז שלעכט. אוועקזעצן זיך צוזיב אַזאַ נאַרישקייט און אַריינפאַלן אַזוי ערנסט! וואָס קאָן מען דערצו טון?

דערווייל האָב איך באַקומען גאָר אומגעריכט אַ מעגלעכקייט זיך זען מיט מיין פרוי. געשעען איז דאָס אויף אַזאַ אופן. דער „נאַטשאַלניק" פון קרעמענטשוגער תפיסה האָט אַמאָל פאַרנומען אַן ענגלעכן פּאָסטן אין ביאַליסטאָקער טורמע. דאָרטן איז דאַמאָלסט געזעסן מיין פרוי. איצט, אַז זי איז געקומען אין קאַנצעלאַריע וועגן מיין ענין, האָט זיך דער „נאַטשאַלניק" מיט איר דערפרייט, ווי מיט אַן אַלטער באַקאַנטער און האָט איר דערלויבט אומגעזעצלעך זיך זען מיט מיר.

איך האָב ביים באַגעגענען אויסגענוצט די געלעגנהייט און דערציילט מיין פרוי, אַז מיין אויספאָרשער איז געווען גוט באַקאַנט אין וואַרשע אַלס אַ דורכגעטריבענער לאַפּווניק און האָב איר געראָטן אויך דאָ אויספּרובירן זיין אַלטע שוואַכקייט.

אין איינקע טעג אַרום, שוין שפּעט אין אָוונט, רופט מען מיך אויף צו אַ צווייטער אויספאָרשונג. דער בלאָנדער אָפיצער זיצט מלא רוגזה. אין צימער געפינט זיך אויך דער „נאַטשאַלניק" פון תפיסה.

— אייער פרוי האָט מיך זייער באַליידיקט, טוט באַליידיקט, — האָט דער אויספאָרשער אָנגעהויבן אַזוי געקרענקט אויפריכטיק. — מיין זשאַנדאַרמען-מונדיר באַליידיקט. אַזאַ פּאַטש אין פּנים האָב איך געוויס נישט פאַרדינט. ווען איך וואָלט אייך נישט געשאַנעוועט, וואָלט איך זי תיכף אַרעסטירט. אַזאַ פאָרשלאָג מאַכן מיר, אַ טרייען דינער פון קייזער און פאָטערלאַנד.

איך פאַרשטיי שוין, אַז דער עסק איז דורכגעפאַלן און שטויס זיך כלומרשט נישט אָן וועגן וואָס דאָ גייט.

— איך קאָן אייך גאָרנישט איבערחזרן די ווערטער. זי האָט מיר אפילו דייטלעך גאָרנישט געזאָגט נאָר זי האָט מיר געגעבן אָנצוהערניש.

און דאָ ווערט ער רויט און בלאַס, קווינקלט זיך אין דערעדט נישט איינאַנצן. וואָס זאָל דאָס באַדייטן? צי וויל ער מיט מיר פאַרפירן דעם געשעפט? צו וואָס האָט ער געבראַכט דאָ דעם עדות?

— איך מעלדע אייך אַט אין אָנוועזנהייט פון „נאַטשאַלניק" אַז אייער ענין וועט די טעג אַריבער צום פּראָקוראָר און גרייט

זיך צו 4 יאָר קאַטאָרגע, איך גאַראַנטיר אײַך פֿאַר זײ מיט מײַן קאָפּ!

אַ הבטחה איז דאָס אַ גוטע! אָבער בעסער מאַכן קאָן מען דאָ שוין גאָרנישט. מיט דער דאָזיקער בשורה בין איך געקומען צוריק צו די אומגעדולדיקע חברים.

אין אַ צװײ װאָכן אַרום, רופֿט מען אונז אַלע אין קאַנצעלאַריע און מען מעלדעט אונז, אַז מיר זענען אַדמיניסטראַטיװ פֿאַרמשפּט געװאָרן דורכן פּאָלטאַװער גובערנאַטאָר צו 3 חדשים תּפֿיסה פֿאַר אַן אומגעזעצלעכע פֿאַרזאַמלונג. און דאָס גאָר? און װוּ איז די הבטחה פֿון זשאַנדאַרם?

גאָר גיך װערן מיר געװױר אַזאַ מעשה. באַלד װי מײַן פֿרױ איז געקומען צו כאַסיען ר. און האָט איר דערצײלט װעגן דעם דורכפֿאַל בײַם זשאַנדאַרמען-אָפֿיצער מיטן פֿאָרשלאַג װעגן געלט, איז יענע אַװעק צו אַ באַקאַנטן שטאָטישן „מאַכער". יענער האָט אַפֿילו געמאָלדן, אַז דער ענין איז זײער אַ האַרבער. דער דאָזיקער זשאַנדאַרם איז איצט נישט לאַנג אַראָפּגעקומען פֿון װאַרשע אױף צו באַקעמפֿן די לאַפּװוקע אין קרעמענטשוגער פּאָליצײ און מען קאָן צו אים גאָרנישט צוקומען. אָבער אַזױ װי עס איז נישטאָ קײן „גוי", װאָס נעמט נישט קײן געלט, װעט ער, מן הסתּם, אױך דעם נײעם צדיק אײַנבײסן.

כּך הוה. דער מאַכער [װי ער אַלײן האָט מיר שפּעטער דערצײלט], האָט קודם-כּל צונױפֿגענומען — צוזאַמענגעקליבן אינפֿאָרמאַציעס װעגן זײַנע ראָמאַנטישע פֿאַרהעלטענישן. ס'האָט זיך אַרױסגעװיזן, אַז ער האָט אַ געװיסע שװאַכקײט צו אַ פּריסטאַװס פֿרױ. און בײַ איר טאַקע האָט דער פֿאַרמיטלער פֿאַרװאָרפֿן די נעץ.

די פֿרױ איז אײַנגעגאַנגען צו פֿאַרבײַטן דעם ענין פֿאַר אַ סומע פֿון 1000 רובל. דערבײַ האָט זי פֿאַרזיכערט, אַז דער אָפֿיצער איז אַזאַ „אידעאַליסט", דאָס ער נעמט נישט קײן געלט, נאָר ער װעט דאָס טון איר צוליב. און אײַנגעשטעלט האָט זי זיך פֿאַר אונז מיטן אױסרײד, דאָס זי קאָן נישט פֿאַרטראָגן, װאָס אײניקע פֿאַמיליעס [צװישן זײ אױך קריסטלעכע] זענען פֿאַרבליבן אָן שפּײַזער. און אַזױ װי יענע קאָנען נישט װערן באַפֿרײט אָן אונז, מוז ער דעם גאַנצן משפּט סקאַסירן.

אַזוי צי אַזוי — דער „אידעאַליסטישער" זשאַנדאַרם איז געוואָרן געריכט פון דער בקשה פון זיין דולצינעאַ און האָט צוגעשיקט אונזערע פאַפּירן צום גובערנאַטאָר, מען זאָל אונז אַדמיניסטראַטיוו באַשטראָפן אויף 2 וואָכן אַרעסט. אָבער אַזוי ווי צווישן די פאַרמישטע איז געווען אויך מיין פאַמיליע און אין דער קאַנצעלאַריע פון פּאָלטאַווער גובערנאַטאָר האָט מען געהאַט אויף מיר אַ האַרץ דערפאַר, וואָס איך האָב אָנגעקלאָגט דעם פּאָלטאַווער גובערנאַטאָר פאַר אומגעזעצלעכן האַנדלונג אין סענאַט, האָט מען שוין צוליב מיר אַלעמען די אַדמיניסטראַטיווע שטראָף פאַרגרעסערט ביז דריי חדשים טורמע.

אָפּגעזעסן די באַשטימטע צייט אין אַן אַלטער, פאַרפולטער חורבה ואויף דער פּראָווינץ [פּיראַטין], בין איך געקומען נאָך די דריי מאָנאַטן קיין קרעמענטשוג אין זשאַנדאַרמען-פאַרוואַלטונג נאָך מיינע פאַפּירן. דער זשאַנדאַרם „אידעאַליסט" האָט מיר אויפגענומען זייער צאָרנדיק, האָט מיר דערוויל מיינע דאָקומענטן נאָך נישט געוואָלט אַרויסגעבן און האָט מיר געהייסן אָפּוואַרטן. דער שווערער געראַנגל צווישן זיין זשאַנדאַרם-„געוויסן" און זיינע „ראָמאַנטישע" געפילן איז געווען פאַר מיר באַשיינפערלעך, און נישט וועלנדיק אים ברענגען צו קיין נייעם נסיון, האָב איך זיך געזעצט בשתיקה אויף דער באַנק און בין אָפּגעפאָרן „אומלעגאַל" פון קרעמענטשוג...

באמערקטע פעלערן:

אִינם קאַפּיטל „דער טראַגִישער פּראָוואָקאַטאָר“ זייט 21 שורה 16 — 15 שטייט: „אִין אַ שיינעם פרִימאָרגן אִין יאָר 1910 דאַרף זיין: אִין אַ שיינעם פרִימאָרגן אִין יאָר 1909. אִין זעלבִיקן קאַפּיטל זייט 22 שורה 18 שטייט: „אַבראַמאָוויִטשן און לִיבערן אִיז אִיבערגעגעבן געוואָרן“ דאַרף זיין; א. ווײַנשטיינען (רחמיאלן) און לִיבערן א. אַז. וו. זייט 23 שורה 4 שטייט: זענען אַבראַמאָוויִטש מִיט לִיבערן דאַרף זיין: אִיז ירחמיאל.

אינהאלט:

1) דער נייער רעזשים . . . . 3—13

2) דער טראַגישער פּראָוואָקאַטאָר . . . . 14—25

3) טלאַוועק . . . . 26—32

4) ווייבע און הארטע . . . . 33—48

5) פֿארקלאַפּט . . . . 49—:8

6) נייע געפֿענגנישן . . . . 59—74

7) אהין און צוריק . . . . 75—100

8) די נייע ארבעט און דער אלטער סוף . . . . . 1 1—126

9) דער לאָנדאָנער צוזאַמענפֿאָר . . . . . . 127—167

10) די איבערקערעניש אין 3 יונג . . . . . . 168—180

NOV 20 '81 -18671
JAN 27 '83 -19682

DEC 11 '77 8358

4943

DEC 11 '77
NOV 20 '81
JAN 27 '83